

TARAS SHEVCHENKO
6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SOCIAL SCIENCES

April 4-5, 2021
Kyiv, Ukraine

Proceedings book
Volume-1

Editor:
Prof. Dr. Mykola Vaskiv

ISBN – 978-605-70554-1-5

TARAS SHEVCHENKO
6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL
SCIENCES

April 4-5, 2021
Kyiv, Ukraine

Proceedings book

Editor:
Prof. Dr. Mykola Vaskiv

All rights of this book belong to IKSAD Global Publishing House
Authors are responsible both ethically and juristically
IKSAD Globa Publications - 2021©
Issued: 03.05.2021

ISBN - 978-605-70554-1-5

CONGRESS'S IDENTIFICATION

CONGRESS NAME

TARAS SHEVCHENKO 6th INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL
SCIENCES

DATE AND PLACE

April 4-5, 2021
Kyiv, Ukraine

ORGANIZING COMMITTEE

PROF. DR. NATALIYA LATYGINA
PROF. DR. SALİH ÖZTÜRK
PROF. DR. HACER HÜSEYNOVA
ASSOC. PROF. DR. HASAN CIFTCI
DR. HUSEYİN ERIS
ELVAN CEFEROV

COORDINATOR

Zhanuzak ALIMGEREY

INTERNATIONAL PARTICIPANTS

Turkey - 103

Ukraine, Oman, Egypt, Kazakhstan, Lebanon, India, Nigeria, Hungary,
Bulgaria, Romania, Azerbaijan, Poland, Indonesia, Spain, Brazil, Greece,
Malaysia, Sweden, Moldova, Pakistan, Australia, Cyprus, Latvia, Algeria,
Saudi Arabia, Iran, Canada - 130

NUMBER OF ACCEPTED PAPERS

233

NUMBER OF REJECTED PAPERS

47

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

CONGRESS LANGUAGES

Turkish and all dialects, French, English, Russian

PRESENTATION

Oral presentation

SCIENCE COMMITTEE MEMBERS

Dr. Türkay N. TOK
İzmir Democracy University

Dr. İryna DRYGA
Ukrainian National Academy of Sciences

Dr. Alma T. AKAJANOVA
Abai Kazakh National University

Dr. Damezhan SADYKOVA
Kazakh State Women's Teacher Training University

Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU
Ankara University

Dr. Hajar HUSEYNOVA
Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi Üniversitesi

Dr. Elena Belik VENIAMINOVNA
Vladivostok State Economy University

Dr. Hanife Nalan GENÇ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Dr. Nuray Pamuk ÖZTÜRK
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Dr. Jun NAGAYASU
Tohoku University

Dr. Kemale Tahsin KARİMOVA
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Dr. Oylum DİKMEN GÜLERYÜZ
İzmir Ekonomi Üniversitesi

Dr. Mustafa GULEC
Ankara University

Dr. Sevtap GÜNAY KÖPRÜLÜ
Nevşehir University

Dr. Nadezhda KHAN
E.A. Buketov Karaganda State University

Dr. Necati DEMİR
Gazi University

Dr. Nobuaki TAKEDA
Sapparo City University

Dr. Sevcan YILDIZ
Akdeniz University

Dr. Sara MAZHITAYEVA
E.A. Buketov Karaganda State University

Dr. Vlademir VISLIVIY
Ukraine National Technical University

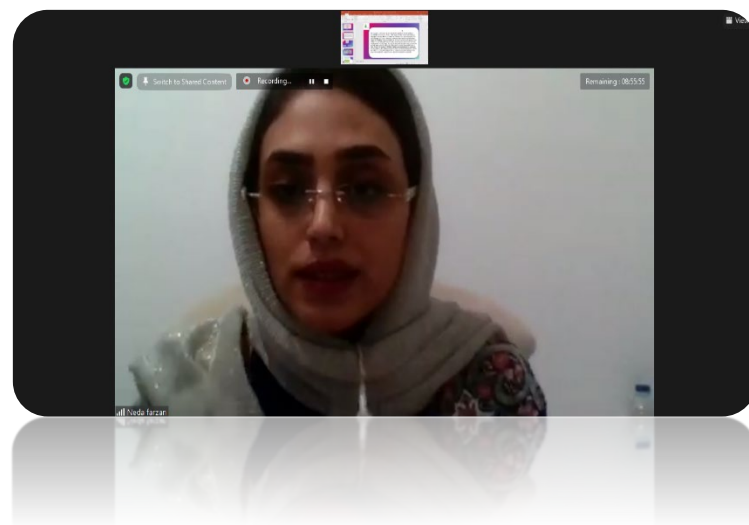
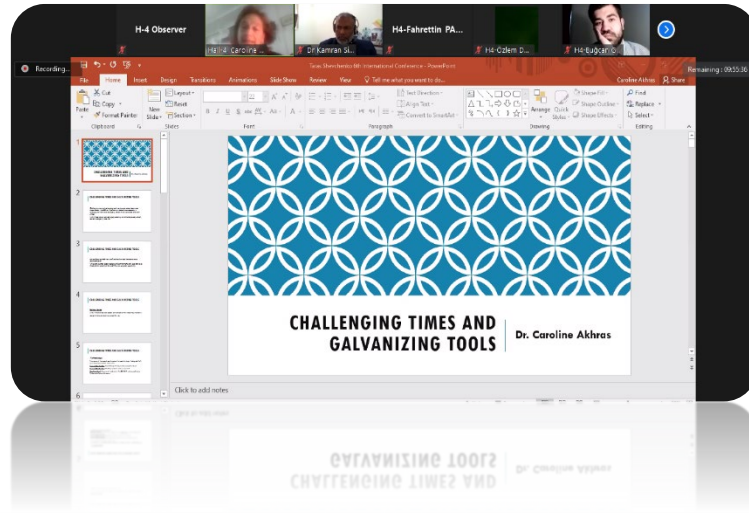
Dr. Zongxian FENG
Xi`an Jiatong University

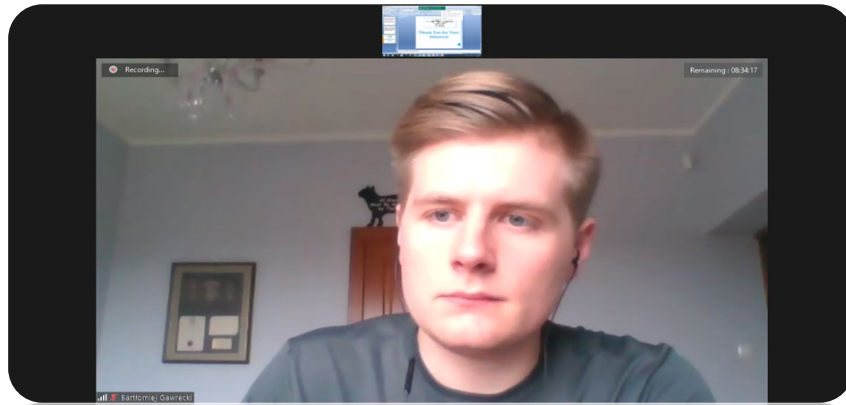
Dr. Aygun MEHERREMOVA
Baku State University

Dr. Gulshen MEHERREMOVA
Azerbaijan University of Languages

Dr. Tarasyuk Mikhail Viktorovich
Kyiv National Linguistic University

PHOTO GALLERY

Earth Day: Perhaps Newspapers can contribute to Environmental Education

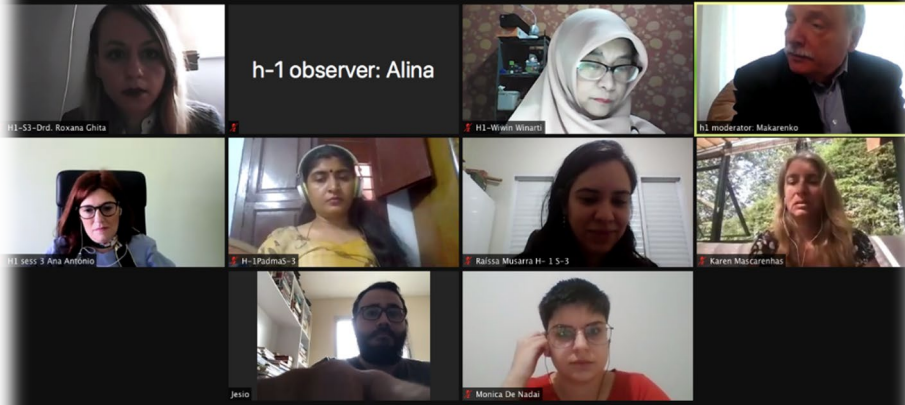
Julio Pomar, Fernando Pessoa
Reading newspaper

"Pourquoi ces tonnes de papier imprimé qui se déversent chaque matin dans les kiosques et les librairies du monde entier... pour se dévaluer quelques heures plus tard, to être remplacées le lendemain par d'autres tonnes de papier?" (The Guardian, 2016, p. 2)

"Newspapers continue to play an important role in setting the agenda, as other sources recycle and repackage their content." (Gross, 2020)

h-1 observer: Alina

Participants in the grid:

- H1-S3-Drd. Roxana Chita
- H1-Winith Winarti
- h1 moderator: Makarenko
- H1 sess 3 Ana Antonio
- H1-SPadmas3
- Raisa Musarra H- 1 S-3
- Karen Mascarenhas
- Jesio
- Monica De Nadal

Tablo 4
Ortaokul öğrencilerinin İngilizce öz yeterlilik inançlarını teknolojik araçlarla geçirdikleri sürelerine göre ANCOVA sonuçları
ANCOVA Results of Secondary School Students' English Self-Efficacy Beliefs According to Variable Variables.

Kullanılan teknolojik araçlar (Technological tools used)	N	F ₁ ve F ₂ değişkenleri (Variables)		ANCOVA sonuçları (ANCOVA Results)		F	p	η ²	Diyalog (Dialogue)
		M	SD	Değişken 1 (Variable 1)	Değişken 2 (Variable 2)				
1 hour	244	3,32	,83	Değişken 1	3,707	2,339	0,02	1,8	
2-3 hours	401	3,05	,78	Değişken 2	588,206	929	,033	3,4	
4-5 hours	193	2,91	,79	GRUP					
5 and over	119	2,81	,80						
Toplam (Total)	957	3,00	,80		997,915	932			

Ortaokul öğrencilerinin İngilizce öz yeterlilik inançlarını teknolojik araçlarla geçirdikleri süre arasında anlamlı fark göstermektedir (F = 5,111, p < 0,05).
There is a significant difference between secondary school students' English self-efficacy beliefs in the time they spend with technological tools (F = 5,111, p < 0,05).

**ТВОРЧЕСТВО АБАЯ
КУНАНБАЕВА В УКРАИНСКИХ
ПЕРЕВОДАХ**

*Николай Васюк,
доктор филологических наук, профессор,
Киевский университет имени Бориса Гринченко
Киев, Украина*

TARAS SHEVCHENKO
6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SOCIAL SCIENCES

April 4-5, 2021
Kyiv, Ukraine

CONFERENCE PROGRAM

Participants Countries:

Turkey, Ukraine, Oman, Egypt, Kazakhstan, Lebanon, India, Nigeria, Hungary,
Bulgaria, Romania, Azerbaijan, Poland, Indonesia, Spain, Brazil, Greece,
Malaysia, Sweden, Moldova, Pakistan, Australia, Cyprus, Latvia, Algeria, Saudi
Arabia, Iran, Canada

ID: 857 7490 1452
Password: 201252

<https://us02web.zoom.us/j/85774901452?pwd=NWtkZmdId0tGS295WXlOVnlxTlIaQT09>

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ❖ To be able to attend a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- ❖ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ❖ The Zoom application can be used without registration.
- ❖ The application works on tablets, phones and PCs.
- ❖ The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- ❖ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ❖ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ◆ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ◆ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ◆ Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- ◆ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN

- ❖ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildirimler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ❖ Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ❖ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ❖ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ❖ Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- ❖ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ❖ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ❖ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ◆ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ◆ Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ◆ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- ◆ Katılım belgeleri kongre sonunda tarafımıza pdf olarak gönderilecektir
- ◆ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

CONGRESS LANGUAGES: Ukrainian, Turkish and all dialects, English, Russian

PARTICIPANTS FROM 28 DIFFERENT COUNTRIES

DATE
04.04.2021

HALL-1
SESSION-1

KYIV-ANKARA TIME
10⁰⁰-12⁰⁰

MODERATOR: Prof. Dr. Mykola VASKIV

OLENA PANCHENKO	Honchar Dnipro National University	IDEOGRAPHIC FIELD OF REALIA IN "KATERYNA" BY TARAS SHVCHENKO AND THEIR TRANSLATION
Prof. Dr. Mykola Vaskiv	Borys Grinchenko Kyiv University	ТВОРЧЕСТВО АБАЯ КУНАНБАЕВА В УКРАИНСКИХ ПЕРЕВОДАХ
Rakhat Khorlan	Turan University, Almaty	STUDENTS' PERCEPTIONS OF THE TURKISH IDIOMS: THE ANALYSIS FROM CROSS-CULTURAL PERSPECTIVE
Fatih PALA	Ministry of Education	TEACHERS' VIEWS ON DISTANCE EDUCATION ACTIVITIES IN SOCIAL STUDIES LESSON DURING PANDEMIC PROCESS
Melike BEKER BAŞ Prof. Dr. Orhan KARAMUSTAFAOĞLU	Amasya University	TEACHING THE SUBJECT OF 'COMBINED FORCE' WITH A SCIENTIFIC STORY SUPPORTED EDUCATIONAL GAME: EXIT FROM THE LABIRENT
Asst. Prof. Dr. Necdet KONAN Esra POLAT	İnönü University	THE PROBLEMS AND SUGGESTIONS THAT SECONDARY SCHOOL'S VICE -PRINCIPALS MET DURING CORONAVIRUS (COVID-19) PANDEMICS
Prof. Dr. Gürbüz OCAK Umut Döndü ACAR	Afyon Kocatepe University	INVESTIGATION OF THE PERCEPTION OF SELF-EFFICIENCY IN TURKISH LESSON OF THE SECONDARY SCHOOL STUDENTS
Prof. Dr. Gürbüz OCAK Umut Döndü ACAR	Afyon Kocatepe University	INVESTIGATION OF THE ENGLISH SELF-EFFICIENCY BELIEFS LEVELS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS
Madina Ashirimbetova	Suleyman Demirel Üniversitesi/Kazakistan	REFLECTION OF CULTURE IN CONTRASTIVE LINGUISTICS
Madina Ashirimbetova	Suleyman Demirel Üniversitesi/Kazakistan	ABOUT COMMUNICATIVE BEHAVIOR AND THE CHOICE OF COMMUNICATIVE TACTICIAN
Assoc. Prof. Dr. Tarasova S. O.	V. N. Karazin National University	COMIC GENRE SPECIFICITY OF THE AMERICAN HUMOUR
Asst. Prof. Dr. Ezgi TOKDİL	Burdur Mehmet Akif Ersoy University	RUS KONSTRÜKTİVİSTLER VE DÖRDÜNCÜ BOYUT TARTIŞMASI ÜZERİNE

DATE
04.04.2021

HALL-1
SESSION-2

KYIV-ANKARA TIME
13⁰⁰-15³⁰

MODERATOR: Dr. Mila ANISA

Maria José Sousa	Instituto Universitário de Lisboa	SKILLS FOR THE FUTURE OF PUBLIC ADMINISTRATION
Assoc. Prof. Dr. Sezen BOZYIĞIT Asst. Prof. Dr. M. Sami SÜYGÜN	Tarsus University	THE INVESTIGATION OF CONSUMERS' GIFT GIVING MOTIVATIONS IN THE CONTEXT OF DEMOGRAPHIC FACTORS
Vita Sarasi Iman Chaerudin Fadila Nurfausia	Padjadjaran University of Bandung Indonesia	PERFORMANCE MEASUREMENT OF OMNICHANNEL WAREHOUSE IN MUSLIM FASHION COMPANIES IN INDONESIA
Dr. Ali AYCI	Ankara Yıldırım Beyazıt University	BRANDING BARRIERS TO SMES IN TURKEY: A FOCUS GROUP STUDY TO UNDERSTAND SME OWNERS PERSPECTIVES
Dr. Jijo James Indiparambil	Sanjo College of Management and Advanced Studies, India	WORK (CYBER) BULLYING, POWER IMBALANCES AND VICTIMIZATION: A REVIEW ON PANOPTIC METAPHOR AND EMPLOYEE SURVEILLANCE IN INDIAN WORKPLACES
Asst. Prof. Dr. Neriman ÇELİK	Selçuk University	THE EFFECT OF POSITIVE ORGANIZATIONAL BEHAVIOR ON ENGAGEMENT TO JOB
Vita Sarasi Iman Chaerudin Destiana Ayuningtyas Zahra	Padjadjaran University of Bandung Indonesia	COMPARATIVE STUDY OF HOLT WINTERS AND ARIMA: DEMAND FORECASTING IN MUSLIM LIFESTYLE COMPANY
Dr. Mila Anisa	Politeknik Al Islam Bandung Indonesia	ANALYSIS OF THE EFFECT OF COMPLAINT HANDLING AND SERVICE QUALITY ON BPJS PATIENT SATISFACTION ON TWITTER
Assoc. Prof. Dr. Engin ÇAKIR Mehmet ANBARCI	Aydın Adnan Menderes University	EVALUATION OF BOOK SALES SITES USING THE INTEGRATED SWARA-WASPAS METHOD
Abdullah TÜRK	İstanbul Gelişim University	BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF NATIONAL ARTICLE MADE ABOUT TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP IN TURKEY

DATE
04.04.2021

HALL-1
SESSION-3

KYIV-ANKARA TIME
16⁰⁰-18³⁰

MODERATOR: Prof. Dr. Ahmet Niyazi ÖZKER

Assist. Prof. Dr. Zelal BEYAZ	Nişantaşı University	SOCIAL WELFARE AS A TOOL FOR MANAGING THE POVERTY OF THE LABOURER MASSES
B.S. Nazamuddin Fadhillah Masri	Universitas Syiah Kuala, Indonesia	THE DEMAND FOR SUBSIDIZED HOUSING: EVIDENCE FROM BANDA ACEH CITY, INDONESIA
Приятельчук Олена	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	КЛЮЧОВІ ТРЕНДИ ПОБУДОВИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ
Guptan, V. Rasiah, R. Kaur, H. Turner, J.	Saito University College; Malaysia Taylor's University, Malaysia Taylor's University, Malaysia Asia Pacific University of Technology & Innovation, Malaysia	RETIREMENT PREPAREDNESS AND SUBJECTIVE WELL-BEING: EVIDENCE FROM MALAYSIA
BARTOSZ JÓŹWIK	The John Paul II Catholic University of Lublin, Poland	TESTING THE ENVIRONMENT KUZNETS CURVE HYPOTHESIS IN CENTRAL EUROPEAN COUNTRIES. THE ROLE OF TRADE OPENNESS
Kazimov Asaf Asad	Azerbaijan University	SOME CURRENT ISSUES RELATED TO THE ORGANIZATION OF EDUCATION IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT
Asst. Prof. Dr. Fahrettin PALA Prof. Dr. Hasan AYAYDIN	Gümüşhane University	THE BITCOIN'S SENSITIVITY TO PSYCHOLOGICAL FACTORS: THE IMPACT OF THE VOLATILITY INDEX (VIX) AND THE COVID-19 PANDEMIA: THE EXAMPLE OF DEVELOPING COUNTRIES
Prof. Dr. Ahmet Niyazi ÖZKER	Bandirma Onyedi Eylul University	GLOBAL DEVIATIONS IN THE FINANCIAL CONDITIONS INDEX AND VULNERABILITIES IN GLOBAL FISCAL CYCLES
Spec. Erol EFE Asst. Prof. Dr. Hamit KAHRAMAN	Kütahya Dumlupınar University	PLACE OF SLOGANS ON BRAND AWARENESS AND DETERMINATION OF EFFECTIVE SLOGAN CHARACTERISTICS
Mehmet CANAKCI Rıza BAYRAK	Inonu University, OSTIM Technical University	BLOCKCHAIN AND ECONOMIC DEVELOPMENT

DATE
04.04.2021

HALL-2
SESSION-1

KYIV-ANKARA TIME
10⁰⁰-12⁰⁰

MODERATOR: Assoc. Prof. Iryna Humeniuk

Assoc. Prof. Iryna Humeniuk	-	PRINCIPLES OF OPTIMISATION OF TEACHING LANGUAGE DISCIPLINES AT PEDAGOGICAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION
Ожередов Б.И.	Харьковский национальный университет строительства и архитектуры	СИСТЕМА ВОСПИТАНИЯ И ПОЛУЧЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ В ДЕТСКИХ КОЛОНИЯХ УКРАИНЫ, НА ПРИМЕРЕ КУРЯЖСКОЙ ДЕТСКОЙ ИСПРАВИТЕЛЬНОЙ КОЛОНИИ ИМ. С.А. МАКАРЕНКА
Artemenko Daria	Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs	DISTANCE EDUCATION: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES
Mohamed Sarrab Hafedh AlShihi Hadj Bourdoucen	Sultan Qaboos University, Muscat, Oman	DESCRIPTION AND EVALUATION OF A LARGE-SCALE PROJECT TO DEVELOP, ADOPT AND DISSEMINATE MOBILE LEARNING IN OMAN
Mira M. Alameddine Sarah Eid	Lebanese University AL-Maaref University	ADDRESSING FEMINIST AND GENDER ISSUES IN ESL CLASSROOMS
Pilar Olivares-Carrillo Rosa Nortes	University of Murcia, Spain	FUTURE TEACHER TRAINING EXPERIENCE: RECREATIONAL MATHEMATICS WORKSHOP
Komodromou Lydia Koutselini Mary	University of Cyprus	DIFFERENTIATED TEACHING AND LEARNING REGARDLESS OF SOCIAL CONDITIONS: TEACHERS' VIEWS ON THEIR PROFESSIONAL DEVELOPMENT IN THE 21ST
Н.Тиркешов	Евразийского Национального Университета им.Л.Н.Гумилева	ВАЖНОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ COVID-19
NADIROVA AYTAC ORUC	Azerbaijan State Pedagogical University	THE CONCEPT OF DIFFERENTIAL EQUATION AND TECHNOLOGY OF TEACHING SOME OF ITS APPLICATIONS
А.Л. Цынцарь Е.Г. Булгакова	Приднестровский государственный университет им. Т.Г. Шевченко	ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

DATE
04.04.2021

HALL-2
SESSION-2

KYIV-ANKARA TIME
13⁰⁰-15³⁰

MODERATOR: Dra. Wiwin Winarti SS

Asst. Prof. Dr. Murat YORULMAZ Ahmet SEVMEN	Kocaeli University	EVALUATION OF DANGEROUS GOODS TRANSPORT BY SHIPS WITHIN THE SCOPE OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY
Assoc. Prof. Dr. Ferda Üstün Assist. Prof. Dr. Ayşe İpek KOCA BALLI	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Çukurova Üniversitesi	TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE ÖZEL SEKTÖR TARAFINDAN SAĞLANAN SOSYAL İNOVASYON DESTEKLERİ
Dra. Wiwin Winarti SS., M.I.Kom	Politeknik Al Islam Bandung	New Formulation of INA-CBG's (one tariff) Policy at BPJS Kesehatan (Indonesian Health Insurance Coverage) in Indonesia
Dr. Moulana Mohammed Adapa V Krishna Raghavendra Garapati Khyathi Lahari	Bachelor of Technology in Computer Science and Engineering Koneru Lakshmaiah Educational Foundation Deemed to be University Guntur, AndhraPradesh	Corona Virus Detection and Classification with radiograph images using RNN
Sherefxanova Askinaz	Azerbaijan State Pedagogical University	WAYS OF TEACHING BASIC TRIGONOMETRIC IDEALS IN DIFFERENT METHODS IN MATHEMATICS TRAINING
Lect. Dr. Ömer Faruk COŞKUN	Hatay Mustafa Kemal University	AN OVERVIEW OF POSTGRADUATE THESES ON THE USE OF SWOT ANALYSIS IN THE HEALTH SECTOR
Yeşim Durmaz Assoc. Prof. Dr. Emrah ÖZSOY	Sakarya Üniversitesi	COVID-19 SÜRECİNDE İŞKOLİKLERİN UZAKTAN ÇALIŞMAYA İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİ
Prof. Dr. Hüseyin Köse Nurlan Salamov	Atatürk University	THE EMERGENCY OF CRITICAL THINKING IN AZERBAIJAN MEDIA: THE POLITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF 3D SHOW WITH ANDROID SPEAKER

DATE
04.04.2021

HALL-2
SESSION-3

KYIV-ANKARA TIME
16⁰⁰-18³⁰

MODERATOR: Prof. Dr. Habil. Andrioni Felicia

Prof. Dr. Habil. Andrioni Felicia Bancă Angelica Mădălina Prof. Dr. Habil. Popp Lavinia Elisabeta Lect. Dr. Sorina Corman	University of Petroşani University of Craiova University Babes- Bolyai Cluj Napoca- Resita University Center, Romania University „Lucian Blaga” of Sibiu, Romania	ANALYSIS OF CAUSES AND COMBATING STRATEGIES RELATED TO THE BULLYING PHENOMENON IN THE ROMANIAN SCHOOL ENVIRONMENT
Res. Asst. Ece KAPLAN Res. Asst. Zeynep KOÇ	Gaziantep University	THE RELATION OF VIOLENCE AGAINST WOMEN AND GENDER INEQUALITY
Lect. Dr. Hüseyin SEVİNÇ	Bitlis Eren University	ANALYSING OF THE NOVEL THAT NAMED SACRED NIGHT IN THE CONTEXT OF GENDER AND NATIONALISM
Ana Milena Rincón Vega Luisa Fernanda Gaitan Avila	Secretary of Health of Bogota ECCI University	ANXIETY AND DEPRESSION STATE / TRAIT IN MEN AND WOMEN CAUSED BY COMPULSORY ISOLATION AND SOCIAL DISTANCING BY COVID 19 IN BOGOTÁ CITY
Căprărin Amelia Prof. Dr. Habil. Andrioni Felicia	University of Craiova University of Petroşani	INSTITUTIONAL COMMUNICATION IN SITUATIONS OF MEDIA CRISIS
Dr. Sıddık AĞÇOBAN	Kırklareli University	SEKÜLERLEŞME HER YERDE: BERGER TEKRAR YANILDI
Assoc. Prof. Seda TOPGUL Okan BEYTAS	Akdeniz University	ENVIRONMENTAL JUSTICE AND SOCIAL WORK
Asst. Prof. Dr. Yonca ALTINDAL Fatma KAÇAN	Balikesir University	SOCIOLOGICAL INTERPRETATION OF INCEST: ATLIKARINCA FILM EXAMPLE
Roshini.R Dr. Rajasekaran.V	VIT University, India	AN ANALYSIS OF DISABILITY TROPES OF ACCEPTANCE BY A COMPENSATORY TALENT IN ANCIENT MYTHOLOGY
Gastón Sanglier Contreras Eduardo J. López Fernández Roberto A. González Lezcano	CEU University, España.	MANKIND'S DILEMMA: BECOMING THE HUNTER SO AS NOT TO BE HUNTED
Res. Asst. Zeynep KOÇ Res. Asst. Ece KAPLAN	Gaziantep University	QUALITY OF LIFE IN OLD AGE

DATE
04.04.2021

HALL-3
SESSION-1

KYIV-ANKARA TIME
10⁰⁰-12³⁰

MODERATOR: Dr. Alan Reed LIBERT

Alan Reed LIBERT	University of Newcastle, Australia	THE APPEARANCE OF UKRAINE IN EDUCATIONAL HISTORY AND GEOGRAPHY GAMES IN ENGLISH
Asst. Prof. Dr. Reyhan Rafet CAN	Osmaniye Korkut Ata University	ANALYSIS OF RELIGIOUS BELIEFS IN ALBANIA FROM THE PERSPECTIVE OF THE GEOGRAPHY OF RELIGIONS
Assoc. Prof. Dr. Rasim Soylu	Sakarya University	GENDER DISCRIMINATION IN FEMINISM AND ART
Assoc. Prof. Dr. Fahrettin GEÇEN Arif Baykurt	İnönü University	FORMAL EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN WILLIAM TURNER'S "RED SUNSET" AND CLAUDE MONET'S "SUNRISE"
Asst. Prof. Dr. Selin BİTİRİM OKMEYDAN	Ege University	UNESCO CREATIVE CITIES NETWORK AND AN EXAMINATION TOWARDS CREATIVE CITIES IN TURKEY
Res. Asst. Prof. Cudi Kaan OKMEYDAN	Yaşar University	CURRENT TOPICS IN GRADUATE PUBLIC RELATIONS THESES: BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF THESES PUBLISHED BETWEEN 2018-2020
Assoc. Prof. Dr. Levent Bilgi		SOYDAŞINIZ BALIK BURCU ROMANINDA YAHUDİ, KIBRIS, GÖÇ VE AŞK
Nouha Ziade Faten Staitieh	The American University of Beirut	"THE EFFECT OF VIRTUAL EXCHANGE METHOD ON STUDENTS' CULTURAL COMPETENCE DEVELOPMENT"
Teodora Stoycheva Stoeva	Sofia University	SPECIFICATION OF THE TRAINING OF PARENTING SKILLS FOR CHILDREN, RESPECTIVELY FOR ADOLESCENTS
Assoc. Prof. Dr. Levent Bilgi		HALKIN DOSTLARI DERGİSİ ÜZERİNE BİR DENEME

DATE
04.04.2021

HALL-3
SESSION-2

KYIV-ANKARA TIME
13⁰⁰-15³⁰

MODERATOR: Dr. Mustafa Latif EMEK

Dr. Vinod Kumar Verma Dr. Klimis Ntalianis	Sant Longowal Institute of Engineering and Technology, Longowal INDIA University of West Attica, GREECE	INTERNET OF THINGS ENABLED EDGE BASED NARRATIVE DISTRIBUTION APPROACH FOR SMART CITIES
Lect. Nurullah NEHİR	Burdur Mehmet Akif Ersoy University	SOCIO-ECONOMIC STATUS OF ERZURUM LALA MUSTAFA PAŞA DISTRICT ACCORDING TO THE TEMETTUÂT BOOK DATED 1845
Farida Shamsi	National History Museum of Azerbaijan	MUSEUM WORK DURING PANDEMIC
Mohammed Alawi Abd Nasser Md Yusof Bin Ismail Salem Mgammal Al-Ameri Shahryar Sorooshian	International Islamic University Malaysia Gombak, Malaysia Universiti Tun Hussein Onn Malaysia University of Gothenburg Gothenburg, Sweden	FRAMING AN ALTERNATIVE MEAN TO ADDRESS ELECTRICITY DISRUPTIONS
Galandarova Parvin Abbas gizi	Azerbaijan State Pedagogical University	TEACHING SOME ELEMENTS OF LOGIC IN TEACHING MATHEMATICS
Lect. Nurullah NEHİR	Burdur Mehmet Akif Ersoy University	SOCIO-ECONOMIC STATUS OF ERZURUM CORTAN DISTRICT ACCORDING TO THE TEMETTUÂT BOOK DATED 1845
Muhittin KAVIK	Baku State University	KHAN OF SMALLEST KAZAKH HORDE ABU'L KHAYR KHAN'S EFFORT TO DOMİNATE
Yudith Rojas Tamayo	Western University, Canada	Carteles magazine, cultural heritage of the republican period in Cuba
Prof. Dr. Sueda ÖZBENT	Marmara University	THE CONCEPT OF CULTUREME IN TRANSLATION

DATE
04.04.2021

HALL-3
SESSION-3

KYIV-ANKARA TIME
16⁰⁰-18³⁰

MODERATOR: Assoc. Prof. Dr. Berna (KIRAN) BULĞURCU

Ivan Moreno Santos	Universidade de São Paulo, Brasil	Impacts of the Covid-19 Pandemic on Reverse Logistics
Eda KARAÇÖP	Dokuz Eylül University	EFFECT OF COVID-19 PANDEMIC ON EMPLOYER'S OBLIGATION TO PROTECT PERSONAL DATA OF EMPLOYEES
Demet Özocaklı	Gaziantep Üniversitesi	THE CAUSALITY RELATIONSHIP BETWEEN FOREIGN DIRECT INVESTMENT, SPECIAL ECONOMIC ZONES AND POLITICAL STABILITY INTURKEY
Cansu BAŞARAN CANER Prof. Dr. Sait ENGİNDENİZ	Ege University	DETERMINING THE CAPITALIZATION RATE TO BE USED IN THE VALUATION OF THE IRRIGABLE AGRICULTURAL LANDS IN THE EFELER DISTRICT OF AYDIN PROVINCE
Assoc. Prof. Dr. Berna (KIRAN) BULĞURCU	Çukurova University	OBJECTIVE IMPORTANCE RANKING VIA CRITERION IMPACT LOSS IN DECISION MAKING PROBLEMS
Borislav Abrashev Marin Pandev Daniela Levi Miglena Slavova Valentin Terziev	Acad. Evgeni Budevski Institute of Electrochemistry and Energy Systems, Bulgarian Academy of Sciences, Acad. Sofia Bulgaria Joint Innovation Centre, Bulgarian Academy of Sciences Bulgaria	Innovation and technology Hydrogen Alternatives for Green Future
Dr. Murat SUCU		COVID-19 SALGIN HASTALIĞININ HAVA KARGO TAŞIMACILIĞINA ETKİLERİNİN STRATEJİK BİR DEĞERLENDİRMESİ
Dr. Harish Padinjarethil Mercy Teegala	Sr. Sports Officer, India SIMS College	A COMPARATIVE STUDY TO KNOW THE EFFECTS OF ECCENTRIC CALF TRAINING WITH AND WITHOUT ULTRASOUND IN ATHLETES WITH SHINSPLINTS

DATE
04.04.2021

HALL-4
SESSION-1

KYIV-ANKARA TIME
10⁰⁰-12³⁰

MODERATOR: Asst. Prof. Dr. Orhun Burak SÖZEN

Res. Asst. Hasan Ali Güçlü	Ufuk University	DISTANCE CONTRACTS
Prof. Dr. Mustafa AVCI Res. Asst. Gökhan GÜNCAN Zarina RAVSHANOVA	Anadolu University Yalova University Moscow Humanitarian Economic Institute	THE TITLE OF "MERCHANT" OF PUBLIC LEGAL PERSONS
Cilene Ribeiro Cardoso, Amaury Patrick Gremaud, Edgard Monforte Merlo	Universidade de São Paulo	Populism and Economics in Latin America
Murat Kurt	Kütahya Dumlupınar University	LEGAL EVALUATION OF TECHNOLOGY ACTIVITIES UNDER THE LAW OF TECHNOLOGY DEVELOPMENT ZONES
Raíssa Moreira Lima Mendes Musarra Karen Louise Mascarenhas	Escola Politécnica RCGI – Research Centre for Gas Innovation Brazil Psychology/São Paulo University	INSTRUMENTS AND RESULTS OF PUBLIC PARTICIPATION IN PUBLIC POLICIES FOR NATURAL GAS IN BRAZIL
Assoc. Prof. Dr. Demokaan DEMİREL Gizem KABASAKAL	Kocaeli University	URBAN COUNCILS AS A FUNCTIONAL TOOL FOR DEMOCRATIC PARTICIPATION BASED ON LOCAL GOVERNANCE: NIGDE CASE
Esra SELVAN Prof. Dr. Meltem Bostancı	National Defence University	DIGITAL DIPLOMACY DURING THE CRISIS: 2020 NAGORNO-KARABAKH WAR COMPARATIVE TWITTER REVIEW
Prof. Dr. Meltem BOSTANCI Esra SELVAN	İstanbul University National Defence University	"AMERICANIZATION" OF POLITICAL CAMPAIGNS: THE CASE OF YOUNG PARTY IN 3 TH NOVEMBER 2002 ELECTION
Asst. Prof. Dr. Orhun Burak SÖZEN	Gaziantep University	RE-INTERPRETATION OF TURKISH NATIONALISM FROM SYSTEMS PERSPECTIVE WITH POST-MODERN EMPHASIS
Dr. Şebnem Cansun		POLITICAL PARTIES APPROACH TOWARDS CHILDREN AND CHILDREN'S RIGHTS IN TURKEY
Jaleh Abbaszadeh	Nakhchivan State University	HAYDAR ALIYEV'S LITERARY POLICY IN ACQUISITION OF NATIONAL-MORAL VALUES BY STUDENTS

DATE
04.04.2021

HALL-4
SESSION-2

KYIV-ANKARA TIME
13⁰⁰-15³⁰

MODERATOR: Asst. Prof. Dr. Dia Eddin Nassani

Kardelen ÖZDEMİR	Uşak University	ANALYSIS OF PICASSO'S 'BLUE PERIOD' AND 'PINK PERIOD' STUDIES IN TERMS OF SHAPE AND CONTENT
Zacharenia Pilitsidou Tsingilis Nikolaos	Aristotle University of Thessaloniki, Greece	Communication of listeners and radio stations through social media platforms
Lect. Dr. Bengütay Hayırsever	Erciyes University	A GENERAL EVALUATION ON REMEMBER AND UNDERSTANDING FUREYA KORAL IN BASIC ART EDUCATION COURSE
Yasemin AŞIK Assoc. Prof. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA	Kaynak Tekstil San. ve Tic. A. Ş. Tasarım Merkezi Pamukkale University	ORGANIC PRODUCTION IN SHIRT FABRIC: GREEN CONSCIOUSNESS
Öğr. Gör. Melih TOMAK Doç. Dr. Ragıp TARANÇ	Dokuz Eylül Üniversitesi	OSMAN FAHİR SEDEN'İN ORHAN GENCEBAY ŞARKILI FİLMLERİNDE SUÇ KAVRAMI
Assoc. Prof. Dr. Fahrettin GEÇEN Lect. Ümit PARSIL	İnönü University Adıyaman University	THE PROCESSING OF THE CONTACT AND FORMAL DEFORMATIONS IN OSKAR KOKOSCHKA'S WORK NAMED THE RED EGG
Berru İzel Gökgöz Assoc. Prof. Dr. Zeynep Yeşim İlerisoy	Gazi University	AN EVALUATION OF BRAND CONCEPT AND ADVANCED CONSTRUCTION TECHNOLOGY INTERACTION ON APPLE STORES
Res. Asst. Merve Başgül Assoc. Prof. Dr. Zeynep Yeşim İlerisoy	Gazi University	BRAND EFFECT IN ARCHITECTURAL FORMATION; EVALUATION OF ICONIC STORES IN TERMS OF MATERIAL AND CONSTRUCTION TECHNOLOGY
Asst. Prof. Dr. Dia Eddin Nassani	Hasan Kalyoncu University	EFFECT OF FA AND GGBFS ON THE PROPERTIES OF GEOPOLYMER MORTER

DATE
04.04.2021

HALL-4
SESSION-3

KYIV-ANKARA TIME
16⁰⁰-18³⁰

MODERATOR: Asst. Prof. Dr. Özgür SARIBAŞ

Dilara TEMİZ Assoc. Prof. Dr. Elif KARAGÜN Res. Asst. Müge SARPER KAHVECİ	Kocaeli University	THE RESEARCH OF DETERMINING THE FEELING OF SELF-CONFIDENCE OF STUDENTS STUDYING AT SPORTS HIGHSCHOOL OR AT REGULAR HIGHSCHOOL ACCORDING TO THE STATE OF DOING SPORTS
Veysel MERT Assoc. Prof. Dr. Elif KARAGÜN Res. Asst. Müge SARPER KAHVECİ	Kocaeli Üniversitesi	KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN SPOR TESİSLERİNİ KULLANMA DÜZEYİ
Ümit Sahraç	Sakarya University	CHILDREN'S HOPE LEVELS COPING WITH TEASING AND NAME-CALLING AND SELF-ESTEEM
Humbatova Natavan Shamil	Azerbaijan State Pedagogical University	SCIENTIFIC AND THEORETICAL FUNDAMENTALS OF GEOMETIC STRUCTURES IN SPACE
Res. Asst. Özlem GÜNCAN	Burdur Mehmet Akif Ersoy University	PLAY THERAPY WITHIN THE SCOPE OF THERAPEUTIC RECREATION
Assoc. Prof. Dr. Gülizar AKKUŞ Savaş BÖYÜKYILMAZ	Kastamonu Üniversitesi	PLANLI DAVRANIŞ TEORİSİ KAPSAMINDA BÜYÜKŞEHİR SAKINLARININ HAFTA SONU TATİL DESTİNASYONU TERCİH NİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
Fatemeh Alizadeh	Tehran University	Representation of young female Iranian lifestyle based on their role model of influencers
Yaren TANTU Emel BİROL Dilek DÜLGER ALTINER	Kocaeli University İstanbul Gedik University	FACTORS AFFECTING PERCEPTION IN PROMOTIONAL MATERIALS FOR TRAVELING FOR GASTRONOMY TOURIS
Asst. Prof. Dr. Özgür SARIBAŞ Prof. Dr. Atilla AKBABA	İzmir Kâtip Çelebi University	GASTRONOMY AS A SCIENCE FIELD AND ITS INTERDISCIPLINARY DIMENSION
İbrahim ACAR Asst. Prof. Dr. Dilek DÜLGER ALTINER Asst. Prof. Dr. Nihan AKDEMİR	Kocaeli Üniversitesi	ORTA ASYA'DAN GÜNÜMÜZE TÜRK MUTFAK KÜLTÜRÜNDE TATLININ YERİ VE ÖNEMİ

DATE
05.04.2021

HALL-1
SESSION-1

KYIV-ANKARA TIME
10⁰⁰-12⁰⁰

MODERATOR: Dr. Kovács Gabriella

Dr. Sherin Hassan Mabrouk Zedain Dr. Rania Mohammed Abd Elgawad Mostafa	Imam Abdul Rahman Bin Faisal University, Saudi Arabia	Effectiveness of activities in developing skills for prep year students at IAU
Anas Hashem Alsariera	University Sultan Zainal Abidin (UniSZA), Malaysia	The Effectiveness of EFL Jordanian Students' Descriptive Writing at Karak University
Assoc. Prof. Dr. Necdet KONAN Hüsne GÜR	İnönü University	BEING A SCIENCE TEACHER IN THE COVID-19 OUTBREAK
Dr. Bruno Romyaru	President University, INDONESIA	HOME SUSTAINABLE EXPERIENCE DURING THE PANDEMIC
Aldemir Malveira de Oliveira José Cavalcante Lacerda Junior Newton Silva de Lima	(SEDUC-AM/CEMEAM) (IFAM)	CONNECTION BRAZIL - COLOMBIA - PERU: AN OPEN SKY LABORATORY FOR THE TEACHING OF FLAT GEOMETRY IN BASIC EDUCATION
Israr Ali Anwar Ali Mohammad Ahsan	Shri Jagdishprasad Jhabarmal Tibrewala University, India Aligarh Muslim university, India Imam Abdulrahman Bin Faisal University, Saudi Arabia	RELATIONSHIP BETWEEN CATEGORICAL VARIABLES FOR PREVALENCE OF PHYSICAL INACTIVITY BETWEEN UNIVERSITY STUDENTS
Shammadlı Fıdan Mırza	Azerbaijan State Pedagogical University	STUDY OF TRIGONOMETRIC INEQUALITIES
Rehana Kanwal M.Farooq Shakir		FREEDOM OF EXPRESSION AND SPEECH IN THE LIGHT OF ISLAMIC TEACHINGS
Dr. Kovács Gabriella	Sapientia Hungarian University of Transylvania	TRANSLATING TECHNICAL TEXTS - A CHALLENGE FOR TRANSLATOR TRAINEES

DATE
05.04.2021

HALL-1
SESSION-2

KYIV-ANKARA TIME
13⁰⁰-15³⁰

MODERATOR: Victoria Bilge YILMAZ

Assist. Prof. Dr. Serdar SAYGILI	Erciyes University	THOUGHTS ON THE FUTURE OF SCIENCE IN THE DICTION OF HOPE AND FEAR: LOOKING AT SCIENCE FROM PHILOSOPHY
Assoc. Prof. Dr. Mehmet TÖZLÜYURT	Yozgat Bozok University	AN INVESTIGATION ON THE KILLING OF PROPHETS IN THE CONTEXT OF MATURIDI
Assoc. Prof. Dr. Mehmet ALTUNTAŞ	Yozgat Bozok University	HARUN, CALF SCULPTURE AND SÂMIRI IN THE CONTEXT OF THE QUR'AN-TORAH
Dr. Abdulali ALİEV	Yozgat Bozok University	THE PLACE OF SLAVIC MYTHOLOGY IN FOLK BELIEFS
Dra. Sonia García Segura Maria José Martínez-Carmona Carmen Gil del Pino	Universidad de Córdoba (España)	THE ROLE OF RELIGIOUS BELIEFS IN THE SPACES FOR DIALOGUE AND COEXISTENCE OF YOUNG PEOPLE
Doina Toma Patricia Runcan Remus Runcan	Divitia Gratiae University from Chişinău, Republic of Moldova West University of Timișoara, România Aurel Vlaicu University of Arad, Romania	INFLUENCE OF MORAL-CHRISTIAN EDUCATION ON THE DEVELOPMENT OF PROSOCIAL BEHAVIOUR IN SCHOOL
Nielce Meneguelo LOBO DA COSTA Susana Nogueira DINIZ Carlos Alexandre Felício BRITO	Anhanguera University of São Paulo, Universidade Municipal de São Caetano do Sul	ETHICAL PREVIOUS KNOWLEDGE OF JUNIOR RESEARCHERS
Victoria Bilge YILMAZ	Ankara Yıldırım Beyazıt University	REVISITING FRANCIS BACON AND HIS APPROACH TO SCIENCE
Rafiq Novruzov	Baku Slavic University	ABU REIKHAN BIRUNI'S VIEWS ON SUFISM IN THE BOOK 'INDIA'
Zubariev Oleksandr	V.N. Karazin Kharkiv National University	EASTERN SPIRITUAL PRACTICES AS THE PHENOMENON OF THE LIFE-WORLD IN THE CONTEXT OF INTERCULTURAL DIALOGUE
Dr. Lect. Hatice Demir	Kastamonu University	FROM 12 th CENTURY CONSTANTINOPLE ATELIER TO 21 th CENTURY ICON PRODUCTIONS LOGO: THE STORY OF THEOTOKOS OF VLADIMIR

DATE
05.04.2021

HALL-1
SESSION-3

KYIV-ANKARA TIME

16⁰⁰-18³⁰

MODERATOR: Prof. Dr. Alexander MAKARENKO

K.R.PADMA	Sri Padmavati Mahila VisvaVidyalayam (Women's) University	THE PSYCHOLOGICAL AND MENTAL TRAUMA FACED BY HUMAN WELL BEINGS DURING THE PANDEMIC OUTBURST OF COVID-19 DISEASE
Roxana-Cătălina Ghiță ANDRIONI Felicia	University of Craiova (Romania)	PARENTAL SOCIAL RESILIENCE, ANXIETY, STRESS AND THE DEVELOPMENT OF CHILDREN IN A ROMANIAN SAMPLE
Galina Granici Emanuel Adrian Sârbu Remus Runcan Patricia Runcan	Divitia Gratiae University, Moldova University of Bucharest, Romania Aurel Vlaicu University of Arad, Romania West University of Timișoara, România	PERCEPTION OF SPIRITUAL CONCEPTS IN PEOPLE WITH SEVERE INTELLECTUAL DISABILITIES
GAVRILA-ARDELEAN Mihaela	Aurel Vlaicu University of Arad, Romania	PSYCHO-PREVENTION IN CYBERBULLYING AMONG YOUTH
Karen Louise Mascarenhas	University of São Paulo, Brazil	LEADERSHIP CHALLENGES IN CLIMATE CHANGE MITIGATION TOWARDS SUSTAINABLE FUTURES
Jésio Zamboni Monica De Nadai	Federal University of Espírito Santo (UFES), Brasil	Ultracurricular narratives of little dykes and bichinhas
Simona MIHAIU Ana Maria NIȚU Horia MIHAI Simona Maria STĂNESCU	Research Institute for Quality of Life, Romanian Academy	PERSPECTIVES ON THE DEVELOPMENT OF SOCIAL SERVICES FROM EUROPEAN TO NATIONAL LEVEL, CASE STUDY ON ROMANIA
Prof. Dr. Alexander MAKARENKO	National Technical University of Ukraine	COLLECTIVE PROPERTIES OF LARGE SOCIAL SYSTEMS. NEW APPROACHES
Zozulyak-Sluchik Roksolyana	Vasyl Stefanyk Precarpathian National University	FORMATION OF PROFESSIONAL AND ETHICAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS OF THE SOCIAL SPHERE: CREATIVE ASPECT
Ana António	Centro de Estudos Interdisciplinares em Educação e Desenvolvimento, Portugal	Earth Day: Perhaps Newspapers can contribute to Environmental Education

DATE
05.04.2021

HALL-2
SESSION-1

KYIV-ANKARA TIME
10⁰⁰-12⁰⁰

MODERATOR: Prof. Dr. Mykola Vaskiv

Asst. Prof. Dr. JANAGÜL TURUMBETOVA MEHMET ERDOĞAN HASAN AKÇA	Suleyman Demirel Üniversitesi/Kazakistan	YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE EDEBİ TÜR OLARAK ŞİİRLERDEN YARARLANMANIN ÖNEMİ
Asst. Prof. Dr. SHYNAR AUYELBEKOVA HASAN AKÇA MEHMET ERDOĞAN	Suleyman Demirel Üniversitesi/Kazakistan	YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KONUŞMA BECERİSİ KAZANDIRMADA ÇEVİRİMİÇİ DERSLERİN KULLANIMI
Сейтягъев Н. С.	Института Востоковедения им. А. Ю. Крымского НАН Украины	НЕКОТОРЫЕ ЗАМЕЧАНИЯ ПО ПОВОДУ ДВУХ КАСЫД ИЗ «ИСТОРИИ ЧЕЛЕБИ АКАЯ»
Prof. Dr. Mykola Vaskiv	Borys Grinchenko Kyiv University	PAVLO MOVCHAN AS A TRANSLATOR AND RESEARCHER OF TURKISH LITERATURE
Assoc. Prof. Dr. Necdet KONAN Songül KOÇER	Inonu University	THE PROBLEMS ENCOUNTERED AND SOLUTION SUGGESTIONS OF TEACHERS OF RELIGIOUS CULTURE AND ETHICAL KNOWLEDGE IN THE CORONAVIRUS (COVID- 19) OUTBREAK
Fatma Kübra UYAR Prof. Dr. Orhan KARAMUSTAFAOĞLU	Amasya University	ACADEMIC STUDIES ON THOUGHT EXPERIMENTS IN THE TURKISH NATIONAL LITERATURE
Assoc. Prof. Dr. Okan SARIGÖZ	Hatay Mustafa Kemal University	OPINIONS OF TEACHER CANDIDATES ON THE PROCESSING OF THE TEACHING PRACTICE COURSE IN DISTANCE EDUCATION
Assoc. Prof. Dr. Okan SARIGÖZ	Hatay Mustafa Kemal University	THE EDUCATIONAL SCIENCES AN INVESTIGATION OF STUDENTS' OPINIONS ABOUT SECRONIC EDUCATION

DATE
05.04.2021

HALL-2
SESSION-2

KYIV-ANKARA TIME
13⁰⁰-15³⁰

MODERATOR: Dr. Mila Anisa

Adnan Jawabri	Khawarizmi International College Al Ain, United Arab Emirates	HISTORY OF FAMILY BUSINESS IN UAE
Carole Serhan Elissa Barakat Leonie Nemer	University of Balamand, Tripoli, Lebanon	ASSESSING MUNICIPALITIES MANAGEMENT PRACTICES IN RESPONSE TO COVID-19 OUTBREAK - EVIDENCE FROM LEBANON
Mikhail Vasiliev Maria Plotnikova	Polissia National University	BUILDING SECURE AND SUSTAINABLE SUPPLY CHAINS
Bartosz Orzeł Radosław Wolniak	Silesian University of Technology, Poland	THE GREENWASHING PHENOMENON CUSTOMERS' AWARENESS RESEARCH
Luís Felipe Maldaner Flávia Siqueira Fiorin Daniela Carolina Eckert		THE CHALLENGE OF INNOVATION AND THE NATURE OF JOBS UNDER THE PANDEMIC OF COVID-19
Asst. Prof. Dr. Orçun AVCI	Aksaray University	AN EVALUATION ON EVIDENCE IN TAX JURISDICTION LAW
Asst. Prof. Dr. Neriman ÇELİK	Selçuk University	REFLECTION ON GOSSIP BEHAVIOR OF ORGANIZATIONAL ETHICAL CLIMATE: A QANTITATIVE STUDY
Prof. Dr. Mehmet C. MARIN	Hakkari University	AN ACTOR-ORIENTED CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR EVALUATION OF DEVELOPMENT INVESTMENTS AND ITS APPLICATION IN THE EXAMPLE OF THE MESUDİYE KÖYKENT PROJECT
Asst. Prof. Dr. Suzan URGAN	Ondokuz Mayıs University	A HISTORICAL RESEARCH ON THE CHANGING WORK-LIFE BALANCE WITH FORCED MIGRATIONS: 1905 KARACAY-MALKAR MIGRATION
Mustafa Seçkin ŞALVARLI Doç. Dr. Burak KARTAL	Manisa Celal Bayar University	MARKA YARARI ÖLÇEĞİ: BİR ÖLÇEK UYARLAMA ÇALIŞMASI
Emine ÇAKIRAY Assoc. Prof. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA	Pamukkale University	TOWEL PRODUCTION IN MAXLIGHT TECHNIQUE

DATE
05.04.2021

HALL-2
SESSION-3

KYIV-ANKARA TIME
16⁰⁰-18³⁰

MODERATOR: Kaldygul Adilbekova

Nuraiym Kypshakbay	Korkyt Ata Kyzylorda University	THE PRINCIPLES OF ADOPTING BORROWINGS
Girts Zarins Sanda Geipele	Riga Technical University, Riga Latvia	ECONOMIC CLUSTER IN OPEN ECONOMY AS PLANNING AREA OF THE CITY
Ehsan Rasoulinezhad	University of Tehran, Iran	How is poverty reduction policy related to energy transition in the Commonwealth of Independent States (CIS)?
Silviya Hristova Bratoeva- Manoleva	University of economics - Varna	Impact of the COVID-19 Pandemic on the EU Labor Market
Bhola Khan	Yobe State University, Nigeria	Government Expenditure, Human Development and Economic Growth: An Analysis of Nigerian Economy
Merve AKKUM Assoc. Prof. Dr. Cihan YÜKSEL	Mersin University	TESTING THE RELATIONSHIP BETWEEN INFLATION AND BUDGET DEFICIT IN TURKEY
Assist. Prof. Dr. Sait BARDAKÇI Lect. Aysel ARSLAN	Sivas Cumhuriyet University	EVALUATION OF THE EFFECT OF STATION TECHNIQUE ON STUDENTS'S ACADEMIC ACHIEVEMENTS USING META-ANALYSIS
Lect. Aysel ARSLAN Assist. Prof. Dr. Sait BARDAKÇI	Sivas Cumhuriyet University	DETERMINATION OF HEALTHCARE VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS' SOCIAL PROBLEM-SOLVING SKILLS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES
Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ İtr HASIRCI Gülşah AK	Bandırma Onyedi Eylül University	CHANGE OF GLASS CEILING SYNDROME IN CAREERS OF FEMALE EMPLOYEES ACCORDING TO DEMOGRAPHIC VARIABLES
Asst. Prof. Dr. Mesut YÜCESAN	Çanakkale Onsekiz Mart University	2008 GLOBAL FINANCIAL CRISIS AND REFLECTIONS ON TURKEY
Asst. Prof. Musa ATGÜR	Balıkesir University	TESTING THE NEUTRALITY OF MONEY HYPOTHESIS FOR TURKISH ECONOMY

DATE
05.04.2021

HALL-3
SESSION-1

KYIV-ANKARA TIME
10⁰⁰-12³⁰

MODERATOR: Prof. Dr. Abdel-Badeeh M. Salem

Prof. Dr. Abdel-Badeeh M. Salem	Ain Shams University, Cairo. Egypt	ARTIFICIAL INTELLIGENCE PARADIGMS IN SMART HEALTHCARE AND MEDICAL SYSTEMS
V. Lakshmi Lalitha K. Sree Varsha S. Mahesh R. Sri Lekha B. Sri Lakshmi Navya V. Niteesh Kumar	K L University, Vijayawada, India	PLAGIAT : A CODE PLAGIARISM DETECTION TOOL
Sikhi Yalavarthi	K L Deemed to be University, India	SENTIMENTAL ANALYSIS THROUGH SPEECH AND TEXT FOR IMDB DATASET
Aynur Kunapyanova	L. N. Gumilyov Eurasian National University	AN ACTIVE APPROACH TO TEACHING STUDENTS COMPUTER SCIENCE USING MOBILE APPLICATIONS
Assist. Prof. Dr. Fatih Söğüt	Kırklareli University	MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF TURKEY TWITTER USAGE PRACTICES
Asst. Prof. Dr. Mustafa Ali UYSAL	Burdur Mehmet Akif Ersoy University	SOCIO-ECONOMIC STATUS OF YUVALAK VILLAGE ACCORDING TO THE DIVIDEND BOOK
Asst. Prof. Dr. Yunus EKİCİ	Osmaniye Korkut Ata University	VEHHABILITY IN NORTH CAUCASIA IN THE USSR PERIOD AND AFTER: THE EXAMPLE OF CHECHENIA
Kürşad KÖSE	Baku State University	POLITICAL RELATIONS BETWEEN THE ASTRAKHAN KHANATE AND CRIMEAN KHANATE
Lect. Dr. Resul KÖSE	Sağlık Bilimleri Üniversitesi	GREECE'S ATTITUDE TO THE AID ACTIVITIES OF THE HILAL-I AHMER CEMİYETİ (THE RED CRESCENT SOCIETY) DURING THE NATIONAL STRUGGLE

DATE
05.04.2021

HALL-3
SESSION-2

KYIV-ANKARA TIME
13⁰⁰-15³⁰

MODERATOR: Associate Prof., Ph.D. Olha Bykova

Виржиния ЗАХАРИЯ Вероника ПОЗНЯКОВА	Государственный Университет Молдовы	СПЕЦИФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕГЛАМЕНТАЦИИ ПРАВА НА ЖИЗНЬ И ПРАВА НА АБОРТ
Людмила Теліженко Вікторія Панкратова	Сумський державний університет	ЛЮДИНОТВОРЧА ЦІННІСТЬ ПРАВА: ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД
Малинаускас Ромуальдас Казимерович Шимелене Рита	Литовский университет спорта, г. Каунас, Литва	ОСОБЕННОСТИ КОЛЛЕКТИВНОЙ САМОЭФФЕКТИВНОСТИ ЮНЫХ И ВЗРОСЛЫХ БАСКЕТБОЛИСТОВ
Yurii Latysh Mariia Faranosova	Taras Shevchenko National University of Kyiv	CRIMEAN TATAR ISSUE IN TURKISH POLITICS
KAMALA ABBASOVA	Azerbaijan University	ORGANIZATION OF INCLUSIVE EDUCATION OF CHILDREN WITH DISABILITIES AND LEGISLATIVE FUNDAMENTALS OF ENSURING THEIR RIGHTS
Nazile Abdullazade	Azerbaijan State Pedagogical University	DESCRIPTION OF THE SEASONS OF THE YEAR IN THE WORK OF NIZAMI GANJAVI
Associate Prof., Ph.D. Olha Bykova	Borys Grinchenko Kyiv University	THE SPECIFIC OF REPORTING IN UKRAINIAN ONLINE JOURNALISM (ON THE EXAMPLE OF THE SITE «THE UKRAINIANS»)
Галина Цуркан Елена Вакуловская	Moldavian Economic Academy	УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ ГОРОДОВ: ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

DATE
05.04.2021

HALL-3
SESSION-3

KYIV-ANKARA TIME
16⁰⁰-18³⁰

MODERATOR: Dr. Boróka Prohászka-Rád

Stephen Ogheneruro Okpadah	University of Ilorin, Ilorin, Nigeria	TRANSNATIONALISM AND NEO-NOLLYWOOD: THE NIGERIAN DIASPORA CINEMA
Dr. Boróka Prohászka-Rád	Sapientia Hungarian University of Transylvania	A LOOK INTO POEMS AND MELODIES
Dr. Kamran Ahmed Siddiqui	Imam Abdulrahman Bin Faisal University, Saudi Arabia	A Content Analysis of Top 100 Global Brand Logos
Rumyana Stoyanova	Medical University of Plovdiv, Bulgaria	FACTORS RELATED TO JOB SATISFACTION AMONG WORKERS DURING COVID-19
Ehsan Shahghasemi	University of Tehran, Iran	The Media Literacy Industry in Iran: A Critical Perspective
Dr. Alexandru CHISELEV	'Gavrilă Simion' Eco- Museum Research Institute from Tulcea,	KINA GECESÍ CEREMONY AT THE TURKS AND TATARS FROM TULCEA COUNTY (ROMANIA). THE RITUAL DYNAMICS BETWEEN TRADITION AND REINVENTION
Dr. Iuliana TITOV	'Gavrilă Simion' Eco- Museum Research Institute from Tulcea,	THE CRAFTS OF RUSH AND REED PROCESSING IN DOBRUDJA REGION (ROMANIA) BETWEEN TRADITION AND INNOVATION
Dr. Kamran Ahmed Siddiqui	Imam Abdulrahman Bin Faisal University, Saudi Arabia	Vision Statements of Top 100 Global Brands: A Critical Discourse Analysis
Zahra Fallahian	University of Tehran, Iran	Celebrity child rights on the Instagram platform
Elnaz Montazeri Maryam Mounesi Sorkheh	Alzahra University, Iran	Style of Artists' Costumes in the German Theater Scenes after World War II
Farah Mansour	Lebanese University	INFLUENCE OF SOIL-STRUCTURE INTERACTION ON THE SEISMIC RESPONSE OF BUILDINGS

DATE
05.04.2021

HALL-4
SESSION-1

KYIV-ANKARA TIME
10⁰⁰-12³⁰

MODERATOR: Dr. Mustafa Latif EMEK

Sri Djatnika Sya'diah	Universitas Padjadjaran, Indonesia	THE INFLUENCE OF BUSINESS LINKAGES OF MEMBER - COOPERATIVE AND MEMBER'S BUSINESS INNOVATION TOWARD COOPERATIVE MEMBER'S PERFORMANCE
Pilitsidou Zacharenia Tsingilis Nikolaos	Aristotle University of Thessaloniki, Greece	Communication of listeners and radio stations through social media platforms
Conceição Dantas Nildo da Silva Dias	Federal University of Rio Grande do Norte, Brasil	The contribution of rural women from the Brazilian northeast to fulfilling the UN 2030 Agenda SDG 5: Gender Equality
Prof. Dr. İSMAİL BAKAN Prof. Dr. MUHAMMET MUSTAFA KISAKÜREK HÜSNE GÖZÜKARA LÜTFÜLLAH ETKİ	Kahramanmaraş Sütçü İmam University	THE EFFECT OF FEAR OF CORONA ON BUSINESS SATISFACTION AND WORKLOAD: A FIELD STUDY ON ACCOUNTERS
Rehana Kanwal M.Farooq Shakir	National College of Business Administration and Economics, Lahore, Pakistan Bismillah Higher Secondary Schools, Sadiq Abad, Pakistan	SOCIAL AND POLITICAL ASPECTS OF INFORMATION TECHNOLOGY PROJECTS
Prof. Dr. Şebnem ASLAN Havva Nur ATALAY	Selçuk University	NEOLİBERALİZM VE SAĞLIK HİZMETLERİNİN METALAŞTIRILMASI
Nima Tamjidi		AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CORPORATE GOVERNANCE SCORE AND THE COST OF CAPITAL IN LISTED FIRMS ON TEHRAN STOCK EXCHANGE
Ayşenur ERDİL Hikmet ERBIYIK	Istanbul Medeniyet University Yalova University	THE IMPORTANCE OF INTERNET COMMERCE AND BUSINESS INTELLIGENCE
Asst. Prof. Zülkif YALÇIN	Munzur University	NATIONAL OR INTERNATIONAL COMPANY COMBINATIONS; AN APPLICATION EXAMPLE AND ACCOUNTING WITHIN THE SCOPE OF TFRS 3
Prof. Dr. Şebnem ASLAN Muhammed Yusuf AYDAMAK	Selçuk University	AKILLI İLAÇ KULLANIMINDA SAĞLIK İLETİŞİMİNİN YERİ: ECZACI VE HASTA ARASINDAKİ İLİŞKİ

DATE
05.04.2021

HALL-4
SESSION-2

KYIV-ANKARA TIME
13⁰⁰-15³⁰

MODERATOR: Dr. Gabriela Boangiu

Ivaylo Staykov	New Bulgarian University, Bulgaria	INTERNATIONAL LABOUR STANDARDS AND THE REPUBLIC OF BULGARIA – A CENTURY OF EXPERIENCE
Gastón Sanglier Contreras Eduardo J. López Fernández Roberto A. González Lezcano	Universidad Ceu San Pablo, España	Mankind's dilemma: becoming the hunter so as not to be hunted
Bouras Faissal Bessous Noureddine	El-Oued University, Algeria	THE ROLE OF TELEVISION IN RAISING THE LEVEL OF HEALTH AWARENESS AND HEALTH PRACTICE AMONG THE ALGERIAN FAMILY UNDER THE COVID 19 PANDEMIC
Dr. Gabriela Boangiu	Institute for Socio-Human Researches “C.S. Nicolaescu-Plopsor”, Craiova of the Romanian Academy	ROMANIAN COMMUNITIES IN SWEDEN AND DENMARK - MIGRATION AND QUALITY OF LIFE
Mariana BĂLAN Simona Maria STĂNESCU	Institute for Economic Forecasting – NIER, Romanian Academy	SOCIAL VULNERABILITY OF YOUTH: A MULTIDIMENSIONAL ANALYSIS
Bartłomiej Gawrecki	Adam Mickiewicz University	TURKEY'S RELATIONS WITH THE EUROPEAN UNION WITH PARTICULAR EMPHASIS ON THE ACCESSION PROCESS
Ivo Lopes Müller Júnior André Mendes Capraro	Federal university of Paraná	THE BEGINNING OF BRAZILIAN MUAY THAI: LISTENING TO THE FIRST MASTERS

DATE
05.04.2021

HALL-4
SESSION-3

KYIV-ANKARA TIME
16⁰⁰-18³⁰

MODERATOR: Dr. Caroline Akhras

Dr. Caroline Akhras, Associate Professor	Notre Dame University, Zouk Mosbeh, Lebanon	Challenging Times and Galvanizing Tools
Özlem DAĞDELEN Assist. Prof. Dr. İlker ÇINBİLGEL	Akdeniz University	EVALUATION OF ECOLOGICAL TOURISM POTENTIAL AND LOCAL PEOPLE'S PERCEPTION AND ATTITUDES FOR ECOLOGICAL TOURISM: IBRADI SAMPLE
Prof. Dr. Atilla Akbaba Res. Asst. Buğcan Güvenol	İzmir Kâtip Çelebi University	CONTENT ANALYSIS OF TRIPADVISOR REVIEWS ON THEME PARKS: EXAMPLE OF ISFANBUL THEME PARK
Dr. Mehmet Erkan Soykan	Kayseri University	PRICE AND TRADE VOLUME RELATIONSHIP IN A SELECTED SUB SECTOR IN BORSA ISTANBUL
Neda Farzan Dr. Farideh Talebpour	MSC, Alzahra, Tehran	Application of smart textile in children's clothing protection
Dr. Kamran Ahmed Siddiqui	Imam Abdulrahman Bin Faisal University, Saudi Arabia	10 Myths about Vision and Mission Statements: A Content Analysis of Top 100 Business Schools
Dr. Kamran Ahmed Siddiqui	Imam Abdulrahman Bin Faisal University, Saudi Arabia	Crossing the Valley of Death in Entrepreneurial Ecosystem: Strategies for Fintech Entrepreneurs
Ayşenur ERDİL	Istanbul Medeniyet University	BARRIERS AND REQUIREMENTS FOR INITIAL COMPREHENSIVE ERGONOMIC-USABILITY DESIGN PROGRESSES OF PRODUCT IMPROVEMENT
Asst. Prof. Dr. M. Sami SÜYGÜN Assoc. Prof. Dr. Sezen BOZYİĞİT	Tarsus University	EUROPEAN GREEN DEAL: THE POSSIBLE EFFECTS OF TURKEY'S EXPORTS
Asst. Prof. Dr. Fahrettin PALA Prof. Dr. Hasan AYAYDIN	Gümüşhane University	A RESEARCH ON THE EFFECTS OF ENTREPRENEURSHIP ORIENTATION ON FINANCIAL PERFORMANCE AND R&D CAPACITY

CONTENT

CONGRESS ID	I
SCIENTIFIC COMMITTEE	II
PROGRAM	III
PHOTO GALLERY	IV
CONTENT	V

Author	Title	No
Olena PANCHENKO	IDEOGRAPHIC FIELD OF REALIA IN "KATERYNA" BY TARAS SHVCHENKO AND THEIR TRANSLATION	1
Mykola Vaskiv	CREATIVITY OF ABAI KUNANBAEV IN UKRAINIAN TRANSLATIONS	2
Rakhat Khorlan	STUDENTS' PERCEPTIONS OF THE TURKISH IDIOMS: THE ANALYSIS FROM CROSS-CULTURAL PERSPECTIVE	11
Fatih PALA	TEACHERS' VIEWS ON DISTANCE EDUCATION ACTIVITIES IN SOCIAL STUDIES LESSON DURING PANDEMIC PROCESS	16
Melike BEKER BAŞ Orhan KARAMUSTAFAOĞLU	TEACHING THE SUBJECT OF 'COMBINED FORCE' WITH A SCIENTIFIC STORY SUPPORTED EDUCATIONAL GAME: EXIT FROM THE LABIRENT	30
Needet KONAN Esra POLAT	THE PROBLEMS AND SUGGESTIONS THAT SECONDARY SCHOOL'S VICE –PRINCIPALS MET DURING CORONAVIRUS (COVID-19) PANDEMICS	39
Gürbüz OCAK Umut Döndü ACAR	INVESTIGATION OF THE PERCEPTION OF SELF-EFFICIENCY IN TURKISH LESSON OF THE SECONDARY SCHOOL STUDENTS	54
Gürbüz OCAK Umut Döndü ACAR	INVESTIGATION OF THE ENGLISH SELF-EFFICIENCY BELIEFS LEVELS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS	69
Madina Ashirimbetova	REFLECTION OF CULTURE IN CONTRASTIVE LINGUISTICS	83
Madina Ashirimbetova	ABOUT COMMUNICATIVE BEHAVIOR AND THE CHOICE OF COMMUNICATIVE TACTICIAN	88
Tarasova S. O.	COMIC GENRE SPECIFICITY OF THE AMERICAN HUMOUR	95
Ezgi TOKDİL	RUS KONSTRÜKTİVİSTLER VE DÖRDÜNCÜ BOYUT TARTIŞMASI ÜZERİNE	96
Maria José Sousa	SKILLS FOR THE FUTURE OF PUBLIC ADMINISTRATION	118
Sezen BOZYİĞİT M. Sami SÜYGÜN	TÜKETİCİLERİN HEDİYE VERME GÜDÜLERİNİN DEMOGRAFİK FAKTÖRLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ	119

Vita Sarasi, Iman Chaerudin, Fadila Nurfauzia	PERFORMANCE MEASUREMENT OF OMNICHANNEL WAREHOUSE IN MUSLIM FASHION COMPANIES IN INDONESIA	135
Ali AYCI	BRANDING BARRIERS TO SMES IN TURKEY: A FOCUS GROUP STUDY TO UNDERSTAND SME OWNERS PERSPECTIVES	136
Jijo James Indiparambil	WORK (CYBER) BULLYING, POWER IMBALANCES AND VICTIMIZATION: A REVIEW ON PANOPTIC METAPHOR AND EMPLOYEE SURVEILLANCE IN INDIAN WORKPLACES	137
Neriman ÇELİK	THE EFFECT OF POSITIVE ORGANIZATIONAL BEHAVIOR ON ENGAGEMENT TO JOB	138
Vita Sarasi, Iman Chaerudin, Destine Ayuningtyas Zahra	COMPARATIVE STUDY OF HOLT WINTERS AND ARIMA: DEMAND FORECASTING IN MUSLIM LIFESTYLE COMPANY	142
Mila Anisa	ANALYSIS OF THE EFFECT OF COMPLAINT HANDLING AND SERVICE QUALITY ON BPJS PATIENT SATISFACTION ON TWITTER	143
Engin ÇAKIR Mehmet ANBARCI	EVALUATION OF BOOK SALES SITES USING THE INTEGRATED SWARA-WASPAS METHOD	144
Abdullah TÜRK	BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF NATIONAL ARTICLE MADE ABOUT TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP IN TURKEY	156
Zelal BEYAZ	SOCIAL WELFARE AS A TOOL FOR MANAGING THE POVERTY OF THE LABOURER MASSES	158
B.S. Nazamuddin Fadhillah Masri	THE DEMAND FOR SUBSIDIZED HOUSING: EVIDENCE FROM BANDA ACEH CITY, INDONESIA	160
Приятельчук Олена	КЛЮЧОВІ ТРЕНДИ ПОБУДОВИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	161
Guptan V. Rasiah, R. Kaur, H. Turner, J.	RETIREMENT PREPAREDNESS AND SUBJECTIVE WELL-BEING: EVIDENCE FROM MALAYSIA	164
BARTOSZ JÓŹWIK	TESTING THE ENVIRONMENT KUZNETS CURVE HYPOTHESIS IN CENTRAL EUROPEAN COUNTRIES. THE ROLE OF TRADE OPENNESS	165
Kazimov Asaf Asad	SOME CURRENT ISSUES RELATED TO THE ORGANIZATION OF EDUCATION IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT	166
Fahrettin PALA Hasan AYAYDIN	THE BITCOIN'S SENSITIVITY TO PSYCHOLOGICAL FACTORS: THE IMPACT OF THE VOLATILITY INDEX (VIX) AND THE COVID-19 PANDEMIA: THE EXAMPLE OF DEVELOPING COUNTRIES	174
Ahmet Niyazi ÖZKER	GLOBAL DEVIATIONS IN THE FINANCIAL CONDITIONS INDEX AND VULNERABILITIES IN GLOBAL FISCAL CYCLES	186
Erol EFE Hamit KAHRAMAN	PLACE OF SLOGANS ON BRAND AWARENESS AND DETERMINATION OF EFFECTIVE SLOGAN CHARACTERISTICS	198
Mehmet Canakcı Rıza Bayrak	BLOCKCHAIN AND ECONOMIC DEVELOPMENT	218
Iryna Humeniuk	PRINCIPLES OF OPTIMISATION OF TEACHING LANGUAGE DISCIPLINES AT PEDAGOGICAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION	224

Ожередов Б.И	СИСТЕМА ВОСПИТАНИЯ И ПОЛУЧЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ В ДЕТСКИХ КОЛОНИЯХ УКРАИНЫ, НА ПРИМЕРЕ КУРЯЖСКОЙ ДЕТСКОЙ ИСПРАВИТЕЛЬНОЙ КОЛОНИИ ИМ. С.А. МАКАРЕНКА	225
Artemenko Daria Kovalchuk Olena Stepanivna	DISTANCE EDUCATION: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES	233
Mohamed Sarrab Hafedh AlShihi Hadj Bourdoucen	DESCRIPTION AND EVALUATION OF A LARGE-SCALE PROJECT TO DEVELOP, ADOPT AND DISSEMINATE MOBILE LEARNING IN OMAN	236
Mira M. Alameddine Sarah Eid	ADDRESSING FEMINIST AND GENDER ISSUES IN ESL CLASSROOMS	244
Pilar Olivares-Carrillo Rosa Nortes	FUTURE TEACHER TRAINING EXPERIENCE: RECREATIONAL MATHEMATICS WORKSHOP	245
Komodromou Lydia, Koutselini Mary	DIFFERENTIATED TEACHING AND LEARNING REGARDLESS OF SOCIAL CONDITIONS: TEACHERS' VIEWS ON THEIR PROFESSIONAL DEVELOPMENT IN THE 21ST.	246
Н.Тиркешов	ВАЖНОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ COVID-19	253
Nadirova Aytac Oruc	THE CONCEPT OF DIFFERENTIAL EQUATION AND TECHNOLOGY OF TEACHING SOME OF ITS APPLICATIONS	261
А.Л. Цынцарь Е.Г. Булгакова	ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ	266
Ahmet SEVMEN Murat YORULMAZ	EVALUATION OF DANGEROUS GOODS TRANSPORT BY SHIPS WITHIN THE SCOPE OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY	267
Ayşe İpek KOCA BALLI, Ferda Üstün	SOCIAL INNOVATION SUPPORTS IN TURKEY PROVIDED BY NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS AND PRIVATE SECTOR	274
Wiwin Winarti SS., M.I.Kom	NEW FORMULATION OF INA-CBG'S (ONE TARIFF) POLICY AT BPJS KESEHATAN (INDONESIAN HEALTH INSURANCE COVERAGE) IN INDONESIA	287
Moulana Mohammed, Adapa V Krishna Raghavendra, Garapati Khyathi Lahari	CORONA VIRUS DETECTION AND CLASSIFICATION WITH RADIOGRAPH IMAGES USING RNN	288
Askinaz SHEREFXANOVA	WAYS OF TEACHING BASIC TRIGONOMETRIC IDEALS IN DIFFERENT METHODS IN MATHEMATICS TRAINING	289
Ömer Faruk COŞKUN	AN OVERVIEW OF POSTGRADUATE THESES ON THE USE OF SWOT ANALYSIS IN THE HEALTH SECTOR	294
Yeşim Durmaz Emrah ÖZSOY	COVID-19 SÜRECİNDE İŞKOLİKLERİN UZAKTAN ÇALIŞMAYA İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİ	309
Hüseyin KÖSE Nurlan SALAMOV	THE EMERGENCY OF CRITICAL THINKING IN AZERBAIJAN MEDIA: THE POLITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF 3D SHOW WITH ANDROID SPEAKER	317
habil. Andrioni Felicia, Bancă Angelica Mădălina, Popp Lavinia Elisabeta, Lecturer dr. Sorina Corman	ANALYSIS OF CAUSES AND COMBATING STRATEGIES RELATED TO THE BULLYING PHENOMENON IN THE ROMANIAN SCHOOL ENVIRONMENT	343
Ece KAPLAN Zeynep KOÇ	THE RELATION OF VIOLENCE AGAINST WOMEN AND GENDER INEQUALITY	344

Hüseyin SEVİNÇ	ANALYSING OF THE NOVEL THAT NAMED SACRED NIGHT IN THE CONTEXT OF GENDER AND NATIONALISM	357
Ana Milena Rincón Vega	ANXIETY AND DEPRESSION STATE / TRAIT IN MEN AND WOMEN CAUSED BY COMPULSORY ISOLATION AND SOCIAL DISTANCING BY COVID 19 IN BOGOTÁ CITY	365
Căprărin Amelia, Andrioni Felicia	INSTITUTIONAL COMMUNICATION IN SITUATIONS OF MEDIA CRISIS	366
Sıddık AĞÇOBAN	SECULARISM IN EVERYWHERE: BERGER WAS WRONG AGAIN	374
Seda TOPGUL, Okan BEYTAS	ENVIRONMENTAL JUSTICE AND SOCIAL WORK	384
Yonca ALTINDAL Fatma KAÇAN	SOCIOLOGICAL INTERPRETATION OF INCEST: ATLIKARINCA FILM EXAMPLE	391
Roshini.R Dr. Rajasekaran.V	AN ANALYSIS OF DISABILITY TROPES OF ACCEPTANCE BY A COMPENSATORY TALENT IN ANCIENT MYTHOLOGY	403
Gastón Sanglier Contreras Eduardo J. López Fernández Roberto A. González Lezcano	MANKIND'S DILEMMA: BECOMING THE HUNTER SO AS NOT TO BE HUNTED	404
Zeynep KOÇ, Ece KAPLAN	QUALITY OF LIFE IN OLD AGE	415
Alan Reed Libert	THE APPEARANCE OF UKRAINE IN EDUCATIONAL HISTORY AND GEOGRAPHY GAMES IN ENGLISH	424
Reyhan Rafet CAN	RELIGIOUS BELIEFS IN ALBANIA: A RELIGIOUS GEOGRAPHY PERSPECTIVE ANALYSIS	430
Rasim SOYLU	GENDER DISCRIMINATION IN FEMINISM AND ART	447
Fahrettin GEÇEN Arif Baykur	FORMAL EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN WILLIAM TURNER'S "RED SUNSET" AND CLAUDE MONET'S "SUNRISE"	456
Selin BİTİRİM OKMEYDAN	UNESCO CREATIVE CITIES NETWORK AND AN EXAMINATION TOWARDS CREATIVE CITIES IN TURKEY	461
Cudi Kaan OKMEYDAN	CURRENT TOPICS IN GRADUATE PUBLIC RELATIONS THESES: BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF THESES PUBLISHED BETWEEN 2018-2020	491
Levent Bilgi	İN SOYDAŞINIZ BALIK BURCU NOVEL JEWISH, CYPRUS, MIGRATION AND LOVE	501
Nouha Ziade Faten Staitieh	THE EFFECT OF VIRTUAL EXCHANGE METHOD ON STUDENTS' CULTURAL COMPETENCE DEVELOPMENT	508
Teodora Stoycheva Stoeva	SPECIFICATION OF THE TRAINING OF PARENTING SKILLS FOR CHILDREN, RESPECTIVELY FOR ADOLESCENTS	509
Levent Bilgi	AN EXPERIMENT ON THE JOURNAL OF HALKIN DOSTLARI	514
Vinod Kumar Verma, Klimis Ntalianis	INTERNET OF THINGS ENABLED EDGE BASED NARRATIVE DISTRIBUTION APPROACH FOR SMART CITIES	521

Nurullah NEHİR	SOCIO-ECONOMIC STATUS OF ERZURUM LALA MUSTAFA PAŞA DISTRICT ACCORDING TO THE TEMETTUÂT BOOK DATED 1845	522
Nurullah NEHİR	SOCIO-ECONOMIC STATUS OF ERZURUM CORTAN DISTRICT ACCORDING TO THE TEMETTUÂT BOOK DATED 1845	530
Farida Shamsi	MUSEUM WORK DURING PANDEMIC	536
Mohammed Alawi Abd Nasser, Yusof Bin Ismail, Salem Mgamal Al-Ameri, Shahryar Sorooshian	FRAMING AN ALTERNATIVE MEAN TO ADDRESS ELECTRICITY DISRUPTIONS	537
Qələndərova Pərvin Abbas qızı	TEACHING SOME ELEMENTS OF LOGIC IN THE TEACHING OF MATHEMATICS	538
Muhittin KAVIK	KÜÇÜK CÜZ KAZAK HANI EBULHAYR HAN'IN HAKİMİYET ÇABASI	542
Yudith Rojas Tamayo	CARTELES MAGAZINE, CULTURAL HERITAGE OF THE REPUBLICAN PERIOD IN CUBA	550
Sueda Özbent	THE CONCEPT OF CULTUREME IN TRANSLATION	563
Ivan Moreno Santos	IMPACTS OF THE COVID-19 PANDEMIC ON REVERSE LOGISTICS	572
Eda KARAÇÖP	EFFECT OF COVID-19 PANDEMIC ON EMPLOYER'S OBLIGATION TO PROTECT PERSONAL DATA OF EMPLOYEES	573
Demet ÖZOCAKLI	THE CAUSALITY RELATIONSHIP BETWEEN FOREIGN DIRECT INVESTMENT, SPECIAL ECONOMIC ZONES AND POLITICAL STABILITY IN TURKEY	575
Cansu BAŞARAN CANER Sait ENGİNDENİZ	DETERMINING THE CAPITALIZATION RATE TO BE USED IN THE VALUATION OF THE IRRIGABLE AGRICULTURAL LANDS IN THE EFELER DISTRICT OF AYDIN PROVINCE	588
Berna (KIRAN) BULĞURCU	OBJECTIVE IMPORTANCE RANKING VIA CRITERION IMPACT LOSS IN DECISION MAKING PROBLEMS	600
Borislav Abrashev Marin Pandev Daniela Levi Miglena Slavova Valentin Terziev	HYDROGEN ALTERNATIVES FOR GREEN FUTURE	607
Murat SUCU	COVID-19 SALGIN HASTALIĞININ HAVA KARGO TAŞIMACILIĞINA ETKİLERİNİN STRATEJİK BİR DEĞERLENDİRMESİ	608
Harish Padinjarethil Mercy Teegala	A COMPARATIVE STUDY TO KNOW THE EFFECTS OF ECCENTRIC CALF TRAINING WITH AND WITHOUT ULTRASOUND IN ATHLETES WITH SHINSPLINTS	611
Hasan Ali Güçlü	DISTANCE CONTRACTS	612
Mustafa AVCI Gökhan GÜNCAN Zarina RAVSHANOVA	THE TITLE OF "MERCHANT" OF PUBLIC LEGAL PERSONS IN TURKISH LAW	614
Cilene Ribeiro Cardoso Amaury Patrick Gremaud Edgard Monforte Merlo	POPULISM AND ECONOMICS IN LATIN AMERICA	619

Murat Kurt	LEGAL EVALUATION OF TECHNOLOGY ACTIVITIES UNDER THE LAW OF TECHNOLOGY DEVELOPMENT ZONES	620
Raíssa Moreira Lima Mendes Musarra, Karen Louise Mascarenhas	INSTRUMENTS AND RESULTS OF PUBLIC PARTICIPATION IN PUBLIC POLICIES FOR NATURAL GAS IN BRAZIL	622
Demokaan DEMİREL Gizem KABASAKAL	URBAN COUNCILS AS A FUNCTIONAL TOOL FOR DEMOCRATIC PARTICIPATION BASED ON LOCAL GOVERNANCE: NIGDE CASE	623
Esra SELVAN Meltem BOSTANCI	DIGITAL DIPLOMACY DURING THE CRISIS: 2020 NAGORNO-KARABAKH WAR COMPARATIVE TWITTER REVIEW	639
Meltem BOSTANCI Esra SELVAN	“AMERICANIZATION” OF POLITICAL CAMPAIGNS: THE CASE OF YOUNG PARTY IN 3TH NOVEMBER 2002 ELECTION	654
Orhun Burak SÖZEN	RE-INTERPRETATION OF TURKISH NATIONALISM FROM SYSTEMS PERSPECTIVE WITH POST-MODERN EMPHASIS	668
Şebnem Cansun	POLITICAL PARTIES' APPROACH TOWARDS CHILDREN AND CHILDREN'S RIGHTS IN TURKEY	669
Jalə Abbaszadə	HAYDAR ALIYEV'S LITERARY POLICY IN ACQUISITION OF NATIONAL-MORAL VALUES BY STUDENTS	686
Kardelen ÖZDEMİR	ANALYSIS OF PICASSO'S "BLUE PERIOD" AND "PINK PERIOD" STUDIES IN TERMS OF SHAPE AND CONTENT	690
Pilitsidou Zacharenia T singilis Nikolaos	COMMUNICATION OF LISTENERS AND RADIO STATIONS THROUGH SOCIAL MEDIA PLATFORMS	703
Bengütay Hayırsever	A GENERAL EVALUATION ON REMEMBER AND UNDERSTANDING FUREYA KORAL IN BASIC ART EDUCATION COURSE	704
Yasemin AŞIK Ayşegül KOYUNCU OKCA	ORGANIC PRODUCTION IN SHIRT FABRIC: GREEN CONSCIOUSNESS	712
Melih TOMAK Ragıp TARANÇ	OSMAN FAHİR SEDEN'İN ORHAN GENÇEBAY ŞARKILI FİLMLERİNDE SUÇ KAVRAMI	714
Fahrettin GEÇEN Ümit PARSIL	THE PROCESSING OF THE CONTACT AND FORMAL DEFORMATIONS IN OSKAR KOKOSCHKA'S WORK NAMED THE RED EGG	716
Berru İzel Gökgöz Zeynep Yeşim İlerisoy	AN EVALUATION OF BRAND CONCEPT AND ADVANCED CONSTRUCTION TECHNOLOGY INTERACTION ON APPLE STORES	723
Merve Başgöl Zeynep Yeşim İlerisoy	BRAND EFFECT IN ARCHITECTURAL FORMATION; EVALUATION OF ICONIC STORES IN TERMS OF CONSTRUCTION MATERIAL AND TECHNOLOGY	740
Dia Eddin Nassani	EFFECT OF FA AND GGBFS ON THE PROPERTIES OF GEOPOLYMER MORTER	750

Dilara TEMİZ Elif KARAGÜN Müge SARPER KAHVECİ	THE RESEARCH OF DETERMINING THE FEELING OF SELF-CONFIDENCE OF STUDENTS STUDYING AT SPORTS HIGH SCHOOL OR AT REGULAR HIGH SCHOOL ACCORDING TO THE STATE OF DOING SPORTS	751
Veysel MERT Assoc. Prof. Dr. Elif KARAGÜN Res. Asst. Müge SARPER KAHVECİ	THE USING LEVEL OF STUDENTS WHO ARE STUDYING AT THE DEPARTMENT OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS TEACHING OF KOCAELİ UNIVERSITY	764
Ümit Sahranç	CHILDREN'S HOPE LEVELS COPING WITH TEASING AND NAME-CALLING AND SELF-ESTEEM	771
Humbatova Natavan Shamil	SCIENTIFIC AND THEORETICAL FUNDAMENTALS OF GEOMETIC STRUCTURES IN SPACE	772
Özlem GÜNCAN	PLAY THERAPY WITHIN THE SCOPE OF THERAPEUTIC RECREATION	780
Gülizar AKKUŞ Savaş BÖYÜKYILMAZ	PLANLI DAVRANIŞ TEORİSİ KAPSAMINDA BÜYÜKŞEHİR SAKİNLERİNİN HAFTA SONU TATİL DESTİNASYONU TERCİH NİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	795
Fatemeh Alizadeh	REPRESENTATION OF YOUNG FEMALE IRANIAN LIFESTYLE BASED ON THEIR ROLE MODEL OF INFLUENCERS	809
Yaren TANTU Emel BİROL Dilek DÜLGER ALTINER	FACTORS AFFECTING PERCEPTION IN PROMOTIONAL MATERIALS FOR TRAVELING FOR GASTRONOMY TOURIS	810
Özgür SARIBAŞ Prof. Dr. Atilla AKBABA	GASTRONOMY AS A SCIENCE FIELD AND ITS INTERDISCIPLINARY DIMENSION	826
İbrahim ACAR Dilek DÜLGER ALTINER Nihan AKDEMİR	THE SIGNIFICANCE OF DESSERT IN THE TURKISH CULINARY FROM THE CENTRAL ASIA ERA TO THE PRESENT	836
Sherin Hassan Mabrouk Zedain Rania Mohammed Abd Elgawad Mostafa	EFFECTIVENESS OF ACTIVITIES IN DEVELOPING SKILLS FOR PREP YEAR STUDENTS AT IAU	849
Anas Hashem Alsariera	THE EFFECTIVENESS OF EFL JORDANIAN STUDENTS' DESCRIPTIVE WRITING AT KARAK UNIVERSITY COLLEGE, JORDAN	850
Necdet KONAN Hüsne GÜR	BEING A SCIENCE TEACHER IN THE COVID-19 OUTBREAK	851
Bruno Rumyaru	HOME SUSTAINABLE EXPERIENCE DURING THE PANDEMIC	867
Aldemir Malveira de Oliveira José Cavalcante Lacerda Junior Newton Silva de Lima	CONNECTION BRAZIL - COLOMBIA - PERU: AN OPEN SKY LABORATORY FOR THE TEACHING OF FLAT GEOMETRY IN BASIC EDUCATION	868

Israr Ali Anwar Ali Mohammad Ahsan	RELATIONSHIP BETWEEN CATEGORICAL VARIABLES FOR PREVALENCE OF PHYSICAL INACTIVITY BETWEEN UNIVERSITY STUDENTS	869
Shammadli Fidan Mirza	STUDY OF TRIGONOMETRIC INEQUALITIES	870
Rehana Kanwal M.Farooq Shakir	FREEDOM OF EXPRESSION IN THE LIGHT OF ISLAMIC TEACHINGS	876
Kovács Gabriella	TRANSLATING TECHNICAL TEXTS – A CHALLENGE FOR TRANSLATOR TRAINEES	892
Serdar SAYGILI	THOUGHTS ON THE FUTURE OF SCIENCE IN THE DICTION OF HOPE AND FEAR: LOOKING AT SCIENCE FROM PHILOSOPHY	893
Mehmet TÖZLÜYURT	AN INVESTIGATION ON THE KILLING OF PROPHETS IN THE CONTEXT OF MATURIDI	899
Mehmet ALTUNTAŞ	HARUN, CALF SCULPTURE AND SÂMİRÎ IN THE CONTEXT OF THE QUR'AN-TORAH	912
Abdulali ALIEV	THE PLACE OF SLAVIC MYTHOLOGY IN FOLK BELIEFS	925
Sonia García Segura Maria José Martínez- Carmona Carmen Gil del Pino	THE ROLE OF RELIGIOUS BELIEFS IN THE SPACES FOR DIALOGUE AND COEXISTENCE OF YOUNG PEOPLE	927
Doina Toma Patricia Runcan Remus Runcan	ROLE OF CHRISTIAN MORAL EDUCATION IN PREVENTING ANTISOCIAL BEHAVIOUR	928
Nielce Meneguelo LOBO DA COSTA Susana Nogueira DINIZ Carlos Alexandre Felício BRITO	ETHICAL PREVIOUS KNOWLEDGE OF JUNIOR RESEARCHERS	934
Victoria Bilge Yilmaz	REVISITING FRANCIS BACON AND HIS APPROACH TO SCIENCE	940
Рафиг Новрузов Гюльнар Новрузова	ABU REIKHAN BIRUNI'S VIEWS ON SUFISM IN THE BOOK "INDIA"	946
Zubariev Oleksandr	EASTERN SPIRITUAL PRACTICES AS THE PHENOMENON OF THE LIFE-WORLD IN THE CONTEXT OF INTERCULTURAL DIALOGUE	953
Hatice Demir	FROM A 12TH CENTURY CONSTANTINOPLE ATELIER TO 21ST CENTURY ICON PRODUCTIONS' LOGO: THE STORY OF OUR LADY OF VLADIMIR	954
K.R.PADMA	THE PSYCHOLOGICAL AND MENTAL TRAUMA FACED BY HUMAN WELL BEINGS DURING THE PANDEMIC OUTBURST OF COVID-19 DISEASE	963
Roxana-Cătălina Ghiță ANDRIONI Felicia	PARENTAL SOCIAL RESILIENCE, ANXIETY, STRESS AND THE DEVELOPMENT OF CHILDREN IN A ROMANIAN SAMPLE	964
Galina Granici Emanuel Adrian Sârbu Remus Runcan	PERCEPTION OF SPIRITUAL CONCEPTS IN PEOPLE WITH SEVERE INTELECTUAL DISABILITIES	965

Patricia Runcan		
GAVRILA-ARDELEAN Mihaela	PSYCHO-PREVENTION IN CYBERBULLYING AMONG YOUTH	966
Karen Louise Mascarenhas	LEADERSHIP CHALLENGES IN CLIMATE CHANGE MITIGATION TOWARDS SUSTAINABLE FUTURES	967
Jésio Zamboni Monica De Nadai	ULTRACURRICULAR NARRATIVES OF LITTLE DYKES AND BICHINHAS	968
Simona MIHAIU Ana Maria NIȚU Horia MIHAI Simona Maria STĂNESCU	PERSPECTIVES ON THE DEVELOPMENT OF SOCIAL SERVICES FROM EUROPEAN TO NATIONAL LEVEL, CASE STUDY ON ROMANIA	980
Alexander MAKARENKO	COLLECTIVE PROPERTIES OF LARGE SOCIAL SYSTEMS. NEW APPROACHES	981
Зозуляк-Случик Роксоляна	FORMATION OF PROFESSIONAL AND ETHICAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS OF THE SOCIAL SPHERE: CREATIVE ASPECT	987
Ana António	EARTH DAY: PERHAPS NEWSPAPERS CAN CONTRIBUTE TO ENVIRONMENTAL EDUCATION	990
JANAGÜL TURUMBETOVA MEHMET ERDOĞAN HASAN AKÇA	YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE EDEBİ TÜR OLARAK ŞİİRLERDEN YARARLANMANIN ÖNEMİ	991
SHYNAR AUYELBEKOVA HASAN AKÇA MEHMET ERDOĞAN	YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KONUŞMA BECERİSİ KAZANDIRMADA ÇEVİRİMİÇİ DERSLERİN KULLANIMI	1000
Сейтягъев Н. С.	НЕКОТОРЫЕ ЗАМЕЧАНИЯ ПО ПОВОДУ ДВУХ КАСЫД ИЗ «ИСТОРИИ ЧЕЛЕБИ АКАЯ»	1002
Микола Васьків	PAVLO MOVCHAN AS A TRANSLATOR AND RESEARCHER OF TURKISH LITERATURE	1004
Necdet KONAN Songül KOÇER	THE PROBLEMS ENCOUNTERED AND SOLUTION SUGGESTIONS OF TEACHERS OF RELIGIOUS CULTURE AND ETHICAL KNOWLEDGE IN THE CORONAVIRUS (COVID-19) OUTBREAK	1022
Fatma Kübra UYAR Prof. Dr. Orhan KARAMUSTAFAOĞLU	ACADEMIC STUDIES ON THOUGHT EXPERIMENTS IN THE TURKISH NATIONAL LITERATURE	1037
Okan SARIGÖZ	OPINIONS OF TEACHER CANDIDATES ON THE PROCESSING OF THE TEACHING PRACTICE COURSE IN DISTANCE EDUCATION	1045
Okan SARIGÖZ	THE EDUCATIONAL SCIENCES AN INVESTIGATION OF STUDENTS 'OPINIONS ABOUT SYNCHRONOUS EDUCATION	1051
Adnan Jawabri	HISTORY OF FAMILY BUSINESS IN UAE	1056
Carole Serhan, Elissa Barakat, Leonie Nemer	ASSESSING MUNICIPALITIES MANAGEMENT PRACTICES IN RESPONSE TO COVID-19 OUTBREAK - EVIDENCE FROM LEBANON	1057

Mikhail Vasiliev Maria Plotnikova	BUILDING SECURE AND SUSTAINABLE SUPPLY CHAINS	1062
Bartosz Orzeł Radosław Wolniak	THE GREENWASHING PHENOMENON CUSTOMERS' AWARENESS RESEARCH	1064
Luís Felipe Maldaner Flávia Siqueira Fiorin Daniela Carolina Eckert	THE CHALLENGE OF INNOVATION AND THE NATURE OF JOBS UNDER THE PANDEMIC-19	1078
Orçun AVCI	AN EVALUATION ON EVIDENCE IN TAX JURISDICTION LAW	1090
Neriman ÇELİK	REFLECTIONS ON GOSSIP BEHAVIOR OF ORGANIZATIONAL ETHICAL CLIMATE: A QANTITATIVE STUDY	1100
Mehmet C. MARIN	AN ACTOR-ORIENTED CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR EVALUATION OF DEVELOPMENT INVESTMENTS AND ITS APPLICATION IN THE CASE OF THE MESUDIYE VILLAGE TOWN PROJECT	1104
Suzan URGAN	A HISTORICAL RESEARCH ON THE CHANGING WORK-LIFE BALANCE WITH FORCED MIGRATIONS: 1905 KARACAY-MALKAR MIGRATION	1119
Mustafa Seçkin ŞALVARLI Burak KARTAL	MARKA YARARI ÖLÇEĞİ : BİR ÖLÇEK UYARLAMA ÇALIŞMASI	1121
Emine ÇAKIRAY Aysegül KOYUNCU OKCA	TOWEL PRODUCTION IN MAXLIGHT TECHNIQUE	1123
Nuraimy Kypshakbay	THE PRİNCİPLES OF ADOPTİNG BORROWİNGS	1125
Girts Zarins Sanda Geipele	ECONOMİC CLUSTER İN OPEN ECONOMY AS PLANNİNG AREA OF THE CİTY	1126
Ehsan Rasoulinezhad	HOW İS POVERTY REDUCTİON POLİCY RELATED TO ENERGY TRANSİTİON İN THE COMMONWEALTH OF İNDEPENDENT STATES (CIS)?	1127
Silviya Hristova Bratoeva- Manoleva	IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMİC ON THE EU LABOR MARKET	1131
Bhola Khan	GOVERNMENT EXPENDITURE, HUMAN DEVELOPMENT AND ECONOMIC GROWTH: AN ANALYSIS OF NIGERIAN ECONOMY	1132
Merve AKKUM Cihan YÜKSEL	TESTING THE RELATIONSHIP BETWEEN INFLATION AND BUDGET DEFICIT IN TURKEY	1133
Sait BARDAKÇI Aysel ARSLAN	EVALUATİON OF THE EFFECT OF STATİON TECHNIQUE ON STUDENTS' ACADEMİC ACHİEVEMENTS THROUGH META-ANALYSİS	1145
Aysel ARSLAN Sait BARDAKÇI	DETERMİNATİON OF HEALTHCARE VOCATİONAL SCHOOL STUDENTS 'SOCİAL PROBLEM-SOLVİNG SKİLLS İN TERMS OF VARİOUS VARİABLES	1157
Edip ÖRÜCÜ İtr HASIRCI Gülşah AK	CHANGE OF GLASS CEILING SYNDROME İN CAREERS OF FEMALE EMPLOYEES ACCORDİNG TO DEMOGRAPHIC VARİABLES	1168
Mesut YÜCESAN	2008 GLOBAL FINANCIAL CRISIS AND REFLECTIONS ON TURKEY	1178

Musa ATGÜR	TESTING THE NEUTRALITY OF MONEY HYPOTHESIS FOR TURKISH ECONOMY	1184
Abdel-Badeeh M. Salem	ARTIFICIAL INTELLIGENCE PARADIGMS IN SMART HEALTHCARE AND MEDICAL SYSTEMS	1193
V. Lakshmi Lalitha K. Sree Varsha S. Mahesh R. Sri Lekha B. Sri Lakshmi Navya V. Niteesh Kumar	PLAGIAT : A CODE PLAGIARISM DETECTION TOOL	1194
Sikhi Yalavarthi	SENTIMENTAL ANALYSIS THROUGH SPEECH AND TEXT FOR IMDB DATASET	1200
Aynur Kunapyanova	AN ACTIVE APPROACH TO TEACHING STUDENTS COMPUTER SCIENCE USING MOBILE APPLICATIONS	1201
Fatih Söğüt	TWITTER USAGE PRACTICES OF THE TURKISH MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS	1204
Mustafa Ali UYSAL	SOCIO-ECONOMIC STATUS OF YUVALAK VILLAGE ACCORDING TO THE DIVIDEND BOOK	1214
Yunus EKİCİ	VEHABILITY IN NORTH CAUCASIA IN THE USSR PERIOD AND AFTER: THE EXAMPLE OF CHECHENIA	1224
Kürşad KÖSE	POLITICAL RELATIONS BETWEEN THE ASTRAKHAN KHANATE AND CRIMEAN KHANATE	1233
Resul KÖSE	GREECE'S ATTITUDE TO THE AİD ACTIVITIES OF THE HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ (THE RED CRESCENT SOCIETY) DURING THE NATIONAL STRUGGLE	1235
Виржиния ЗАХАРИЯ Вероника ПОЗНЯКОВА	СПЕЦИФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕГЛАМЕНТАЦИИ ПРАВА НА ЖИЗНЬ И ПРАВА НА АБОРТ	1246
Людмила Теліженко Вікторія Панкратова	ЛЮДИНОТВОРЧА ЦІННІСТЬ ПРАВА: ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД	1263
Малинаускас Ромуальдас Казимерович Шимелене Рита	ОСОБЕННОСТИ КОЛЛЕКТИВНОЙ САМОЭФФЕКТИВНОСТИ ЮНЫХ И ВЗРОСЛЫХ БАСКЕТБОЛИСТОВ	1264
Yurii Latysh Mariia Faranosova	CRIMEAN TATAR ISSUE IN TURKISH POLITICS	1265
Kamala ABBASOVA	ORGANIZATION OF INCLUSIVE EDUCATION OF CHILDREN WITH DISABILITIES AND LEGISLATIVE FUNDAMENTALS OF ENSURING THEIR RIGHTS	1272
Nazile Abdullazade	DESCRIPTION OF THE SEASONS OF THE YEAR IN THE WORK OF NIZAMI GANJAVI	1286
Olha Bykova	THE SPECIFIC OF REPORTING IN UKRAINIAN ONLINE JOURNALISM (ON THE EXAMPLE OF THE SITE «THE UKRAINIANS»)	1294
Галина Цуркан Елена Вакуловская	УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ ГОРОДОВ: ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	1304
Stephen Ogheneruro Okpadah	TRANSNATIONALISM AND NEO-NOLLYWOOD: THE NIGERIAN DIASPORA CINEMA	1305
Boróka Prohászka-Rád	A LOOK INTO POEMS AND MELODIES	1320

Kamran Ahmed Siddiqui	A CONTENT ANALYSIS OF TOP 100 GLOBAL BRAND LOGOS	1321
Rumyana Stoyanova	FACTORS RELATED TO JOB SATISFACTION AMONG WORKERS DURING COVID-19	1322
Ehsan Shahghasemi	THE MEDIA LITERACY INDUSTRY IN IRAN: A CRITICAL PERSPECTIVE	1327
Alexandru CHISELEV	KINA GECESÍ CEREMONY AT THE TURKS AND TATARS FROM TULCEA COUNTY (ROMANIA). THE RITUAL DYNAMICS BETWEEN TRADITION AND REINVENTION	1328
Iuliana TITOV	THE CRAFTS OF RUSH AND REED PROCESSING IN DOBRUDJA REGION (ROMANIA) BETWEEN TRADITION AND INNOVATION	1335
Kamran Ahmed Siddiqui	VISION STATEMENTS OF TOP 100 GLOBAL BRANDS: A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS	1344
Zahra Fallahian	CELEBRITY CHILD RIGHTS ON THE INSTAGRAM PLATFORM	1345
Elnaz Montazeri Maryam Mounesi Sorkheh	STYLE OF ARTISTS' COSTUMES IN THE GERMAN THEATER SCENES AFTER WORLD WAR II	1346
Farah Mansour	INFLUENCE OF SOIL-STRUCTURE INTERACTION ON THE SEISMIC RESPONSE OF BUILDINGS	1348
Sri Djatnika Sya'diah	THE INFLUENCE OF BUSINESS LINKAGES OF MEMBER - COOPERATIVE AND MEMBER'S BUSINESS INNOVATION TOWARD COOPERATIVE MEMBER'S PERFORMANCE	1349
Pilitsidou Zacharenia Tsingilis Nikolaos	COMMUNICATION OF LISTENERS AND RADIO STATIONS THROUGH SOCIAL MEDIA PLATFORMS	1350
Conceição Dantas Nildo da Silva Dias	THE CONTRIBUTION OF RURAL WOMEN FROM THE BRAZILIAN NORTHEAST TO FULFILLING THE UN 2030 AGENDA SDG 5: GENDER EQUALITY	1351
İsmail Bakan Muhammet Mustafa Kısakürek Hüsne Gözükara Lütfullah Etki	THE EFFECT OF FEAR OF CORONA ON BUSINESS SATISFACTION AND WORKLOAD: A FIELD STUDY ON ACCOUNTERS	1352
Rehana Kanwal M.Farooq Shakir	SOCIAL AND POLITICAL ASPECTS OF INFORMATION TECHNOLOGY PROJECTS	1367
Şebnem ASLAN Havva Nur ATALAY	NEOLİBERALİZM VE SAĞLIK HİZMETLERİNİN METALAŞTIRILMASI	1368
Nima Tamjidi	AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CORPORATE GOVERNANCE SCORE AND THE COST OF CAPITAL IN LISTED FIRMS ON TEHRAN STOCK EXCHANGE	1377
Ayşenur ERDİL Hikmet ERBIYIK	THE IMPORTANCE OF INTERNET COMMERCE AND BUSINESS INTELLIGENCE	1378
Zülkif YALÇIN	NATIONAL OR INTERNATIONAL COMPANY COMBINATIONS; AN APPLICATION EXAMPLE AND ACCOUNTING WITHIN THE SCOPE OF TFRS 3	1386

Şebnem ASLAN Muhammed Yusuf AYDAMAK	AKILLI İLAÇ KULLANIMINDA SAĞLIK İLETİŞİMİNİN YERİ: ECZACI VE HASTA ARASINDAKİ İLİŞKİ	1396
Ivaylo Staykov	INTERNATIONAL LABOUR STANDARDS AND THE REPUBLIC OF BULGARIA – A CENTURY OF EXPERIENCE	1407
Gastón Sanglier Contreras Eduardo J. López Fernández Roberto A. González Lezcano	MANKİND'S DİLEMMA: BECOMİNG THE HUNTER SO AS NOT TO BE HUNTED	1438
Bouras Faissal Bessous Nouredine	THE ROLE OF TELEVISION İN RAİSİNG THE LEVEL OF HEALTH AWARENESS AND HEALTH PRACTİCE AMONG THE ALGERİAN FAMILİY İN LİGHT OF THE COVID 19 PANDEMİC	1449
Gabriela Boangiu	ROMANIAN COMMUNITIES İN SWEDEN AND DENMARK - MIGRATION AND QUALITY OF LIFE	1467
Mariana BĂLAN Simona Maria STĂNESCU	SOCIAL VULNERABILITY OF YOUTH: A MULTIDIMENSIONAL ANALYSIS	1468
Bartłomiej Gawrecki	TURKEY'S RELATIONS WITH THE EUROPEAN UNION WITH PARTICULAR EMPHASİS ON THE ACCESSION PROCESS	1469
Ivo Lopes Müller Júnior André Mendes Capraro	THE BEGINNING OF BRAZILIAN MUAY THAI: LISTENING TO THE FIRST MASTERS	1474
Caroline Akhras	CHALLENGING TIMES AND GALVANIZING TOOLS	1475
Özlem DAĞDELEN İlker ÇİNBİLGEL	EVALUATION OF ECOLOGICAL TOURISM POTENTIAL AND LOCAL PEOPLE'S PERCEPTION AND ATTITUDES FOR ECOLOGICAL TOURISM: İBRADI SAMPLE	1485
Atilla Akbaba Buğcan Güvenol	CONTENT ANALYSIS OF TRİPADVISOR REVIEWS ON THEME PARKS: EXAMPLE OF İSFANBUL THEME PARK	1486
Mehmet Erkan Soykan	PRICE AND TRADE VOLUME RELATIONSHIP İN A SELECTED SUB SECTOR İN BORSA İSTANBUL	1495
Neda Farzan Farideh Talebpour	APPLICATION OF SMART TEXTİLE İN CHILDREN'S CLOTHING PROTECTION	1496
Kamran Ahmed Siddiqui	10 MYTHS ABOUT VİSİON AND MISSION STATEMENTS: A CONTENT ANALYSIS OF TOP 100 BUSİNESS SCHOOLS	1497
Kamran Ahmed Siddiqui	CROSSING THE VALLEY OF DEATH İN ENTREPRENEURIAL ECOSYSTEM: STRATEGIES FOR FINTECH ENTREPRENEURS	1498
Ayşenur ERDİL	BARRİERS AND REQUIREMENTS FOR İNİTIAL COMPREHENSİVE ERGONOMİC-USABİLİTY DESİGN PROGRESSES OF PRODUCT İMPROVEMENT	1499
M. Sami SÜYGÜN Sezen BOZYİĞİT	EUROPEAN GREEN DEAL: THE POSSIBLE EFFECTS OF TURKEY'S EXPORT	1500
Fahrettin PALA Hasan AYAYDIN	A RESEARCH ON THE EFFECTS OF ENTREPRENEURSHIP ORIENTATION ON FINANCIAL PERFORMANCE AND R&D CAPACITY	1513

IDEOGRAPHIC FIELD OF REALIA IN “KATERYNA” BY TARAS SHVCHENKO
AND THEIR TRANSLATION

Olena PANCHENKO

Oles Honchar Dnipro National University

Abstract

The objectives of this research are to classify the realia in the poem “Kateryna” from the point of view of their translation into English. To achieve the aim the comparative and descriptive methods are used.

The realia in the poem are classified in the following way: geographic realia (toponyms): *Московищина* – *Moscovschina* (tsarist Russia); personal names: *Пугач* – *Puhach* (leader of one of the peasant rebellions against serfdom); *Дунай* – *the Danube*; ethnographic realia describing the everyday life of the Ukrainians: *коса покрита* – *that her braids were covered*; *бублик* – *bun*; *шестерня* – *a coach of six passes*; *занічок* – *in the corner (stove couch, place between the stove and the wall, stove niche)*; social and political realia: *карбівничий* – *watchman*.

The most widely used ways of translation of these realia are: transcription for personal names or of words of international level: *Кобзар*; approximate translation in case of absence of an equivalent: *шкандибати* – *limp*; *ціпок, торбина* – *staff*; *завірюха* – *storm*; *свита* – *overcoat*; loan translation which appeared to be the most used: *жупан* – *fine clothes*; *личко* – *sweet face*, *покритка* – *inwed mother*, *панське личко* – *noble features*; neologism: *москалі* – *Moskali* (tsarist army soldiers and officers were called Moskali after Moscow, the capital of Russia); generalization: *ненька* – *mother*, *курінь* – *shack*.

Thus, translation of realia is a matter not only of translation techniques, but also of the art of translation. Depending on the predominance of a certain type of information carried by reality in each case (denotative, connotative, in particular national, cultural, local) translators differently reproduce its semantic and stylistic functions.

Keywords: “Kateryna”, Taras Shvchenko, Translation

ТВОРЧЕСТВО АБАЯ КУНАНБАЕВА В УКРАИНСКИХ ПЕРЕВОДАХ

CREATIVITY OF ABAI KUNANBAEV IN UKRAINIAN TRANSLATIONS

Mykola Vas'kivDoctor of Philology, Professor,
Borys Grinchenko Kyiv University, Ukraine
ORCID NO: 0000-0003-3909-1213

В 1954 году, к юбилею казахского поэта, в журнале «Вітчизна» («Отчизна») была напечатана статья Тереня Масенко «Жизненный подвиг Абая Кунанбаева». Автор излагает основы биографии и творчества поэта, свое личное знакомство с его поэзией, констатирует неприятие того факта, что нет переводов его стихотворений на украинский язык. И прямо в статье приводит два перевода стихов Абая и собственное произведение о классике казахской литературы.

После этого была длительная пауза, и только в 1974 году в серии «Жемчужины мировой лирики», с предисловием Исхака Дюсенбаева «Величие Абая» и его же примечаниями, вышла книга переводов под названием «Поезії» («Стихотворения»), которая включала в себя 70 произведений. Их ретрансляторами на украинский язык были видные поэты и переводчики С. Йовенко (семь стихотворений), А. Кацнельсон (пять), В. Забаштанский (пять), О. Жолдак (пять), П. Мовчан (три), С. Литвин (пять), Н. Тихий (два) и др. Переводчиком поэмы «Искандер» стал Владимир Коломиец. В украинских переводах адекватно воспроизведено не только содержание стихов, но и формальные особенности версификации Абая.

В 2007 году в Днепропетровске была издана книга переводов «Вибране» («Избранное»), которая на самом деле была чуть ли не пиратским переизданием книги 1974 года, поскольку представила те же 70 стихотворений на украинском, без какого-либо указания на переводчиков и на первоисточник. Но было и существенное дополнение: к каждому тексту на украинском прилагался оригинал на казахском языке и его перевод еще и на русский язык.

К юбилею поэта, 175-летию со дня рождения, в этом, 2020-м, году издан перевод на украинский язык «Назиданий» Абая. Переводчиком и составителем книги является автор этих тезисов. Открывает издание уже упоминаемая статья Т. Масенко за 1954 год, потом идет предисловие переводчика. После украинского текста «Назиданий» представлены высказывания выдающихся украинцев: классика востоковедения А. Крымского, лауреатов высшей украинской литературной премии – имени Т.Г. Шевченко – П. Мовчана, М. Жулинского, М. Слабошпицкого и В. Медвидя.

Злободневной проблемой на сегодня является существенное расширение круга переводов на украинский языке лирических произведений Абая.

Ключевые слова: Абай Кунанбаев; лирика; «Назидания»; перевод; версификация.

Abstract

In 1954, on the occasion of the anniversary of the Kazakh poet, the “Vitchyzna” (“Fatherland”) magazine published an article by Teren’ Masenko “The Life Feat of Abai Kunanbaev”. The author sets out the basics of the poet’s biography and work, his personal acquaintance with his poetry, states the rejection of the fact that there are no translations of his poems into Ukrainian. And right in the article he gives two translations of Abai’s poems and his own work about the classics of Kazakh literature.

After that there was a long pause, and only in the series “Pearls of World Lyrics”, with a preface by Iskhak Diusenbaev “The Greatness of Abai” and his own notes, a book of translations was published called “Poeziyi” (“Poems”), which included 70 works. Their translators into Ukrainian were prominent poets and translators S. Yovenko (seven poems), A. Katznelson (five), V. Zabashtansky (five), O. Zholdak (five), P. Movchan (three), S. Lytvyn (five), N. Tykhy (two) and others. Volodymyr Kolomiets became the translator of the poem “Iskander”. The Ukrainian translations adequately reproduce not only the content of the poems, but also the formal features of Abai’s versification.

In 2007, in Dnipropetrovs’k, the book of translations “Vybrane” (“Selected”) was published, which in fact was almost a pirated reprint of the 1974 book, since it presented the same 70 poems in Ukrainian, without any indication of the translators and the original source. But there was also a significant addition: each text in Ukrainian was accompanied by an original in Kazakh and its translation into Russian.

On the occasion of the poet’s Jubilee, the 175th anniversary of his birth, in this 2020, a translation into the Ukrainian language of Abai’s “Edification” has been published. The translator and compiler of the book is the author of these theses. The publication is opened by the already mentioned article by T. Masenko for 1954, followed by a preface by the translator. After the Ukrainian text of “Edification”, the statements of prominent Ukrainians are presented: the classic of oriental studies A. Krymsky, laureates of the highest Ukrainian literary prize – named after T.G. Shevchenko – P. Movchan, M. Zhulynsky, M. Slaboshpytsky and V. Medvid’.

A pressing problem today is a significant expansion of the range of translations into Ukrainian of Abai’s lyric works.

Key words: Abai Kunanbaev; lyrics; “Edifications”; translation; versification.

Украинская литература в деле переводов произведений казахской литературы имеет довольно серьезные, объемные и глубокие, наработки. Первые отдельные книжные издания были напечатаны в 1952 году, накануне помпезного празднований 300-летия «воссоединения» Украины с Россией. Тогда вышли книга стихотворений Джамбула Джабаева «Вибране» («Избранное») [3] и роман Мухтара Ауэзова «Абай» (первая часть будущей эпопеи «Путь Абая») [2]. С каждым десятилетием количество переведенных и изданных книг только увеличивалось. С распадом Советского Союза переводы с большинства литератур народов СССР существенно сократились или даже полностью сошли на нет. Но это не относится к казахской литературе. Ретрансляция произведений казахских писателей за последние 30 лет была довольно плодотворной, хотя, несомненно, могла быть и более продуктивной, поскольку большинство

изданных книг – научные и научно-популярные издания, собственно же художественных произведений издано не так уж и много. Есть у украинских литераторов и исследователей также определенные наработки в переводах и издании произведений Абая, как в советский период, так и в годы украинской Независимости.

Первым переводчиком произведений Абая Кунанбаева на украинский язык стал Терень (Терентий) Масенко. Т. Масенко – известный украинский поэт 1920–1960-х годов, а также исследователь литературы, в частности литератур тюркских народов, неоднократно побывавший в Центральной Азии, имевший тесные связи с писателями тюркских республик. В результате появились воспоминания, статьи, эссе о пребывании в этих республиках, о поэтах их народов, о дружбе и взаимовлиянии. Статья «Жизненный подвиг Абая Кунанбаева» была написана в 1954 году, к 50-й годовщине со дня смерти классика казахской литературы. В ее основу легли впечатления от поездки в 1939 году на Второй съезд советских писателей Казахстана. Именно там Т. Масенко получил обширную информацию о жизни и творчестве Абая, смог познакомиться поближе с его стихотворениями и прозаическом наследии и вместе с А. Десняком, который тоже был делегатом съезда, «открыли» для украинцев Кунанбаева. До этого имя Абая разве что шло в ряду имен классиков советских национальных литератур, но кроме имен, украинские читатели почти ничего не знали об их жизни и творчестве. К тому же в советское время Кунанбаев пребывал в тени обласканного советской властью Джамбула Джабаева.

В статье об Абае Т. Масенко кратко излагает биографию казахского поэта, факты его просветительской деятельности, в духе времени акцентирует внимание на его дружбе с русскими ссыльными, на социальных мотивах его лирики. А также вспоминает о том уважении, которое имя и творчество Кунанбаева вызывали у известных казахских писателей и обыкновенных казахов. Масенко приводит в собственном переводе предсмертное стихотворение Абая, в стихах он излагает и некоторые мысли из прозаической «Гаклии» («Назиданий») [7, с. 19]. Перевод был довольно произвольным, только в общих чертах воспроизводил отдельные мысли Абая, которые очень близки к казахскому фольклору. Также под впечатлением информации о драматической жизни казахского поэта, о потере самого дорогого в его судьбе – сыновей – Терень Масенко, как он сам пишет об этом, «пересказывает в стихах» «народную легенду о смерти Абая» [7, с. 17].

А вот на особое внимание заслуживает перевод Т. Масенко одного из последних стихотворений Абая, написанного бейтами в жанре, очевидно, касыды, в котором переводчик воспроизводит трагизм судьбы классика казахской литературы, горечь от непонимания со стороны соотечественников и осознание своего величия перед лицом недругов:

В німому поросі впаду, коли помру.
З собою горе заберу, коли помру.
І серце, де живе любов та біль,
Заледеніє враз, коли помру.
Звелить всевладна доля – я помру.
Вона як друг – живим. А я – помру!

Бентежне серце знов – за всю печаль –
Осудять всі, як тільки я помру.
Я – мертвий – зможу що відповісти?
Тут повна воля вам для клевети...
Та чи ж годиться двічі на вогні –
Горіть, вже й спаленому так, мені?
Щоб серця тайн не взнать катам моїм –
Невиспіваний спів нехай умре у нім [7, с. 18].

Опыт по изданию сборников стихотворений Жамбыла Жабаева и О. Сулейменова, несомненно, был использован и лег в основу издания сборника произведений Абая Кунанбаева «Поезії» («Стихотворения») [6]. Высокий статус издания и его автора, классика казахской, тюркской и мировой поэзии, подчеркивал тот факт, что книга выходила в серии «Перлини світової лірики» («Жемчужины мировой лирики»). Традиционно для книг этой серии открывались они развернутыми предисловиями. Сборнику стихов Кунанбаева предшествовала статья Исхака Дюсенбаева «Величие Абая» [4]. И. Дюсенбаев, как того требовали каноны советского литературоведения, преувеличивает экономически-культурную отсталость казахов на начало XIX в., вследствие чего присоединение Казахстана к Российской империи представляется как большой позитив для развития казахской нации и культуры. Уже в составе этой империи родился и жил поэт, который получил два имени – Ибрагим и Абай, но в поэзии всегда выступал под исконно казахским именем. Также автор предисловия рассказывает об обучении поэта в Семипалатинском медресе, о первых попытках стихотворства в 12 лет. Отказ от духовной карьеры становится причиной ссоры с отцом Кунанбаев, которая оборачивается материальными лишениями. Поэтические и публицистические выступления в защиту казахов и их культуры, против социальной несправедливости вызывают недовольство царской администрации, поэтому более десяти лет поэт пребывает под негласным полицейским надзором. Тяжелые утраты сопровождали Абая. В возрасте 27 лет умирает от туберкулеза старший сын Кунанбаева Абдурахман, а в 1904 году поэт теряет младшего сына Магавью. Это страшные удары для любого человека, особенно для тюрков, для которых сыновья, особенно старший, были самыми дорогими людьми. Поэтому Абай после смерти Магавьи прожил всего 40 дней.

И. Дюсенбаев отмечает высокий уровень начитанности, образованности Абая, что проявляется, в частности, в афористичности его поэзии. Кунанбаев был прекрасным знатоком не только древнеказахской литературы, но и персидско-таджикской, азербайджанской и узбекской классической лирики. Он был хорошим знатоком также европейских литератур, прежде всего русской. В переводах и перепевах Абая увидели свет «Лейла и Меджнун», «Фархад и Ширин», «Искандер-наме», «Сказание об Азиме», басни И. Крылова, стихотворения А. Пушкина и М. Лермонтова, «Евгений Онегин», поэма «Масгуд» по «Восточной легенде» И. Тургенева и т.д. Также Дюсенбаев анализирует основные мотивы лирики Абая: жизнь аула, женщины («Скарби душі жіночої»), человек и природа, историческая судьба народа, сатирическое высмеивание баев, декларация служения народу и т.п.

Время от времени звучат мотивы духовного одиночества, предчувствия смерти, которая «од кривд лікує сповна». Абай был правоверным мусульманином, но полностью отрицал догматизм официальной религии, критиковал исламское духовенство, из-за чего возникла «отрута непорозуміння» с соотечественниками. Были у поэта и прозаические «Напучування».

Автор предисловия с позиций «единственно правильной» идеологии критикует поэта за то, что он «не видел классовых корней угнетения», чего-то там «не мог понять», а почему-то проповедовал просветительские идеалы, призывал достигать всеобщего благоденствия мирным путем [4, с. 15]. Критиковались и призывы вернуться к первобытному патриархально-родовому строю, хотя очень крепкое между тюрками обычное право – адат – могло бы быть крепким подспорьем счастливого сосуществования соотечественников. Предназначение же поэзии Абай усматривал не в служении отдельным баям, как это делало большинство акынов в прошлом, а в защите народных прав и свобод. Завершалось предисловие пафосно и предсказуемо: «И только советский народ по достоинству оценил наследие Абая» [4, с. 28]. Примечания к изданию также подготовил Исхак Дюсенбаев [8].

Всего в «Поезіях» Абая было включено 70 стихотворений, переводили их видные поэты и переводчики С. Йовенко (семь стихотворений), А. Кацнельсон (пять), В. Забаштанский (пять), О. Жолдак (пять), П. Мовчан (три), С. Литвин (пять), Н. Тихий (два) и др. Переводчиком поэмы «Искандер» стал Владимир Коломиец. В переводах мастерски воспроизводилось не только содержание стихотворений Абая, но и богатство, особенности его версификации. Иногда переводчики прибегали к традиционным катренам с перекрестным рифмованием, но чаще всего точно воспроизводили схему рифм традиционных тюркских четырехстиший – *аава*:

Такі твої милі слова,
Що обертом йде голова.
Сама я не знаю, чому
Зів'яла, неначе трава [5, с. 95].

Умело воспроизводят переводчики также эмоциональный темпоритм средствами версификации, как и строфические эксперименты казахского поэта. Например, как бодрый ритм и использование классической европейской секстины *си* схемой рифмования *aabccb*:

Хвалько, крутій,
Рвач, лиходій
Коли приходить, – знай:
Змовка сім'я,
Зникаю я,
Обурений украй [5, с. 129].

Несомненно, книги стихотворений О. Сулейменова и А. Кунанбаева стали свершением украинского переводчества и весомым шагом в популяризации казахской литературы среди украинских читателей.

А потом о необходимости дальше продолжать переводить Абая на украинский язык надолго «забыли». Вспомнили об этом лишь в 2000-е годы. Собственно, это не

были новые переводы, а лишь завуалированное воспроизведение переводов из издания 1974 года. Годом Республики Казахстан в Украине был объявлен 2007 год, в ознаменование чего в том году было напечатано в Днепропетровске подарочное издание произведений Абая «Вибране» («Избранное») [1]. Книга отличалась солидным объемом и форматом, высоким уровнем полиграфии, плотной мелованной бумагой, была богато иллюстрирована. Начиналась книга с портрета тогдашнего президента Украины Виктора Ющенко с выпиской его Указа о проведении года Республики Казахстан в Украине и портрета президента Казахстана Нурсултана Назарбаева с цитатой – очень высокой оценкой творчества Абая Кунанбаева: «Нам, откровенно говоря, не стоит искать обоснования наших добрых начинаний где-то извне. Все находим у Абая... Каждый, кто печется о благе своего народа, о его могуществе и процветании, пусть почаще читает Абая, пусть вникает в мудрые его советы» [1, с. 3]. Также указывается, что «издание совершено по инициативе и на заказ Днепропетровской областной государственной администрации и областного совета» [1, с. 4].

Книга состоит из предисловия (с. 8–20), публикации произведений Абая в переводе на украинский язык (с. 21–162), в оригинале, т.е. на казахском языке (с. 163–290), и в переводе на русский язык (с. 291–430). «Украинская» часть издания была обыкновенным копированием книги произведений Абая Кунанбаева за 1974 год [6]. Предисловие Исхака Дюсенбаева было сокращенным вариантом (без откровенных просоветских идеологических пассажей) его же предисловия 74-го года, а переводы на украинский – один в один копия переводов из книги поэзии Абая, вышедшей когда-то в серии «Жемчужины мировой лирики». Прискорбно, что о факте «заимствования» из издания 1974 года не сказано ни одного слова, что ни в одном из текстов, переведенных на украинский и русский язык, не указаны имена и фамилии переводчиков. Это тем более прискорбно на фоне того, что в конце подарочно-сувенирного издания «Вибраного» за 2007 год скрупулезно перечислены все казахские художники (с. 431), чьи работы были использованы для иллюстрирования книги.

На 2020 год пришелся славный юбилей – 175-летие со дня рождения Абая (Ибрагим) Кунанбаева, зачинателя и классика казахской письменной литературы. Не остались в стороне от праздничных мероприятий и украинцы, о чем, в частности, свидетельствует и издание книги Абая «Напучування» [5] («Назидания») на украинском языке в переводе автора этой статьи. Кунанбаев всемирно известен прежде всего как поэт. Как уже отмечалось, его поэтическое творчество пришло к украинцам в 1974 году в виде сборника переведенных стихов «Поезії» [6] («Стихотворения»). «Стихотворения» Абая – значительное завоевание украинского переводчества, но в юбилейный год поэта осознавалось, что на настоящее время семь десятков настоящих жемчужин его лирики на украинском языке – чрезвычайно мало, хотя они и репрезентируют более-менее надлежащим образом лирику Кунанбаева.

В тени поэтического наследия казахского автора остаются его прозаические «Назидания». Эти эссеистические размышления художника-философа, шлифованные на протяжении нескольких лет, подытоживают его размышления о политическом, культурном, образовательном состоянии и статусе казахского этноса в мировой семье

народов. Они были чрезвычайно актуальны в момент их создания, не менее, а может быть, и более актуальными остаются и до сих пор.

Открывает украинское издание «Назиданий» уже упоминавшаяся статья Тереня (Терентия) Масенко «Жизненный подвиг Абая Кунанбаева» [7, с. 5–20]. Кроме текста произведений Абая и статьи Т. Масенко, в книгу вошли мысли видных украинцев (всемирно известный ученый-тюрколог XIX–XX веков Агафангел Крымский), лауреатов самой высокой украинской Национальной премии имени Тараса Шевченко (директор Института литературы им. Т.Г. Шевченко Национальной академии наук Украины академик Николай Жулинский, поэт Павло Мовчан, прозаик Вячеслав Медвидь, прозаик и литературовед Михаил Слабошпицкий), о творчестве гения мировой литературы, о впечатлениях от его «Назиданий» [5, с. 143–147]. Лейтмотивом этих размышлений является открытие безмерной глубины «Назиданий» – произведения поэта, чье имя дивно запечатлелось в памяти в одном ряду видных художников слова всего мира. Правда, запечатлелось общими фразами, опосредованными упоминаниями о нем, без четкой конкретизации и привязки к определенным произведениям. Поэтому «Назидания» стали для украинцев позитивно ошеломляющими своей безграничной откровенностью, глубиной анализа, объективностью взгляда на мир, требовательностью к своей нации и к самому себе, которая не признает никаких оправданий и послаблений, весомостью образования и просвещения, важность которых автор книги отмечает в бытии каждого человека и каждой нации, акцентирует внимание на общечеловеческом их звучании.

Именно это общечеловеческое значение «Назиданий» делает книгу также очень актуальной для украинцев. Сплочение нации, создание устойчивой общности на основе общечеловеческих и этнических ценностей, ее модернизация, просвещение в соответствии с завоеваниями экономики, политики, культуры того времени – одна из ведущих составляющих «Книги Слов» Абая Кунанбаева, очевидно, самый важный ее мотив. Но не единственный. Ибо «Назидания» являются многогранными, многоаспектными, итоговой концентрацией жизненного опыта и размышлений наставника казахского народа. На казахском языке произведение Абая называется «Гаклия» – это специфический жанр философских размышлений-наставлений, создателем которого и стал казахский литератор. При переводе на украинский язык слово «гаклия» имеет много значений и оттенков, которые не отрицают, а только дополняют друг друга: «настанови», «повчання», «напуття», «напучення»... Среди этого широкого спектра значений для изданной в Украине и на украинском языке книги было подобрано как наиболее соответствующее слово «Напучування», хотя оно не перечеркивает, а включает все другие приведенные аналоги к емкому слову «гаклия».

Все приведенные значения содержат в себе элементы дидактики, поучения. В отдельных из сорока пяти Слов «Напучувань» этот поучительный аспект и в самом деле звучит достаточно сильно и четко. Например, в «Слове тридцать седьмом» Абай приводит 23 пронумерованные короткие универсальные советы-назидания, как себя вести в тех или иных классических ситуациях, как выстраивать отношения с другими

людьми, какие цели ставить себе в качестве приоритета в жизни и т. д. Но в большинстве случаев «Слова» – это размышления художника слова и мыслителя, который не только для других, но и для себя определяется в приоритетах, высказывает аргументы и контраргументы, сомневается и утверждает.

Создается впечатление, что автор «Назиданий» общается то ли с самим собой, то ли, скорее всего, с воображаемым собеседником-казахом. Только не с тем казахом, который представляет большинство ретроградных, жадных, чванных, зазнавшихся, бескультурных и необразованных соотечественников, а с тем воображаемым, идеальным казахом, который утоляет тягу к знаниям, к культуре, к открытости миру, к самоотверженному труду на благо родного казахского общества и всего человечества. Поэтому Абай делится с таким соотечественником, за которым будущее Казахстана, своими самыми сокровенными мыслями и сомнениями, прописывает свой путь к весомым достижениям и духовно-культурным открытиям, чтобы они сразу были доступны для казахов, чтобы они не проходили тот же самый, что и он, тяжелый и часто болезненный путь интеллектуально-эмоциональных поисков, не сбивались на окольные пути.

Стремление передать современникам и особенно последователям весь свой интеллектуальный, духовный и душевный опыт проявляется даже в том, что Абай излагает для земляков основы ислама. Эти основы должны бы преподавать верующим священнослужители, однако они сосредотачиваются на внешних, формальных аспектах вероучений. Для писателя же намного важнее раскрыть сущность, идеологию ислама, в котором не последнее место отводится и Науке, акцентируется на том, что обрядовое исполнение предписаний без искренней, осмысленной веры является умертвляющим. Поэтому, даже описывая отдельные обряды, последовательность их исполнения, Абай обязательно объясняет их происхождение, сущность и символику.

Это очень важно, неоценимо для «обычных» мусульман, которые за повседневными хлопотами сбиваются на формальную инерцию. Однако «Назидания» имеют непреходящее значение для каждого человека независимо от ее этнической принадлежности или вероисповедания. Не кем, а каким быть, искать смысл собственного бытия, не останавливаться в духовно-интеллектуальном поиске, не сторониться сложных проблем, быть максимально открытым с собой и с другими людьми, перениматься сомнениями для того, чтобы одолевать их, и потом рождать новые сомнения, беспокоить других и себя горькой, неприятной, но правдой, не беспокоясь, нравишься ли ты сообществу, – вот основные назидания, поучения, «напучування» Абая, которые помогут каждому читателю найти в себе Человека, быть Человеком.

Литература

1. Абай. Вибране. Дніпропетровськ : Дніпрокнига, 2007. 432 с.
2. Ауезов М. Абай : роман. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1952. 615 с.
3. Джамбул. Вибране. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1952. 210 с.

4. Дюсенбаєв І. Велич Абая // Кунанбаєв А. Поезії. Київ : Дніпро, 1974. С. 5–28.
5. Кунанбаєв А. Напучування: Книга Слів / переклад М. Васьківа. Київ : АВІАЗ, 2020. 160 с.
6. Кунанбаєв А. Поезії / Абай Кунанбаєв. Київ : Дніпро, 1974. 183 с. (Перлини світової лірики)
7. Масенко Т. Життєвий подвиг Абая Кунанбаєва // Кунанбаєв А. Напучування: Книга Слів. Київ : АВІАЗ, 2020. С. 5–20.
8. Примітки / Склав І. Дюсенбаєв // Кунанбаєв А. Поезії. Київ : Дніпро, 1974. С. 177–179.

STUDENTS' PERCEPTIONS OF THE TURKISH IDIOMS: THE ANALYSIS FROM CROSS-CULTURAL PERSPECTIVE

Rakhat Khorlan

Turan University, Almaty

Abstract

Language and culture are inseparable concepts that require their equal incorporation in the teaching process. Teaching idioms allows to develop both communicative and intercultural competences. The purpose of this study is to examine Kazakhstani students' perceptions of Turkish idioms while determining their ability to connect them with their Kazakh analogue. The quantitative research method used in this study allowed to analyze questionnaire results regarding students' knowledge of Turkish-Kazakh idioms. The study reveals that even though students struggled to comprehend and interpret idioms, they positively perceived the use of idioms and recognized the importance of learning them and implementing them in the speech.

Key words: Turkish - Kazakh idioms, cultural awareness, intercultural competence.

Introduction

The recent reforms and policies regarding foreign language education emphasize the importance of developing students' language proficiency as well as their cultural awareness. Thereby, the goal of foreign language education is to prepare intercultural competent students that are able to communicate effectively within the various cultural boundaries (Kunanbayeva, 2013). Turkish as a foreign language has its own value and place in the international arena, therefore the questions of how to teach it effectively and to transfer its cultural dimensions are highly important for educators. Language and culture are interrelated concepts, where the former is used to describe and interpret the latter. Thus, it is significant to be able to teach various idioms, proverbs and metaphors which are vital parts of the culture. Students' awareness of idioms increases their communicative competence, allowing them to comprehend the cultural norms of the target language. (Hsin, 2008; Yagiz & Izadpanah, 2013). "Idioms provide important clues indicating the ways of expression of a language, the history, life style, traditions and various features of the society that speaks that language (Aksan, 2000: 37, 38)". The analysis of the literature revealed that it is not an easy process to learn idioms for foreigners, as their meaning cannot be identified by self-interpretation and it requires familiarity with the target culture, its norms, social attitudes, and customs. Thus idioms cannot be interpreted through translation only. It reflects the unique cultural heritage passing from generation to generation.

The analysis of Turkish idioms demonstrated that some of the idioms consist of ancient words thus making it difficult to translate and understand; others do not have alternatives in Kazakh language, making it difficult to analyze it with their own cultural perspective. In addition, students' lack of knowledge on idioms, makes it problematic to interpret their meaning. Therefore, the aims of this study were threefold: to investigate Kazakhstani students' perceptions of Turkish idioms; to identify their ability to interpret them; to

determine their capacity to connect it with the analogue in Kazakh language. The study might be useful for teachers of Turkish to understand the extend of students' cultural literacy.

The analysis of the Turkish idioms and its alternatives in Kazakh language

Baker (1992) divides the problems that arise when translating idioms into the following 4 groups:

- 1) The idiom has no equivalent in the second language, i.e. in the target language;
- 2) The idiom has a similar equivalent in the second language, but its scope does not match;
- 3) Simultaneous use of idioms in the original language literally and figuratively;
- 4) Different thematic scope and frequency of use of idioms in the primary and second languages.

According to the analysis, Turkish idioms might be divided into three groups. The first group included idioms that have the same structure and literal meaning as in Kazakh language. For instance, '*Kizim sana soyleyirim, gelinim sen anla*' (*Қызым саған айтамын, келінім сен тыңда*). Kazakh people use this idiom while giving advice to daughters-in-law without speaking directly but delivering it through their own daughters. As it could be seen here, Turkish people also use this idiom in such situation. It shows the similarity between the two cultures. Another idiom is '*İçi içine sığmamak*'. In Kazakh language, the alternative of this idiom is '*Қуанышы қойнына сыймай*'. It translates into English as '*to be very excited*'. It is assumed that target language speakers find it easier to understand these idioms, even without looking at their literal meanings. Other examples that can be included in this group are '*Ayagini yorganina gore uzat*' (*Көрпеңе қарай көсіл*) that means '*cut your coat according to your cloth*' and '*Tatli soz yilani deliginden cikarir*' (*Жылы-жылы сөйлесең жылан да інінен шығады*) means '*kindness opens all the doors*'.

The second group included Turkish idioms that cause some difficulties in finding alternatives in Kazakh language, because they have differences in structure and choice of words, but the literal meanings are the same in both languages. If the speakers are quite aware of their native culture, then it can be easy for them to find the alternatives of these idioms in their native language. For example, '*Tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkanıdır*'. Its plain English meaning is '*the place the fox will return to is the fur shop*', while the literal English meaning is '*wherever you go and wonder, you will find yourself where you are familiar with*'. As for the equivalent of this idiom in Kazakh, it gives the same meaning but has some difference in structure and the choice of words (*Ат айналып қазығын табар* - the horse turns and finds the peg). We can see that the words such as *fox* and *horse* replaced each other. Behind such choice of wording are lying deep ties that connect Kazakh people with their nomadic lifestyle where horses were significant part of it. This idiom shows how culture may influence the usage of languages. Other idioms that are involved in this group are as follows: '*Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak*' (*2 кемнің басын ұстаған суға кетеді*) meaning '*don't let perfect be the enemy of good*'; '*Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür*' meaning '*the grass is always greener on the other side of the fence*'.

The third group included idioms that have alternatives in both languages, however the usage of them differentiate considerably. One of them is '*Ciğerimin köşesi*' in Turkish

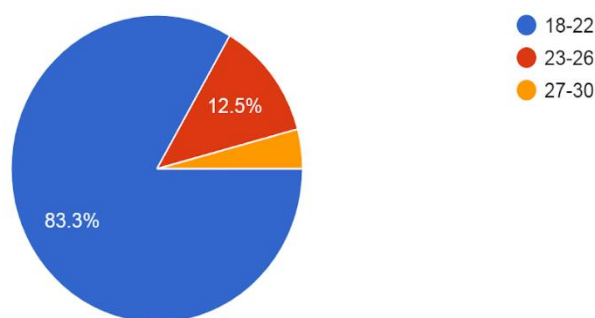
language is used to describe someone that is very dear to a person. In Kazakh, the alternative of this idiom is ‘*Бауыр етім бауырым*’ and it is used only for close relatives, although Turkish can use it towards any person whom they love. These types of examples show how some of the idioms, despite their overall similarity, may cause confusion for speakers. Kazakh and Turkish languages are in one language family. They are not distant nations in terms of religion and historical background. Therefore, they have a lot of cultural similarities as can be seen from the idioms above. In general, the idioms of the two languages are not that different from each other, both culturally and linguistically.

Data collection and analysis

The study was conducted using quantitative method of data collection. The participants were university students of international languages faculty. They were given no limitation in time to fill the survey anonymously. The pie chart shows that majority of the participants were at the age between 18 to 22.

Қанша жастасыз?

24 responses

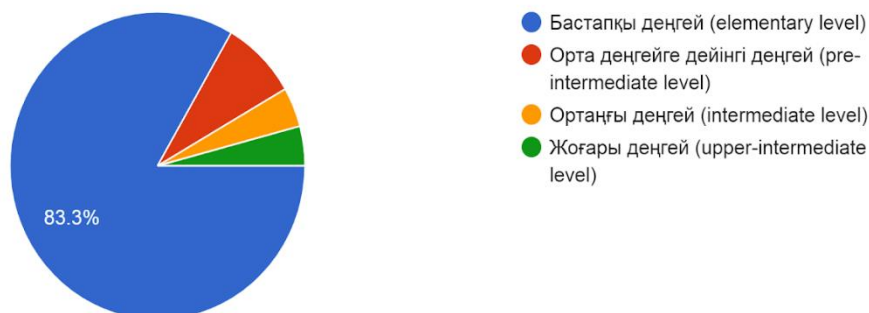

Pie chart 1. Participants age

A large number of participants were elementary level, also there were a few number of participants who knew Turkish in pre-intermediate, intermediate and upper-intermediate level.

Түрік тілін қандай деңгейде меңгергенсіз?

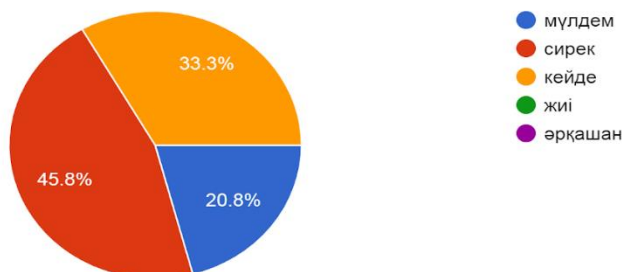
24 responses

Pie chart 2. The level of language proficiency

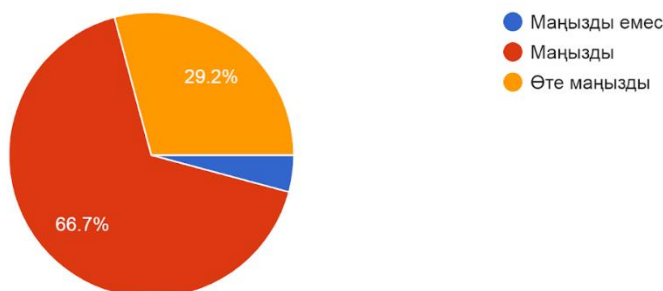
According to charts 3 and 4, we can see that quite a large number of participants use idioms in communication and believe that idioms are important in language learning, but there are a few number of participants who disagree and do not use idioms at all.

Сіз күнделікті өміріңізде идиомаларды қаншалықты жиі қолданасыз?
24 responses

Pie chart 3. 'How often do you use idioms in communication?'

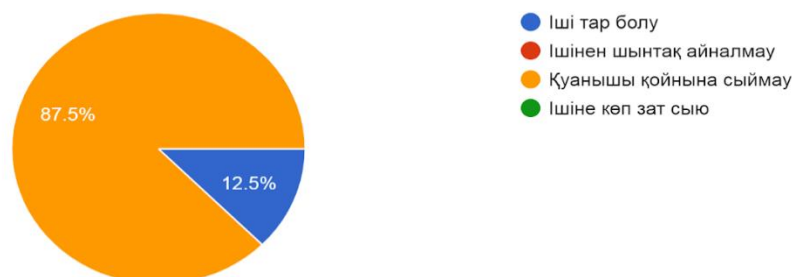
Тіл мен мәдениетті үйренуде идиомалардың маңыздылығы қандай?
24 responses

Pie chart 4. 'What is the importance of idioms in language learning?'

Having similarities in languages, sometimes it is possible to guess the meaning of words, phrases and even proverbs. Therefore, to analyze how participants interpreted Turkish idioms into Kazakh they were given MCQ with several options where 87.5 percent of them were not able to find the right option, despite the parallels in language.

Мына идиоманың қазақ тіліндегі баламасы: İçi içine sığmamak
24 responses

Pie chart 4. Finding the closest translation

After answering the questionnaire and having analyzed the information obtained from the survey, the following findings were established:

- Majority of the students lacked background knowledge on idioms.
- Students had trouble with finding the equivalent in target language as they did not know the meaning of some difficult idioms.
- There is a necessity to improve communicative skills through idioms.
- Students did not know how to say the equivalent of given sample idioms in Kazakh language.
- Students were not trained to use idioms.
- There is a necessity to broaden background knowledge on idioms as well as to practice to correctly apply them in conversation.

Conclusion

To sum up, for the reasons mentioned above, learning idiomatic expressions is a very necessary and important part of the language learning process; a lot of daily speech is based on idioms. It is relevant to mention that using idioms help to go deeper into the language and be closer to the foreign culture and tradition. Despite, the limited number of participants, the results of the study demonstrated the extent of students' awareness of Turkish idioms and their ability to interpret and connect them to their mother tongue as well as it allowed to understand whether the students are culturally literate in foreign language. The idioms to be taught should be organized in a "from easy to difficult" manner, and the level of appropriateness of an idiom to the student's level as well as the frequency of using it in daily life should be taken into account.

Reference

- Aksan, D (2000). The importance of determining the vocabulary in the process of teaching native language and activity suggestions on teaching "Idioms". Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2 Say : 2 Haziran
- Baker, M. (1992). In other words: A coursebook on translation. London and New York: Routledge
- Hsin, C. (2008). Language and culture in foreign language teaching. In The British Educational Research Association New Researchers/Student Conference September 3rd: Heriot-Watt University, Edinburgh.
- Kunanbayeva, S. (2013). Modernization of Foreign Language Education: The Linguo Cultural-Communicative Approach. BookBaby.
- Yağiz, O., & Izadpanah, S. (2013). Language, Culture, Idioms, and Their Relationship with the Foreign Language. Journal of Language Teaching & Research, 4(5).

TEACHERS' VIEWS ON DISTANCE EDUCATION ACTIVITIES IN SOCIAL STUDIES LESSON DURING PANDEMIC PROCESS**PANDEMİ SÜRECİNDE SOSYAL BİLGİLER DERSİ UZAKTAN EĞİTİM FAALİYETLERİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ****Ph.D., Fatih PALA**

Ministry Of Education

<https://orcid.org/0000-0003-1828-0461>**Özet**

Bu araştırmada pandemi sürecinde sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin öğretmen görüşleri ve önerileri incelenmiştir. Pandemi sürecinde öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerini yürüttükleri zaman zarfında yaşadıkları deneyimleri değerlendirmesi amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemi durum çalışması deseni ile tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Erzurum ili sınırları içerisinde görev yapan ve uzaktan eğitim uygulayan 15 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak telekonferans yoluyla görüşmeler yapılmış ve veriler toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre sosyal bilgiler öğretmenleri uzaktan eğitimle yapılan derslere ilişkin görüşlerini; dersleri hangi platformlar aracılığıyla yürüttüğü, uzaktan eğitim faaliyetleri sürecinde karşılaştığı olumlu ve olumsuz durumları, EBA ve EBA TV hakkındaki görüşleri ve uzaktan eğitim sürecinde hangi ölçme değerlendirme araçlarını kullandığı başlıkları ile açıklamışlardır. Elde edilen bulgular bağlamında sonuçlar, alan yazındaki benzer çalışmaların sonuçları ile tartışılmış ve araştırma sonucunda çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, sosyal bilgiler, uzaktan eğitim, öğretmen görüşü.

Abstract

In this study, teachers' opinions and suggestions regarding distance education activities in social studies course during the pandemic process were examined. During the pandemic process, it was aimed to evaluate the experiences of teachers during their social studies lesson distance education activities. The research was designed with a qualitative research method case study design. The working group of the research consists of 15 social studies teachers who work in the province of Erzurum in the 2020-2021 academic year and practice distance education. Interviews were made with social studies teachers via teleconference using a semi-structured interview form and data were collected. The data obtained in the study were analyzed by content analysis method. According to the findings of the research, social studies teachers have their views on distance education lessons; They explained the platforms through which the courses are conducted, the positive and negative situations they encountered during the distance education activities, their opinions about EBA and EBA TV, and which measurement and assessment tools they used in the distance

education process. In the context of the findings, the results were discussed with the results of similar studies in the literature, and various suggestions were made as a result of the research.

Keywords: Pandemic, social studies, distance education, teacher opinion.

GİRİŞ

Kısa sürede dünyayı etkisi altına alan Koronavirüs (COVID-19) ilk olarak 2019 yılı sonlarına doğru Çin'in Wuhan şehrinde görülmüştür (WHO, 2020). 2020 yılının başlarında ise tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Türkiyede, Mart 2020 yılında görülmeye başlayan COVID-19 insan hayatını her açıdan olumsuz etkilemiştir. (Sağlık Bakanlığı, 2020; Zhu, Wei & Niu, 2020). Pandemi olarak nitelendirilen COVID-19 tüm dünyada başta sağlık olmak üzere ekonomi, siyasi ve sosyal hayatta tam bir tahribata neden olmuştur (Can, 2020; Özgül, Ceren & Yıldız, 2020).

COVID-19 tahribatından eğitim de etkilenmiştir. Pandeminin etkisinden dolayı Nisan 2020'de dünya çapında eğitim kurumlarına ara verilmiştir (UNESCO, 2020). Ülkelerin eğitim bakanları ve uluslararası kuruluşlar eğitimde nasıl yürütüleceği konusunda arayış içine girmişlerdir. Bu süreçte eğitimde en uygun olarak teknoloji araçların kullanılması gündeme gelmiştir (Emin, 2020).

Türkiye'de de 16 Mart 2020'den sonra Milli eğitim Bakanlığına bağlı tüm okullar ve Yüksek Öğretime bağlı üniversiteler yüz yüze eğitime ara vermiştir. Daha sonraki süreçte ise uzaktan eğitime geçme kararı alınmıştır. Uzaktan eğitim faaliyetleri EBA (Eğitim Bilişim Ağı) ve EBA TV üzerinden yapılmaya çalışılmıştır. (Al Lily, Ismail, Abunasser & Alqahtani, 2020; Aydın, 2020; MEB, 2020; YÖK, 2020).

Yüz yüze eğitime ara verilmesinden dolayı öğrencilerin mağdur olmaması ve eğitimin aksamaması için bakanlıklar ve eğitim kurumları harekete geçmiş ve uzaktan eğitim faaliyetlerine başlatılmıştır. Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı 15 Nisan itibariyle ortaokul ve lise son sınıf öğrencilerine Zoom platformu üzerinden EBA canlı ders uygulaması imkanı sunmuştur. Daha sonra bu platformlara Microsoft Teams, Google Meet ve Skype eklenmiştir (Gewin, 2020; MEB, 2020).

Farklı mekânlarda bulunan öğretmen ve öğrencilerin değişik bileşenlerle yürüttüğü uzaktan eğitim, pandemi ile birlikte bilgi teknolojilerde yerini almıştır. Pandemi döneminde uzaktan eğitim faaliyetleri sadece bilgisayarlarla sınırlı kalmayıp cep telefonu, tablet gibi teknolojik araçlarla da sağlanmaya başlanmıştır (Clark, 2020; Gökçe, 2008; Uşun, 2006).

Uzaktan eğitim faaliyetlerinin önemi giderek artmaktadır. Pandemiden önce de birçok ülke uzaktan eğitim faaliyetleri üzerine yoğunlaşp yatırımlarını arttırmıştır. Uzaktan eğitimle ilgili kapsamlı çalışmaları ABD üniversitelerinde yürütmektedir. Ayrıca bu uzaktan eğitim çalışmalarının sadece üniversitelerde kalmayıp ilerleyen yıllarda ilkökul hatta okul öncesi kademesine kadar düşeceği ifade ve durumunun öğrenciler arasında fırsat eşitsizliğine sebep olacağı belirtilmiştir (Lee & Chung, 2019).

Pandemiden sonra dünya düzeninin eskisi gibi olmayacağı ifade edilmektedir. Bu süreçte öğretmen ve öğrencilerin durumu nasıl olacağı ve değişime nasıl ayak uyduracağı tartışma konusu olmuştur (Bakker & Wagner 2020). Bu süreçte öğrenci ve öğretmenler yeni teknolojik gelişimlere ayak uydurma bağlamında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır (Dong & Mertala, 2021). Ülkemiz genç nüfusa sahip olması uzaktan eğitim sürecine kolayca adapte

olmasına sebep olmaktadır. Fakat uzaktan eğitim sürecine hızlı bir şekilde geçiş yapılması öğrenciler gibi öğretmenlerde de bazı endişeler meydana getirmiştir. (Iyer, Aziz, & Ojcius, 2020; Yamamoto & Altun, 2020). Uzaktan eğitim sürecinin merkezinde yer alan öğretmenlerin bu sürece ilişkin sahip oldukları tecrübe ve görüşler sürecin verimliliği için önem arz etmektedir (Başar vd., 2019; Machado, 2007). Alanyazına baktığımızda konuya ilişkin birçok çalışma yapılmıştır.

Adıgüzel (2020), yaptığı çalışmada, salgın sürecinde sürdürülen uzaktan eğitim uygulamalarında öğrenci başarısının değerlendirilmesine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada uzaktan eğitim uygulamalarında öğrenci başarısını ölçmede ödevlerin formal bir ölçme aracı olarak tanımlanması önemli bir sonuçtur. Ayrıca öğretmenler, açık uçlu klasik yazılı sınavlarında uzaktan eğitimde bir ölçme yöntemi olarak kullanılabilir olduğunu belirtmişlerdir. Teknoloji ve internet güvenirliliğinin sağlanması durumunda uzaktan eğitim uygulamalarında çoktan seçmeli testler ve kısa cevap gerektiren testlerinde kullanılabilir olduğu sonucu çıkmıştır. Öğretmenler, bireysel gelişim dosyaları, öz ve akran değerlendirme gibi alternatif ölçme ve değerlendirme biçimlerini uzaktan eğitim uygulamalarında kullanmayı uygun görmemişlerdir. Bu çalışma, Mulenga & Marban (2020) yılında yapmış oldukları çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Arslan ve Şumuer (2020) yılında yapmış olduğu çalışmada, COVID-19 pandemi döneminde öğretmenlerin sanal sınıflardaki derslerde yaşadıkları sınıf yönetimi sorunlarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin en yoğun olarak fiziksel düzen boyutunun donanım, yazılım bileşenleri ve plan-program etkinlikleri boyutunun öğretimin değerlendirilmesi bileşenlerinde sorun yaşadıkları görülmüştür. Öğretmenlerin deneyimledikleri sorunlardan bazıları dış ortam gürültüsü, internet bağlantısı, derse erişim, dijital içerik yetersizliği, etkileşim eksikliği, kısa ders süresi, ses iletimi, gizlilik ve güvenlik ve yazılımın uygun olmayan kullanımı gibi konularda sorun yaşadığı tespit edilmiştir. Duman (2020) yılında yapmış oldu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşmıştır. Bakioğlu ve Çevik (2020) yılında yapmış oldukları çalışmada, COVID-19 pandemisi sürecinde uzaktan eğitimde neler yaşandığı konusunda ortaokulda görevli Fen Bilimleri öğretmenlerinin deneyimlerini derinlemesine anlamaya çalışılması amaçlanmıştır. Analiz sonucunda COVID-19 pandemisi öncesinde Fen Bilimleri öğretmenlerinin pandeminin ne olduğunu bilmedikleri ortaya çıkmıştır. Uzaktan eğitim sürecinde internet bağlantısı, öğrencilerle iletişim kurma, öğrencilerin derslere katılım oranının düşük olması ve okul yönetiminin baskısına maruz kalma gibi problemlere sahip oldukları tespit edilmiştir. Bunun yanında uzaktan eğitim sürecinde derste kullandıkları öğretim yöntem ve tekniklerin yanında, kullandıkları materyallerinin değiştiği, uzaktan eğitim ile öğretim programını ve laboratuvar/ atölye etkinliklerini tamamlayamama gibi kaygılara da sahip oldukları görülmüştür. Yine pandemi olayının eğitim teknolojileri kullanımını ve mesleki gelişimlerini çoğunlukla olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Bu süreçte öğretmenlerin öğrencilerde oluşabilecek bilgi eksiklikleri nedeniyle kaygılı oldukları, uzaktan eğitim sürecinde kendilerini yetersiz hissettikleri, buna rağmen kendilerini geliştirme fırsatı yakaladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, Saroğlu, Altaş ve Şen (2020) yılında yapmış oldukları çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Demir ve Özdaş (2020) yılında yapmış olduğu çalışmada, Covid 19 sürecinde ilkokuldaki uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi

amaçlanmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler Covid-19 sürecinde uzaktan eğitime hazırlık yapma, öğrencilerle paylaşmada bulunma, çevrimiçi ders verme, veli ve öğrencilerle iletişime geçme ve öğrencileri izleme gibi eğitim faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir. Öğretmenler, uzaktan eğitim faaliyetlerini bilgisayar, internet, iletişim araçları ve çeşitli mesajlaşma programlarından yararlanarak, veli ve öğrencilerle iletişime geçerek, öğrencileri yönlendirip takip ederek, EBA ve çeşitli çevrim içi platformları kullanarak gerçekleştirmişlerdir. Uzaktan eğitim faaliyetlerini memnun edici, elverişsiz ve sınırlı olmak üzere üç farklı şekilde değerlendirmişlerdir. Uzaktan eğitim faaliyetlerinde alt yapı, katılım, planlama, haberleşme, belirsizlik ve EBA platformu ile ilgili sorunlarla karşılaşmışlardır. (Kurnaz, Kaynar, Barışık & Doğrukök, 2020; Türker ve Dündar, 2020) yılında yapmış oldukları çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Mengi & Alpdoğan (2020) yılında yapmış oldukları çalışmada, Covid-19 salgını sürecinde özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim süreçlerinin nasıl gerçekleştiğine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesini amaçlamışlardır. Araştırmada, uzaktan eğitim sürecinde teknolojik alt yapı ve aile eğitimlerinin çok önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Ünal ve Bulunuz (2020) yılında yapmış olduğu çalışmada, Fen Bilimleri öğretmenlerinin Covid-19 salgını 2020 Bahar döneminde ülkemizde yürütülen uzaktan eğitim çalışmaları hakkındaki düşüncelerini tespit etmeği amaçlamıştır. Araştırmada sonucunda, öğretmenler EBA'yı bu süreçte aktif olarak kullandıklarını, canlı ders uygulamasının başlamasıyla da uzaktan eğitimin daha verimli hale geldiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler ilk zamanlarda sistemden kaynaklanan teknik sıkıntılar yaşamış olmalarına rağmen, daha sonra bu sıkıntıların kısmen ortadan kalktığını ifade etmişlerdir. Öğretmenler önümüzdeki dönemlerde yüz yüze eğitime alternatif tamamlayıcı eğitimin hep var olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Canlı dersler ilk başladığı zamanlarda tedirginlik yaşayan öğretmenlere bu konuda sonraki süreçte hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu sonuç, Burke, & Dempsey (2020) yılında yapmış oldukları çalışma sonucuyla paralellik göstermektedir.

Gürel ve Er (2020) yılında yapmış oldukları çalışmada, Covid-19 gibi küresel salgınlar karşısında sosyal bilgiler öğretmen adayları tarafından önemli görülen ve onlara bu salgınlara karşı direnme gücü veren değerlerin neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, öğretmen adaylarının salgınlar karşısında en çok güç bulduğu değerlerin milli birlik ve beraberliğe olan inanç, temizlik, geleceğe umutla bakma, sabretme, aile bağlarının güçlü tutulması, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, dini gerekleri yerine getirme, dua ve şükretme gibi değerlerdir. Öğretmen adayları, bireylerin salgın ortamında sorumluluk, empati, yardımlaşma, saygı, duyarlılık gibi değerlere daha çok önem vermesi, toplumun dayanışma içinde hareket etmesi ve devletin halkın güvenliğini ve ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla sorumluluk alması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, pandemi ortamında bireylerin sosyal medyayı, nitelikli vakit geçirme, iletişim kurma, doğru bilgiye ulaşma ve bu bilgiyi yayma, toplum faydasını gözeten paylaşımlar yapma gibi amaçlarla kullanılması gerektiği vurgulanmıştır. Genel olarak küresel salgınlar gibi olağan üstü koşullarda birey, toplum ve devletin geleneksel değerlerden hareketle daha fazla sorumluluk alması ve sosyal medyanın bu değerler odağında daha bilinçli kullanılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Akgül ve Oran (2020) yılında yapmış oldukları çalışmada ise; sosyal bilgiler öğretmenlerinin, ortaokul öğrencilerinin ve velilerinin pandemi sürecindeki

uzaktan eğitime ilişkin görüş ve düşünceleri ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonunda öğrenciler yüz yüze eğitimin uzaktan eğitime kıyasla daha faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğrenciler pandemi sürecinde okul ortamını, arkadaşlarını ve öğretmenlerini özledikleri dile getirmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin ve velilerin pandemi sürecinde uzaktan eğitime ilişkin ifadeleri değerlendirildiğinde, ortak bir fikir birliğine varamadıkları tespit edilmiştir.

Konuya ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri üzerine alanyazında çok az çalışma olduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında pandemi sürecinde yapılan uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi ileride yapılacak çalışmaların verimliliği ve sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Çalışma, uzaktan eğitim sürecine ilişkin bakanlığın yapacağı çalışmalarda da ilham kaynağı olmaktadır.

Bu çalışmada, pandemi sürecinde sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin öğretmen görüşlerini araştırmak amaçlanmıştır. Bu amaç bağlamında çalışmanın problem cümlesi; pandemi sürecinde sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin öğretmen görüşleri nedir? Çalışmanın alt problemleri ise:

1. Pandemi sürecinde sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerini hangi platformlar aracılığıyla yürütüyorsunuz?
2. Pandemi sürecinde sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerini gerçekleştirirken herhangi bir olumsuz süreçle karşılatınız mı? Karşılaştıysanız bunlar nelerdir?
3. Pandemi sürecinde sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerini gerçekleştirirken karşılaştığınız olumlu süreçler hangileridir?
4. Sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin EBA ve EBA TV hakkında neler düşünüyorsunuz?
5. Yüz yüze eğitimle karşılaştırıldığında uzaktan eğitim uygulamalarının sosyal bilgiler dersi açısından olumlu yönleri sizce nelerdir?
6. Yüz yüze eğitimle karşılaştırıldığında uzaktan eğitim uygulamalarının sosyal bilgiler dersi açısından olumsuz yönleri sizce nelerdir?
7. Uzaktan eğitim faaliyetleri sürecinde sosyal bilgiler dersi ölçme ve değerlendirme aşamasında hangi etkinlikleri uyguluyorsunuz?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel araştırma yönteminden durum çalışması modelinde tasarlanmıştır. Durum çalışmasında amaç, belirli bir ve birden fazla durumun derinlemesine incelenerek, detaylı sonuçların ortaya çıkarılmasıdır. Nitel araştırmalarda durum çalışması; duruma yönelik etkenler, durumun başka durumlara etkisi, durumu ortaya çıkaran etkenler bir bütün olarak incelenir (Kıncal, 2010; McMillan, 2000).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Erzurum ili sınırları içerisinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda görev yapan ve uzaktan eğitim uygulayan 15 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenler, herhangi bir kritere bakılmaksızın farklı ilçelerden seçilmiştir.

Tablo 1. *Çalışma Grubuna Ait Bilgiler*

Bilgiler	Cinsiyet	n
	Kız	6
	Erkek	9
Toplam		15

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerinin elde edilmesinde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken ilgili literatür incelenerek araştırma kapsamı da dikkate alınıp sorular hazırlanmıştır. Görüşme soruları açık uçlu sorulardan oluşmuştur. Son olarak hazırlanan görüşme formu, araştırma kapsamı ve görüşme sorularının yapısı ile ilgili olarak uzman görüşüne başvurulmuş gelen öneriler doğrultusunda düzeltmeler yapıp görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formuyla öğretmen isimleri gizli kalacak şekilde tablolastırılmış, frekans ve yüzdelerle analizi yapılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde iletişimin açık ve belirgin bir şekilde sistematik ne nesnel bir şekilde tasarlanması tekniğidir. temel amaç kodlama yoluyla verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizi; yazılı, sözlü bir metin veya sembolü analiz edip rakamlara dönüştürüp bu rakamların üzerinde yoruma gitmek, diğer bir deyişle rakamları söze dönüştürmek olarak tanımlanır (Büyüköztürk vd., 2017; Kıncal, 2010).

BULGULAR

Pandemi sürecinde sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin öğretmen görüşleri nedir? amaç cümlesi bağlamında öğretmenlere sorular sorulmuş ve verilen cevapların içerik analizi yapılmıştır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 2. “Pandemi Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersi Uzaktan Eğitim Faaliyetlerini Hangi Platformlar Aracılığıyla Yürütüyorsunuz?” Sorusuna Ait Öğretmen Görüşleri

Görüşler	f	%
Zoom Alt Yapılı EBA Platformu	12	80
Zoom Platformu	3	20
Toplam	15	100

Öğretmenlerin 12’si pandemi sürecinde sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerini Zoom alt yapılı EBA platformu, 3 öğretmen ise direkt Zoom platformu üzerinden yaptıklarını belirtmişlerdir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin 14’ü pandemi sürecinde sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerini gerçekleştirirken olumsuz süreçle karşılaştığını belirtirken 1 öğretmen ise olumsuz herhangi olumsuz bir şeyle karşılaşmadığını belirtmiştir. Öğretmenlerin cevaplarında öne çıkan hususlar tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. “Pandemi sürecinde sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerini gerçekleştirirken herhangi bir olumsuz süreçle karşılatınız mı? Karşılaştıysanız bunlar nelerdir?” Sorusuna Ait Öğretmen Görüşleri

Görüşler	f	%	Görüşler	f	%
			Öğrencilerin çoğu derslere katılmaması	13	35
Karşılaştım	14	93	Derse esnasında teknik sorunlar yaşama	12	33
			İnternet erişimi olmama	6	16
			Ders anlatım platformlarını etkili kullanama	5	14
Karşılaşmadım	1	7	Herhangi bir sorunla karşılaşmadım	1	2
Toplam	15	100		37	100

Öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde karşılaştıkları olumsuz duruma ilişkin görüşleri incelendiğinde; öğretmenlerin 14’ü “uzaktan eğitim sürecinde olumsuz durumla karşılaştığını” belirtmiştir. Bu durumla ilgi olarak, Ö7 “Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin çoğunun derse katılmaması benim gördüğüm olumsuz bir durumdur.” derken, Ö13 ise “Derse bağlanmadan kısa bir süre önce ve ders esnasında Zoom platformuyla ilgi teknik sorunlar yaşamam bu sürecin olumsuzluğu olarak görülebilir.” ifadesini kullanmıştır. Olumsuzlukla karşılaştığı belirten Ö15 kodlu öğretmen ise, “Ders anlatmak için gerekli olan internete erişime sıkıntısı çektim. Yani internete erişimim yoktu.” derken, bir diğer katılıcı Ö5 “Canlı derslerimizi anlattığımız platformu çok iyi bilememem benim en çok zorlandığım ve bu sürece dair olumsuzluk yaşadığım bir şeydi.” ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerden biri ise uzaktan eğitim faaliyetlerini yürütürken olumsuz bir şeyle karşılaşmadığını belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö2 kodlu öğretmen “Pandemi sürecinde uzaktan eğitim derslerinde herhangi bir olumsuz durum yaşamadım.” ifadesini kullanmıştır.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin 12’si pandemi sürecinde sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerini gerçekleştirirken olumlu süreçle karşılaştığını belirtirken 2 öğretmen olumsuz herhangi olumsuz bir şeyle karşılaşmadığını ve 1 öğretmen ise fikri olmadığını belirtmiştir. Öğretmenlerin cevaplarında öne çıkan hususlar tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. “Pandemi sürecinde sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerini gerçekleştirirken karşılaştığınız olumlu süreçler hangileridir?” Sorusuna Ait Öğretmen Görüşleri

Görüşler	f	%	Görüşler	f	%
Karşılaştım	12	80	Uzaktan eğitim sürecinde teknolojiyi daha iyi kullanmayı öğrendim	10	42
			Öğretmenlerin kıymeti daha iyi anlaşıldı	8	33
			Web 2.0 araçlarını kullanmayı öğrendim	3	13
Karşılaşmadım	2	13	Herhangi bir olumlu süreçle karşılaşmadım	2	8
Fikrim Yok	1	7	Bu konu ile ilgi bir fikrim yoktur	1	4
Toplam	15	100		24	100

Öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde karşılaştıkları olumlu duruma ilişkin görüşleri incelendiğinde; öğretmenlerin 12’si “uzaktan eğitim sürecinde olumlu durumla

karşılaştığını” belirtmiştir. Bu durumla ilgi olarak, Ö2 “Uzaktan eğitim sürecinde teknolojiyi daha iyi kullanmayı öğrendim” derken, Ö9 “Bu süreçte öğretmenlerin kıymetinin daha iyi anlaşıldığını hissetmem bana göre olumlu bir şeydir.” ifadesini kullanmıştır. Ö14 kodlu öğretmen ise “Gerek verilen seminerler gerekse anlattığım derslerde öğrendiğim Web 2.0 araçları bu sürecin olumlu izlerinden biridir.” ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerden ikisi “uzaktan eğitim faaliyetlerini yürütürken olumlu bir şeyle karşılaşmadığını” belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö15 kodlu öğretmen ise, “Süreçte herhangi bir olumlu şeyle karşılaşmadım.” ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerden biri ise “uzaktan eğitim faaliyetlerini yürütürken olumlu süreçle karşılaşma sorusuna fikri olmadığını” belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö7 kodlu öğretmen “Bu konu ile ilgili herhangi bir fikrim yoktur.” ifadesini kullanmıştır.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 5. “Sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin EBA ve EBA TV hakkında neler düşünüyorsunuz?” Sorusuna Ait Öğretmen Görüşleri

Görüşler	f	%
Pandemi sürecinde öğretmen ve öğrencilerin işini kolaylaştıran araçlar	11	58
Öğrencilerin ders telafisi yapabilecekleri araçlar	4	21
Çok iyi bir ödev paylaşım yeri	3	16
Eğitimin okul dışına taşındığı alanlar	1	5
Toplam	19	100

Öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin EBA ve EBA TV hakkındaki görüşleri incelendiğinde; öğretmenlerin 11’i EBA ve EBA TV’yi “pandemi sürecinde öğretmen ve öğrencilerin işini kolaylaştıran araçlar” olarak belirtmiştir. Bu durumla ilgi olarak, Ö6 “EBA ve EBA TV salgın döneminde öğretmenlerin ders anlatım ve ödev paylaşım; öğrencilerin ise istenilen yerde paylaşımlara ulaşması işlerini kolaylaştırmıştır.” ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerden dördü uzaktan eğitim sürecinde EBA ve EBA TV’yi “öğrencilerin ders telafisi yapabildikleri araçlar” olarak belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö4 kodlu öğretmen, “EBA TV öğrencilerin derslerini telafi ettiği araçlardır.” ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerden üçü uzaktan eğitim sürecinde EBA ve EBA TV’yi “çok iyi bir ödev paylaşım yeri” olarak belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö1 kodlu öğretmen, “EBA öğretmenlerin verdikleri ödevleri kolayca öğrencilerle paylaştığı yerdir.” ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerden biri ise EBA ve EBA TV’yi uzaktan eğitim sürecinde “eğitimin okul dışına taşındığı alanlar” olarak belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö13 kodlu öğretmen “EBA ve EBA TV eğitimin okul dışına taşındığı alanlardır.” ifadesini kullanmıştır.

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 6. “Yüz yüze eğitimle karşılaştırıldığında uzaktan eğitim uygulamalarının sosyal bilgiler dersi açısından olumlu yönleri sizce nelerdir?” Sorusuna Ait Öğretmen Görüşleri

Görüşler	f	%
Farklı platformlardan öğrencilere daha fazla kaynak gönderme	12	57
Web 2.0 araçlarını aktif şekilde kullanma	5	24
Öğretmen veli irtibatı artma	3	14
Derslerin telafisini daha kolay sağlama	1	5
Toplam	21	100

Öğretmenlerin, yüz yüze eğitimle karşılaştırıldığında uzaktan eğitim uygulamalarının sosyal bilgiler dersi açısından olumlu yönleri hakkındaki görüşleri incelendiğinde; öğretmenlerin 12'si sosyal bilgiler dersi açısından uzaktan eğitimin olumlu yönünü "farklı platformlardan öğrencilere daha fazla kaynak gönderme" olarak belirtmiştir. Bu durumla ilgi olarak, Ö8 kodlu öğretmen "Yüz yüze eğitime göre uzaktan eğitim sürecinde sosyal medyayı fazla kullanmamız öğrencilere daha çok kaynak gönderme imkânı sağladı." ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerden beşi sosyal bilgiler dersi açısından uzaktan eğitimin olumlu yönünü "Web 2.0 araçlarını aktif şekilde kullanma" olarak belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö14 kodlu öğretmen, "Milli Eğitim Bakanlığı'nın uzaktan eğitim sürecinde web tabanlı eğitim araçlarına yönelik vermiş olduğu seminerleri sosyal bilgiler dersinde daha aktif kullandım." ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerden üçü sosyal bilgiler dersi açısından uzaktan eğitimin olumlu yönünü "öğretmen veli irtibatı artma" olarak belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö5 kodlu öğretmen, "Uzaktan eğitim sürecinde velilerle daha fazla irtibata geçme imkânım oldu." ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerden biri ise sosyal bilgiler dersi açısından uzaktan eğitimin olumlu yönünü "derslerin telafisini daha kolay sağlama" olarak belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö2 kodlu öğretmen "EBA ve EBA TV sayesinde öğrenciler dersleri daha kolay telafi etmektedir." ifadesini kullanmıştır.

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 7. "Yüz yüze eğitimle karşılaştırıldığında uzaktan eğitim uygulamalarının sosyal bilgiler dersi açısından olumsuz yönleri sizce nelerdir?" Sorusuna Ait Öğretmen Görüşleri

Görüşler	f	%
Öğrencilerin farklı sebeplerden dolayı derslere katılamaması	14	47
Öğrencilerin derste dikkatinin dağılması	11	37
Ders süresinin az olmasından dolayı konuların yetişememesi	4	13
Fikrim yok	1	3
Toplam	30	100

Öğretmenlerin, yüz yüze eğitimle karşılaştırıldığında uzaktan eğitim uygulamalarının sosyal bilgiler dersi açısından olumsuz yönleri hakkındaki görüşleri incelendiğinde; öğretmenlerin 14'ü sosyal bilgiler dersi açısından uzaktan eğitimin olumsuz yönünü "öğrencilerin farklı sebeplerden dolayı derslere katılamaması" olarak belirtmiştir. Bu durumla ilgi olarak, Ö1 kodlu öğretmen "Öğrencilerim bu süreçte evde internet olmamasından dolayı derslere katılamamaktadır." ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerden 11'i sosyal bilgiler dersi açısından uzaktan eğitimin olumsuz yönünü "öğrencilerin derste dikkatinin dağılması" olarak belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö10 kodlu öğretmen, "Ders esnasında öğrencilerin kameraları kapalı olduğu için farklı şeylerle uğraşıyorlar. Bu da öğrencilerin derse dikkatini verememesine sebebiyet vermektedir." ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerden dördü sosyal bilgiler dersi açısından uzaktan eğitimin olumsuz yönünü "ders süresinin az olmasından dolayı konuların yetişememesi" olarak belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö6 kodlu öğretmen, "Yüz yüze eğitim sürecinde dersler 40 dakikaydı ama şimdi 30 dakika olunca konuları yetiştirmek zorlaştı." ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerden biri ise sosyal bilgiler dersi açısından uzaktan eğitimin olumsuz yönünü "Fikrim yok" olarak belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö9 kodlu öğretmen "Bu konu hakkında hiçbir fikrim yoktur." ifadesini kullanmıştır.

Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 8. “Uzaktan eğitim faaliyetleri sürecinde sosyal bilgiler dersi ölçme ve değerlendirme aşamasında hangi etkinlikleri uyguluyorsunuz?” Sorusuna Ait Öğretmen Görüşleri

Görüşler	f	%
Canlı derslere katılma durumu	15	33
Çevrimiçi sınavlar	14	33
Konu ile ilgili verilen ödevler	14	34
Toplam	43	100

Öğretmenlerden 15’i sosyal bilgiler dersinde ölçme değerlendirme uygulamalarını “canlı derslere katılma durumu” olarak belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö15 kodlu öğretmen, “*Bu süreçteki ölçme ve değerlendirme uygulamalarını öğrencilerin canlı derslere katılma durumunu temel alarak gerçekleştiriyorum.*” ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerin, uzaktan eğitim faaliyetleri sürecinde sosyal bilgiler dersi ölçme ve değerlendirme aşamasında uyguladıkları etkinlikler hakkındaki görüşleri incelendiğinde; öğretmenlerin 14’ü sosyal bilgiler dersinde ölçme değerlendirme uygulamalarını “çevrimiçi sınavlar” olarak belirtmiştir. Bu durumla ilgi olarak, Ö4 kodlu öğretmen “*Dersin ölçme ve değerlendirmesini kendim oluşturduğum çevrimiçi sınavlarla yapıyorum.*” ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerden 14’ü ise sosyal bilgiler dersinde ölçme değerlendirme uygulamalarını “konu ile ilgili verilen ödevler” olarak belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Ö13 kodlu öğretmen, “*Sosyal bilgiler dersinde uzaktan eğitim sürecinde ölçme ve değerlendirme yaparken konu ile ilgili verdiğim ödevler ölçüt olmaktadır.*” ifadesini kullanmıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre; pandemi sürecinde öğretmenler ders işlerken Zoom ve Zoom alt yapıyı EBA’yı kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Özgül, Ceran ve Yıldız (2020) yılında yapmış oldukları çalışmada uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin en çok kullandığı platform EBA olarak belirtilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre; pandemi sürecinde uzaktan eğitim derslerinde sosyal bilgiler öğretmenleri genel olarak farklı olumsuz durumla karşılaştığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçları öğretmenler; derslere öğrencilerin katılmaması, teknik sorunlar, internet erişiminin olamaması ve öğretmenlerin ders anlatım platformlarını iyi bilmemesi olarak belirtmişlerdir. Alpago & Oduncu Alpago (2020) yılında yapılan çalışmada kırsal kesimde bulunan köy okulları ve teknik alt yapı sorunu olan evlerde yaşayan öğrenciler uzaktan eğitim sürecinden olumsuz etkilenmektedir. İnternet erişimin olmama sorunu açısından araştırmanın sonucu ile örtüşmektedir. Karatepe, Küçükgençay ve Peker, (2020) yaptıkları çalışmada öğrencilerin derse katılım esnasında bağlantı ile ilgili sorunlarının olduğuna vurgu yapmışlardır. Bir başka çalışmada; öğretmenler uzaktan eğitim sürecinde teknolojiyi iyi kullanmaması acil durumlarda içerik üretmede sorun yaşamadığı ve içerikleri sanal ortamlara aktarmada zorluklar yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır (Mohan vd., 2020; Kear, 2012). Öğretmenlerin pandemi sürecinde karşılaştığı olumlu durumları ise; teknolojiyi daha iyi kullanma imkanı bulduğu, öğretmenlerin kıymetinin anlaşıldığı ve Web 2.0 araçlarını daha iyi kullandıklarını belirtmişlerdir (Kurnaz vd., 2020). Andoh, Appiah & Agyei (2020) yılında yapmış oldukları çalışmada, uzaktan eğitime yönelik teknolojinin daha etkin kullanımı bu sürecin olumlu yönüdür sonucuna ulaşmışlardır. De Paepe & DePryck (2018) yapmış oldukları çalışmada

ise, uzaktan eğitimin avantajlarını teknolojinin aktif kullanımına bağlamında beceri ve farkındalığın artması olarak belirlemişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler EBA ve EBA TV ile ilgi olarak, pandemi sürecinde öğretmen ve öğrencilerin işini kolaylaştırdığı, öğrenciler derslerini daha kolay telafi ettiği, çok iyi bir ödev paylaşım yeri olduğu ve eğitimin okul dışına taşındığı alanlar olarak belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler, yüz yüze eğitimle karşılaştırıldığında uzaktan eğitimin sosyal bilgiler dersi açısından olumlu yanlarını; farklı platformlardan öğrencilere daha fazla kaynak gönderme, öğretmen veli irtibatının artması, Web 2.0 araçlarını aktif bir şekilde kullanma ve derslerin telafisinin daha kolay yapılması olarak belirtmişlerdir. Kırmızıgül (2020) yılında yapmış olduğu çalışmada pandemi sürecinde EBA aracılığıyla öğretmenlerin öğrencileri ödevlendirdiği, öğretmenlerin öğrenci ve velilerle irtibat halinde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Demir ve Özdaş'ın (2020) yılında yapmış oldukları çalışmada da aynı öğretmenlere verilen ödev ve veli irtibatı açısından aynı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar araştırmamın sonuçlarını desteklemektedir. Bu sonuçların aksine Altaş (2016) yılında yaptığı çalışmada, uzaktan eğitim sürecinde öğrenci-öğretmen ve öğrenci-öğrenci arasında bire bir iletişim ve etkileşimin oldukça kısıtlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler, yüz yüze eğitimle karşılaştırıldığında uzaktan eğitimin sosyal bilgiler dersi açısından olumsuz yanlarını ise; öğrencilerin farklı sebeplerden dolayı derse katılmaması, öğrencilerin derste dikkatinin dağılması ve ders süresinin az olmasından dolayı konuların yetişememesi olarak belirtmişlerdir. Arslan ve Şumuer (2020) yılında yapmış oldukları çalışmada; öğretmenlerin; kısa ders süresinden dolayı dersleri yetiştirememesi sorunları yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Akgül ve Oran (2020) yılında yapmış oldukları çalışmada, öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğrencilerinin uzaktan eğitim derslerinde dikkatlerinin dağınık olduğu ve motivasyonlarının düşük olduğunu belirtmişlerdir. Aynı araştırmada öğrencilerin derse olan katılımın düşük olması öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenler, uzaktan eğitim faaliyetleri sürecinde sosyal bilgiler dersinde ölçme ve değerlendirme olarak; canlı derslere katılma durumu, çevrim içi sınavları ve konu ile ilgili verilen ödevleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Adıgüzel (2020) yılında yapmış olduğu çalışmada, öğretmenler uzaktan eğitim uygulamalarında ölçme ve değerlendirme olarak ödevlerini kullandığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma sonuçları ışığında şu önerilerde bulunulabilir:

- Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin derslere daha fazla katılımını sağlanması için Milli Eğitim Bakanlığı tablet ve internet dağıtımını için daha fazla ödenek ayırabilir.
- İnternet bağlantısı açısından ülkenin alt yapı sistemi geliştirilebilir.
- Öğretmenlerin teknolojiyi daha aktif kullanımını sağlamak için Milli Eğitim Bakanlığı bu alanlara dönük hizmet içi eğitim seminerlerini arttırabilir.
- Öğretmenler ölçme ve değerlendirme sadece ödevle sınırlı kalmayıp alternatif ölçme değerlendirme araçlarını da işin içine katabilir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, A. (2020). Salgın sürecinde uzaktan eğitim ve öğrenci başarısını değerlendirmeye ilişkin öğretmen görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 253-271.

Akgül, G., & Oran, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, ortaokul öğrencilerinin ve öğrenci velilerinin pandemi sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3(2), 15-37.

Al Lily, A.E., Ismail, A.F., Abunasser, F.M., & Alqahtani, R.H.A. (2020). Distance education as a response to pandemics: coronavirus and arab culture. *Technology In Society*.

Alpago, H., Oduncu A., D. (2020). Koronavirüs salgınının sosyoekonomik sonuçları, *Ibad Sosyal Bilimler Dergisi*,8,99-114.

Altaş, N. (2016). Türkiye’de dini yükseköğretim alanında uzaktan eğitimle ilgili algı sorunları ve İlitam uygulamaları, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 14(31),7-42.

Andoh, R. P. K., Appiah, R., & Agyei, P. M. (2020). Postgraduate distance education in university of cape coast, ghana: students’ perspectives. *International Review Of Research In Open And Distributed Learning*, 21(2), 118-135.

Arslan, Y., & Şumuer, E. (2020). Covid-19 döneminde sanal sınıflarda öğretmenlerin karşılaştıkları sınıf yönetimi sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 201-230.

Aydın, Ç. G. (2020). Covid-19 salgını süresinde öğretmenler. *Tedmem*.

Bakioğlu, B., & Çevik, M. (2020). Covid-19 Pandemisi sürecinde fen bilimleri öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4).

Bakker, A., & Wagner, D. (2020). Pandemic: lessons for today and tomorrow?. *Educational Studies In Mathematics*, 104(1), 1-4.

Başar, M., Arslan, S., Günsel, E. & Akpınar, M. (2019). Öğretmen adaylarının uzaktan eğitim algısı, *Journal Of Multidisciplinary Studies In Education*, 3(2), 14-22.

Burke, J., & Dempsey, M. (2020). Covid-19 practice in primary schools in Ireland report. *Maynooth*, Ireland.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. *Pegem Atıf İndeksi*, 1-360.

Clark, John R. (2020). Distance Education. *Clinical Engineering Handbook*, Ed: Ernesto Iadanza. *Academic Press*, Floransa-İtalya.

Demir, F., & Özdaş, F. (2020). Covid-19 Sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 273-292.

De Paepe, L., Zhu, C., & Depryck, K. (2018). Drop-out, retention, satisfaction and attainment of online learners of dutch in adult education. *International Journal On E-Learning*, 17(3), 303-323.

Dong, C., & Mertala, P. (2021). Two worlds collide? The role of chinese traditions and western influences in chinese preservice teachers’ perceptions of appropriate technology use. *British Journal Of Educational Technology*, 52(1), 288-303.

Duman, S. N. (2020). Salgın döneminde gerçekleştirilen uzaktan eğitim sürecinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 95-112.

Emin, M., N. (2020). Koronavirüs salgını ve acil durumda eğitim. *Seta Perspektif*, 268, 1-4.

Gewin, V. (2020). Five tips for moving teaching online as covid-19 takes hold, *Nature*, 580(7802), 295-296.

Gökçe, T., A. (2008). Küreselleşme sürecinde uzaktan eğitim, *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 1-12.

Gürel, D., & Harun, E. R. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre küresel salgınlar karşısında güç aldığımız değerler: Covid-19 örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 573-596.

Iyer, P., Aziz, K. & Ojcius, D. M. (2020). Impact of covid-19 on dental education in the United States, *Journal Of Dental Education*, 84(6), 718-722.

Karatepe, F., Kucukgencay , N. & Peker, B. (2020). Öğretmen adayları senkron uzaktan eğitime nasıl bakıyor? Bir anket çalışması”, *Uluslararası Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(53), 1262-1274.

Kear, K., Chetwynd, F., Williams, J. & Donelan, H. (2012). Web conferencing for synchronous online tutorials: Perspectives of tutors using a new medium. *Computers & Education*, 58(3), 953-963.

Kıncal, Y., R. (2010), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Kırmızıgül, H., G. (2020). Covid-19 salgını ve beraberinde getirdiği eğitim süreci. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 283-289.

Kurnaz, A., Kaynar, H., Barışık, C. Ş., & Doğrukök, B. (2020). Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 293-322.

Lee, S., & Chung, J. Y. (2019). The Machine learning-based dropout early warning system for improving the performance of dropout prediction. *Applied Sciences*, 9(15), 3093.

Machado, C. (2007). Developing an e-readiness model for higher education institutions: results of a focus group study, *British Journal Of Educational Technology*, 38(1), 72- 82.

MEB. (12 Mart 2020). Bakan Selçuk, Koronavirüs’e Karşı Eğitim Alanında Alınan Tedbirleri Açıkladı. [[Http://Www.Meb.Gov.Tr/Bakan-Selcuk-Koronaviruse-Karsi-Egitim-Alaninda-Alinan-TedbirleriAcikladi/Haber/20497/Tr](http://www.meb.gov.tr/Bakan-Selcuk-Koronaviruse-Karsi-Egitim-Alaninda-Alinan-TedbirleriAcikladi/Haber/20497/Tr) Adresinden 16.02.2021 Tarihinde Erişilmiştir.]

Mengi, A., & Alpdoğan, Y. (2020). Covid-19 salgını sürecinde özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 413-437.

Mcmillan, J. H. (2000). *Educational Research: Fundamentals For The Consumer* (3’th Ed.). New York: Longman.

Mohan, G., Mccoy, S., Carroll, E., Mihut, G., Lyons, S. & Domhnaill, C. M. (2020). Learning for all? second-level education in ireland during covid-19. *Esrı Survey And Statistical Report Series*, 92.

Mulenga, E. & Marbán, J. (2020). Covid-19, matematik eğitiminde dijital öğrenmenin ağ geçidi mi? *Çağdaş Eğitim Teknolojisi*, 12 (2).

Sağlık Bakanlığı (2020). Covid-19 Yeni Koronavirus Hastalığı Nedir? [https://Covid19bilgi.Saglik.Gov.Tr/Tr/Covid-19-Yeni-Koronavirus-Hastaligi-Nedir](https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/Tr/Covid-19-Yeni-Koronavirus-Hastaligi-Nedir) adresinden 02.02.2021 [Tarihinde Erişilmiştir.](#)

Sarioğlan, A. B., Altaş, R., & Şen, R. (2020). Uzaktan eğitim sürecinde fen bilimleri dersinde deney yapmaya ilişkin öğretmen görüşlerinin araştırılması. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 371-394.

Özgül, E., Ceran, D., & Yıldız, D. (2020). Uzaktan eğitimle yapılan Türkçe dersinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 395-412.

Türker, A., & Dünder, E. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde eğitim bilişim ağı (EBA) üzerinden yürütülen uzaktan eğitimlerle ilgili lise öğretmenlerinin görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 323-342.

UNESCO. (2020, March 4). 290 Million Students Out Of School Due To Covid-19: Unesco Releases First Global Numbers And Mobilizes Response. Retrieved April 17, 2020, From Unesco: <https://en.unesco.org/news/290-million-students-out-school-due-covid-19-unesco-releases-first-global-numbers-and-mobilizes>

Uşun, S. (2006). Uzaktan Eğitim, Nobel Yayınevi, Ankara.

Ünal, M. & Bulunuz, N. (2020). Covid-19 salgını döneminde yürütülen uzaktan eğitim çalışmalarının öğretmenler tarafından değerlendirilmesi ve sonraki sürece ilişkin öneriler. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 343-369.

Yamamoto, G., T. & Altun, D. (2020). Coronavirüs ve çevrimiçi(online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 25-34. <https://doi.org/10.32329/Uad.711110>

YÖK. (11 Mayıs 2020). Yök'ten Üniversitelerdeki Sınavların Yüz Yüze Gerçekleştirilmeyeceğine İlişkin Karar [https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/Yok-Ten-Sinavlara-İliskinkarar.aspx Adresinden 18.02.2021 Tarihinde Erişilmiştir.]

Zhu, H., Wei, L. & Niu, P. (2020). The novel coronavirus outbreak In Wuhan, China. *Global Health Research And Policy*, 5(1), 1-3.

WHO. (2020). Who Director-General's Opening Remarks At The Media Briefing On Covid-19 - 11 March 2020, <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>, Web Adresinden 01 Şubat 2021 Tarihinde Edinilmiştir.

**BİLİMSEL ÖYKÜ DESTEKLİ EĞİTSEL BİR OYUNLA BİLEŞKE KUVVET
KONUSUNUN ÖĞRETİMİ: LABİRENTTEN ÇIKIŞ****TEACHING THE SUBJECT OF 'COMBINED FORCE' WITH A SCIENTIFIC STORY
SUPPORTED EDUCATIONAL GAME: EXIT FROM THE LABYRINTH****Melike BEKER BAŞ**

Amasya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilgisi ABD

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8126-0802>**Prof. Dr. Orhan KARAMUSTAFAOĞLU**

Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2542-0998>**Özet**

Ortaokul düzeyindeki öğrenme ortamları, bireysel benzerlik ve farklılıkların ön planda olduğu somuttan soyut işlem dönemine geçiş aşamasındaki öğrencilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla soyut düşünme becerisini henüz kazanamamış öğrenciler için fen bilimlerinde anlaşılması güç olan konu ve kavramların somutlaştırılmasına yönelik farklı öğretim tekniklerinden yararlanarak etkin öğrenme ortamları hazırlamak önemlidir. Ortaokul öğrencileri için bu öğrenme ortamlarından en eğlencelisi kuşkusuz oyunla öğretimin kullanıldığı ortamlardır. Öğretici rolü ön plana çıkarılarak geliştirilen eğitsel oyunlar amaca hizmet etmede eğlenceli ve etkili birer araçtır. Bu çalışmanın amacı, 6. sınıf fen bilimleri dersi öğretim programında yer alan 'Bileşke Kuvvet' konusundaki 'bir cisme etki eden birden fazla kuvvet' ile 'dengelenmiş ve dengelenmemiş kuvvetleri gözlemler' kazanımlarını sağlamak için bilimsel öykü destekli eğitsel bir oyun tasarlamak ve bu oyun hakkında öğrenci görüşlerini almaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Çalışmanın katılımcılarını, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Çorum ili Merkez ilçesine bağlı bir ortaokulun 6. sınıfında öğrenim gören ve tasarlanan oyunu oynayan 35 öğrenciden rastgele seçilen 6 öğrenci oluşturmuştur. Eğitsel oyun uygulaması sonunda öğrenciler ile yarı-yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Çalışmada uygulanan bilimsel öykü destekli eğitsel oyunun ilgili konu ve kavramların öğretimi ile ilişkilendirilmesinde etkili olduğu, öğrencilerin aktif ve eğlenerek öğrenebildiği bir öğrenme ortamının oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin kurallara uyma, ekip dayanışması gibi becerilerini de geliştirdikleri anlaşılmıştır. Çalışma sonunda, araştırma sonuçlarına dayalı ilgililere gerekli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitsel Oyun, Bilimsel Öykü, Bileşke Kuvvet, Fen Öğretimi.

Abstract

Learning environments at the secondary school level consist of students who are at the transition stage from the concrete to the abstract operational period, where individual similarities and differences are at the forefront. Therefore, it is important to prepare effective learning environments by using different teaching techniques for the concretization of subjects and concepts that are difficult to understand in science for students who have not yet

acquired the abstract thinking skills. Undoubtedly, the most fun of these learning environments for middle school students is the environments where teaching with play is used. Educational games, developed by emphasizing the didactic role, are fun and effective tools to serve the purpose. The purpose of this study is to design a scientific story supported educational game to provide 'observes more than a force acting on an object' and 'observe balanced and unbalanced forces' acquisitions in the subject of 'Combined Force' in the 6th grade science curriculum, and to take student views about this game. The phenomenological design, one of the qualitative research methods, was used in the study. The participants of the study consisted of 6 randomly selected students from among 35 students studying in the 6th grade of a secondary school in the central district of Çorum province in the 2019-2020 academic year and playing the designed game. After the educational game application, semi-structured interviews were conducted with the students, and obtained the data were analyzed by content analysis. It was concluded that the scientific story-supported educational game applied in the study was effective in teaching and associating the relevant subjects and concepts, and that a learning environment was created in which students could learn actively and with fun. It was also understood that the students improved their skills such as obeying the rules and team solidarity. At the end of the study, the necessary suggestions were made based on the research results.

Keywords: Educational Game, Scientific Story, Combined Force, Science Teaching.

1. GİRİŞ

Çağdaş eğitim anlayışında günümüz öğretmenlerinden beklenen klasik, bilgiyi aktaran, ders kitabına bağlı, ezbere dayalı bir öğretim yerine öğrencilerin bilgiyi yapılandırabilecekleri ortamlar oluşturarak bilginin günlük hayatla bütünleşik olmasını sağlamaktır (Arslan, 2007). Ortaokul düzeyindeki öğrenme ortamları, bireysel benzerlik ve farklılıkların ön planda olduğu somuttan soyut işlem dönemine geçiş aşamasındaki öğrencilerden oluşmaktadır. Öğretim ortamları oluşturulurken öğrencilerin bireysel benzerlik ve farklılıkları göz önünde bulundurularak, soyut düşünme becerisi olan öğrencilerin dışında bu beceriyi kazanamamış öğrencilerinde var olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Bacanlı, 2001). Bilişsel gelişim dönemlerini işlem öncesi, somut işlemler, soyut işlemler olarak üç grupta sınıflandıran Piaget'e göre genel olarak ortaokul kademesinin ilk seviyelerindeki öğrenciler somut işlemler dönemi içerisinde bulunurken, son seviyeleri soyut işlemler döneminin özelliklerini gösteren öğrencilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla eğitim ortamları düzenlenirken özellikle ortaokul grubunun ilk seviyelerinde konuların somutlaştırılması ile birlikte öğrencilerin öğrenmelerini gerçekleştirirken aktif olacakları etkinliklerin uygulanması gerekmektedir (Kaya ve Elgün, 2015). Bu doğrultuda öğretmenler öğretim etkinliklerini planlarken grubun öğrenme ihtiyaçları ve konunun yapısına uygun yöntem ve teknikleri kullanmalıdır (Küçükahmet, 2006). Ortaokul öğrencileri için bu öğrenme ortamlarından en eğlenceli kuşkusuz oyunla öğretimin kullanıldığı ortamlardır. Öğretici rolü ön plana çıkarılarak geliştirilen eğitsel oyunlar amaca hizmet etmede eğlenceli ve etkili birer araçtır.

Eğitsel oyunlar, aktif öğrenme ortamlarında kuramsal öğrenmeyle uygulama arasında oluşturdukları bağ ile öğrenilenlerin daha kalıcı olmasını sağlamaktadır (Karamustafaoglu ve Aksoy, 2020). Eğitsel oyunlar tasarlanırken soyut kavramların anlaşılmasına ve

güdülenmeye yardımcı olacak ilgi çekici öykülerin kullanılması da öğrenilenin kolay unutulmamasını sağlayan etkili bir öğretim aracı olabilmektedir. Öğrencilerin ilgisini ve merakını artırarak fen öğrenimini teşvik etme bakımından öğretimin bir parçası olarak öykü ve oyun kullanımı öğretimin daha kalıcı ve etkili olması için eskiden beri başvurulan vazgeçilmez bir öğretim malzemesi olmuştur (Tezel ve Aksoy, 2020). Sınıf kademelerinde uygulanış biçimleri, amaç ve içeriği değişkenlik göstermekle birlikte, bir öğretim yöntemi olarak öykü, bilimsel bakış açısı ve düşünmenin öğrenciye kazandırılması ve kavramsal anlamının gerçekleştirilmesi için eğitim ve öğretimde kullanılmaktadır (Çakar, 2007).

Bu çalışmanın amacı, ortaokul 6. sınıf fen bilimleri dersi öğretim programında yer alan Kuvvet ve Hareket ünitesinde yer alan 'Bileşke Kuvvet' konusundaki kazanımları sağlamak için bilimsel öykü destekli eğitsel bir oyun tasarlamak ve bu oyun hakkında öğrenci görüşlerini almaktır.

2. YÖNTEM

Bu çalışma 6. sınıf fen bilimleri öğretim programında yer alan Kuvvet ve Hareket ünitesindeki bir cisme etki eden birden fazla kuvvet ve dengelenmiş ve dengelenmemiş kuvvet kavramlarına yönelik kazanımların anlamlandırılarak öğrenilebilmesini kolaylaştırmak amacı ile bilimsel öykü ile destekli örnek oyun şeklinde tasarlanmış ve olgubilim araştırma şeklinde gerçekleştirilmiştir. Olgubilim bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, düşüncelerini ve bunlara yüklediği anlamları anlamayı amaçlayan bir nitel araştırma desenidir (Özmen & Karamustafaoğlu, 2019). Geliştirilen çalışma 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Çorum ili Merkez ilçesine bağlı bir ortaokulun 6. sınıf kademesinde eğitim ve öğretim gören 35 öğrenciden oluşan bir grup ile yapılmıştır. Çalışma sonunda grup içerisinde rastgele seçilen 6 öğrenci ile yarı yapılandırılmış mülakat yapılmıştır. Olgubilim çalışmalarında bireylerin yaşantı, deneyim ve hislerini ortaya çıkarmak adına başlıca veri toplama yöntemi görüşmedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Yapılan mülakatlar sonucunda elde edilen veriler Microsoft Word programında yazıya aktarılmış olup sonrasında NVivo 9 programı ile kodlanarak temalar oluşturulmuştur. Verilerin analizi yapıldıktan sonra yapısal tanımlamalar yapılmıştır. Yapısal tanımlamalar kişilerin yaşadıklarını ve hissettiklerinin analizi sonrası ortak temaların bulunması ve tanımlanması şeklinde gerçekleştirilmektedir (Özmen & Karamustafaoğlu, 2019).

ETKİNLİĞİN UYGULANMASI

Etkinlik bilimsel öykünün öğrencilere okunması ile başlar, ardından oyun ile devam eder.

Bilimsel Öykü: 4 İnatçı Keçi

Bir köylünün çiftliğinde inekleri, atları, eşekleri ve de çok inatçı keçileri varmış. O kadar inatçıları ki biri bir şey yapsa bir diğeri de aynı şeyi yapmak için uğraşmış. Köylü çiftliğinde bulunan 4 keçiyi birbirlerine zarar vermesin diye kare şeklindeki otlağının her bir köşesinde çakılı olan direklere bağlamış. Günlerden bir gün köylü, inatçı 4 keçisini otlağa götürmüş. Her tarafı yemyeşil taptaze çimenlerle dolu bu yer çok güzelmiş. Keçilerden her biri otlağın bir köşesinde otlamaktaymış. Dakikalar sonra keçiler otlarken bir de bakmışlar ki

otlaya otlaya tarlanın ortasında rastlaşmışlar. Ortada küçük kare bir alan ot kalmış. Keçilerden birisi:

- Çabuk çekilin burada ben otlayacağım. Diğerleri bu söze aldırış etmemiş, bir keçi ise:

- Önce ben geldim süratini arttırsaydın önce sen gelir, sen otlardın. Bu otlar benim hakkım. Diğer bir keçi:

-Ben de süratliydim ama çapraz geldiğim için yolum uzadı. En çok ben yorulduğum için bu otları ben otlayacağım. Başka bir keçi:

-Benim yolum kısa olabilir ama ben de yavaş geldim, bu otlar benim hakkım.

Keçilerin hepsi de inatçı mı inatçı. Keçiler birden tarlanın ortasında kafa kafaya toslaşmaya başlamışlar. Bir tos bir tos daha derken hepsi de kavga etmekten yorgun düşmüşler ve oracıkta uyuyakalmışlar. Onlar uyurken köylünün uyanık ineği gelmiş ve kalan tüm otları yemiş. Keçiler uyandıklarında bir de ne görsünler. Hiç ot yok. Yaptıkları hatayı anlamışlar ve demişler ki:

– Keşke bu kadar inatçı olmasaydık!

Oyun Adı: Labirentten Çıkış

Oyunun Mekanı: Okul Bahçesi / Sınıf / Spor Salonu

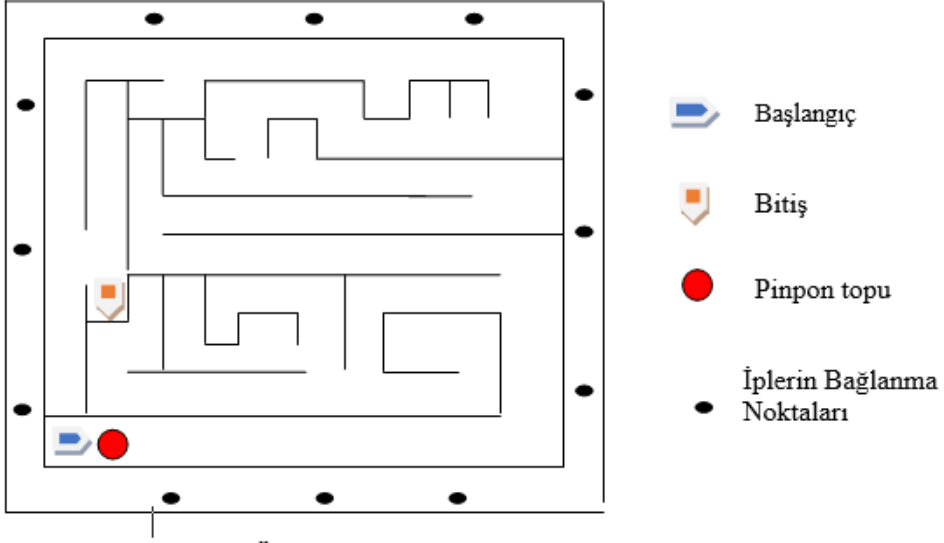
Oyuncu Türü- Öğrenci Sayısı-Grup Sayısı: Grup Oyunu-26-2 (Grup sayısı mevcuda göre değişir)

Süre:10 dk.

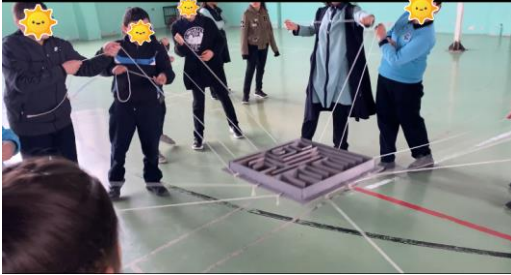
Kullanılan Malzemeler: 60x60 ölçülerinde ahşap tabla, labirent ayrımları için küçük ahşap parçaları, kalın ip, pinpon topu.

Oyun Kuralları

- 1) Sınıf 12 kişilik 2 grupta ayrılır.
- 2) Gruptaki her bir kişi bir ipin ucundan tutar.
- 3) Hakem oyunun kurallarını söyler. Pinpon topunu en kısa sürede çıkışa ulaştırmak gereklidir. Oyuncular ipleri uç kısımlarından tutar. Topu sektirmek uygun bir davranış değildir.
- 4) Grup dışındaki birer kişi pinpon topunu aynı anda başlangıç noktasına koyar ve hakemin başla komutu ile oyun başlar.
- 5) Topu en kısa sürede çıkışa ulaştıran grup oyunu kazanır.
- 6) Oyun tekrar oynanabilir.

Şekil 1. Örnek Labirent Çizimi

Resim 1. Etkinlik Materyali ve Uygulama Görüntüleri

3. BULGULAR

Sınıf içerisinde 12'şerli iki grup şeklinde gerçekleştirilen bilimsel öykü destekli eğitsel oyun uygulaması ile ilgili öğrencilerin görüşlerinin alındığı bu çalışmada öğrencilere aşağıdaki sorular yöneltilmiştir:

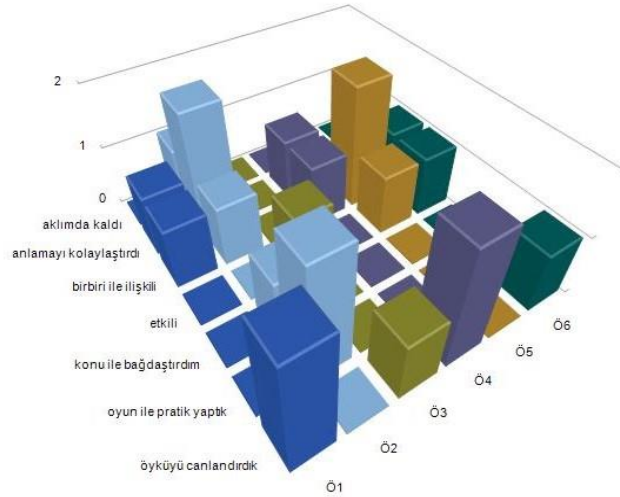
-Öykü ile oyun arasında nasıl bir ilişki kurabildiniz? Açıklayınız.

-Öykü destekli sunduğumuz oyunu oynayarak öğrendiğinizi düşünüyor musunuz? Açıklayınız.

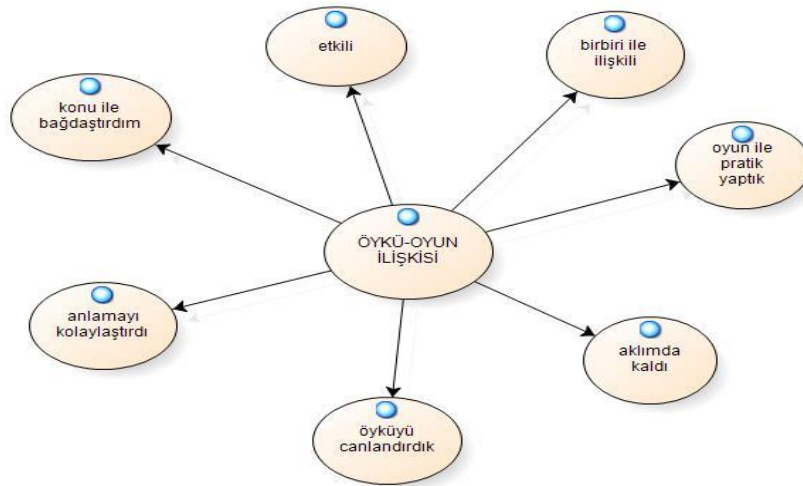
Gerçekleştirilen görüşmelerde öğrenci ses kayıtları bilgisayar ortamında yazıya aktarılmıştır. Oluşturulan görüşme metinleri nitel veri analizi programlarından NVivo9

programı ile analiz edilerek kodlanmıştır. Görüşme verilerinin kodlaması yapıldıktan sonra benzer ifadelerle sahip kodlar bir tema altında toplanmış ve adlandırılmıştır. Elde edilen analiz verileri grafik ve modeller ile sunulmuştur.

Öğrencilerin öykü ile oyun arasında nasıl bir ilişki kurabildiniz sorusuna yönelik görüşlerine ait çözümleme sonuçlarıyla oluşturulan Grafik 1 ve Şekil 1 aşağıda verilmiştir.

Grafik 1. Öğrencilerin Bilimsel Öykü ile Eğitsel Oyun İlişkisine Yönelik Görüşler

Şekil 1. Öğrencilerin Bilimsel Öykü ile Eğitsel Oyun İlişkisine Yönelik Görüş Modeli

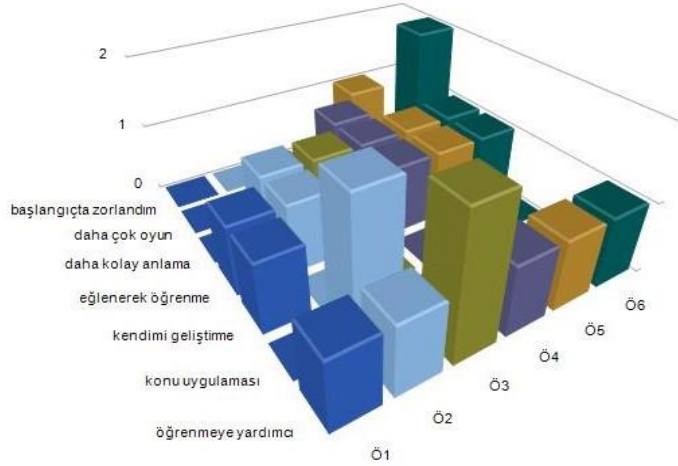
Grafik 1 ve Şekil 1 incelendiğinde, öğrencilerin bilimsel öykü ile eğitsel oyun arasındaki ilişkisi ‘anlamayı kolaylaştırdı’, ‘aklımda kaldı’, ‘birbiri ile ilişkili’, ‘etkili’, ‘konu ile bağdaştırdım’, ‘oyun ile pratik yaptık’, ‘öyküyü canlandırdık’ şeklinde kodlar oluşturulmuş ve bu kodlar öykü-oyun ilişkisi teması altında toplanmıştır. Belirtilen temaya ait birebir bazı öğrenci görüşleri aşağıda verilmiştir.

Ö1: “Hocam bu öyküyü anlattınız siz ve bunun aynısını spor salonunda tekrarladık ve bunu geliştirdik hocam daha iyi anladık. Okuduğumuzu etkinlikle canlandırdık hocam.”

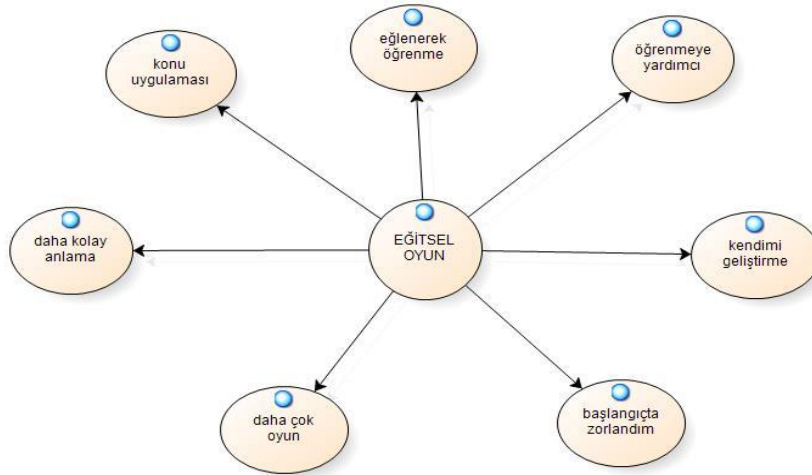
Ö2: “Hocam konularla alakalıydı. Sonra hocam oyunla ilişkiliydi pratik yaptık daha iyi aklımızda kaldı. Beynimizin içine daha iyi girdi uyguladığımız için daha iyi anladık.”

Ö4: “Hocam ilişkiliydi. Zaten oyuna göre oynadık oyunları da okuduğunuz metne göre oynadık oyunları da. Hocam mesela anlatmıştınız 4 tane koyun oyunda labirent vardı onda da labirent gibiydi anlattığınıza göre. Daha kolay anladık.”

Öğrencilerin öykü ile sunduğumuz oyunu öğrendiğinizi düşünüyor musunuz sorusuna yönelik görüşlerine ait çözümleme sonuçlarıyla oluşturulan Grafik 2 ve Şekil 2 aşağıda verilmiştir.

Grafik 2. Öğrencilerin Öykü Destekli Oyun ile Öğrenmelerine Yönelik Görüşleri

Şekil 2. Öğrencilerin Öykü Destekli Oyun ile Öğrenmelerine Yönelik Görüş Modeli

Grafik 2 ve Şekil 2 incelendiğinde ‘eğlenerek öğrenme’, ‘öğrenmeye yardımcı’, ‘kendimi geliştirme’, ‘konu uygulaması’, ‘daha kolay anlama’, ‘daha çok oyun’ ve ‘başlangıçta zorlandım’ kodları oluşturulmuş ve eğitsel oyun teması altında toplanmıştır. Belirtilen temaya ait birebir bazı öğrenci görüşleri aşağıda verilmiştir.

Ö3: “Evet, oynadığımız oyunu tekrar oynamak isterim. Konuyu daha iyi anladığımızı düşünüyorum.”

Ö5: “Evet başta zorlanmıştım ama sonradan oyunu da oynayınca daha kolay geldi. Yani daha güzeldi dersi oyun oynayarak eğlenerek daha iyi ve kolay öğrenmemizi sağladı.”

Ö6: “Evet eğlenerek öğrendiğimi düşünüyorum bence güzeldi yani öğrendim. Ama böyle daha fazla yapılırsa bence daha güzel olur yani kolay anlarız.”

4. SONUÇ

Yapılan çalışmanın problemine yönelik erişilen bulgularda öğrencilerin bilimsel öykü ile eğitsel oyun arasında bir ilişki kurduklarını ve oyun ile öyküyü canlandırdıklarını düşündükleri görülmüştür. Konu kazanımlarını anlamalarına yardımcı olduğunu, etkili ve akılda kalıcı olduğunu belirtmişleridir. Bu görüşlerden yola çıkarak öğrenciler öykü ile oyun arasında bir ilişki kurmuşlar ve bu ilişki konu kazanımlarını anlamayı kolaylaştırmıştır. Bunun sebebi öykülerin merak uyandırarak hayal edilmesinin öğrenme üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırmalarda, hikaye anlatımı öğrencilerin fen kavramlarını geliştirme süresince alternatif bir deneyim olarak önemli bir potansiyele sahip olduğu göstermektedir. Ayrıca hikayeler kolayca hafızaya alınabilmekte, çocukların konu kavramları ilişkilendirmesine yardım etmekte ve bu yüzden fen öğrenmelerini kolaylaştırmaktadır (Demircioğlu, Demircioğlu ve Ayas, 2006). Coşkun, Akarsu ve Kariper (2012) öğrencilere uygulanan bilimsel öykülerle destekli eğitsel oyun ile öğretimin, merak ve ilgi uyandırdığı için başarıyı artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada, öğrencilerin bilimsel öykü ile desteklenen eğitsel oyun ile öğretimde eğlendiklerine ait görüşleri dikkat çekmektedir. Literatür incelendiğinde, bu durumu destekleyen birçok çalışmaya rastlanabilir (Alan, 2017; Can ve Yıldırım, 2017; Eltem, 2018; Gençer ve Karamustafaoğlu, 2014; Karamustafaoğlu ve Kaya, 2013; Yenice, Alpak Tunç ve Yavaşoğlu, 2019). Öğrenciler oyunda konuyu uygulama fırsatı bulduklarını ve daha fazla oyun oynamak istediklerini belirtmişlerdir. Bu durumun okullarda geleneksel öğretim yöntemleri dışında yürütülen derslerin azlığından kaynaklandığı, öğrencilerin bu sebepten ötürü istekli davrandıkları düşünülmektedir. Bu düşünceyi Can'ın (2017) eğitsel oyunların öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumları üzerine etkisini araştırdığı bir çalışmada belirttiği görüşler destekler niteliktedir. Deneysel yürütülen ilgili çalışmada deney grubunda bulunan öğrencilerin, kontrol grubundakilere göre derse daha ilgili olduklarını ve ders sırasında deney grubu öğrencilerine göre kontrol grubu öğrencilerinin daha fazla sıkıldığını gözlemlemiştir. Oyunun oynandığı mekanda başka sınıfların derslerinin olması uygulamada olumsuz bir durum olarak görülmüştür. Çalışmada geliştirilen bilimsel öykü destekli eğitsel oyunda öğrencilerin düşünceleri bilişsel, duyuşsal, psikomotor becerilerini ele almıştır. Oyun çağında olan çocukların gelişimlerinde önemli bir role sahip olan oyunlar ile fazla enerjilerini atarak, eğlenceli bir ders süresi geçirdikleri ve konuyu uygulayabildiklerini; oyunun bilimsel öykülerle de desteklenerek etkililiğinin artırıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bilimsel öykülerle desteklenen eğitsel oyunların çocuğun bilişsel becerisinin gelişimiyle birlikte duyuşsal beceri gelişimine de etkisi açıktır. Oyun kuramları irdelendiğinde, birçoğu bireyin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişiminde oyunun önemli bir etkisi olduğu paydasında buluşmaktadırlar.

Yapılan araştırmada varılan sonuçlar doğrultusunda geliştirilen bilimsel öykü ve eğitsel oyun düzenlemeler yapılarak geliştirilebilir. Farklı durumlara etkililiğini araştırmak için deneysel bir çalışma yürütülebilir, grup içi ya da gruplar arası değişkenlere çeşitli

analizler yapılabilir. Oyun materyalindeki ip sayısı sınıf mevcuduna göre orantılı olacak şekilde azaltılıp, artırılabilir veya materyal farklı geometrik şekillerde tasarlanabilir.

KAYNAKÇA

Alan, S. (2016). *Eğitsel oyunlarla hazırlanmış ortaokul 7. sınıf "Yaşamımızdaki Elektrik" ünitesinin öğretiminin öğrenci başarısına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Amasya Üniversitesi, Amasya.

Arslan, M. (2007). Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 41-61.

Bacanlı, H. (2001). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Can, S. (2017). *Fen bilimleri dersi maddenin değişimi ünitesinde eğitsel oyunların kullanılmasının 5. sınıf öğrencilerinin akademik başarı ve derse karşı tutumuna etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Can, S., & Yıldırım, M. (2017). Eğitsel oyunlarla fen dersine var mısın yok musun? *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 12-25.

Coşkun, H., Akarsu, B., & Kariper, A. (2012). Bilim öyküleri içeren eğitsel oyunların fen ve teknoloji dersindeki öğrencilerin akademik başarılarına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13(1), 93-119.

Çakar, A. (2007). *Din ve ahlâk eğitiminde hikâyenin kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.

Demircioğlu, H., Demircioğlu, G., & Ayas, A. (2006). Hikâyeler ve kimya öğretimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 110-119.

Eltem, Ö. (2018). *Fen bilimlerinde Maddenin Yapısı ve Özellikleri ünitesinin öğretiminde eğitsel oyunların kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

Gençer, S. & Karamustafaoğlu, O. (2014). "Durgun elektrik" konusunun eğitsel oyunlarla öğretiminde öğrenci görüşleri. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi*, 4(2), 72-87.

Karamustafaoğlu, O. & Kaya, M. (2013). Eğitsel oyunlarla 'yansıma ve aynalar' konusunun öğretimi: Yansımali koşu örneği. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi*, 3(2), 41- 49.

Kaya, S., & Elgün, A. (2015). Eğitsel oyunlarla desteklenmiş fen öğretiminin ilkökul öğrencilerinin akademik başarılarına etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1), 329-342.

Küçükahmet, L. (2006). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özmen, H., & Karamustafaoğlu, O. (Ed.) (2019). *Eğitimde araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Tezel, Ö & Aksoy, K. (2020). Sekizinci sınıf 'periyodik sistem' konusunda bilimsel öykü içeren eğitsel oyun etkinliğinin etkililiğinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(3) 100. Yıl Eğitim Sempozyumu Özel Sayı, 192-209.

Yenice, N., Alpak Tunç, G. & Yavaşoğlu, N. (2019). Eğitsel oyun uygulamasının 5. sınıf öğrencilerinin fen öğrenmeye yönelik tutumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 87-100.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ORTAOKUL MÜDÜR YARDIMCILARININ KORONAVİRÜS (COVID-19) SALGININDA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

THE PROBLEMS AND SUGGESTIONS THAT SECONDARY SCHOOL'S VICE – PRINCIPALS MET DURING CORONAVIRUS (COVID-19) PANDEMICS

Doç. Dr. Necdet KONAN

İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Malatya / TÜRKİYE
ORCID ID: 0000-0001-6444-9745

Esra POLAT

Müdür Yardımcısı, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Malatya / TÜRKİYE

Özet

Bu araştırmanın temel amacı, ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunları ve çözüm önerilerini belirlemektir. Bu araştırma olgubilim deseninde nitel bir araştırmadır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2020-21 öğretim yılında Malatya İli merkez ilçelerinden Battalgazi ve Yeşilyurt'ta bulunan resmi ortaokullarda müdür yardımcısı olarak görev yapan 20 katılımcı oluşturmaktadır. Veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcı müdür yardımcılarının cinsiyet ve bulunduğu görev unvanındaki kıdemini belirlemeyi amaçlayan iki soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise katılımcı müdür yardımcılarının Koronavirüs salgınında karşılaştıkları sorunları ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan iki açık uçlu soru yer almaktadır. Veriler, katılımcılar için oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulanmasıyla elde edilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmada ortaokul müdür yardımcılarının Covid-19 sürecinde eğitim sistemi içerisinde sorunlar yaşadıkları ve bu sorunların internet erişiminin kısıtlı olması veya hiç olmaması, temizlik malzemesi ve dezenfektan yetersizliği, teknolojik alet eksikliği/olmayışı, Covid-19 bulaşma riski, maske takılmaması ve sosyal mesafenin korunamaması şeklinde olduğu belirlenmiştir. Sorunların çözümüne ilişkin; okullara temizlik malzemesi - dezenfektan ihtiyacı için ödenek aktarımının yapılması, süreçte yaşanan belirsizliklerin giderilmesi için MEB tarafından kesin açıklamaların yapılması ve devlet tarafından ücretsiz internet dağıtımının yapılması gerektiği önerileri ileri sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Koronavirüs, Covid-19, ortaokul, müdür yardımcısı, ortaokul müdür yardımcısı

Abstract

This research aims to show the problems and suggestions that Secondary school's vice-principal met during covid-19 pandemics. This is a qualitative research in phenomenological design. The study group of the research consists of 20 participants that work as vice-principals in secondary schools in Battalgazi and Yeşilyurt in Malatya. The data were collected using semi-structured interview form by researchers. The data collection tool

consists of two parts. In the first part there are two questions that aim to determine participants' seniority and gender. In the second part, there are two open-ended questions that help to learn problems of participants during the covid-19 pandemics. The data were collected by using semi-structured interview form responded by participants. The data collected in the research were analyzed by content analysis method. As a result of the research, there are some problems that vice-principal met such as limited internet, lack of cleaning materials, disinfectant and technological tools, infection risk, social distance problems and not using mask. As a solution for problems, it is suggested that allowance should be sent for buying cleaning materials, disinfectants. Also, to prevent the uncertainty in the process, MEB should give clear information about the process and supply free internet for students.

Keywords: Coronavirus, Covid-19, Secondary school, vice-principal, Secondary School vice-principal

GİRİŞ

Eğitim bilgi vermeyi de kapsayan zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın, tutum, alışkanlık, beceri, davranış kazandıran, zihinsel değişimi ve gelişmeyi sağlayan, karakter oluşumuna ve ahlaki değerlerin kazanılmasını sağlayan bir süreçtir. Eğitim zihinlerdeki takıntılardan kurtulmamızı, saygılı, cesur, nazik, kibar, merhametli, anlayışlı, dürüst, doğru sözlü ve sevgi dolu olma gibi toplum tarafından onaylanan değerleri de kazandıran bir çabadır. Eğitimin, Türk Millî Eğitimi'nin temel hedeflerinden olan "iyi insan", "iyi vatandaş", "iyi bir üretici ve tüketici" ile "rasyonel kararlar alıp uygulayabilen" insan tipini yetiştirebilmesi için, bu etkinlikte rol alan yöneticilerin davranışlarının da değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Gökkyer ve Namlı, 2015: 710).

Eğitim genellikle doğrudan bir girişim olmadığından, bu amaçla okul denilen özel bir çevre oluşturulmuştur (Bursalıoğlu, 2010: 33). Bu özel çevre olan okul en genel anlamda belli bir yeri, binası ve fiziksel çevresi olan, öğrencilerin belirli bir süre devam ettiği, çalışan kadrosu değişen, toplumun geniş bir kesimine hitap eden, planlı ve programlı bir şekilde eğitim öğretim hizmetini bireylere sunan, genel ve mesleki çeşitler içerisinde şekillenen bir kuruluştur (Özdemir, Yalın ve Sezgin, 2004; akt. Recepoglu ve Kılınç, 2014: 1820).

Okul denen özel çevrenin işlevinden biri, öğrencileri dış çevrenin güçlüklerinden korumak, onlara yaşamı kolaylaştırmaktır. Bu işler için yetiştirilmiş büyüklerin; yönetici, öğretmen ve diğer görevlilerin sürekli denetiminde olan okulda, bu kişilerin her tür yardım ve desteğini bulan öğrenciler için yaşam, dış çevredekenden daha kolay olacaktır. Okulda bilgilerin verilişi de kolaydan zora, basitten karmaşığa doğru bir düzen içindedir. Okulun ikinci işlevi, dış çevrede kolay rastlanabilecek olan istenmeyen davranışları okuldan içeri sokmayarak, öğrenci davranışlarını olumsuz tutum ve davranışlardan arındırmadır. Kumar, alkol, küfür gibi öğrenci için istenmeyen yaşam öğeleri okuldan içeri alınmaz, okulda hoş görülmez. Yasal metinler, bu davranışların görülebileceği iş yerlerinin, okulun yakınında yer almasını da yasaklar. Böylece, geleceğin toplumunun istenmeyen davranışlardan arındırılması, genç yaşta bunların zararlı etkileriyle karşılaşmaması sağlanmaya çalışılır. Dengeleme okulun üçüncü işlevidir. Okulun dışındaki çevrede, insanların kişisel özellikleriyle açıklanamayacak düzeylerde yaşama farklılıkları görülür. Bu çarpıcı farklar,

toplumun güç dengesini değiştirerek, huzurunu, barışını bozar, gelişmesini engeller. Geleceğin toplumunun barış ve huzur içinde yaşaması, bu farkların açıklanabilir, mantıklı bir düzeyde tutulmasına bağlıdır. İşte okul, bu aşırı farkların kendi sınırları içinde sergilenmesine, yaşamasına izin vermeyen, toplumsal yaşamda olmayan dengeyi kendi sınırları içinde kurması gereken bir kurumdur. Bu nedenle bütün öğrenciler, şu veya bu renk ve biçimde önlük veya forma giyerler, aynı öğretmenlerden yararlanırlar, aynı sıralarda otururlar. Dış çevrenin çok farklı koşullarında yaşayan öğrenciler, okula geldiklerinde benzer koşullarda, yan yana olur, birbirlerinin yaşama biçimlerinden etkilenir, birbirlerini daha iyi tanır ve anlarlar (Başar, 2001; akt. Gökyer ve Namlı, 2015: 710-711).

Eğitim sistemi içindeki okulların temel işlevi, öğrencilerine istenilen davranışları kazandırma ve belli öğrenme yaşantılarının öğrencilerle yaşanmasını sağlamak için çevreyi gerekli biçimde düzenlemektir. Toplumdaki sosyal ve ekonomik değişimler, okul yöneticilerinin düşünce ve davranışlarında değişmeyi zorunlu kılar. Okul sosyal bir kurum olmasının yanı sıra, belirli yeri olan, sınırlı bir süre devam eden, öğrenci ve öğretmeni değişen, geniş çevreye hitap eden, eğitim- öğretim etkinliklerinin planlı biçimde sürdürüldüğü, genel ve mesleki çeşitlilik içinde biçimlenen özel bir yerdir (Özdemir, 2009: 62).

Öte yandan ilkokul ve ortaokul, toplumsal getirisi en fazla olan öğretim kademeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar gelecekteki eğitimlerine ve yaşamlarına yön verecek temel bilgileri ve becerileri bu okullarda kazanırlar ya da kazanmaları beklenir. Eğer öğrenim çağının bu ilk dönemlerinde gerekli olan bilgi ve beceriler istenilen düzeyde kazandırılmazsa, bireylerin bu durumdan gelecek eğitim yaşantılarında hatta meslek beklentisi ve ilerlemesinde olumsuz biçimde etkilenmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu durum da, ilkokul ve ortaokulların amaçlarına en yüksek düzeye ulaşacak şekilde yönetilmesinin gerekliliğini zorunlu hale getirmektedir (Gökyer ve Namlı, 2015: 711).

Eğitim sisteminde asıl üretim işlemi okulda yapıldığı için sistemin kilit, stratejik ve vazgeçilmez ögesi okuldur. Okulun bütün üst sistemleri, diğer eğitim örgütleri ve mekanizmalar okulun işlerini etkili biçimde yerine getirmesine yol gösterici ve destek rolünü üstlenmektedir. Bu açıdan, eğitim sisteminde okul, önemli bir alt sistemdir ve okulun başarısı da eğitim sisteminin başarısı demektir (Gökyer ve Namlı, 2015: 711).

Okul başarısının altında yatan en önemli etmenlerden birisi okul yöneticileridir (Gurr ve Drysdale, 2007; akt. Receptoğlu ve Kılınç, 2014: 1821). Bu bakımdan okul yöneticileri, etkili bir okulun oluşturulmasında anahtar rol oynamaktadır. Bir okulun etkililiği ve başarısı, büyük ölçüde o okulun yöneticilerinin yetkinliği ve niteliği ile ilişkilendirilebilir. Eğitimde kalitenin geliştirilmesinde en önemli rol okul yöneticilerindedir (Karip, 2004; akt. Receptoğlu ve Kılınç, 2014: 1821).

Yirmi birinci yüzyılın dünyasında sosyal ve politik gelişmeler, teknolojik yenilikler ve gelişen bilgiye erişim olanakları diğer örgütler gibi eğitim kurumlarını da değişime ve gelişime zorlamaktadır. Bu sürece ayak uydurabilmekte bir şeyin dikte ile öğretilmesi, emredilmesi ya da tabana yansımayan uygulamalarla olanaklı değildir. Yirmi birinci yüzyıl artık bireyin kendini sürekli yenilediği, insan kaynağının geliştirildiği, insana değer verilen ve bireyin yaratıcılığını gösterebileceği fırsatların sunulduğu bir örgüt yapısını geleneksel örgüt yapısına tercih etmektedir. Okulların amaçlarına ulaşabilmesi için okuldaki tüm yöneticilerin,

çalışanların ve öğrencilerin hep birlikte hareket etmesi, kararlara katılması, herkesin özgürce kendi düşüncesini söyleyebilmesi, uygulamaları ve alınan kararları benimsemesi büyük önem taşımaktadır (Recepoğlu ve Kılınç, 2014: 1821).

Okullar dinamik ve açık bir sistemi teşkil etmektedirler. Okullardan değişime, zamana ve yeniliğe ayak uydurabilmeleri ve dışarıdan aldığı girdiyi belli bir planlı ve süreç dâhilince topluma geri verebilmesi beklenmektedir (Şirin, 2007). Okullar temel değişim birimidir. Çünkü okullar öğretmenlerin bir araya geldiği, öğrencilerin öğrenme gereksinimlerinin ve beklentilerinin, toplumun isteklerinin karşılandığı bir yerdir. Her okul tektir ve kendine özgüdür (Dalin, 1993; akt. Gökyer ve Namlı, 2015: 712). Eğitim sistemi, çevresindeki sosyal, ekonomik, politik ve kültürel sistemlerle sürekli bir ilişki ve etkileşim içindedir. Bu sistemlerdeki değişimler ve gelişmeler eğitim sisteminin temel üretim birimi olan okulları etkilemektedir. Okul, toplum ve yaşanan çevrenin gereksinimlerini karşılayan bir kaynak merkezdir. Bu yüzden okul, çevre ve toplumun beklentilerine göre kendini geliştirmek durumundadır (Aytaç, 2000; akt. Gökyer ve Namlı, 2015: 712).

Yirmi birinci yüzyıla girerken okul yöneticilerinin rolleri, görevleri ve yöneticilerden beklentiler giderek daha karmaşık bir hal almaktadır. Değişimin hızlı olduğu günümüzde okulları başarılı bir biçimde gelecek yüzyıla taşıyacak yöneticilerin, öncelikle okulu ve toplumu çok iyi anlamaları, okulun başarılı olabilmesi için liderlik yapmaları ve sürekli olarak kendilerini geliştirmeleri beklenmektedir (Bartell ve Birch 1995; Akt. Karip ve Köksal, 1999). Eğitim süresince yaşanan değişimler okul müdürlerinin geleneksel yöneticilik rollerini, çağcıl bir eğitim lideri olmaları yönünde zorlamaktadır (Aras, 2013: 1). 21. yüzyılda başarılı bir yönetim uygulaması ancak 21. yüzyılın şartlarına göre hareket edebilecek başarılı yöneticilere bağlıdır ve bunun yolu da 21. yüzyıl yöneticisinin; algılamayı, bilgiyi, çatışmayı, değişimi, imajı, kaliteyi, kariyeri, krizi, performansı, riski, stratejiyi, stresi, süreci, vizyonu ve zamanı etkin yönetmesinden geçmektedir (Özer, 2011; akt. Mücevher ve Erdem, 2019: 52).

31 Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinden bildirilen ve nedeni bilinmeyen zatürre vakalarının kaynağının, hafif enfeksiyonlardan ağır akut solunum sendromlarına kadar ciddi enfeksiyon tabloları oluşturan, büyük bir virüs ailesi olan koronavirüsler olduğu tespit edilmiştir. Bu aileden, daha önce belirlenmemiş yeni bir koronavirüs türünden kaynaklanan hastalık, Covid-19 olarak tanımlanmaktadır. Hızlı bir şekilde tüm dünyaya yayılan bu hastalığın ülkemizde ilk kez 11 Mart 2020'de saptandığı bilinmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2020: 7-11).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2020) Covid-19 pandemisinin küresel bir sağlık krizi oluşturduğunu ifade etmektedir. Çok geniş bir coğrafyaya, bir kıtaya ya da zaman zaman tüm dünyaya yayılan, hayvanlarda veya insanlarda hastalık ve ölümlere neden olan bulaşıcı salgın hastalıklar olarak tanımlanan pandemi (Aslan, 2020: 35), yaşam maliyetlerinin artışına ve küresel bir sağlık krizi oluşumuna neden olmaktadır (Ham, 2020; akt. Külekçi Akyavuz ve Çakın, 2020: 725).

Covid-19 salgınının ilk görüldüğü Çin'de başlayan önlemler daha sonra salgının görüldüğü diğer ülkelerde de uygulanmaya başlanmış, salgın durmayınca önlemler arttırılarak en son aşama olan sokağa çıkma yasağına kadar devam etmiştir. Sokağa çıkma yasağıyla birlikte üretim, alışveriş, ulaşım ve eğitim sektörleri de tamamen durdurulmuştur. Alınan önlemler ile birlikte virüsün öğrenciler arasında yayılmasını tetikleyeceği gerekçesiyle örgün

eğitime öncelikle belirli bir süre ara verilmiştir. Fakat virüsün yayılımı durdurulamayınca örgün eğitimin tamamen durdurulmasına ve uzaktan (çevrimiçi) eğitime geçilmesine karar verilmiştir. Tüm eğitim kurumlarında 16 Mart 2020 tarihinden itibaren yüz yüze eğitime öncelikle üç haftalık ara verilmiş, ilk ve orta dereceli okullarda eğitime ikinci haftadan itibaren uzaktan eğitimle devam edilmiştir. Fakat salgının artmasından dolayı alınan kararların ardından bahar dönemi boyunca örgün eğitimden tamamen vazgeçilmiş ve tüm dönem uzaktan eğitimle devam edilmesine karar verilmiştir (Kahraman, 2020: 47-48). Covid-19 bir sağlık krizi olduğu için birçok ülke, öğrenci nüfus yoğunluğundan dolayı, okul öncesinden üniversitelere kadar kapatma kararları uygulamıştır. Çünkü sağlık, eğitimden daha öncelikli bir durum haline gelmiştir. Okulların kapatılmasında en büyük neden, okul ortamındaki öğrencilerin birbiriyle etkileşimiyle salgının yaygınlaşacağı endişesidir.

Sağlık problemleri ve salgınlardan ötürü ülkemiz tarihinde eğitimde aksaklık görülmemiştir. Çünkü ülkemizde yaşanmış salgınlardan az olması ve bölgesel yaşanması eğitimin aksamasına neden olmadan çözülebilmiştir. Fakat 2020 yılı başında başlayan ve halen devam eden Covid-19 salgını, ülkemizde ve dünyada ilk kez yaşandığı için bu salgına karşı çözüm üretmekte aksaklıkların yaşandığı görülmektedir (Kahraman, 2020: 47). Yaşanan bu sorunların belirlenmesi ve çözümüne yönelik önerilerin geliştirilmesinde, okul düzeyinde temel sorumluluk sahibi olan okul yöneticilerinin görüşlerinin önemi açıktır. Okul yönetiminde, daha çok uygulayıcı konumunda görev yapan okul müdür yardımcıları, bu salgın sürecinin eğitim öğretim süreci üzerindeki etkilerine en yakından tanık olan, bu sorunların çözümü yönünde çaba gösteren kişilerdir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunları ve çözüm önerilerini belirlemektir.

Problem Cümlesi

Ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri nelerdir?

Alt Problemler

1. Ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

2. Ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunlara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Bu bölümde Araştırmanın Deseni, Çalışma Grubu, Veri Toplama Aracı, Verilerin Toplanması ve Analizine yer verilmiştir.

Araştırma Deseni

Bu araştırma olgubilim deseninde nitel bir araştırmadır. Olgubilim deseninde amaç bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları belirlemektir. Olgubilim araştırmaları nitel araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya çıkarmayabilir. Ancak bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya

koyabilir. Bu yönüyle hem bilimsel alanyazına hem de uygulamaya önemli katkılar getirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, Akt. Konan, Yılmaz ve Bozanoğlu, 2017: 109).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2020-21 öğretim yılında Malatya İli merkez ilçelerinden Battalgazi ve Yeşilyurt'ta bulunan resmi ortaokullarda görev yapan ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunları ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirten 20 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcılar MY1, MY2, MY3. ... şeklinde kodlanmıştır. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1

Ortaokul Müdür Yardımcılarına Ait Demografik Bilgiler

Kodu	Cinsiyet	Yöneticilikteki Kıdemi
MY1	Erkek	7
MY2	Erkek	4
MY3	Erkek	7
MY4	Erkek	5
MY5	Erkek	9
MY6	Erkek	7
MY7	Kadın	1
MY8	Kadın	1
MY9	Kadın	10
MY10	Erkek	7
MY11	Erkek	20
MY12	Erkek	8
MY13	Kadın	1
MY14	Erkek	4
MY15	Erkek	6
MY16	Kadın	1
MY17	Kadın	1
MY18	Erkek	22
MY19	Kadın	2
MY20	Erkek	18

Çizelge 1'de görüldüğü gibi, katılımcılardan 7'sinin kadın, 12'sinin erkek katılımcı olduğu; mesleki kıdem açısından ise 1-10 yıl arasında 17 katılımcının, 11-20 arasında 1 katılımcının, 21 yıl ve üzerinde ise 1 katılımcının olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Birinci bölümde katılımcıların cinsiyet ve bulunduğu görev unvanındaki kıdemini belirlemeyi amaçlayan iki soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise katılımcıların Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunları ve çözüm önerilerini belirlemeyi amaçlayan iki açık uçlu soru yer almaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, 2020-21 eğitim ve öğretim yılında Malatya ili Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerindeki resmi ortaokullarda görev yapan müdür yardımcılarını için oluşturulan veri toplama aracının uygulanmasıyla elde edilmiştir. Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerini belirlemeyi içeren yarı yapılandırılmış görüşme formu, çalışmaya katılan müdür yardımcılarını araştırmacılar tarafından yüz yüze yapılan görüşmeler ve whatsapp aracılığıyla uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, 13 katılımcıya whatsapp üzerinden, 7 katılımcıya ise yüz yüze yapılan görüşmelerle uygulanmıştır. Yüz yüze yapılan görüşmeler, her bir müdür yardımcısı için yaklaşık 10-15 dakika sürmüştür.

Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacını gerçekleştirmek amacıyla toplanan verilerin analizi sonucu ulaşılan bulgular ve bunlara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi “Ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunlar nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacı ile ortaokul müdür yardımcılarının yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunları belirlemek amacıyla katılımcı ortaokul müdür yardımcılarını yarı yapılandırılmış görüşme formunda “Okullarda bu olağan dışı dönemde hangi sorunlar yaşanmaktadır?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı ortaokul müdür yardımcılarının yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “Okullarda bu olağan dışı dönemde hangi sorunlar yaşanmaktadır?” sorusuna verdikleri yanıtlar analiz edilmiş, ulaşılan sonuçlar Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2

Ortaokul Müdür Yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) Salgınında Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Karşılaşılan sorunlar	Frekans
1. İnternet erişiminin kısıtlı olması veya hiç olmaması	10
2. Temizlik malzemesi ve dezenfektan yetersizliği / hijyen sorunu	8
3. Teknolojik alet eksikliği/olmayışı	7
4. Covid-19 bulaşma riski	7
5. Maske takılmaması ve sosyal mesafenin korunamaması	6
6. İletişim kopukluğu	5
7. Planlamada yaşanan sıkıntılar	4
8. Temizlik personelinin yeterli olmayışı	2

Çizelge 2 incelendiğinde ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları en önemli sorun olarak “İnternet erişiminin kısıtlı olması veya hiç olmaması” sorununu belirttikleri, bunu sırasıyla “Temizlik malzemesi ve dezenfektan

yetersizliği / hijyen sorunu”, “Teknolojik alet eksikliği/olmayışı”, “Covid-19 bulaşma riski” ve “Maske takılmaması ve sosyal mesafenin korunamaması”, “İletişim kopukluğu”, “Planlamada yaşanan sıkıntılar” ve “Temizlik personelinin yeterli olmayışı” sorunlarının izlediği görülmektedir.

Ortaokul müdür yardımcıları, Covid-19 salgınında yaşadıkları en önemli sorunu internet erişiminin kısıtlı olması veya hiç olmaması olarak belirtmişlerdir. Bu konu ile ilgili 20 katılımcı okul müdür yardımcısından,10 okul müdür yardımcısı sorun yaşadıklarını bildirmiştir. Bu konu ile ilgili katılımcıların görüşlerinden bazıları aşağıda kendi ifadeleri ile verilmiştir:

“İnternet erişimi sağlamayan öğrencilerle ders işlemek, ödev kontrolü, gerekli takipler sağlanamamakta.” (MY1). Katılımcılardan biri konu ile ilişkili düşüncesini “Korona döneminde uzaktan eğitim çok meşakkatli geçti çünkü uzaktan eğitime herkes erişim sağlayamadı. Onun dışında öğrenciler yüz yüze eğitime geçmek istiyor ama şu an pek olası durmuyor. Sadece 8. Sınıflar açık.” (MY2) şeklinde ifade etmiştir. “İnternet erişiminin olmaması. Çoğu öğrenci ve veliler internetin yetmediğini, imkânlarının kısıtlı olduğunu dile getirdi.” (MY19) şeklinde görüş bildirmiştir.

Ortaokul müdür yardımcılarının en fazla yaşadıkları diğer bir sorun ise temizlik malzemesi ve dezenfektan yetersizliğidir. Bu konu ile ilgili 20 katılımcıdan, 8 katılımcı sorun yaşadıklarını bildirmişlerdir. Görüşmeye katılan bir katılımcı: “Hijyen sorunu yaşanmakta. Çocukların birbirleriyle temas etmelerinin önüne geçmek çok zor. Veliler, öğrenci ve öğretmenler tedirginler.” (MY8) şeklinde görüşünü bildirmiştir. Başka bir katılımcı ise: “Büyük bir belirsizlik var. İlk kez karşılaşılan bir şey olduğu için ders planından tutun da hijyen konusuna kadar hep bir bilinmezlik belirsizlik var. Her gün yeni kararlar alınıp bir önceki karar değişebiliyor bu bizleri çok zorluyor.” (MY16) açıklamasında bulunmuştur. MY6 kodlu katılımcı ise “Temizlik malzemeleri ve dezenfektan ihtiyacı.” Diyerek temizlik ve dezenfektan ihtiyacından kaynaklı yaşadığı sorunu açıklamıştır.

Görüşme yapılan 20 katılımcıdan, 7 katılımcı ise teknolojik alet eksikliği ve teknolojik alet olmayışından kaynaklı sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Konu ile ilgili katılımcı görüşlerden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Uzaktan eğitim ile ilgili öğrencilerde internetin olmaması online eğitime katılamamaları eğitim ve öğretimin istenildiği gibi ilerlemesine engel oluyor. Tlf, tablet ve bilgisayarların yeterli olmaması iletişimi zorlaştırıyor.” (MY9)

“Tüm öğrencilerin bu süreçte eşit koşullara sahip olmaması öğrenci başarısını olumsuz etkiliyor. Bilgisayar ve internet olmaması en büyük sıkıntı. Velilerin eğitim sürecine destek olmaması gibi sıkıntılar söz konusu.” (MY13)

“Erişim araç gereci (tablet, telefon, bilgisayar vb.) olmayan, erişim ağı olmayan öğrenci sayımız çok fazla. Olanlar da bağlantı sorunu yaşıyor. Bu durumda öğrenci ve veli bu sorunun öğretmen ve idare üzerinden aşılabileceğini zannedip okula, büyük beklentiler içinde başvurmaları.” (MY14)

20 katılımcıdan 7 katılımcı ise Covid-19 bulaşma riski sorununu belirtmiştir. Covid - 19 eğitim sürecinde hem uzaktan eğitim yapılmış hem de bir süre sonra belirli kademeler yüz yüze eğitime geçmiştir. Yüz yüze eğitim hastalığın bulaşma riskini artırmıştır. Görüşmeye

katılan MY3, MY5 ve MY17 kodlu katılımcıların konu ile ilgili görüşleri aşağıda belirtilmiştir:

“Öğrenciler sürekli olarak mesafe ve birbirleriyle olan temas hakkında unutkanlıkları ve görmezden gelmeleri onlar için hastalığın yayılması konusunda büyük bir sorun olduğunu düşünüyorum.” (MY3)

“Bildiğiniz gibi çocuklarda yetişkinlere nazaran Covid-19 virüsü hastalığı hafif veya hiçbir belirti vermeden geçirebiliyor. Bu da taşıyıcı olmalarına sebep olabilir. Ayrıca maske ve sosyal mesafe kurallarını da zaman zaman ihlal edebiliyorlar.” (MY5)

“Covid mücadelesi zaman zaman sıkıntı yaratmakta. Kalabalık ortamlar oluşmakta. Veli ve öğrenciye ulaşmakta sorun yaşanmakta.” (MY17)

Görüşmeye katılan katılımcıların belirttikleri bir diğer sorun ise maske takılmaması ve sosyal mesafenin korunamamasıdır. 7 katılımcı konu ile ilgili sıkıntı yaşadıklarını belirtmiştir.

MY10 kodlu katılımcı “Maske ve mesafe temizlik kuralına uymada sıkıntılar. Okulların maddi imkânlarındaki yetersizlikler. Belirsizliklerin olması.” Şeklinde görüş bildirmiştir. MY19 kodlu katılımcı ise “Covid-19 bulaşma/bulaştırma riski öğrencileri, öğretmenleri ve okul idaresini tehlikeye sokabilir.” Açıklamasında bulunmuştur.

5 katılımcı iletişim sorunu yaşadıklarını dile getirirken; 4 katılımcı ise planlamada sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. 2 katılımcı ise Covid-19 sürecinde temizlik personellerinin yeterli olmadığını vurgulamıştır.

Ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunlara ilişkin yanıtları bir bütün olarak incelendiğinde; internet konusunda yaşanan sorunlar ele alındığında uzaktan eğitim sisteminde yaşanan problemlerin olduğu özellikle öğrencilerin internete erişimlerinin sınırlı olduğu söylenebilir. İnternete hiç erişim sağlamayan öğrencilerde ise bu durumun maddi yetersizlik ve kırsal kesimde yaşamalarından kaynaklı olduğu ileri sürülebilir.

Temizlik malzemesi ve dezenfektan yetersizliği/hijyen sağlanamaması sorunu genel anlamda ele alındığında ise bu sorunun maddi yetersizliklerden ve temizlik personellerinin yeterli olmayışından kaynaklandığı öne sürülebilir. Pandemi sürecinde okul kantinleri kapatıldığı için okullara aktarılan bütçenin kısıtlanmasına bağlı olarak bu sorunların yaşandığı söylenebilir.

Covid-19 salgın yayılımı durdurulamayınca örgün eğitimden vazgeçilerek uzaktan eğitim sistemine geçiş kararı alınmış ve bu kararın tüm eğitim kurumlarında uygulanması istenmiştir. Kararın ardından kısa bir süre içinde, Millî Eğitim Bakanlığı'nın EBA sistemi üzerinden tüm dersler uzaktan eğitim modeliyle yürütülmüştür. Uzaktan eğitimin öğrenciler arasında eşitsizliğe yol açtığı söylenebilir. Öğrencilerin uzaktan eğitime katılabilmesi için teknolojik alet (telefon, tablet, bilgisayar, vb.) gereklidir. Ortaokul müdür yardımcılarının, teknolojik alet eksikliği/olmayışı sorunu bütün olarak ele alındığında ise; bu sorunun ailelerin ekonomik durumundan kaynaklandığı ileri sürülebilir. Herkesin eşit koşul ve imkâna sahip olmamasından dolayı sıkıntıların yaşandığı söylenebilir.

Görüşmeye katılan okul müdür yardımcılarının belirttiği; Covid-19 bulaşma riski, maske takılmaması ve sosyal mesafenin korunamaması sorunu bir bütün olarak ele alındığında ise bu durumun yüz yüze eğitime geçilmesinden kaynaklandığı söylenebilir. 12

Ekim 2020’de 8. Ve 12. Sınıflar kademeli olarak yüz yüze eğitime geçmiştir. Okul ortamında öğrencilerin sosyal mesafeyi göz ardı etmesine bağlı olarak hastalığın bulaşma riski artabilir. Ayrıca öğrencilerin, Covid-19’u asemptomatik geçirmeleri de hastalığın yayılmasına neden olabilir. Yüz yüze eğitime bağlı olarak bu sorunlar yaşanacağı için, uzaktan eğitimin bu sorunun aşılmasında daha doğru bir seçenek olacağı öne sürülebilir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi “Ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunlara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?” biçiminde düzenlenmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak amacıyla ortaokul müdür yardımcılığının yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) Salgınında karşılaştıkları sorunlara ilişkin çözüm önerilerini belirlemek amacıyla katılımcı müdür yardımcılarında yarı yapılandırılmış görüşme formunda “Çözüm getirilmeyen sorunların çözümü için neler önerebilirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir.

Ortaokul müdür yardımcılarının yarı yapılandırılmış görüşme formundaki “çözüm getirilmeyen sorunların çözümü için neler önerebilirsiniz?” sorusuna verdikleri yanıtlar analiz edilmiş, ulaşılan sonuçlar Çizelge 3’de verilmiştir.

Çizelge 3

Ortaokul Müdür Yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) Salgınında Karşılaştıkları Sorunların Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular

Çözüm önerileri	Frekans
1. Okullara temizlik malzemesi ve dezenfektan ihtiyacı için ödenek aktarımı	5
2. MEB tarafından kesin açıklamaların yapılması	5
3. Ücretsiz internet dağıtımı	4
4. EBA destek noktalarının oluşturulması	3
5. Yüz yüze eğitime geçilmesi	3
6. Ücretsiz tablet ve bilgisayar desteği	2
7. Aşının bulunması	2
8. Uzaktan eğitime (çevrim içi) devam edilmesi	2
9. Öğrenci ve velinin bilinçlendirilmesi	1
10. Okullarda hijyen ve temizlik kurallarına dikkat edilmesi	1
11. Okullara kadrolu temizlik personellerinin alınması	1

Çizelge 3 incelendiğinde ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin en önemli görüş olarak “Okullara temizlik malzemesi ve dezenfektan ihtiyacı için ödenek aktarımı” görüşünü belirttikleri; bunu sırasıyla “MEB tarafından kesin açıklamalar yapılması”, “Ücretsiz internet dağıtımı”, “EBA destek noktalarının oluşturulması”, “Yüz yüze eğitime geçilmesi”, “Ücretsiz tablet ve bilgisayar desteği”, “Aşının bulunması”, “Uzaktan eğitime devam edilmesi”, “Öğrenci ve velinin

bilinçlendirilmesi”, “Okullarda hijyen ve temizlik kurallarına dikkat edilmesi”, “Temizlik personellerinin alınması” önerilerinin izlediği görülmektedir.

Görüşmeye katılan 20 katılımcıdan 5 katılımcı, Covid-19 salgınında karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin okullara temizlik malzemesi ve dezenfektan ihtiyacı için ödenek aktarımı yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Konu ile ilgili olarak MY3, MY8 ve MY11 kodlu katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Okullara daha çok uyarı amaçlı poster ve daha sık dezenfeksiyon öneririm.” (MY3)

“Okul aile birliğinde para olmayan okullar olduğu düşünülerek bakanlıkça her okul kademesine belirli bir miktarda bütçe verilmeli.” (MY8)

“Okullara daha çok bütçe ayrılmalı, okullara kalıcı kadrolu personel verilmeli.” (MY11)

Katılımcıların Covid-19 salgınında karşılaştıkları sorunların çözümüne ilişkin önerilerinden biri de MEB tarafından kesin açıklamaların yapılması gerektiğidir. 5 katılımcı bu süreçte yaşanan belirsizliğin ortadan kalkması için net açıklamalara ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Bu konuda M13 kodlu katılımcı *“Okul içinde çözüm getirilemeyen durumlar için bu konuda bize en doğru şekilde yol gösterecek şahıs ve kurumlarla işbirliğine gitmeyi öneririm.”* şeklinde görüş bildirmiştir. Başka bir katılımcı ise: *“Büyük bir belirsizlik var. İlk kez karşılaşılan bir şey olduğu için ders planından tutun da hijyen konusuna kadar hep bir bilinmemezlik belirsizlik var. Her gün yeni kararlar alınıp bir önceki karar değişebiliyor bu bizleri çok zorluyor.”* (MY16) açıklamasında bulunmuştur.

Ortaokul müdür yardımcılarının, Covid-19 salgınında karşılaştıkları sorunların çözümüne ilişkin önerilerinden biri de devlet tarafından ücretsiz internet dağıtımı yapılmasıdır. 4 katılımcı buna ilişkin görüş belirtmiştir.

“Devlet ücretsiz internet desteği sağlamalıdır. Maddi imkânı olmayan öğrencilere tablet ve bilgisayar desteği sağlanmalıdır.” (MY1)

“Millî Eğitim Bakanlığının EBA platformunu daha kullanışlı hale getirmesini tüm öğrencilerin yararlanabileceği ücretsiz halde kullanılmasını sağlaması verimi arttıracaktır.” (MY9)

“Bütün okullara internet vericileri takılıp EBA ve eğitim sayfalarından öğrencilerin bedava yararlanılması sağlanabilir.” (MY14)

M20 kodlu katılımcı ise *“Maddi imkânsızlıklar sebebiyle canlı derse katılamayan öğrencilere tabletler hızlıca ulaştırılmalı, bu süreçte internet hem öğretmenlere hem de öğrencilere ücretsiz olmalı.”* şeklinde görüşünü belirtmiştir.

3 katılımcı EBA destek noktalarının oluşturulmasını, Covid-19 salgını sürecinde yaşanan sorunların çözümüne ilişkin önerilerden biri olarak belirtmişlerdir. Konu ile ilgili olarak MY17 kodlu katılımcının görüşü şu şekildedir: *“Gerekirse çocukları EBA noktalarından kullanmaya teşvik edebiliriz”* (MY17).

Görüşmeye katılan katılımcılardan 3 katılımcı uzaktan eğitimde yaşanan sorunlardan ötürü; “yüz yüze eğitime geçilmeli” şeklinde sorunların çözümüne ilişkin görüşlerini belirtmiştir. Konuyla ilgili olarak bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Aşı bulunup pandemi ortadan kaldırılmalı ve bir an önce yüz yüze eğitime geçilmelidir.” (MY19)

M18 kodlu katılımcı ise “Yüz yüze eğitime geçilmesini istiyoruz. Uzaktan eğitime devam etmek istemiyoruz.” açıklamasında bulunmuştur.

MY20 kodlu katılımcı ise “ 8. ve 12. sınıflar yüz yüze eğitime acilen başlamalıdır.” şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılardan bazıları da, covid-19 sürecinde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin ücretsiz tablet ve bilgisayar desteği verilmesi, aşının bulunması, uzaktan eğitime devam edilmesi, öğrenci-velilerin bilinçlendirilmesi, okullarda hijyen ve temizlik kurallarına dikkat edilmesi ve son olarak da okullara kadrolu temizlik personellerinin alınması gerektiğini belirtmişlerdir.

Covid-19 salgını sürecinde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin okullara temizlik malzemesi ve dezenfektan ihtiyacı için ödenek aktarımı görüşü, genel olarak ele alındığında okulların parasal sıkıntı çektiği dolayısıyla okul yöneticilerinin sıkıntı yaşadığı söylenebilir. Bu süreçte okullarda hijyenin sağlanması son derece önemlidir. Pandemi sürecinde okulların ihtiyaç duyduğu temizlik malzemesi ve dezenfektanın alınabilmesi için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okulların bütçesine ödenek aktarımının yapılması yararlı olabilir.

Covid-19 salgınında, önce uzaktan eğitime geçilmiş sonra belirli kademelerde yüz yüze eğitime geçilmiştir. Daha sonra vaka sayıları ve yayılım artınca yüz yüze eğitimden tekrar vazgeçilip uzaktan eğitime dönmüştür. Sürekli yaşanan bu değişimlerin, belirsizliğe ve müdür yardımcılarının iş yükünün artmasına neden olduğu söylenebilir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından net açıklamaların ve sabit programların yapılması, müdür yardımcılarının belirsizlikten ve artan iş yükünden kurtulmalarına yardımcı olabilir.

Koronavirüs tedbirleri nedeniyle eğitime ara verilen dönemde, öğrencilerin öğrenme süreçlerinin kesintiye uğramaması için uzaktan eğitim faaliyetleri hız kazanmıştır. Uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilen canlı derslerin ve EBA'nın takip edilmesinde internete duyulan ihtiyacın arttığı söylenebilir. Covid-19 salgını sürecinde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin ücretsiz internet dağıtımı görüşü; genel anlamda ele alındığında, devlet tarafından öğretmenlere ve öğrencilere internetin ücretsiz verilmesi bu sorunun çözümüne katkı sağlayabilir. Çeşitli nedenlerden ötürü interneti ve teknolojik aleti olmayan öğrenciler için ise yine devlet tarafından okullarda ve kırsal bölgelerde EBA destek noktalarının oluşturulması sorunun çözümünde faydalı olabilir.

Görüşmeye katılan 20 katılımcıdan, 3 katılımcı ise Covid-19 salgını sürecinde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin okullarda yüz yüze eğitime geçilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Uzaktan eğitimde yaşanan aksaklıklardan dolayı yüz yüze eğitime geçmek sorunun çözümüne katkı sağlayabilir. Eğitimin kaliteli, verimli bir ortamda yapılması, öğrenme sürecinin etkin ve aktif olması, öğrencilerin arkadaşları ile bir araya gelerek sosyalleşmesi, okul havasını soluması, gelişimleri açısından çok önemli olduğundan yüz yüze eğitime hijyen kurallarına uyulmak ve gerekli önlemleri almak koşulu ile geçilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın temel amacı, ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunları ve çözüm önerilerini belirlemektir. Covid-19 salgını, diğer sistemleri etkilediği gibi eğitim sistemini de olumsuz olarak etkilediği açıkça ortadadır. Bu

olumsuz etkiyi, minimum seviyeye indirmek için de okul yöneticilerine büyük sorumluluk düşmektedir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar aşağıda öz olarak şöyle sıralanabilir:

1. Ortaokul müdür yardımcılarının en çok karşılaştığı sorunların başında internet erişiminin kısıtlı olması/hiç olmaması ve temizlik malzemesi-dezenfektan yetersizliği olduğu tespit edilmiştir.

2. Öğretmeninden öğrencisine, velisinden okul yöneticisine kadar birçok kişinin uzaktan eğitime hazırlıksız yakalanması, internet ve teknolojik alet sorununu beraberinde getirmiştir.

3. Araştırmaya katılan müdür yardımcılarının görüşleri doğrultusunda okullarda salgının önlenmesi ve bulaş riskinin önüne geçilebilmesi için okulların dezenfekte edilmesi ve yeterli temizlik malzemesi bulunması büyük önem taşımaktadır.

4. Ortaokul müdür yardımcılarının önerileri doğrultusunda okullarda maddi imkânsızlıklardan dolayı yaşanan sorunların giderilmesi ve pandemi ile mücadele edilebilmesi için MEB tarafından ödenek aktarımının yapılması büyük önem taşımaktadır.

5. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda eğitim ve öğretim faaliyetlerinde belirsizliğin giderilmesi ve eğitim öğretim faaliyetlerin sekteye uğramaması için net açıklamaların yapılması gereklidir.

6. Pandemi sürecinde eğitimde fırsat ve imkân eşitliğini sağlamaya yönelik devlet tarafından ücretsiz internet ve teknolojik alet dağıtımının yapılması öğrenciler arasındaki eşitsizliğin ortadan kalkmasına katkı sağlar.

Covid-19 süreci ile birlikte dünyada ve Türkiye’de eğitime ara verilmiş ve eğitim öğretim uzaktan eğitim yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Küreselleşmenin getirdiği zorunluluklardan biri de uzaktan eğitimdir. Uzaktan eğitim; öğrenen ile öğreticilerin farklı yer ve zamanlarda bulunduğu ve aralarındaki etkileşimin elektronik iletişim araçları ile gerçekleştiği bir öğretim biçimidir (Aydın, 2005). Uzaktan eğitim birçok avantajının yanı sıra birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu araştırmada da ortaokul müdür yardımcılarını tarafından teknik yetersizlik önemli bir sorun olarak görülmüştür. Uzaktan eğitime hazırlıksız yakalanılmış, başta okul yöneticileri olmak üzere öğretmenler, öğrenciler ve veliler olumsuz etkilenmiştir.

Bir okul yöneticisi, okulunu ilgilendiren her konuya dâhil olmak zorundadır. Okul yöneticileri liderlik görevini üstlenebilen kişilerdir. Okul örgütü de karmaşık bir yapıya sahip olduğundan okul yöneticilerinin yaşayacağı sorunlar öğretmeninden tutun da, öğrenci, veli ve yardımcı personeline kadar herkesi etkileyecektir. Salgın sürecinde, öğretim faaliyetlerinin sekteye uğramadan devam etmesi için ortaokul müdür yardımcılarının karşılaştığı sorunlar çözülmeye çalışılmadır.

Öneriler

Uygulamalar İçin Öneriler

1. Uzaktan eğitimde yaşanan aksaklıkları azaltmak ve verimliliği arttırmak için internet alt yapısının iyileştirilmeli ve ücretsiz internet dağıtımının yapılmalı.

2. Eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak için ihtiyacı olan öğrencilere teknolojik ürün temin edilmeli.

3. Veli, öğretmen, öğrenci ve okul yönetimi etkileşimini arttıracak uygun platformlar oluşturulmalı.

4. Okullarda ekonomik sebeplerden dolayı yaşanan sıkıntıların giderilmesi için MEB tarafından okullara ödenek aktarımının yapılmalı.

Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Bu çalışma kapsamına girmeyen diğer kamu kurum çalışanları ile de benzer araştırma yapılabilir.

2. Bu çalışmada ortaokul müdür yardımcılarının Koronavirüs (Covid-19) salgınında karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma tüm okul yöneticileriyle veya farklı kademede görev yapan öğretmenlerle de yapılabilir.

3. Bu araştırma nitel bir araştırmadır. Genellenebilir sonuçlar elde etmek amacıyla nicel araştırmalar yapılabilir.

4. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun örneklemini arttırılarak diğer illerdeki okullarda da uygulanabilir.

KAYNAKÇA

Aras, N. (2013). *Okul müdürlerinin sahip olduğu okul liderliği standartlarına ilişkin öğretmen algıları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Aslan, R. (2020). Tarihten günümüze epidemiler, pandemiler ve Covid-19. *Ayrıntı Dergisi*, 8(85), 35-41.

Aydın, C. H. (2005). Açık ve uzaktan öğrenmede kullanılan basılı materyallerdeki anlatım biçimine ilişkin öğrenen tercihleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 131-147.

Bursalıoğlu, Z. (2010). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış* (15. Basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Gökçer, N. ve Namlı, A. (2015). Yöneticilerin maarif müfettişlerince yapılan kurum denetimine yönelik algıları. *Turkish Studies*, 10(11), 707-724.

Kahraman, M. E. (2020). Covid 19 salgınının uygulamalı derslere etkisi ve bu derslerin uzaktan eğitimle yürütülmesi: Temel tasarım dersi örneği. *İmü Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 6(1), 44-56.

Karip, E. ve Köksal, K. (1999). Okul yöneticilerinin yetiştirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. (18), 193-204.

Konan, N., Yılmaz, S. ve Bozanoğlu, B. (2017). Okul müdür yardımcısı görevlendirilmesine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 23(1), 105-134. doi: 10.14527/kuey.2017.004

Külekçi Akyavuz, E. ve Çakın, M. (2020). Covid-19 salgınının eğitime etkisi konusunda okul yöneticilerinin görüşleri. *Turkish Studies*. 15(4), 723-737.

Mücevher, M. ve Erdem, R. (2019). Başarılı yönetim ve yöneticilik: kavramsal bir çerçeve. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi*, (34), 48-77.

Recepoglu, E. ve Kılınç, A.Ç. (2014). Türkiye’de okul yöneticilerinin seçilmesi ve yetiştirilmesi, mevcut sorunlar ve çözüm önerileri. *Internetnational Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1831-1832.

Özdemir, S. (2009). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi* (2.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Sağlık Bakanlığı (2020). Covid-19 (Sars-CoV-2 enfeksiyonu) rehberi. Erişim adresi: https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/rehberler/COVID-19_Rehberi.pdf 02.12.2020 tarihinde erişilmiştir.

Şirin, H. (2007). Okul ve özellikleri. S. Özdemir (Ed.). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

INVESTIGATION OF THE PERCEPTION OF SELF-EFFICIENCY IN TURKISH LESSON OF THE SECONDARY SCHOOL STUDENTS***ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN TÜRKÇE DERSİ ÖZYETERLİLİK ALGISININ İNCELENMESİ****Prof. Dr. Gürbüz OCAK**

University of Afyon Kocatepe, Faculty of Education

ORCID: 0000-0001-8568-0364

Umut Döndü ACAR

University of Afyon Kocatepe Faculty of Education Department of Educational Sciences

ORCID: 0000-0002-0481-973X

Abstract

Self-efficacy perception of the Turkish lesson can be defined as the person's opinion on the ability to organize and carry out the actions required by the lesson in order to reach the determined educational performance. In the study, it was aimed to determine the self-efficacy perceptions of secondary school students towards Turkish lessons and to evaluate them in terms of gender, grade level, academic achievement and reading variables. The sample of the study, which was carried out according to the scanning model, consisted of 933 students studying in 5th, 6th, 7th and 8th grades in Afyonkarahisar province. The research data were collected with the Turkish Course Self-Efficacy Scale developed by Durukan and Maden (2012). In the analysis of the obtained data, descriptive statistics is used in analyzing the average perception of self-efficacy in Turkish Language; t test is used for gender variable and one-way analysis of variance is used to test the grade level, academic achievement, reading books variable. At the end of the research, it was determined that the Turkish lesson self-efficacy perceptions of the secondary school students were not at a good level, and it corresponded to the statement "Defines me partially". Secondary school students' gender, grade levels, academic achievement and reading frequency show a significant difference on their Turkish course self-efficacy perceptions. Scheffe test was used to find out among which groups the differences between students' grade levels, academic achievement and frequency of reading books.

Keywords: Turkish lesson, self-efficacy, perception, secondary school students.

ÖZET

Türkçe dersi öz yeterlik algısı, kişinin belirlenen eğitim performansına erişmek için dersin gerektirdiği eylemleri düzenleme ve gerçekleştirme yeterliliğine ilişkin görüşü olarak tanımlanabilir. Öğrencileri, eğitim hayatları boyunca bilişsel özelliklerinin yanı sıra duyuşsal özellikleri de öğrenimlerini etkilemektedir. Bu yüzden öz yeterlilik algılarını belirlemeleri, karşılaştıkları durumlarda çözüm yolları tespitlerinde ve uygulamaların da ana dillerini geliştirmelerine katkı sağlayacaktır. Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin Türkçe dersine yönelik öz yeterlik algılarını tespit edilmesi ve cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı ve kitap okuma değişkenleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Tarama modeline göre

yürütülen çalışmanın örnekleme, Afyonkarahisar il merkezindeki 5, 6, 7 ve 8. sınıfta öğrenim gören 933 öğrenciden oluşmuştur. Araştırmanın verileri, Durukan ve Maden (2012) tarafından geliştirilmiş olan Türkçe Dersi Öz Yeterlik Algısı Ölçeği ile toplanmıştır. Türkçe Dersi Öz yeterlik algısı ortalamalarının çözümlenmesinde betimsel istatistiklerden; cinsiyet değişkeni için t testi, sınıf düzeyi, akademik başarı, kitap okuma değişkenlerini test etmek için ise tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Araştırma sonunda, ortaokul öğrencilerinin Türkçe dersi öz yeterlik algılarının iyi düzeyde olmadığı, Biraz Uyuyor ifadesine denk geldiği tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinin cinsiyetlerinin, sınıf düzeylerinin, akademik başarılarının ve kitap okuma sıklıklarının Türkçe dersi öz yeterlilik algıları üzerinde anlamlı bir farklılık göstermektedir. Öğrencilerin sınıf düzeyleri, akademik başarıları ve kitap okuma sıklıkları arasındaki farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla Scheffe testi kullanılmıştır

Anahtar Sözcükler: Türkçe dersi, öz yeterlik, algı, ortaokul öğrencileri.

INTRODUCTION

Some individuals in the educational environment are willing to understand and use information immediately. Others have difficulty understanding and learning information, which hinders the individual's readiness and motivation for the lesson. Therefore; in the 19th century, this failure was limited by the intelligence or diligence of individuals. In the 20th century, differences in individuals started to be of interest and work on this topic began. In the early 1970s, the concepts of metacognition and social cognition emerged. Metacognition is the knowledge of one's own thoughts. Social cognition is concerned with social factors affecting one's self-regulation (Zimmerman, 2000). Bandura, on the other hand, made investigations on the social cognition approach and self-regulation. According to Bandura (1986), in Social Cognitive Approach; Self-regulation of motivation and performance skills is governed by some self-regulation mechanism that works together. One of these mechanisms is individuals' belief in their personal abilities. This mechanism is self-efficacy. To be successful in the person, not only must he have the necessary skills, he must also believe in his abilities in order to achieve the desired goals. They have noticed that individuals' beliefs about their academic abilities play an important role in their motivation to be successful. Bandura focused on self-efficacy in 1977. With this study, he created a theoretical background for the concept of self-efficacy by analyzing fear and avoidance behaviors (Bandura, 1977). Self-efficacy is one of the important words of Social Cognition Theory for the individual to use his / her skills effectively.

It has been stated by many linguists that the individual's native tongue is learned from the family and then from the immediate environment. Aksan (1990) stated that "the definition of native tongue is the language that is learned from the mother and immediate family circle and then from the environments that are related, descends into the subconscious of the human and creates the strongest bonds of individuals with the society. On native tongue development, native tongue education is provided in schools from the first grade of primary school to the last level of education. It is seen that some problems always arise no matter how much language education the individual gets. For this reason, not only cognitive features but affective features during teaching are effective and important in native tongue teaching.

Determining the self-efficacy levels of the students for the course will enable them to examine the problems from the perspective of the students and contribute to the development of the native tongue with the developed solutions (Durukan & Maden, 2012). The Turkish Education Program in schools aims to "raise individuals who can use Turkish correctly, effectively and beautifully, think critically and creatively, use and produce information, are entrepreneurial, and give importance to personal and social values" (MEB, 2005). On the other hand, Ertürk (1979) said, "The goals of education may be directed towards one of the ideals such as a political philosophy, welfare state, jihadist state, bright horizons, classless society or a democratic order based on the balance between freedom, independence, justice and welfare variables". Accordingly, the importance of Turkish education, which is an important part of education through education, is increasing day by day, as it brings Turkish, which is an important communication and life tool - language - to students. The organization of Turkish lessons in a way that serves its purpose is necessary both for achieving the goals of the program and for the language needs of the society to be at the desired level (MEB Prog., 2005). Students' success levels in Turkish lesson are related to many factors. These include readiness levels, educational environment and situations, family, gender, teachers and environmental factors.

Significance of the Study

Self-efficacy is the capacity of an individual to organize the necessary activities for a certain performance and to present them successfully. Therefore, in order to develop students' self-efficacy perception, it is necessary to develop the feeling of being successful in the student with simple examples at the beginning. Knowing the self-efficacy of the individual, getting to know herself/himself and learning to learn is not only her/his academic success in school life, but also a skill she/he will use throughout her/his life. In this context, it is important for individuals to develop their native tongue in order to be successful. Students' affective characteristics as well as their cognitive characteristics affect their learning throughout their education life. Students' affective characteristics as well as their cognitive characteristics affect their learning throughout their education life. For this reason, determining their self-efficacy perceptions will contribute to the determination of solutions in the situations they encounter and to develop the nativetongue of the applications. Therefore, in this study, determining the Turkish course self-efficacy perceptions of secondary school students is important in terms of guiding the studies to be carried out.

Purpose of the Study

This study aims to determine the level of Turkish course self-efficacy perceptions of secondary school students and whether there is a significant difference according to various variables.

Statement of the Problem

Do secondary school students' perceptions of English self-efficacy differ significantly in terms of some variables?

Sub-statements of problems

1. What is the distribution of Turkish lesson self-efficacy perceptions of secondary school students?
2. Turkish lesson self-efficacy perceptions of secondary school students;
 - a. their gender,
 - b. grade levels,
 - c. success grades,
 - d. according to their diary keeping status,
 does it show any significant difference?

METHOD

Research Design

In the study, general survey model, one of the quantitative research methods, was used to reach a general judgment about the Turkish self-efficacy perceptions of secondary school students. The general survey model is the survey studies that aim to make a general judgment about the universe in a universe with a large number of elements, taking samples from the whole or part of the universe, or on a sample (Karasar, 2018).

The Universe and Sample Of The Study

The study population of the research consists of all secondary school students studying in Afyonkarahisar in the 2019-2020 academic year. The universe is often made up of similar-purpose clusters with various elements. The sampling done when all the clusters in the universe have the chance to be selected individually is called cluster sampling (Karasar, 2018). The disproportionate cluster sampling method, one of the cluster sampling methods, was used in order to obtain a heterogeneous group from the universe, because the units in the universe of this study are spread over a wide geographical area. Secondary schools in the city center of Afyonkarahisar were accepted as a cluster and the schools to be included in the study were selected among them. It is aimed to reach all students studying in 5th,6th,7th,8th grades in the province of Afyonkarahisar in order to apply the data collection tools of the research.

Table 1
Numerical Data Regarding the Group Worked on in the Study

Variables		f	%
Gender	Female	510	54,7
	Male	423	45,3
Total		933	100
Grades	5 th grade	161	17,3
	6 th grade	214	22,9
	7 th grade	266	28,5
	8 th grade	292	31,3
Total		933	100
Achievement gardes	0-44	42	4,5
	45-54	63	6,8
	55-69	162	17,4
	70-84	268	28,7
	85-100	398	42,7
Total		933	100
Diary	Yes	266	28,5
	No	667	71,5
Total		933	100

When Table 1 is examined; 510 of the students in the study group are female (54.7%) and 423 (45.3%) are male. 161 of the students (17.3%) are 5th grade, 214 (22.9%) are 6th grade, 266 (28.5%) are 7th grade, 292 (31.3%) The most attendance with the 8th grade was from the 8th grade. When the success grades of the students who participated in the study are examined; 42 (4.5%) students with 0-44 points, 63 (6.8%) students among 45-54 points, 162 (17.4%) students with 55-69 points, 70-84 points There are 268 (28.7%) students in the range of 85-100 points, 398 (42.7%) students with the highest participation. It can be said that the average success of the students participating in the study is close to a good level with 3.98. When the diary keeping status of the students was examined, 266 (28.5%) students answered yes and 667 (71.5%) students answered no. It has been found that more than half of the students do not write a diary.

Data Collection Tool

The research data were collected with a form consisting of two parts. Students' demographic information is included in the first part of the data collection tool. In the second part, "Self-Efficacy Perception Scale for Turkish Lessons" developed by Durukan and Maden (2012) was used to measure students' Turkish lesson self-efficacy perception levels. The Cronbach Alpha coefficient of the scale's reliability was found to be = .89. The Cronbach Alpha coefficient of the reliability of the scale for this study was found to be = .92.

Data Analysis

The data were transferred to computer environment and data analysis was done by computer. Descriptive Statistics were used to measure secondary school students' Turkish lesson self-efficacy perception levels. Since the data of the Turkish lesson self-efficacy perception scale of secondary school students showed normal distribution, it was decided to apply parametric tests. T test to determine whether there is a significant difference in Turkish lesson self-efficacy perceptions of secondary school students according to their gender and diary keeping status; ANOVA was applied to determine whether there is a significant difference according to grade level and achievement grades. Post hoc multiple comparison test, LSD test, was used to determine the source of the difference as a result of the emergence of a significant difference in Turkish lesson self-efficacy perceptions of secondary school students according to their grade levels. As a result of the emergence of a significant difference in Turkish lesson self-efficacy perceptions of secondary school students according to their success grades, the post hoc multiple comparison test Scheffe test was used to determine which pair of subgroups' mean scores differed.

FINDINGS

The findings obtained as a result of analyzing the collected data are given by arranging them according to the sub-problems.

Findings Related to the Distribution of Secondary School Students' Turkish Self-Efficacy Perceptions

"How is the distribution of Turkish lesson self-efficacy perceptions of secondary school students?" is the first sub-problem in research. For this reason, in order to determine to what extent the students participating in the study show the items in the Turkish lesson self-

efficacy perception scale; the frequency and percentage table of the responses given to the scale items was created; Then, the levels of the answers given are given in table 2.

Table 2

Frequency, Percentage, Arithmetic Average Values and Levels of Participation Regarding the Turkish Self-Efficacy Scale

Items		1	2	3	4	5	\bar{X}	ss	K.D
1. The form and meaning features of long sentences and paragraphs in Turkish lesson worry me.	f	83	93	198	217	342	3,69	1,29	4
	%	8,9	10,0	21,2	23,3	36,7			
2. When I speak in Turkish lesson, I cannot be sure of myself.	f	26	111	212	280	304	3,78	1,11	4
	%	2,8	11,9	22,7	30,0	32,6			
3. I have difficulty solving the questions at word, sentence and paragraph level in Turkish lesson.	f	58	121	221	259	274	3,61	1,20	4
	%	6,2	13,0	23,7	27,8	29,4			
4. When I listen to what is explained in the Turkish lesson, I cannot fully understand what is explained.	f	90	114	188	228	313	3,60	1,31	4
	%	9,6	12,2	20,2	24,4	33,5			
5. Turkish lesson exams worry me.	f	95	155	217	205	261	3,41	1,32	4
	%	10,2	16,6	23,3	22,0	28,0			
6. I would like to take a research paper and produce a project in the Turkish course.	f	133	160	219	192	239	3,26	1,38	3
	%	14,3	17,1	22,4	20,6	25,6			
7. I feel confident while doing project and performance homework in Turkish lesson.	f	97	134	209	228	265	3,46	1,31	4
	%	10,4	14,4	22,4	24,4	28,4			
8. I cannot do my projects and homework alone in Turkish lessons..	f	99	131	209	223	271	3,47	1,32	4
	%	10,6	14,0	22,4	23,9	29,0			
9. I do not believe that I expressed myself fully in writing and verbally in the 9th Turkish lesson.	f	114	130	230	208	251	3,38	1,33	3
	%	12,2	13,9	24,7	22,3	26,9			
10. No matter how hard I try, I cannot learn the subjects of the Turkish lesson.	f	84	116	147	183	403	3,76	1,33	4
	%	9,0	12,4	15,8	19,6	43,2			
11. I am afraid of making mistakes in Turkish lessons	f	110	149	207	202	265	3,39	1,35	3
	%	11,8	16,0	22,2	21,7	28,4			
12. In the Turkish lesson, I can help my friends who have difficulty understanding their subjects.	f	110	171	247	193	212	3,24	1,35	3
	%	11,8	18,3	26,5	20,7	22,7			
13. I can easily understand the concepts in Turkish lesson	f	99	121	217	258	238	3,44	1,28	4
	%	10,6	13,0	23,3	27,7	25,5			
14. I am afraid of not being able to answer the questions asked by the teacher in Turkish lessons..	f	98	142	214	200	279	3,45	1,33	4
	%	10,5	15,2	22,9	21,4	29,9			
15. When it comes to me, I get excited about participating in the Turkish lesson.	f	178	160	188	228	179	3,08	1,39	3
	%	19,1	17,1	20,2	24,4	19,2			
16. I am always afraid of not getting results in the studies of the Turkish lesson.	f	93	161	186	215	278	3,45	1,33	4
	%	10,0	17,3	19,9	23,0	29,8			
17. In Turkish lesson, I deal with other things besides the lesson.	f	68	109	173	162	421	3,81	1,31	4
	%	7,3	11,7	18,5	17,4	45,1			
18. I panic during impromptu speech.	f	140	166	211	235	181	3,16	1,33	3
	%	15,0	17,8	22,6	25,2	19,4			
19. I have the necessary skills to be successful in Turkish lessons.	f	94	115	235	243	246	3,46	1,27	4
	%	10,1	12,3	25,2	26,0	26,4			
20. I have the necessary skills to be successful in Turkish lessons.	f	118	145	214	225	231	3,33	1,33	3
	%	12,6	15,5	22,9	24,1	24,8			
21. If I had a choice, I would not want	f	88	104	161	137	443	3,80	1,37	4

to take Turkish lessons	%	9,4	11,1	17,3	14,7	47,5			
22. I do not voluntarily answer the questions asked in the Turkish lesson.	f	84	126	179	174	370			
	%	9,0	13,5	19,2	18,6	39,7	3,66	1,35	4
23. My teacher correcting my mistakes worries me.	f	82	113	190	188	360			
	%	8,8	12,1	20,4	20,2	38,6	3,68	1,32	4
24. Whether the topics are difficult or easy in Turkish lessons, I am sure I will be able to understand these topics.	f	105	184	197	205	242			
	%	11,3	19,7	21,1	22,0	25,9	3,32	1,34	3
25. When I attend the lesson in Turkish lesson, I don't feel confident.	f	96	121	188	178	350			
	%	10,3	13,0	20,2	19,1	37,5	3,61	1,36	4
26. I am not sure that I can understand difficult Turkish subjects.	f	61	134	226	253	259			
	%	6,5	14,4	24,2	27,1	27,8	3,55	1,36	4
27. I cannot keep up with the classroom in Turkish lesson.	f	91	113	179	157	393			
	%	9,8	12,1	19,2	16,8	42,1	3,69	1,37	4
28. I am sure that I will be successful in the exams of the Turkish course.	f	70	142	214	234	273			
	%	7,5	15,2	22,9	25,1	29,3	3,53	1,26	4
29. I get excited when I don't understand what my teacher said and told	f	90	154	208	206	275			
	%	9,6	16,5	22,3	22,1	29,5	3,45	1,32	4
30. No matter how hard I try, I cannot learn Turkish lessons.	f	92	108	158	187	388			
	%	9,9	11,6	16,9	20,0	41,6	3,72	1,36	4
31. Even though I come prepared for the lesson, I cannot overcome my excitement.	f	111	124	186	213	299			
	%	11,9	13,3	19,9	22,8	32,0	3,50	1,36	4
32. When activities related to Turkish lesson are too difficult, I will stop doing them or just do the easy parts.	f	78	118	202	198	337			
	%	8,4	12,6	21,7	21,2	36,1	3,64	1,36	4
33. I am interested in the different methods and techniques used in Turkish lessons.	f	101	143	195	235	259			
	%	10,8	15,3	20,9	25,2	27,8	3,44	1,32	4
34. I can complete the tasks given in Turkish lessons.	f	79	112	175	221	346			
	%	8,5	12,0	18,8	23,7	37,1	3,69	1,30	4
35. I am confident that I can do the homework and exams in Turkish class perfectly.	f	82	143	214	229	265			
	%	8,8	15,3	22,9	24,5	28,4	3,48	1,28	4
36. I believe that I will get high marks from the Turkish course.	f	84	123	201	252	273			
	%	9,0	13,2	21,5	27,0	29,3	3,54	1,28	4
37. I am confident that I can understand the basic concepts described in the Turkish lesson.	f	85	129	198	233	288			
	%	9,1	13,8	21,2	25,0	30,9	3,55	1,30	4
38. I believe that I will understand even the most difficult subject that the teacher will tell in the Turkish lesson.	f	96	158	222	251	206			
	%	10,3	16,9	23,8	26,9	22,1	3,34	1,27	3
39. I am sure that I will be able to use all the skills taught in Turkish lesson skillfully.	f	97	136	219	242	239			
	%	10,4	14,6	23,5	25,9	25,6	3,42	1,29	4
Total							3,50	,65	4

*1= Not define me Completely

*2= Not define me

*3= Defines me partially

*4= Defines me

*5= Defines me completely

*P.L.= participation level

Very low (1) 1.00 - 1.80

Low (2) 1.81 - 2.60

Medium (3) 2.61 - 3.40

High (4) 3.41 - 4.20

Very high (5) 4.21 - 5.00

When the table 2, which includes the arithmetic mean values of the students' Turkish self-efficacy perception scale, is examined; the standard deviations and averages of the students' answers to the Turkish self-efficacy perception scale are between 3.81 ± 1.31 and 3.08 ± 1.39 . Among the items reflecting the students' perceptions of Turkish self-efficacy, the 17th item, "I deal with things other than the lesson in the Turkish lesson", was the highest participant with an average of 3.81. there was the least participation in the 15th item, "I am excited when it is my turn to participate in the lesson in Turkish lesson, with an average of 3.08 In addition, when the item frequencies and participation levels regarding the Turkish lesson self-efficacy perception scale are examined; it is observed that the average values of the items are mostly distributed in the expressions "Defines me", which are in the range of 3.41- 4.20, and "Defines me partially" with average values between 2.61-3.40. It is noteworthy that the students participating in the research preferred the expression "Defines me" the most. According to item frequencies, it is seen that the students participating in the research avoid the statement "Not define me completely". According to the average of the answers given by the students to the items of the scale, the Turkish lesson self-efficacy perception levels of the students were determined to be high.

Findings of Significant Differences of Secondary School Students' Perceptions of Turkish Course Self-Efficacy According to Various Variables

The difference analysis of secondary school students participating in the study according to gender, grade level, success grade and writing diary variables are given below.

The standard deviations and arithmetic averages of the answers given to the Turkish course self-efficacy scale of the secondary school students participating in the study were calculated, and a t-test was conducted to reveal whether the students' perceptions of Turkish course self-efficacy were significantly different between gender.

Table 3

T test Results of Secondary School Students' Perceptions of Turkish Course Self-Efficacy by Gender

	Gender	N	\bar{X}	ss	df	t	p
Turkish lesson self-efficacy perception	Female	510	3,56	,66	931	3,074	,002
	Male	423	3,43	,64			

When Table 3 is examined, t-test results of the opinions of secondary school students participating in the study regarding the Turkish course self-efficacy perception scale are given. According to the analysis results; in the answers given by secondary school students to the Turkish lesson self-efficacy perception scale, the mean of female students ($\bar{x} = 3.56$) and the mean of male students ($\bar{x} = 3.43$) were calculated. A significant difference was found in the Turkish course self-efficacy perceptions of the students according to their gender ($t_{(931)} = 3,074, p < 0.05$).

ANOVA results of the opinions of the secondary school students participating in the study regarding the Turkish lesson self-efficacy perception scale according to their grade levels, achievement grades, parents' education status, time spent with technological tools and writing diary status

Tablo 4

Ortaokul Öğrencilerinin Türkçe Dersi Öz Yeterlilik Algularının Çeşitli Değişkenlere Göre ANOVA Sonuçları

		f, \bar{X} ve ss değerleri			ANOVA Sonuçları						
Turkish lesson self-efficacy		N	\bar{X}	ss	variance source	(Sum of square)	(df)	mean square	F	p	difference
Grade level	5 th	161	2,93	,77	Bet. gr	13,092	3	4,364			2-4
	6 th	214	3,16	,81	With.g	584,823	929	,630	6,932	,000	3-4
	7 th	266	3,11	,76	Total	597,915	932				
	8 th	292	2,88	,80							
	Total	933	3,02	,80							
Achievement	0-44	42	2,71	,56	Bet.gr	77,932	4	19,483			1-5
	45-54	63	2,67	,71	With.g	519,983	928	,560	34,771	,000	2-5
	55-69	162	2,75	,71	Total	597,915	932				3-5
	70-84	268	2,82	,70							4-5
	85-100	398	3,35	,81							
	Total	933	3,02	,80							

The standard deviations and arithmetic averages of the answers given to the Turkish lesson self-efficacy scale of the secondary school students participating in the study were calculated and variance analysis was conducted to reveal whether there was a significant difference between the students' Turkish lesson self-efficacy perceptions. According to the analysis results; The average of 5th grade students (\bar{x} cevap = 3.60), the average of the 6th grade students (\bar{x} = 3.57), the average of the 7th grade students (\bar{x} = 3.47), 8 The average of the class students was calculated as (\bar{x} = 3.50). According to the grade levels, it was revealed that the highest Turkish lesson self-efficacy perception was 5th grade, and the lowest Turkish lesson self-efficacy perception was found to be 7th grade students. $p < 0.05$). The effect size calculated as a result of the test ($\eta^2 = 0.009$) shows that this difference is small. Effect size; It is the eta-square (η^2) correlation coefficient used to determine the relationship between variables of the ANOVA test. Eta-square shows how effective the independent variable has on the dependent variable. Eta-squared values vary between 0.00 and 1.00. Levels are graded as $\geq, 01$ small, $\geq, 06$ medium, $\geq, 14$ wide (Büyüköztürk, 2018). As a result of the LSD multiple comparison test conducted to find the source of this difference, it was determined that the significant difference was between 5th grade and 8th grades and between 6th and 8th grades. LSD Test (Least Significant Difference); It is widely used by researchers because of its ease of application and the likelihood that smaller mean differences are significant. The LSD (least significant difference) method applies standard t-tests to all possible pairs of group means. LSD test is very vulnerable to type I error. Because, although Type I error level (α) is chosen as 5%, as the number of groups increases, the amount of error per group also increases. Therefore, LSD multiple comparison statistics should not be used if the number of groups compared is high (Kayri, 2009, p. 53,54; cited in Can A., 2018).

The standard deviations and arithmetic averages of the answers given to the Turkish lesson self-efficacy perception scale of the secondary school students participating in the study were calculated, and variance analysis was conducted to reveal whether there was a significant difference between the students' perceptions of Turkish lesson self-efficacy scores. According to the analysis results; the average of the students with a success grade of 0-44 (\bar{x}

= 3,05), the average of the students with a success grade of 44-54 ($x = 3,0 = 3,09$), the average of the students with a success grade of 55-69 ($x = 3,16$), there was a significant difference between the average of students with 70-84 ($\bar{x} = 3.35$) and the average of students with a success grade of 85-100 ($\bar{x} = 3.86$) ($F = 71.38, p < 0.05$). The effect size calculated as a result of the test ($\eta^2 = 0.23$) shows that this difference is wide. As a result of the Scheffe multiple comparison test conducted in order to find the source of this difference, the students who have the scores of 0-44 and 85-100 of the significant difference, the students who have 45-54 and 70-84 success grades, have 45-54 and 85-100 success grades. It has been observed that the students with 55-69 and 70-84 achievement grades are among the scores of the students with 55-69 and 85-100 success grades. The comparison of all possible linear combinations between groups, the Scheffe test is considered as a post hoc type that is the most flexible and can keep the α error margin under control if the number of groups to be compared is high and does not take into account the assumption that the number of observations in the groups are equal (Scheffe, 1953; Scheffe, 1959: cited in Büyüköztürk, 2018, p. 48).

The standard deviations and arithmetic averages of the answers given to the Turkish lesson self-efficacy scale of the secondary school students participating in the study were calculated and a t-test was conducted to reveal whether there was a significant difference between the students' perceptions of Turkish lesson self-efficacy in their diary status.

Table 5
Secondary school students' Turkish Lesson Self-Efficacy Perceptions t test results according to their diary

	Diary	N	\bar{X}	ss	df	t	p
Turkish lesson self- efficacy perception	Yes	266	3,38	,58	931	3,634	,000
	No	667	3,55	,68			

While the average of Turkish course self-efficacy perception scores of 266 students who participated in the study who kept a diary was ($\bar{x} = 3.38$), the average of 667 students who did not keep a diary was calculated as ($\bar{x} = 3.55$). According to the results of the t-test, a significant difference was found between the students who keep a diary and those who do not keep a diary $t_{(931)} = 3,634, p < 0.05$.

DISCUSSION AND CONCLUSION

The aim of this study is to examine the relationship between secondary school students' perceptions of Turkish course self-efficacy and their English self-efficacy beliefs. In this section, comparisons made using the studies in the literature on the analyzed and interpreted data are presented.

The first sub problem of the study is "What is the distribution of secondary school students' perceptions of Turkish course self-efficacy?" As a result of the analysis made to find an answer to the question, students are interested in the 17th item, "I deal with things other than the lesson in Turkish lesson." it was revealed that they made the highest preference with an average of 3.81. The 17th item is included in the factor of "Prejudice towards the course process". For this reason, it can be said that the students participating in the research have prejudices against the Turkish course. For this reason, it can be said that the students participating in the research have prejudices against the Turkish course. And also; students,

the 15th item, "I get excited when it is my turn to participate in the lesson in Turkish." with an average of 3.08, there was the least participation in the statement. Since the 15th item is included in the factor of "Prejudice towards the course process", it can be said that students sometimes have prejudices about the course process. It is noteworthy that the students participating in the research preferred the expression "Defines me" the most. According to item frequencies, it is observed that the students participating in the research avoid the statement "Not defines me completely". According to the results, it can be said that the prejudices of students towards the Turkish course process are high. According to the averages of the answers given by the students to the scale items, their Turkish self-efficacy perception level was determined to be high because they had high participation in the Turkish course self-efficacy perception scale. Demirel and Şengül (2017) stated in their study that students staying in institutions affiliated to the Ministry of Family and Social Policies are more prejudiced towards the course process than students staying with their families, and they experience more excitement, anxiety and stress in Turkish lessons. Turkish lesson of this situation was seen as negative in terms of self-efficacy perceptions. In the study conducted by Urun Karahan (2017) to determine the reading habits and Turkish lesson self-efficacy perception levels of 8th grade students, it was found that the average of the sub-dimension of "being prejudiced towards the lesson process" was at a bad level. Ocak and Karataş (2019) revealed that students answered the majority to the items in the factor of "prejudice towards the course process". As a result of all the data, it was revealed that the students had a high level of Turkish self-efficacy. In the study conducted by Maden (2020) to determine the self-efficacy perceptions of secondary school students towards the Turkish course, it was determined that the self-efficacy perceptions of the Turkish course were at an intermediate and coincided with an uncertain interval due to indecision.

The second sub-problem of the study was "The perceptions of secondary school students' Turkish course self-efficacy; Does it differ significantly according to their gender, grade level, achievement grades and diary keeping? " As a result of the analysis made in order to find an answer to the question; A significant difference was found in the Turkish course self-efficacy perceptions of the students according to their gender. There are studies in parallel with this study in the research on the subject. Innalı and Aydın (2014) examined the reader self-efficacy of 8th grade primary school students according to various variables and found that the students' reader self-efficacy scores differ significantly according to gender. In a study conducted by Ocak and Karataş (2019) to examine the self-efficacy levels of eighth grade students in Turkish lessons, it was determined that the Turkish self-efficacy levels of the students differ according to their gender. In the study of Katrançı (2014), it was determined that the self-efficacy perception levels of the participants for speaking skill differ significantly according to the gender variable. On the other hand; There are studies that are not parallel to the result of this study. In the study conducted by Maden (2020) to determine the self-efficacy perceptions of secondary school students towards Turkish lesson, she emphasized that there was no significant difference between gender and Turkish lesson self-efficacy perception. It was stated by Sallabaş (2012) that Turkish speaking self-efficacy did not make a significant difference according to gender. As a result of the examination of the students' Turkish lesson self-efficacy perception levels according to their grade levels, it was

revealed that the Turkish lesson self-efficacy perceptions of the secondary school students differ significantly according to their grade levels. According to grade levels, it was revealed that 5th grade students had the highest perception of Turkish lesson self-efficacy, and 7th grade students had the lowest perception of Turkish lesson self-efficacy. The reason for the miscarriage of 7th grade students can be attributed to the physical and psychological changes that occur due to adolescence.

When the literature on the subject is examined; In the study conducted by Maden (2020), which aims to evaluate the self-efficacy perceptions of secondary school students regarding Turkish lesson in terms of grade level, it has been revealed that there is a significant change in the Turkish lesson self-efficacy perceptions of students according to grade level. In the study conducted by Yılmaz, Yiğit, and Kaşarcı (2012) titled "Examining the self-efficacy levels of primary school students in terms of academic achievement and some variables", they stated that students' self-efficacy scores differ significantly according to their grade levels. When examined in the literature; Studies on secondary school students regarding the grade level and perception of Turkish self-efficacy are not common. And also; In studies examining self-efficacy perception levels for other courses according to grade levels, results that are not in line with the study have been reached. Ekinçi (2013) examined pre-service teachers' self-efficacy perceptions towards music, painting and physical education lessons, and as a result of this study, it was found that there was no significant difference between self-efficacy levels according to classes. In the studies conducted by Yağcı and Aksoy (2015), which examined the relationship between the academic self-efficacy of music teacher candidates and their teaching self-efficacy, it was found that the academic self-efficacy of the music teacher candidates did not differ according to the grade level. Özgen and Bindak (2011), in their study to determine high school students' self-efficacy beliefs about mathematics literacy, found that students' self-efficacy beliefs differ significantly according to the class they read.

As a result of the examination of the students' perception of Turkish lesson self-efficacy according to their achievement grades, it was found that the perceptions of Turkish lesson self-efficacy of secondary school students differ significantly according to their achievement grades. According to the success grades, it was determined that the students with the highest perception of Turkish course self-efficacy were also the students with high academic achievement, that is, the achievement grade of 84-100. When the field literature is examined; There are studies in parallel with this study. In the study conducted by Ülper and Bağcı (2012), they examined the self-efficacy perceptions of Turkish teacher candidates towards the teaching profession. As a result of the study, there is a significant difference between the teacher candidates' self-efficacy perceptions of the academic achievement variable. Özgen and Bindak (2011) stated in their study to determine the self-efficacy beliefs of high school students about mathematics literacy, that students' self-efficacy beliefs differ significantly according to their mathematics course achievement score.

As a result of examining the students' Turkish lesson self-efficacy perception levels according to their diary status; There was a significant difference between students' perceptions of Turkish lesson self-efficacy in their diary status. Özbay and Zorbaz (2012) in their study; It was determined that students who do not keep a diary experience writer's block

more than those who do not keep a diary, and the difference between those who do not keep a diary and those who do not keep a diary is statistically significant. Even though journaling is more related to writing skills, Turkish lesson affects perception of self-efficacy and English self-efficacy beliefs, as in this study.

REFERENCES

- Aksan, D. (1990). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim 1*, Ankara: TDK Basımevi
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2),191.Retrieved December 15, 2020 from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.315.4567&rep=rep1&type=pdf>
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self Efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman.
- Baş, G. ve Şahin, C. (2012). İlköğretim 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin okuma tutumları ve yazma eğilimleri ile Türkçe dersindeki akademik başarıları arasındaki ilişki. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 (3), 555-572.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Veri analizi el kitabı* (24. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Can, A. (2018). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, A , Şengül, M . (2017). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Kurumlarda ve Ailelerinin Yanında Kalan Ortaokul Öğrencilerinin Türkçe Dersi Özyeterlik Algılarının Karşılaştırılması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 19 (3) , 260-275 . DOI: 10.17556/erziefd.303306
- Durukan, E. ve Maden, S. (2012). Türkçe Dersi Özyeterlik Algısı Ölçeği (TDÖAÖ): Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 164-173.
- Ekici, G. (2005). Biyoloji Özyeterlik Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 85-94.
- Ekinci, H. (2013). Öğretmen adaylarının özyeterlik algıları: müzik, resim ve beden eğitimi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(3), 189-196.
- Erktin, E. ve Ader, E. (2004). Sınavda öğrencilerin başarısını neler etkiliyor? *Cumhuriyet Gazetesi*, 894, 21.
- İnnalı, H., Ö. ve Aydın, İ. S. (2014). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin okur öz yeterliklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9* (9), 651-682
- Kaptan, F. ve Korkmaz, H. (2001). İşbirliğine dayalı fen öğretiminin öğretmen adaylarının öz-yeterlik düzeylerine etkisi. IV. *Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemi kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Katrancı, M. (2014). Öğretmen Adaylarının Konuşma Becerisine Yönelik Öz Yeterlik Algıları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 3 (2), 174 – 195.

Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (1995). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Engin Yayınevi
Maden, A. (2020). Ortaokul öğrencilerinin Türkçe dersi öz yeterlik algıları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(3), 1136-1150.

Maden, S. ve Durukan, E. (2012). Türkçe dersi özyeterlilik algısı ölçeği (TDÖAÖ): Güvenirlilik ve geçerlilik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 43,164-173.

MEB (2005). *İlköğretim Türkçe Öğretim Programı ve Kılavuzu* (6-8. Sınıflar). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Ocak, G. ve Karataş, S . (2019). Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dersi Öz Yeterlik Düzeyi . *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi* , 5 (1) , 1-20 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijofe/issue/45469/425346>.

Önkaş, N. A. (2008). Türkçe öğretiminde teknoloji kullanımı ve kalıcı öğrenme. 8th. *International Educational Technology Conference* (ss.811-816). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Özbay, M. ve Zorbaz K. Z. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin yazma tutukluğu düzeyleri üzerine bir değerlendirme. *TSA-Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 47- 72.

Özgen, K. ve Bindak, R. (2011). Lise öğrencilerinin matematik okuryazarlığına yönelik özyeterlilik inançlarının belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11 (2), 1073-1089

Sallabaş, M.E. (2012). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin konuşma kaygılarının değerlendirilmesi. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(3), 2199-2218.

Sever, S. (2000). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Snyder, C., R. & Lopez S. (2002). *Handbook of positive psychology*. Oxford University Press US.

Tschannen-Moran, M. & Johnson, D. (2011). Exploring literacy teachers' self-efficacy beliefs: potential sources at play. *Teaching and Teacher Education*, 27 (4), 751-761.

Ülper, H. & Bağcı, H. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının öğretmenlik mesleğine dönük özyeterlilik algıları. *Turkish Studies*, 7/2, 1115-1131.

Ürün Karahan, B. (2017). 8. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutumlarının Türkçe Dersi Öz Yeterlilik Algıları ile ilişkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(4),2616-2626

Yağcı, U , Aksoy, V . (2015). Müzik Öğretmeni Adaylarının Akademik Öz Yeterlilikleriyle Öğretmenlik Öz Yeterlilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi . *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 1 (33) , 84-104 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maeuefd/issue/19406/206329>

Yıldırım, F. & İlhan, Ğ. Ö. (2010). “Genel Özyeterlilik Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması”. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301-308. <http://www.turkpsikiyatri.com/pdf/c21s4/301-308.pdf>, Erişim Tarihi: 15.12.2020.

Yıldız, M. (2013). İlköğretim 3, 4 ve 5. sınıf öğrencilerinin okuma motivasyonlarının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(168), 260-271.

Yılmaz, E., Yiğit, R. ve Kaşarcı, İ. (2012). İlköğretim öğrencilerinin öz yeterlilik düzeylerinin akademik başarı ve bazı değişkinler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 371-388.

INVESTIGATION OF THE ENGLISH SELF-EFFICIENCY BELIEFS LEVELS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN İNGİLİZCE ÖZYETERLİLİK İNANÇ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ****Prof. Gürbüz OCAK**

University of Afyon Kocatepe, Faculty of Education

ORCID: 0000-0001-8568-0364

Umut Döndü ACAR

University of Afyon Kocatepe Faculty of Education Department of Educational Sciences

ORCID: 0000-0002-0481-973X

ABSTRACT

In language teaching, individual characteristics are a factor affecting learning. Especially affective characteristics have an important place in language teaching. Self-efficacy is the individual organizing and carrying out the necessary activities to achieve the determined goal. In this study, it was aimed to determine the English self-efficacy belief levels of secondary school students and to evaluate them in terms of gender, grade level, academic achievement and time spent with technological tools. The study group of the research consists of a total of 933 people, including 510 female students and 423 male students, who study at secondary schools in Afyonkarahisar province with the cluster sampling method. The research data were collected with the English Self-Efficacy Scale developed by Yanar and Bümen (2012). In the analysis of the obtained data, the arithmetic means and standard deviation in the analysis of the self-efficacy averages; t test is used for gender variable and one-way analysis of variance is used to test the grade level, academic achievement and time spent with technological tools variable. As a result of the study, there is a significant difference in English self-efficacy beliefs of secondary school students on their gender, grade levels, academic achievement and time spent with technological tools. The Scheffe test was used to find out among which groups the differences between students' grade levels, academic achievement and time spent using technological tools. In addition, secondary school students' self-efficacy beliefs in English were determined to be intermediate.

Keywords: English, self-efficacy, secondary school students**ÖZET**

Dil öğretiminde bireyin özellikleri öğrenmeyi etkileyen bir faktördür. Özellikle duyuşsal özellikler dil öğretiminde önemli yer tutmaktadır. Öz yeterlilik, bireyin belirlenen hedefe ulaşmak için gerekli faaliyetleri düzenlemesi ve gerçekleştirmesidir. Bu nedenle, bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin İngilizce öz yeterlilik inanç düzeylerini tespit edilmesi ve cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı ve teknolojik araçlarla geçirilen süre değişkenleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu küme örnekleme yöntemi ile Afyonkarahisar ilinde bulunan ortaokullarda eğitim gören 510 kadın öğrenci ve 423 erkek öğrenci olmak üzere toplam 933 kişiden oluşmaktadır. Araştırma, nicel araştırma

yöntemi olan tarama modeli çeşitlerinden genel tarama ile yapılmıştır. Çalışmanın verileri Yanar ve Bümen (2012) tarafından geliştirilen İngilizce Öz Yeterlik İnancı ölçeği toplanmıştır. Ortaokul öğrencilerin İngilizce öz yeterlik inancını belirlemek için aritmetik ortalama, standart sapma ; cinsiyet değişkeni için t testi, sınıf düzeyi, akademik başarı, teknolojik araçlarla geçirilen zaman değişkenlerini test etmek için ise tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, ortaokul öğrencilerinin İngilizce öz yeterlilik inanç düzeyleri cinsiyetlerinin, sınıf düzeylerinin, akademik başarılarının ve teknolojik araçlarla geçirdikleri sürenin İngilizce öz yeterlilik inançları üzerinde anlamlı bir farklılık göstermektedir. Öğrencilerin sınıf düzeyleri, akademik başarıları ve teknolojik araçlarla geçirdikleri sürenin arasındaki farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla Scheffe testi kullanılmıştır. Ayrıca ortaokul öğrencilerinin İngilizce öz yeterlilik inançları orta düzeyde olarak belirlenmiştir

Anahtar Sözcükler: İngilizce, öz yeterlik, ortaokul öğrencileri.

INTRODUCTION

Self-efficacy is an individual's judgment about himself / herself about the abilities that he / she needs to do a job within the framework of social cognitive theory (Bandura, 1977; 1986; 1997). This concept, which finds a place in social cognitive theory, was first defined by Bandura (1977). Self-efficacy not only creates people's motivation and behavior, but also affects people's actions that can change their lives. Bandura (1977) expresses self-efficacy as "belief in one's own abilities to plan and perform the forms of action needed to manage forward-looking situations".

Nowadays, learning a foreign language is the most important requirement. The advantages of a foreign language to the individual are increasing day by day. Therefore, the need for a foreign language increases throughout the life of the individual. Increasing emphasis on foreign languages in schools in Turkey and exposing the inadequacy of foreign language studies are conducted and these shortcomings are being made to fix efforts. Studies are carried out to ensure that each individual knows at least one foreign language in schools affiliated with National Education, Four basic skills, namely reading, writing, listening and speaking, are developed in English learning. Self-efficacy beliefs of these skills may differ from each other. In other words, while a person develops a self-efficacy perception that he / she can do English well, he / she may have a lower self-efficacy perception regarding speaking skill. This situation may also differ in terms of listening and speaking skills.

Reading skill, which has an important place in language teaching, is to educate students who can read, understand, interpret and criticize what they read. In the future, training of people who can speak well, think while listening, write with a creative intelligence, question and criticize depends on the development of these skills. Teaching reading; It is a broad process that includes what the student should pay attention to while reading a text, how to make inferences from the text, and how to behave in the face of different types of text (Topuzkanamış ve Maltepe, 2010). Reading skill, self-efficacy perception of the individual reveals the angle of self-perception. The correct determination of the individual's self-efficacy perceptions will play an important role in providing motivation for reading and success in reading education.

Writing skill is a skill that includes the skills of reading, thinking and expressing oneself. "It helps to write, examine, compare and question thoughts and opens the door to thinking about thoughts" (Güneş, 2013: 160). Individual's curiosity, desire to express feelings and thoughts are among the reasons that lead to the act of writing. According to Bandura, a child's perception of his / her writing skill provides an important prediction about his / her writing development. In particular, the positive perception of self-efficacy in writing means the willingness of the person to continue writing despite all difficulties, to be patient and to make a high level of effort to reach the goal.

Speaking skill is the verbal expression of an individual's feelings, thoughts and wishes. Considering the ability to speak a foreign language, it is of great importance for the foreign language learning process to determine whether the individual's thoughts about how much he / she can realize the target language and whether personality traits are determinant in the formation of these thoughts. Some situations such as that the individual has low perception of competence in speaking skills, that they cannot express themselves at the level they want while speaking, and that they hesitate to speak in front of the public, negatively affect the speaking skill. It can be said that this is due to the low self-efficacy perception regarding speaking.

Listening skill, receiving and interpreting a sent message (Adalı, 2003), paying attention to understanding and hiding what we hear or to understand what we hear (Sever, 2000), the activity of understanding the message that the speaker wants to give and responding to the stimulus in question (Demirel & Şahinel, 2006), understanding, interpreting, evaluating, organizing, determining the relationships between the thoughts put forward in speech, and selecting and separating those that are worth keeping in our memory (Taşer, 2000), the ability to fully understand the message a person who speaks or reads aloud (Özbay, 2006), making sense of what is heard by comparing with preliminary information with a mental and conscious effort (Calp, 2007) and it is defined as understanding the message transmitted to the other person. Listening has a big share on success. It has been revealed that students who have developed listening skills have an effect on their success in lessons. Listening activity is the most used of the four basic skills of the language. This activity also forms the basis of learning methods. There are studies showing that an individual with good listening self-efficacy is also good at self-efficacy in the learning process.

Significance of the Study

It is very important for the individual to be aware of his / her self-efficacy in foreign language teaching. It is important to motivate the individual in learning a foreign language and to organize learning environments that can improve self-efficacy. In this study, it is important to give information about the English self-efficacy belief levels of secondary school students and to determine according to which variables this differs. For this reason, determining secondary school students' English self-efficacy beliefs in this study is important in terms of guiding the studies to be carried out.

Purpose of the Study

In today's world where knowing a foreign language is important, it is aimed to investigate whether there is a significant difference in English self-efficacy belief levels of

secondary school students according to various variables in order to see whether our self-efficacy in learning a language is sufficient.

Statement of the Problem

Do secondary school students' English self-efficacy belief levels differ significantly in terms of some variables?

Sub-statements of problems

1. What is the distribution of secondary school students' self-efficacy beliefs in English?
2. English self-efficacy beliefs of secondary school students;
 - a. their gender,
 - b. grade levels,
 - c. success grades,
 - d. According to the time they spend with technological tools, does it show any significant difference?

METHOD

Research Design

In this study, since it was aimed to examine the English self-efficacy belief levels of secondary school students according to different variables, the research was conducted with the general survey model, one of the quantitative research methods. The general survey model is the survey studies that aim to make a general judgment about the universe in a universe with a large number of elements, taking samples from the whole or part of the universe, or on a sample (Karasar, 2018).

The Universe and Sample of The Study

The study population of the research consists of all secondary school students studying in Afyonkarahisar in the 2019-2020 academic year. The universe often consists of similar-purpose clusters with various elements. The sampling performed when all the clusters in the universe have the chance to be selected individually is called cluster sampling (Karasar, 2018). The disproportionate cluster sampling method, one of the cluster sampling methods, was used in order to obtain a heterogeneous group from the universe due to the spread of the units in the universe of this study over a wide geographic area. Secondary schools in the city center of Afyonkarahisar were accepted as a cluster and the schools to be included in the study were selected among them. It is aimed to reach all students studying in 5th, 6th, 7th, 8th grades in the province of Afyonkarahisar in order to apply the data collection tools of the research. Table 1 includes demographic information of preschool teachers participating in the study.

Table 1
Numerical Data Regarding the Group Worked on in the Study

Variables		f	%
Gender	Female	510	54,7
	Male	423	45,3
Total		933	100
Grades	5 th grade	161	17,3
	6 th grade	214	22,9
	7 th grade	266	28,5
	8 th grade	292	31,3
Total		933	100
Success grade	0-44	42	4,5
	45-54	63	6,8
	55-69	162	17,4
	70-84	268	28,7
	85-100	398	42,7
Total		933	100
Time spent with technological tools	1 hours	264	28,3
	2-3 hours	401	43,0
	4-5 hours	153	16,4
	5 and over	115	12,3
Total		933	100

When Table 1 is examined, 510 of the students in the study group are female (54.7%), 423 (45.3%) are male, and a total of 933 people. 161 of the students (17.3%) are 5th grade, 214 (22.9%) are 6th grade, 266 (28.5%) are 7th grade, 292 (31.3%) The most attendance with the 8th grade was from the 8th grade. When the success grades of the students who participated in the study were examined, 42 (4.5%) students with 0-44 success, 63 (6.8%) students among 45-54 points, 162 (17.4%) with success between 55-69 points.) students, 268 (28.7%) students in the range of 70-84 points, 398 (42.7%) students with the highest participation in the range of 85-100. When the answers given by the students to the time spent with technological devices such as television, phone, computer or tablet were examined, 264 (28.3%) 1 hour a day, between 401 (43.0%) and 2-3 hours, 153 (16.4%) with 4-5 hours, 115 (12.3%) to 5 or more hours.

Data Collection Tool

The research data were collected with a form consisting of two parts. Students' demographic information is included in the first part of the data collection tool. In the second part, the "English self-efficacy belief scale" prepared by Yanar and Bümer (2012) was used to measure students' English self-efficacy belief levels. The Cronbach alpha reliability coefficient of the scale is 0.97. These values are 0.92 for the Reading dimension, 0.88 for the Writing dimension, 0.93 for the Listening dimension and 0.92 for the Speaking dimension.

For this study, the Cronbach alpha reliability coefficient of the measurements was found to be 0.95. These values are 0.87 for the Reading dimension, 0.82 for the Writing dimension, 0.87 for the Listening dimension and 0.82 for the Speaking dimension.

Data Analysis

The data were transferred to computer environment and data analysis was done by computer. Descriptive Statistics were used to measure secondary school students' self-efficacy belief levels in English. T test to determine whether there is a significant difference

in English self-efficacy beliefs of secondary school students according to gender; ANOVA was applied to determine whether there is a significant difference according to their grade level, achievement grades and the time spent with technological tools.

FINDINGS

The findings obtained as a result of analyzing the collected data are organized according to sub-problems.

Findings Regarding The Distribution Of English Self-Efficiency Beliefs Of Secondary School Students

In order to determine to what extent the students participating in the study showed the items in the English self-efficacy belief scale, the frequency and percentage table of the responses to the scale items was created; Then, the levels of the answers given are given in table 2.

Table 2
Descriptive statistics of the items of the English Self-Efficacy Belief Scale

Items		1	2	3	4	5	\bar{X}	sd	P.L
Reading									
1. I can understand when I read an English text.	f	204	217	219	172	135	2,81	1,34	3
	%	21,5	22,9	23,1	18,2	14,3			
2. I can understand the important points when I read academic texts in English.	f	113	214	231	209	180	3,14	1,29	3
	%	11,9	22,6	24,4	22,1	19,0			
3. I can envision what I read.	f	93	136	227	223	268	3,46	1,30	4
	%	9,8	14,4	24,0	23,5	28,3			
4. I can find the theme or main idea of the English text I am reading.	f	142	177	240	230	158	3,09	1,30	3
	%	15,0	18,7	25,3	24,3	16,7			
5. I can answer questions about an English text.	f	138	189	206	198	216	3,17	1,36	3
	%	14,6	20,0	21,8	20,9	22,8			
6. I can guess words that I do not know the meaning of in an English text I read.	f	146	196	228	214	163	3,05	1,31	3
	%	15,4	20,7	24,1	22,6	17,2			
7. I can easily find the information I am looking for in an English text.	f	116	193	277	204	157	3,10	1,25	3
	%	12,2	20,4	29,3	21,5	16,6			
8. I believe I will be successful in the reading sections of the English exams.	f	134	163	244	188	218	3,20	1,34	3
	%	14,1	17,2	25,8	19,9	23,0			
Writing									
1. I can write a good paragraph or essay.	f	154	197	252	179	165	3,00	1,34	3
	%	16,3	20,8	26,6	18,9	17,4			
2. I can use grammar rules correctly when writing an English paragraph or essay.	f	146	219	253	193	136	2,95	1,27	3
	%	15,4	23,1	26,7	20,4	14,4			
3. I can use punctuation marks correctly when writing a text in English.	f	131	184	229	220	183	3,15	1,31	3
	%	13,8	19,4	24,2	23,2	19,3			
4. While writing an English text, I can express my thoughts fully and clearly.	f	135	194	240	222	156	3,07	1,29	3
	%	14,3	20,5	25,3	23,4	16,5			
5. When I can't write something in English, I make an effort to fix the problem instead of giving up.	f	82	151	216	249	249	3,46	1,27	4
	%	8,7	15,9	22,8	26,3	26,3			
6. I can emphasize important points when writing in English.	f	107	208	258	213	161	3,12	1,25	3
	%	11,3	22,0	27,2	22,5	17,0			
7. I can rewrite an English text in my own sentences.	f	156	180	259	193	159	3,02	1,32	3
	%	16,5	19,0	27,3	20,4	16,8			

8. I can express myself in writing in English in daily life (curriculum vitae, application form, letter of complaint, etc.)	f	228	176	215	191	137			
	%	24,1	18,6	22,7	20,2	14,5	2,82	1,37	2
9. After I write anything in English, I can become aware of my mistakes.	f	111	200	239	246	151			
	%	11,7	21,1	25,2	26,0	15,9	3,13	1,25	3
10. I need help when doing activities related to writing in English.	f	148	206	236	200	157			
	%	15,6	21,8	24,9	21,1	16,6	3,01	1,31	3
Listening									
1. I can understand English speaking	f	144	212	256	225	110			
	%	15,2	22,4	27,0	23,8	11,6	2,94	1,23	3
2. I can get the main idea of the English speaking I am listening to.	f	156	214	273	192	112			
	%	16,5	22,6	28,8	20,3	11,8	2,88	1,24	3
3. I can understand the emotional stresses in a sentence I'm listening to.	f	135	212	230	219	151			
	%	14,3	22,4	24,3	23,1	15,9	3,04	1,29	3
4. I can guess the meaning of unfamiliar words when I listen to an English speaking.	f	150	182	242	221	152			
	%	15,8	19,2	25,6	23,3	16,1	3,05	1,30	3
5. After hearing a speaking in English, I can answer questions about what I heard.	f	123	203	230	235	156			
	%	13,0	21,4	24,3	24,8	16,5	3,10	1,27	3
6. When I watch English TV channels / movies, I can understand what I am listening to.	f	172	212	272	189	102			
	%	18,2	22,4	28,7	20,0	10,8	2,83	1,24	3
7. When I am listening to a speech, I can distinguish between the official language and the colloquial language.	f	149	190	231	234	143			
	%	15,7	20,1	24,4	24,7	15,1	3,03	1,29	3
8. I can write accurately what I hear while listening to an English reading passage.	f	139	199	246	229	134			
	%	14,7	21,0	26,0	24,2	14,1	3,02	1,26	3
9. I can understand a short speaking in English between two people.	f	110	187	244	235	171			
	%	11,6	19,7	25,8	24,8	18,1	3,18	1,26	3
10. I believe I will be successful in the listening parts of the English exams.	f	124	186	235	229	173			
	%	13,1	19,3	24,8	24,2	18,3	3,15	1,29	3
Speaking									
1. I can meet my daily needs by using English. (Imagine you are abroad, location-direction finding, shopping, etc.)	f	213	219	209	179	127			
	%	22,5	23,1	22,1	18,9	13,4	2,78	1,34	3
2. I can express myself in English in an interview. (University entrance, job application etc.)	f	204	211	253	181	98			
	%	21,5	22,3	26,7	19,1	10,3	2,74	1,27	3
3. I can speak English in a formal or informal way depending on the purpose and situation.	f	182	239	228	197	101			
	%	19,2	25,2	24,1	20,8	10,7	2,78	1,26	3
4. I can answer questions in English.	f	105	184	256	239	163			
	%	11,1	19,4	27,0	25,2	17,2	3,18	1,24	3
5. I can express my thoughts differently when the other person doesn't understand me	f	104	207	234	235	167			
	%	11,0	21,9	24,7	24,8	17,6	3,16	1,26	3
6. I can speak English in a way that a native speaker can understand.	f	213	207	241	183	103			
	%	22,5	21,9	25,4	19,3	10,9	2,74	1,29	3
Total							3,02	,80	3

*1= Not define me Completely *2= Not define me *3= Defines me partially

*4= Defines me *5= Defines me completely *P.L.= participation level

Very low (1) 1.00 - 1.80

- Low (2) 1.81 - 2.60
- Medium (3) 2.61 - 3.40
- High (4) 3.41 - 4.20
- Very high (5) 4.21 - 5.00

When table 2 is examined, which includes the frequency, percentage, arithmetic mean values and participation levels of the students in the English self-efficacy belief scale; The standard deviations and averages of the responses to the scale varied between 3.46 ± 1.30 and 2.74 ± 1.27 . Among the items that reflect students' self-efficacy beliefs in English, two items of 3.46 average were determined. The first of these; The 3rd item in the English reading skills section is "I can envision what I read." The 5th item of the writing skill with the expression "When I cannot write something in English, I make an effort to solve the problem instead of giving up." with an average of 3.46, it has been the highest contribution. And also; The 2nd item and the 6th item on the English speaking skill "I can express myself in English in an interview (admission to the university, job application, etc.)." and the statement "I can speak English in a way that a native speaker can understand" was the least participant with an average of 2.74. When the expressions in the "reading skill" dimension of the scale are examined in general, it is found that the students' average result for the items except one item is «Define me partially», so it is found that the students see themselves at an intermediate level in activities related to reading English. When the expressions in the "writing skill" dimension of the scale were examined, it was determined that while students were generally responding to the answers at an intermediate level, they would have difficulties in expressing themselves in English in daily life. When the expressions in the listening skill dimension of the scale were examined, it was found that the students' answers were intense in the answer "Define me partially" at the intermediate. There is an intermediate level of intensity in the speaking skill dimension of the scale. For this reason, it has been determined that secondary school students' self-efficacy beliefs in English are at an intermediate level.

Findings Of Significant Differences Of Secondary School Students 'Belief Of English Self-Efficiency According To Various Variables

The difference analysis of the secondary school students participating in the study according to the variables of gender, grade level, success grade and time spent with technological tools is given below. The standard deviations and arithmetic averages of the answers given to the English self-efficacy belief scale of the secondary school students participating in the study were calculated, and a t-test was conducted to reveal whether the students' English self-efficacy beliefs were significantly different between gender.

Table 3
T test Results of Secondary School Students' English Self-Efficacy Beliefs According to Gender

	Gender	N	\bar{X}	Ss	df	t	p
English Self-Efficacy Beliefs	Female	510	3,12	,79	931	4,112	,000
	Male	423	2,90	,79			

In Table 3, t-test results are given the opinions of secondary school students participating in the study about the English self-efficacy belief scale. In this study; In the

answers given by secondary school students to the English self-efficacy belief scale, the mean of female students ($\bar{x} = 3.12$) and the mean of male students ($\bar{x} = 2.90$) were calculated. There is a significant difference between the English self-efficacy beliefs of the students according to their gender ($t(931) = 4.112, p < 0.05$).

ANOVA results were given the opinions of secondary school students participating in the study on the English self-efficacy belief scale according to their grade levels, success scores and time spent with technological tools .

Table 4
ANOVA Results of Secondary School Students' English Self-Efficacy Beliefs According to Various Variables

English self-efficacy belief	f, \bar{X} and ss values			ANOVA results							
	N	\bar{X}	ss	variance source	(Sum of square	(df)	mean square	F	p	difference	
Grade level	5 th	161	2,93	,77	Bet. gr	13,092	3	4,364			2-4
	6 th	214	3,16	,81	With.g	584,823	929	,630	6,932	,000	3-4
	7 th	266	3,11	,76	Total	597,915	932				
	8 th	292	2,88	,80							
	Total	933	3,02	,80							
Achievement	0-44	42	2,71	,56	Bet.gr	77,932	4	19,483			1-5
	45-54	63	2,67	,71	With.g	519,983	928	,560	34,771	,000	2-5
	55-69	162	2,75	,71	Total	597,915	932				3-5
	70-84	268	2,82	,70							4-5
	85-100	398	3,35	,81							
	Total	933	3,02	,80							
Time spent by the technological tool	1 hour	264	3,12	,83	Bet.gr	9,709	3	3,236			1-4
	2-3	401	3,05	,78	With.g	588,206	929	,633	5,111	,002	2-4
	4-5	153	2,91	,76	Total	597,915	932				
	5 and +	115	2,81	,80							
	Total	933	3,02	,80							

The standard deviations and arithmetic averages of the answers given to the English self-efficacy belief scale of the secondary school students participating in the study were

calculated and an analysis of variance was conducted to reveal whether there was a significant difference between the students' English self-efficacy beliefs and their grade levels. According to the analysis results; in the answers given by students to the English self-efficacy belief scale; The average of the 5th grade students ($\bar{x} = 2.93$), the average of the 6th grade students ($\bar{x} = 3.16$), the average of the 7th grade students ($\bar{x} = 3.11$), the average of the 8th grade students ($\bar{x} = 2.88$) was calculated. The English self-efficacy beliefs of secondary school students participating in the study differ significantly according to their grade levels ($F = 6,932$, $p < 0.05$). The effect size calculated as a result of the test ($\eta^2 = 0.02$) shows that this difference is small. As a result of the Scheffe multiple comparison test conducted to find the source of this difference; It is seen that the significant difference is between 6th and 8th grade students and 7th and 8th grade students.

The standard deviations and arithmetic averages of the answers given to the English self-efficacy belief scale of the secondary school students participating in the study were calculated and an analysis of variance was conducted to reveal whether there was a significant difference between the students' English self-efficacy beliefs and their success scores. As a result of the analysis made; The average of the students with a success grade of 0-44 ($\bar{x} = 2.71$), the average of the students with a success grade of 44-54 ($\bar{x} = 2.67$), the average of the students with a success grade of 55-69 ($\bar{x} = 2.75$), The average of 70-84 students ($\bar{x} = 2.82$), the average of students with 85-100 success grade ($\bar{x} = 3.35$) was calculated. As a result of the analysis, a significant difference was found in the English self-efficacy beliefs of secondary school students according to their achievements ($F = 34,771$, $p < 0.05$). The effect size calculated as a result of the test ($\eta^2 = 0.13$) shows that this difference is moderate. As a result of the Scheffe multiple comparison test conducted in order to find the source of this difference; It was found the significant difference between the scores of the students with 0-44 and 85-100 achievement grades of, the students with 45-54 and 85-100 achievement grades, the students with 55-69 and 85-100 achievement grades, the students with 70-84 and 85-100 achievement grades.

The standard deviations and arithmetic averages of the answers given to the English self-efficacy belief scale of the secondary school students participating in the study were calculated and an analysis of variance was conducted to reveal whether there was a significant difference between the time spent by the students' English self-efficacy beliefs with technological tools. According to the analysis results; the average of the students who spend 1 hour a day with technological tools (television, phone, computer, tablet ...) ($\bar{x} = 3.12$), the average of the students who spend 2-3 hours a day ($\bar{x} = 3.05$), The average of the students ($\bar{x} = 2.91$) was calculated as the average of the students spending 5 or more hours a day ($\bar{x} = 2.81$). According to the analysis results; the average of the students who spend 1 hour a day with technological tools (television, phone, computer, tablet ...) ($\bar{x} = 3.12$), the average of the students who spend 2-3 hours a day ($\bar{x} = 3.05$), The average of the students ($\bar{x} = 2.91$) was calculated as the average of the students spending 5 or more hours a day ($\bar{x} = 2.81$). As a result of the analysis of variance, there is a significant difference between secondary school students' English self-efficacy beliefs in the time they spend with technological tools ($F = 5.111$, $P < 0.05$). The effect size calculated as a result of the test ($\eta^2 = 0.01$) shows that this difference is small. In the Scheffe Test results made to find the source of

this difference; There is a significant difference between students who spend 1 hour a day using technological tools and those who spend 5 or more hours a day.

DISCUSSION AND CONCLUSION

The first sub-problem of the study, "What is the distribution of secondary school students' English self-efficacy beliefs?" As a result of the analysis made to find an answer to the question; among the items that reflect students' self-efficacy beliefs in English, two items belonging to the average of 3.46 were determined. The first of these; it has been the highest contribution to the 3rd item in the English reading skills section is "I can envision what I read." The 5th item of the writing skill with the expression "When I cannot write something in English, I make an effort to solve the problem instead of giving up." with an average of 3.46. And also; The 2nd item and the 6th item on the English speaking skill "I can express myself in English in an interview. (University admission, job application, etc.). " and the statement "I can speak English in a way that a native speaker can understand" was the least participant with an average of 2.74. When the expressions in the "reading skill" dimension of the scale are examined in general; since the average result given by the students for the items except one item is "Define me partially", it is determined that the students consider themselves at an intermediate level in activities related to reading English. When the answers given by the students to the statements in the "writing skill" dimension of the scale were examined, it was determined that the students would have difficulties in expressing themselves in English in daily life. When the expressions in the listening skill dimension of the scale were examined, it was found that the students' listening skill was at an intermediate level. It has been revealed that the students are at the intermediate level in speaking skill dimension. When the field literature is examined; Tiraki (2019) developed a scale to determine students' perceptions of English self-efficacy and used in the study. As a result similar to the result of this study; İlbeği and Çeliköz (2020) found that students' self-efficacy beliefs were at an intermediate level. According to the results of the study, it shows that students' self-efficacy beliefs are not at the desired level. Oğuz and Baysal (2015) in their study; Most of the students answered the items of reading, writing, listening and speaking skills, which are sub-dimensions of English self-efficacy, in the range of "Defines me partially". This situation shows that students have intermediate self-efficacy. In the study conducted by Memduhoğlu and Çelik (2015), which aims to determine the English self-efficacy perception levels of university students who are teacher candidates in terms of some variables; they concluded that the self-efficacy perceptions of prospective university students were slightly above the intermediate level in total. When the current studies are evaluated, it is thought that our research findings are consistent with the literature.

The second sub-problem of the study was "Does the English self-efficacy beliefs of secondary school students differ significantly according to their gender, grade levels, achievement and the time they spend with technological tools? as a result of the analysis made in order to find an answer to the question; a significant difference was found between the students' English self-efficacy beliefs according to their gender. When the existing studies are examined, the results of this study coincide with the studies conducted. In their study conducted by Memduhoğlu and Çelik (2015) in which they aimed to determine the English

self-efficacy levels of university students who are teacher candidates in terms of some variables, they concluded that university students' perceptions of English self-efficacy differ significantly according to gender in the speaking dimension. (Ergür (2016), in the study of English students' self-esteem and academic self-efficacy perceptions in terms of some variables, stated that there is a significant difference between academic self-efficacy and gender.

As a result of the examination of the English self-efficacy belief levels of the students according to their grade levels, it was found that the English self-efficacy beliefs of secondary school students differ significantly according to their grade levels. According to grade levels; 6th grade students had the highest English self-efficacy beliefs and 8th grade students had the lowest English self-efficacy beliefs. 8th grade students being low; In this period, it can be said that students' intensive preparation for high school entrance exams and having difficulties between lessons and exam preparation may be caused by the physical and psychological changes caused by the adolescence period. When the literature on the subject is examined; in the study conducted by Memduhoğlu and Çelik (2015), which aims to determine the English self-efficacy perception levels of university students who are teacher candidates in terms of some variables; They concluded that university students' reading, writing, speaking and listening self-efficacy beliefs about English differ significantly according to their grade level. In the study conducted by Ergür (2016), investigating the self-esteem and academic self-efficacy perceptions of English students in terms of some variables, it was revealed that there was a significant difference between the class they attended and the self-esteem scores of the students participating in the study.

As a result of the examination of students' English self-efficacy belief levels according to their success grades; it has been revealed that secondary school students' English self-efficacy beliefs differ significantly according to their achievement scores. According to the achievement, it was determined that the students with the highest English self-efficacy beliefs were also the students with high academic achievement, that is, the achievement grade of 84-100. As a result of the research conducted by Tuncer and Akmençe (2019); They found that the perception of self-efficacy towards English positively affected the success in this course. When academic success and English self-efficacy studies are examined; it has been demonstrated in all studies that success affects English self-efficacy beliefs. In the study conducted by Ergür (2016) titled "Examining the self-esteem and academic self-efficacy perceptions of English students in terms of some variables; it was determined that there is a significant difference between the general academic average groups of students and their academic self-efficacy scores. When the literature is examined, it is noteworthy that there are many studies in parallel with this study. (Bandura, 1997; Chemers, Hu & Garcia, 2001; Galyon et al., 2012; Khan, 2013; Lent, Brown & Larkin, 1984; Pajares, 1997; Robbins et al., 2004; Schunk, 1982; Saadet, Ghasemzadeh & Soleimani, 2011; Schunk, 1982 cited in Ergür (2016) .These studies support the view that students' high academic self-efficacy beliefs positively contribute to their academic achievement.

As a result of the examination of the English self-efficacy belief levels of the students in terms of the time spent with technology devices (television, phone, computer, tablet ...); There was a significant difference between the Turkish lesson self-efficacy perceptions of the

students and the time spent with technology devices (television, phone, computer, tablet ...). While the average of the students who spend an hour a day with technological devices is the highest, the average of the students who spend 5 or more hours of time is the lowest. For this reason, it can be said that as the time spent with technological tools increases, students' English self-efficacy beliefs decrease.

REFERENCES

- Adalı, O. (2003). *Anlamak ve anlatmak*. İstanbul: Pan Yayıncılık
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2),191.Retrieved December 15, 2020 from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.315.4567&rep=rep1&type=pdf>
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self Efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman.
- Calp, M. (2010). *Özel eğitim alanı olarak Türkçe öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Demirel, Ö. ve Şahinel, M. (2006). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Ergür, D. (2016). *İngilizce Öğrencilerinin Öz Benlik Saygısı ve Akademik Öz Yeterlik Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Field, J. (2007). *Listening in the language classroom*. UK: Cambridge University Press.
- Güneş, F. (2013). *Türkçe öğretimi yaklaşım ve modeller*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Heilman, A., Blair, T. ve Rupley, W. (1986). *Principles and practices of teaching reading* (6. Baskı). USA: Charles E. Merrill Publishing
- İlbeği, A , Çeliköz, M . (2020). İngilizce Hazırlık Programına Devam Eden Üniversite Öğrencilerinin İngilizce Özyeterlik İnançlarının İncelenmesi . *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi* , (8) , 14-34 . DOI: 10.21733/ibad.706057
- İpşiroğlu, Z. (1997). *Eğitimde Yeni Arayışlar*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler*. (33.Basım) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Memduhoğlu, H. B., Çelik, Ş. N. (2015). İngilizce Öğretmen Adayı Olan ve İngilizce Öğretmeni Olmayı Planlayan Üniversitesi Öğrencilerinin İngilizce Öz-Yeterlik Algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. c.16 s.2: 17-32.
- Oğuz, A. ve Baysal, E.A. (2015). Ortaöğretim Öğrencilerinin İngilizce Öğrenme Kaygıları ile İngilizce Özyeterlik İnançlarının İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. c.4 s.3: 107-117.
- Özbay, M. (2006). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Sever, S. (2000). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Taşer, S. (2000). *Konuşma Eğitimi*. İstanbul: Papirus Yayınları.
- Tiraki, Ö. (2019). *5. Sınıf Öğrencilerinin İngilizce Dersi Kazanımlarına İlişkin Öz Yeterliliklerinin Ve Akademik Başarılarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Topuzkanamış, E. ve Maltepe, S. (2010). Öğretmen Adaylarının Okuduğunu Anlama ve Okuma Stratejilerini Kullanma Düzeyleri. TÜBAR, XXVII: 655-677.

Tuncer, M., Akmeççe, A. E. (2019). Lise Öğrencilerinin İngilizce Dili Özyeterlik İnançlarının Araştırılması. *Electronic Journal of Education Sciences*. c.8 s.16: 97-111.

Yanar, B. H. ve Bümen, N. T. (2012). İngilizce ile ilgili özyeterlik ölçeğinin geliştirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (1), 97–110.

КУЛЬТУРА КОММУНИКАЦИИ В КОНТРАСТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКЕ

Мадина Ауельхановна Аширимбетова

Магистр, старший преподаватель
Университет имени Сулеймана Демиреля

Abstract

The word reflects not the object of reality, but its perception, imposed by the concept of the subject in the mind of the speaker. This concept is built on the basis of several fundamental indicators. Thus, the concept is an abstraction, depending on certain characteristics. Our knowledge is determined collectively (by way of life, customs, traditions, etc. - concepts defined by culture in its broad ethnographic meaning) and individually (a specific worldview attributed to a specific individual). Thus, language does not reflect reality in a straightforward manner, but through a double zigzag: from the real world to cognition and from cognition to language. Thus, the mirror metaphor sometimes used to refer to the correlation between cultures is not as accurate as the mirror can sometimes be distorted by the culture of a society. The present article the overview of the research works of the culture-related concepts among local and Russian theorists.

Key words: concept, culture, language, picture of the world as reflected in the language

Взаимодействие языка и культуры является основным фактором развития человеческого общества. Язык – это зеркало культуры, которое отражает реальный мир, окружающий человека, его реальные жизненные условия, но также социальное познание нации, ее менталитет, национальный характер, образ жизни, традиции, обычаи, мораль, систему ценностей и мировоззрение. Язык хранит культурные ценности – в лексике, грамматике, идиомах, пословицах, фольклоре и литературе, на письменной и устной речи. Язык передает это наследие из поколения в поколение. Особенность наследия каждой нации должна быть понята и правильно истолкована представителями другой языковой культуры. Существует несколько определений культуры:

Согласно А. Л. Сроебер и С. Kluckhohn, культура состоит из шаблонов, явных и неявных, и поведенческих признаков, приобретенных и передаваемых символами, составляющих отличительные достижения человеческих групп, включая их воплощения в артефактах; основное ядро культуры состоит из традиционных (т. е. исторически полученных и отобранных) идей и особенно их приложенных ценностей; системы культуры могут, с одной стороны, рассматриваться как продукты действия, а с другой – как обуславливающие элементы дальнейшего действия [1].

- J. Useem и R. Useem полагают, что «культура была определена несколькими способами, но наиболее просто, как научное и совместное поведение сообщества взаимодействующих людей» [2, стр. 169].

- Большинство социологов сегодня считают культуру состоящей в основном из символических, идейных и нематериальных аспектов человеческих обществ. Суть

культуры заключается не в ее артефактах, инструментах или других материальных культурных элементах, а в том, как члены группы интерпретируют, используют и воспринимают их. Именно ценности, символы, интерпретации и перспективы отличают людей от других в модернизированных обществах; это не материальные объекты и другие материальные аспекты человеческих обществ. Люди обычно интерпретируют значение символов, артефактов и поведения в определенной культуре одинаково [3].

- Культура – это общие знания и схемы, созданные общностью людей для восприятия, интерпретации, выражения и реакция на социальные реалии вокруг них [4, с. 9].

- Для целей проекта межкультурных исследований культура определяется как общие модели поведения и взаимодействия, когнитивные конструкции и аффективное понимание, которые изучаются в процессе социализации. Эти общие шаблоны идентифицируют членов культурной группы, а также отличаются от других групп [5].

- С.Г. Тер-Минасова утверждает, что взаимосвязь человека и мира представлена в трех формах:

- реальная картина мира;
- концептуальная картина мира;
- лингвистическая картина мира [6, с. 42].

- Реальная картина мира – это объективный мир, который окружает человека и не зависит от него.

- Концептуальная картина мира – это отражение реальной картины мира через призму понятий, основанных на человеческом понимании и восприятии через чувства и чувства. Отражение проходило через коллективное и индивидуальное человеческое сознание. Отражением, преломленным в человеческом сознании, является восприятие мира, сформированное в результате их физического опыта и духовной деятельности.

- Языковая картина мира, отраженная в культуре, специфична и варьируется от одной национальности к другой. Это зависит от количества факторов, таких как география, климат, природные условия, история, социальная структура, убеждения, традиции и образ жизни и т.д. Языковая картина мира отражает реальность посредством языковых средств, косвенно, через культурную картину мира (язык как зеркало культуры). Поскольку реальная картина мира представлена через лингвистические средства в человеческом познании, она объективируется языком и имеет только форму, отраженную и созданную – на основе культуры – национального языка.

- Таким образом, язык, познание и культура взаимосвязаны настолько тесно, что они составляют единство, состоящее из этих частиц, и ни одна из трех частиц не может функционировать и существовать по отдельности. В совокупности они коррелируют с реальным миром, зависят от него, отражают его и в то же время формируют его восприятие и отношение к нему.

- Путь от экстралингвистической реальности к понятию и далее к языковому выражению различается у представителей разных народов. Это объясняется различиями в истории и жизненных условиях, особенностях развития социального

познания. Национальная культурная картина мира является первичным по отношению к языковой картине мира. Он богаче, шире и более основателен. Тем не менее, это язык для понимания, вербализации национальной культурной картины мира, сохранения и передачи ее из поколения в поколение. Язык не способен регистрировать все в национальном мировосприятии, но является средством описания каждого аспекта мировой и национальной культурной картины мира. Последовательность элементов в дискурсе – элементы, которые люди используют в разговорах и как они их упорядочивают.

- Последовательность элементов во время бесед, использование необходимых вокативных случаев, слов, пауз, междометий и т.д. Можно назвать коммуникативной тактикой. О. Иссерс, говоря о коммуникативной тактике, отметила следующее: «Наблюдения доказали, что с точки зрения тактики безуспешных решений больше, чем успешных» [7, с. 9]. Это можно объяснить тем, что оратор может понять причину или цель общения, но они редко задумываются о тактике, которую они выбирают для достижения этой цели.

Проблема коммуникативной тактики представляет большой интерес у ученых и исследователей разных областей. И большая часть их работ была посвящена изучению, описанию и анализу различных тактик. Таким образом, Marwell и Schmidt определили 16 тактик в стратегий подчинения: положительная и отрицательная стимуляция (обещания и угрозы), положительная и отрицательная экспертиза (демонстрация прибыли или вреда объекта), демонстрация симпатии, подделка (взяточничество), противоположная стимуляция, обращаются к чувству долга, моральному императиву, самооценке, чертам порядка, привлекательности альтруистических чувств партнера и обращению к власти [8].

Таким образом, существует три тактики, которые идут под первым параметром, где мотивация явна (обещание, обращение к чувству долга) и тактика неявной мотивации, когда слушатель должен получить стимул из контекста (подсказки),

Тактика явной мотивации может основываться на санкциях (угрозе, заблуждении, предупреждении), на потребностях говорящего (обращение к альтруизму), на рациональной аргументации.

З.К. Ахметжанова Ф.З. Жаксыбаева, И.М. Филиппова, Н.Б. Мечковская и др. изучили параметры средств контроля эффективности мотивации. В первой группе тактики контроль выполняется говорящим (угроза, обещание). Во второй группе тактики стимул выводится слушателем (чувство вины, уважение к людям). В результате эта тактика, основанная на санкциях, обычно контролируется третьей стороной. Тактика, привлекающая чувство альтруистических чувств слушателя, обычно регулируется социальными и культурными нормами. Тактика, основанная на рациональной аргументации, контролируется стандартами логических выводов.

Наконец, параметром является временная дифференциация тактики, относящейся к прошлому (обращение к чувству долга), относящееся к будущему (обещания, предупреждения, угрозы), к настоящему (намеки, прямые просьбы, альтруистические призывы).

Выводы и работы местных исследователей, посвященные вопросам коммуникативной тактики и проводимые, в основном, по материалам средств массовой информации на казахском языке, сообщают о факте разнообразия используемой коммуникативной тактики и о существовании определенной иерархии в системе коммуникативной тактики казахского языка. Вопрос о коммуникативной тактике казахской лингвистики был впервые представлен Ф.З. Жаксыбаевой в работе, посвященной прагматическим характеристикам газетного текста на казахском языке (по материалам казахстанских газет) [8]. Автор дифференцировала несколько коммуникативных тактик с особым приоритетом одной так называемой «тактике авторитета». Далее проблема была исследована И.М. Филипповой в ее диссертационном исследовании, проведенном на материале рекламных текстов СМИ (газеты, радио, телевидение) Республики Казахстан [9]. Автор объясняет популярность тактики власти, несущей психологические, социальные и языковые факторы [10, с. 34]. Психологический фактор объясняется тем, что мнения большинства людей формируются под воздействием той или иной социальной группы, частью которой они считают себя. Если переданное сообщение содержит ссылку на имя лидера или типичного представителя большинства, эффективная мощность сообщения умножается. Это также может быть подтверждено психологическими моделями коммуникации и двухступенчатой моделью коммуникации, согласно которой влияние СМИ на аудиторию происходит в два этапа: СМИ – лидеры мнений – получатели [11, с. 45].

Лингвистический фактор – наличие нескольких альтернатив реализации и множественных функций использования тактики управления полномочиями. Таким образом, использование самой тактики может служить для повышения надежности и влияния информационного воздействия, связанного с опытом, иллюстрацией эффективности, основанной на личном опыте. Таким образом, И. Филипповна указывает, что «тактика владения полномочиями может быть выполнена в виде ссылки на конкретный источник информации», которая может быть следующей:

Международные организации, специализирующиеся на конкретных вопросах и видах деятельности;

Официальные власти страны, высокопоставленные чиновники;

Специалисты, компетентные в определенной сфере. Например, в рекламе текст о каком-либо лекарстве произносится врачом;

Читательская аудитория в целом;

Люди как носители определенных национальных ментальных представлений и отношений, влияющие на аксиологическую ориентацию своих представителей [10, с.57].

Понятие устной / коммуникативной тактики тесно связано с понятием коммуникационной стратегии или «реализацией, если ситуация в целом, определение направления развития воздействия и организация, нацеленная на достижение коммуникативной цели» [12].

Стратегия коммуникации реализуется посредством разговорной тактики – устной речи, направленной на достижение коммуникативной цели в определенных ситуациях,

и стратегия может включать в себя несколько тактик. Выбор и использование коммуникативной тактики зависят от множества факторов – коммуникативной цели, основы знания, принадлежности к определенной национальной культуре, ситуации и сферы общения, жанра текста и т. д.

Использованная литература:

- 1 Kroeber, A.L., Kluckhohn, C. Culture: A critical review of concepts and definitions. – Harvard University Peabody Museum of American Archeology and Ethnology Papers, 1952. – 47 p.
- 2 Useem, J., Useem, R. Human Organizations, 1963.–№ 22(3). –P.169-179.
- 3 Banks J., Banks A., McGee C. Multicultural education. – Needham Heights, MA: Allyn & Bacon, 1989.
- 4 Lederach, J.P. Preparing for peace: Conflict transformation across cultures. Syracuse, NY: Syracuse University Press, 1995.
- 5 CARLA //http://www.carla.umn.edu/culture/definitions.html
- 6 Тер-Минасова С.Г. Война и мир языков и культур. – М.: Слово, 2008. – 344 с.
- 7 Иссерс О. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. –М.: УРССЛКИ, 2008. – 288 с
- 8 Жақсыбаева Ф.З. Газет мәтінінің прагматикалық функциясы қазақ тілінде шығатын газет материалдары бойынша фил. ғыл. канд. ... дис. –Алматы, 2000.– 175 с.
- 9 Филиппова И.М. Рекламный текст в СМИ Республики Казахстан. дис. ... канд. фил.наук. – Алматы, 2002. – 200 с.
- 10 Аяпова Т.Т., Букабаева Б.Е., Атейбек С.Т. Учебная программа «Английский язык» для 10-11 классов общественно-гуманитарного направления общеобразовательной школы. – Астана, 2010. – 18 с.
- 11 Методические указания к семинарским и лекционным занятиям по дискурсу // <http://window.edu.ru/resource/826/58826/files/15.pdf>
- 12 Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. – М, 2001. – 288 с.

О КОММУНИКАТИВНОМ ПОВЕДЕНИИ И ВЫБОРЕ КОММУНИКАТИВНЫХ ТАКТИК

Мадина Ауельхановна Аширимбетова

Магистр, старший преподаватель
Университет имени Сулеймана Демиреля

Abstract

It is generally accepted that we communicate only when we speak. However, even entering the room without saying a word, people around you realize that, for example, you are not in the mood. Thus, there are two types of communication: verbal and non-verbal. Verbal – when communication is realized through a verbal context and means, that is, words, sounds, interjections; and non-verbal – through gestures and facial expressions. The present article presents an overview of the works in contrastive linguistics dedicated to the study of communicative behavior and the choice of communicative tactics in communication.

Key words: communicative behavior, communicative tactics, verbal, non-verbal

Исследование коммуникативного поведения

А. Э. Кибрик изложил правила современной существенной лингвистики в принципах следующим образом: 1) постулат о естественности модели (адекватная модель языка должна объяснить, как язык организован на самом деле); 2) постулат функциональных границ лингвистики (компетенция лингвистики охватывает все, что связано с существованием и функционированием языка); 3) постулат о первичности семантики (существенные и формальные характеристики синтаксиса в значительной степени обусловлены смысловым уровнем); 4) постулат границ семантики (вся информация, обозначаемая докладчиком в объяснении высказывания и которая должна быть восстановлена слушателем для правильной интерпретации информации, относится к области семантики (в более широком смысле); 5) постулат языковой модели (необходимость разработки лингвистических моделей класса «мысль-сообщение»); 6) постулат начальной точки описания (исходными объектами лингвистических описаний должны быть значения (и сущности, исходные для речевого и мыслительного процесса, предварительно определяющие их); 7) постулат мотивации (исторически исходная корреляция между смыслом и грамматической формой: система грамматической формы отражает сущность смысла); 8) постулат о простоте (неадекватные лингвистические предположения языка сложны и язык организован просто) [1].

Следуя проблеме исследований в области коммуникации и коммуникативного поведения, В.И. Карасик сформулировал постулаты коммуникативного поведения [2, с. 200]:

1. Основной характеристикой языка как коммуникативного явления является его органическая целостность с коммуникативной ситуацией. Коммуникативное поведение является ситуативным. Коммуникация является подтипом поведения, то есть мотивированного и частично немотивированного символически опосредованного

проявления активности, направленного на поддержание контакта, взаимное эмоциональное влияние, обмен информацией и самовыражение. Тезис об уместности коммуникативного поведения в более широком смысле обсуждался в числе работ, посвященных постулатам коммуникации [3 – 5].

Интерпретация реального общения основана на экзегетике, то есть обширной ситуационной культурной интерпретации, но не текстового украшения. Элементы декодирования знаков, составляющих текст, присутствуют в любом сообщении как его материальная составляющая, но в целом интерпретация реальности носит более сложный характер, чем действие модели «стимул-реакция», где знак представлен как стимул. Адаптивная теория познания предполагает наличие цели, предшествующей стимулу [6, с.70]. Интерпретативная деятельность предполагает идею позитивной коммуникативной ситуации в общении, затем прием сигнала и его корреляцию с опытом и, в конечном счете, реакцию. Экзегетическая интерпретация основана на принципе целостного восприятия, декодирование – это инкрементное движение, происходящее только в ограниченном числе коммуникативных ситуаций, например, когда требуется текстовое декодирование.

Модели исследований коммуникации основаны на трех параметрах – идентичности, концепциях, дискурсах. Как отметил А. Э. Кибрик, учет особенностей личности отражает антропологический фокус лингвистики и всех гуманитарных наук, изучение понятий – это раскрытие лингвистического приобретения фрагментированной реальности, а дизайн дискурса направлен на выявление важных особенностей общения в типичных ситуациях [7, с. 209]. Изучение лингвистического познания и коммуникативного поведения в аспектах идентичности, понятий и дискурса заменило важную оппозицию имманентной лингвистики языковой и речевой дихотомии.

Список постулатов точен, однако не является фиксированным и может быть развит далее. Язык отражает сущность человеческого опыта, а любая модель описания связи включает в себя методы схематизации объекта. Мир имеет множество причин и множество вариаций, и, следовательно, модели описания языка одинаковы.

Принято считать, что мы общаемся, только тогда, когда говорим. Однако даже входя в комнату, не говоря ни слова, люди вокруг понимают, что у нас, например, нет настроения. Таким образом, существуют два типа общения: вербальные и невербальные. Вербальное – когда общение реализуется через вербальный контекст и означает слова, звуки, междометия; и невербальные – жесты и мимику.

О. Аймаганбетова различает следующие типы и формы невербальной коммуникации [8]:

Оптокинетические – движение человека, воспринимаемое другим визуально (жесты, мимика, пантомимика, позы, зрительный контакт);

Паралингвистические, включая речевой ритм и интонацию (качество голоса, диапазон, значение тона, тембр, высота, акцент);

Экстралингвистические, включая паузы и психофизиологические реакции человека (паузы, смех, плач, кашель);

Своевременно-пространственные элементы коммуникативных ситуаций (расстояние, время);

Тактильная, включая динамическую тенденцию к коммуникатору в качестве рукопожатия, обнимание, поцелуй и т.д.;

Ольфакторные, связанные с запахами.

Согласно сочетанию взаимных оппозиций существуют четыре стиля невербальной коммуникации [9]:

Индивидуальный открытый стиль, характерный для невербальной коммуникации, демонстрирующий личную индивидуальность. Стиль характеризуется использованием выразительной невербальной изобретательности, силы и отзывчивости;

Индивидуальный закрытый стиль, являющийся защитой личной индивидуальности. В этом стиле люди используют мягкие и пассивные жесты;

Коммунальный открытый стиль определяется групповым соблюдением стандартов. Это характеризуется невербальными жестами изобретательности, силы и активной отзывчивости;

Коммунистический закрытый стиль поддерживает групповые стандарты, публичное «лицо», демонстрирует мягкость в отношениях и небольшое расстояние от власти.

К основным категориям невербальной коммуникации относятся следующие [8; 10]:

личное пространство	зрительный контакт	поза
поза	параязык	выражение
жест	прикосновение	передвижение
	украшение	контекст
	физиологические реакции	

Все вышесказанное выражает то, как чувствует себя оратор, отношения между ораторами, важность обсуждаемой темы и другие. Вкратце сказано, что то, что выражается, может иметь большее значение и вес, чем сказанные слова. Улыбка или нахмуренные брови, громкий голос или нежный – содержание наших сообщений формируется нашим холистическим восприятием их контекста. Отправитель сообщения может научиться лучше понимать себя, а также научиться проявлять большее осознание своей манеры речи. Получатель сообщения, могут научиться лучше понимать свои собственные интуитивные ответы - иногда в отличие от того, что кажется «разумным» думать.

Практически все жесты (кроме ритмических и явных) имеют три связи с речью: жесты, используемые в контексте речи; жесты параллельные речи либо несущие информацию, не связанную с информацией из речи; и автономные жесты, когда речь отсутствует.

Выбор коммуникативной тактики

Анализ работ, прямо или косвенно изучающих вопросы коммуникативной тактики, указывает на то, что наиболее популярным и широко используемым в

общении представителей казахской нации является «тактика использования авторитета». Вместе с «тактикой власти» Ф.З. Жаксыбаева определяет тактику интимизации и тактики оппозиции. Однако приоритетной среди трех вышеупомянутых является первая [11, с. 10]. Существует ряд исследований, проведенных казахстанскими учеными как З.К. Ахметжанова, Ф.З. Жаксыбаева, И.М. Филиппова, российскими исследователями, О. Иссерс, А. Кибрик, И. Карасик, С.Г. Тер-Минасова, Н.Б. Мечковская и др., иностранными исследователями, такими как Т. Van Dijk, А. Wiezbicka, посвященных выявлению общих принципов компиляции и классификации коммуникативной тактики, и было установлено, что в качестве основы разговорной тактики можно рассматривать следующие параметры :

Явная или неявная мотивация докладчика;

Тип мотивации (санкции, потребности докладчика, рациональные аргументы);

Средства контроля эффективности мотивации;

Период реализации санкций [12, с. 37]

Основным аспектом на первом этапе является передача информации, а на втором этапе это передача эффекта / влияния. О.Г. Почепцов утверждает, что отношение мнений лидеров является ссылкой на существующие социальные и коммуникативные сети данного сегмента общества [13, с. 80].

Социальный фактор, объясняющий частоту использования тактики власти, заключается в особенностях казахстанского национального характера, которые традиционно относятся с уважением к людям старшего возраста, к работникам искусства, ученым и т. д.

Указанный тип речевой тактики часто используется в паремиологических единицах, которые считаются концентрированным выражением национальной мудрости. Арнольд характеризует степень авторитета пословиц со следующим утверждением: «Простой порядок или инструкция, исходящая от одного человека, а также их мнения, основанные на личном опыте, влияют на слушателя авторитетом говорящего. Хотя пословицы и высказывания, отражающие общее мнение, никогда не подвергаются сомнению и, следовательно, имеют максимальный авторитет»;

Определенное лицо [14, стр. 50]

Этот тип речевой тактики власти, несущей информацию, звучит от известного человека: актера, спортсмена, писателя и т. д.

Однако существует мнение, что популярность данной тактики среди казахского народа обусловлена также ссылкой на историю религии, историю взаимодействия между языками и религиями.

«Определенная коммуникативная логика типична для процесса установления основных мировых религий. Эта логика может быть идентифицирована как логика расширения доктрин / догм, утверждает Н.Б. Мечковская [14, с. 148]

В.И. Карасик предлагает подход, основанный на его предыдущих работах [15 – 18], в следующих тезисах:

Поскольку поведение человека обусловлено культурными ценностями, ситуационными условиями и личным опытом человека, коммуникативными

действиями и знаниями о мире, можно объяснить с учетом культуры, ситуации, индивидуального познания.

В рамках той или иной модели описания лингвистического познания и коммуникативного поведения существуют характеристики или единицы, специально обозначающие и отражающие определенную черту, единицы, которые имеют черту, связанную с другими характеристиками, и единицы, которые иногда принимают признак при особых обстоятельствах.

Этнические культурные и социально-культурные особенности лингвистического познания и коммуникативного поведения предполагают принятие универсальных характеристик человека, культуры и общения. Разница между людьми, группами людей и этносами связана не только с наличием или отсутствием определенных культурно ценных характеристик, но и в их сравнительной особенности и конкретной комбинаторики с другими характеристиками.

Различные характеристики лингвистической личности, лингво-культурные концепции и дискурс (текст, погруженный в ситуацию) взаимно дополняют друг друга: изучение лингвистической личности помогает идентифицировать систему понятий и разнообразие дискурсов, характерных для этой самой личности, изучение языка – культурные концепции помогают идентифицировать человеческие особенности в языковых и дискурсивных моделях реализации соответствующих понятий. Анализ дискурса помогает выявить концепции и типы личности, очевидные в дискурсе.

Язык или человеческая речь отражает различное мировоззрение и настроение отдельных людей и целых групп. Поэтому язык можно полностью считать специальным знанием, т. е. мы можем признать третье знание, лингвистическое вместе с интуитивным, созерцательным, бесхитростным и научным, теоретическим знанием [19]. М.Л. Кравченко утверждает, что определение языка как адаптивного действия, направленного на увеличение процесса взаимодействия организма со средой обитания, имеет важные преимущества по сравнению с другими определениями, поскольку оно охватывает функциональный характер языка как естественное явление [20]. Язык – это сложный специализированный навык, спонтанно установленный у ребенка без необходимости сознательных усилий или систематических указаний [21]. Лингвистическая компетентность – это знание языка, а способность применять язык на практике – это лингвистическая работа [22].

М.Л. Макаров, обсуждая модели связи, отметил следующее: информационный код, беспристрастные и интерактивные модели [23]. Первый – кибернетический – схематически укрепляет позиции отправителя и получателя информации на основе идентичных лингвистических знаний (имеет смысл только семантический компонент сообщения) и учитывает только информацию, выраженную намеренно. Адресат играет пассивную роль в этом процессе. Эта модель подчеркивает технические характеристики коммуникационных устройств кодирования и декодирования и канала связи. Вторая модель ориентирована на намерения коммуникаторов, на передачу контента, а не на смысл и включает прагматический компонент коммуникации. Сила модели – это противопоставление значения и содержания сообщения в моделировании коммуникативных целей. Тем не менее, хрупкость бесплодной модели является ее

логическим и дедуктивным направлением, то есть атрибуцией схем, типичных только для научного дискурса, правильно структурированного – для жизненного диалога. Жизненная коммуникация рациональна, но ее рациональность включает в себя хаотичные разлады фраз, а иногда и неясные высказывания, а также паузы-наполнители – компоненты, служащие более важной цели – предоставление не только информационного контакта между участниками коммуникативного акта, но и эмоциональный контакт. Третья модель коммуникационных центров касается самого коммуникационного анализа. Основой модели является предположение о том, что вместе с информацией, преднамеренно отправленной, непредвиденный контент также имеет место в процессе коммуникации. Таким образом, центр модели является адресатом, а значения преобразуются на протяжении всего процесса диалога.

Использованная литература:

13 Кибрик А.Е. Очерки по общим и прикладным вопросам языкознания (универсальное, типовое и специфичное в языке). – М.: КомКнига, 2005. – 336 с.

14 Карасик В.И. Язык социального статуса. – М.: Ин-т языкознания РАН, 1992. – 330 с.

15 Grice H. Logic and Conversation // Syntax and Semantics 3. Speech Acts. NY: Academic Press, 1975. –P.42-58.

16 Lakoff R.T. Psychoanalytic Discourse and Ordinary Conversation // Variation in the Form and Use of Language: a Sociolinguistic Reader. Washington: Georgetown Univ. Press, 1983. – P. 305-323.

17 Караева З.К. Лингвистические и семиотические проблемы перевода. – Бишкек: АДД, 2009.

18 Карасик В.И. Язык социального статуса.–М.: Гнозис, 2002. – 333 с.

19 Кибрик А.Е. Очерки по общим и прикладным вопросам языкознания (универсальное, типовое и специфичное в языке). – М.: КомКнига, 2005. – 336 с.

20 Аймаганбетова О. Основы этнопсихологии. – Алматы: Литера, 2003. – 178 с.

21 Understanding Your Communication Style
[//http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/sba/comm_style.htm](http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/sba/comm_style.htm)

22 Blatner A. About non-verbal communications, part 1 // www.blatner.com/adam/level2/nverb1.htm

23 Методические указания к семинарским и лекционным занятиям по дискурсу // <http://window.edu.ru/resource/826/58826/files/15.pdf>

24 Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. – М, 2001. – 288 с.

25 Почепцов О.Г. Языковая ментальность: способ представления мира // Вопр. Языкознания, 1990. –№6. –С. 110-122.

26 Мечковская Н.Б. Язык и религия. Лекции по филологии и истории религий. – М.: Агентство ФАИР, 1998. – 352 с.

27 Карасик В.И. Язык социального статуса. – М.: Ин-т языкознания РАН, 1992. – 330 с.

28 Карасик В.И. Язык социального статуса.–М.: Гнозис, 2002. – 333 с.

29 Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.

30 Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с.

31 Бодуэн де Куртенэ И.А. Избранные труды по общему языкознанию. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. Т.1 – 384 с.; Т.2 – 391 с.

32 Кравченко А.В. Знак. Значение. Знание. Очерк когнитивной философии языка. – Иркутск: Областная типография, 2001. – №1. – 261 с.

33 Караева.З.К. Перевод и Семиотика. – Бишкек, 2006. – 350с.

34 Chomsky N. Language and Mind. – Cambridge University Press, 2006. – 403 p.

35 Макаров М.Л. Основы теории дискурса. – М.: Гнозис,2003. – 280 с.

COMIC GENRE SPECIFICITY OF THE AMERICAN HUMOUR

Tarasova S. O., associate professor
V. N. Karazin National University, Kharkiv

Abstract

In recent years, there has been a significant increase in interest in the study of the comic as a socio-cultural phenomenon with definite communicative functions: becoming the eternal phenomenon of human life.

Laughter unites people into a community as well as it distinguishes one community from another. Hence, it is obvious that the comic as a cognitive-discursive phenomenon acquires ethnospecificity. Thus, comedy and its manifestation - laughter - is the result of regulated forms of social interaction with its own ethnospecific guidelines and value priorities.

A characteristic feature of Americans has always been desire to reduce formality. The use of obscene language in conversations with colleagues and friends is a common practice. In humor they use idealization, exaggeration and improbability. Features of the American culture happen to be displayed by genres that are specific to their carnival culture. Thus, implementation of speech and non-speech communication bases on speech activity of the individual – a certain text with its own linguistic features. In the United States there are the following genres: tricksters (short humorous stories, including the adventures of a rabbit brother; fables; black humor; elephant jokes; anecdotes; harsh humor; practical jokes; exaggeration.

Elephant jokes are closely intertwined with racism. This animal is a reflection of the Negro: it is large and tries to fight against oppression. She works a lot, she is strong. However, later the symbol of the "elephant" ceased to be associated with Negroes, but on the contrary, showed greatness of the country comparing it with strength and power of the elephant. Fables are characterized by hyperbolization or exaggeration: Americans often exaggerate in their jokes or stories about the situation that happened to them. Black humor has become especially prevalent in the American culture. The purpose is to ridicule everything: art, activity, manners, society, as well as to provide elements of sarcasm in the story, joke, conversation. The main aim of "practical jokes" is to use a physical action to achieve a comic result: to add salt instead of sugar, put a sharp subject on a chair etc.

The genres above can be observed in various spheres of cultural life of Americans: cinema, music, theater, sports, social life. Thus, folk art is formed. American artists are constantly trying to invent something new, they listen to everything that happens to the people and create realities or dreams of today in their works.

Key words: comic, exaggeration, genre, hyperbolization, sarcasm.

RUS KONSTRÜKTİVİSTLER VE DÖRDÜNCÜ BOYUT TARTIŞMASI ÜZERİNE

Ezgi TOKDİL

Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Özet

Araştırmada farklı alanlardan paradigma değişimleri bilim-sanat ilişkisi boyutunda ele alınarak karşılıklı analiz edilmektedir. Savaş sonrası oluşan genel karamsarlık ortamında ortaya çıkan Konstrüktivizm akımı yeni bir dünya yaratmaya olan inancın bir ürünü olarak kültür sahnesine çıkarken, aynı dönemin bilimsel gerçekliğine bakıldığında fizik alanında Einstein'ın görelilik ilkesinin kabul edildiği görülür. Konstrüktivizm akımı yeni bir toplum yaratmak için sanatı kullanırken, aynı dönemde bilimsel gerçeklik de dördüncü boyut olarak zaman olgusunun incelenmesi ile nesnel gerçekliği değiştirmiş, dönüştürmüş ve yeni bir dünya yaratmıştır. Bilim ilerledikçe ve içinde yaşanan dünyayı değiştirdikçe, birey de bu dünyada değişmiş ve toplumsal boyutta algılama perspektifleri genişlemiştir. Rus modernizmini simgeleyen Konstrüktivist eğilimler de böyle bir değişimin temelinde gelişmiştir. Teknoloji, üretim, hız ve hareketin -toplumsal ve kültürel anlamda- gelenekselin yerini alması ile duyumsanan dış gerçeklik de sanatın nesnesini yeni bir paradigmanın temsiline dönüştürmüştür. Bilimsel gelişme dördüncü boyut ve yeni geometriler, zaman ve hareket, zaman-mekan, ışık hızı gibi deneysel gerçeklikleri kapsamına alırken, Rus konstrüktivistler de boyut algısına farklı noktalardan yaklaşarak indirgenmiş bir gerçeklik yaratmış, devam eden süreçte bu gerçekliğe zaman ve hareket boyutunu katarak dinamik konstrüksiyonlar tasarlamışlardır.

Genel olarak bilimsel gerçekliğin bu dönem sanatçılarının çalışmalarına çok boyutlu geometrilerin düzlemsel indirgemeleri şeklinde tasarımlara ve dördüncü boyut olarak zamanın hareketin temsili ile yansıdığı yerleştirmelere dönüştüğü görülür. Sanat tarihine bakıldığında bu etkilenmenin somut verilerine doğrudan rastlanmasa da belirtildiği gibi yaklaşık olarak aynı dönemlerde bilim, sanat ve toplum alanında bir gelişme, değişim, tetiklenme yaşanmış ve bu değişim hemen her alanda yeni yönelimlere neden olmuştur. Son olarak araştırmada bilimsel gerçeklikle sanatsal temsil arasında kurulan ilişki yoluyla toplumsal ve tarihsel koşullar da karşılıklı analiz edilerek, bireyi (sanatçı/bilim adamı) yaratıma/keşfetmeye iten psikolojik süreçler benzerlik ve farklılıklarıyla incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Konstrüktivizm, Rus modernizmi, Görelilik ilkesi, Dördüncü boyut, Zaman-mekan, Yeni geometriler

Abstract

In the research, paradigm changes from different fields are analyzed in terms of science-art relationship and mutually analyzed. Constructivism movement, which emerged in the general pessimism after the war, emerged on the cultural scene as a product of the belief in creating a new world, when looking at the scientific reality of the same period, it is seen that Einstein's principle of relativity was accepted in the field of physics. While the Constructivism movement uses art to create a new society, in the same period, scientific reality changed, transformed and created a new world by examining the phenomenon of time

as the fourth dimension. As science progresses and changes the world in which we live, the individual has also changed in this world and perception perspectives have expanded in the social dimension. Constructivist tendencies symbolizing Russian modernism also developed on the basis of such a change. The external reality, sensed by the substitution of technology, production, speed and movement for the traditional - socially and culturally - has transformed the object of art into the representation of a new paradigm. While scientific development includes experimental realities such as fourth dimension and new geometries, time and motion, time-space, speed of light, Russian constructivists also created a reduced reality by approaching the perception of dimension from different points and designed dynamic constructions by adding time and movement dimension to this reality in the ongoing process.

In general, it is seen that scientific reality transformed into designs in the form of planar reductions of multidimensional geometries in the works of artists of this period and into installations where time as the fourth dimension is reflected by the representation of movement. When we look at the history of art, although the concrete data of this influence are not directly encountered, as stated, there was a development, change and triggering in the field of science, art and society at about the same period and this change caused new trends in almost every field. Finally, in the research, social and historical conditions are mutually analyzed through the relationship established between scientific reality and artistic representation, and the psychological processes that drive the individual (artist / scientist) to create / discover are examined with their similarities and differences.

Keywords: Constructivism, Russian modernism, Relativity principle, Fourth dimension, Time-space, New geometries

Giriş

Araştırma öncelikli olarak Rus modernizminin temelini oluşturan toplumsal değerler ve yeni bir toplum yaratma inancının etkisinde ilerleyen Konstrüktivist biçimlendirme anlayışı ile akımın ortaya çıkmasında etkili olan değerleri bütün olarak ele alıp karşılıklı analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda öncelikle savaş sonrası Rusya’da modernizmin temellerinin atılmasına neden olan 1917 Ekim Devrimi ve devamında yaşanan toplumsal değişimler analiz edilerek kültürel ve psikolojik etkileri incelenmektedir. Ardından savaş sonrası yıkıcı etkilerin ve devrim sonrası coşkulu tarihselliğin ortasında sanatçıyı yaratıma iten dinamikler incelenerek akımın manifestosu farklı sanatçı örneğinde sunulmaktadır. Araştırmanın devamında bilim ve sanat arasındaki karşılıklı ilişki paradigmlar kapsamında analiz edilerek her bir alanda yaşanan büyük ve köklü değişim ve dönüşümlerin diğer alanlar üzerindeki etkisine vurgu yapılmakta ve son olarak dördüncü boyut tartışmalarının sanata yansımaları Konstrüktivist sanatçıların eserleri ve yeni geometrilerin görsel sembolleri ile ilişkilendirilerek karşılıklı analiz edilmektedir.

1. Savaş Sonrası Yeni Bir Toplum Yaratma İnancı ve Rusya’da Modernizm

Konstrüktivizm akımı 1917 Devrimi sonrasında yaklaşık olarak 1920’ler ve 30’lar arasında Rusya’da ortaya çıkan ve giderek Batı’ya yayılan, manifestosunu “yeni bir toplum/ daha iyi bir dünya” inşa etmek üzerine kuran bir sanat anlayışıdır. Konstrüktivizm, I. ve II. Dünya Savaşları arasında yaşanan karmaşa, karamsarlık ve belirsizlik ortamında yaklaşık

olarak aynı dönemlerde Almanya’da ortaya çıkan Bauhauss akımının da etkisiyle Avrupa’dan tüm dünyaya yayılan modernist düşünce ve modern biçimlendirme anlayışlarının temellerinin yeni atıldığı Sovyet toplumu ve kültür ortamının bir ürünüdür. Lynton’a göre (1991: 105); “Uluslararası savaş, devrimin ve iç savaşın yarattığı güçlükler, daha sonra da Devrimi baltalamak için gönderilen yabancı birliklerin saldırısına karşı koymak durumunda kalan Sovyet Rusya, Devrimi korumak ve devleti güçlendirmek için her türlü etkinlikten yararlanmak zorunda kaldı”. Bunlardan en önemlisi şüphesiz sanatın kendisiydi, ancak bu sanatın kendilerinden önceki sanat anlayışlarından ya da Batı’nın estetik değerlerinden farklı bir yüzü olmalıydı; toplumsal, rasyonalist ve bilimsel bir değer taşınmalıydı. Antmen’e göre (2016: 105) bu nedenle bu sanatçılar; “yeni endüstriyel malzemelerin birleştirilmesi esasına dayanan yeni konstrüktivist nesnelere bilimsel anlamda birer ‘deney’ olarak görmüşlerdir”. Bu nedenle bu anlayış 20. yüzyıl başlarında iki büyük dünya savaşı arasında “endüstriyel açıdan son derece geri kalmış bir Rusya’da devrim sonrasında ileri atılımlarının bir uzantısı” olmuştur (Antmen, 2016: 105).

Görsel 1. 1917 Ekim Devrimi, Bolşeviklerin iktidara gelişi

Ancak Konstrüktivizm akımının yeni gerçekliğine ve temel söylemine geçilmeden önce akımın içinde doğduğu tarihsel koşullar ve toplumsal değerlerin incelenmesi önemlidir. Bu doğrultuda öncelikle I. Dünya Savaşı sonrası Batı’nın genel görünümü ve özellikle Rusya’da 1917 Devrimi ile imparatorluğun yıkılması ve yerine Sovyetler Birliği’nin kurulması sürecinde yaşanan Bolşevik mücadelesinin arka planda toplumsal yaşam, psikolojik süreçler ve bunun tetikleyicisi olduğu yeni kültürel ortama yansımaları analiz edilmelidir ki böylelikle akımın ortaya çıkmasının ve kişisel temsil yerine toplumsal gerçekliği ön plana çıkarmasının nedenleri anlaşılabilir. I. Dünya Savaşının ağır koşulları devam ederken İngiltere ve Fransa ile ittifak halinde olan Rusya’da ekonomik, sosyal ve siyasi anlamda bir yıkım söz konusuydu. Askeri ve iç siyaset anlamında büyük darbe görmüş ve ülke 1905 Devrimi ile de bir kez daha sarsılmıştı, yıkılan imparatorluk rejiminin yerini bu kez burjuva devrimi almıştı. 1917 yılında ise çarın ardından ülkeyi yöneten geçici hükümet Lenin önderliğindeki Bolşevikler tarafından düşürüldü, ardından 1922’de Sovyetler Birliği kuruldu. Ekim Devrimi olarak da literatürde yer alan 1917 Devrimi’nin asıl amacı Marx’ın sınıfsız toplum idealine

uygun olarak işçi sınıfı ve köylülerden oluşan bir iktidar düzeni kurmak ve burjuva sınıfının karşısında köylü sınıfının demokratik hak ve taleplerini korumaktı. Öztürk'e göre; "resmi söylemde Devrim, temelde baskıyı, yoksulluğu ve adaletsizliği ortadan kaldırmak için Bolşeviklerin ideallerini paylaşan geniş halk kitlelerinin ortaya koyduğu iradenin otantik bir ifadesiydi" (2017: 20). Ancak bunun da ötesinde devrim sonrası sosyalist bir toplum yapısına sahip olan Rusya'da seçme-seçilme hakkından, işçi sınıfının hak ve özgürlüklerine, ücretsiz ve zorunlu eğitimin yaygınlaştırılmasından çalışma saatlerinin kısıtlanmasına kadar pek çok alanda büyük gelişmeler yaşandı.

Rus modernizmi denildiğinde 20. yüzyılın başlarında savaş sonrası uzun bir karmaşa dönemini kapsayan ve 1917 Devrimi ile sosyalizmin ve 1922'de komünizmin hemen her alanda ilerici tutum, davranış ve stratejileri tanımlamaktadır. Kültür alanında bu değişim hem Batı toplumu ile etkileşiminden hem de Rusya'da bir grup şair ve sanatçının önderliğinde gelişen toplumsal işlevi olan bir sanat yaratma güdüsünden beslenmiştir. Antmen'e göre (2016: 104); "Topluma ve kolektif ruha yönelik yaşam alanlarının yaratılmasına katkıda bulunmak ve yeni bir toplumun tümüyle yeni bir 'görünüm' kazanmasına çalışmak" öncelikli hedef olmuştur. Yeni ve demokratik bir toplum yaratma ideali peşinde olan Bolşevikler, Yılmaz'a göre; "Marx'ın sınıfsız bir toplum idealine bir adım daha yaklaşabilmek için devrimin hemen öncesinde ve sonrasında sanat dahil her şeyi kullanmışlardır" (Yılmaz, 2013: 130-131). Lynton'un da ifade ettiği gibi bu etkinliklerin temelinde "devrimi korumak ve devleti güçlendirmek" yatıyordu (1991: 105). Sembolist şair Aleksandr Blok, 1918 yılında yayınladığı makalesinde I. Dünya Savaşı'nın etkilerinin 1917 Devrimi ile aşılabileceğini dile getiriyordu;

İnsan ruhunda, halkın ruhunda her zamandan beri saklı kalmış (...) düşünceler zincirini kırıp, sonunda bentleri çiğneyerek, işe yaramaz kıyıları kaplayarak, coşkun bir sel halinde aktığında, buna devrim derim (...) (Batur, 2015: 143-144; Yılmaz, 2013: 131).

Sanatın da yeni bir toplum inşa etmede önemli bir işlevi olduğunu düşünen Blok'a göre;

Sanatçının işi, sanatçının ödevi, tasarlanan şeyi görmek; rüzgarla yırtılan havanın uğuldadığı müziği duymaktır. Peki ne tasarlandı? Her şeyi yeniden yapmak (...). Yalancı, pis, sıkıcı ve iğrenç yaşamımız hakça, temiz, neşeli ve güzel bir yaşam olsun diye her şeyi yeniden kurmak (Batur, 2015: 143-144; Yılmaz, 2013: 131).

Lynton'un da ifade ettiği gibi; "uluslararası savaş, devrimin ve iç savaşın yarattığı güçlükler, daha sonra da devrimi baltalamak için gönderilen yabancı birliklerin saldırısına karşı koymak durumunda kalan Sovyet Rusya'da (...)" sanatın yönü de yaratım nesnesi, sanat yapıtı olmaktan uzaklaşarak inşacı bir temelde işlevsel boyutta gelişmiştir (1991: 105). Bununla birlikte Yılmaz'a göre Rus toplumunun kültürel değişiminde en önemli etken "felsefi ya da metafizik tartışmalardan ziyade sanat, özellikle şiir sanatı" olmuştur (2013: 130). İtalyan Fütürizminde olduğu gibi Rus modernizmi de çoğunlukla gece kulüplerinde, tiyatro sahnelerinde, kapalı salonlarda okunan bildiriler, şiirler ve edebi metinlerle gelişmiş ve ilerlemiş; Kandinsky, Malevich, Tatlin, Lissitzky gerçekliğe yaklaşımları ve üslupları farklı olsa da dönemin kültür ortamını şekillendiren Konstrüktivizmin öncüleri olmuştur. Konstrüktivizm akımı, "(...) 1917 Devrimi'yle kurulacak yeni topluma inananların

öncülüğünde geliştiği için özünde ‘biçimi belirleyen işlevdir’ düşüncesiyle şekillenmiştir” (Antmen, 2016: 104). Buda devrimin en başından savunduğu düşünceyle paralellik göstermektedir ancak bu sanatçılar ortaya koydukları çalışmalarla her ne kadar modernist bir sanat yaratmışlarsa da modernizmin sanat için sanat söylemi yerine işlevsel bir sanat anlayışının peşinde olmalarıyla modernizmi de temellerinden sarsmış ve avangard sanatın öncülüğünü üstlenmişlerdir. Antmen’e göre; “Yaratma edimini dışlayan ve yerine ‘inşa etme’yi koyan; sanatsal değil, bilimsel ilkeleri önemseyen, yaratıcı bireyin kişisel üslubu yerine, toplumsal gereksinimlere göre şekillenen kolektif üretimi amaçlayan Konstrüktivistler (...)” toplumsal boyutta yaşanan devrimi kültür alanında gerçekleştiren ve modernizmin dışına taşan öncüler olmuştur (2016: 107).

Görsel 2. 1917 Ekim Devrimi’nin ardından sanat sokakla bütünleşmiş ve Tatlin’in III. Enternasyonal Anıtı gibi anıtsal ölçekte yerleştirmeler tasarlanmıştır

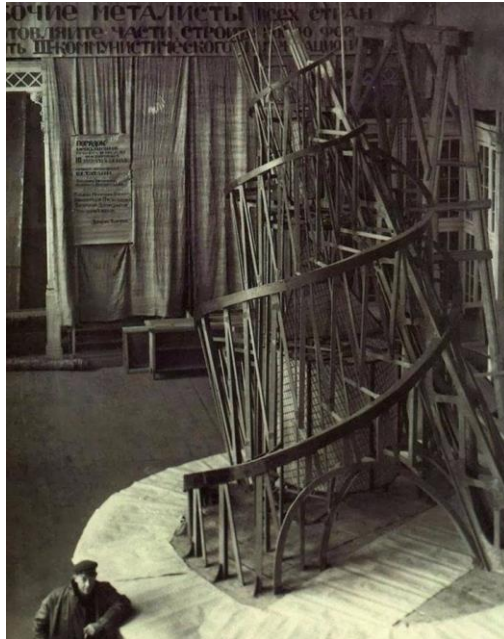
Hiç şüphesiz savaşın etkileri farklı coğrafyalarda ve toplumlarda farklı boyutlarda hissedilmiş ve her bir kültür yaratım sürecinde gerçekliğin başka bir boyutunu sanatın kaynağı haline getirmiştir -Kübizm gerçekliği parçalayarak (Fransa), Fütürizm hareket ve hızı yücelterek (İtalya), Soyut Sanat karmaşayı içsel duyuma indirgeyerek (Rusya, Hollanda ve Almanya), Dadaizm sanata karşı hayatı savunarak (Amerika ve İsviçre), Konstrüktivizm (Rusya) toplumsal gerçekliği işlevci bir anlayışla biçimlendirerek yeni bir sanat anlayışı ortaya koymuştur. Antmen’e göre; “Sanat yapıtı gibi sergilenen ama sanat gibi algılanmayı amaçlamayan bu tür üç boyutlu yapıtların amacı, işlevsel nesnelere bir tür biçimsel altyapı oluşturmaktır” (2016: 105). Bununla birlikte Tunalı’nın da ifade ettiği gibi konstrüktivist biçimlendirme anlayışı duyusallık yerine matematiksel bir bakış açıdadır ve konstrüktivist sanatçı da matematik modellerin kılavuzluğunda çalışır (2013: 177). Bununla birlikte “bu biçimlendirmeler aynı zamanda birer sembol (simge) değeri taşırlar” ve Max Bill’e göre; “bu konstrüktiv anlamında, çağın duygu dünyasını doldurabilecek yeni semboller yaratılmış olur” (Tunalı, 2013: 177). Bu anlamda hem bir duyusallıktan uzaklaşma hem de yeni motifler ve yaratımlar yoluyla duyusallığa yeniden ulaşma söz konusudur denilebilir.

Bu anlamda bu sanatçıların -Konstrüktivistlerin- iki boyutu geride bırakan ve inşacı bir anlayışa yönelen yaratım biçimlerinin temelinde 19. yüzyılın başlarında tüm dünyada

yaşanan belirsizlik ve savaşın karamsar ortamı ile birlikte Ekim Devrimi'nin coşkulu gerçekliği arasında tezatlık olmasına karşın bu sanatçılar gerçekliği indirgemek yerine tuvalin sınırlarından taşarak gerçekleştirdikleri üç boyutlu tasarımlarda mühendislikle sanatı bir araya getirmişlerdir. Aynı zamanda sanat galeri gerçekliğinin de dışına çıkmış ve dinamik bir yapı olarak kültürün tüm alanlarında yeni söylem biçimleri geliştirmiştir. Sancar'ın da ifade ettiği gibi; "Sanat artık emekçilerin dışarıdan izlediği, sanatçının edilgin alımlamaya malzeme sunduğu bir ilişki biçimi değildi. Sovyet sanatı kitlelerin hem oyuncu hem yaratıcı olduğu hem seyrettiği hem seyredildiği, hem yazdığı hem okuduğu büyük bir performans alanı, teatral bir sunum ortamıydı" (2021: 1). Edebiyat Tolstoy, Puşkin, Dostoyevski gibi eski ustaları eleştirerek yeni ve daha coşkulu bir yazınsal dile yönelirken, plastik sanatlar sanat nesnesinin sınırlarını ortadan kaldırdı ve sanatı sokağa taşıdı. Sinema bu sokağın görüntülerini (gerek Devrim öncesi gerek sonrası) konu edindi, mimari anıtsal boyut kazandı. Burjuvazinin gücünü işçi sınıfına devretmesi gibi kültür de gerek toplumsal karmaşanın karamsarlığı gerekse devrimin coşkusu ile yaşamın dinamik gerçekliğinde yeni bir boyut kazandı.

2. Konstrüktivist Manifesto ve Yeni Gerçeklik

Konstrüktivizm (diğer adıyla İnşacılık ya da Rus avangardı) akımının ortaya çıktığı toplumsal ve siyasal koşullar, bu koşulların toplumun bir üyesi olarak birey -ister burjuva sınıfı ister işçi sınıfı olsun- ya da sanatçı üzerindeki etkileri incelendikten sonra bu bölümde klasik sanatın biçimciliğinin karşısında sosyalist bir ayaklanmanın tüm kolektif yaratımını ön plana çıkararak ve üst tabakanın salon sergilerinden sokaklara inen faydacı, aynı zamanda başkaldıran bir sanatın farklı sanatçılar tarafından ortaya konulmuş manifestosuna yer verilmektedir. Böylelikle sanatın tarihinde 1920'lere kadar olan sanat biçimlerinden ayrılan yeni gerçekliğin temel dinamikleri akımın kendi sanatçıları tarafından vurgulanmaktadır.

Görsel 3. Tatlin, III. Enternasyonal Anıtı (Tatlin Tower)

Belirtildiği gibi Rus Konstrüktivizminin en önemli isimleri 1917 Devrimi sonrasında sosyal politikaya destek vermek isteyen ve bu bilinçle eserler üreten Tatlin, Rodchenko ve

Lissitzky'ydi. Ancak bunlar dışında da Rus inşacılığının temellerini atan ve Devrim sonrası önemli çalışmalar ortaya koyan daha az bilinen isimler de vardır; Lyubov Popova, Wladyslaw Strzeminski, Aleksey Gan, Varvara Stepanova vd. Bunlar inşacı sanat anlayışı yerine Rus modernizminin tasarım boyutunu temsil eden sanatçılardır, yine de bütün bu sanatçıların temel manifestoları geleceğe dönük ve klasik sanattan ayrılarak sanatı galeri sınırlarından dışarıya çıkarmaktır -ancak 1920'lerin ekonomik koşullarında sanatçılar yine de salon sergilerinden bütünüyle uzaklaşmamıştır. Bununla birlikte Naum Gabo, Moholy Nagy gibi Rusya'dan ayrıldıktan sonra farklı malzemelerden dinamik heykeller tasarlayan sanatçılar, Konstrüktivizm ve De Stijl arasında bir noktada konumlanan ve Hollanda, Almanya, İsviçre gibi farklı ülkelerde çalışmalar üreten Van Doesburg, Hans Richter gibi sanatçılar da Rus modernizminin temsilcileri sayılabilir. Rodchenko ve bazı tasarıma yönelik sanatçılar "Konstrüktivizmi bir sanat şekli olarak geliştiren sanatçılardan kendilerini ayırmak için Prodüktivistler adını aldılar (...). Onlara göre sanat, hangi görünüş altında ortaya çıkarsa çıksın, burjuva değerlerini ve kapitalist sömürüyü temsil eden çağdışı bir uğraştır" (Lynton, 1991: 110-111). Bu sanatçıların çalışmalarının incelenmesine geçmeden önce Rus Konstrüktivizminin ve Sovyet toplumunun önemli sanatçı ve kuramcılarında Tatlin'in analiz edilmesi gerekir. Kısmen devlet desteğini alan ancak üç boyutlu tasarımları akımın çağdaş yüzünün en önemli göstergeleri olan Tatlin, Harrison ve Wood'un aktarımıyla;

Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda primitivizmden Kübizme dek bir dizi avangard üsluptan geçti. 1915'ten sonra Rus avangardı içinde Maleviç'in Süprematizmine karşı bir eğilimin lideri olarak tanınmaya başladı. Bu eğilim "malzemenin kültürü" üzerinde duruyordu ve devrimden sonra yararçı konstrüktivizm ve "üretim yönelen sanat" yöneliminin temelini oluşturuyordu (2015: 368).

20. yüzyılın başlarında Picasso'nun atık malzemelerden üretilen *Gitar* (1912) çalışmasındaki birleştirici üslupla farklı malzemeleri (demir, çinko, alüminyum gibi) kabartma heykeller yapan Tatlin, daha sonraki yıllarda bir dizi kullanım nesnesi tasarladı. Ancak önemli ve en bilinen eseri "uluslararası sosyalizmin birliği" adına Neva Nehri'nin üzerine inşa edilmesi planlanan *III. Enternasyonal Anıtı*'dır (Görsel 3). Tatlin'e göre kule "çağının bir simgesidir" ve onda sanatsal ve yararlı formları birleştirerek sanatla hayat arasında bir çeşit sentez yaratmıştır (Lodder, 1987: 65; Artun, 2015). Tatlin Kulesi olarak da bilinen çalışma yukarı doğru sarmal bir açılımla küp, koni ve silindir formlardan oluşan bir düzenlemedir. Artun'un aktarımıyla (2015) eleştirmen Shklovsky'e göre kule; "cam, demir ve devrimden yapılmış bir makine"dir (2005: 338). Lissitzki'ye göre ise, "kulenin konstrüksiyonunu oluşturan 'demir, proletaryanın ifadesinin gücünü, cam da vicdanının temizliğini' simgeler" (Lodder, 1987: 65; Artun, 2015). Bununla birlikte kulenin sarmal formu da sanat tarihçisi ve eleştirmen Nikolay Punin'e göre; "özgürleşen insanlığın hareketidir. Özgürleşmenin ideal ifadesidir (1920: 338; Harrison ve Wood, 2015: 372). Marx'ın sınıfsız toplumundan Hegel'in efendi-köle diyalektiğine, tarihin ilerleme düşüncesinden bilimin gelişim basamaklarına, çağın toplumsal dönüşümünden sanatçının bireysel değişimine kadar özgürleşme tasarımı pek çok alanda tartışılmış bir konudur ve şüphesiz her dönemde tarihsel koşullar doğrultusunda farklı anlamlar içermekle birlikte yeni davranış biçimlerini de beraberinde getirmiştir. 1917 Devrimi'nin ardından Rusya'da (Sovyetler Birliği'nde) özgürleşme düşüncesinin sanata yansması da Tatlin'in sarmal yapıda

tasarladığı kule yoluyla olmuştur -elbette dönemin diğer avangard sanatçıların çalışmalarını da bu kapsamda değerlendirilebilir. Bununla birlikte Nikolay Punin, Tatlin'in Üçüncü Enternasyonal Anıtı projesinden haberdar olduktan sonra yayınladığı denemede yer alan "projenin sanatsal önemi" başlıklı bölümde; "Sosyal bir devrim sanatsal biçimleri kendiliğinden değiştirmez, ama onların aşamalı dönüşümü için bir zemin sağlar. Anıtsal propaganda fikri heykel sanatını ya da heykeltıraşları değiştirmede, ama burjuva dünyasında hakim olan plastik görünüm ilkesini sarstı (...)" şeklinde yerinde bir tespitte bulunmuştur (1920; Harrison ve Wood, 2015: 371). Metnin devamında Tatlin'in anıtının modernliğini tanımlarken ise şu ifadeleri kullanmıştır;

Bir anıtın şehrin sosyal ve politik yaşamını yaşaması gerekir ve şehir de onun içinde yaşmalıdır. Zorunlu ve dinamik olması gerekir, o zaman modern olur (...). Malzeme, konstrüksiyon ve hacim üzerinde çalışan Tatlin, anıtsal yaratım dünyasında yeni olan bir biçim üretmiştir. Üçüncü Enternasyonal Anıtı öyle bir biçimdir (...) (1920; Harrison ve Wood, 2015: 371).

Tasarlanan çalışmanın gerek kullanılan malzeme gerekse dinamik formu ile teknoloji ve makine estetiğine gönderme yaparken bütün gücüyle yeni sanatı vurgulaması da amaçlanmaktaydı. Yılmaz'a göre; "Kapitalizmin simgesi sayılan, reklam ve eğlence amacıyla dikilen Eiffel Kulesi'ne karşılık, III. Enternasyonal Anıtı sosyalizmin simgesi olacaktır" (2013: 134). Lynton'a göre ise formun çok katmanlı ve sarmal yapısı, "Kutsal Kitabın başlangıç bölümünde, insanlığın tek dili yitirilişini simgeleyen bir başka ziguratla" (1991: 108) bir başka kule ile de bağlantılıdır; Pieter Brueghel'in 1563 yılında resmetmiş olduğu Babil Kulesi. Ona göre bu biçimiyle Tatlin Kulesi; "insanlığı yeniden birliğe kavuşturarak Babil Kulesine bir yanıt vermiş olacaktır" (1991: 108). Ancak kulenin inşası Lenin ve diğerleri tarafından Sovyetler Birliği'nin kalkınması için atılacak adımlar arasında öncelikli sıralamada olmadı ve hiçbir zaman gerçek bir kule olarak yerini alamadı (her ne kadar çağdaş sanat kapsamında ona yapılan atıflarla büyük boyutlu yerleştirmeler yapılsa da).

Görsel 4. El Lissitzky, Proun 19D, 1922 / Görsel 5. El Lissitzky, Proun 3A, 1920

Sanatçı manifestolarına geri döndüğünde gene Tatlin'in dönemin kültür ortamını ve biçimlendirme anlayışlarını eleştirel bir dille ifade ettiği, devrim sonrası sanatın (yeni sanatın) nasıl olması gerektiğine yönelik Petrograd Sanatsal Kültür Müzesi'nin Maddi Kültür Bölümü'nde görev yaptığı sırada yayınladığı "1924 Yılı Araştırma Çalışması Raporu"nda bölümün hedeflerini sıralamış ve şu sözlere yer vermiştir; "Eski dünyadan resimle birlikte

miras alınan sanayi ve ev üretiminin, bütün dışavurumlarıyla birlikte kentte ve taşrada yaşadığımız deneyimleri de katarak, bir anarşi halinde olduğunu dikkate alalım: Üretim şansı eseri üretken olan birimlere dağılmış, deneyim aşırı bireyselleşmiş ve herhangi bir biçim birliği yok (...)” (Harrison ve Wood, 2015: 386). Buna karşılık tanımlandığı gibi Konstrüktivizmin temel manifestosu her kesimden insanın üretime katılmasını, farklı biçimlerde de olsa kendini ifade etmesini ve yaratıcı sürecin çok sesli bir zeminde gelişmesini hedeflemiştir (dönemin eğitim politikaları da buna paralel bir görünüm sunar).

Devrim sonrası Rusya’da sosyalist ideallerin yayılmasında katkısı olan ve inşacı sanat düşüncesini mekan yerleştirmeleri boyutunda ele alan, bununla birlikte tasarımlarıyla da ilerici bir sanat anlayışının temellerini atan El Lissitzky’dir. Sanatçı; “makinaları selamlıyor, ancak diğer sanatçılardan farklı olarak bu cihazların yapay değil, tıpkı fosili bulunan deniz canavarı gibi yaşadığımız doğaya ait varlıklar olduğunu iddia ediyordu” (Yılmaz, 2013: 136). Onun çalışmalarının temelinde yer alan ilericilik muhtemelen politik anlamında değil bilimsel ve matematiksel dili bakımından ele alınabilir (daha önce de belirtildiği gibi dönemin tüm sanatçıları politik bir sanat anlayışı benimsememiştir). Belki de sosyalist ideallerin ve sınıfsız bir toplum yapısının bireysel özgürleşme anlamında sanatçıya sunduğu düşünsel etkileşimin form ve boyut kavramlarıyla yeniden ifadesi olarak yorumlanabilir. Lissitzky bir dizi *Proun* (kavram ona göre yeni sanatı temsil eder) serisi tasarlamıştır ve süprematist bir üslupla basit geometrik formların resim düzleminde yeniden düzenlenmeleri ile boyutlandırılmış yeni bir gerçeklik yaratmıştır. Becer’e göre; “Lissitzky, Süprematist ve Konstrüktivist elemanların bir sentezi olan bu ilk ‘nesne-dışı’ çalışmalarını, resimle mimari arasında bir ‘değiş-tokuş bölgesi’ olarak tanımlıyordu” (2016: 126). Soyut sanatın aksine her bir parçanın bir başkası ile girdiği etkileşim yoluyla geriye doğru açılan bir gerçeklik tasarlanırken zamansal bir ilerleme ve dinamik bir akış algısı da izleyiciye aktarılır. Yılmaz’a göre; “kompozisyonda, modern teknolojinin ürettiği nesnelere türevleri gibi duran geometrik düzlemler, iki boyutlu bir yüzeyde değil de, üç boyutlu bir uzayda yüzüyor” gibidir (2013: 137). Lissitzky’nin uzay ve uzamın boyutları üzerine deneysel çalışmaları yalnızca resim düzlemi ile sınırlı kalmamıştır. İlk kez 1925’te yayınlanan “A. ve Pangeometri” isimli denemesinde perspektif uzam ve yeni geometriler, matematik ve sanata ilişkin günümüzde dahi güncelliğini koruyan önemli açıklamalarda bulunmuştur. Sanat ve biçim, S. ve B. kısaltmalarıyla metinde yer alırken pangeometri Lobaçevski’nin Öklid dışı geometriler için kullandığı terimdir. Sanatçı bu metinde uzamı planimetrik uzam, perspektif uzam, irrasyonel uzam ve imgesel uzam olarak dört başlıkta inceler. Uzamın perspektif temsili Lissitzky’e göre; “Euklides geometrisinin yasalarına dayanan katı bir üç boyutlu dünya görüşüne dayanmaktadır. Dünya kübik bir kutuya konur ve resim düzleminde piramit biçimine benzer bir şeye dönüştürülür” (Lissitzky, 1970: 142-49; Harrison ve Wood, 2015: 351-52). Bununla birlikte bilim ve sanat arasındaki paralel biçim değişimine de değinen sanatçı şunları dile getirir;

Ptolemius’un yer merkezci kozmik düzeninin yerini Copernicus’un güneş merkezci düzeni aldı. Katı Euklides uzamı Lobaçevski, Gauss ve Reimann tarafından yıkıldı. Empresyonistler geleneksel perspektif uzamını dağıtmaya başlayan ilk sanatçılardı. Kübistlerin yöntemi daha da radikaldi. Uzamı sınırlayan ufku ön plana çektiler ve onu resmin yüzeyiyle özdeşleştirdiler. Tuvalin katı yüzeyini psikolojik araçlar (yapıştırma duvar kağıtları vb.) ve biçimin temel yıkımı aracılığıyla inşa ettiler

(...). Bu sürecin başlıca sonuçları: Picasso'nun rölyefleri ve Tatlin'in kontrölyefleridir (...). (Lissitzky, 1970: 142-49; Harrison ve Wood, 2015: 352).

Nesnelerin birbirleriyle ilişkilerinin uzaklık ve renk alanlarıyla betimlenmesi ve hız olgusunun hareket ve tekrar eden formlarla temsil edilmesi bakımından Süprematizm ve Fütürizmi irrasyonel uzamın bir ürünü olarak gören Lissitzky, imgesel uzamı ise var olmayan ve yalnızca matematiksel olarak hayal edebileceğimiz (görelilik ilkesi, çok boyutlu uzay vd. bilimsel teoriler) bir dünya olarak tanımlamıştır. Bunlar gerçekte var olan somut nesnelere değil bilginin bilince izdüşümü ile “görsel yeteneklerimizi harekete geçiren” algısal gerçekliklerdir.

Rus avangardının Varvara Stepanova ile birlikte kadın sanatçılar grubundan olan Popova da I. Dünya Savaşı'ndan önce Kübizm akımı ile tanışmış, devrim sonrasında ise süprematist temelde eserler üretmiştir. Resimlerinde üst üste gelen formlar yukarı doğru açılan farklı düzlemlere çağrışım yaparak üç boyutlu bir görünüm kazanır ve bu anlamda Lissitzky çalışmaları ile benzerlik taşır. Sanatçının 1919 yılında “Onuncu Devlet Sergisi: Nesnel Olmayan Yaratım ve Süprematizm” kataloğu içinde yer alan bildirisinde; resim ve resim dışı ayrımını tanımladığı ve duygulara, edebi biçimciliğe, yanılısamacılığa karşı bir tavır benimsediği görülmektedir. Ancak Harrison ve Wood'a göre (2015: 369); “bildirisi resim üzerine özerk çalışmayı sanat dışındaki bir dünyayı tasvir etmenin sorunlarından ayırt eder gibi görünüyor; oysa bu tür görünüşte “otonom” sanat, onu yeni, devrim sonrası yaşamı inşa etmeye katılmaya yönelik genel ihtiyaç açısından onaylamak üzere “laboratuvar araştırmasına” gömüyordu”. Bildiride yer alan bazı önemli yaklaşımlar şunlardır;

Resimde konstrüksiyon = parçaların enerjisinin toplamı. Yüzey sabittir ama biçimler hacimseldir. Çizgi renk olarak ve enine bir düzlemin girişi olarak katılır, ve konstrüksiyon güçlerini yönetir. Renk enerjetikliğe ağırlığıyla katılır. Enerjetik = hacimlerin yönü + düzlemler ve çizgiler ya da onların girişleri + bütün renkler. Doku resim yüzeylerinin içeriğidir. Biçim bütün dizilimi boyunca eşit değerdedir. Sanatsal bilinç bir resim içeriği için vazgeçilmez olan o öğeleri seçmeli, bu durumda geçici olan ve sanatsal değere sahip olmayan her şey çıkarılmalı (...) (Harrison ve Wood, 2015: 369).

Akımın diğer önemli sanatçısı Rodchenko çalışmalarına bakıldığında ve sanatçının nesnel gerçekliğe yaklaşımı değerlendirildiğinde Lissitzky çalışmalarında olduğu gibi matematiksel yasalar kapsamında analiz edilebilecek indirgemeci bir düzenlemenin yapılandırıldığı görülmektedir. Becer'e göre (2016: 151); “Rodchenko ve Lissitzky boşluğa dayalı bir dinamizm içinde Konstrüktivist yazılar, nesne-dışı unsurlar, fotoğraf, fotomontaj ve çarpıcı renkler aracılığıyla anlatımcı roller üstlenen basılı harf ve sözcükleri, aynı zamanda tasarımın bağımsız birimleri haline dönüştürerek grafik alanında bir devrim gerçekleştirmişlerdir”. Rodchenko başlangıçta kübist ve fütüristlerin kolaj çalışmalarından etkilenerek farklı malzemeleri kullanarak oluşturduğu resim konstrüksiyonları yapmıştır, 1923'lerden itibaren ise giderek grafik tasarım alanına yönelmiş, afiş ve kitap illüstrasyonları gerçekleştirmiştir. Kullandığı serifsiz harflerden oluşan, düz ve kalın yazı tasarımları dönemi karakteristik bir nitelik taşır. Bununla birlikte Sovyet sinemasının deneysel filmlerinde ilk örneklerine rastlanan (özellikle Dziga Vertov sineması) fotomontaj tekniği Rodchenko afişlerinde de gerçekliği tasarımsal boyuta taşıyarak yeniden yorumlamada önemli bir unsur

olmuştur. Yazar Kirsanov Devrim sonrası Rus modernizminin fütürist eğilimlerden konstrüktivist anlayışa yönelimini şu ifadelerle dile getirmiştir;

Rodchenko, Mayakovski ve diğer sanatçılar, geçmişle bağlantının koparılmasını temel amaç edinen yeni bir sanat formu yaratma eğilimindeydi. Sosyal bir formasyon olarak ‘geçmiş’ kavramı, arazi sahiplerinin malikanelerindeki süslemelerden, orta sınıf evlerindeki pembe abajurlara kadar her yere yayılmış, yeni toplumun yaşam alanlarına davetsizce ve küstahça girmişti (...). Yalınlık ve düz çizgiyi ön plana çıkaran bir soyutlama ve her türlü süslemeyi reddetme (...). Artık yeni yaşam biçimlerine daha fazla uyum sağlayan, yalınlığa dayanan bir sanat formu oluşturuyoruz (Becer, 2016: 148-149).

Bu indirgeme ve sadelik Rodchenko tasarımlarıyla da doğrudan örtüşmektedir; bu çalışmalarda da yalın geometrik formların yatay ve dikey doğrultuda düz harf dizilimleriyle derinleştirildiği geleneksel anlayıştan farklı yeni bir sanat formu belirgin olarak gözlemlenmektedir. Bununla birlikte bu formlar Lissitzky'nin *Proun*larında olduğu gibi afiş ve kitap kapaklarında derinlik etkisini de vurgulayarak dinamik bir anlatım sergiler. Becer'e göre; “Konstrüktivist tasarımlarda temel ilkelerden biri olan ‘görüntüde kinetik reaksiyon’ yaratmak, tipografik kompozisyonlarında sürekli olarak renk ve yön kontrastları kullanan Rodchenko'nun birincil hedefi olmuştur” (2016: 152). Bu anlamda giderek tasarıma kayan konstrüktivist ideallerin indirgemeci bir anlayışla yeni bir gerçeklik inşa ettiği söylenebilir.

1920'lerden itibaren fotoğraf alanında da önemli gelişmeler yaşanmış, “alışılmış perspektif kurallarının, bilindik görme biçimlerinin ve sistematik kompozisyon öğelerinin yerini 1920'lerde sıradışı perspektifler almıştır” (Tokdil, 2018: 15). Diyagonal kamera kullanımları, ufuk çizgisinin ortadan kaldırıldığı yeni görme biçimleri/yeni vizyon, yakınlştırılan çekimler ve geometrik formlardan oluşan bir estetik dil, doğrusal ve ritmik tekrar eden görüntü öğeleri gibi yeni stratejiler ortaya çıkmıştır. Bu yeni biçimlendirme anlayışını kullanan sanatçıların en önemlileri Moholy-Nagy ve Rodchenko'dur. Sanatçının fotoğrafları incelendiğinde de devrim sonrası Rusya'da yaşanan toplumsal değişimlerin izlerine rastlamak mümkündür. Bireyin etrafındaki dış gerçekliğin yeniden yapılanması gibi kameranın bakış açısı da daha önce olmadığı kadar özgürleşmiş ve gözün görme biçimlerini zorlayan asimetrik kompozisyonlar özellikle Rodchenko fotoğraflarında tipografik tasarımlarında olduğu gibi devrimsel bir etki yapmıştır/dönüşüme neden olmuştur.

Görsel 6. Alexander Rodchenko, *Kino-Glaz*. Poster for the film *Cine-Eye* by Dziga Vertov, 1924 / Görsel 7. Rodchenko, Mayakovsky'nin *Pro Eto* şiir kitabı kapak tasarımı, 1923 / Görsel 8. Rodchenko, *Fire Escape*, 1925

Görüldüğü gibi incelenen tüm sanatçılar I. Dünya Savaşı ile 1917 Devrimi arasında apolitik sanat anlayışı ve devrim sonrası toplumsal değişime etki eden ya da değişimin etkisinde kalan faydacı bir eğilimin etkisinde kalmış, yeni bir biçimsel estetik yaratma şeklinde duyumsanan gerçeklik algısal estetiğe dönüşmüştür. Bu sanatçıların hemen hepsi savaşın yıkıcı etkisi ile devrimin coşkulu idealleri arasında dinamik bir sanat arayışı içinde konstrüktif anlayıştan afiş ve tasarımlarda sade ve yalın tipografik unsurlara, sinema alanında üst üste bindirilen ve hızlandırılan görüntülerden fotomontaj ve fotoğraf alanında diyagonal yeni bakış açılarına kadar çok boyutlu bir temsil gerçekliğinin öncüleridir. Rus modernizmi, modernizmin temel ilkelerine dayalı olarak ortaya çıkmış olsa da onu ileriye taşıyan/onu en baştan yıkan atılımlar gerçekleştirilmiş, en başından beri Konstrüktivizm bir yüzü geleceğe dönük bir sanat eğilimi olarak Rusya'da doğup gelişmiştir.

3. Paradigmatik Tarihin Kesişim Noktasında Bilim ve Sanat İlişkisi

Paradigma belirli bir alan kapsamında belirli bir tarihsel süreklilik dahilinde varlığını sürdüren düşünce, yaşantı, eğilim, gerçeklik ve bilgi yaklaşımıdır. Tarihsellik bağlamında hemen her alanda paradigmatik gelişmeler yaşanmış, bu yaşantı biçimleri yeni olanın eskiyi geride bırakması ile başka bir dönemin başlamasını sağlamıştır. Ancak bu değişim sürecini tanımlamak her alanda başka başka anlamlar ifade ettiğinden dolayı zor bir süreçtir ve farklı alanların paradigma değişimlerini en azından biçimsel olarak incelemeyi gerektirir. Örneğin bilim alanında bir paradigma bilimsel gelişmenin eski kuram ve ilkeleri geride bırakmasını ve belirli bir süre için bazı temel yasaların gerçekliğin tanımı olmasını ifade eder. Toplumsal yaşam için tarihsel koşullar bakımından belirli dönemler kapsamında meydana gelen olayların politik, kültürel, bireysel boyutta izdüşümlerini ve yaşamsal değerleri kapsar. Kültür alanında da toplumsal koşullar, tarihsel olaylar ve bilimsel gelişmeler etkisinde biçim ve içerik bakımından birbirine koşut ilerleyen sanat eğilimleri tanımlanır. Araştırma kapsamında ele alınan tarih, toplum, bilim ve sanat hemen her dönemde karşılıklı etkileşim halinde olmuş, bir alanda değişen koşullar, yaşanan olaylar ya da gelişimsel süreçler diğer alanlarda da yeni yönelimlerin yolunu açmış, karşılıklı bir diyalektik yaratmıştır. Bu anlamda paradigma değişimlerinin birbirine tarihler olmasa da yaklaşık olarak yakın tarihlere denk geldiğini söylemek mümkündür. Örneğin daha önce de tanımlandığı gibi matematik alanında yaşanan gelişmeler (görelilik ilkesi, yeni geometriler, dördüncü boyut tartışmaları, dördüncü boyutun görsel ve imgesel temsili) sanat alanında geometrik yeni gerçekliklerin (imgesel uzam) ve yeni soyut düşüncenin gelişmesine neden olurken, savaşın yıkıcı etkisi ve devrimin coşkulu söylemi toplumsal değerlerin yeniden tanımlanmasında ve sanatın biçimci bir forma kavuşmasında etkili olmuştur. Araştırmanın odağına yalnızca bilim ve sanat diyalektiği alındığında da karşılıklı etkileşimi doğrudan gözlemlemek mümkündür. Bu ilişkinin ilk göstergeleri Rönesans döneminin klasik üslubu ile Newton paradigmasının temel bilimsel söyleminin birbirine koşut oluşunda görülebilir. Newton'un kütleçekim yasası evrenin mekanik bir sisteme oturmasını sağlamış ancak çekimin kaynağının nedensel açıklamasını sunmamıştır. Bu dönemin sanatına bakıldığında da kilisenin egemenliğinde, Hristiyanlık

bilincini öne çıkaran çalışmalar yapılmıştır – bu çalışmalarda da Newton’ın çekim kuvvetini Tanrısal bir güce dayandırması gibi Tanrının mükemmelliğinin somut göstergelerini sunmak birincil öncelik olmuştur. Ancak devam eden süreçte Tunalı’nın da ifade ettiği gibi; “geçen yüzyılda meydana gelen değişimler, Newton’dan gelen evrenin anlamını, gerçeklik anlayışını ve bilim mantığını değiştirir ve yeni bir kosmik yapı geliştirir ve bu da günümüz doğa bilimi tablosunda kopernikal bir dönüşümü beraberinde getirir” (2008: 201). Özellikle fizik alanında Öklid geometrisinin yerini alan yeni geometriler (Lobachevsky, Gauss, Reimann’ın yeni matematiği), Einstein’ın görelilik ilkesi ile dördüncü boyutun keşfi, Plank’ın kuantum teorisine algının ötesinde yeni gerçeklikler, Heisenberg’in belirsizlik ilkesi ile makro gerçekliğin yanında mikro gerçekliğin tanımlanmasına ilişkin yeni yaklaşımlar dış dünyada duyumsanan gerçekliğin de değişmesini, yeniden düzenlenmesini ve algılama perspektiflerinin çoğalmasını sağlamıştır. Bunun sanata yansması ise farklı toplumlarda ve farklı kültürlerde birbirinden ayrı ancak ilişkili olarak varlık göstermiş, sanatta nedensellik ortadan kalkarken, nesnel gerçeklik öznel duyuma indirgenmiştir. Bireyin içinde yaşadığı dünyanın bilimsel gelişmeler etkisinde değişimi düşünme biçimlerinde de bir değişimi beraberinde getirmiş, dolayısıyla kültür değiştiği gibi kültürü var eden toplumsal değerler ve tarihsel arka planda eskisinden farklı bir dünyanın yüzü olarak kendini var etmiştir. Bununla birlikte özellikle üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da şudur ki tüm bu değişimlerin yalnız çevreyle ilişkili olmadığıdır, tarihsel ilerleme, bilimsel gelişme ve diğer süreçler Tunalı’nın da ifade ettiği gibi (2008: 203); “(...) yalnız dünya tablosunu değil, aynı zamanda insan tablosunu da değiştirmiş”, birey olarak insanın gerçekliğe (dış dünyaya) bakış açısında yeni olasılıklar sunmuştur. Modern sanatın başlangıcından beri sanatın deneyimlediği gerçeklik değişimi bunun en belirgin yansımasıdır ve bu başkalaşım en başında sanatçının değişiminden kaynaklanır. Sanatçının değişimi ise belirtildiği gibi yaşadığı kültürün toplumsal değerleri ve bilimsel yeni gerçekliğin yaşamsal unsurları ile olur.

Öyleyse bilim ve sanat arasında birbirine koşut bir ilişki olduğu kabul edildiğinde farklı dönemlerin gerçeklik yaklaşımlarının bilimsel gelişmeden şöyle ya da böyle etkilendiği ya da varlık durumunu ona dayandırdığı anlaşılabilir. Örneğin Devrim sonrası Rus modernizmine bakıldığında fotomontaj tekniğinin kullanılmaya başlanması Sovyet sinemasını dinamik ve değişken bir forma sokmuştur. İncelendiği gibi sahneler birbiri üzerine yerleştirilerek ve perspektifsel uzam algısı ortadan kaldırılarak algılama boyutları arttırılmıştır. Bu aynı zamanda dönemin devrim sonrası sosyalist ideolojilerin, sınıfsız toplum idealinin sanat alanına yansmasıdır -sınıfsız bir toplumda bütün sınıflar eşittir ve ideoloji boyutunda aynı katmandadır, tıpkı Sovyet sinemasında her görselin ekran boyunca birbirleriyle eşit algı düzeyine sahip olması gibi. Bu özgürleşme aynı zamanda modern fiziğin belirsizlik fenomeni ve göreliliğin zamansal dördüncü boyutu ile de ilişkilendirilebilir. Bunun göstergelerine sanatın matematik ve mühendislikle birleştirildiği Tatlin’in kulesinde ya da Lissitzky’nin imgesel uzama ilişkin düşüncelerinde de rastlamak mümkündür. Değişim ve farklı alanların ilişkisel ilerleme mantığına sosyalist gerçeklik açısından yaklaşan Hessen’in de ifade ettiği gibi (2016: 135); “Sosyalizmin inşası insan düşüncesinin tüm kazanımlarını kendinde birleştirmekle kalmaz; bilime yeni ve o zamana kadar bilinmeyen görevler tayin ederek, onun gelişimi için yeni yollar çizer ve insan bilgisinin deposunu yeni hazinelerle zenginleştirir”. Toplumsal düzen ve bilim arasında kurulan bu diyalektiğin daha geniş bir perspektiften sanat

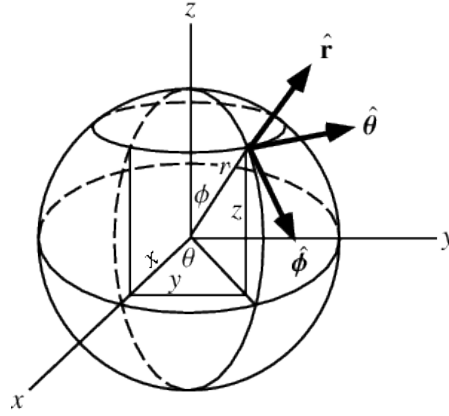
ve bilim ile sanat ve toplum arasında da var olduğu görülmektedir ve her dönem Tatlin'in III. Enternasyonal Anıtı'nın görsel formunda olduğu gibi zamansal olarak sarmal bir boyutta - tıpkı bir DNA dizilimi gibi ya da dördüncü boyut olarak zamanın görsel analogisinde olduğu gibi- hep daha yukarı /daha ileriye doğru gelişimini sürdürür. Tunalı'nın da ifade ettiği gibi; "insan moderniteyle içine kapatıldığı aklın dar kalıplarını, bunların bir göstergesi olan geometrik formları parçalar, özgürleşir ve insansal yeni bir dünya anlayışına ve değerler sistemine ulaşır" (2013: 214).

4. Dördüncü Boyut Tartışmaları ve Sanata Yansıması

Bilimsel gerçekliğin matematik alanında gelişimi ve yeni geometrilerin çok boyutlu temsili sanatın ve sanatçının da doğudan ya da dolaylı bu alana yönelmesine, imkanlarından yararlanmasına ya da yeni özgürlük alanları denemesine neden olmuştur. Bilimin konu olarak sanatın kapsamına dahil edildiği bu etkileşimin ilk örneklerinin ardından ilk olarak Empresyonistlerle başlayan zamanın özneliğine ilişkin yeni denemeler gerçekleştirilmiştir. Kübizm, Fütürizm gibi akımlar zamanın uzamsal perspektifteki yerine göndermeler yapmış, Konstrüktivistler içinde Rus modernizmini temsil eden sanatçılardan bazıları ise zamanı Einstencı bakış açısıyla dördüncü boyutun görsel temsili yoluyla betimleme denemelerinde bulunmuşlardır. Ferry'e göre; "şüphesiz dört boyutlu geometriler ile Öklidçi olmayan geometrilerin ressamların zihninde buluşması bu indirgeme (plastik uzayın iki boyutluluğa indirgenmesi) çerçevesinde mümkün olmuştur" (2012: 295). Ancak Konstrüktivist sanatçıların tamamının dördüncü boyut ya da yeni geometrilerin, genel anlamda bilimsel ya da matematiksel gerçekliğin peşinde ilerlediklerini söylemek yanlış olacaktır. Bu sanatçıların bir kısmı toplumsal gerçekliğe yönelirken, bir kısmı De Stijl gibi soyut- indirgemeci bir anlayış benimsemiş, bir kısmı konstrüktiv (inşacı) dili saf heykel anlayışına dönüştürmüş, kimi sanatçılar öklit dışı geometrilerin peşinde ilerlerken görsel dilde perspektif anlatımlara geri dönmüş ve yalnızca bu sanatçıların bir kısmı yeni geometriler ve dördüncü boyut tartışmasının kuramsal boyutuyla ilgilenmiştir. Bu anlamda 20. yüzyılın başlarında Einstein tarafından genel görelilik ilkesi ve zamanın dördüncü boyut olarak ortaya atılmasından sonra modern fiziğin en önemli postulatı uzay ve zamanın bir arada düşünülmesi gerektiği ve tek bir uzay-zaman olgusundan söz edilebileceği olmuştur. Bu gerçekliğin (dördüncü boyut tartışması ve yeni geometrilerin) sanata yansıması farklı sanat eğilimlerinde farklı nitelikler taşımış olsa da konu kapsamında Rus modernizmde iki farklı şekilde gerçekleşmiştir; 1. Zaman boyutunun harekete ilişkin değerlerle ön plana çıkartılarak göreliliğin zaman-mekan gerçekliğini temsil etmek (Naum Gabo, Moholy Nagy gibi sanatçıların çalışmaları), 2. Çok boyutlu geometrilerin ve dördüncü boyutun görsel algıda indirgenmiş ve yeniden boyutlanmış gerçekliğinin temsili (Lissitzky, Rodchenko, Van Doesburg gibi sanatçıların çalışmaları).

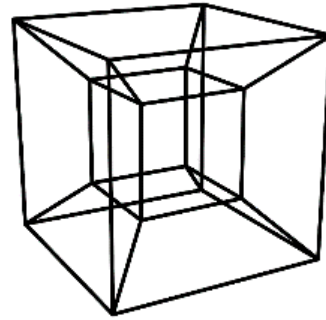
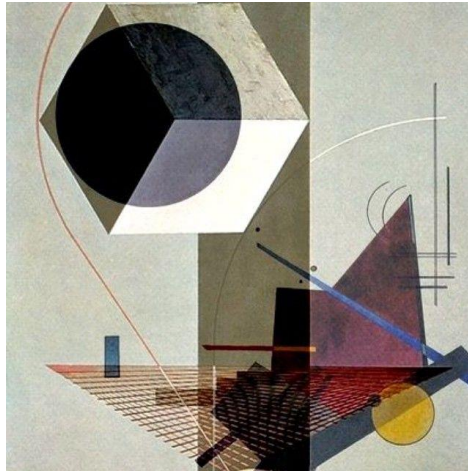
Araştırma kapsamında öncelikli olarak ikinci grupta yer alan sanatçılar incelendiğinde Lissitzky'nin çalışmasında dairesel bir formun yatay ve dikey düzlemler, geometrik formlar ve çizgisel unsurlar yoluyla farklı noktalardan kesildiği bir düzenlemenin varlığı okunur. Bu yaklaşım iki boyutlu bir düzlem üzerinde üçüncü boyutu ön-arka ilişkileriyle temsil etme biçimi şeklinde yorumlanabilir. Bu düzenleme aynı zamanda doğrudan üçüncü boyut koordinat sistemlerini anımsatır ve zamana ilişkin vurgu Einstencı bakış açısıyla zamansal

dördüncü boyutun yani zaman ve mekanın ayrıştırılmaz doğasının temsili halini alır. Daha önce de belirtildiği gibi “A. ve Pangeometry” başlıklı denemesinde başlangıçta “uzay-zamanın çok boyutlu geometrisinin resimsel olarak ifade edilebileceği olasılığını reddetmesine karşın, devamında ‘plastik formun yeni bileşeni olarak zaman (kendi başına), şimdi en önemli düşünce unsuru olmuştur’ sonucuna varmıştır” (Henderson, 2013: 207; Tokdil, 2020: 151). Bu doğrultuda incelenen çalışmasında onu dördüncü boyut tartışmalarıyla ilişkilendiren temel dinamiğin uzamsal perspektif yoluyla devinen bir zaman olgusuna yapmış olduğu kurgusal göndermedir.

Görsel 9. El Lissitzky, İsimsiz, Proun Serisi / Görsel 10. Küresel koordinat sistemleri- Riemancı geometri (eliptik geometri)

Bununla birlikte Lissitzky'nin biçimlendirme anlayışı ve bilimsel düşüncenin (teknolojinin) sanat yoluyla temsili Lynton'a göre (1991: 114-15); “karişik, gücünü maddi dünyadan almakla birlikte, manevi değerleri de hesaba katan, modern görüşlerin metafizik özelliklerinden de esinlenen bir fizik dünyasının haberciliğini yapıyordu”. Bu fizik dünyası sanatçı tarafından doğrudan resmin konusu haline gelmemiş olsa da uzam ve zaman konularına teorik olarak da yönelen bir sanatçının imge dünyasını etkilememesi kaçınılmazdı ve diğerlerinde olduğu gibi Lissitzky'nin çalışmalarında da bilimsel gerçeklik ve dördüncü boyuta ilişkin betimsel ilişkiler (Riemancı eliptik geometri), boyut algısının deneysel hale getirilmesi ile tasarımın merkezine yerleşmiştir.

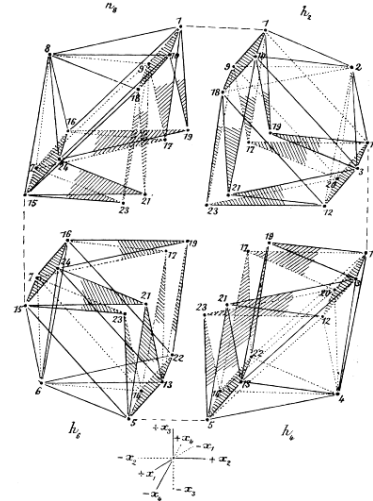
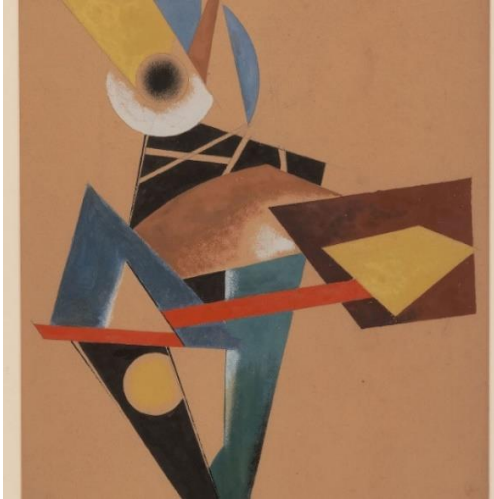

Görsel 11. El Lissitzky, Proun 99, 1924 / Görsel 12. Dört boyutlu hiperküp (tesseract) görsel diyagramı

Sanatçının *Proun 99* isimli çalışmasında da (Görsel 11) dördüncü boyutun görsel temsili ile ilişkilendirilebilecek geometrik bir düzenleme vardır. Bu çalışmasında (ve diğer geometrik düzenlemelerinde) sanatçı, Reimann ve Lobachevsky gibi Öklid dışı geometriler yerine zamana ilişkin vurguyu üç boyutlu uzayın perspektif kurallarına bağlı kalarak yapar ancak dört boyutlu bir hiperküpün görsel şemasında olduğu gibi (iç içe geçmiş küpler), Lissitzky çalışmasında da ön planda yer alan küp formu siyah bir küreyi çevrelemektedir. Einstein ve göreliliğin dördüncü boyut olarak zaman vurgusuna ya da doğrudan uzamsal dördüncü boyuta farklı çalışmalarında yer veren Lissitzky “Proun” (1920) başlıklı makalesinde de buna değinmiştir;

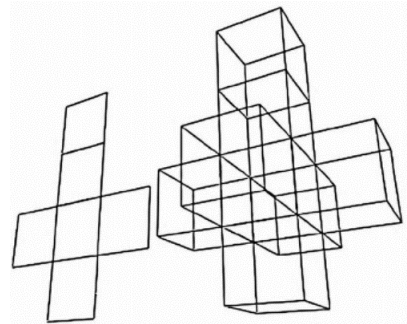
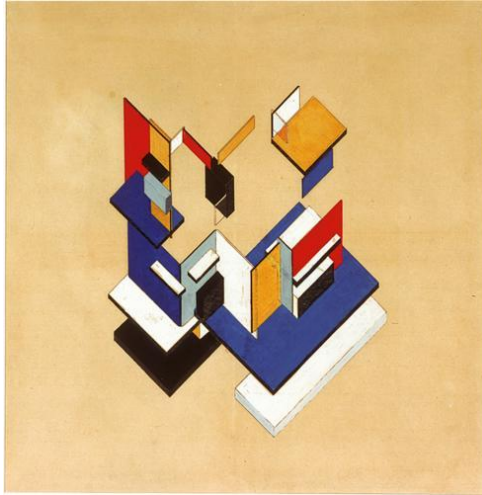
Bir zamanlar özel bir sanat, bilgi, bilim, felsefe dalında kullanılan yöntemler şimdi başka alanlara aktarılıyor. Bu, örneğin Minkovsky'nin dünyasının dört koordinatında gerçekleşiyor: uzunluk, genişlik, yükseklik ve dördüncü koordinat olan zamanın yerleri özgürce değiştirilebiliyor (Lissitzky, 1976: 60; Henderson, 2013: 205).

Benzer şekilde Rodchenko'nun Palyaço Pierrot (Görsel 13) isimli çalışmasında da kompozisyonu oluşturan geometrik formların resim düzlemi üzerinde kapladıkları alan ve üst üste bindirilen şekiller arasında alınılan ya da bu yolla ortaya çıkan üçüncü boyut izdüşümleri görülebilir. Ancak araştırma kapsamında incelenmesi gereken bunun daha da ötesidir ki Jouffret'in “n boyutu geometriye giriş ve 4 boyutlu geometride elemanter işlemler” üzerine yazılan kitabında yer alan “Cavalier de Frappantes” (1903) isimli çizimidir. Bu çizim görsel benzerliği, karmaşık çok yüzlü formları ve aynı zamanda dördüncü boyut tartışmalarının genel anlamda Kübizm ile başladığı kabul edildiğinden -kübizm-görelilik ilişkisi- çoğunlukla Picasso'nun “Ambroise Vollard Portresi” (1910) ile ilişkilendirilse de (ki ilişkilendirmenin haklı sebepleri de vardır) yalnızca bu çalışmanın Jouffret'in şemasının görsel temsili olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Bunun nedeni belirtildiği gibi dördüncü boyutu görsel olarak betimlemenin önündeki engeller ve zorunlu olarak indirgenmiş yeni bir gerçeklikle (iki boyutlu yeni düzenlemeler yoluyla) temsil edilmesinin yarattığı muğlak ve belirsiz boşluktur. Bu belirsizlik Jouffret'in ifade ettiği gibi “dört boyutlu dünyanın şüphesiz yalnızca geometrik olarak var olması”ndan kaynaklanır (1903; Tokdil, 2021). Ancak yine de Jouffret'e göre “onun somut varlığını ve bizim dünyamızın da onun bir parçası olduğunu varsaymanın önünde hiçbir engel yoktur” (Ferry, 2012: 288). Bununla birlikte “(...) uzayımız haricindeki cisimleri idrak edemeyişimiz, bunların geometrisini yapmamızı, yani bu cisimlerin kendi aralarındaki ve daha yüksek uzamları işgal eden nesnelere girdikleri betimsel ve metrik ilişkileri kurmayı hiçbir şekilde engellemez” şeklinde algılanamasa da bu durumun onun var olamayacağını gerektirmeyeceğini vurgular (Jouffret, 1903: 17; Ferry, 2012: 289; Tokdil, 2021). Bu yaklaşım ve dördüncü boyutun görsel temsilinde zorunlu olarak ulaşılan muğlak boşluk alanı şüphesiz sanat yaratımları için de bir özgürlük alanı yaratmıştır.

Görsel 13. Rodchenko, Palyaço Pierrot, 1919 / Görsel 14. Jouffret, Cavalier de Frappantes isimli çizimi (1903)

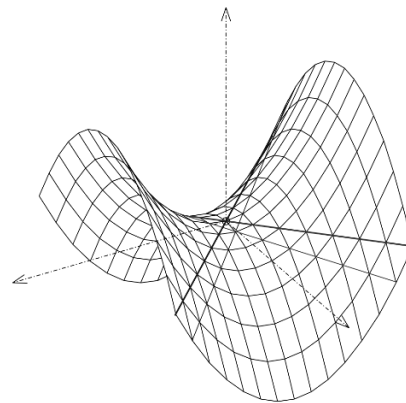
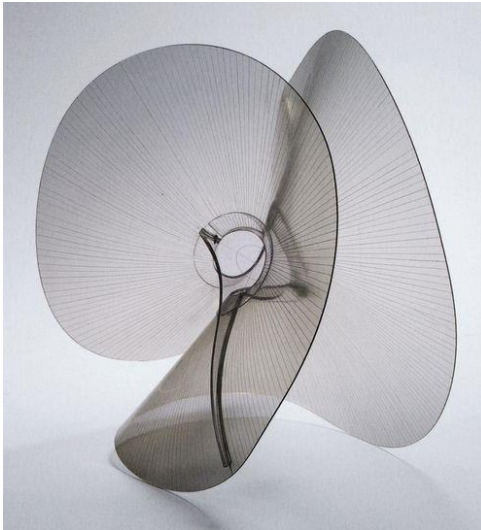
Ancak bu sanatçıların doğrudan dördüncü boyut ve yeni geometrilerin temsiline yönelmedikleri de hatırlanmalıdır, yalnızca toplumsal ve entellektüel anlamda sanatçının çağın insanı olduğu kabul edilmeli ve bu anlamda farklı paradigmlar arasındaki etkileşimin kaçınılmaz olduğu unutulmamalıdır. Rodchenko çalışması incelendiğinde dördüncü boyutun geometrik açılımları ile bu açılımları görsel algıya taşıyan Labochevski geometrisinin yani uzay-zaman eğriliğini temsil eden hiperbolik geometrinin üzerine çizilen bir üçgenin geçirdiği form değişimi anımsanmaktadır. Elbette yalnızca hiperbolik geometrinin izlerinin olduğunu söylemek de yanlış olacaktır, öklid geometrisinin üç boyutlu evreninin üçgen formunun da yansımalarına sahiptir ve bu da dördüncü boyutu iki boyutlu yüzey üzerine betimlemenin güçlüklerinden kaynaklanmaktadır.

Görsel 15. Van Doesburg, Uzay-Zamanın Dördüncü Boyutunda Renk Konstrüksiyonu, 1924 / Görsel 16. 4 boyutlu küp (hiperküp) açılım şeması

1920'lerden itibaren uzamsal dördüncü boyut üzerine araştırmalar yapan, mimari ve resim çalışmalarında zamana ilişkin vurguyu uzamsal dördüncü boyutla birleştirmeye çalışan Van Doesburg'un çalışmasında da (Görsel 15) resim düzleminde yer alan üç boyutlu yapılanmanın (perspektif uzamın) doğrudan dört boyutlu bir hiperküpün açılım şeması ile ilişkilendirilebilecek bir görüntüye sahip olduğu analiz edilebilir. Bununla birlikte Henderson'a göre Doesburg, "anti-kübik mimarisindeki mekanı dört-boyutlu geometrinin

hiperkübüyle karşılaştırmış (...) Daha sonra zaman içerisinde devinim gerekliliğini vurgulamak üzere yeni mimariyi görüntülemek amacıyla binalarına renk de katmıştır” (2013: 202). Bir bina modeli gibi geometrik formlar üst üste yerleştirilmiş ve yukarı doğru açılan bir düzenek kurulmuştur. Bu biçimlendirme anlayışı aynı zamanda inşacı sanatın yüzey üzerine indirgenmiş hali olarak da yorumlanabilirken araştırma kapsamında asıl üzerinde durulması gereken nokta dördüncü boyut olarak zamanın kompozisyona perspektifsel olarak dahil edilmiş olmasıdır ve bu da bir çelişki yaratır. Burada zamana ilişkin göndermeyi ancak bunun sonlu bir düzenleme olmadığı ve formların birbirleri üzerine eklenmelerinin devam ettiği kabul edildiğinde ulaşılabilir. Bu hareket olgusunu gündeme getirir ve iki boyutlu bir resmin harekete ilişkin herhangi bir somut değer barındırmadığı kabul edildiğinde bir hiperküp şeması ile Van Doesburg çalışması arasında yapılacak ilişkilendirmenin yalnızca görsel benzerlik olarak kalacağı en baştan kabul edilir. Ancak yine de önemlidir; dördüncü boyut bilimsel gerçeklik bakımından ilerici bir gerçeklik yaklaşımını temsil ediyorsa Rus modernizmini temsil eden sanatçılar da sanat alanında gerçekliğe yaklaşım biçimlerindeki farklılıklar ve yeni bir dünya tasarımı düşü ile öncü kabul edilmelidir. Bununla birlikte bu çalışma ve diğer bilim-sanat ilişkisini temsil eden (tarafımızdan) çalışmalarla görelilik ve dördüncü boyut ilişkisi üzerine yapılacak tartışmaların önemli bir boyutu daha vardır ki bu da Henderson’un ifade ettiği “aralarında doğrudan bağlantı efsanesi çürütüldükten sonra bile halkın ikonu olmaya devam eden ve çok uzun zaman süren sadece Picasso ve Einstein üzerindeki bu odaklanma, modern sanat ve bilim tarihinin çarpık bir görüntüsüne yol açmıştır” gerçeğidir (2013: 228). Bu çarpıklığın asıl nedeni bilim ve sanat ilişkisi incelerken dönüp dolaşıp tartışmaların Kübizm-görelilik efsanesine dayanıyor olmasıdır. Ancak bunun daha da ötesinde sanatçının etkilendiği bilimin uzay-zaman dışında da pek çok kuram ve yaklaşımı olmuştur, dahası bu bilimsel gerçeklikler sanatçıyı yaratım sürecinde daha özgür kılmıştır. Bu nedenle dördüncü boyut tartışmasının sanat alanında görsel yansımalarının incelendiği çalışmanın bilim-sanat diyalektiğinde yalnızca sınırlı bir alanı analiz ettiği unutulmamalıdır.

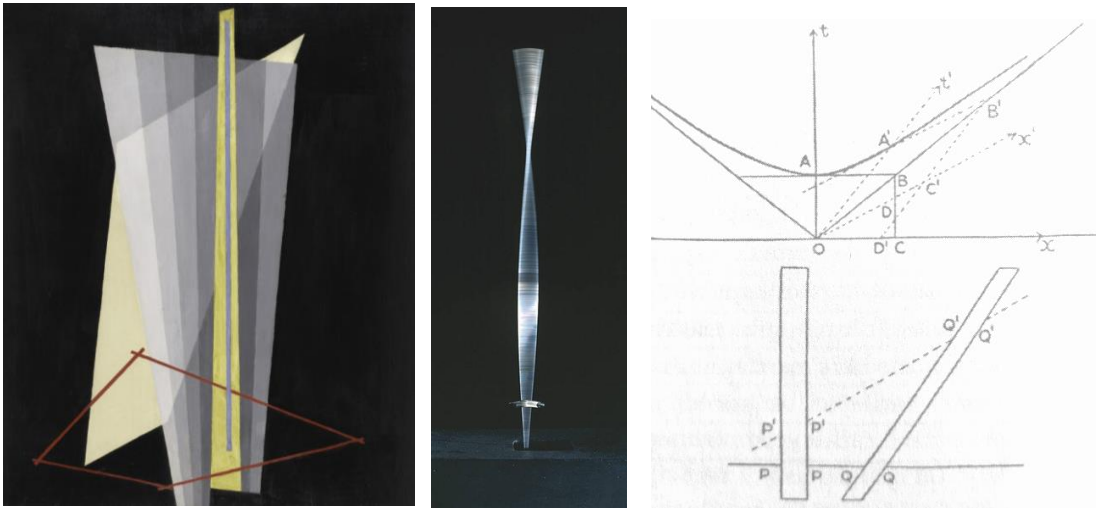
Görsel 17. Naum Gabo, Spheric Theme: Transparent Variation, 1937 / Görsel 18.

Lobachevski geometrisi (hiperbolik geometri) görsel şeması

Dördüncü boyut ve yeni geometrilerin 1920’lerden sonra sanatçıların çalışmalarındaki etkileri ve matematiksel gerçekliğin şemalarının sanat nesnelere üzerindeki doğrudan olmasa

da dolaylı izleri bakımından incelenmesi gereken bir diğer sanatçı da Naum Gabo'dur. 1917 Devrimi sırasında Rusya'da olan sanatçı burada diğer konstrüktivist sanatçılarla tanışmış ancak devletin baskıcı politikaları nedeniyle 1922 yılından itibaren ülkeyi terk ederek Berlin'e yerleşmiştir. Lynton'a göre Gabo'nun "hayatı uzay ve zamanın biçimlendirdiği yolundaki duyarlılığı, onun hareket kavramıyla şairce ilgilenmesine" yol açmıştır (1991: 123). 1920'lerden itibaren üretmeye başladığı heykeller çoğunlukla saydam malzeme ve hassas bir yapıya sahipti ve bu heykeller; "somut varlıklarıyla değil de, ışığı yansıtışlarıyla göze çarpıyorlardı. Büyük evrenin ve onu yöneten güçlerin küçük birer örneği, bir eğretilmesi olan bu yapıtlarında daha özel bir simgecilik aramamız gerektiğini Gabo bize hatırlatmıştır" (Lynton, 1991: 123). 1937 yılında üretmiş olduğu çalışma (Görsel 17) diğer çalışmalarında olduğu gibi bükümlü ve amorf bir geometrik düzenlemeye sahiptir. Form olarak her ne kadar Lobachevski geometrisinin görsel formuna birebir uygun olsa da Riemanncı hiperbolik geometrinin Einsteinci uzay-zamanı ile de doğrudan ilişkilidir. Evrenin hareket ve onun kuvveti ile bükülmesi gibi bir formu yansıtır ve yalnızca bu biçimsel söylem bakımından bile dördüncü boyutun görsel temsilini yansıttığı söylenebilir.

Gabo'nun bilimsel gelişmenin kendisinden doğrudan etkilendiğine ilişkin doğrudan bir veri olmasa da doğanın kendisi her zaman sanatçının inceleme alanı içinde olmuştur. Gabo'ya göre "doğanın bir ürünü olarak (...) yaratıcı dehanın amacı, doğaya boyun eğerek onun efendisi olmak, doğanın yasalarına kulak kabartarak kendi yasalarını yapmak, doğanın biçimlerini izleyerek de onları 'yeniden-biçimlendirmek'tir (...)" (Yılmaz, 2013: 140). Bu yönüyle incelendiğinde de gerçekliğin sanatçının konstrüktivist heykellerinde doğadan ilham alınarak yeniden biçimlendirildiği görülmektedir.

Görsel 19. Moholy Nagy, Kurgu, 1922 / Görsel 20. Naum Gabo, Kinetik Konstrüksiyon, 1920 / Görsel 21. Hermann Minkowski (Lorentz-Einstein dönüşümü)

Gabo'nun iki dikey yerleştirilmiş çubuktan oluşan kinetik konstrüksiyonu (Görsel 20), dördüncü boyut tartışmalarında zamana ilişkin vurguyu hareketin temsili yoluyla gerçekleştiren ikinci grup çalışmalar arasındadır. Bu metal çubuklar bir elektrik motoru yardımıyla harekete geçirildiğinde Shanken'e göre (2009: 56); "(...) hareketin zamandaki etkisinin bir sonucu olarak algılanabilecek sanal hacim görünümü" elde eder ve dönen çubuklar aynı zamanda zamansal dördüncü boyutun Einsteinci gerçekliğini de temsil eder. Görelilik ilkesine ve zaman-mekana gönderme yapan Gabo ve Anton Pevsner'in "Realist

Manifesto”sunda (1920); “Bizim dünyayı uzam ve zaman formlarında algılamamızın gerçekleşmesi, resimsel ve plastik sanatımızın tek amacıdır. (...) Biz bu sanatlarda, gerçek zaman algılayışımızın temel formları olarak kinetik ritimleri yeni bir öge olarak benimsiyoruz” ifadelerine yer verilir (Gabo ve Pevsner, 1920; Shanken, 2009: 193). Biraz ısrarcı bir yaklaşımla Öklid geometrisinin Reimancı geometriye dönüşümünün de temsili bir yansımasıdır denilebilir; uzunluk, yükseklik, genişlik olarak üç boyuta zaman eklendiğinde (hareket yoluyla bir süreklilik ortaya çıkar) dördüncü boyutun devam eden bir süreklilik olarak yansımasına ulaşılır. Zaman-mekan sürekliliğinde olduğu gibi zamanı ve mekanı ayırdığımızda Gabo’nun çalışmasında da yalnızca uzam içerisinde dikey olarak yerleştirilmiş iki metal çubuk kalır.

Benzer şekilde Moholy Nagy’nin kurgusu da (Görsel 19) zamana ilişkin vurguyu bu kez hareketin iki boyutlu yüzeyde resimsel temsili ile yapar. Bir ışık kaynağından yayılan spot gibi yukarı doğru açılan renk tonlamaları konik bir formun iki boyuta indirgenmiş hali gibidir. Arka planda aydınlanmış bir yüzeyi temsil eden geometrik bir form kullanılmıştır ve tüm bu üst üste gelen planların en önünde kırmızı ve çizgisel bir perspektif çizim vardır. Bu haliyle çalışma dördüncü boyutu betimlerken yaşanan zorlukların bir yansıması gibi farklı boyutları bir arada sunmaktadır ve iki boyutlu bir yüzey üzerinde üçüncü boyutun, buna ek olarak dördüncü boyutun harekete ilişkin değerlerinin ve bükümlü uzay zaman eğrisinin de ifadesine ulaşılır. Nagy’nin çalışmasının Minkowski’nin Lorentz- Eşinstein dönüşümünü betimleyen tablosundaki yatay ve dikey yapılanmalar, grafiksel anlatımlarla biçimsel olarak benzerliği de dikkat çekicidir. Nagy için görelilik ilkesi; “sanatçıların geçmişin durağan yöntemleri yerine hareket ve zaman sanatını koyarak tepki verdikleri daha dinamik bir dünya görüşüne doğru kökten kültürel değişimin simgesiydi” (Henderson, 2013: 200). Bununla birlikte sanatçının ışık ve uzay üzerine yaptığı araştırmalarının bir sonucu olarak Işık-Uzay Modülütörü adını verdiği bir konstrüksiyon tasarlamış, daha sonra bu yerleştirmede yer alan ışık oyunlarının filmi çekerek görsel yansımalarını resimlerine taşımıştır.

Sonuç

Genel olarak değerlendirildiğinde I. Dünya Savaşı’nın ardından 1917 Ekim Devrimi ile birlikte Sovyetler Birliği’nin kuruluşunu ve sonraki dönemin sanat anlayışını tanımlayan Konstrüktivizm akımı, bir biçimlendirme anlayışı olmasının yanında sanat ve bilim, toplum ve sanat, sanat ve politika arasında bir köprü işlevi de görmüştür. Başlangıçta toplumsal değişim, sosyalist idealler, sınıfsız toplum hayalleri ile devrim coşkuyla karşılanmış ve dönemin konstrüktivist sanatçıları bu ideallere uygun bir sanat yaratma bakımından önemli çalışmalar yapmıştır ancak hükümetin katı politikaları giderek Rus sanatçıların Batı’ya yönelmesine ve burada diğer kültürel etkileşimlerin doğmasına neden olmuştur. Farklı alanlarda yaşanan paradigma değişimleri incelendiğinde toplumsal yapı, ekonomik ve politik unsurlar, tarihsel koşullar, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin neredeyse tamamının Rus modernizmini simgeleyen Konstrüktivistler üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. 1917 Devrimi ile başlayan bu etkileşimin belirgin olarak gözlemlendiği en önemli alanlardan biri de bilimsel gelişmelerdir.

Sanat toplumsal idealler adına inşacı ve yararçı bir üslupla gelişimini sürdürürken, 1916 yılında fizik alanında genel görelilik ilkesi yayınlanmış ve o zamana kadar ayrı kabul edilen

uzay ve zaman tek bir uzay-zaman olarak bir araya gelmiş, bununla birlikte zaman unsuru dördüncü boyut olarak evrenin gerçekliğinde yerini almıştır. Bu anlamda tarihsel koşulların sanatçı üzerindeki kaçınılmaz etkisinde olduğu gibi bilimsel gelişmenin de doğrudan ya da dolaylı yansımaları olmuştur. Empresyonistlerle başlayan zamana ilişkin incelemeler Kübist sanatçılarla doğrudan dördüncü boyut tartışmalarını gündeme getirmiş, Konstrüktivistler de yeni geometrilerin ve dördüncü boyut tartışmalarının harekete ilişkin çözümlemelerini gerek kuramsal gerekse uygulamada çalışmalarının odağı haline getirmişlerdir. Literatürde bu sanatçıların çalışmalarının bilimsel gerçeklik ya da dördüncü boyut ile ilişkisi üzerine doğrudan bir inceleme yapılmamış olsa da, araştırma kapsamında analiz edildiği gibi bu çalışmaların bilimsel gerçekliklerin görsel şemaları ile biçim olarak benzerlikleri oldukça dikkat çekicidir ve sanatın ilerleme tarihi açısından önem taşır. Ancak yine de diğer kültürlerin ya da coğrafyaların birbirlerinden farklı sanat eğilimlerinde olduğu gibi Konstrüktivist sanatçıların da tamamının bilimsel gelişmenin etkisinde eserler ürettiğini ya da bu etkileşimi bilinçli olarak sanatlarına yansıttıklarını söylemek yanlış olacaktır. Yapılan araştırma yalnızca görsel benzerlikler açısından bir ilişkilendirmeden yola çıkarak ve sanatçıların alt metinlerinden ve manifestolarından yararlanarak bu ilişkiselliği saptamıştır. Bununla birlikte doğrudan etkileşim olduğunu savunmanın yanlış olması gibi bilim ve sanat ilişkisinin Rus modernizmini kapsayan bu dönemin salt toplumsal, tarihsel vd. unsurlardan beslendiğini tanımlamak da doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Gerçekliği duyumsama şekilleri hangi alandan beslenirse beslensin bu sanatçılar devrim sonrası Rusya’da öncü bir sanat eğiliminin ve yeni biçimlendirme anlayışının temellerini atmış, avangard sanatın ilk temsilcileri olmuşlardır.

Kaynakça

- Antmen, A. (2016). Sanatçılardan Yazılar ve Açıklamalarla 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Artun, A. (2015). “Rus Avangardı, Formların Siyaseti ve Tatlin Kulesi”, e-skop. <https://www.e-skop.com/skopbulten/rus-avangardi-formlari-siyaseti-ve-tatlin-kulesi/2748> (erişim: 24.02.2021).
- Batur, E. (Haz.) (2015). Modernizmin Serüveni, Bir Temel Metinler Seçkisi 1840-1990. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Ferry, L. (2012). Homo Esteticus: Demokrasi Çağında Beğenin İcadı. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Gabo, A. ve Pevsner, A. (1920). Realistic Manifesto. Moskova (5 Ağustos 1920).
- Hessen, B. (2016). “Newton’ın Principia’sının Toplumsal ve Ekonomik Kökenleri”, Bilim Sosyolojisi İncelemeleri: Temel Yaklaşımlar, Kavramlar ve Kuramlar içinde (Ed. Bekir Balkız ve V. Saygın Öğüt). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Harrison, C. Ve Wood, P. (Ed.) (2015). Sanat ve Kuram, 1900-2000 Değişen Fikirler Antalojisi. İstanbul: Küre Yayınları.
- Henderson, L. D. (2013). “Einstein ve 20. yüzyıl Sanatı: Çok Boyutun Romantizmi” (Ed. P. L. Galison; G. Holton; S. S. Schweber). 21. Yüzyıl İçin Einstein: Bilim, Sanat ve Modern Kültüre Bıraktığı Miras içinde. İstanbul: Alfa Bilim Basım Yayım.

- Jouffret, E. (1903). *Traite elementaire de geometrie a quatre dimensions (Elementary Treatise on Four-dimensional Geometry)*. Paris: Gauthier-Villars.
- Lissitzky, E. (1976). “Proun” yayınlanmamış taslak (Çev. John Bowlt), El Lissitzky içinde. Cologne: Galerie Gmurzynska.
- Lynton, N. (1991). *Modern Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lodder, C. (1987). *Russian Constructivism*. Londra: Yale University Press.
- Lissitzky, E. (1970). *Russia: An Architecture for World Revolution* (Çev. Eric Dluhosch). Londra (Almanca ilk baskı 1925).
- Öztürk, Y. (2017). “1917 Bolşevik Devrimi: Tarihsel Bir Çerçeve”. *Tezkire: Düşünce, Siyaset, Sosyal Bilim Dergisi*, Sayı 62, s. 11-24.
- Punin, N. (1920). “Üçüncü Enternasyonal Anıtı” (Çev. Christina Lodder), *Sanat ve Kuram, 1900-2000 Değişen Fikirler Antalojisi içinde* (Ed. Charles Harrison ve Paul Wood). İstanbul: Küre Yayınları.
- Sancar, N. (2021). “Ekim Devrimi’nin 100. Yılı; ‘Sanat İçin Kent, Kent İçin Sanat’”, <http://www.postseyyah.com/ekim-devriminin-100-yili-sanat-icin-kent-kent-icin-sanat/> (erişim: 24.02.2021).
- Shklovsky, V. (2005). “The Monument to the Third International (Tatlin’s Most Recent Work)” in *Knighly Move* (Çev. Richard Sheldon). Londra: Dalkey Archive Press.
- Shanken, A. E. (2009). *Sanat ve Elektronik Medya*. İstanbul: Akbank Sanat Yayınları.
- Tokdil, E. (2020). *Bilim Felsefesinde Paradigmatik Yaklaşım Kapsamında Sanat ve Bilim İlişkisinin Lisansüstü Sanat Eğitimi Programlarında Yansımaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tokdil, E. (2021). “Postmodern Sanatta Kübist Açılımlar, ‘Zaman’a İlişkin Yeni Yönelimler”, AART Uluslararası Anadolu Sanat Sempozyumu, Tam Metin Bildiri Kitabı
- Tunalı, İ. (2013). *Felsefenin Işığında Modern Resim Modern Resimden Avangard Resme* (9. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tokdil, E. (2018). “Yeni Medya, Temel Bileşenleri ve Sanatın Değişen Estetik Dili”. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. Sayı 47, s.167-190.
- Yılmaz, M. (2013). *Modernden Postmoderne Sanat*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

SKILLS FOR THE FUTURE OF PUBLIC ADMINISTRATION**Maria José Sousa**

Instituto Universitário de Lisboa

Abstract

This article analyses the concept of skills and also investigates the skills needed to be developed in Public Administration in the Era of Digital Transformation. The relevance of this research is based on the approach to theories of skills development and the main purpose is to identify the skills to be developed by Public Servants, creating a model to propose skills need in the future for Public Administration. The identification of the skills was made through a literature review based on a document analysis of scientific papers about Public Administration studies in the last three years. The research problem considered the analytical dimension of skills development anchored to the following research questions: What were the skills identified in the research studies? and What are the lessons learnt in order to propose a theoretical model to develop skills for the future of Public Administration? The model was validated using a Delphi Study involving Public Administration experts and practitioners. This study is centred on the research of more relevant work skills which can contribute to increase the potential of Public Administration.

The paper intends to promote the scientific discussion regarding the development of the skills for the future, not only regarding to digital, but also the soft skills that are needed to carry out the Digital Transformation. The major contribute of the study is to present a model of skills development, validated by experts in the Public Administration affairs and It will contribute for a more flexible and efficient Public Administration.

Keywords: skills, public administration, public servants, digital transformation, Delphi methodology

**TÜKETİCİLERİN HEDİYE VERME GÜDÜLERİNİN DEMOGRAFİK
FAKTÖRLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

THE INVESTIGATION OF CONSUMERS' GIFT GIVING MOTIVATIONS IN THE
CONTEXT OF DEMOGRAPHIC FACTORS

Doç.Dr. Sezen BOZYİĞİT

Tarsus Üniversitesi, UBF

Orcid No: 0000-0002-0951-3588

Dr. Öğr. Üyesi M. Sami SÜYGÜN

Tarsus Üniversitesi, UBF

Orcid No: 0000-0002-3928-7438

Özet

İnsanlar geçmişten günümüze çeşitli günlerde birbirlerine hediye vermektedirler. Hediye vermek insanlar arasındaki iletişimin daha iyi olmasına neden olmaktadır. Bu davranış çeşitli faktörlere göre farklılık gösterebildiği gibi, çeşitli nedenlerle de yapılabilmektedir. Bu araştırmanın amacı da tüketicilerin hediye verme güdülerinin demografik faktörlere göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkartmaktır. Araştırmanın örneklemini 18 yaş ve üstünde olan 254 tüketici oluşturmaktadır. Veriler pandeminin de etkisi nedeniyle online anket yöntemi ile toplanmıştır. Tüketicilerin hediye verme güdülerini tespit edebilmek için Wolfinbarger ve Yale (1993) tarafından geliştirilen "Hediye Verme Güdeleri" ölçeği kullanılmıştır. Verilere öncelikle doğrulayıcı faktör, daha sonra da T testi, ANOVA ve Kikare analizleri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda tüketicilerin hediye verme güdeleri deneyimsellik, zorunluluk ve pratiklik olmak üzere üç alt faktörde toplanmıştır. Bu faktörler ile cinsiyet ve mezuniyet durumu arasında bir farklılık bulunmamıştır. Ancak gelir durumu ve medeni durum ile tüm faktörler, iş durumu ile deneyimsellik ve pratiklik, yaş ile de zorunluluk ve pratiklik alt boyutu arasında farklılık tespit edilmiştir. Tüketicilerin başkalarına en çok sırasıyla doğum günü, yılbaşı, anneler günü ve evlilik/tanışma yıldönümlerinde hediye aldıkları ve en çok tercih edilen hediyenin giysi/ayakkabı olduğu bulunmuştur. Ek olarak evlilik /tanışma yıldönümünde hediye alma ile yaş, cinsiyet, gelir, medeni durum ve iş durumu arasında, doğum gününde hediye alma ile de medeni durum, yaş ve iş durumu arasında ilişki olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hediye, Hediye Verme Güdüsü, Demografik Faktörler

Abstract

People have given gifts to each other on various days from past to present. Giving gifts causes better communication between people. While this behavior may differ according to various factors, it can also be done for various reasons. The aim of this study is to reveal whether the gift-giving motives of consumers differ according to demographic factors. The sample of the study consists of 254 consumers aged 18 and over. Due to the effect of the pandemic, the data were collected by online survey method. The "Gift Motives" scale developed by Wolfinbarger and Yale (1993) was used to determine the gift-giving motives of

the consumers. Confirmatory factor, then T test, ANOVA and Chi-square analysis were used. As a result of the study, the gift motivation of the consumers was consisted of three sub-factors: experiential, obligated and practicality. No difference was found between these factors and gender and graduation status. However, there was a difference between marital status and income and all factors. There were differences between job status and experiential and practicality, and between age and obligated and practicality sub-dimension. It was determined that consumers received gifts to others mostly on birthdays, New Year's Day, Mother's Day, and wedding / meeting anniversaries, and the most preferred gift was clothes / shoes. In addition, it was found that there is a relationship between receiving gifts on the anniversary of marriage / meeting and age, gender, income, marital status and job status, and between receiving gifts on the birthday, marital status, age and job status.

Keywords: Gift, Gift Motivation, Demographic Factors

1.GİRİŞ

Hediye verme davranışı geleneksel bir olgudur. İnsanlar çeşitli nedenlerle ve günlerde birbirlerine hediye vermektedir. Özellikle belirli özel günlerde hediye vermek, tüm topluma yayılmış, kişilerin kendisine hediye alınmasını beklediği, istediği hediye gelmeyince de üzüldeği bir durum haline gelmiştir. İşletmeler tarafından yapılan reklamlar ya da sosyal medya paylaşımları da bu beklentileri artırmaktadır.

Hediye satın alma davranışı insanların birbirleriyle iletişim kurmasından birbirine hava atmasına kadar uzanan geniş bir çerçevede ele alınabilmektedir. Bu davranış maddi değerden çok sembolik değer taşıyan, kişiler arası ilişkilerin ön planda olduğu, beklentiler içeren ve daha çok kişisel alanda gerçekleşen bir süreçtir (Demez,2011:91). Hediye satın almada rasyonel ve duygusal faktörler rol oynamaktadır. Tüketici düşüncelerini ya da hissettiklerini satın aldığı hediye ile dışa vurabilmektedir.

İşletmeler hediye satın almadaki duygusal unsuru fark ettikleri için belirli günlere duygusal anlamlar yüklemekte ve bu günlerde hediye satın alma davranışının yoğun bir şekilde gerçekleşmesine zemin hazırlamaktadır (Bayuk, 2009: 186). Bankalararası Kart Merkezi (BKM), 2020 yılında yayımladığı raporda kartla yapılan ödemelerin 2019 yılı Sevgililer Günü'nde 2,5 milyar TL olduğunu 2020 yılında ise bu tutarın yüzde 28 artarak 3,3 milyar TL seviyesine ulaştığını belirtmiştir (www.bkm.com.09.02.2021). Amerika'da 2016 yılında yapılan bir araştırmaya göre Anneler Günü'nde Babalar Günü'nden çok daha fazla harcama yapılmaktadır, hatta 2016'da 21.4 milyar dolar olan hediye harcaması 2017'de 23.6 milyar dolara çıkmıştır (www. brandtalks.org.09.02.2021). Çay (2020) işletmelerin özel günler için iddialı kampanyalar yaptığını, bu kampanyalar sayesinde özel günlerde çok fazla satışların olduğunu, hatta sektöre göre satışlarda 3-4 kat artışın gözlemlendiğini dile getirmektedir.

Alınan hediye tüketicinin motivasyonları, ekonomik ve psikolojik durumu, zaman, hediye alınacak kişi, toplumun baskısı gibi birçok faktör etkileyebilmektedir. Şeker (2019:870) gelenek, kültür, dini veya kişisel faktörler yanında zorunluluk, özenme, fedakarlık veya sevgi gibi unsurların da tüketicileri hediye satın almaya iten motivasyonlar olduğunu belirtmektedir. Wolfenbarger ve Yale (1993: 521), hediye satın alma güdüsünün deneyimsellik, zorunluluk ve pratiklik olmak üzere üç alt faktörden oluştuğunu ifade ederken,

faydacı ve hedonik duygularla hediye satın alındığını vurgulayan Othman ve diğerleri (2005:198) de, deneyimselliğin hedonik; pratikliğin faydacı, zorunluluğun ise hem hedonik hem faydacı; duyguları temel aldığını belirtmektedir. Deneyimsel güdüler ile hediye satın alan tüketicilerin amacı sevgi gösterme iken, pratik güdüler hediye verilen kişiye en yararlı olan hediyeleri seçme ile ilgilidir. Çakır vd. (2006:98) de hediye satın almanın gönüllü ya da zorunlu olarak gerçekleştiğini, değerlendirme, seçme ve değişim aşamalarından oluştuğunu vurgulamaktadır. Bu noktada hediye aktardığı mesajlar nedeniyle belirli yararları olduğu görülmektedir. Bu yararlar, sembolik, deneyimsel, fonksiyonel ve tutumsal yararlar olarak açıklanmaktadır (Parsons, 2002: 239). Hediye, kişilere kullanışlılığı, markası, ekonomik değeri, fonksiyonelliği, prestiji, farklılığı, kalitesi, teknolojik, eğlenceli, moda, geleneksel ya da modern olması vb. özelliği ile bu yararları aktarmaktadır. Sembolik veya deneyimsel güdülerin ifade etme özellikleri daha fazladır çünkü bu güdülere sahip olanlar sevgilerini göstermeye veya ilişkiye vurgu yapmaya çalışmaktadırlar (Kim ve Kim,2019:303).

Bazı tüketiciler ise kendilerini hediye vermeye zorunlu hissetmektedirler. Bu zorunluluğun altında başkalarının beklentileri veya karşılıklılık verme duygusu yatmaktadır (Wolfenbarger ve Yale, 1993). Eski medeniyetlerde insanların birbirine hediye vermesinin zorunluluktan kaynaklanan bir eylem olduğu, hatta kişinin isteğinden çok toplum baskısı nedeniyle gerçekleştiği ifade edilmektedir (Yıldırım ve Pirende,2019:311). Bu konuda Dilek (2019:10) de duygusallık ve kendini özel hissetmenin verdiği mutluluk yanında toplumsal baskının da özel günlerde hediye almayı önemli hale getirdiğini vurgulamaktadır.

Özeltürkay ve Bozyiğit (2015), Y kuşağının pratiklik güdüsü ile hediye satın aldığı, bunu deneyimsellik ve zorunluluk güdülerinin takip ettiğini tespit etmişlerdir. Benzer şekilde Othman vd. (2005) de Malezyalı ve Çinli tüketicileri karşılaştırdıkları çalışmada her iki tüketici grubunun da en çok pratiklik, sonrasında deneyimsellik ve zorunluluk güdüsü ile hareket ettiğini, doğum günlerinde, düğünlerde ve Anneler Günü'nde daha çok hediye satın alındığını saptamışlardır. Şeker (2018) de hediye verme motivasyonlarını ilişki kurma, fayda sağlama, çıkar, karşılıklılık ve statü olmak üzere beş alt faktörde inceleyip bu faktörlerden fayda ile cinsiyet, çıkar ve statü ile gelir, ilişki kurma ve statü ile eğitim arasında ilişki bulmuştur.

Hediye satın alma demografik faktörlerle de yakından ilişkilidir. Özellikle cinsiyet ile hediye satın alma üzerinde sıklıkla durulan bir konu olmuştur. Kadınlar başkalarını memnun etme isteğine daha fazla sahip oldukları için hediye seçimine çok fazla zaman ayırmakta, doğru ve uygun hediyeyi seçmek için çaba harcamaktadırlar (Şeker 2019:875). Daha geniş alışveriş bilgileri ve birden fazla alıcı için hediye satın alma konusunda daha kapsamlı deneyimleri nedeniyle, kadınların hediyeyi alanların zevklerini bilme olasılıkları daha yüksektir (Vanhamme ve De Bont,2008: 358). Wolfenbarger ve Gilly (1991) kadınların, hediye alma konusunda olumlu bir yönelim sergilediklerini, kendilerini hediye vermek zorunda hissetme olasılıklarının daha düşük olduğunu ancak kadınlar ve erkeklerin pratiklik güdüsü ile hediye vermeye yönelik güdüler açısından farklılık göstermediklerini ortaya koymuştur. Mortelmans ve Sinardet (2004) çalışmasında hediye vermenin kadın işi olduğunu, erkeklerin hediye satın alma sürecinde strese girdiklerini, erkeklerin genellikle zorunluluk güdüsü ile hediye verdiğini ve hediye satın almanın yaşa göre değiştiğini tespit etmiştir. Kılıçer vd. (2016) ise, hediye satın alma davranışının cinsiyete göre farklılık gösterdiğini

ancak ister kadın ister erkek olsun her iki cinsiyetin de amaç odaklı satın alım yaptığını saptamıştır.

Beichen ve Murshed (2015) Amerikalı ve Doğu Asyalıları karşılaştırdığı çalışmasında Amerikalı katılımcıların evlendikten sonra daha fazla hediye satın aldığını, gelirin hediye verme davranışını etkilediğini, gelirleri arttıkça Doğu Asyalı tüketicilerin daha sık hediye aldıklarını, Batıların genellikle belirli bir günde Doğu Asyalıların ise rastgele günlerde hediye alma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Akgül ve Varinli (2015)'nin çalışmasında hediye satın alma tutumları ile cinsiyet ve gelir arasında ilişki çıkarken, yaş, medeni durum, meslek ve eğitim arasında herhangi bir ilişkiye rastlanılmamıştır. Yüksek gelire sahip Amerikalılar daha çok hediye satın almakta, hediye harcamalarının hane halkı harcamaları içindeki payı gelir artışıyla doğru orantılı olarak artmaktadır (Şeker 2019:875). Hane halkı geliri arttıkça hediyeye harcanan para artmakta, özellikle nişan, düğün gibi olaylar düşünüldüğünde hediye satın almanın yaş ile ilişkili olduğu ortaya konulmaktadır (Parsons, 2002: 239).

Tüketiciler belirli günlere daha fazla ilgi göstermekte, bu da o günlerde özellikle belirli sektörlerde yoğunluk yaşanmasına neden olmaktadır. Akgül ve Varinli (2015) Türkiye'de sırasıyla en çok doğum günleri, Anneler-Babalar Günü, yıldönümü, Sevgililer Günü ve Yılbaşında insanların hediye aldıklarını, en çok hediye alınan ürünlerin ise giyim, kitap, yiyecek, elektronik ve züccaciye olduğunu dile getirmektedir. Yıldırım ve Pirende (2019) çalışmalarında en çok giyim, takı, aksesuar, çiçek ve kitabın hediye olarak satın alındığını ortaya koymuştur. Dilek (2019) en son hediye alınan zamanın sırasıyla doğum Günü, Anneler, Babalar, Sevgililer Günü ve Yılbaşı olduğunu, kadınların, 56 yaş ve üzerinin, geliri 1500 TL ve altı olanların hediye almayı sevgi gösterme, erkeklerin, 36-45 yaş arası ve geliri 4501 TL üstü olan tüketicilerin ise kapitalizmin bir oyunu olarak gördüklerini vurgulamıştır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere hediye konusu ile ilgili olarak alanyazında birçok çalışma (Bayuk,2009; Beichen, ve Murshed, 2015; Çakır v.d,2016; Demez, 2011; Mortelmans ve Sinardet,2004, Şeker, 2018; Şeker, 2019) yapılmıştır. Hediye satın alma güdüsü ile ilgili olarak yapılan çalışma sayısı (Kim ve Kim, 2019; Othman vd., 2005, Wolfenbarger ve Gilly, 1991; Wolfenbarger ve Yale, 1993) dünyada daha fazla olmasına rağmen Türkiye'deki çalışma sayısının (Özeltürkay ve Bozyiğit,2015) daha az olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu araştırmanın amacı tüketicilerin hediye satın alma güdülerinin demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. İşletmeler için en önemli problem uygun hedef kitleyi seçmektir. Hangi tüketicilerin hangi güdülerle hareket edip hediye seçtiğinin bilinmesi uygun hedef kitleyi seçmede işletmelere kolaylık sağlayacaktır. Pazarın demografik özelliklere göre bölümlendiği düşünüldüğünde de cinsiyet, yaş, gelir, medeni durum gibi özelliklerin hedef kitleyi belirlemede ne kadar önemli olduğu aşikardır. Bu nedenle bu araştırmanın sonuçlarının özellikle belirli sektörler için hedef kitlenin belirlenmesi, mesajlarda neye vurgu yapılacağına ortaya konması bakımından fikir vereceği, ek olarak pazarlama alanyazına katkı sunacağı düşünülmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın bu kısmında evren ve örneklem, hipotez, veri toplama yöntemi, veri analiz yöntemi, geçerlik ve güvenilirlik bilgilerine yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreninin 18 yaş üstü hediye satın alma davranışında bulunmuş olan tüketiciler oluşturmaktadır. Evren oldukça fazla sayıda kişiyi kapsamaktadır ve evrenin sayısını belirlemek mümkün değildir. Bu nedenle örneklem seçme yoluna gidilmiştir. Evrenin sayısının net olmamasından ve pandemi sürecinin sürmesinden dolayı da kolayda örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Nicel çalışmalarda örneklem sayısının belirli bir sayı olması konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Bu araştırmanın örneklemini 254 tüketici oluşturmaktadır. Coşkun vd. (2015:137) örneklem büyüklüğünün çalışmada kullanılan değişken sayısının tercihen 10 katı veya daha fazlası olması, örneklerin alt gruplara ayrılması durumunda her kategorinin örneklem büyüklüğünün en az 30 olması gerektiğini ifade etmektedir. Araştırma bu koşulları taşıdığı için araştırmanın örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu düşünülmektedir.

2.2. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Her araştırmanın geçerlik ve güvenirlilik koşullarını taşıması gerekmektedir. Bu araştırmada güvenirlilik için cronbach alfa katsayısından yararlanılmıştır. Araştırmanın, ölçeklerde modifikasyon yapmadan alfa katsayısı ,775 iken, doğrulayıcı faktör analizi neticesinde modifikasyon yapıldıktan sonra alfa katsayısı ,777 olarak bulunmuştur. Her bir alt faktörün güvenirlilik sonucu ise doğrulayıcı faktör analizi tablosunda verilmiştir.

Geçerliği sağlamak adına da anket oluşturulduktan sonra alanında uzman iki akademisyene gösterilmiş, daha sonra da 26 kişi ile ön test yapılmıştır. Akademisyenler ve ön teste katılan katılımcılardan gelen geri bildirimler sonrası ankete son şekli verilmiştir. Böylelikle ölçeğin kapsam ve görünüş geçerliği sağlanmıştır. Yapı geçerliği için de doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Tüm bu yapılanlar değerlendirildiğinde ölçeğin geçerlik ve güvenirlilik koşullarını sağladığı ifade edilebilmektedir.

2.3. Araştırmanın Hipotezleri

Alanyazın kısmında anlatılanlar sonucunda araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur. Araştırmanın altı ana hipotezi bulunmaktadır. Ancak yapılan faktör analizi neticesinde hediye verme güdüsünün üç alt faktörü bulunduğu için her bir ana hipotez alt faktörlere göre oluşturulmuştur. Yer darlığından alt hipotezler tek tek yazılmamıştır.

H1: Katılımcıların hediye verme güdüleri ile cinsiyetleri arasında fark vardır.

H1a: Deneyimsellik Güdüsü İle Hediye Verme, H1b: Zorunluluk Güdüsü İle Hediye

Verme H1c: Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme

H2: Katılımcıların hediye verme güdüleri ile yaşları arasında fark vardır.

H2a: Deneyimsellik Güdüsü İle Hediye Verme, H2b: Zorunluluk Güdüsü İle Hediye

Verme H2c: Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme

H3: Katılımcıların hediye verme güdüleri ile gelirleri arasında fark vardır.

H3a: Deneyimsellik Güdüsü İle Hediye Verme, H3b: Zorunluluk Güdüsü İle Hediye

Verme H3c: Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme

H4: Katılımcıların hediye verme güdüleri ile mezuniyet durumları arasında fark vardır.

H4a: Deneyimsellik Güdüsü İle Hediye Verme, H4b: Zorunluluk Güdüsü İle Hediye

Verme H4c: Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme

H5: Katılımcıların hediye verme güduları ile iş durumları arasında fark vardır.

H5a: Deneyimsellik Güdüsü İle Hediye Verme, H5b: Zorunluluk Güdüsü İle Hediye

Verme H5c: Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme

H6: Katılımcıların hediye verme güduları ile medeni durumları arasında fark vardır.

H6a: Deneyimsellik Güdüsü İle Hediye Verme, H6b: Zorunluluk Güdüsü İle Hediye

Verme H6c: Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme

2.4. Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Yöntemi

Araştırma nicel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Veriler pandemi nedeniyle online anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Anketlerin uygulanmasında sosyal medya araçlarından yararlanılmıştır. Anketin ilk kısmında Wolfinbarger ve Yale (1993) tarafından oluşturulan deneyimsellik (7 ifade), zorunluluk (5 ifade) ve pratiklik (4 ifade) güdüsü ile hediye verme olmak üzere üç alt faktörden oluşan "Hediye Verme Güdüsü" ölçeği kullanılmıştır. İkinci kısımda ise demografik özelliklerle ilgili sorular sorulmuştur. Anketler 20 Ağustos- 25 Kasım 2020 tarihleri arasında uygulanmıştır. Toplamda 268 anket toplanmış, ancak 14 anket eksik veya yanlış doldurulduğundan dolayı analize dahil edilmemiş, analizler 254 anket üzerinden yapılmıştır.

Araştırmada analiz yöntemi belirlenmeden önce normallik analizi yapılmıştır. Verilerin basıklık ve çarpıklık değerleri -1 ve +1 arasında bulunduğu ve örneklem sayısı 30 ve üzeri olduğundan dolayı merkezi limit teoremi temel alınarak verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir. Bu nedenle de parametrik analizler kullanılmıştır. Öncelikle hediye verme güdüsünün alt faktörlerini belirleyebilmek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Çıkan alt faktörle demografik özellikler arasındaki farkları saptayabilmek için T testi ve ANOVA uygulanmıştır. ANOVA'da farkın hangi faktörden kaynaklandığını tespit edebilmek için Post hoc testlerine başvurulmuştur. Varyanslar homojense Scheffe, değilse Games-Howell testi kullanılmıştır. Ek olarak en çok hediye alınan günlerin demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği ise Kikare testi ile ortaya konmuştur.

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu başlık altında öncelikle doğrulayıcı faktör analizi, bu analiz sonucu ölçekte yapılan modifikasyonlar, ölçeğin uyum değerleri ve ifadeleri sunulmuştur. Daha sonra katılımcıların demografik özellikleri tablo halinde gösterilip hipotezler analiz edilmiştir.

Tablo 1. Ölçekte Yapılan Değişiklikler

Ölçekler	Boyutlar	İfade Sayısı	Çıkarılan İfade Sayısı
Hediye Verme Güdüsü	Deneyimsellik Güdüsü İle Hediye Verme	6	1
	Zorunluluk Güdüsü İle Hediye Verme	3	2
	Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme	4	-

Tablo 1 doğrulayıcı faktör analizi sonucu ölçekten kaç ifade çıkarıldığını göstermektedir. Yapılan faktör analizi sonucu deneysel hediye verme güdüsünden bir ve zorunluluk kaynaklı hediye verme güdüsünden iki ifade çıkartılırken, pratiklik kaynaklı hediye verme güdüsünden hiç ifade çıkartılmamıştır.

Tablo 2. Ölçeğin Uyum Değerleri

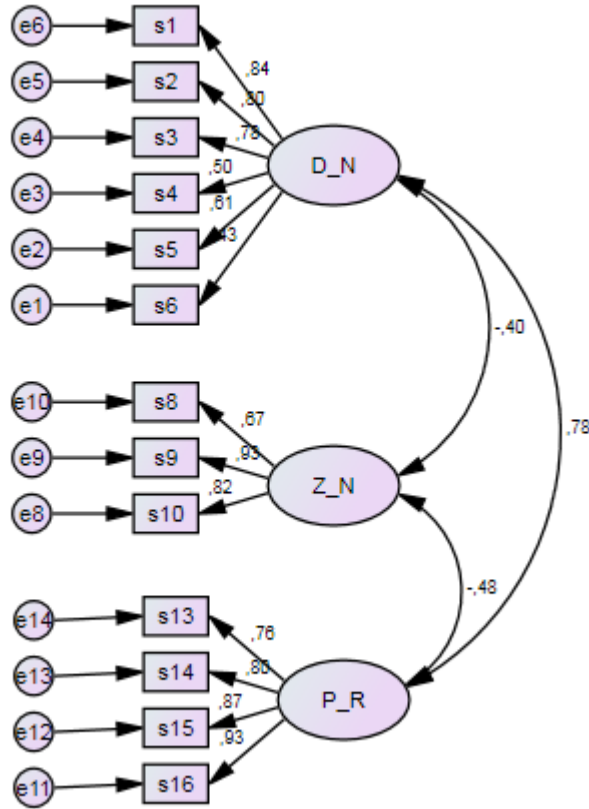
Ölçekler	x ²	df	x ² /df	GFI	CFI	RMSEA
Hediye Verme Motivasyonu	134,939	62	2,176	,927	,960	,068
İyi Uyum Değerleri			≤3	≥0,90	≥0,97	≤0,05
Kabul Edilebilir Uyum Değerleri			≤4-5	0,89-0,85	≥0,95	0,06-0,08

Tablo 2’de ölçeğin uyum değerleri sunulmuştur. Bu tabloya göre ölçek kabul edilebilir uyum değerlerini taşımaktadır.

Tablo 3. Ölçeğin Faktör Yükleri ve Cronbach Alfa Katsayıları

Değişken	Sorular	Kod	Faktör Yüğü	Cr. Alfa
Deneysellik Güdüsü İle Hediye Verme	1.Hediyenin dikkatli bir şekilde seçilmesi benim için önemlidir.	s1	,844	,826
	2. Eşsiz bir hediye seçmek benim için önemlidir.	s2	,797	
	3.Hediye seçmek benim yaratıcı yönümü ortaya çıkartır.	s3	,775	
	4. Özellikle eğlenceli hediyeler vermekten hoşlanırım.	s4	,496	
	5. Hediye vereceğim kişiye kişisel mesaj veren hediyeler seçmeye çalışırım.	s5	,607	
	6. Hediye seçme konusunda çoğu insandan daha iyi olduğumu düşünüyorum.	s6	,430	
Zorunluluk Güdüsü İle Hediye Verme	8. Sıklıkla kendimi hediye vermeye zorunlu hissedirim.	s8	,667	,847
	9. Hediye vermediğimde kendimi suçlu hissettiğimden dolayı sıklıkla hediye veririm.	s9	,934	
	10. Hediye vermem beklenildiği için sıklıkla hediye veririm.	s10	,821	
Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme	13. Hediye verdiğim kişinin kullanabileceği bir hediye satın almak benim için önemlidir.	s13	,758	,903
	14. Herkesin ihtiyaç duyabileceği ama hediye vereceğim kişinin henüz sahip olmadığı bir hediye satın almak benim için önemlidir	s14	,797	
	15. Verdiğim hediyenin uzun süre kullanılacak olması benim için önemlidir.	s15	,866	
	16. Kullanışlı hediyeler almayı severim.	s16	,926	

Tablo 3’te ölçeğin üç alt boyuta ayrıldığı, bu alt boyutların içerikleri, faktör yükleri ve güvenilirlik durumları sunulmuştur. Tablo 3’ten faktör yüklerinin ,430 ile ,934 arasında değiştiği anlaşılmaktadır. Çokluk vd (2014:194) her bir faktör yükünün en az 0.32’nin üzerinde olması gerektiğini belirtmektedir. Nakip (2006:146) de, alfa katsayısı için 81-100 aralığının çok güvenilir olduğunu ifade etmektedir. Alt boyutların güvenilirliği incelendiğinde en düşük alfa katsayısının ,826 olduğu görüldüğü için ölçeğin çok güvenilir olduğu söylenebilir. Ek olarak pratiklik alt faktörünün 3,70, deneyselliğin 3,38 ve zorunluluğun 2,45 ortalamaya sahip olduğu bulunmuştur.

Şekil 1. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Şekil 1'de doğrulayıcı faktör analizi görülmektedir. Şekil 1'de de görüldüğü üzere deneyimsellik güdüsü ile hediye verme alt boyut altı, zorunluluk güdüsü ile hediye verme üç ve pratiklik güdüsü ile hediye verme dört ifadeden oluşmaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Cinsiyet	n	%	Medeni Durum	n	%
Kadın	142	50,5	Evli	121	47,6
Erkek	112	49,5	Bekar	133	52,4
Toplam	254	100	Toplam	254	100
Aylık Hane Geliri	n	%	Eğitim Durumu	n	%
2100 TL ve Altı	50	19,7	Okur-Yazar	12	4,7
2101-4500 TL arası	109	42,9	İlköğretim	14	5,5
4501-7000 TL arası	55	21,7	Lise	30	11,8
7001-9500 TL arası	15	5,9	Ön lisans	44	17,3
9501-11000 TL arası	5	2	Lisans	92	36,3
11001-13500 TL arası	6	2,4	Lisansüstü	62	24,4
13500 TL ve üzeri	14	5,4	Toplam	254	100
Toplam	254	100			
İş Durumu	n	%	Yaş	n	%

Kamuda Çalışıyor	63	24,8	20-25	88	34,6
Özelde Çalışıyor	73	28,7	26-30	34	13,4
Serbest Meslek	31	12,3	31-35	44	17,3
Ev Hanımı	32	12,6	36-40	34	13,4
Öğrenci	55	21,6	41 ve üstü	54	21,3
Toplam	100	100	Toplam	247	100

Tablo 4'e göre katılımcıların yüzde 50,5'i kadın, 49,5'i ise erkektir. Katılımcıların yüzde 52,4'ü bekarken, yüzde 42,9'u 2101-4500 TL gelire sahiptir. Yüzde 36,3 katılımcı lisans mezunuyken, yüzde 28,7 özel sektörde çalışmaktadır. Son olarak katılımcıların yüzde 34,6'sı 20-25 yaş aralığındadır.

Tablo 5. Katılımcıların İlk Üç Sırada Aldıkları Hediye

Hediye Alınan Nesne	1.	2.	3.
Giysi/Ayakkabı	116	42	46
Aksesuar	28	92	53
Küçük Ev Aletleri	7	11	19
Çiçek	30	33	33
Ev/Mutfak Eşyası	17	25	34
Kitap/Kırtasiye	34	42	49
Oyuncak	9	15	24

Katılımcılardan en çok satın aldıkları hediye türlerini sıralamaları istenmiştir. Tablo 5'e göre katılımcılar en çok giysi/ayakkabıyı hediye olarak satın almaktadırlar. İlk sıra incelendiğinde giysi/ayakkabıdan sonra kitap/kırtasiye, çiçek ve aksesuarın hediye olarak tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların Mutlaka Hediye Satın Aldıkları Özel Günler

Mutlaka Hediye Alınan Üç Özel Gün	Var	Yok
Sevgililer Günü	31	223
Terfi/Tebrik	22	232
Doğum Günü	225	29
Yılbaşı	97	157
Bayram	17	237
Babalar Günü	53	201
Anneler Günü	90	164
Evlilik Yıldönümü	87	16
Spontane Durumlar	22	232

Tablo 6 katılımcıların mutlaka hediye aldıkları özel günleri göstermektedir. 225 katılımcı doğum günlerinde, 97 katılımcı Yılbaşında, 90 katılımcı Anneler Günü'nde ve 87 katılımcı da evlilik yıldönümünde hediye satın aldığını ifade etmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Hediye Verme Güdüleri İle Cinsiyetleri Arasındaki T Testi Sonuçları

Faktörler	Cinsiyet	n	Ort.	St. Sapma	t	p
Deneyimsellik Güdüsü İle Hediye Verme	Kadın	142	3,38	,949	,114	,909
	Erkek	112	3,37	,922		
Zorunluluk Güdüsü İle Hediye Verme	Kadın	142	2,48	,863	-,642	,521
	Erkek	112	2,56	,879		
Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme	Kadın	142	3,65	1,143	-,919	,359
	Erkek	112	3,77	1,002		

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların hediye verme güdüleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle H1a, H1b ve H1c hipotezleri desteklenmemiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Hediye Verme Güdüleri İle Yaşları Arasındaki ANOVA Sonuçları

Faktörler	Grup Sembolü	Yaş	n	Ort.	St. Sapma	F	P	Farklılık
Deneyimsellik Güdüsü İle Hediye Verme	A	20-25	88	3,34	,976	1,675	,162	Yok
	B	26-30	34	3,08	1,073			
	C	31-35	44	3,51	,855			
	D	36-40	34	3,63	,776			
	E	41 ve üstü	47	3,41	,836			
Zorunluluk Güdüsü İle Hediye Verme	A	20-25	88	2,57	1,091	3,002	,022	B>A A>D D>C
	B	26-30	34	2,82	1,184			
	C	31-35	44	2,30	,961			
	D	36-40	34	2,32	,944			
	E	41 ve üstü	47	2,18	,791			
Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme	A	20-25	88	3,57	1,120	4,037	,004	E>C C>D D>A A>B
	B	26-30	34	3,33	1,239			
	C	31-35	44	3,94	,964			
	D	36-40	34	3,79	1,030			
	E	41 ve üstü	47	4,12	,837			

Tablo 8'de katılımcıların hediye verme güdüleri ile yaşları arasındaki ANOVA sonuçları görülmektedir. Tabloya göre zorunluluk ve pratiklik kaynaklı hediye verme güdüsü ile yaş arasında anlamlı bir sonuç bulunmuştur. Yapılan post hoc testi sonucu da özellikle 41 yaş ve üstü ile 20-25 yaş ve 26-30 yaş arasında fark olduğu bulunmuştur. Böylelikle H2a hipotezi desteklenmezken, H2b ve H2c hipotezleri desteklenmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların Hediye Verme Güdüleri İle Gelirleri Arasındaki ANOVA Sonuçları

Faktörler	Grup Semb.	Gelir	n	Ort.	St. Sapma	F	P	Farklılık
Deneyimsellik Güdüsü İle Hediye Verme	A	2100 TL ve Altı	50	3,03	1,033	3,218	,026	B>C C>A
	B	2101-4500 TL	109	3,54	,862			
	C	4501-7000 TL	55	3,31	1,002			
	D	7001 TL ve üstü	40	3,46	,8087			
Zorunluluk Güdüsü İle Hediye Verme	A	2100 TL ve Altı	50	2,82	1,021	3,520	,016	A>B B>C C>D
	B	2101-4500 TL	109	2,42	1,097			
	C	4501-7000 TL	55	2,41	1,012			
	D	7001 TL ve üstü	40	2,13	,860			
Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme	A	2100 TL ve Altı	50	3,26	1,152	4,868	,003	B>D D>C C>A
	B	2101-4500 TL	109	3,92	1,000			
	C	4501-7000 TL	55	3,55	1,174			
	D	7001 TL ve üstü	40	3,89	,898			

Tablo 9'da katılımcıların hediye verme güdüleri ile gelirleri arasındaki ANOVA sonuçları sunulmuştur. Deneyimsellik, zorunluluk ve pratiklik kaynaklı hediye verme güdüsü ile gelir arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılık 2100TL ve altı ile 2101-4500TL ve 7001 TL üstünden kaynaklanmaktadır. Bu sonuçlara göre H3a, H3b ve H3c desteklemiştir.

Tablo 10. Katılımcıların Hediye Verme Güdüleri İle Mezuniyet Durumları Arasındaki ANOVA Sonuçları

Faktörler	Grup Sembolü	Mezuniyet	n	Ort.	St. Sapma	F	P	Farklılık
Deneyimsellik Güdüsü İle Hediye Verme	A	Lise	56	3,18	,894	1,616	,186	Yok
	B	Ön lisans	44	3,57	,873			
	C	Lisans	92	3,36	,980			
	D	Lisansüstü	62	3,44	,934			
Zorunluluk Güdüsü İle Hediye Verme	A	Lise	56	2,64	1,037	,870	,457	Yok
	B	Ön lisans	44	2,39	1,188			
	C	Lisans	92	2,43	1,017			
	D	Lisansüstü	62	2,36	,990			
Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme	A	Lise	56	3,70	1,136	,814	,487	Yok
	B	Ön lisans	44	3,93	1,084			
	C	Lisans	92	3,62	1,093			
	D	Lisansüstü	62	3,67	1,021			

Tablo 10'a göre katılımcıların hediye verme güdüleri ile mezuniyet durumları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu nedenle H4a, H4b ve H4c hipotezleri desteklenmemiştir.

Tablo 11. Katılımcıların Hediye Verme Güdüleri İle İş Durumları Arasındaki ANOVA Sonuçları

Faktörler	Gr. Semb.	İş durumu	n	Ort.	St. Sapma	F	P	Farklılık
Deneyimsellik Güdüsü İle Hediye Verme	A	Kamuda çalışıyor	63	3,13	1,046	4,939	,001	B>C C>D D>E E>A
	B	Özelde çalışıyor	73	3,71	,723			
	C	Serbest Meslek	31	3,48	,843			
	D	Ev Hanımı	32	3,37	,896			
	E	Öğrenci	55	3,16	1,009			
Zorunluluk Güdüsü İle Hediye Verme	A	Kamuda çalışıyor	63	2,51	1,122	2,018	,097	Yok
	B	Özelde çalışıyor	73	2,42	,923			
	C	Serbest Meslek	31	2,46	1,185			
	D	Ev Hanımı	32	2,10	,745			
	E	Öğrenci	55	2,64	1,152			
Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme	A	Kamuda çalışıyor	63	3,36	1,206	10,97	,000	C>B B>D D>A A>E
	B	Özelde çalışıyor	73	4,03	,855			
	C	Serbest Meslek	31	4,26	,749			
	D	Ev Hanımı	32	4,00	1,035			
	E	Öğrenci	55	3,19	1,067			

Katılımcıların deneyimsellik ve pratiklik kaynaklı hediye verme güdüleri ile iş durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yapılan post hoc testi sonucu farkın kamu ve özel sektörde çalışanlar ile öğrencilerden kaynaklandığı görülmüştür. Bu nedenle H5a ve H5c hipotezleri desteklenmiş, H5b hipotezi ise desteklenmemiştir.

Tablo 12. Katılımcıların Hediye Verme Güdüleri İle Medeni Durumları Arasındaki T Testi Sonuçları

Faktörler	Medeni Durum	n	Ort.	St. Sapma	t	p
Deneyimsellik Güdüsü İle Hediye Verme	Bekar	121	3,62	,889	3,988	,000
	Evli	133	3,16	,927		
Zorunluluk Güdüsü İle Hediye Verme	Bekar	121	2,30	1,002	-2,292	,023
	Evli	133	2,59	1,068		
Pratiklik Güdüsü İle Hediye Verme	Bekar	121	3,87	,935	2,396	,017
	Evli	133	3,55	1,185		

Tablo 12'ye göre deneyimsellik, zorunluluk ve pratiklik kaynaklı hediye verme güdüleri ile medeni durum arasında anlamlı bir farklılık mevcuttur. Bekar olan katılımcılar daha deneyimsellik ve pratiklik güdüsü ile hediye satın alırken, evliler zorunluluk güdüsü ile hareket etmektedir. H6a, H6b ve H6c hipotezleri desteklenmiştir.

Tablo 13. Evlilik Yıldönümünde Hediye Alma İle Demografik Faktörler Arasında Kikare Testi

Karşılaştırılan Değişkenler	n	Sd	Ki-Kare X2	p
İş Durumu	254	9,797	4	,044
Medeni Durum	254	3,885	1	,049
Gelir	254	9,391	3	,025
Cinsiyet	254	5,291	1	,021
Yaş	254	22,10	4	,000

Tablo 13 evlilik yıldönümünde hediye alma ile bazı demografik faktörler arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Tablodan evlilik yıldönümünde hediye almanın

iş, medeni durum, gelir, cinsiyet ve yaşa göre farklılaştığı anlaşılmaktadır. Bu analizde farkın erkeklerden, özel sektör çalışanlarından, doğal olarak evlilerden, yaşı 41 yaş ve üstü geliri ise 2101-4500 TL olanlardan kaynaklandığı görülmektedir.

Tablo 14. Anneler Gününde Hediye Alma İle Demografik Faktörler Arasında Kikare Testi

Karşılaştırılan Değişkenler	n	Sd	Ki-Kare X2	p
Mezuniyet	254	9,504	3	,023
Gelir	254	20,64	3	,000

Tablo 14'e göre Anneler Günü'nde hediye alma ile mezuniyet ve gelir durumu arasında anlamlı bir farklılık mevcuttur. Farklılık lisansüstü mezunları ile 2101-4500 TL geliri olanlardan ortaya çıkmaktadır.

Tablo 15. Doğum gününde Hediye Alma İle Demografik Faktörler Arasında Kikare Testi

Karşılaştırılan Değişkenler	n	Sd	Ki-Kare X2	p
Medeni Durum	254	12,126	1	,000
İş Durumu	254	15,478	4	,004
Yaş	254	14,868	4	,005

Tablo 15'ten doğum gününde hediye alma ile yaş, iş ve medeni durum arasında anlamlı bir fark olduğu anlaşılmaktadır. Farklılık bekarlarda, 20-25 yaş ve özel sektör çalışanlarında mevcuttur.

Tablo 16. Özet Hipotez Tablosu

Hipotez	Sonuç	Hipotez	Sonuç
H1a	Desteklenmedi	H4a	Desteklenmedi
H1b	Desteklenmedi	H4b	Desteklenmedi
H1c	Desteklenmedi	H4c	Desteklenmedi
H2a	Desteklenmedi	H5a	Desteklendi
H2b	Desteklendi	H5b	Desteklenmedi
H2c	Desteklendi	H5c	Desteklendi
H3a	Desteklendi	H6a	Desteklendi
H3b	Desteklendi	H6b	Desteklendi
H3c	Desteklendi	H6c	Desteklendi

Tablo 16'da hipotezlerin desteklenip desteklenmediği özet tablo şeklinde sunulmuştur.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Hediye satın alma davranışı günlük hayatta sıkça karşılaşılan bir durumdur. Tüketiciler bazen bir nedene dayalı bazen de herhangi bir neden söz konusu olmadan diğer insanlara hediye satın almaktadırlar. Hediye satın alma davranışını sosyolojik, ekonomik veya psikolojik bir çok unsur etkilemektedir. Tüketicileri hediye satın almaya iten güdüler kişiden kişiye hatta aynı kişide zaman içerisinde değişebilmektedir.

Tüketicilerin hediye verme güdüleri ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırmaya katılanların yarısı erkek, yarısı kadındır. Yarıdan fazlası bekarken, yarıya yakını 2101-4500 TL gelire sahiptir. Çoğunluk lisans mezunu, 20-25 yaş aralığında ve

özel sektörde çalışmaktadır. Hediye verme güdüsü yapılan faktör analizi sonucu üç alt faktörde toplanmıştır. Katılımcılar sırasıyla pratiklik, deneyimsellik ve zorunluluk güdüsü ile hediye satın almaktadırlar. Bu sonuç Özeltürkay ve Bozyiğit (2015) ve Othman v.d (2005)'in çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir. İşletmeler tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılayacak, uzun süre kullanabilecekleri, onlara fayda sağlayan hediyeler üretmeye özen göstermelidir. Ürünlerin kişisel mesaj vermesi ya da eğlenceli olması da tercih edilmesinde önemli bir faktördür. Çünkü tüketiciler pratiklikten sonra deneyimsellik güdüsü ile de hediye satın almaktadırlar.

En çok giysi/ayakkabı ve kitap/kırtasiye ürünleri satın alan katılımcılar, doğum günü, Yılbaşı, Anneler Günü ve evlilik yıldönümlerinde mutlaka hediye satın aldıklarını belirtmişlerdir. Akgül ve Varinli (2017), Yıldırım ve Pirende (2019), Dilek (2019) de çalışmalarında benzer sonuçlar bulmuşlardır. Özellikle giyim sektörü tüketicilerin hangi güdülerle hediye satın aldığı konusunu araştırıp ürünlerini üretirken bu unsurları göz ardı etmemelidir. Ek olarak reklamlarda doğum günü, Yılbaşı, Anneler Günü ve evlilik yıldönümü vurgusu yapılabilir.

Hipotez testleri sonucu hediye verme güdüsünün üç alt faktörü ile cinsiyet ve mezuniyet durumu arasında bir farklılık bulunmamıştır. Alanyazında genellikle hediye ile cinsiyet arasında ilişki bulan çalışmaların (Kılıçer vd.,2016; Mortelmans ve Sinardet, 2004; Weisfeld-Spolter v.d,2015) aksine bu çalışmada bu üç güdü ile cinsiyet arasında ilişki bulunmamıştır. Ancak yaş ile zorunluluk ve pratiklik, iş durumu ile de deneyimsellik ve pratiklik güdüsü ile hediye verme arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Özellikle 26-30 yaşındaki tüketicilerin zorunluluk, 41 yaş ve üstü tüketicilerin ise pratiklik güdüsü ile hediye verdikleri tespit edilmiştir. En çok özel sektörde çalışanların deneyimsellik, serbest meslek sahibi olanların da pratiklik güdüsü ile hediye satın aldıkları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar hediye ile yaş arasında ilişki kuran çalışmaların (Parsons, 2002; Mortelmans ve Sinardet, 2004) sonuçları ile uyumludur. Medeni durum ve gelir durumu ile tüm alt faktörler arasında farklılık saptanmıştır. Evli tüketiciler zorunluluk, bekarlar ise deneyimsellik ve pratiklik güdüsü ile hareket ederken, 2101 TL ve altı gelire sahip olanların zorunluluk, 2101-4500 TL gelir elde edenlerin ise deneyimsellik ve pratiklik güdüsünden daha fazla etkilendikleri görülmüştür. Beichen ve Murshed (2015) ve Akgül ve Varinli (2017) de çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmışlardır. İşletmeler tüketicilerin yaş, gelir, medeni ve iş durumlarını göz önünde bulundurmalı, hedef kitlelerini belirlerken ve onlara uygun reklam yaparken bu özelliklerin hediye alma güdülerini nasıl etkilediğini göz ardı etmemelidir. Orta yaşın üstü hedef kitle seçildiğinde üründe ve reklamda pratiklik vurgusu yapılırken, evli veya nişanlı olan tüketicilerde karşı tarafın hediye beklentisi vurgulanarak zorunluluk güdüsü harekete geçirilebilir.

Cinsiyet, yaş, gelir, iş ve medeni durum ile evlilik yıldönümünde hediye alma arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu fark erkeklerden, özel sektör çalışanlarından, evlilerden, yaşı 41 yaş ve üstü, geliri ise 2101-4500 TL olanlardan kaynaklanmaktadır. Şeker (2019:876) ve Mortelmans ve Sinardet (2004:34) erkeklerin genelde romantik bir ilişki ve ilişkiyle alakalı özel bir amaç ve gün söz konusuysa hediye satın alma oranlarının arttığını vurgulamaktadır. Lisansüstü mezunları ile 2101-4500 TL geliri olanların Anneler Günü'nde,

becar, 20-25 yaş ve özel sektör çalışanlarının ise doğum günlerinde daha çok hediye satın aldıkları dikkat çekmektedir.

Araştırma çeşitli kısıtlara sahiptir. İlk olarak araştırma pandemi nedeniyle online olarak gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle örnekleme orta yaş ve altı tüketiciler daha çok dahil olmuştur. Daha sonraki araştırmalar yüz yüze anket yöntemini kullanarak yaşlı tüketicilerin sayısına da dikkat ederek daha fazla örneklem ile bir araştırma gerçekleştirebilir. İkinci olarak araştırmada nicel yöntemlerden anket yöntemi kullanılmıştır. Tüketicilerin nasıl davrandığı tespit edilmiş, ancak neden böyle davrandıkları irdelenmemiştir. Sonraki çalışmalar nitel yöntemler kullanarak tüketicilerin neden böyle davrandıklarını da tespit edebilirler.

KAYNAKLAR

Akgül, D. ve Varinli, İ. (2015). Tüketicilerin Hediye Alışveriş Davranışlarının Karşılaştırılması: Kazakistan ve Türkiye. 13. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi.28-29 Ekim. Azerbaycan.

Bankalararası Kart Merkezi (2020). Sevgililer Günü Harcaması, https://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2020/01/bkm_subat2020_bulten.pdf adresinden 09 Şubat 2021 tarihinde edinilmiştir.

Bayuk, N. (2009). Özel Gün ve Haftaların Tüketim Üzerindeki Etkileri, Kamu İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi,11(1),185-197.

Beichen, L. ve Murshed, F. (2015). Culture, Expressions of Romantic Love, and Gift-Giving. Editorial Review Board, 14(1), 75.

Brandtalk (2020). Özel Günler Ekonomisi. <http://brandtalks.org/2017/06/ozel-gunler-ekonomisi/> adresinden 09 Şubat 2021 tarihinde edinilmiştir.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2014). Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları. Ankara: Pegem Akademi.

Coşkun, Recai; Remzi Altunışık; Serkan Bayraktaroğlu ve Engin, Yıldırım (2015). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı), Sekizinci Baskı, Adapazarı: Sakarya Kitabevi.

Çakır, S.Y., Eğinli, A.E. ve Özdem, O.Ö. (2006). Hediye Verme Davranışı ve Alışveriş Merkezlerinde Deneyim Yaratma Stratejileri: Sevgililer Günü Örneği. (2006). İletişim Araştırmaları. 4(1), 97-120.

Çay, E. (2020). Özel Gün Kampanyaları Tüketiciyi Yoruyor, Z Raporu Dergisi Mart Sayısı.

Demez, G. (2011). Armağanın Değişen Sosyo-Kültürel Anlamları: Tüketim Toplumu Bağlamında Bir Hediyeleşme Örneği Olarak Çiçek Gönderme Mediterranean Journal of Humanities I (2), 87-103.

Dilek, Ö. (2019). Demografik Özelliklere Göre Özel Günlerdeki Tüketim Harcamaları: Rize Örneği Research Journal Of Politics, Economics And Management, (1),9-22

Kılıçer, T., Boyraz, E., ve Tüzemen, A. (2016). Kadın, Erkek, Ya Da? Hediye Satın Alma Davranışında Cinsiyet Kimliği Rolünün Etkisi. Ege Akademik Bakış, 16 (1), 121-133

Kim, N ve Kim, S. (2019). To Whom and When To Give: Effects of Intimacy and Obligation on expressive motives, gift choice, and information search in gift giving, Journal of Consumer Behaviour, 18,301–312

Mortelmans D. ve Sinardet, D. (2004). The Role of Gender in Gift Buying in Belgium, *Journal of Family and Consumer Sciences*, 96 (2): 34.

Nakip, M.(2006), Pazarlama Araştırmaları Teknikler ve (SPSS Destekli) Uygulamalar, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Othman, Nor; Ong, Fon S. ve Tenga, Anna, (2005). Occasions and Motivations for Gift-Giving: A Comparative Study of Malay and Chinese Consumers in Urban Malaysia”, *Asia Pacific Management Review*, 10(3), 197-2014.

Özeltürkay, E. ve Bozyiğit, S. (2015). Y Kuşağı Tüketicilerinin Hediye Verme Gündüleri İle Geleneksel Ve Dijital Medyadaki Reklamlardan Etkilenmeleri Arasındaki İlişki *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*,3(21), 275-290

Parsons, A. G. (2002). Brand Choice in Gift-Giving: Recipient Influence. *Journal of Product and Brand Management*, 11, 237–248

Şeker, A. (2018). Özel Günlerde Hediye Satın Alma Davranışları: Batman Örneği, *Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya*

Şeker, A. (2019). Hediye ve Hediye Satın Alma Davranışları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 869-887.

Vanhamme, J. ve De Bont C.J.P.M. (2008). “Surprise Gift” Purchases: Customer Insights from the Small Electrical Appliances Market , *Journal of Retailing*, 84 (3): 354–369

Weisfeld-Spolter, S., Rippe, C.B. ve Gould, S. (2015). Impact of Giving on Self and Impact Of Self on Giving. *Psychology and Marketing*, 32 (1), 1-14.

Wolfenbarger, M.F. ve Gilly, M.C. (1991). The Relationship of Gender to Gift-Giving Attitudes: (Or, Are Men Insensitive Clods?)", in *GCB - Gender and Consumer Behavior Volume 1*, eds. Dr. Janeen Arnold Costa, Salt Lake City, UT : Association for Consumer Research, Pages: 223-233.

Wolfenbarger, M. ve Yale, L. (1993). Three Motivations For Interpersonal Gift Giving: Experiential, Obligated and Practical Motivations", in *NA - Advances in Consumer Research 20*, (Eds. Leigh McAlisterand, Michael L. Rothschild), UT : Associationfor Consumer Research, 520-526.

Yıldırım, E. ve Pirende G. (2019). Hediye Satın Alma Davranışının A ve B Tipi Kişilik Özelliği Açısından İncelenmesi *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(1), 309-327.

PERFORMANCE MEASUREMENT OF OMNICHANNEL WAREHOUSE IN MUSLIM FASHION COMPANIES IN INDONESIA

Vita Sarasi, Iman Chaerudin, Fadila Nurfauzia
Padjadjaran University of Bandung Indonesia

Abstract

Various countries in the world continue to build a stronger Islamic economic ecosystem. Halal industry sectors continue to be developed into leading industries in several countries, one of which is the Muslim fashion industry. The Indonesian Muslim fashion industry enters the third place in the world based on the 2019 Global Islamic Economic report. One Muslim life style company, which has a Muslim fashion business unit, has implemented the omnichannel retailing concept with various channels such as websites, social media, e-commerce, offline shops, application. All channels are integrated and make it easier for consumers to get Muslim fashion products. The omnichannel warehouse is the main point in fulfilling all consumer demands on all channels, both online and offline. The problems faced by the omnichannel warehouse of Muslim fashion companies are the inadequate storage management and sub-optimal demand fulfillment. The purpose of this study is to determine the performance of omnichannel warehouse in order to increase the company's competitive ability and make retail omnichannel performance more optimal. Performance measurement is carried out using the 16 Key Performance Index for omnichannel warehouses which consist of variables of labor, equipment, space and information systems. Another method used in this study is a traffic light system and fishbone diagram analysis to determine the root of the problem. The results of the analysis show that there are 5 KPIs with the worst performance. Among them are the performance of receiving productivity, putaway productivity, picking order productivity, inventory turnover, and transportation utilization. The poor performance is analyzed using a fishbone diagram. The case study in this study provides a new perspective on the omnichannel fashion industry concept in detail, namely the omnichannel warehouse.

Keyword: omnichannel, muslims fashion, omnichannel warehouse, KPI

BRANDING BARRIERS TO SMES IN TURKEY: A FOCUS GROUP STUDY TO UNDERSTAND SME OWNERS PERSPECTIVES**Dr. Ali AYCI**

Ankara Yıldırım Beyazıt University, Business School, International Trade and Business
Department, Ankara, Turkey
ORCID: 0000-0001-8173-1152

Abstract

Today, one of the most important tools for businesses to gain competitive power is a strong brand, which is the basic element of marketing communication. Branding becomes more important especially for SMEs, whose socio-economic importance is prominent and struggling to compete in the markets with their limited opportunities. In this study, a focus group meeting was held with 20 SME owners operating in different sectors and established in different years, and instead of guiding them within certain questions, the business owners were only asked why they could not brand. Within the scope of the research, all participants were encouraged to express their opinions. The question of why was asked to the participants insistently and in-depth information about branding problems was tried to be obtained. As a result of the meeting, it was determined that SME owners who participated in the meeting were aware of the importance of branding, wanted to become a brand, and saw themselves as lacking in branding efforts. Branding barriers stated by SME owners are as follows. not knowing marketing communications, inability to develop quality products, short-term thinking due to past economic and political instabilities, not meeting their training needs on branding, not being able to employ expert personnel in branding, lack of branding vision of employers, inability to long term planning, taking branding to the second plan due to the intensity caused by the loading of all daily routines by the employer. The businesses that were established in the past have stated that they do not want to come to the fore by branding due to past coups and tax pressure, and newly established businesses stated that they cannot invest in branding due to being in the sector with low prices in an intense competitive environment. However, SMEs state that branding is not possible without support and incentives. The results of the studies to be carried out to overcome the barriers stated by SME owners in branding will provide important gains to the literature and practitioners.

Keywords: Branding, Marketing Communication, SMEs,

WORK (CYBER) BULLYING, POWER IMBALANCES AND VICTIMIZATION: A REVIEW ON PANOPTIC METAPHOR AND EMPLOYEE SURVEILLANCE IN INDIAN WORKPLACES**Dr. Jijo James Indiparambil**

Sanjo College of Management and Advanced Studies (SCMAS)

Rajakkad, Kerala, India

Abstract

The dominant interpretation of electronic surveillance in the workplace focusing mainly on the invasion of privacy does not give sufficient explanation of its various and nuanced underpinnings and other adverse effects. Likewise, harassment or bullying in the workplace has been at the forefront of major concerns of organizations and employees for several decades and is currently more prevalent and opaque. Combining these two factors and through a methodical revisit of the metaphor of the Panopticon, this paper aims to examine its relevance for the analysis of modern electronic surveillance used in the workplace, and sparks discussion around the issue of workplace bullying and the consequent control mechanism, power imbalances and victimization, with a special focus and application on Indian scenario. This research exposes the unfair and unjustifiable victimization of workplace bullying by going beyond Foucault's concept of "disciplinary society," according to which persons are "normalized" by their categorical locations, as well as beyond Deleuze's argument of "society of control," where people are forced to live in circumscribed parameters. It is an exploratory research that follows an analytic research methodology of theoretical analysis (literature reviews) and critical discourse analysis. Persistent victimization is relayed as a co-existent phenomenon of workplace bullying.

THE EFFECT OF POSITIVE PSYCHOLOGICAL CAPITAL ON ENGAGEMENT TO JOB

Asst. Prof. Dr. Neriman ÇELİK
Selçuk University, Konya, Turkey

Abstract

The purpose of this study is to examine the impact of psychological capital on engagement to job. In this direction, the aim of the study is to examine the effect of psychological capital on engagement to job. Simple random sampling method was used in the research. As a sample, 149 employees willing to participate in the survey enterprises working in Konya Organized Industrial Zone constituted the sample of the research. Additionally, the survey technique was used as the data collection technique and data were collected by face-to-face interview method. The total of 149 questionnaires was analyzed through the SPSS 21.0 program. In order to determine the reliability of the scales, the Cronbach Alpha coefficients were examined, and accordingly, both scales used were found to be highly reliable scales. In order to evaluate the main hypothesis of the research, regression analysis was performed and as a result, it was determined that psychological capital significantly predicted engagement to job. As a result, it was determined that psychological capital significantly predicted engagement to job, and in this context, the level of psychological capital of employees explained the variance of engagement to job by 67%.

Keywords: Organizational behavior, positive organizational behavior, engagement to job

1. INTRODUCTION

Engagement, is the directing all of a person's strength and effort to a certain goal and working towards that goal (Koçel, 2015: 534). According to Chusmir (1982), engagement to job is the attitude of the person towards his / her job, the integration or connection of one's ego with his / her job (Keleş, 2014). According to Rich et al. (2010), engagement to job means that a person offers a high job performance. Engagement to job is a motivational concept that describes the state of giving all of one's physical, cognitive and emotional energy to work at the same time (Özyılmaz and Süner, 2015).

According to Luthans et al. (2006), positive organizational behavior is the positive characteristics and psychological capacity that are measured, developed and managed efficiently in organizations. Positive organizational behavior refers to a paradigm shift that has the power to transform research and practice in both organizational behavior and human resource management (Kutanis and Oruç, 2014). Positive organizational behavior also has evolving characteristics (self-efficacy, hope, optimism, resilience, and positive psychological capital) (Kutanis and Oruç, 2014). According to Güler (2009), psychological capital emerged in the context of positive organizational behavior. Psychological capital is expressed as a positive psychological state regarding the development of the individual (Keleş, 2011).

2. METHODS

2.1. Purpose of the Research

The purpose of this study is to reveal whether employees exhibit engagement to job behavior depending on their perception of psychological capital. For this purpose, "*H₁: Psychological capital has an impact on engagement to job.*" hypothesis has been developed. Within the framework of this main hypothesis, 3 sub-hypotheses have been developed to see the effect of psychological capital on the 3 sub-dimensions of engagement to job (vigor, dedication, absorption):

H_{1a}. Psychological capital has an impact on the vigor dimension of engagement to job.

H_{1b}. Psychological capital has an impact on the dedication dimension of engagement to job.

H_{1c}. Psychological capital has an impact on the absorption dimension of engagement to job.

2.2. The Universe and Sample of the Research

The universe of this research is the administrative staff in the enterprises operating in Konya Organized Industrial Zone 1. In the research, simple random sampling method was used and 149 employees willing to participate in the survey working in Konya Organized Industrial Zone 1 constituted the sample of the research. In the research, only one participant from each firm was surveyed. In this context, 149 employees from companies were included in the sample.

2.3. Data Collection

In the research, the data were collected by the survey method and all the surveys were taken under evaluation. Additionally, a questionnaire form consisting of two parts was designed in the research. In the first part of the survey, a scale was used to measure the psychological capital levels of the employees. This scale has 24 items developed by Luthans et al. (2007). The "*Psychological Capital Scale*" adapted to Turkish by Çetin and Basım (2012) (Çetin and Basım, 2012). The second variable of the research is engagement to job. This scale has 9 items developed by Schaufeli and Bakker (2003). "*The Work Engagement Scale*" adapted to Turkish by Özkalp and Meydan (2015) (Özkalp and Meydan, 2015).

Before the implementation of the scale used in the research, a pilot study was conducted. In this setting, questionnaires were applied to 29 administrative staff in 29 businesses. Within the scope of the findings obtained through the face-to-face interview method, all the statements in the survey were understandable. Accordingly, no changes were made in the questionnaire form.

2.4. Data Analysis

At the data analysis stage, the questionnaires were reviewed first. As a result, it was seen that all the questionnaires were suitable for inclusion in the analysis and therefore all 149 questionnaires were included in the analysis. SPSS 21.0 program was used to analyze the data obtained from the questionnaires. Regression analysis was used to test the research hypothesis.

3. FINDINGS

The reliability of the Cronbach Alpha test, which was conducted regarding the reliability of the questionnaire used in the study, was calculated as 80% (.806).

In this study, regression analysis was performed in order to obtain the effect of psychological capital on engagement to job. In the analysis, while engagement to job was taken as the dependent variable, psychological capital was taken as the independent variable. The findings obtained are shown in Table 1.

Table 1: Regression Findings Related to the Effect of Psychological Capital on Engagement to Job

	F	p	R ²	β	p
Work Engagement	8,400	0,001	0,067	0,259	0,001
Vigor	462,014	*<0,000	0,638	-0,868	*<0,000
Dedication	207,215	*<0,000	0,749	-0,694	*<0,000
Absorption	362,286	*<0,000	0,837	0,864	*<0,000

When the findings shown in Table 1 are analyzed, it was observed that the linear combination of psychological capital level significantly predicted engagement to job (F: 8,400; $p < 0,05$). Accordingly, the effect of psychological capital on the vigor (F: 462,014; $p < 0,05$), dedication (F: 207,215; $p < 0,05$), absorption (F: 362,286; $p < 0,05$) dimensions was statistically significant. Table 1 are analyzed; it is seen that the psychological capital levels of employees affect the absorption at a highest rate within the engagement to job dimensions ($R^2 = 0.837$). In addition, it was concluded that the level of psychological capital has moderately affected the dimensions of dedication ($R^2 = 0.749$), vigor ($R^2 = 0.638$). Therefore, it is understood that the psychological capital perception in the organization has gained importance as an element that regulates the engagement to job. In this context, the H_1 : *Psychological capital has an impact on engagement to job.* hypothesis is supported, at the same time " H_{1a} . *Psychological capital has an impact on the vigor dimension of engagement to job.*; H_{1b} . *Psychological capital has an impact on the dedication dimension of engagement to job.*; H_{1c} . *Psychological capital has an impact on the absorption dimension of engagement to job.*" sub-hypotheses have also been accepted.

4. CONCLUSION

The purpose of this study is to examine the impact of psychological capital on engagement to job. Due to time and cost constraints, geographical limitation has been made and scales applied to the administrative staff in the enterprises operating in Konya Organized Industrial Zone 1. Simple random sampling method was used in the study and 149 employees working in Konya Organized Industrial Zone 1 and willing to participate in the survey constituted the sample of the research ($n = 149$). Each of these 149 participants works in businesses. Questionnaires were collected through face-to-face interview method. The data obtained from the surveys were first subjected to reliability analyzes. The findings obtained showed that both scales used in the research were sufficiently reliable.

Regression analysis was conducted to see the effect of psychological capital of the research on engagement to job and the main hypothesis developed in this context was

evaluated. As a result, it was determined that psychological capital significantly predicted engagement to job, and in this context, the level of psychological capital of employees explained the variance of engagement to job by 67%. Based on these results, H_1 “*Psychological capital has an impact on engagement to job.*” the main hypothesis was accepted. It is seen that this finding is similar to Nişancı et al. (2019), Karatepe and Karataş (2015), Paek et al. (2015).

REFERENCES

- Çetin, F. ve Basım, H. N. 2012. Örgütsel Psikolojik Sermaye: Bir Ölçek Uyarlama Çalışması, *Amme İdaresi Dergisi*, 45(1).
- Karatepe, O. M., & Karadas, G. 2015. Do Psychological Capital And Work Engagement Foster Frontline Employees’ Satisfaction? A Study In The Hotel Industry. *International Journal Of Contemporary Hospitality Management*, 27(6).
- Keleş, S. 2014. Aile Şirketlerinde Y Jenerasyonunun Öz Yeterlilik Algısı Ve İşe Adanmışlık İlişkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi Y.*, 5 (11).
- Keleş, H. N. 2011. Pozitif Psikolojik Sermaye: Tanımı, Bileşenleri Ve Örgüt Yönetimine Etkileri, *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3 (2).
- Koçel, T. 2015. İşletme Yöneticiliği, Beta Basım: İstanbul
- Kutunis Özen, R. & Oruç, E. 2014. Pozitif Örgütsel Davranış Ve Pozitif Psikolojik Sermaye Üzerine Kavramsal Bir İnceleme, *The Journal of Happiness & Well-Being*, 2(2).
- Nişancı, Z. N., Damar, A., Güney, A. & Kara, D. S. 2019. Psikolojik Sermayenin İşe Angaje Olma Ve Örgütsel Destek Üzerindeki Etkisi, İzmir, 4-6 September, *Business And Organizatioan Research*.
- Paek, S., Schuckert, M., Kim, T. T., & Lee, G. 2015. Why İs Hospitality Employees’ Psychological Capital İmportant? The Effects Of Psychological Capital On Work Engagement And Employee Morale. *International Journal Of Hospitality Management*, 50.
- Özkalp, E. & Meydan, B. 2015. Schaufeli Ve Bakker Tarafından Geliştirilmiş Olan İşe Angaje Olma Ölçeğinin Türkçede Güvenilirlik Ve Geçerliliğinin Analizi, *İş, Güç Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Temmuz, 17 (3).
- Özyılmaz, A. & Süner, Z. 2015. İşe Adanmışlığın İşyeri Tutumlarına Etkisi: Hatay'daki 9 İşletmede Yapılan Ampirik Araştırmanın Sonuçları, *Eskişehir, Osman Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Aralık,10 (3).

COMPARATIVE STUDY OF HOLT WINTERS AND ARIMA: DEMAND FORECASTING IN MUSLIM LIFESTYLE COMPANY

Vita Sarasi, Iman Chaerudin, Destine Ayuningtyas Zahra
Padjadjaran University of Bandung Indonesia

Abstract

Hijab and modest fashion are popular phenomena that can become a trend in Indonesia as an expression of cultural identity and communication. Demand forecasting in the fashion industry is one of the most important elements in an operating decision support system, as it affects inventory management significantly. The rapid change in modest fashion resulted in an uncertain number of requests which caused forecast mismatches and could lead to overstock. The purpose of this study is to determine current forecasting methods, to compare current forecasting methods and proposed methods and to design forecasting method proposals to determine safety stock. Qualitative forecasting methods use the sales force method and the jury of executive method. The Holt Winters model is a method used for 4 products analyzed and the ARIMA model (0,1,1) is used for 1 product with the smallest MAPE percentage. The result is that the Holt Winters and ARIMA forecasting models can reduce the amount of overstock by 69% and can save Rp. 154,499,765 for 9 months. The amount of safety stock proposed in this study is at a service level of 90 to 95%.

Keyword: Demand forecasting, Holt Winters, ARIMA, muslim lifestyle

ANALYSIS OF THE EFFECT OF COMPLAINT HANDLING AND SERVICE QUALITY ON BPJS PATIENT SATISFACTION ON TWITTER**Dr. Mila Anisa**

Politeknik Al Islam Bandung Indonesia

Abstract

Since being awarded as the largest health social security program in the world by ISSA 2016, the Social Security Administering Body / BPJS has faced various challenges to improve the quality of its services. These challenges include the number of BPJS program participants in 2019 that has not reached the Universal Health Coverage (UHC) target and the emergence of cases in various regions on social media and social research regarding the dissatisfaction of BPJS patients.

The best solution to overcome the spread of the company's negative image is to facilitate customers to submit complaints. Social media, as a type of "Big data", is a great facility for dealing with customer complaints, because it is fast and easy to use. This study aims to analyze the relationship between complaint handling and service quality with BPJS patient satisfaction on social media.

Collecting data in this study using an online questionnaire on a population of BPJS twitter users, with a sample of 100 respondents, and using purposive sampling technique. The analytical method used is descriptive and verification with Path Analysis.

The results of the descriptive analysis show that the value of complaint handling, service quality, and patient satisfaction is in the sufficient category. The results of the verification study show a significant effect so it can be concluded that an increase in complaint handling and BPJS service quality will increase patient satisfaction. The correlation between complaint handling and service quality has a significance value of 0.001 <0.05 and an R value of 0.917

BÜTÜNLEŞİK SWARA-WASPAS YÖNTEMİ İLE KİTAP SATIŞ SİTELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**EVALUATION OF BOOK SALES SITES USING THE INTEGRATED SWARA-WASPAS METHOD****Doç. Dr. Engin ÇAKIR^{1*}, Mehmet ANBARCI²**¹Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF, İşletme Bölümü, Aydın, Türkiye.²Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, Türkiye.**Özet**

Günümüzde teknolojinin geldiği nokta ile birlikte internet sitelerinden yapılan online alışveriş müşteriler için kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Online alışverişin sıklıkla yapıldığı sitelerden biri de kitap satış siteleridir. Kitap almak isteyen müşteriler, kitaplar hakkında istedikleri bilgiye kitap satış sitelerinden ulaşabilmektedirler. Bu yüzden, kitap satış sitelerinin içeriğinin iyi tasarlanmış olması gerekmektedir. Kitap satış sitelerini birbirinden ayıran kriterler vardır ve bu kriterler müşterilerin kitap satış sitelerini tercih etmelerine sebep olmaktadır. Bu çalışmanın amacı; beklentileri karşılayan, müşterilerin ilgisini çeken ve kalitesini yüksek tutan kitap satış sitelerini Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile değerlendirerek alternatifler arasından en iyi kitap satış sitesini bulmaktır.

Bu çalışmada, en çok tercih edilen kitap satış siteleri arasından beş site değerlendirmeye alınmıştır. Kriter ağırlıkları SWARA (Step-Wise Weight Assessment Ratio Analysis – Adım Adım Ağırlık Değerlendirme Oran Analizi) yöntemi ile belirlenmiştir. Beş kitap satış sitesi, altı karar verici tarafından sekiz kritere göre WASPAS (Weighted Aggregated Sum Product Assessment – Ağırlıklı Birleşik Toplu Çarpım Değerlemesi) yöntemi ile değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonunda elde edilen değerlendirmeye göre kitap satış sitelerinin sıralaması Alternatif 2, Alternatif 1, Alternatif 5, Alternatif 3 ve Alternatif 4 olarak gerçekleşmiştir. Sıralama sonucunda en iyi kitap satış sitesi müşterilere önerilmiştir. Bu çalışma, müşterilere fikir verici ve kitap satış sitelerinin eksik ve fazla yönlerini görmesi açısından yol gösterici olabilir.

Anahtar Kelimeler: SWARA Yöntemi, WASPAS Yöntemi, Kitap Satış Siteleri, Çok Kriterli Karar Verme

Abstract

Nowadays, with the point where technology has come, online shopping from websites has become inevitable for customers. One of the sites where online shopping is frequently made is book sales sites. Customers who want to buy books can find the information they want about the books from the book sales sites. Therefore, the content of book selling sites must be well designed. There are criteria that distinguish book sales sites from each other, and these criteria cause customers to prefer book sales sites. The aim of this study is to find the best book sales site among the alternatives by evaluating the book sales sites that meet the expectations, attract the attention of the customers and keep the quality high with Multi-Criteria Decision Making Methods.

In this study, five sites among the most preferred book sales sites were evaluated. Criterion weights were determined by the SWARA (Step-Wise Weight Assessment Ratio Analysis) method. Five book sales sites were evaluated by six decision makers using the WASPAS (Weighted Aggregated Sum Product Assessment) method according to eight criteria. According to the evaluation obtained at the end of the study, the order of the book selling sites was Alternative 2, Alternative 1, Alternative 5, Alternative 3 and Alternative 4. As a result of the ranking, the best book sales site was recommended to customers. This study can be a guide to the customers in terms of giving ideas and seeing the shortcomings and surpluses of book sales sites.

Keywords: SWARA Method, WASPAS Method, Book Selling Sites, Multiple Criteria Decision Making

GİRİŞ

Teknolojideki gelişmelerle birlikte son yıllarda internet üzerinden yapılan alışverişlerin sayısı oldukça artmıştır. Alışveriş sayısındaki bu artış alışveriş siteleri arasında rekabete yol açmıştır. Kitap satışı yapan siteler de birbirleriyle rekabet halindedir ve sundukları avantajlarla rekabet halinde oldukları diğer firmalardan farklı olmak durumundadırlar. Sonuç olarak, beklentileri karşılayan, müşterilerin ilgisini çeken ve kalitesini yüksek tutan kitap satış siteleri rakiplerine göre daha avantajlı bir konumda olacaktır.

Kitap alışverişi yapan kişilerin çoğunluğu, alacakları kitabı sipariş vermeden önce, hangi sitelerin kendilerine avantaj sağlayacağını araştırır. Araştırmanın sonunda en uygun hizmet kalitesini veren kitap sitesinden alışverişini gerçekleştirir. Bu çalışmada kitap satışı yapan siteler bütünlük SWARA-WASPAS yöntemi ile değerlendirilmeye alınmıştır. Kitap satış sitelerinin kriter ağırlıkları SWARA Yöntemi ile bulunmuştur. Bulunan kriter ağırlıkları ile birlikte, alternatif kitap satış siteleri çok kriterli karar verme yöntemlerinden WASPAS yöntemi ile değerlendirilmiştir.

LİTERATÜR ÖZETİ

Tayfun (2012) çalışmasında, özel alışveriş sitelerini PROMETHEE yöntemi ile değerlendirmiştir. Değerlendirmede 6 adet kriter belirlenmiştir. “C” olarak tanımlanan alışveriş sitesi çalışmanın sonunda en etkin site olduğu belirlenmiştir.

Ecer (2014) çalışmasında, Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının web sitelerini AHS-COPRAS-G bütünlük yöntem yaklaşımı ile değerlendirilmiştir.

Gülyüz ve Büyüközkan (2016) çalışmasında, Türk lojistik sektöründe öncü sayılan 15 firmanın web sitelerini bulanık AHP yöntemi ile belirlenen 20 kritere göre bulanık TOPSIS yöntemi ile değerlendirmişlerdir.

Çakır ve Akel (2017) çalışmasında, Türkiye’deki otel ve tatil rezervasyon web sitelerinin hizmet kalitesini Bütünlük SWARA – Gri İlişkisel Analiz yöntemi ile değerlendirmiş ve çalışmanın sonunda “A6” olarak tanımlanan alışveriş sitesinin en iyi alternatif olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kitap Satış Sitelerinin Değerlendirilme Kriterleri

Bu çalışmada kullanılan kriterlerin tümü karar vericiler tarafından belirlenmiştir. Kitap satış sitelerinin değerlendirilmesinde kullanılacak kriterler aşağıdaki gibidir.

Tablo 1. Kitap Satış Sitelerini Değerlendirme Kriterleri

Kriterler		Kriter Açıklaması
K1	Yayınevi Çeşitliliği	Alınmak istenen kitap birçok yayınevi tarafından yayımlanabilir. Aranılan yayınevini stoklarda olması durumudur.
K2	Ödeme Kolaylığı	Tüketicieye birden fazla ödeme seçeneği sunulması olarak düşünülebilir.
K3	Fiyatların Uygunluğu	Rakip firmalara göre fiyatların düşük olması durumudur.
K4	Kitapların Vaktinde Teslimi	Satın alınan kitabın firmanın belirttiği süre aralığında gelip gelmeme durumudur.
K5	Kitap Hakkındaki Bilgilerin Yeterliliği	Kitabın içeriği, arka kapağındaki bilgiler, kitap hakkındaki yorumlar olarak düşünülebilir.
K6	Web/Uygulamayı Kullanmanın Ayrıcalığı	Ücretsiz kargo, sesli kitap desteği, hediye puan, e-kütüphane gibi ek ayrıcalıklar olarak düşünülebilir.
K7	Web/Uygulama Kullanım Kolaylığı	Web sitesini ya da mobil uygulamayı kullanırken aranılan kitabın kolaylıkla bulunması olarak düşünülebilir.
K8	Müşteri Bilgilerinin Korunması	Alışveriş sırasında kullanılan kredi/banka kartındaki bilgilerin korunması durumudur.

YÖNTEM

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Web siteleri, firma ile müşteri arasında sağlıklı iletişim kurmanı temel ortamlarından biridir. Bu çalışmanın amacı, kitap satışı yapan firmaların web sitelerini Çok Kriterli Karar Verme yöntemleri ile değerlendirerek en ideal kitap satış sitesini belirlemek ve müşteri beklentilerini karşılayabilen performansta tasarlanması için yetkili kişilerin gerekli çalışmalarını yapmalarına dikkat çekmektir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada kitap satış sitelerini değerlendirmeye alırken 8 adet kriter belirlenmiştir. Kriter ağırlıklarının belirlenmesinde çok kriterli karar verme yöntemlerinden SWARA yöntemi kullanılmış daha sonra ise WASPAS yöntemi ile kitap satış siteleri değerlendirilmeye alınmıştır.

Tablo 1’de yaşı, cinsiyeti mesleği ve ikamet yeri belirtilen karar vericiler tarafından kriter ve alternatifleri değerlendirme işlemi yapılmıştır. Tablo 1’de Karar Verici 1’den Karar Verici 6’ya kadar olan kişiler kriterleri, Karar Verici 7 ise alternatifleri değerlendirmiştir.

Tablo 2. Kriterleri ve Alternatifleri Değerlendirenlerin Demografik Bilgileri

Karar Vericiler	Yaş	Cinsiyet	Meslek	İkamet Yeri
KV1	25	Erkek	Editör	Manisa
KV2	26	Erkek	Memur	Bolu
KV3	25	Kadın	Eğitmen	Aydın
KV4	23	Kadın	Öğrenci	Aydın
KV5	30	Erkek	Öğrenci	Aydın
KV6	27	Erkek	Eğitmen	Aydın
KV7	35	Kadın	Memur	Manisa

Kitap satış sitelerinin değerlendirilmesi, bu siteler hakkında fazla bilgiye sahip olan ve sık kullanan bir karar verici ile yapılmıştır. Bu siteler çok tercih edilen kitap satış siteleri arasından seçilmiştir.

SWARA Yöntemi

SWARA (Step-wise Weight Assessment Ratio Analysis), 2010 yılında Keršulienė, Zavadskas ve Turskis tarafından geliştirilmiş ve bugüne kadar birçok problemin çözümüne

ulaşmada başarı göstermiştir (Kerşulienė vd., 2010). SWARA yöntemi, kriterlerin değerlendirilmesi sürecinde bulunan belirsizliklerin üstesinden gelmek için kullanılmaktadır. Bu yöntem uzmanların fikirlerini veya düşüncelerini sürece kolayca dâhil edilebilen bir yöntemdir (Alimardani, 2013:542). Katılım gösteren kişiler, SWARA yönteminde herhangi bir ölçek kullanmadan özgürce değerlendirme yapabilmektedir.

Literatürde SWARA yöntemiyle yapılan birçok çalışmayı görmek mümkündür. Tablo 3'te yöntemin uygulandığı bazı problem çözümleri verilmiştir.

Tablo 3. SWARA Yöntemi ile Yapılan Çalışmalar

Yazar	Çalışma Konusu
Kerşulienė vd. (2010)	Uyuşmazlık çözümü
Kerşulienė ve Turskis (2011)	Mimar seçimi
Zolfani vd. (2013)	Mekanik havalandırma alternatif seçimi
Zolfani ve Saparauskas (2013)	Enerji sürdürülebilirliği göstergelerinin önceliklendirilmesi
Volvaciovas vd. (2013)	Kamu binalarını geliştirme stratejisi
Alimardani (2013)	Tedarikçi seçimi
Aghdaie vd. (2013)	Makine elemanı seçimi
Zolfani ve Bahrami (2014)	Yatırım önceliklendirilmesi
Zolfani ve Banihassemi (2014)	Personel seçimi
Aghdaie vd. (2014)	Tedarikçi kümeleme, değerlendirme ve seçimi
Ruzgys vd. (2014)	Konut dış duvar yalıtımının değerlendirilmesi
Denhavi vd. (2015)	Bölgesel heyelan tehlikesinin değerlendirilmesi
Ghorshi Nezhad vd. (2015)	Yüksek teknoloji sanayinin önceliğini planlama
Stanujkic vd. (2015)	Ambalaj tasarımı seçimi
Karabasevic vd. (2015)	İşe alınacak maden mühendisi adaylarının seçim
Çakır ve Akel (2017)	Otel ve tatil rezervasyon sitelerinin değerlendirilmesi
Ren vd. (2019)	Elektrikli araç şarj istasyonu sitesi seçimi
Singh ve Modgil (2019)	Hindistan çimento endüstrisinde tedarikçi seçimi
Yücenur ve İpekçi (2021)	Deniz akımı enerji santrali yer seçimi

Bu yöntemin karar vermedeki en bilinen yönü, şirket planlarına ya da ülkelerin stratejilerine dayalı olarak kriter önceliklerini belirliyor olabilmesidir.

SWARA yönteminin ağırlıklarının bulunması aşağıdaki 5 adımla belirlenir.

Adım 1: Kriterler önem sırasına göre azalan düzende sıralanır.

Adım 2: Her kriter için göreceli önem düzeyi belirlenir. Bunun için $(j + 1)$. kriter ile j . kriter karşılaştırılarak; j . kriterin $j + 1$. kriterinden ne kadar önemli olduğu belirlenir (Ruzgys vd., 2014:107). Kerşulienė vd. (2010) tarafından s_j ile gösterilen bu değer "ortalama değer karşılaştırmalı önemi" olarak adlandırılmıştır.

Adım 3: k_j katsayısı aşağıdaki Eşitlik (1) ile belirlenir:

$$k_j = \begin{cases} 1 & j = 1 \\ s_j + 1 & j > 1 \end{cases} \quad (1)$$

Adım 4: q_j değişkeni aşağıdaki Eşitlik (2) ile hesaplanır.

$$q_j = \begin{cases} 1 & j = 1 \\ \frac{q_j - 1}{k_j} & j > 1 \end{cases} \quad (2)$$

Adım 5: Değerlendirme kriterlerinin göreceli ağırlıkları aşağıdaki Eşitlik (3) ile belirlenir. Burada; w_j , j . kriterin göreceli ağırlığı belirtilir.

$$w_j = \frac{q_j}{\sum_{k=1}^n q_k} \quad (3)$$

WASPAS Yöntemi

WASPAS (Weighted Aggregated Sum Product Assessment) yöntemi, çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemlerinden olan ve yaygın olarak kullanılan iki yöntemi temel alır. Bu yöntemler; Ağırlıklandırılmış Çarpım Model (Weighted Product Model-WPM) ve Ağırlıklandırılmış Toplam Model (Weighted Sum Model-WSM)'dir (Zolfani vd., 2013). 2012 yılında Zavadskas vd. tarafından geliştirilen bu yöntem, ÇKKV problemlerini çözmeye kriter ağırlıklarını kullanarak alternatiflerin kriterlere göre performans değerini ortaya koymaktadır. Çözüm sonucunda alternatifler en iyiden en iyi olmayana doğru sıralanmaktadır. Ayrıca yöntem, ağırlıklı bütünleştirilmiş fonksiyonu mümkün olan en iyi hale getirerek tahminde yüksek tutarlılığa ulaşmayı denemektedir (Lashgari vd., 2014; Özbek, 2019:183).

Tablo 4. WASPAS ile Yapılan Çalışmalar

Yazar	Çalışma Konusu
Dejus ve Antucheviciene (2013)	Bir şantiye için güvenlik ve sağlık çözümlerinin değerlendirilmesi
Zavadskas vd. (2013)	Kamu binaları için cephe giydirmesi seçimi
Chakraborty ve Zavadskas. (2013)	Üretim süreçlerine karar verme
Turskis vd. (2015)	Alışveriş merkezi için yer seçimi
Nezhat vd. (2015)	Nanoteknoloji sektöründe öncelik planlamasının yapılması
Karande vd. (2016)	Robot seçimi
Ghorabae vd. (2016)	Yeşil tedarikçi değerlendirme
Mardani vd. (2017)	WASPAS yöntemi literatür taraması
Adalı ve Işık (2017)	Tedarikçi seçimi
Emovon vd. (2018)	Bakım stratejisi seçimi
Çakır vd. (2018)	Özel satış sitelerinin değerlendirilmesi
Zhang vd. (2019)	Yenilenebilir mikro jenerasyon teknolojilerinin değerlendirilmesi
Özbek (2019)	Türkiye'deki illerin değerlendirilmesi
Pamucar vd. (2019)	3PL değerlendirme
Doğan ve Erol (2020)	Performans değerlendirme
Arslanhan ve Tosun (2021)	Ulaştırma modu seçimi

WASPAS Yönteminin adımları aşağıdaki gibidir (Zavadskas vd.,2012).

Adım 1: Karar matrisi oluşturulması. İlk olarak alternatiflerin kriterlere göre performanslarını gösteren karar verici matris (X) oluşturulur. Karar matrisinde x_{ij} , i. alternatifin j. kritere göre performansını ifade eder.

$$X = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ x_{i1} & x_{i2} & \dots & x_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ x_{m1} & x_{m2} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix} \quad (4)$$

Adım 2: Karar matrisinin normalize edilmesi. Karar matrisi, kriterlerin maliyet ya da fayda yönlü olmalarına göre normalize edilir. Maliyet yönlü kriter için Eşitlik (5), fayda yönlü kriter için Eşitlik (6) kullanılır.

$$x_{ij}^* = \frac{\min_i x_{ij}}{x_{ij}}$$

(5)

$$x_{ij}^* = \frac{x_{ij}}{\max_i x_{ij}}$$

(6)

Adım 3: WSM yöntemine göre performansın hesaplanması. Alternatifler WSM yöntemine göre göreceli olarak belirlenir. Eşitlik (7) ile formüle edilen, WSM yönteminde alternatiflerin göreceli performansı tüm kriterlere göre ağırlıklandırılmış alternatif değerlerin toplanması olarak belirlenir.

$$Q_i^{(1)} = \sum_{j=1}^n x_{ij}^* w_j \quad (7)$$

Adım 4: WPM yöntemine göre performansın hesaplanması. Alternatifler WPM yöntemine göre göreceli olarak hesaplanır. Bu durum Eşitlik (8)'de formüle edilmiştir.

$$Q_i^{(2)} = \prod_{j=1}^n (x_{ij}^*)^{w_j} \quad (8)$$

Adım 5: Alternatiflerin nihai performansının hesaplanması. Alternatiflerin nihai performansı (Q_i), eşitlik (7) ve eşitlik (8)'e göre hesaplanan göreceli performansların toplanmasıyla bulunur. Bu durum eşitlik (9) ile gösterilmiştir.

$$Q_i = 0.5Q_i^{(1)} + 0.5Q_i^{(2)} \quad (9)$$

Karar verme sürecinin doğruluğunu ve etkinliğini artırmak için eşitlik (9) kullanılabilir. α , 0 ile 1 arasında değer alabilen bir parametredir. WASPAS yöntemi, $\alpha = 1$ olarak belirlendiğinde WSM yöntemine; $\alpha = 0$ olarak belirlendiğinde ise WPM yöntemine dönüşmektedir. α değeri, karar verici tarafından belirlenebilir. Zavadskas vd. α değeri için 0,5 değerini belirlemiş olmasına rağmen α için en uygun değer hesaplanmasını önermektedir. (Zavadskas vd. 2012:4)

$$Q_i = \alpha Q_i^{(1)} + (1 - \alpha) Q_i^{(2)} \quad (10)$$

UYGULAMA

Kriterlerin SWARA Yöntemi ile Ağırlıklandırılması

Kriterlerin en önemliden daha az önemliye sıralanması her bir karar verici tarafından ayrı ayrı yapılmıştır. Tablo 5'da sıralama sonuçları gösterilmiştir. Tablo 2'e göre karar verici 1 için en önemli kriterin "K3 - Fiyatların Uygunluğu" kriteri olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Karar Vericilere Göre Kriterlerin Sıralaması

	KV1	KV2	KV3	KV4	KV5	KV6
K1	2	1	1	3	4	4
K2	7	6	5	6	3	7
K3	1	2	2	1	2	5
K4	4	3	7	5	1	6
K5	3	4	8	7	6	8
K6	5	7	3	2	7	2
K7	8	8	4	4	5	3
K8	6	5	6	8	8	1

Tablo 5’de olan kriterler önemli olanı ilk başta olacak biçimde Tablo 6’daki gibi sıralanmıştır. Daha sonra her bir kriter için göreceli (s_j) değerlerini karar vericiler belirlemiştir. Örneğin karar verici 6 için K8 kriteri ile K6 kriteri arasındaki önem düzeyi 0.05’dir.

Tablo 6. Karar Vericilere Göre Kriterlerin Karşılaştırmalı Önemi

Önem Sırası	KV1		KV2		KV3		KV4		KV5		KV6	
	Sıralama	s_j	Sıralama	s_j	Sıralama	s_j	Sıralama	s_j	Sıralama	s_j	Sıralama	s_j
1	K3	-	K1	-	K1	-	K3	-	K4	-	K8	-
2	K1	0,20	K3	0,50	K3	0,10	K6	0,10	K3	0,10	K6	0,05
3	K5	0,05	K4	0,35	K6	0,15	K1	0,20	K2	0,10	K7	0,25
4	K4	0,15	K5	0,05	K7	0,10	K7	0,50	K1	0,80	K1	0,40
5	K6	0,15	K8	0,10	K2	0,20	K4	0,05	K7	0,30	K3	0,05
6	K8	0,05	K2	0,95	K8	0,10	K2	0,90	K5	0,80	K4	0,05
7	K2	0,25	K6	0,90	K4	0,05	K5	0,70	K6	0,20	K2	0,30
8	K7	0,05	K7	0,05	K5	0,20	K8	0,05	K8	0,50	K5	0,20

Tablo 7. Karar Verici 6’ya Ait Kriter Ağırlıklarının SWARA Yöntemiyle Hesaplanması

Sıralama	Kriterler	s_j	k_j	q_j	w_j
1	K8	-	1,00	1,000	0,201
2	K6	0,05	1,05	0,952	0,192
3	K7	0,25	1,25	0,762	0,153
4	K1	0,40	1,40	0,544	0,110
5	K3	0,05	1,05	0,518	0,104
6	K4	0,05	1,05	0,494	0,099
7	K2	0,30	1,30	0,380	0,076
8	K5	0,20	1,20	0,316	0,064

Önce, Eşitlik 1 formülü kullanılarak s_j değerleri ile, katsayı (k_j) değerleri bulunmuştur. Sonra, Eşitlik 2 ile tüm kriterlerin önem vektörü (q_j) değerlerine ulaşılmıştır. Daha sonra, Eşitlik 3 formülünü kullanarak kriterlerin ağırlıkları (w_j) bulunmuştur. Karar verici 6’ya ait bilgiler tüm kriterler için bulunan k_j , q_j ve w_j değerleri aşağıda sekizinci tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8: Kriterlerin Karar Vericilere Göre Hesaplanan Ağırlıkları

Kriterler	KV1	KV2	KV3	KV4	KV5	KV6	Aritmetik Ortalama
K1	0,155	0,285	0,181	0,181	0,114	0,110	0,171
K2	0,085	0,063	0,109	0,060	0,206	0,076	0,100
K3	0,186	0,190	0,165	0,238	0,226	0,104	0,185
K4	0,128	0,141	0,094	0,115	0,249	0,099	0,138
K5	0,147	0,134	0,078	0,035	0,049	0,064	0,085
K6	0,112	0,033	0,143	0,217	0,041	0,192	0,123
K7	0,081	0,031	0,130	0,120	0,088	0,153	0,101
K8	0,106	0,122	0,099	0,034	0,027	0,201	0,098

Tablo 8’de Karar Verici 6’ya dair hesaplanan verilerin diğer değer verenler için de yapılması sonucunda ulaşılan kriter ağırlıkları Tablo 9’da olduğu gibidir.

Tablo 9. Kriterlerin Nihai Ağırlıkları

Kriterler		Kriterlerin Nihai Ağırlıkları
K1	Yayınevi Çeşitliliği	0,171
K2	Ödeme Kolaylığı	0,100
K3	Fiyatların Uygunluğu	0,185
K4	Kitapların Vaktinde Teslimi	0,138
K5	Kitap Hakkındaki Bilgilerin Yeterliliği	0,085
K6	Web/Uygulamayı Kullanmanın Ayrıcalığı	0,123
K7	Web/Uygulama Kullanım Kolaylığı	0,101
K8	Müşteri Bilgilerinin Korunması	0,098

Karar vericilere ait ağırlıkların bir tek değere getirilmesi için bütünleştirme işlemi yapılması gerekmektedir. Kriter ağırlıklarının ortalaması alınarak, Tablo 9'daki kriterlerin ağırlıklarına varılmıştır. Tablo 9'a göre en önemli kriter 0,185 değeriyle "K3 – Fiyatların Uygunluğu" olduğu bulunmuştur.

Kitap Satış Sitelerinin WASPAS Yöntemi ile Değerlendirilmesi

Tablo 1'deki Karar Verici 7'den alternatif kitap satış sitelerini değerlendirmesi istenmiştir. Kriterlerin tamamına göre alternatifler değerlendirilirken 5'li ölçek (1: kötü; 2: orta; 3: iyi; 4: çok iyi; 5: mükemmel) kullanılmıştır. Tablo 11'de karar matrisi gösterilmiştir.

Tablo 10. Karar Matrisi

Kriter	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
Kriterlerin Yönü	MAK	MAK	MAK	MAK	MAK	MAK	MAK	MAK
Alternatifler								
Alternatif-1	5	4	5	2	2	3	2	4
Alternatif-2	3	4	4	4	3	5	5	4
Alternatif-3	3	3	2	3	3	2	3	3
Alternatif-4	3	4	2	2	3	2	2	3
Alternatif-5	4	3	2	3	4	2	3	3

Eşitlik 5'teki formülden yararlanılarak Tablo 11'deki karar matrisinde verilen puanlar dikkate alınıp normalize edilme işlemi Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Karar Matrisinin Normalize Edilme İşlemi

Kriter	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
Kriter Ağırlıkları	0,171	0,100	0,185	0,138	0,085	0,123	0,101	0,098
Alternatifler								
Alternatif-1	1,000	1,000	1,000	0,500	0,500	0,600	0,400	1,000
Alternatif-2	0,600	1,000	0,800	1,000	0,750	1,000	1,000	1,000
Alternatif-3	0,600	0,750	0,400	0,750	0,750	0,400	0,600	0,750
Alternatif-4	0,600	1,000	0,400	0,500	0,750	0,400	0,400	0,750
Alternatif-5	0,800	0,750	0,400	0,750	1,000	0,400	0,600	0,750

Karar matrisinin normalize edilme işleminde bulunan hesaplamalar kullanılarak, Ağırlık Toplam Modeline (WSM) göre alternatiflere ait $Q^{(1)}$ değerleri bulunmuştur. Bu değerler, Eşitlik 7'deki formülle hesaplanmıştır. Tablo 13'teki değerler, SWARA yönteminden elde edilen kriter ağırlıkları ile karar matrisinin normalize edilme işlemindeki alternatiflerin çarpılması ve alternatifler düzeyinde toplanmasıyla bulunur.

Tablo 12. WSM Yöntemine Göre Alternatiflerin Performansı

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Q ⁽¹⁾
Alternatif-1	0,171	0,100	0,185	0,069	0,043	0,074	0,040	0,098	0,780
Alternatif-2	0,103	0,100	0,148	0,138	0,064	0,123	0,101	0,098	0,874
Alternatif-3	0,103	0,075	0,074	0,104	0,064	0,049	0,061	0,074	0,602
Alternatif-4	0,103	0,100	0,074	0,069	0,064	0,049	0,040	0,074	0,572
Alternatif-5	0,137	0,075	0,074	0,104	0,085	0,049	0,061	0,074	0,658

Karar matrisinin normalize işleminde (Tablo 12) bulunan hesaplamaları Eşitlik 8'deki formül kullanılarak alternatiflere ait Q⁽²⁾ değerleri hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 13. WPM Yöntemine Göre Alternatiflerin Performansı

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Q ²
Alternatif-1	1,000	1,000	1,000	0,909	0,943	0,939	0,912	1,000	0,733
Alternatif-2	0,916	1,000	0,960	1,000	0,976	1,000	1,000	1,000	0,858
Alternatif-3	0,916	0,972	0,844	0,961	0,976	0,893	0,950	0,972	0,581
Alternatif-4	0,916	1,000	0,844	0,909	0,976	0,893	0,912	0,972	0,543
Alternatif-5	0,963	0,972	0,844	0,961	1,000	0,893	0,950	0,972	0,626

Alternatiflerin göreceli ve toplam önem düzeyleri (Qⁱ), Eşitlik 9'daki formül kullanılarak ($\alpha = 0,5$) hesaplanmıştır. Çıkan sonuçların sıralaması yapılmıştır.

Tablo 14. Alternatiflerin Nihai Performansı ve Sıralaması

	Q ¹	Q ²	Q ⁱ	Sıralamalar
Alternatif-1	0,78	0,733	0,757	2
Alternatif-2	0,874	0,858	0,866	1
Alternatif-3	0,602	0,581	0,592	4
Alternatif-4	0,572	0,543	0,558	5
Alternatif-5	0,658	0,626	0,642	3

Elde edilen verilere göre en iyi kitap satış sitesinin "Alternatif-2" olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak Eşitlik 10'daki formül kullanılarak aşağıdaki tabloya ulaşılmıştır. Bulunan sonuçlara göre alternatiflerin nihai performans sıralaması değişmemiştir.

Tablo 15. Farklı α Değerlerine Göre Performanslar

α	A1	A2	A3	A4	A5
0,0	0,733	0,858	0,581	0,543	0,626
0,1	0,738	0,860	0,583	0,546	0,629
0,2	0,743	0,861	0,586	0,549	0,632
0,3	0,747	0,863	0,588	0,552	0,635
0,4	0,752	0,865	0,590	0,555	0,639
0,5	0,757	0,866	0,592	0,558	0,642
0,6	0,761	0,868	0,594	0,561	0,645
0,7	0,766	0,869	0,596	0,564	0,648
0,8	0,770	0,871	0,598	0,567	0,651
0,9	0,775	0,873	0,600	0,570	0,654
1,0	0,780	0,874	0,602	0,572	0,658

SONUÇ

İnternette yapılan alışverişlerin sayısı geçmişten günümüze hızla artarak devam etmektedir. Bu çalışmada SWARA ve WASPAS yöntemleri en iyi kitap satış sitelerini belirlemek için bir arada kullanılmıştır. Kriterler "K1 - Yayınevi Çeşitliliği", "K2 - Ödeme Kolaylığı", "K3 - Fiyatların Uygunluğu", "K4 Kitapların Vaktinde Teslimi", "K5 - Kitap Hakkındaki Bilgilerin Yeterliliği", "K6 - Web/Uygulamayı Kullanmanın Ayrıcalığı", "K7 -

Web/Uygulama Kullanım Kolaylığı”, “K8 - Müşteri Bilgilerinin Korunması” olarak belirlenmiştir. Belirlenen kriterlerin ağırlıkları SWARA yöntemi ile hesaplanmıştır. Alternatiflerin sıralaması ise WASPAS yöntemi ile bulunmuştur. Karar vericilerin yapmış oldukları tercihler doğrultusunda en iyi alternatif bulunmuştur. Belirlenen alternatifler arasından yapılan değerlendirme sonucunda alternatifler arasında en iyisinin Alternatif 2 olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu çalışma, farklı çok kriterli karar verme yöntemleri ile de yapılabilir ve çıkan sonuçlar birbirleriyle karşılaştırılabilir. Teknolojik gelişmelere göre, çalışmadaki kriterlere, yeni kriterler eklenebilir. Ayrıca kitap satış sitelerinin eksik ve fazla yönlerini görme açısından fikir verici olabilir. Çalışmaya konu olan kitap satış siteleri en çok kullanılan sitelerden beş tanesidir ve burada elde edilen veriler genel bir sonuç içermemektedir.

KAYNAKÇA

Aghdaie, M. H., Zolfani, S. H., & Zavadskas, E. K. (2013). Decision Making in Machine Tool Selection: An Integrated Approach with SWARA and COPRAS-G Methods. *Engineering Economics*, 24(1), 5–17.

Aghdaie, M. H., Zolfani, S. H., & Zavadskas, E. K. (2014). Synergies of Data Mining and Multiple Attribute Decision Making. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 110, 767–776.

Alimardani, M., Zolfani, S. H., Aghdaie, M. H., & Tamosaitiene, J. (2013). A Novel Hybrid SWARA and VIKOR Methodology for Supplier Selection in an Agile Environment. *Technological and Economic Development of Economy*, 19(3), 533–548.

Arslanhan, H., & Tosun, Ö. (2021). Ulaştırma Modu Seçimi Probleminin Bütünleşik En İyi-En Kötü ve WASPAS Yöntemleriyle Çözülmesi. *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 27(1), 13-23.

Büyüközkan, G., & Güteryüz, S. (2016). Lojistik Firma Web Sitelerinin Performanslarının Çok Kriterli Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 31(4), 889-902.

Çakır, E., & Akel, G. (2017). Türkiye’deki Otel ve Tatil Rezervasyon Web Sitelerinin Hizmet Kalitesinin Bütünleşik SWARA- Gri İlişkisel Analiz Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *PressAcademia Procedia*, 3, 81–95.

Dehnavi, A., Aghdam, I. N., Pradhan, B., & Morshed Varzandeh, M. H. (2015). A New Hybrid Model Using Step-Wise Weight Assessment Ratio Analysis (SWARA) Technique and Adaptive Neuro-Fuzzy Inference System (ANFIS) for Tegral Landslide Hazard Assessment in Iran. *Catena*, 135(2015), 122–148.

Doğan, G., & Erol, R. (2020). SWARA ve WASPAS Metotlarına Dayalı Bir Performans Değerlendirme Modeli. *Ç.Ü. Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 39(1), 99-108.

Ecer, F. (2014). A Hybrid Banking Websites Quality Evaluation Model Using AHP And COPRAS-G: A Turkey Case. *Technological and Economic Development of Economy*. 20(4), 758-782.

Ghorshi Nezhad, M. R., Zolfani, S. H., Moztarzadeh, F., Zavadskas, E. K., & Bahrami, M. (2015). Planning the Priority of High Tech Industries Based on SWARA-WASPAS

- Methodology: The Case of the Nanotechnology Industry in Iran. *Ekonomika Istraživanja*, 7(1), 1-11.
- Karabasevic, D., Stanujkic, D., Urosevic, S., & Maksimovic, M. (2015). Selection of Candidates in the Mining Industry Based on the Application of the SWARA and the MULTIMOORA Methods. *Acta Montanistica Slovaca*, 20(2), 116–124.
- Keršulienė, V., & Turskis, Z. (2011). Integrated Fuzzy Multiple Criteria Decision Making Model for Architect Selection. *Technological and Economic Development of Economy*, 17(4), 645– 666.
- Kersulienė, V., Zavadskas, E. K., & Turskis, Z. (2010). Selection of Rational Dispute Resolution Method by Applying New Step-Wise Weight Assessment Ratio Analysis (SWARA). *Journal of Business Economics and Management*, 11(2), 243–258.
- Lashgari, S. Antucheviciene, J., & Kheirkhah, O. (2014). Using QSPM and WASPAS Methods for Determining Outsourcing Strategies. *Journal of Business Economics and Management*, 15(4), 729-743.
- Özbek, A. (2019). Türkiye'deki İllerin EDAS ve WASPAS Yöntemleri ile Yaşanabilirlik Kriterlerine Göre Sıralanması. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 177-200.
- Ren, R. X., Liao, H. C., Al-Barakati, A., & Cavallaro, F. (2019). Electric Vehicle Charging Station Site Selection by An Integrated Hesitant FUZZY SWARA-WASPAS Method. *Transformations in Business & Economics*, 18(47), 103-123.
- Ruzgys, A., Volvaciovas, R., Ignatavicius, C., & Turskis, Z. (2014). Integrated Evaluation of External Wall Insulation in Residential Buildings Using SWARA-TODIM MCDC Method. *Journal of Civil Engineering and Management*, 20(1), 103-110.
- Singh, R. K., & Modgil, S. (2020). Supplier Selection using SWARA and WASPAS – a case study of Indian cement Industry, *Measuring Business Excellence*, 24(2), 243-265
- Stanujkic, D., Karabasevic, D., & Zavadskas, E. K. (2015). A Framework for the Selection of a Packaging Design Based on the SWARA Method. *İnşinerine Ekonomika – Engineering Economics*, 26(2), 181-187.
- Tayfun, N. Ö. (2012). PROMETHEE Sıralama Yöntemi ile Özel Alışveriş Siteleri Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 195-20.
- Volvaciovas, R., Turskis, Z., Aviza, D., & Mikstiene, R. (2013). Multi-attribute Selection of Public Buildings Retrofits Strategy. *Procedia Engineering*, 57, 1236-1241.
- Zolfani, S. H., & Bahrami, M. (2014). Investment Prioritizing in High Tech Industries Based on SWARA-COPRAS Approach. *Technological & Economic Development of Economy*, 20(3), 534–553.
- Zolfani, S. H., & Banihashemi, S. S. A. (2014). Personnel Selection Based on a Novel Model of Game Theory and MCDM Approaches. 8th International Scientific Conference “Business and Management 2014”. Lithuania: Vilnius Gediminas Technical University, 191-198.
- Zolfani, S. H., & Sapauskas, J. (2013). New Application of SWARA Method in Prioritizing Sustainability Assessment Indicators of Energy System. *Engineering Economics*, 24(5), 408–414.

- Zolfani, S. H., Aghdaie, M. H., Derakhti, A., Zavadskas, E. K., & Varzandeh, M. H. M. (2013). Decision Making on Business Issues with Foresight Perspective; An Application of New Hybrid MCDM Model in Shopping Mall Locating. *Expert systems with applications*, 40(17), 7111- 7121.
- Zolfani, S. H., Esfahani, M. H., Bitarafan, M., Zavadskas, E. K., & Arefi, S. L. (2013). Developing A New Hybrid MCDM Method for Selection of The Optimal Alternative of Mechanical Longitudinal Ventilation of Tunnel Pollutants During Automobile Accidents. *Transport*, 28(1), 89–96.

**TÜRKİYE’DE DÖNÜŞÜMCÜ LİDERLİK KONUSUNDA YAPILAN ULUSAL
MAKALELERİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ****BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF NATIONAL ARTICLE MADE ABOUT
TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP IN TURKEY****Dr. Öğr. Üyesi Abdullah TÜRK**İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
0000-0002-2804-4203**Özet**

21. yüzyılda yaşanan hızlı değişimler yenilikçiliği ve gelişimi teşvik etmektedir. Örgütlerin bu ortama uyum sağlayarak başarılı olabilmesi çalışanların yeni duruma karşı geliştirdikleri tutumlara bağlı olduğu görülmektedir. Örgütlerde ortak bir vizyon ve misyon oluşturarak bu tutumları oluşturma ve insanları yönlendirme görevini ise lider üstlenmektedir. Davranışlar üzerinde yapılacak bu yönlendirme dönüşümcü liderlik özelliklerini işaret etmektedir. Özellikle lider-izleyici ilişkisine dayanan bu liderlik; çalışanların yönlendirilebilmesi için durum sorgulaması yapan, ihtiyaç ve eğilimi farkederek çalışanlarda harekete geçme isteği uyandıran ve bunu motivasyon sağlayarak sürdüren nitelikler barındırmaktadır. Bu çalışmanın amacı TR DİZİN’de taranan “Dönüşümcü Liderlik” konusunda yapılmış çalışmaların bibliyometrik analizini ortaya koymaktır. Bu amaca bağlı alt amaç ise bu konuda araştırma yapacak olan çalışmacılara nicelik ve nitelik bakımından bir bakış açısı sunmaktır. Bu konuda günümüze kadar yapılmış çalışmalar tarandığında Türkiye’de ilk çalışmanın 2003 yılında yapıldığı görülmüştür. Son çalışma ise 2020 yılında yapılmıştır. Bibliyometrik analiz yönteminde amaç matematiksel ve istatistiksel tekniklerle yayınlanan belgelerin yazar sayısı, dergi sayısı, konusu ve yayınlara ilgili bilgilerden veri elde edilmesidir. Bu çalışmada, çalışmaların yıllara göre dağılımı, toplamda en çok atıf alan kurum ve yazarlar, en çok makale yayınlayan yazarlar, en çok yayın yapılan dergi gibi sonuçlar raporlanmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelime: Dönüşümcü Liderlik, Bibliyometrik Analiz, Liderlik**Abstract**

Rapid changes in the 21st century encourage innovation and development. It is seen that the success of organizations by adapting to this environment depends on the attitudes of the employees towards the new situation. The leader undertakes the task of creating these attitudes and guiding people by creating a common vision and mission in organizations. This orientation to be made on behaviors points to transformational leadership characteristics. This leadership, especially based on the leader-audience relationship; It contains qualifications that make inquiries about the situation in order to direct employees, arouse the desire to act in the employees by recognizing the needs and tendencies and maintain this by providing motivation. The purpose of this study is to reveal the bibliometric analysis of the studies on "Transformational Leadership" scanned in TR DIZIN. The sub-goal related to this purpose is to provide a quantitative and qualitative perspective to the researchers who will do research

on this subject. When this issue until now has been found that screening studies were conducted in 2003. The first study in Turkey. The last study was conducted in 2020. The aim of the bibliometric analysis method is to obtain data from the number of authors, the number of journals, the subject and the information about the publication of the documents published with mathematical and statistical techniques. In this study, the results such as the distribution of the studies by years, the institutions and authors with the most citations in total, the authors who published the most articles, the most published journals were reported and interpreted.

Keywords: Transformational Leadership, Bibliometric Analysis, Leadership

EMEKÇİ KİTLELERİN YOKSULLUĞUNU YÖNETMENİN BİR ARACI OLARAK SOSYAL YARDIMLAR**SOCIAL WELFARE AS A TOOL FOR MANAGING THE POVERTY OF THE LABOURER MASSES****Dr. Öğr. Üyesi Zelal BEYAZ**Nişantaşı Üniversitesi, İİSBF, Ekonomi ve Finans Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-1044-1964**Özet**

Yoksulluk, işsizlik ve gelir yetersizliği gibi olgularla ilişkilendirilen sosyal yardımlar çoğunlukla piyasa kavramıyla açıklanmaya çalışılmaktadır. Yoksulluğun ölçülmesine ve istatistiklerle açıklanmasına dayanan yaklaşımlar, üretim süreçlerine has dinamikler ile sosyal yardımlar arasındaki ilişkinin ve aynı zamanda sosyal yardımların yoksulluğun bir yönetim aracı olduğu gerçeğinin üzerinin örtülmesine yol açmaktadır. Bu çalışmanın amacı tarihselliği içinde yoksulluk olgusu temelinde sosyal yardımları kapitalist üretim biçimi ve dolayısıyla sınıflar üzerinden tartışmaktır. Bu amaçla tartışmaya yoksulluğun ne olduğunu ya da kimlerin yoksul olduğunu kavramaya çalışmakla başlanacaktır. Yoksulluk olgusunu anlamak üzere, konuya tarihselliği içinde farklı boyutlarıyla yaklaşılacak; ardından sosyal yardımların hangi koşullar altında ortaya çıktığı, iktisadi ve toplumsal ilişkiler bütünü içinde nereye denk düştüğünü anlama çabasında ise yoksulluk olgusu temel alınacaktır. Çalışmanın ulaştığı sonuçlardan biri sosyal yardımların kurumsallaşma sürecinin kapitalist üretim ilişkilerinin gelişimiyle paralel bir seyir izlediğidir. Sosyal yardımlar kapitalizmin gelişimini destekleyecek bir olgu olarak tasarlanmış ve uygulanmıştır. Bu bağlamda sosyal yardımların ilk olarak 16.yüzyılda feodalitenin çökmeye yüz tuttuğu, tüm yaşam alanlarını piyasanın henüz ele geçirmediği bir dönemde yoğunlaşan sefaletin ve işsizliğin “politik” olarak kontrolünü sağlamaya yönelik olarak oluşturulduğu görülmektedir. Sanayi Devrimi’nin ardından tarımsal yapıların çözülmesiyle kırsal alandan kentlere başlayan göçler, ticaret ve imalat alanlarındaki düzensiz istihdam ise modern yoksulluğu tanımlayan önemli gelişmeler olmuştur. 1830’lu yılların başında önceki dönemlerde sosyal yardım uygulamalarına yön veren paternalizm anlayışı önemli ölçüde terk edilmiş ve böylece “ideal kapitalizm” mümkün hale gelmiştir. İktisadi ve politik bir zorunluluk olarak ortaya çıkan kapitalist refah devleti sürecinde sosyal politika anlayışı sosyal hak ve bireylerin sınıfsal konumlarına alternatif olarak “vatandaşlık” zemini üzerine yerleştirilmiştir. Neoliberal dönemde ise paradigma değişimiyle paralel bir şekilde küresel bir eğilim olarak sosyal yardımların hedef kitlesi en yoksullarla sınırlandırılmış, devletin emek piyasalarına müdahalesi yaklaşımının yerine sosyal risk yönetimi yaklaşımı benimsenmiştir. Böylelikle sosyal yardımlar, küresel kapitalizmin temel bir sosyal koruma tekniği halini almıştır. Özetle, yoksulluğun yönetimi ücret ilişkisinin önceliğine göre oluşmuş; emeğin düzenlenmesi biçiminde gerçekleşmiş ve emek piyasası ile yedek işgücü ordusu arasındaki ilişkiyi düzenlemede bir araç olarak kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, sosyal yardımlar, toplumsal sınıflar, sermaye birikimi, ekonomi politik.

Abstract

Social welfare correlated with phenomena such as poverty, unemployment and income insufficiency are mostly tried to be explained with the concept of market. Approaches based on measuring poverty and explaining it with statistics lead to obscuring the relationship between social welfare and dynamics specific to production processes, as well as the fact that social welfare is a management tool of poverty. The aim of this study is to discuss the relationship between social welfare and the capitalist mode of production, and thus classes, on the basis of poverty within its historicity. A discussion to be established will begin by trying to grasp what poverty is or who are the poor. In order to understand the phenomenon of poverty, it would be appropriate to approach the subject with different dimensions within its historicity. One of the results of this study is that the institutionalization process of social welfare follows a parallel course with the development of capitalist production relations. Social welfare has been designed and implemented as a phenomenon that will support the development of capitalism. In this context, it is seen that social assistance was first established in the 16th century in order to provide "political" control of poverty and unemployment that had intensified in a period when feudalism was about to collapse and the market had not yet taken over all areas of life. After the Industrial Revolution, with the dissolution of agricultural structures, migration from rural areas to cities and irregular employment in trade and manufacturing sectors have been important developments that define modern poverty. In the early 1830s, the understanding of paternalism that guided social welfare practices in previous periods was significantly abandoned and thus ideal capitalism became possible. In the process of capitalist welfare state, which emerged as an economic and political necessity, the understanding of social policy has been placed on the ground of "citizenship" as an alternative to social rights and class positions of individuals. In the neoliberal period, in parallel with the paradigm shift, as a global trend, the target audience of social welfare was limited to the poorest, and the social risk management approach was adopted instead of the state intervention in the labor markets. Thus, social welfare has become a basic social protection technique of global capitalism. In summary, the management of poverty is based on the priority of the wage relationship; it took place in the form of regulation of labor and was used as a means of regulating the relationship between the labor market and the reserve army of labor.

Keywords: Poverty, social welfare, social classes, capital accumulation, political economy.

THE DEMAND FOR SUBSIDIZED HOUSING: EVIDENCE FROM BANDA ACEH CITY, INDONESIA**B.S. Nazamuddin, Fadhilah Masri**

Department of Development Economics, the Faculty of Economics, Universitas Syiah Kuala,
Jl. Teuku Nyak Arief, Kopelma Darussalam - Banda Aceh 2322, Indonesia

Abstract

The Indonesian government has introduced the Housing Financing Liquidity Facility (FLPP) scheme. The subsidized housing scheme is meant to help low-income families improve their well-being. The demand for subsidized housing has increased substantially. This paper investigates the effects of housing value, income, family size, and education on subsidized housing demand. Using household data collected from 60 respondents from six subdistricts in Banda Aceh city, Indonesia, we employed an ordinary least squares method. We found that only the value of houses and income are statistically significant in determining the subsidized housing demand. Meanwhile, family size and education are statistically insignificant. The findings suggest that households tend to maximize their benefits from buying subsidized houses even at higher prices as proxied by houses' value. Households with higher income tend to gain more of such benefits. They tend to purchase subsidized houses regardless of their family size and household heads' educational level. Therefore, we suggest that the government accelerate the affordable housing funding scheme, but income upper bound should be imposed so that households belonging to the lowest income group benefit more from the housing subsidy.

КЛЮЧОВІ ТРЕНДИ ПОБУДОВИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Приятельчук Олена, доктор економічних наук,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Реферат

Сучасною тенденцією розвитку світового господарства є трансформація та інтенсифікація виробництва і обміну, складне переплетення глобалізації та регіоналізації, поява нових форм взаємодії і взаємозалежності країн і регіонів у всіх сферах суспільного життя, включаючи соціальну, поступовий перехід до постекономічної, постматеріальної стадії розвитку і зміщення акцентів із забезпечення індивідуально-егоїстичних потреб та інтересів на основі економічного зростання до питань суспільного, соціального характеру, задоволення соціально набутих, диференційованих потреб та інтересів, зокрема таких, як якість життя, освіти, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення, і т.п.

Даний тренд має бути також враховано і в процесі побудови та реалізації державної соціально-економічної політики України. Враховуючи успішний досвід провідних країн світу в аспекті одночасно економічного розвитку та досягнення високого рівня добробуту громадян, а також сучасний стан, усталені методи імплементації ключових принципів соціально-економічної політики, слід визначити, що стратегічною метою останньої має бути скорочення диференціації населення шляхом розв'язання проблеми бідності, забезпечення належної для сталого розвитку інфраструктури політичних, економічних та соціальних інститутів, що б забезпечило підвищення рівня реальних доходів населення, реалізацію всіх прав та свобод людського капіталу на саморозвиток та самозабезпечення. В такому випадку система підтримки бідних через обтяжливі для бюджету програми пільг, допомог та субсидій зміниться на самодостатню ринкову модель, соціальна орієнтація якої знайде відображення в підвищенні якості надання соціальних послуг та сприяння розвитку приватного сектору їх надання, що, в свою чергу, матиме цілий ряд власних додаткових позитивних соціальних ефектів, таких як: створення нових робочих місць, полегшення доступу до соціальних послуг всіх членів суспільства, зростання доходів приватного сектору, покращення конкуренції на ринку, зростання податкових відрахувань до бюджету, тощо.

Сучасна модель соціальної політики України побудована за залишковим принципом, коли держава виконує виключно ті функції, що залишаються непокритими внаслідок недосконалості ринкової системи господарювання. Ринкова модель не є самодостатньою та досконалою, коли мова йде про управління людськими ресурсами. Капіталістична ринкова система виконує виключно ті дії, які є економічно вигідними: виплата винагородження, розвиток трудових ресурсів, формування сприятливої кон'юнктури ринку праці, тощо. Економічно пасивне ж населення та тимчасово вивільнені кадри (безробітні) не є об'єктом їх уваги. Тому держава бере на себе такі економічно неефективні функції, як: виплата соціальної допомоги через систему

соціального страхування, реалізація програм, спрямованих на подолання бідності, захист мінімальних доходів, тощо.

Оптимальну модель соціально-економічного розвитку України доцільно розробляти не лише з врахуванням закордонної практики, а й на основі ґрунтовної оцінки сучасного етапу її розвитку за ключовими індикаторами розвитку сфери соціальних послуг, інвестицій в розвиток людського капіталу, основними показниками загального добробуту та рівня багатства, а також аналіз діючої системи соціального забезпечення та захисту. В той же час, основними чинниками майбутнього прогресу України завдяки соціалізації економічної політики держави мають стати: набуття високого рівня зайнятості населення, де людина праці із гідною заробітною платою є основою державності; лібералізація податкової діяльності держави завдяки конструктивному відношенню до малого та середнього бізнесу, перетворення інтернаціонального характеру великого бізнесу в національний; утвердження соціальної екології як однієї із основ організації сучасного економічного життя людини і суспільства; дуалізація політики (реалізація вибіркової активної політики соціального захисту найбільш вразливих верств населення, соціальних пакетів допомоги як для корінного населення, так і для трудових мігрантів) на національному ринку праці з метою забезпечення його інклюзивності (залучення на ринок праці окрім трудоактивного й традиційно пасивне населення); організації споживання в економіці завершеного циклу (ефективне використання надлишку ресурсів, переробку харчових відходів і, у кінцевому підсумку, на створення збалансованої, гармонійно діючої соціально-екологічної господарської системи).

Ключові слова: соціально-економічна модель, інклюзивність, дуалізація, людський капітал, соціальне забезпечення.

Abstract

The current trends of the world economy are the transformation and intensification of production and exchange, the complex intertwining of globalization and regionalization, the emergence of new forms of interaction and interdependence of countries and regions in all spheres of public life, including social, gradual transition to post-economic, post-material stages. individual-selfish needs and interests based on economic growth to issues of public, social nature, satisfaction of socially acquired, differentiated needs and interests such as quality of life, education, health care, pensions, etc.

These trends should also be considered in the process of building and implementing the state socio-economic policy of Ukraine. Given the successful experience of the world's leading countries in terms of both economic development and achieving a high level of welfare, as well as the current state, established methods of implementing key principles of socio-economic policy, it should be determined that the strategic goal of the latter should be to reduce population differentiation. poverty, ensuring the proper infrastructure for the sustainable development of political, economic, and social institutions, which would increase the level of real incomes, the realization of all rights and freedoms of human capital for self-development and self-sufficiency. In this case, the system of support for the poor through burdensome for the budget programs of benefits, assistance and subsidies will change to a

self-sufficient market model, whose social orientation will be reflected in improving the quality of social services and promoting private sector development, which in turn will have many additional positive social effects, such as: creation of new jobs, facilitation of access to social services for all members of society, growth of private sector income, improvement of competition in the market, growth of tax deductions to the budget, etc.

The modern model of social policy of Ukraine is built on the residual principle, when the state performs only those functions that remain uncovered due to the imperfection of the market economy. The market model is not self-sufficient and perfect when it comes to human resource management. The capitalist market system performs only those actions that are economically profitable: payment of wages, development of labor resources, the formation of favorable conditions in the labor market, and so on. The economically passive population and temporarily dismissed staff (unemployed) are not the object of their attention. Therefore, the state assumes such economically inefficient functions as: payment of social assistance through the social insurance system, implementation of programs aimed at overcoming poverty, protection of minimum incomes, and so on.

The optimal model of socio-economic development of Ukraine should be developed not only considering foreign practice, but also on the basis of a thorough assessment of the current stage of its development on key indicators of social services, investment in human capital, key indicators of general welfare and wealth, and analysis of the current system of social security and protection. At the same time, the main factors of Ukraine's future progress due to the socialization of the state's economic policy should be: the acquisition of a high level of employment, where a person with a decent wage is the basis of statehood; liberalization of tax activity of the state due to the constructive attitude to small and medium business, transformation of international character of big business into national; approval of social ecology as one of the foundations of the organization of modern economic life of man and society; dualization of policy (implementation of selective active policy of social protection of the most vulnerable segments of the population, social assistance packages for both indigenous peoples and labor migrants) in the national labor market to ensure its inclusiveness (involvement in the labor market other than active and traditionally passive population); organization of consumption in the economy of the completed cycle (efficient use of surplus resources, food waste processing and, ultimately, to create a balanced, harmonious socio-ecological economic system).

Keywords: socio-economic model, inclusiveness, dualization, human capital, social security.

**RETIREMENT PREPAREDNESS AND SUBJECTIVE WELL-BEING:
EVIDENCE FROM MALAYSIA****Guptan, V.^{1*}, Rasiah, R.², Kaur, H.³, and Turner, J.⁴**^{1*}Office of the Vice Chancellor, Saito University College; Malaysia²School of Accounting and Finance, Taylor's University, Malaysia³School of Accounting and Finance, Taylor's University, Malaysia⁴Asia Pacific University of Technology & Innovation, Malaysia**Abstract**

The average person spends a significant amount of their lifetime working in the hopes of retiring one day. While retirement is one of the most important life change events in one's late adult years, many employees ignore or underestimate its significance, failing to plan for it. Organizations offer sufficient preparation to prepare their employees to succeed at work, but very few, if any, prepare their employees for life after work. With individuals having difficulty managing their financial commitments as a result of an increasingly difficult economic environment, it is a wonder whether they will ever be financially or psychologically prepared for their retirement. The aim of this study is to examine the factors that influence retirement preparedness among Malaysian workers, as well as the effect that retirement preparedness has on their subjective well-being. A cross-sectional survey was undertaken, with a total of 514 Malaysian employees participating in the study. The Partial Least Squares-Structural Equation Modelling estimation technique was employed to analyse the data. The results revealed that financial knowledge, retirement goals and retirement confidence are significant predictors of retirement preparedness of Malaysian employees. Behavioral Intention, on the other hand, is not significant in predicting retirement preparedness. The findings further reveal evidence that retirement preparedness significantly enhances subjective well-being. The study serves to discuss current policy issues that affect the government, financial institutions, the employees, the elderly and their families.

Keywords: Retirement Goals; Behavioral Intention; Financial Knowledge; Retirement Confidence; Retirement Readiness; Subjective Well-Being

**TESTING THE ENVIRONMENT KUZNETS CURVE HYPOTHESIS IN CENTRAL
EUROPEAN COUNTRIES. THE ROLE OF TRADE OPENNESS****BARTOSZ JÓŹWIK, Ph.D. Associate Professor**

Department of International Economics

The John Paul II Catholic University of Lublin

Poland

Abstract

The rapid economic growth observed in Central European countries in the last thirty years has been the result of profound political changes and economic liberalization. This growth is partly connected with reducing CO₂ emissions. However, the problem of CO₂ emissions seems to remain unresolved. The aim of this research is to test whether the Environmental Kuznets Curve hypothesis holds true for Central European countries in an annual sample data that covers 1995–2016 in most countries. We examine cointegration by applying an ARDL bound testing. This is the first research which examines the relationship between CO₂ emissions and economic growth in individual Central European countries from a long-run perspective, and which allows the results to be compared. We confirmed the cointegration, but our estimates confirmed the EKC hypothesis only in Poland. Our findings suggest that trade openness did not cause CO₂ emissions in Central European countries.

Keywords: Environmental Kuznets curve, CO₂ emissions, Trade openness, Central Europe

**SOME CURRENT ISSUES RELATED TO THE ORGANIZATION OF EDUCATION
IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT****İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE EĞİTİMİN ORGANİZASYONU İLE İLGİLİ
BAZI GÜNCEL KONULAR****Kazimov Asaf Asad**Azerbaijan University, Department of Finance and Economics, Baku / Azerbaijan
ORCID ID: 0000-0003-1413-3747**Özet**

İnsani gelişme açısından, eğitim süreci insan fırsatlarını önemli ölçüde genişletiyor. Eğitim seviyesi, sağlık, politik aktivite, klasik müzik algısı, sosyal bağlar, disiplin vb. Gibi insanların yaşamlarının çeşitli yönlerine bağlıdır. etkiler. Eğitim Ev yönetimi, çocukların yetiştirilmesi, beslenmelerinin organizasyonu, sağlık ve kaliteli eğitimin sağlanması ve teknoloji kullanımında yeni bilgiler. Eğitimli insanlar daha karmaşık ve dolayısıyla daha yüksek ücretli işlerin üstesinden gelebilir. Nihayetinde üretkenliği ve ekonomik sermayeyi artıran fiziksel ve doğal sermayeyi daha verimli kullanırlar. (Zaitsev G. G ve diğerleri 2014) Kurumlarda eğitim, bir çalışanın bilgi, beceri, deneyim ve yetkinliklerinin toplamı olarak tanımlanır. İşyerinde eğitim fırsatları yaratmak, personele işini daha iyi yapabilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve yetenekleri kazandırmak, yetenek kazanmak, çalışma grubuna, departmana ve işe uyum sağlamaktır. İnsan kaynaklarının bilgi ve becerileri ile çalışmalarını ve bunu yapabilmek için öğrenilmesi gereken bilgi ve beceriler arasındaki "yetenek uçurumu" eğitim yoluyla kapatılabilir. (Mammadzade Ü. S., 2010) Mesleki gelişimin en önemli aracı mesleki eğitimidir. Bu nedenle, yeni mesleki becerilerin veya bilgilerin kuruluşun çalışanlarına aktarılması doğrudan gelişimi haklı çıkarır. Mesleki gelişim mesleki eğitimden daha geniştir ve hem mesleki eğitim hem de gelişim aynı amaca hizmet eder. Bazen mesleki eğitimin öncelikle günün sorunlarına odaklandığı ve gelişimin örgütün gelecekteki ihtiyaçlarına odaklandığı iddia edilmektedir. Bununla birlikte, dış çevredeki ve kuruluşların kendisindeki değişimin hızlanmasıyla bu farklılık giderek daha fazla koşullu hale geliyor. (Şekşnya S. V., 2002)

Makale, kurumlardaki eğitim sisteminin kalitesini ve bu sistemin sağlayabileceği geniş insan kaynakları yönetimi olanaklarını araştırıyor. Aynı zamanda, ülkedeki eğitim reformlarının sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik yeniliklerin uygulanması ile eğitim kurumlarında etkin, yenilikçi ve profesyonel bir insan kaynakları yönetim sisteminin oluşturulması üzerinde çalışılmıştır. Ayrıca eğitimin toplumsal öneminin bir başka göstergesi olarak profesyonellerin bulunduğu işyerinde daha yüksek değerli iş ortamının oluşum yönleri incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: insan kaynakları, eğitim, kalkınma, yönetim, eğitim, insan kaynakları yönetimi

Giriş

Toplum ve bireysel emek kolektifleri, hem karmaşık hem de farklı düzeylerde ilişki ve süreçleri kapsayan bir sosyal sistem ve alt sistemlerden oluşur. Bu sistemlerde ve alt sistemlerde insan ve faaliyetleri önemlidir. Bu nedenle yönetim teorisi, subjektif faktörlerin yönetimdeki yeri ve rolü önemlidir. Bu, aşağıdaki alanlarda sosyal yönetim açısından kendini göstermektedir:

1. Bir yönetim konusu olarak insan. Konu derken, sorumlu insanları, kolektifleri kastediyoruz. Elbette yönetim ve işçi kolektiflerinin yönetimdeki durumu aynı değil. Bununla birlikte, sosyal yönetim açısından, burada bir bütün olarak maddi, teknik ve teknolojik unsurlara kıyasla insanların kendine özgü konumu ve rolü ele alınmaktadır. Aynı zamanda, elbette, kişi sadece fiziksel bir varlık değil, aynı zamanda kişiliği, yönetim tarzı, prestiji, itibarı, yönetim kararlarının hazırlanmasındaki ve karar vermedeki rolü (yeteneği), sosyal sorumluluk, biliş, otorite. ve s. bakış açısından yaklaşılmalıdır.

2. Yönetimin amacı ve insan etkinliği. Yönetim genellikle konuyla ilgili olsa da, nesneyi etkiler. Sonuç olarak, herhangi bir nesne belirli insanları, insan gruplarını oluşturur. Bunun anlamı şudur ki. sadece konu değil, aynı zamanda nesne de insanlarla ve dolayısıyla sosyal yönetimle bağlantılıdır.

3. Nesne ve özne arasındaki ilişki ve etkileşim. Yönetim süreci hem yatay hem de dikey bağlantıları içerir. Bu nedenle, yönetimde, özne ile nesne arasındaki ilişki, yönetici ve astlar arasındaki belirli ilişkilerin varlığında hala gerçekleşir. Yöneticiyle yönetilen ilişkiler nesnel olarak belirli sosyal ve psikolojik ilişkileri oluşturur. Görüldüğü gibi, bu üç durumda, varyantta, kişi sosyal sistemlerin ana bileşeni, kesişme noktası olarak hareket eder. Bu da insanın kendine özgü doğasından, insan faktöründen ve faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle insana ve faaliyetine teknokratik (teknik-teknolojik) bakış açısıyla değil, sosyal yönetim açısından şu yönde yaklaşmak gerekir; insan faaliyetinin ve enerji tüketiminin özellikleri; farklı alanlardaki faaliyetlerin sistematik analizi; sosyal düşünce ve sosyal biliş; insan sosyolojisi; insan ve çalışma psikolojisi; sosyolojik bir tip olarak bir kişinin, bir yöneticinin ve bir yöneticinin oluşumunu belirleyen faktörlerin sistematik analizi; başkalarını anlamayın ve kendinizi anlamayın; meslek sosyolojisi ve psikolojisi; genetik yönler; insan fizyolojik ve psikolojik aktivitesi ve pasifliğinin yönleri. Bütün bunlar bir zamanlar Aristoteles, Golbach ve diğerleri tarafından gösterildi. İnsanlara basitçe anatomik-fizyolojik beden, vücut yapısı, mimari açısından faydacı bir şekilde yaklaşamaz. Dolayısıyla insan, sadece fizyolojik ve anatomik açıdan değil, aynı zamanda sosyal açıdan da karmaşık bir sistemin unsurudur. Teknolojiden ve teknolojiden farklı olarak, insan dışındaki sistemlerde sosyal yönetişimin, başta ekonomik olarak aktif nüfusu temsil eden insan olmak üzere insanın faaliyeti olmaksızın olması imkansızdır. Emek araçları da dahil olmak üzere bu sistemleri oluşturan diğer sistemler ve unsurlar, nihayetinde insan faaliyetinin, insan emeğinin, insan faaliyetinin bir sonucu olarak yaratılan doğal olmayan araçlardır. (Guliyev T. A, 2013)

I. Bir sosyal yönetim nesnesi olarak insan kaynakları

Sosyal gruplar, kapsadıkları insanların sayısı ve niteliği, aralarındaki etkileşim derecesi, doğası, amacı ve işlevleri bakımından aynı değildir. İlki - en büyük, en genel ve en üst düzey sosyal ilişkiler - tüm halkla ilişkiler sistemini kapsar - ekonomik, özel, sosyal, politik,

manevi, ailevi ve ev içi konular. Karl Marks ayrıca ekonomik ilişkiler gibi sosyal ilişkileri de içerir. Karl Marks şunları yazdı: "İnsanlar arasındaki siyasi ilişkiler, tüm ilişkiler gibi, elbette sosyal ilişkilerdir." Geniş anlamda ekonomik ilişkiler aynı zamanda sosyal ilişkilerdir, çünkü burada da toplumdaki insanlar arasında ilişkiler vardır. Bu durumda, ekonomik ilişkiler diğer tüm sosyal ilişkilerin temelidir.

Sosyal ilişkilerin ikinci düzeyi, kolektifler arasındaki ve bir bütün olarak kolektif içindeki ilişkilerdir ve bu, toplumdan birçok kez daha küçüktür. Bunlar şunları içerir: işçi sınıfı ile köylülük ve entelijansiya arasındaki ve bu toplumların kendi içindeki ilişkiler; etnik ve uluslar arası ilişkiler; kentsel ve kırsal alanlar arasındaki ve içlerindeki ilişkiler; zihinsel ve fiziksel emekle uğraşan insanlar arasındaki ilişkiler. Mümkünse sosyal ilişkilerin ortalama seviyesidir. Sosyal ilişkilerin üçüncü düzeyi, işçi kolektifleri arasındaki ve işçi kolektifleri içindeki ilişkiler, sosyal ilişkilerin üyeleri arasındaki ilişkilerdir. Üç sosyal ilişki düzeyi ve karşılık gelen sosyal yönetim düzeyleri organik olarak birbiriyle ilişkilidir. Tüm bu seviyeler toplumun karşı karşıya olduğu sosyal sorunları ele almaya hizmet eder. (Alakbarov A. H ve diğerleri, 2013) Eğitimde kalite yönetimi, sonuçların elde edilmesini yönetmeye eşdeğerdir. Aslında bu toplumun sosyal düzenidir. Sonuç oryantasyonu, hangi yönetim türünün seçileceğine ve hangi uygulamaların kullanılacağına bağlıdır. Yönetimde bu hususlar öyle açıklanır ki gerçek hayatta kendileri "...elimizden gelenin en iyisini yaptık, ne yapılabilir, sonuç budur..."derler. Bu bakımdan eğitimde yüksek sonuçlar elde etmek imkansızdır. Kanımızca, bu durumdan çıkmanın tek yolu, yönetimin organizasyonel mekanizmasını uygulamaktır. Ayrıca aşağıdakilerden oluşur:

1. Sosyal müşterilerden bilgi toplama. Aynı zamanda, resmi kaynaklar (eyalet standartları, ulusal müfredat, konu müfredatı, Eğitim Bakanlığı ve yerel kuruluşları, Devlet Sınav Merkezi) ve Ebeveynlerin, yerel kuruluşların, endüstrilerin, ordunun, üniversitelerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin ve diğer sosyal müşterilerin talepleri, istekleri ve arzuları dış sosyologlar aracılığıyla incelenmelidir.

2. Bir sosyal düzen oluşturmak. Birinci paragrafta atıfta bulunulan kaynaklardan toplanan bilgilerin analizine dayanarak, okul yönetimi mezun olan öğrencilerin sahip olması gereken eğitim niteliklerini belirlemelidir. Bu düzenin hazırlanması zor bir iştir, çünkü sosyal düzenlerin gereksinimleri genellikle birbirinden farklıdır. Bu nedenle, ihtiyaçlarını analiz ettikten sonra çeşitli konulara danışmak okul müdürünün sorumluluğundadır. (Mammadzade Ü. S., 2010) Bir ülkenin mali ve mali olmayan performansı, toplam beşeri sermaye ile karakterize edilmelidir. Sosyal sermayenin değeri, bir aile ve küçük bir gruptan bir sınıfa, ulusa ve dünya topluluğuna kadar her toplumdaki ilişkilerin ve ilişkilerin kalitesini karakterize edebilir. Sosyo-ekonomik ve sosyo-çalışma ilişkileri birbiriyle yakından ilişkilidir, ilki ikincisinden daha geniştir, ancak ikincisi birincisinin temelidir. Sosyo-ekonomik ilişkiler, insanların kökenine, düzeyine ve ilgili konulara bağlı olarak bir dereceye kadar kendi özgünlüğüne sahip olabilir. Örneğin, toplumsal üretim süreçlerine katılmayan (veya nesnel veya öznel nedenlerle çalışmak istemeyen) toplumun tüm üyeleri, emeğin dağıtımını, değişimi ve tüketimi ve üretim sonuçları süreçlerine katılır. (Zaitsev G. G ve diğerleri, 2014)

II. İnsan kaynakları yönetimi ve eğitim mekanizmaları

İnsan kaynakları yönetim sisteminin etkinliği, öncelikle şirketin organizasyonel hedeflerine ulaşmasına yaptığı katkı ile belirlenir. Bununla birlikte, bu sistemin gerçek etkinliği ancak iş hedeflerinin uygulama derecesi ile ona harcanan miktar karşılaştırılarak belirlenebilir. Entegre bir gösterge (bir bütün olarak organizasyonun etkinliği), liderliğin etkinliğini diğer insanlara düşük düzeyde gösteren diğerleri haline gelir. Bu bağlamda, insan kaynakları yönetim sisteminin etkililiğini değerlendirmeye yönelik metodoloji, bu sistemin sosyo-ekonomik hedeflerinin doğası gereği iki etkinlik türüne ayrılabilir: ekonomik verimlilik ve sosyal verimlilik. (Makarova İ. K., 2006) Organizasyonun etkinliği, öncelikle çalışanların bilgisi, becerileri ve uygun tutumu ile belirlenir. Bir seçim olduğunda, çalışanlar modellerin parametreleri, gerekli bilgi ve becerilere sahip kişiler doğrultusunda yüksek eğitilmiş hale gelirler, eğitim organizasyonun gelişiminde kilit bir faktör olur. Eğitim, personel gelişimi ve başarı, herhangi bir organizasyonun işleyişi için en önemli koşullardır. Bilimsel ve teknolojik ilerleme ve eğitim, dünya çapındaki kuruluşlara rekabetin kalitesini iyileştirmek için gerekli olan yeni talepler getirir. Bilimsel ve teknolojik ilerlemenin hızlandırılması, mesleki bilginin hızının artırılmasını gerekli kılar. Eğitimin kalitesi ve devam eden eğitim sürecinin içeriği, bireyi organizasyonda daha entelektüel hale getirmeyi ve yaratıcılığı geliştirmeyi amaçlamalıdır. (Karyakin A. M. , 2005). Aynı zamanda, kuruluş için mesleki eğitimin artan önemi ve önde gelen şirketlerin çalışanlarının becerilerini daha da geliştirme ihtiyacının önemli ölçüde arttığı belirtilmelidir. Mesleki eğitimin organizasyonu, personel yönetiminin temel işlevlerinden biri haline gelmiştir ve bütçe, birçok şirket için en büyük (iş gücü sonrası) harcama kalemidir. Örneğin, IBM, Motorola, General Motors ve ABD ordusu gibi kuruluşlar, çalışanlarının mesleki gelişimi ve eğitimi için her yıl milyarlarca dolar harcıyor ve hatta kendi kalıcı üniversitelerini ve enstitülerini kurdular. Aynı zamanda eğitime ve mesleki gelişime yatırım yapmanın finansal sonuçlar üzerinde doğrudan etkisi vardır, organizasyonda elverişli bir ortam yaratılmasına yardımcı olur, çalışan motivasyonunu ve kuruma bağlılığını artırır ve yönetimde sürdürülebilirliği sağlar. Mesleki gelişim, çalışanların kendileri üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Becerilerini geliştirerek ve yeni beceriler ve bilgiler edinerek, işgücü piyasasında daha rekabetçi hale gelirler ve hem organizasyon içinde hem de yurt dışında mesleki gelişim için ek fırsatlar elde ederler. Bu, günümüzün hızla kötüleşen mesleki bilgi birikimi için özellikle önemlidir. Mesleki eğitim aynı zamanda bir kişinin genel entelektüel gelişimine katkıda bulunur, bilgisini ve sosyal çevresini genişletir ve kendine olan güvenini güçlendirir. Kendi şirketlerinde mesleki eğitim alma fırsatının çalışanlar tarafından çok değerli olması ve bu veya bu kuruluştaki bir işe başvurma kararında büyük bir etkiye sahip olması tesadüf değildir. Bir bütün olarak toplum, organizasyon içindeki mesleki gelişimden, daha nitelikli üyelerin kazanılmasından ve kamu emeğinin daha yüksek üretkenliğinden hiçbir ek maliyet olmaksızın yararlanır. (Şekşnya S. V., 2002)

Her yönetici ve uzmanın sistematik bağımsız eğitimi, bir üst amiri tarafından onaylanan bireysel bir plana göre gerçekleştirilir. Bireysel planlar, çalışanın belirli faaliyet türüne göre en iyi yerel ve uluslararası uygulamaları öğrenmenizi önerir; bilim, teknoloji, üretimin bilimsel organizasyonu; ekonomi, hukuk, sosyoloji, pedagoji vb. sorunlar. İleri eğitim her çalışanın görevi olduğundan, kendi kendine eğitim hem iş sırasında hem de sonrasında gerçekleştirilebilir. Kendi kendine eğitim, sistematik olarak (bağımsız olarak ve

danışmanların yardımıyla) yerel ve yabancı bilimsel ve teknik literatürü, alandaki en iyi uygulamaları incelemenizi sağlar. Kendi kendine eğitimin etkinliği ve kalitesi, esas olarak, belirli faaliyetlerdeki yöneticiler ve uzmanlar için danışma merkezlerinin (işletmeler, endüstriler, bölgeler) iyi organize edilmiş çalışmasıyla belirlenir. Çalışanın bağımsız çalışma planının uygulanması, bir üst amiri tarafından denetlenir.

Kısa süreli eğitim

Bu tür eğitimlerde, gerektiğinde işletmelerin ve kuruluşların yönetici ve uzmanları, işlerinin verimliliğini artırmak için becerilerini geliştirirler. Kural olarak, eğitim, üç haftaya kadar izinli veya altı aya kadar kısmi ara ile gerçekleştirilir. Gruplarda önerilen dinleyici sayısı 10-30 kişidir (hizmet içi eğitim eğitim kurumlarında - 25-30 kişi).

Deneyim

Yöneticiler ve uzmanlar için stajlar, belirli bir faaliyet türünde emeğin organizasyonu ile ilgili en etkili uygulamaları ustalaştırmak ve uygulamak için önde gelen yerli ve yabancı işletmelerde ve kuruluşlarda gerçekleştirilir. Staj yöneticisi ile birlikte staja gönderilen bir uzman tarafından staj için bireysel bir program ve plan hazırlanır. Uygulamanın amaçlarına göre özel süresi belirlenir. Çalışanlar, işyeri deneyimlerinin sonuçları hakkında doğrudan amirlerine rapor verirler. Aşağıdaki türler, üretim işçilerine sürekli mesleki ve ekonomik eğitim sağlamak için düzenlenmiştir:

1. yeni çalışanların üretimde eğitilmesi;
2. kalifiye personelin yeniden eğitilmesi;
3. çalışanların ikincil (ilgili) meslekler için eğitilmesi;
4. çalışanların mesleki gelişimi.

Çalışanların ikincil (ilgili) meslekler için eğitimi - daha erken veya daha yüksek bir düzeyde yeni bir meslek edinmek için halihazırda bir mesleği olan kişilerin mesleki ve ekonomik eğitimi. İkincil mesleklerin listesi, öğretim biçimleri, müfredat ve programları geliştirme ve onaylama prosedürü ve eğitimden sonra bilgi kontrolü türleri, vasıflı işçilerin işletmeler tarafından yeniden eğitilmesine benzer. Eğitim sürecinin planlanması ve muhasebesinin yanı sıra işletmelerdeki farklı çalışan kategorilerinin öğrenme çıktıları, personel eğitiminin organizatörleri tarafından gerçekleştirilir. Eğitim sürecini planlamak için öneri sistemi ve üretimdeki eğitim durumunu belirleyen ana göstergeleri kaydetme sistemi devlet eğitim yetkilileri tarafından belirlenir. Bakanlıklar ve departmanlar, işletmeler için uygun metodolojik öneriler geliştirir; bunlara dayanarak, ikincisi her tür ve türde eğitimin kayıtlarını tutar ve bu çalışmanın sonuçlarını daha yüksek kuruluşlara ve yerel yetkililere rapor eder.

Sürekli eğitim sisteminin eğitim ve malzeme temeli aşağıdakileri içerir:

1. Yöneticilerin ve uzmanların ileri eğitimi ve yeniden eğitilmesi için eğitim kurumları (bölümler)- sektörler, şubeleri, ileri eğitim fakülteleri ve üniversitelerindeki personelin yeniden eğitilmesi için özel fakülteler, eğitim merkezleri, ileri eğitim kursları, vb.

2. Çalışanların mesleki ve ekonomik eğitimi için eğitim kurumları - disiplinler arası ve disiplinler arası bölgesel eğitim merkezleri, eğitim kursları (puanlar), teknik okullar, işletmeler veya mesleki eğitim kurumlarında disiplinler arası ve sektörler arası kalıcı kurslar;

İşletmelerin eğitim ve malzeme temeli - eğitim odaları (sınıflar, ofisler, laboratuvarlar), eğitim alanları, atölyeler, bölümler, atölyeler, gerekli ekipmanla donatılmış ayrı işyerleri, envanter, teknik eğitim yardımcıları, öğretim ve görsel yardımcılar. Bu durumda, büyük bütçeli yatırımları olan eğitim kurumlarının kendilerine karşı büyük bir sorumluluk taşıması gerekir. Kurumlar ve eğitim kurumları arasında etkili işbirliği için beş temel ilke şunlardır:

- Sorumlulukların paylaşılmasından başlayarak tüm aşamalarda eğitmenler de dahil olmak üzere eğitim sürecine dahil olan tüm ortakları bir araya getirin (şirket hedefler belirler ve eğitim kurumları bunlara ulaşmak için yollar sunar);

- personelin karşılıklı bilgisi;
- öğrenciler dahil olmak üzere karşılıklı sorumluluk;
- öğretim kadrosunun sertifikasyonu;
- rekabete dayalı işbirliği.

Yeniden hazırlık

Bilimsel, teknik ve sosyal ilerleme sürecinde bir uzmanın aldığı temel eğitim değişebilir ve bazen amacını yitirebilir. İlgili eğitim kurumları, yöneticileri ve uzmanları yeni bir uzmanlık alanı edinmeleri için yeniden eğitir. Farklı eğitim kurumları türleri ve farklı çalışan kategorileri ve uzmanlıklar için yeniden eğitim dönemleri vardır. Yöneticiler ve profesyoneller, herhangi bir iş transferinden önce hizmet içi eğitime veya yeniden eğitime tabi tutulmalıdır. İş transferlerinin olmaması durumunda, tüm yönetici ve uzmanlar, belirli bir faaliyet türündeki becerilerini belirli bir sıklıkta (kendi kendine çalışma- sürekli, seminerler-sistemik, kısa süreli eğitimler - yıllık, uzun süreli eğitimler) geliştirmek zorundadır. . en az beş yılda bir) (Şekin G. V. , 1998)

Modern iktisat literatüründe, insanın ekonomik doğası ile ilgili kategorilerdeki farklılıkları netleştirmek için bazı nüanslara dikkat etmek gerekecektir. Bazı edebiyatlar sadece insan kaynaklarını insan potansiyeli ile değil, aynı zamanda beşeri sermaye kavramını da özdeşleştirir. Ancak buradaki en önemli incelik, beşeri sermaye kavramının içeriğinin aynı zamanda insanların üretim sürecine katılma yeteneğini de içermesidir. Buna göre, insan sermayesi aşağıdaki bileşenlere ayrılabilir:

1. Toplam insan sermayesi- çeşitli işyerlerinde ve organizasyonlarda kullanılan bilgi, beceriler, alışkanlıklar;

2. Belirli insan sermayesi - belirli işlerde ve belirli şirketlerde kullanılan bilgi, beceriler, alışkanlıklar;

3. İnsanlarda entelektüel sermaye biçiminde somutlaşan eğitim, sağlık, mesleki ve mesleki deneyim ve bilgi.

Yukarıdakilere dayanarak, aşağıdaki beşeri sermaye formülü sunulabilir:

$$\mathbf{İK} = \mathbf{K3} + \mathbf{Km} + \mathbf{Kt}$$

(**İK** beşeri sermayedir; **Kt** eğitim sermayesidir; **Km** kültürel sermayedir).(İsmayılov Ç. ve diğerleri, 2018)

Sonuç

Kuruluşlarda ve şirketlerde insan kaynakları yönetiminin temel amacı, potansiyellerini ve yaratıcı potansiyellerini maksimum düzeyde kullanmaktır. İnsan, örgütlerin en değerli varlıkları iken, diğer fiziksel varlıkları ve üretici güçleri örgütün amacına uygun olarak birleştiren, etkin ve niteliksel bir şekilde birlikte çalışmalarını sağlayan bir unsurdur. İnsan kaynakları yönetimi, eğitim, değerlendirme, ücretlendirme ve ücretlendirme gibi temel işlevleri yerine getirir. Bu işlevleri yerine getirirken, iş gücü ile ilgili çeşitli sorunları çözmek için işletmedeki kişileri tutmalı ve yönlendirmelidir. Bu faaliyetler, insan kaynakları yönetimi için en önemli koşullardan biridir. İnsan kaynakları yönetimi aşağıdaki karmaşık konuları kapsar:

- Organizasyonların ve şirketlerin özel stratejisine uygun olarak insan kaynakları ihtiyacının belirlenmesi (genel ve kategoriye göre);
- işgücü piyasası değerlendirmesi ve istihdam faktörlerinin analizi;
- çalışanların kariyer planlaması, gelişim süreçleri;
- faaliyet motivasyon sisteminin geliştirilmesi;
- işgücü verimliliği yönetimi;
- gelirin, iş emeğin ve tüketimin düzenlenmesi;
- firma içinde aktif bir sosyal politika izlemek;
- teknik yaratıcılık dahil olmak üzere yaratıcı çalışmanın teşvik edilmesi;
- gelişmiş emek yöntemlerinin uygulanması;
- personelin profesyonel eğitimi;
- anlaşmazlığın azaltılması ve yönetimi;
- sağlıklı bir sosyo-psikolojik ortamın yaratılması.

İnsan kaynaklarında en önemli konular şunlardır:

1. Çalışanların mevcut iş bölümü ve iş işbirliği işbirliğine göre uygun şekilde yerleştirilmesi;
2. Kuruluşun ve bölümlerinin hangi alanlarda ve kaç çalışana ihtiyaç duyduğunu belirleyin;
3. Kaç yeni çalışanın işe alınacağı ve kaç kişinin eski çalışanların işten çıkarılacağı;
4. Çalışanları potansiyellerine göre kullanmak;
5. İşgücü kaynaklarının, personelin niteliksel gelişimi, bu amaçla gerekli harcamaların belirlenmesi;
6. Personel ihtiyaçlarını planlayın (operasyonel ve stratejik);
7. Personel işe alımının iç ve dış kaynaklarını araştırın ve belirleyin. (Aliyev T. G ve diğerleri, 2013)

Referanslar

1. Alakbarov A. H, Valiyev M. A, Purhani S.H. Yönetim, Çaşoğlu Yayınevi. Bakü 2013, 600 sayfa.
2. Aliyev T. G, Aliyev R. T, Aliyeva Ş. T. İnsan kaynakları yönetimi. Bakü 2012. 303 sayfa.
3. İsmayilov Ç, Abdullayev A, Gurbanova G. ve diğerleri. "Sürdürülebilir kalkınma için insan kaynaklarının iyileştirilmesi: Azerbaycan modeli." Bakü 2018. 252 sayfa

4. Guliyev T. A. İnsan kaynaklarının yönetimi. "Peri Masalı Evi" yayınevi. Bakü 2013, 828 sayfa.
5. Mammadzade Ü. S. "Öğretmen" yayınevi kaliteli eğitimin önde gelen yönlerinden biridir. Bakü 2010. s. 170.
6. Ramazan Ceylan, Tonus Zümrüt, Kağrıçioğlu Deniz vb. İnsan Kaynakları Yönetimi. Anadolu Üniversitesi yayınevi. Mayıs ISBN 978-975-06-1569-6. Eskişehir 2013. 253 sayfa.
7. Zaitsev G. G, Çerkasskaya G.V, Badkhen M. L. İnsan kaynakları yönetimi: ders kitabı. okumak amacı için. yüksek kurumlar. prof. Eğitim.: Yayın Merkezi "Akademi", Moskva. 2014.-304 s.(Зайцев Г. Г., Черкасская Г.В., Бадхен М. Л. Управление человеческими ресурсами: учеб. для студ. учреждений высш. проф. образования.: Издательский центр «Академия», Москва. 2014. -304 с.)
8. Karyakin A. M. Personel yönetimi: Elektronik ders kitabı. ödenek. 3. baskı / Ivan. durum ener. un-t. Ivanovo, 2005.s. 166. (Карякин А. М. Управление персоналом: Электронное учеб. пособие. 3-я редакция/ Иван. гос. энер. ун-т. Иваново, 2005. s. 166.)
9. Makarova İ. K. Personel Yönetimi: Görsel öğretim materyalleri. - M .: IMPE im. GİBİ. Griboyedov, Moskva. 2006. - 98 s. (Макарова И. К. Управление персоналом: Наглядные учебно-методические материалы.- М.: ИМПЭ им. А.С. Грибоедова, Москва. 2006. – 98 с.)
10. Şekşnya S. V. Modern bir organizasyonun personel yönetimi. Moskva. 2002. - 368 s. (Шекшня С. В. Управление персоналом современной организации. Moskva. 2002. - 368 s.)
11. Şekin G. V. Personel yönetiminin temelleri: Ders Kitabı. 3. baskı, Rev. ve Ekle. K .: MAUP, Kiev. 1998.278 s (Щёкин Г. В. Основы кадрового менеджмента: Учебник. 3-е изд., перераб. и доп. К.: МАУП, Kiev. 1998. 278 с)

BITCOIN'İN PSİKOLOJİK FAKTÖRLERE KARŞI DUYARLILIĞI: OYNAKLIK ENDEKSİ (VIX) VE COVID-19 PANDEMESİNİN ETKİSİ: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER ÖRNEĞİ

THE BITCOIN'S SENSITIVITY TO PSYCHOLOGICAL FACTORS: THE IMPACT OF THE VOLATILITY INDEX (VIX) AND THE COVID-19 PANDEMIA: THE EXAMPLE OF DEVELOPING COUNTRIES

Fahrettin PALA

Dr.Öğr.Üyesi Gümüşhane Üniversitesi KADMYO Muhasebe ve Vergi Bölümü,
Orcid No: 0000-0001-9565-8638

Hasan AYAYDIN

Prof.Dr. Gümüşhane Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü,
Orcid No: 0000-0002-5395-1411

Özet

Bu çalışmanın amacı, Bitcoin üzerinde etkili olabilecek psikolojik faktörlerden oynaklık endeksi (VIX) ve Covid-19 pandemisini panel veri analizi yöntemiyle incelemektir. Bu amaç doğrultusunda verisine ulaşılabilen 32 gelişmekte olan ülkenin 11.03.2020-31.01.2021 tarihleri arasındaki günlük verilerinden yararlanılmıştır. Veri aralığının belirlenmesinde Covid-19'un Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi ilan edildiği tarih ile çalışmanın yapıldığı tarih dikkate alınmıştır. Çalışmanın tahmin değişkenleri olarak, Covid-19'u temsilen günlük vaka ve ölüm sayıları ile ABD'deki (Oynaklık Endeksi) VIX korku endeksi, sonuç değişkeni olarak da Bitcoin'in kapanış değerleri kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde panel veri analizi kullanılmıştır. İlk önce değişkenlerin durağanlıkları Im, Pesaran ve Shin (IPS) birim kök testi ile incelenmiş, değişkenler durağan hale getirildikten sonra hangi yöntemin kullanılacağını belirlemek için F istatistik testi uygulanmıştır. F istatistik testi sonuçlarına göre, geliştirilen 3 modelden ikisi için Havuzlanmış En Küçük Kareler (OLS) modeli, diğeri içinde Sabit Etkiler modeli tercih edilmiştir. Her iki yönteminde varsayımları incelenmiş ve iki yöntemde de hem heteroskedasite hem de otokorelasyon olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda modellerde otokorelasyon ve varyans sorunun olması durumunda dirençli tahminciler ve yöntemleri kullanılabilir. Bu doğrultuda Havuzlanmış En Küçük Kareler (Driscoll-Kraay Standart Hatalar) yöntemi ile Sabit Etkiler Tahmincisi (Driscoll-Kraay Standart Hatalar) yöntemleri kullanılmıştır. Havuzlanmış En Küçük Kareler (Driscoll-Kraay Standart Hatalar) analiz sonuçlarına göre, beklendiği gibi VIX endeksinin Bitcoin üzerinde anlamlı ve negatif etkisi olduğu tespit edilmiştir. Covid-19'u temsilen vaka ve ölüm sayılarının ise Bitcoin üzerinde anlamlı herhangi bir etkisi tespit edilememiştir. Sabit Etkiler Tahmincisi (Driscoll-Kraay Standart Hatalar) sonuçlarına göre ise Covid-19'u temsilen vaka ve ölüm sayılarının Bitcoin üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Oynaklık Endeksi (VIX), Covid-19, Bitcoin, Panel Veri

Abstract

The aim of this study is to examine the volatility index (VIX) and Covid-19 pandemic, which are psychological factors that may affect Bitcoin, using panel data analysis method. For this purpose, daily data of 32 developing countries whose data can be accessed between 11.03.2020-31.01.2021 were used. In determining the data range, the date on which Covid-19 was declared a pandemic by the World Health Organization (WHO) and the date of the study were taken into account. As the predictive variables of the study, the daily number of cases and deaths representing Covid-19, the VIX fear index in the USA (Volatility Index), and the Bitcoin closing values as the result variable were used. Panel data analysis was used in the analysis of the obtained data. First, the stationarity of variables were examined by Im, Pesaran and Shin (IPS) unit root test, and after the variables were stabilized, the F statistic test was applied to determine which method to use. According to the results of the F statistics test, the Pooled Least Squares (OLS) model was preferred for two of the 3 models developed, and the Fixed Effects model was preferred for the other. The assumptions of both methods were examined and both methods were found to be heteroskedacite and autocorrelation. In this case, in case of autocorrelation and variance problems in models, resistive estimators and methods can be used. In this direction, Pooled Least Squares (Driscoll-Kraay Standard Errors) method and Fixed Effects Estimator (Driscoll-Kraay Standard Errors) methods were used. According to the pooled Least Squares (Driscoll-Kraay Standard Errors) analysis results, it has been determined that the VIK index has a significant and negative effect on Bitcoin as expected. No significant effect of the number of cases and deaths representing Covid-19 on Bitcoin has been detected. According to the results of the Fixed Effects Estimator (Driscoll-Kraay Standard Errors), it was determined that the number of cases and deaths representing Covid-19 had a significant and positive effect on Bitcoin.

Keywords: Volatility Index (VIX), Covid-19, Bitcoin, Panel Data

1. GİRİŞ

Özellikle 2008 finansal kriziyle birlikte finansal sistem içerisindeki eksiklikler ve zayıf noktalar belirgin bir şekilde kendini hissettirmiş ve birçok ülkenin parası değer kaybetmeye başlamıştır. Bu durum karşısında merkezi otoriteye bağlı olmayan mevcut finansal altyapıya alternatif kripto para üretilmesi çözüm olarak görülmüştür (Güleç, 2018: 19). Bu süreçte ilk olarak Bitcoin, Satoshi Nakamoto takma adını kullanan bilinmeyen bir kişi tarafından 2009 yılında oluşturulmuştur. Bitcoin, yeni bir ödeme sistemi ve tamamen dijital para birimi sağlayan bir konsensüs ağıdır. Merkezi bir otorite veya aracı olmadan kullanıcıları tarafından desteklenen ilk merkezi olmayan ödeme ağıdır (Zichu vd., 2018). Bu ağ sistemi içerisinde yer alan kullanıcılar arasındaki değiş tokuş işlemlerinin sağlanması için kullanılan araca bitcoin adı verilmektedir (Yumuşaker, 2019:1012). Bitcoin, aşırı işlem maliyetleri ve döviz kuru ücretleri olmadan anonim ödemelere olanak sağlar ve kredi kartı ödemeleri ile ilgili risklerinde önüne geçer (Zichu vd., 2018). Bitcoin'in ortaya çıkmasından bu zamana kadar; düşük maliyetleri, hızı, anonimliği ve ayrıca hükümetlerden ve bankalardan tamamen bağımsız olması gibi nedenlerden dolayı büyük bir ilgiyle karşılanmış ve 2021 Mart ayı başı itibariyle piyasa değeri yaklaşık 904.100 \$ seviyelerine kadar ulaşmıştır.

2019 sonu itibariyle Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 salgını kısa bir sürede tüm dünyaya yayılmış ve bunun ardından Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 11 Mart 2020 tarihinde Covid-19'u küresel salgın olarak ilan etmiştir. Hem dünya ekonomisine hem de insan psikolojisine ciddi anlamda etki eden bu salgın, yatırımcı davranışlarında da değişikliklere neden olmuştur (Ünal, 2020: 14). Chen vd., (2020), Phan ve Narayan (2020) yapmış oldukları ampirik çalışmalar sonucunda yatırımcıların duygularının hisse senedi getirilerine etki ettiğini tespit etmişlerdir. Yatırımcılar yapmış oldukları yatırımlar sonucunda yüksek getiri elde etmek için volatilité yayılma etkilerini izlemek suretiyle doğabilecek risklerden korunmak amacıyla uluslararası finans piyasalarını takip edebilecek, piyasa hareketlerinin seyrini tahmin edebilecek ve yatırımlarını yönlendirebilecekleri bir takım yönlendirici göstergelere ihtiyaç duyarlar. Temel gösterge olarak kabul edilen volatilité ise finansın en önemli kavramlarından biridir. Finans piyasaları tarafından takip edilen ve sürekli olarak yayınlanan göstergeler arasında korku endeksi olarak ifade edilen ve uluslararası volatilité göstergesi olarak en yaygın şekilde kabul edilen endeks Şikago Opsiyon Borsası Volatilité Endeksi (VIX) dir. VIX endeksi, Şikago Opsiyon Borsası (CBOE) tarafından S&P 500 endeksini de içine alacak şekilde 30 gün vadeli opsiyonların volatilitelerinden hareketle oluşturulmuş bir endekstir. Bu endeks küreselleşen finans piyasalarının önemli unsurları arasında yer alan ve menkul kıymetler piyasalarının gelecekteki hareketlerini tahmin etmede önemli bir gösterge konumundadır (Sadeghzadeh, 2018: 239).

Günümüz finans dünyasında Bitcoin'in fiyatını belirleyen etkenlerin neler olduğu konusu finans otoriteleri tarafından çok tartışılan ve ilgiyle karşılanan bir konu olduğundan bu çalışmanın motivasyon kaynağı olmuştur. Bu çalışmanın amacı, Bitcoin üzerinde etkili olabilecek psikolojik faktörlerden oynaklık endeksi (VIX) ve Covid-19 pandemisini panel veri analizi yöntemiyle incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde giriş kısmı açıklandıktan sonra ikinci bölümde araştırmanın konusu ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürde var olan güncel çalışmalar özetlenmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın veri seti ve yöntemi açıklanmıştır. Dördüncü bölümde araştırmanın bulguları verilerek sonuçları yorumlanmıştır. Beşinci ve son bölümde ise çalışmanın sonuç ve değerlendirme kısmı verilerek çalışma tamamlanmıştır.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Literatürde mevcut olan ulusal ve uluslararası çalışmalar özet şeklinde Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Literatürde Var Olan Güncel Çalışmaların Özet Bilgisi

Yazarlar	Veri Seti	Metodoloji	Değişkenler	Bulgular
Chen vd. (2020)	Covid-19 Salgının neden olduğu korku hissinin Bitcoin fiyat dinamikleri üzerindeki etkisi: 15 Ocak 2020-24 Nisan 2020 tarihleri arasındaki günlük veriler	Vektör Otoregresif (VAR) Modeli	-Duygusalılık - Volatility Index (VIX) -Bitcoin Fiyatı -Bitcoin Ticaret Hacmi	Korona virüsündeki artışın bir sonucu olarak piyasa oynaklığının korku duygusuyla şiddetlendiğini, negatif Bitcoin getirileri ve yüksek ticaret hacminin koronavirüs ile ilgili korku duygusuyla açıklanabileceğini ve Bitcoin'in salgın sırasında güvenli bir

				sığınak olarak hareket edemediğini tespit etmişlerdir.
Goodell ve Goutte (2020)	Covid-19'un Bitcoin fiyatı üzerindeki etkisi: 31 Aralık 2019-29 Nisan 2020 tarihleri arasındaki günlük verileri	Dalgacık Tutarlılığı Yöntemi	-Covid-19 temsilen Vaka ve Ölüm Sayıları -Bitcoin	Covid-19 seviyelerinin Bitcoin fiyatlarında artışa neden olduğunu tespit etmişlerdir.
Demir vd. (2020)	Kripto para birimleri (Bitcoin- BTC, Ethereum- ETH ve Ripple XRP) ile COVID-19 vakaları / ölümleri arasındaki ilişki: 1 Eylül 2019- 31 Mart 2020 tarihleri arasındaki günlük verileri	ARDL ve Dalgacık Tutarlılığı Analiz Yöntemleri	-Covid-19'u temsilen Vaka ve Ölüm Sayıları -Bitcoin	Analiz sonucunda, Bitcoin ile Covid-19 arasında başlangıçta negatif bir ilişki olduğunu, ancak ilişkinin sonraki dönemde olumlu hale geldiğini, Ethereum ve Ripple içinde bulguların benzer ancak daha zayıf etkileşimler olduğunu tespit etmişlerdir.
Corbet vd. (2020)	Bitcoin ile Çin hisse senedi piyasaları arasındaki ilişki: 11 Mart 2019-10 Mart 2020 tarihleri arasındaki saatlik verileri	GARCH Yöntemi	-Bitcoin -Altın -WTI-Petrol -DJIA -Covid-19 - Şangay ve Shenzhen Borsaları	Başlıca Çin hisse senedi piyasaları ile Bitcoin arasındaki oynaklık ilişkisi, Covid-19 döneminde önemli ölçüde geliştiğini tespit etmişlerdir.
Gürsoy vd. (2020)	Koronavirüsün (Covid-19) ortaya çıktığı Çin'de gösterge pay piyasası olan SSEC endeksinin Altın, Brent petrol, Bitcoin ve VIX korku endeksi üzerindeki etkisi: 03 Ocak 2017-10 Mart 2020/ 06 Aralık 2019-10 Mart 2020 tarihleri arasındaki günlük verileri	Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi	- SSEC Şanghay Kompozit Endeksi (ÇİN) - Günlük altın fiyatları - Günlük Petrol fiyatları - Günlük Bitcoin fiyatları - Volatility Index (Korku endeksi)	SSEC endeksinin her iki dönemde de Altın ve VIX endeksi üzerinde anlamlı ilişkisi olduğu, Brent petrol ve Bitcoin arasında herhangi ilişki olmadığı tespit edilmiştir
Mnif vd. (2020)	Covid-19 pandemisinden önce ve sonra kripto para biriminin verimliliğini incelemek: 31 Aralık 2019-20 Mayıs 2020 tarihleri arasındaki günlük verileri	Çok fraktal analiz (Multifractal Analysis) (MFDFA)	-Bitcoin - Ethereum - Ripple - Litecoin - Binance	COVID-19'un kripto para birimi üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu tespit etmişlerdir.
Tunçel ve Gürsoy (2020).	Bitcoin fiyatları ile BİST100 ve VIX korku endeksi arasındaki nedensellik ilişkisi: 06 Ağustos 2010- 06 Ocak 2020 tarihleri arasındaki günlük verileri	Toda Yamamoto Nedensellik Analizi	-Bitcoin -VIX Endeksi -BİST100 Endeksi	Bitcoin fiyatlarının her VIX ve BİST100 endeksleri üzerinde anlamlı bir ilişki olmadığını, VIX endeksinden BİST100 endeksine doğrudan tek yönlü bir nedensellik etkisi olduğunu tespit etmişlerdir.
Bouri vd. (2017)	Gelişmiş ve gelişmekte olan 14 ülke ekonomisi için küresel belirsizliklere karşı Bitcoin'in koruma	En Küçük Kareler Yöntemi (OLS)	-VIX Endeksi -Bitcoin Fiyatı	Bitcoin'in belirsizliklere karşı olumlu tepkiler verdiğini tespit etmişlerdir.

	aracı olup olamayacağını test etmek: 17 Mart 2011-7 Ekim 2016 tarihleri arasındaki günlük verileri			
--	--	--	--	--

3. VERİ SETİ VE YÖNTEM

Çalışmanın amacı, Bitcoin üzerinde etkili olabilecek psikolojik faktörlerden oynaklık endeksi (VIX) ve Covid-19 pandemisini panel veri analizi yöntemiyle incelemektir. Bu amaç doğrultusunda verisine ulaşılabilen 32 gelişmekte olan ülkenin 11.03.2020-31.01.2021 tarihleri arasındaki günlük verilerinden yararlanılmış ve verilerin logaritmaları alınmıştır. Araştırma kapsamındaki değişkenlere ait bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Değişkenler İlişkin Kavramsal Bilgiler

Değişkenler	Kodu	Alındığı Kaynak
Covid-19’a Bağlı Vaka Sayısı	VAKA	https://covid19.who.int
Covid-19’a Bağlı Ölüm Sayısı	ÖLÜM	https://covid19.who.int
Volatilité (Oynaklık) Endeksi	VIX	tr.investing.com
Bitcoin Fiyatları	BTC	tr.investing.com

Tablo 3’de araştırma kapsamında yer alan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistik bilgileri verilmiştir.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistik Bilgileri

Değişkenler	N	Ortalama	Standart Sapma.	Minimum	Maksimum
VAKA	10.464	3988.813	9946.373	0	97894
ÖLÜM	10.464	94.68157	219.3312	0	3935
VIX	7.424	3.384016	.2944903	3.006178	4.415099
BTC	10.464	9.404507	.4782407	8.481773	10.61151

Çalışmada, Sadeghzadeh’nin (2018) çalışmasından yararlanılarak araştırmanın modelleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

$$\text{Model 1: } BTC_{i,t} = \beta_1 VAKA_{i,t} + \beta_2 OLUM_{i,t} + \beta_3 VIX_{i,t} + u_{it} \quad (1)$$

$$\text{Model 2: } BTC_{i,t} = \beta_1 VAKA_{i,t} + \beta_2 OLUM_{i,t} + u_{it} \quad (2)$$

$$\text{Model 3: } BTC_{i,t} = \beta_1 VIX_{i,t} + u_{it} \quad (3)$$

Model 1’in oluşturulmasının nedeni, sadece üç değişken arasındaki etkileşime bakarak, eksik değişkenli model kurma hatasından korunmak. Buna karşın model 2 ve model 3’ün oluşturulmasının nedeni ise model 1’de tespit edilemeyen olası etkileri daha net bir biçimde tespit etme düşüncesidir (Sadeghzadeh, 2018: 244)

4. BULGULAR VE YORUMLARI

Değişkenlerin durağan olmaması durumunda sahte regresyon olayı ortaya çıkabilmekte ve sonuçların yanlış yorumlanmasına neden olabilmektedir. Bu sorunun önüne geçebilmek

için değişkenlerin durağan olması önem arz eden bir konudur. Bu doğrultuda araştırma kapsamında yer alan değişkenlerin durağanlıkları Im, Pesaran ve Shin (IPS) testi ile yapılmış ve sonuçları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Im, Pesaran ve Shin (IPS) Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	I(0)		I(1)	
	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
LNVAKA	-19.3237	0.0000*	-87.5559	0.0000*
LNÖLÜM	-34.6495	0.0000*	-34.6495	0.0000*
LNVIX	-2.8781	0.0020*	-2.8781	0.0020*
LNBTC	11.6404	1.0000	-91.1270	0.0000*

Not:*, Değişkenlerin %1 önem düzeyinde durağan olduklarını ifade etmektedir.

Tablo 3 incelendiğinde; LNBTC değişkeninin I(0) seviyesinde durağan olamadığı yani birim köklü olduğu buna karşın birinci farkları alındığında değişkenin I(1) seviyesinde durağan hale geldiği görülmektedir. LNVAKA, LNÖLÜM ve LNVIX değişkenlerinin ise I(0) seviyesinde durağan oldukları görülmektedir.

Araştırma sonuçlarının doğru ve güvenilir sonuçlar verebilmesi için doğru analiz yönteminin seçilmesi önem arz eden bir konudur. Bu doğrultuda doğru modelin seçilebilmesi için F istatistik testi yapılmış ve sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. F İstatistik Test Sonuçları

Model 1	
F test that all u _i =0: F(31, 7389)	1.42
Prob > F	0.0603
Model 2	
F test that all u _i =0: F(31, 10430)	12.37
Prob > F	0.0000
Model 3	
F test that all u _i =0: F(31, 7391)	0.00
Prob > F	1.0000

Tablo 4’de verilen F istatistik test sonuçları incelendiğinde, model 1 ve model 3’ün olasılık değerinin %5’ten büyük olduğu görülmektedir. F istatistik testi sonucunda olasılık değerinin %5’ten büyük olması durumunda H₀ Hipotezi kabul edilir ve böylece Havuzlanmış En Küçük Kareler (OLS) modeli tercih edilir. Diğer taraftan model 2’nin olasılık değerinin %5’ten küçük olduğu görülmektedir. Olasılık değerinin % 5’ten küçük olması H₀ Hipotezinin reddedileceği ve alternatif hipotezin kabul edileceği anlamına gelmektedir. Bu durumda da sabit ve tesadüfi etkiler modeli tercih edilir. Sabit etkiler modeli ile tesadüfi etkiler modeli arasında tercih yapmak içinde Hausman testi uygulanır.

Havuzlanmış En Küçük Kareler (OLS) modelinin varsayımlarından biri değişen varyans sorununun olmamasıdır. Bu doğrultuda modellerde değişen varyans sorunun olup olmadığı Breusch-Pagan/Cook-Weisberg testi ile incelenmiş ve sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Breusch-Pagan/Cook-Weisberg Test Sonuçları

	1. Model	3. Model
X²(chi²)	204.77	154.95
df	3	1
Prob > chi²	0.0000	0.0000

Tablo 5’de verilen Breusch-Pagan/Cook-Weisberg test sonuçları incelendiğinde, modellerde X² test istatistiği ve olasılık değerleri görülmektedir. İstatistik sonuçlarına göre her iki modelde de olasılık değeri sıfıra eşit olduğundan sabit varyansı ifade eden H₀ hipotezi reddedilmekte ve böylece modellerde değişen varyans (heteroskedasite) sorunu oldu görülmektedir.

Aynı şekilde Havuzlanmış En Küçük Kareler (OLS) modelinin varsayımlarından bir diğeri de otokorelasyon sorununun olmamasıdır. Bu doğrultuda araştırma kapsamındaki değişkenler arasında otokorelasyon sorunun olup olmadığı Wooldridge (2002) testi ile incelenmiş ve sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Wooldridge İstatistik Test Sonuçları

	1. Model	3. Model
F(1, 31)	1.5946	1.7446
Prob > F	0.0000	0.0000

Tablo 6 incelendiğinde, (1, 31) serbestlik dereceli F istatistiği ile (Prob>F) olasılık değerleri görülmektedir. Wooldridge testi için F değerinin 0,5’den farklı olması durumunda H₀ hipotezi reddedilmekte ve alternatif hipotez olan “modelde birinci mertebeden otokorelasyon vardır” (Yerdelen Tataoğlu, 2018: 220) hipotezi kabul edilmektedir. Bu doğrultuda Tablo 6 incelendiğinde her iki model içinde (Prob > F) eğim parametresinin 0,5’den farklı olduğu ve dolayısıyla modellerde otokorelasyon olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında yer alan modellerde otokorelasyon ve varyans sorunun olması durumunda dirençli tahminciler ve yöntemleri kullanılabilir (Yerdelen Tataoğlu, 2018). Yukarıda da açıklandığı gibi her iki modelde de otokorelasyon ve değişen varyans sorunu olduğundan dirençli Havuzlanmış En Küçük Kareler (Driscoll-Kraay Standart Hatalar) tahmincisi kullanılmıştır.

Havuzlanmış En Küçük Kareler (Driscoll-Kraay Standart Hatalar)

Tablo 7. Model 1 OLS Sonuçları

$LNBTC_{i,t} = \beta_1 LNVAKA_{i,t} + \beta_2 LNOLUM_{i,t} + \beta_3 LNVIX_{i,t} + u_{it}$	β (Beta) Katsayısı	Standart Sapma	t İstatistik Değeri	Olasılık Değeri $P > t $
LNVAKA	9.450007	1.230006	0.77	0.444
LNOLUM	.0000803	.0000685	1.17	0.242
LNVIX	-1.059336	.1344524	-7.88	0.000*
_Cons	12.97246	.4822779	26.90	0.000
F(3, 231)	23.96			
Prob > F	0.0000			
R ²	0.4547 (%45.47)			

Not: *, %1 önem düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 7 incelendiğinde, heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon olduğu varsayımı altında hesaplanan t istatistik değerlerine göre LNVIX endeksinin Bitcoin fiyatı üzerinde anlamlı ve beklendiği gibi negatif etkisi olduğu görülmektedir. Bu durum VIX endeksinde meydana gelen 1 birimlik bir artış Bitcoin'in fiyatında yaklaşık 1.05 birimlik bir azalışa neden olmaktadır. Covid-19'u temsilen vaka ve ölüm sayılarının ise Bitcoin'in fiyatı üzerinde anlamlı her hangi bir etkisi olmadığı görülmektedir. Aynı şekilde modelin F istatistik sonucunun (Prob > F=0.0000) anlamlı ve R² değerinin de %45.47 civarlarında olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Model 3 OLS Sonuçları

$LNBTC_{i,t} = \beta_1 LNVIX_{i,t} + u_{it}$	β (Beta) Katsayısı	Standart Sapma	t İstatistik Değeri	Olasılık Değeri $P > t $
LNVIX	-1.07405	.1356177	-7.92	0.000*
_Cons	13.03319	.487339	26.74	0.000
F(1, 231)	62.72			
Prob > F	0.0000			
R ²	0.4521 (%45.21)			

Not: *, %1 önem düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 8 incelendiğinde, model 1'de olduğu gibi model 3'de de VIX endeksinin Bitcoin fiyatı üzerinde anlamlı ve beklendiği gibi negatif etkisi olduğu görülmektedir. Aynı şekilde modelin F istatistik sonucunun (Prob > F=0.0000) anlamlı ve R² değerinin de %45.21 civarlarında olduğu görülmektedir.

Sabit etkiler modeli ile tesadüfi etkiler modeli arasında karar verebilmek için Hausman testi uygulanır. Model 2 için hangi testin uygulanacağına karar verebilmek için Hausman testi uygulanmış ve sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Hausman Test Sonuçları

	Sabit Etkiler (a)	Tesadüfi Etkiler (b)	(a-b) Fark	sqrt(diag(V_b-V_B)) S.E.
LNVAKA	.0000112	4.755006	6.422006	5.388007
LNOLUM	.0003547	.0001724	.0001822	.000022
chi2(2) = (b-B)'[(V_b-V_B)^(-1)](b-B) = 394.45				
Prob>chi2 = 0.0000				

Tablo 9’da verilen Hausman test sonuçları incelendiğinde (Prob>chi2) değerinin 0.0000 olduğu görülmektedir. Bu durum H_0 hipotezinin reddedileceği, başka bir ifadeyle sabit etkiler tahminicisinin geçerli olacağını göstermektedir.

Sabit etkiler modelinin varsayımlarından biri olan değişen varyans sorununun olmamasıdır. Bu doğrultuda birimlere göre değişen varyans sorunun olup olmadığı Değiştirilmiş Wald testi ile incelenmiş ve sonuçları Tablo 10’da verilmiştir.

Birimlere göre heteroskedasitenin değiştirilmiş (modifiye edilmiş) Wald Testi (Greene, 2000) ile sınamasında temel hipotez aşağıdaki gibidir (Yerdelen Tatoğlu, 2018: 220).

$$H_0 = \sigma_i^2 = \sigma^2 \text{ şeklindedir.}$$

Tablo 10. Değiştirilmiş Wald Testi Sonuçları

chi2 (32) = 188.56
Prob>chi2 = 0.0000

Tablo 10’da verilen değiştirilmiş Wald testi sonuçları incelendiğinde 32 serbestlik dereceli X^2 değeri ile olasılık değerleri görülmektedir. Bu değerler H_0 hipotezinin reddedildiğini, başka bir ifadeyle birimlere göre heteroskedasitenin olduğunu gösterir.

Aynı şekilde Sabit Etkiler modelinin varsayımlarından biride otokorelasyon sorununun olmamasıdır. Bu doğrultuda araştırma kapsamındaki değişkenler arasında otokorelasyon sorunun olup olmadığı Baltagi-Wu’nun Yerel En İyi Değişmez Testi (1999) ile incelenmiş ve sonuçları Tablo 11’da verilmiştir.

Tablo 11. Baltagi-Wu’nun Yerel En İyi Değişmez Testi Sonuçları

Baltagi-Wu LBI = .04383935

Literatürde kritik değerler ile ilgili her hangi bir değer verilmemesine rağmen, değer 2’den küçük olması durumunda otokorelasyonun önemli olduğu yorumu yapılmaktadır ((Yerdelen Tatoğlu, 2018: 226). Tablo 11 incelendiğinde Baltagi-Wu LBI değerinin 2’den

oldukça küçük olduğu görülmektedir. Bu durumda sabit etkiler modeli için otokorelasyon vardır yorumu yapılabilmektedir.

Araştırma kapsamında yer alan modellerde otokorelasyon ve varyans sorunun olması durumunda dirençli tahminciler ve yöntemleri kullanılabilir (Yerdelen Tataoğlu, 2018). Yukarıda da açıklandığı gibi modelde otokorelasyon ve değişen varyans sorunu olduğundan bu iki soruna karşı dirençli olan Sabit Etkiler Tahmincisi (Driscoll-Kraay Standart Hatalar) ile değişkenler arasındaki ilişki incelenmiş ve sonuçları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Model 2 Sabit Etkiler Tahmincisi (Driscoll-Kraay Standart Hatalar) Sonuçları

$LNBTC_{i,t} = \beta_1 LNVAKA_{i,t} + \beta_2 LNOLUM_{i,t} + u_{it}$	β (Beta) Katsayısı	Standart Sapma	t İstatistik Değeri	Olasılık Değeri $P > t $
LNVAKA	.0000112	2.300606	4.87	0.000*
LNOLUM	.0003547	.0001272	2.79	0.006*
_Cons	9.326362	.0584134	159.66	0.000
F(2, 326)	20.07			
Prob > F	0.0000			
R ²	0.0627 (%6.27)			

Not: *, %1 önem düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 12’incelendiğinde heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon olduğu varsayımı altında hesaplanan t istatistik değerlerine göre vaka sayısı (LNVAKA) ile ölüm sayısının (LNOLUM) Bitcoin (LNBTC) üzerindeki etkisinin anlamlı ve pozitif yönde olduğu görülmektedir. Bu durum VAKA sayısında meydana gelen 1 birimlik bir artış Bitcoin’in fiyatında çok küçük (0.0000112) bir artışa neden olmaktadır. Aynı şekilde OLUM sayısında meydana gelen 1 birimlik bir artış Bitcoin’in fiyatında çok küçük (0.0003547) bir artışa neden olmaktadır. Modelin anlamlılığını gösteren F istatistik sonucunun (Prob > F=0.0000) anlamlı ve R² değerinin de %6,27 civarlarında olduğu görülmektedir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın amacı, Bitcoin üzerinde etkili olabilecek psikolojik faktörlerden oynaklık endeksi (VIX) ve Covid-19 pandemisini panel veri analizi yöntemiyle incelemektir. Bu amaç doğrultusunda verisine ulaşılabilen 32 gelişmekte olan ülkenin 11.03.2020-31.01.2021 tarihleri arasındaki günlük verilerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın bağımsız değişkenleri Covid-19’u temsilen günlük vaka ve ölüm sayıları ile korku endeksi olarak bilinen (VIX) endeksi, bağımlı değişken olarak da Bitcoin’in fiyatlarıdır. Değişkenler durağan olmadığında sahte regresyon olayı ortaya çıkabilmektedir. Bu sorunun önüne geçebilmek için değişkenlerin durağan olması önem arz etmektedir. Değişkenlerin durağanlıkları Im, Pesaran ve Shin (IPS) birim kök testi ile incelenmiş ve bağımsız değişkenlerin I(0) seviyesinde durağan oldukları, bağımlı değişkenin (BTC) ise I(0) seviyesinde durağan olmadığını tespit edilmiştir. Değişkenlerin birinci dereceden farkları alınarak I(1) seviyesinde durağan hale getirilmiştir.

Değişkenler durağanlık koşullarını sağladıktan sonra doğru analiz yönteminin seçilebilmesi için F istatistik testi yapılmış ve test sonuçları model 1 ve model 3 için Havuzlanmış En Küçük Kareler (OLS) tahmincisinin etkili olduğunu, model 2 içinde Sabit ve Tesadüfi Etkiler tahmincisinin etkili olduğunu ortaya koymuştur. Sabit etkiler modeli ile tesadüfi etkiler modeli arasında doğru tercihi yapabilmek içinde Hausman testi uygulanmış ve test sonucunda Sabit Etkiler modelinin etkili olduğu tespit edilmiştir. Tüm modeller için heteroskedasite ve otokorelasyon testleri yapılmış, testlerin sonucunda heteroskedasite ve otokorelasyon problemi olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda modellerde otokorelasyon ve heteroskedasite sorununun olması durumunda dirençli tahminciler ve yöntemleri kullanılabilir. Bu doğrultuda Havuzlanmış En Küçük Kareler (Driscoll-Kraay Standart Hatalar) yöntemi ile Sabit Etkiler Tahmincisi (Driscoll-Kraay Standart Hatalar) yöntemleri kullanılmıştır.

Havuzlanmış En Küçük Kareler (Driscoll-Kraay Standart Hatalar) analiz sonuçlarına göre, beklendiği gibi VIK endeksinin Bitcoin üzerinde anlamlı ve negatif etkisi olduğu tespit edilmiştir. Covid-19'u temsilen vaka ve ölüm sayılarının ise Bitcoin üzerinde anlamlı herhangi bir etkisi tespit edilememiştir. Sabit Etkiler Tahmincisi (Driscoll-Kraay Standart Hatalar) sonuçlarına göre ise Covid-19'u temsilen vaka ve ölüm sayılarının Bitcoin üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi olduğu tespit edilmiştir. Çalışma sonuçlarının literatüre katkı sağlayacağı beklenmekte olup, özellikle İslami finansal ürünler arasında Bitcoin gibi kripto paralar benzeri elektronik varlıkların olmasının İslami finans piyasası açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Bouri, E., Gupta, R., Tiwari, A. K. and Roubaud, D. (2017). Does Bitcoin hedge global uncertainty? Evidence from wavelet-based quantile-in-quantile regressions. *Finance Research Letters*, 23, 87-95.

Chen, C., Liu, L. and Zhao, N. (2020). Fear sentiment, uncertainty, and bitcoin price dynamics: The case of COVID-19. *Emerging Markets Finance and Trade*, 56(10), 2298-2309.

Corbet, S., Larkin, C. and Lucey, B. (2020). The contagion effects of the COVID-19 pandemic: Evidence from gold and cryptocurrencies. *Finance Research Letters*, 35, 1-7.

Demir, E., Bilgin, M.H., Karabulut, G. ve Doker, A.C. (2020). The relationship between cryptocurrencies and COVID-19 pandemic. *Eurasian Economic Review*, 10, 349-360.

Güleç, Ö.F. (2018). Bitcoin ile finansal göstergeler arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2-Özel Sayı), 18-37.

Goodell, J.W. and Goutte, S. (2020). Co-movement of COVID-19 and Bitcoin: Evidence from wavelet coherence analysis. *Finance Research Letters*, 38(2), 1-6.

Gürsoy, S., Tunçel, M.B. ve Sayar, B. (2020). Koronavirüsün (COVID-19) finansal göstergeler üzerine etkileri. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(1), 20-32.

Mnif, E., Jarboui, A. and Mouakha, K. (2020). How the cryptocurrency market has performed during COVID 19? A multifractal analysis. *Finance Research Letters*, 36, 1-14.

Phan, D. H. B. and Narayan, P. K. (2020). Country responses and the reaction of the stock market to COVID-19-a preliminary exposition. *Emerging Markets Finance and Trade*, 56(10), 2138-2150.

Sadeghzadeh, K. (2018). Borsanın psikolojik faktörlere duyarlılığı. Oynaklık endeksi (VIX) ve tüketici endeksi (TGE) ile borsa 100 endeksi arasındaki ilişkiler. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 238-253.

Ünal, S. (2020). Covid-19 Salgınında Borsa İstanbul Şirketlerinin Fiyatlamalarının Etkinliği. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 5(Özel Sayı), 13-31.

Yerdelen Tataoğlu, F. (2018). *Panel Veri Ekonometrisi*, Beta, İstanbul.

Yumuşaker, M.C. (2019). Kripto para ve tipleri, Bitcoin olgusu ve muhasebesi. *OPUS/Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 12(18-UİK Özel Sayısı), 1009-1029.

Zichu, J., Saber, Z. and Shuxiang, Z. (2018). The global view of Bitcoin and its economic impact. 20th Malaysian Finance Association Conference, Innovative Ecosystem for Financial Revolution, August 1 – 2, Langkawi, Malaysia.

GLOBAL DEVIATIONS IN THE FINANCIAL CONDITIONS INDEX AND VULNERABILITIES IN GLOBAL FISCAL CYCLES

Prof. Dr. Ahmet Niyazi ÖZKER

Bandirma Onyedi Eylül University, Faculty of Economics and Administrative Sciences,
Public Finance Department 10200-TURKEY
ORCID ID: 0000-0001-5313-246X

Abstract

In this study, we aimed to address the phenomenon of global financial vulnerability deficits in terms of the effect levels in the recent period as a phenomenon of security gaps in the sectors as well as being institutional. We determined that global financial security vulnerabilities are caused by currency and liquidity mismatches. We have put forward our comments regarding the emergence of possible financial risks especially on emerging economies and the financial deviations in global conditions, which is the major reason for the sectors' balance fragility, especially in the Eurozone. We can say that the deviations in financial conditions and their structural applications in global financial cycles have a significant fragility effect, especially on credit policies. It appears that countries with strong global financial capital and the level of efficiency in the balance sheets of companies and financial institutions, especially banks, create a considerable deviation in emerging economies. In this context, we can say that the effects of negative financial shocks in the process are greater and more expansionist at a global level. Again, in this context, it is understood that the financial sector balance sheet vulnerabilities in the Euro area and China are particularly striking. It is also understood that these fiscal deviations vary according to the GDP sizes of the countries and the institutional security deficits differ in terms of global financial conditions based on these dynamics. Besides, it appears that the emergence of financial security deficits differently according to global capital forces on a sectoral basis, and their possible different effects in the medium and long term, are understood to be significant.

Key Words: Financial Conditions, Financial Fragility, Financial Risks, Global Fiscal Cycles.

JEL Codes: G14, G15, G32.

1. INTRODUCTION

In recent years, in which global economic developments have weakened, even more, it is seen that a period in which global growth is adversely affected by financial risks has come to the fore frequently. A process that especially affected the money and capital markets even more negatively are on the agenda. In this process, where global economic activities, deteriorating corporate gains, tensions, and political uncertainties arising from international trade have an important place, it appears that the normalization of monetary and fiscal policies has an important meaning. It appears that especially interest rates, as a financial factor, further reduce corporate profits, and financial asset markets are further affected, especially with the reduction of risk sensitivity (OECD, 2003: 55). It is understood that the

normalization of monetary policy with the support of fiscal policies and the continuation of the future trade negotiations at an optimistic level at the international level depending on the positive process of global financial stocks and credit options (Terzi and Uluçay, 2011: 987). In developed economies, the financial difficulties in countries such as Italy in the Eurozone and some negativities affecting the UK regarding Brexit further increase the risk of financial assets at the global level and reduce financial sensitivity. It is understood that in recent years, there is a more resilient portfolio flow in the sales of financial assets, and different fragile financial vulnerabilities related to the global risk sensitivity that continue in emerging markets in their economies have also been included in the process (Henisz and Zelner, 2010: 2). It appears that especially the changes in interest rates and market prices have an important effect on the subject of significant deviations in global conditions for financial formations.

In this context, significant deviations are also observed in the indexes of corporate production values and corporate value increases for production, and it is observed that these financial deviations have a place in the Euro Area in particular. Although these deviations, which can be expressed systemically, have an important place as a result of some practices aimed at reducing risk rates in monetary policies, it is still an important fact that global financial fragilities have continued in recent years (Forster et al., 2011: 36-37). It appears that global financial condition indices are subject to significant fluctuations, especially after 2012 as a standard deviation error, and affected the markets with significant deviations, especially in 2013 and 2014. It is also revealed that these deviations have a significant effect on the estimated growth indices. It is observed that deviations towards economic growth related to average financial deviations create a higher impact, especially at emerging economies. From this point of view, fiscal financial deviations are considered important causes of fragility within the scope of fiscal change cycles globally. It is revealed that a number of different dynamics also affects the financial condition indices related to global deviations. Global financial deficits have taken place in the process as financially high-security gaps in recent years. In the public sense, it appears that the security vulnerabilities of banks and some non-bank financial institutions put forth systemically critical structural problems in the process (World Economic Forum, 2021: 16). These factors, which are considered to be an essential cause of deviation of the global economy, bring to the agenda several important incompatibilities in the balance sheets of states and companies, and households, as financial institutions, banks, and insurance companies. It is seen that global shocks have the risk of spreading these deviations even more widely and negatively affect the security indexes. It appears that these financial vulnerability sensitivities have increased even more in the Eurozone, and China as the systematic (Swiss Re Institute, 2019: 14-15).

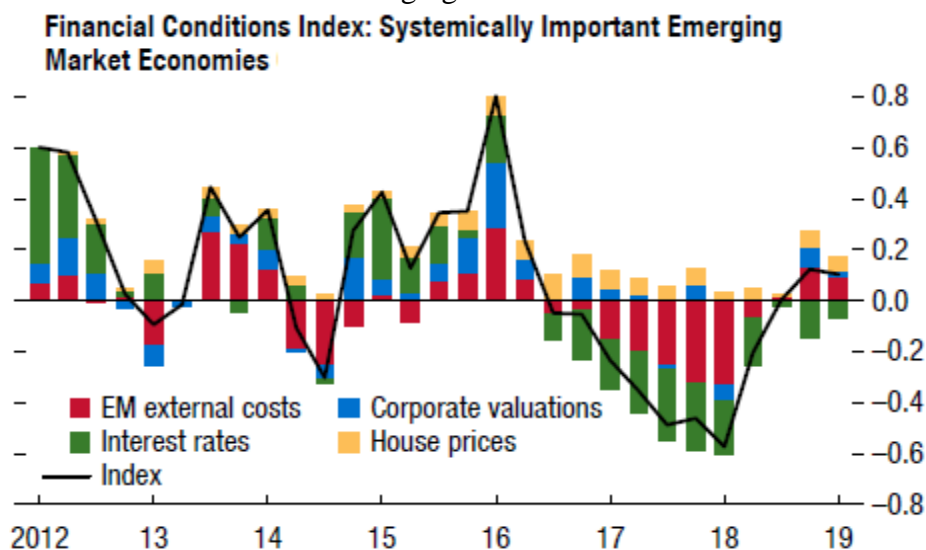
2. GLOBAL FINANCIAL CONDITIONS AND DEVIATIONS ASSOCIATED WITH GLOBAL GROWTH INDICES

It should be emphasized that the dynamics of economic growth related to global growth indices directly express the whole of the economic and financial reserves formed via the flexibility of monetary policy. For the monetary policy to reach a more flexible position in developed countries, these countries made some important changes in their current balance sheets. They inevitably revealed a harmonization between market participants and monetary policy (Mongelli, 2008: 51).

This process, which means the normalization of monetary policy, in short, has also created a transaction volume for further efficiency of forwarding fund transactions in the market by establishing a process for investors' expectations in interest rates. With the structural dynamics and financial dynamics of monetary policy having a faster political efficiency, a process that will positively affect the market's interest rates has aimed. This approach is a process in which structural market balances arising from market demand are also targeted. The European Central Bank has reviewed the interest rates for institutional evaluations, the house price index, and the index adjustments for other external costs after high external costs. In developing countries, in other words, it has been implemented with policies aimed at shrinking the markets afterward (Schioppa, 2002: 10).

Besides, it should emphasize that the financial conditions index, which shows the effect level of financial dynamics, has a global nature, which is generally formed regarding the USA's global impact level and the countries in the Eurozone. In terms of global financial deviations, the International Monetary Fund has preferred to continue without changing policy rates after 2018, as a maturing credit cycle would further reduce security gaps, but the refinancing transactions caused significant deviations in this regard. It can be said that this situation increases the concerns about global trade developments as a process where the leverage effect of monetary policy and fiscal policies related to fiscal regulations is particularly diminishing.

Efforts to facilitate credit conditions and create a balance between banks as related corporate financial institutions have played an important role, especially in emerging economies, throughout positively affected international trade options as a positive response to the stock market (European Central Bank, 2015: 23). This situation has formed the global framework of stabilization policies that can provide stable and net fiscal measurement dynamics in emerging markets systematically according to market prices and reduce high external borrowing costs. It is possible to follow up the financial conditions indexes at the global level in Chart 1 as related to Emerging Economies below:

Source: IMF (2019), *Vulnerabilities in A Maturing Credit Cycle-April 2019*, Chapter 1, Washington D.C.: International Monetary Fund (IMF), 2019, p. 3.

Graphic 1. Recent Changes in Financial Condition Indexes in Emerging Economies

As shown in Chart 1, the financial conditions index includes the dynamics that are included in the global level, and the most important dynamics within the scope of Emerging Market Economies are the relationship between external costs in the markets with interest rates and the index average values of corporate values as related to the household prices. In other words, the financial conditions index takes place as the average of these three main dynamics that are systemically affected by emerging market economies at the global level. As can be seen in Chart 1, the most important deviation of the index is interest rates.

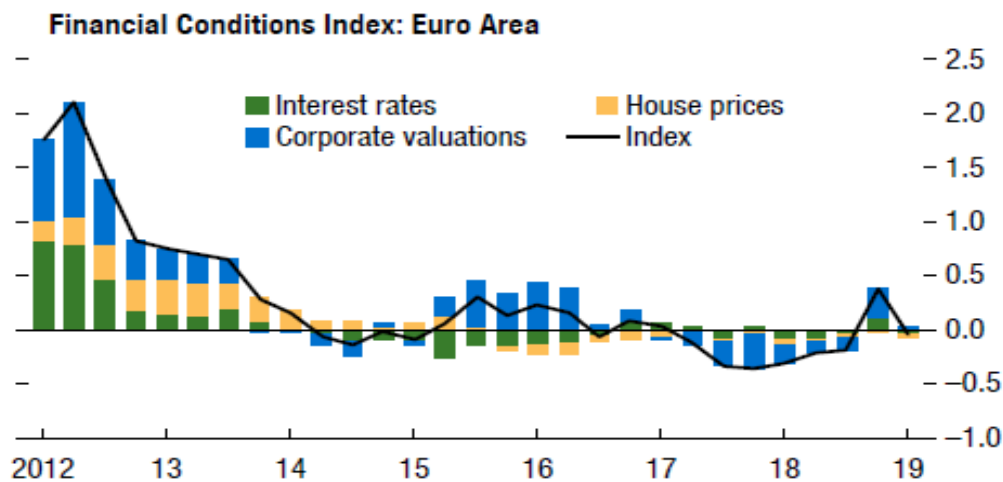
The volatile nature of interest rates at the global level and the increasing global average interest rates especially after 2012 are considered as the reasons for the significant deviations. The other issue that should be emphasized here is that the mutual balancing point of this is the increases in the corporate value and production index. Interest rates, which increased positively after 2012, entered a downward trend after 2016, which also affects external costs positively, which means that the financial condition index has been in the negative trend. In other words, it is seen that the negative index effect of the increase in external costs or the level of negative impact in emerging economies and the increase in interest rates act in parallel and in harmony with each other and are mutually affected by each other.

However, it is observed that external costs have increased even more in Emerging Market Economies as a result of the increasing trend of interest rates at global level after 2018, and household prices have also increased as institutional-organized production costs cause higher price increases (Cortina et al., 2018: 2). In some processes, financial conditions index may not reflect risk price measures and policies. In addition, the probability values of the financial tightening approaches in the global financial sector regarding growth and financial stability, which affect the loan amounts, must also reveal a harmonious real trend towards the economic growth targets (McKinsey Company, 2015: 14-15).

Therefore, the impact of fiscal global tightening in the global financial sector can sometimes create a market conflict that prevents recovery in the financial sector with predictable probabilities. It is also among our determinations that net increases in financial risks for growth are statistically significant in the near term, but that these risks have entered a historically positive period at a moderate level in the global level. If medium-sized enterprises change the rediscount quota of small and medium-sized enterprises, find political-legal support for the private enterprise's bond issuance put forth freer the practices in accessing financing resources within a comfortable set of rules. In other words the softening of asset management rules also positively affects these dynamics and financial condition, and which means that the financial condition index is positively affected like watched in Chart 1.

In addition, it is important to highlight the deviations in the global financial indices by addressing them also at the regional level on the basis of their relationship with the global level. It is possible to see similar deviations in the financial conditions indices in the Eurozone region, as well as in the Euro Area. In the Euro Area, where a positive process was experienced until 2016, especially in the period when corporate sectoral evaluations and it appears that interest rates increased after 2012 were weak, Euro Area, it appears that when tight monetary policies came to the fore after 2017 (European Parliament, 2019: 16). This phenomenon also means to unviable that price increasing took place in the Euro Area. It is seen that there are significant deviations in the financial condition index in Area. It is possible

to follow the deviations in the Euro zone within the framework of deviations dynamics as related to the financial condition index in chart 2 below:

Source: IMF (2019), *Vulnerabilities in A Maturing Credit Cycle-April 2019*, Chapter 1, Washington D.C.: International Monetary Fund (IMF), 2019, p. 3.

Graphic 2. The Financial Conditions Index Deviations in Euro Area

As seen in graph 2 above, deviations in the financial condition index show a congruent break-divergence trend associated with global financial deviations in the Euro Area. Two significant reasons for this situation can be mentioned. One of them is that the effect level of interest rate volatility on investments and savings in the Euro Area at the global level is almost at the same level as the level of impact at the global level. The second reason is that the relationship between household prices and interest rates affected sectoral balances at the same level in the Euro Area being like in the global levels. Even if the fact that the deviations in the financial condition index will continue in 2020 and 2021 after 2019 has come to the fore, it can be said that the positive increases in interest rates, albeit small, positively affect the financial vulnerability in term of the financial positive condition index (Angelopoulou et al, 2013: 25).

On the other hand, it appears that the Chinese economy, one of the emerging economies, directly affects the Eurozone region. It can be said that the tightening of financial regulations at the global level and deviations in institutional valuations after 2018 have also had a positive effect on the Eurozone region of the Chinese economy. In order to facilitate credit conditions, it is seen that commercial supportive policies have come to the fore as well as facilitating credit conditions under the leadership of the European Central Bank in the Eurozone region, and this process, which has also been positively affected by interest rates. In the brief, this fact has caused household prices to rise with a small positive effect. Nevertheless, from a systemic point of view, the existence of some financial risk concerns specific to the Euro Area should also be mentioned: It seems that these concerns, which have especially emerged recently, have come to the fore in the emerging economies in the Eurozone. Therefore, so far to minimize risks with an even tighter monetary policy have been taking meaningful fiscal options in term of aimed financial balances in recent years (European Commission, 2017: 12). Undoubtedly, these political approaches also bring about institutional supports, including regulatory incentives, in practice. Political approaches related

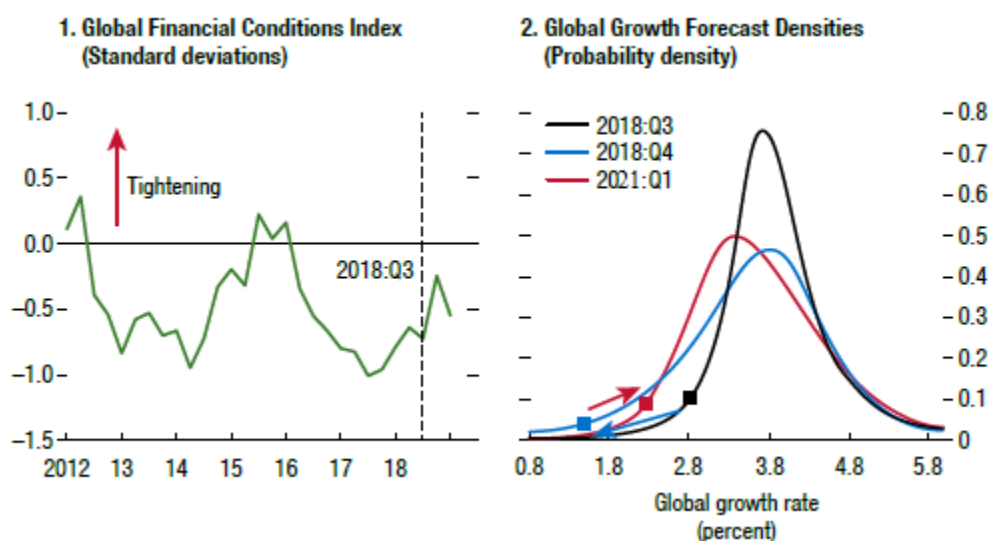
to the efforts of private enterprises in the Euro Area to seek support by issuing bonds and to avoid price risk measures in financial conditions indices had a positive effect after 2018 regarding the risk probability distribution with its effect in the global finance sector. Despite this, it appears that it is not possible to talk about the existence of a statistically significant risk standard in the near term (European Central Bank, 2019: 13).

3. GROWTH RISK ESTIMATES IN THE FINANCIAL CONDITIONS INDEX CHANGE PROCESS

In the process of changes in the financial condition index, risk estimates related to economic growth have an important place in understanding the impact level of the financial condition index in particular. In this respect, significant deviations in the global financial condition index after 2012 have created a meaningful structure with the position of financial conditions that started to improve after 2018. In this context, it can be said that the positive developments regarding global financial conditions emerged via monetary and financial tightening.

3.1. Economic Growth and Potential Growth Forecasts in the Financial Condition Index Process

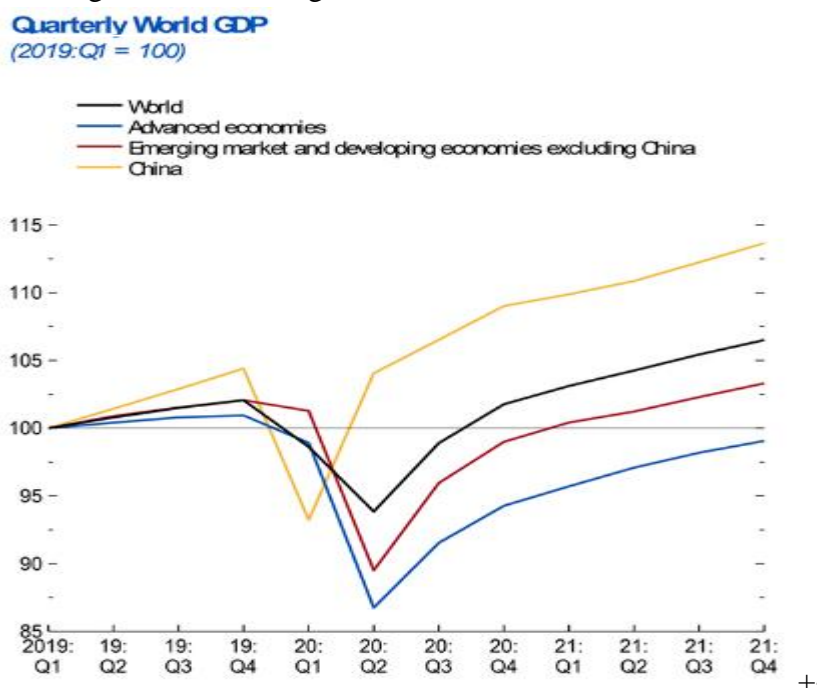
On the other hand, it is seen that stability risks are more constructible and represent a positive articulation process with the structural internal dynamics of financial conditions in the global plane, where medium-term financial stability plans take place in the process (United Nations, 2010: 94). In this sense, it is meaningful that the short-term risks are slightly higher globally. Estimated probability values regarding the impact of the global financial sector in achieving global economic growth and financial stability are meaningful with estimated future economic growth outcomes. The risk increase effects on the financial markets can understand the fact that the economic growth trends under risk are frequently subject to adverse scenarios and the position of the deviation records regarding economic growth. In Chart 3 below, it is possible to observe the post-2012 deviations of the global financial condition index by comparing it with the post-2018 economic growth risk estimates.

Source: IMF (2019), *Vulnerabilities in A Maturing Credit Cycle-April 2019*, Chapter 1, Washington D.C.: International Monetary Fund (IMF), 2019, p. 5.

Graphic 3. The Appearance of Financial Conditions Index and Growth Estimates in Deviation Process

As shown in Chart 3 above, it is especially understood that financial security vulnerabilities are likely to continue to increase, even if these risks have some moderate standard. It is observed that the increases in short-term security deficits in financial conditions have a decreasing trend from time to time, not reflecting on medium-term risk groups. However, as the global financial security deficits continue to remain high, it is understood that possible financial security deficits will emerge as a financial risk-balance problem in the post-2020 years. The fact that security gaps at the global economy level stem from structural problems, especially in monetary liquidity, maturity and currency mismatches, will result in further increase in financial stability risks (European Central Bank, 2007: 343). On the other hand, the systemic importance of this phenomenon can be explained by the fact that countries are subject to different levels of changes, especially regarding high vulnerabilities and GDP, and this situation brings to the agenda higher deviations in the financial condition index. As shown in Chart 4 below, the negative trend of the global financial condition index, especially after 2019, and the values of the declining index show possible deviations in global economic growth estimates:

Source: Menzie Chinn (2020), IMF World Economic Outlook, June Update Forecast, <https://talkmarkets.com/content/economics--politics/imf-world-economic-outlook-june-update-forecast?post=266664> (Accessed, March, 21.2021).

Graphic 4. Growth Risk Estimates In The Financial Change Conditions Process

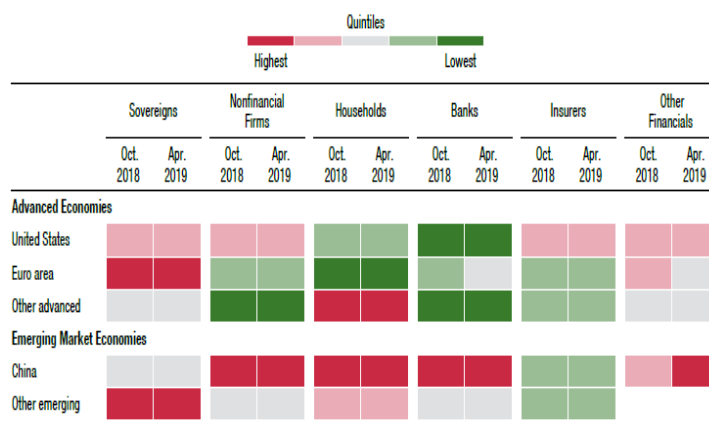
As seen on Graphic 4, considering 2019 and the years the post 2019 years , the negativity in the risk distribution process reveals that the process will continue in a negative process even if it is less likely after 2020 and 2021 when the process reaches its highest level. In this context, approaches to estimating the effect of the global financial condition index on economic growth reveal that negative economic growth expectations can be overcome by affirmation of short-term positive financial condition. Besides, if the issue is also considered

in term of Euro Area the financial security deficits will probably continue in 2021 and beyond as related to the financial vulnerability of Euro Area too. It is understood that trying to prevent medium-term financial risks and deviations with financial measures, in general, will find a place in the Euro Area as a priority (European Central Bank, 2021: 12-13).

3.2. Position of Financial Vulnerabilities in The Process of Financial Condition Index Variability

It is a fact that in the process of global financial deviations, some significant financial vulnerabilities at the global level related to the changes in the financial condition index took place in the process. This reality reveals some important results as it is evaluated within the scope of developed economies, Euro Area and emerging market economies as well as developing economies at the global level. At the top of these results, it is seen that financial fragility increased in a position equivalent to the deviations in the financial condition index for countries with high financial risk (Santoso and Sukada, 2009: 61). It is understood that households, banks and financial institutions such as insurance companies have shown significant differences in the emergence of the possible effects of these vulnerabilities, especially in the years after 2018. Especially in the Euro Area regions where the British currency is used predominantly, it is seen that financial fragility arising from monetary policy conflicts is at the highest level (European Central Bank, 2020: 63). On the other hand, the phenomenon of financial fragility is important in terms of revealing how foreign direct investments and portfolio investments have been affected by the global level. It is understood that the fact that financial vulnerabilities at the global level are included in the process as an important indicator of economic, political and social indicators affecting foreign capital investments and foreign capital movements, gives very meaningful results in terms of their relationship. Since financial instability is a concept that is closely related to the concepts of financial fragility and crisis at the global level, it is seen that it may cause instability in terms of financing investments at global level, especially due to borrowing. Certainly, this financial phenomenon put forth during periods when financial risk indices are also high. In other words, It is understood that in the risk process, in which financial condition indices are also negatively affected, structural differences cause possible regional financial shocks more frequently. In Table 1 below, it is possible to see regional risk assessments that emerged with structural problems in the post-2018 period when the financial condition index varied.

Table 1. Financial Fragilities by Sector and Region in The Change Process Financial Conditions

Source: IMF (2019), *Vulnerabilities in A Maturing Credit Cycle-April 2019*, Chapter 1, Washington D.C.: International Monetary Fund (IMF), 2019, p. 6.

As seen in Table 1 above, it is seen that the financial condition risk index is quite high in terms of the Chinese economy in the distribution of financial vulnerabilities in terms of sectors and regions. Afterwards, it is noteworthy that the financial risk condition index is negative in the Euro Area and other emerging economies, respectively. It appears that a situation in which financial balance criteria are directly affected by monetary and fiscal policies, especially in the USA and other developed economies, where there is a lower financial risk index after 2018. This financial phenomenon is observed that especially in emerging economies, domestic loan growth coincided with an increasing period in terms of national income and also increased financial vulnerabilities in a period of increased inflationary pressures. Undoubtedly, this phenomenon has put the financial condition index in a more negative process, and related to this, within the scope of emerging economies, it has brought some fragility risks regarding the ratio of foreign debt to GDP to be covered especially by foreign exchange reserves. In this context, this fact can be interpreted that this process, in which regional and sectoral financial fragilities differ, negatively affects the ratio of foreign trade balances to GDP (Blavasciunaite et al., 2020: 3).

On the other hand, the overvaluation of money, especially as Dollar, at the global level in the pre-crisis periods resulted in higher import increases in emerging economies, and the adverse effects of the payments balance sheet led to further increase in financial risk indices because of the increased phenomenon of financial fragility. In addition, it is understood that the negative impact of different monetary policies on sectors in different regions regarding regional financial vulnerabilities also affects negatively the total foreign exchange reserves. As a result of the fact that monetary reserves cause high sensitivity to speculative attacks in countries representing emerging economies, it is seen that the phenomenon of financial fragility creates a more effective negative financial condition effect in the Euro Area, especially with the banking system liabilities (Wagdi et al, 2019: 188). Besides, it appears that the negative impact of different monetary policies on sectors in different regions regarding regional financial vulnerabilities also affects negatively the total foreign exchange reserves. In addition, the low international reserves of developing countries have made these countries more vulnerable to banking and currency crises. In the result, this financial phenomenon has lead in term of the regional and sectoral increase in the financial fragility indices of countries that are developing in the Eurozone countries whose national income level is lower ([Ampudia](#) et al., 2016: 21).

4. CONCLUSION

The deviations in the financial condition indices at the global level have significant effects on global economic growth, as well as causing significant negative sectoral effects, especially after the crisis periods. In this respect, it appears that there are significant deviations in monetary and fiscal policies regarding developing countries, especially in emerging market economies. In this process, the increases in household prices cause significant deviations in financial condition indices as a process in which the deviation limits for production and production are equivalent to global interest rates in the markets. Financial

divergence indices show different fluctuations especially after 2012 and future predictions provide important clues that fiscal deficits and fragilities will continue compared to 2020 and beyond. This situation put forth that the existence of deviations at the global level is more prominent, especially in a place where emerging market economies are more affected. This fact put forth that the magnitudes in financial values as a proportion of the GDP even more negatively affect the middle-developed countries, which have security gaps at the level of corporate finance sectors. It has shown that the security gaps in corporate finance sectors in recent years constitute approximately seventy percent of the GDP at the global level. The important reason for this situation is that the global markets have entered a negative impact level because of the Dollarization phenomenon, which appears overvalued in global markets, and it has significant negative effects on financial fragility indices. According to the growth forecasts, the growth in the financial deviations process reveals that although these deviations in the financial cycle are lower in developed economies, especially in economies such as China, which target high economic growth trends, the levels of financial fragility increase more. On the other hand, financial vulnerabilities based on regional and sectors especially in the Euro Area after 2018-2019, have revealed a more negative economic divergence-fragility equivalent to the changes in financial condition indices, which showed an example of high and fragility. In developing economies, there was a financial fragility effect related to the economic growth targets, which generally appeared at a low level, but in 2018, different financial condition indexes have put forth due to different structural financial dynamics and growth differences in these countries after 2020. The issue that should be emphasized here is the prominent effect levels of some dynamics that cause financial fragility in countries representing emerging market economies and disrupt the global financial adaptation process in financial global cycles. Besides, it appears that the ratio of total debt to GDP in countries representing the Euro Area and other emerging market economies, differences in countries' indebtedness limits, periodic financial burdens brought about by production costs and borrowing costs have created a significant financial condition deviation toward to the financial fragility process. In this respect, it appears that some more subjective regional and sectoral dynamics needed to estimate the position of financial condition indices in the years after 2020. In other words, sectors or countries representing narrow regions should be evaluated with more specific features as related to the basis of financial condition indices. In other words, their position within the financial cycles in the process of global financial possible financial deviations necessitates that they should hand within this framework.

REFERENCES

Ampudia, M., Vlokhoven, H. Van and Żochowski, D. (2016), "Financial Fragility of Euro Area Households", Journal of Financial Stability 27(C), pp. 250-261.

Angelopoulou, E., Balfoussia, H. and Gibson, H. D. (2013), Building a Financial Conditions Index for the Euro Area and Selected Euro Area Countries: What Does It Tell Us about the Crisis?, European Central Bank Working Paper Series No. 1541 / May 2013, Frankfurt am Main: European Central Bank Publishing, 2013.

Blavasciunaite, D., Garsviene, L. and Matuzeviciute, K. (2020), Trade Balance Effects on Economic Growth: Evidence from European Union Countries, *Economies* 2020, 8(54), pp. 1-15.

Chinn, M. (2020), IMF World Economic Outlook, June Update Forecast, <https://talkmarkets.com/content/economics--politics/imf-world-economic-outlook-june-update-forecast?post=266664> (Accessed, March, 21.2021).

Cortina, J.J., Didier, T. and Schmukler, S. L. (2018), Corporate Borrowing in Emerging Markets: Fairly Long Term, but Only for a Few, Research & Policy Briefs: From the World Bank Chile Centre and Malaysia Hub, Washington D.C: World Bank Group Publishing, 2018.

European Central Bank (2007), Risk Measurement and Systemic Risk, Fourth Joint Central Bank Research Conference 8-9 November 2005, in Co-Operation with The Committee on The Global Financial System April 2007, Frankfurt am Main: European Central Bank Publication, 2007.

European Central Bank (2015), The Impact of The CRR and CRD IV on Bank Financing, Eurosystem Response to the DG FISMA Consultation Paper, Frankfurt am Main: European Central Bank Publishing, 2015.

European Central Bank (2019), A Tale of Two Decades: The ECB's Monetary Policy at 20, Working Paper Series, No 2346 / December 2019, Frankfurt am Main: European Central Bank Publishing, 2019.

European Central Bank (2020), Financial Integration and Structure in the Euro Area, March 2020, Frankfurt am Main: European Central Bank Publishing, 2020.

European Central Bank (2021), Economic Bulletin, Issue 1 / 2021, Frankfurt am Main: European Central Bank, 2021.

European Commission (2017), The Fiscal-Monetary Policy Mix in the Euro Area: Challenges at the Zero Lower Bound, Discussion Paper 060, July 2017, Brussels: European Commission Publishing, 2017.

European Parliament (2019), Monetary Policy in the Euro Area after Eight Years of Presidency of Mario Draghi: Where Do We Stand?, in-Depth Analysis Requested By The ECON Committee, Monetary Dialogue September 2019, Luxembourg: European Parliament Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, 2019.

Forster, K., Vasardani, M. and Ca' Zorzi, M. (2011), Euro Area Cross-Border Financial Flows and The Global Financial Crisis, Occasional Paper Series No 126 / July 2011, Frankfurt am Main: European Central Bank Publishing, 2011.

Henisz, W. J. and Zelner, B. A. (2010), The Hidden Risks in Emerging Markets, Cambridge, MA: Harvard Business Review, 2010.

IMF (2019), *Vulnerabilities in A Maturing Credit Cycle-April 2019*, Chapter 1, Washington D.C.: International Monetary Fund (IMF), 2019.

McKinsey Company (2015), *The Future of Bank Risk Management*, McKinsey Working Papers on Risk, Zurich: McKinsey Company Publishing, 2015.

Mongelli, F. P. (2008), *European Economic and Monetary Integration and The Optimum Currency Area Theory*, European Commission Economic Papers 302, February

2008, Brussels: European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs Publications, 2008.

OECD (2003), *Emerging Risks in the 21st Century: An Agenda for Action*, Paris: OECD Publishing, 2003.

Santoso, W. and Sukada, M. (2009), *Risk Profile of Households and The Impact on Financial Stability*, BIS Papers No 46, pp. 58-74.

Schioppa, T. P. (2002), *Central Banks And Financial Stability: Exploring A Land in Between*, in *The Transformation of The European Financial System Policy Panel Introductory Paper*, Second ECB Central Banking Conference 24-25 October 2002, Frankfurt am Main: European Central Bank Publishing, 2002.

Swiss Re Institute (2019), *Emerging Markets: The Silver Lining amid a Challenging Outlook*, Sigma No 1/2019, Zurich: Swiss Re Institute Publishing, 2019.

Terzi, N. and Uluçay, K. (2011), “The Role of Credit Default Swaps on Financial Market Stability”, *Procedia Social and Behavioural Sciences* 24 (2011), pp. 983–990.

United Nations (2010), *Corporate Governance in The Wake of The Financial Crisis*, United Nations Conference on Trade And Development, UNCTAD/DIAE/ED/2010/2, New York and Geneva: United Nations Publication, 2010.

Wagdi, O., Hasaneen, A. and Abouzeid, W. (2019), *Asian Journal of Finance & Accounting*, 11(2), pp. 186-206.

World Economic Forum (2021), *The Global Risks Report 2021*, 16th Ed., Cologny: World Economic Forum Publishing, 2021.

MARKA BİLİNİRLİĞİNDE SLOGANLARIN YERİ VE ETKİLİ SLOGAN ÖZELLİKLERİNİN BELİRLENMESİ¹**PLACE OF SLOGANS ON BRAND AWARENESS AND DETERMINATION OF EFFECTIVE SLOGAN CHARACTERISTICS****Uzm. Erol EFE**

ORCID:0000-0002-5729-4527

Dr. Öğr. Üyesi Hamit KAHRAMAN

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

İİBF Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü

ORCID: 0000- 0003- 3642- 0210

Özet

Artan teknolojik gelişmeler yeni ürünlerin bile kolaylıkla ve hızla taklit edilerek rakipler tarafından pazara sunulmasını kolaylaştırmaktadır. Bu durum işletmeler açısından rekabetin yoğun ve şiddetli bir hale gelmesine neden olmaktadır. Özellikle tüketiciler tarafından bilinirliği yüksek olan markalar rekabette avantajlı durumlar elde edebilmektedir. Ancak sürekli olarak tüketiciyle iletişim kurmaya çalışan birçok marka arasından sıyrılarak tüketicinin dikkatini çekebilen ve bilinirliği yüksek olan bir marka haline gelmek oldukça zordur. Dolayısıyla marka bilinirliğini artırma çabaları işletmelerin üzerinde önemle durduğu bir konu haline gelmiştir. Bu çabalardan biri de sloganlardır. İşletmeler markalarını ve sundukları faydaları anlatmak, kolayca hatırlanabilir olmak ve bilinirliklerini arttırmak için sloganlardan yoğun olarak yararlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı da gençler açısından marka bilinirliği üzerinde sloganların etkili olup olmadığını ve sloganların hangi tür özelliklere sahip olması gerektiğini tespit etmektir.

Çalışmanın teorik çerçevesinde marka ve marka bilinirliği kavramı, önemi, faydaları, sloganın önemi, özellikleri ve marka bilinirliği ile ilişkisi ele alınmıştır. Uygulamayla ilgili veriler Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İİBF öğrencilerinden toplanmıştır. Veri analizinde tanımlayıcı istatistiklerin ardından slogan özellikleri ve marka bilinirliği ifadelerine katılım dereceleri incelenmiştir. Daha sonra marka bilinirliği ifadelerine faktör analizi ve güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Son olarak hem slogan özellikleri ifadeleri hem de marka bilinirliği üzerinde T-Testi, Anova ve Welch analizi gerçekleştirilmiştir. Analizler sonucunda da slogan özelliklerinin ve marka bilinirliğinin cinsiyet, yaş, harcama ve kiminle yaşadığı açısından farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda arkadaşlarıyla yaşayan ve yüksek harcama düzeylerine sahip erkek öğrencilerde marka bilinirliği oluşturmak için sloganlara daha fazla önem verilmesinin gerekli olduğu düşünülebilir. Ayrıca erkeklere yönelik marka sloganlarında markanın faydalarına, olumlu duygular oluşturulmasına ve fiyata vurgu yapılmasına önem verilmesi önerilebilir. 18-20 yaş arasındaki öğrencilere yönelik sloganlar üretirken kelime oyunlarına, 21 ve daha üst yaşta olanlara yönelik sloganlarda fiyata, 24-26 yaşta olanlara yönelik sloganlarda faydaya, 27-29 yaşta olanlara ve arkadaşlarıyla

¹ Bu çalışma "Sloganın Marka Bilinirliğine Etkisi: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nde Bir Uygulama" isimli Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

yaşayanlara yönelik sloganlar da ise olumlu duygulara vurgu yapılması tavsiye edilebilir. Harcama düzeyleri açısından bakıldığında 2501-3000 TL arasında harcama yapan öğrencilere yönelik sloganlarda ise fiyat ve olumlu duygulara vurgunun öne çıkartılması gerektiği söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Marka, Slogan, Marka Bilinirliği

Abstract

Increasing technological developments facilitate the introduction to the market by imitating even new products easily and quickly by competitors. This causes competition to become intense and fierce for businesses. Brands with high awareness especially by consumers can obtain competitive advantages. However, it is very difficult to become a brand that can attract the attention of the consumer and has a high level of awareness by getting out of the many brands that are constantly trying to communicate with the consumer. Therefore, efforts to increase brand awareness have become an important issue for businesses. One of these efforts is slogans. Businesses benefit from the slogans intensely in order to explain their brands and the advantages they offer, to be easily remembered and to increase their awareness. The aim of this study is to determine whether or not slogans are effective on brand awareness and what kind of features slogans should have for young people.

In the theoretical framework of the study, the concept of brand and brand awareness, its importance, benefits, the importance of the slogan, its features and its relationship with brand awareness are discussed. The data about the application were collected from Kütahya Dumlupınar University FEAS students. In the data analysis, after the descriptive statistics, degree of participation in slogan characteristics and brand awareness statements were examined. Then, factor analysis and reliability analysis were applied to brand awareness statements. Finally, T-Test, Anova and Welch analysis were performed on both slogan features statements and brand awareness. As a result of these analyzes, it is determined that slogan characteristics and brand awareness differ in terms of gender, age, expenditure and with whom they live. In this respect, it can be thought that it is necessary to attach more importance to slogans in order to create brand awareness among male students who live with friends and with high spending levels. In addition, it may be suggested to give importance to the benefits of the brand, creating positive emotions and emphasizing the price in the slogans of brands for men. It may be advisable to emphasize word games while producing slogans for students between the ages of 18-20; price while producing slogans for students aged 21 and over, utility while producing slogans for students between the ages of 24-26, positive feelings while producing slogans for students between the ages of 27-29 and living with their friends. In terms of spending levels, it can be said that the slogans for students who spend between 2501-3000 TL should emphasize price and positive emotions.

Keywords: Brand, Slogan, Brand Awareness

GİRİŞ

Günümüzde birçok ulusal ve uluslararası işletmenin ve bu işletmelerin ürettiği ürün ve hizmetlerin var olduğu yoğun bir rekabet ortamında faaliyet gösterilmektedir. Genel olarak tüketiciler de ürünlerden en yüksek faydayı sağlamak amacıyla daha fazla bilinirliği olan

markalara yönelme eğiliminde bulunmaktadır. Dolayısıyla diğer işletmelerden sıyrılarak öne geçip rekabet avantajı elde etmek isteyen işletmeler müşterilerinin zihinlerine hitap etme çabası içerisinde girmişlerdir. Marka bilinirliği yüksek olan markalara karşı satın alma eğiliminin de daha fazla olacağı düşünüldüğünde bir işletmenin markası müşteriler tarafından ne kadar fazla biliniyorsa o kadar da ulusal ve uluslararası pazarlarda avantajlı hale gelecektir.

Marka, ürünlerin tüketici tarafından tanınmasını, zihninde yer edinmesini ve tercih edilmesini sağlamada son derece etkilidir. Hatta tüketiciyle iletişimi sağlayan ve ürünü rakiplerinden farklılaştıran unsur temelde markadır (Aktuğlu,2014:46). Her ne kadar marka bir iletişim kurma aracı olsa da bütün markaların müşteri nezdinde bilinirlikleri aynı değildir. Bu açıdan markanın kolay bir şekilde hatırlanabilmesine ve bilinirlik düzeyinin artırılmasına yönelik çalışmalara yönelmek bir gereklilik haline gelmiştir. Marka, hedef kitlesinin dışında çoğu insan tarafından bilinirliğe sahip olması için zihinlerde yer edinmiş olması gerekir. Markalar insanlara çağrışımlarda bulunarak hem kendilerini tanıtmada hem de pazarlama çabalarında öne geçebilmektedirler. Tüketicilerin çok farklı sebeplerle tercihlerde bulunmalarından dolayı markalar, tanıtım kanallarını verimli bir şekilde kullanmaları gerekmektedir (Yalman vd., 2012: 83).

Sloganlar da, markaya karşı müşterinin zihninde olumlu duygular oluşturarak markanın benimsenmesini ve bilinirliğini arttırmaya yardımcı olabilmektedir. Bu sebeple marka bilinirliğini artırma noktasında işletmeler, sloganlardan da yoğun bir şekilde yararlanma çabası içerisinde bulunmaktadır. Çünkü başarılı sloganlar markanın tüketiciye sempatik görünmesine ve tercih edilmesine olumlu katkı sunmaktadır. Bu çalışmada da sloganların marka bilinirliğine etkisi ve sloganlarda bulunması gereken özellikler gençler açısından incelenerek hem akademik çalışmalara hem de markalar için slogan belirleme çalışmaları içerisinde olanlara öneriler geliştirilmek istenmiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Marka ve Marka Bilinirliği Kavramı

Marka kavramı ilk kez Yunanistan'da ortaya çıktığı yönünde iddialar olmasına rağmen bazı araştırmacılar ise markalaşmanın Mısır'da da oluştuğunu iddia etmişlerdir. Marka, aslında İtalyanca bir kelime olup "marca" olarak yazılan kavram Türkçeye marka olarak geçmiştir (TDK, 2018). Markalaşmanın temeli üreticilerin ürünlerini diğer kişilerin ürünlerinden ayırt etmek için işaret koymaya başladıkları dönemlere dayanmaktadır (Karslı, 2015: 64). 1266 yılında İngiltere'de çıkarılan yasa ile ekmeklerin üzerine etiket basılması zorunlu hale gelmiştir (Aktuğlu, 2014: 46).

Markalaşmanın modern bir şekilde ele alınması ise 19.Yüzyılın sonlarına denk gelmektedir. Sanayi devrimiyle birlikte ekonomilerin gelişmesi, nüfusun yanı sıra şehirleşmesinin artmasıyla Pazar yapılarının değişmesi, üreticilerle tüketiciler arasındaki ilişkilerin artması ve pazarda yer edinme çabaları sonucu artık ürünler benzerlerinden ayrı bir şekilde algı uyandırma çabası içerisinde girerek marka kavramının öne çıkmasına katkı sağlamıştır (Özgüner, 2017: 7).

Türk Patent ve Marka Kurumu'na göre marka; bir faaliyetin ürünlerinin veya hizmetlerinin piyasada yer alan ürünlerden farklı olarak algılanmasını sağlamak amacıyla ve

marka sahibini açık ve net olarak korumaya sağlayacak açıklıkta olmasını sağlayan ve tanımlamaya yardımcı olabilecek renk, sayı ve sözcük gruplar olarak tanımlanmaktadır (www.turkpatent.gov.tr, 2019). Marka kavramıyla ilgili olarak literatürde birçok tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlamalarda genellikle kendine özgü isimi, teması, şekilleri, dizaynı, logo ve slogan ile mal ya da hizmetleri rakiplerden farklılaştıran, tüketicinin zihninde yer edinmeyi sağlayan, iletişim kuran, taklit edilebilmesini önleyen bir unsur olarak ele alınmaktadır. (Tokatlı, 2015: 8; Moraloğlu, 2014: 11; Kotler, 1998: 131; Ateşoğlu, 2003: 259; Erdil, 2004: 10).

Marka, tüketicilerin farklı üreticilere ait ürünleri ayırt etmesine yardımcı olur ama markalaşmak sade bir isme sahip olmak demek değildir. Marka kimlik çalışmaları sayesinde markaya çeşitli anlamlar yüklenmelidir (Kotler, 2000: 88). Başarılı markalar tüketici ihtiyaçlarını tatmin ederek satın alma davranışlarını etkilerler. Ancak marka, sadece ürünlerden elde edilen tatmin olma güdüsü olmayıp sahip olunan değerler ve tecrübeler toplamı ile işletme ve müşteri arasındaki bağıdır (Tosun, 2010: 10). Ayrıca marka, rekabette öne çıkmak için fiziksel farklılıklar yerine tercih edilebilecek ürüne değer katan soyut bir semboldür. Markalaşma, maddi unsurlar kadar maddi olmayan unsurlar yoluyla da bağ kurarak firmanın hedefleri doğrultusunda piyasadaki ürünleri farklılaştırarak konumlandırmasıdır (Erdil, 2004: 10).

Markalaşmanın en önemli unsuru bilinirlik olup her markanın bilinirliği kademe kademe artmaktadır (Şaylan, 2021). Marka bilinirliği, farklı koşullar ve ortamlarda tüketicilerin markayı tanımaları olarak ele alınmaktadır. Marka bilinirliği, bir markanın tüketici zihninde ne kadar güçlü olduğunun göstergesi olup marka tercihinde de etkiye sahiptir (Aaker, 1991: 36). Hatta satışı artırmanın yolu marka bilinirliğinden geçtiği için işletmeler artık ürün satışından ziyade marka bilinirliği stratejilerine yoğunlaşmaktadırlar (Keller, 1993: 3). İyi bir slogan, başarılı bir marka oluşturmanın vazgeçilemez şartı olarak gösterilmekte ve hatta iletişim stratejilerinde de sloganlar ön plana çıkmaktadır. Özellikle olumlu sloganlar marka bilinirliği ve hatırlanmasında da anahtar bir role sahiptir (Ateşoğlu, 2003: 260; Erdem, 2010: 140). Sloganlar özellikle marka isminin tekrar edilmesini sağlayarak marka bilinirliğini arttırmada önemli katkı sağlamaktadır. Örneğin “Moda Vakko’dur” sloganıyla sık sık tekrarlanan Vakko kelimesi ile markanın bilinirliği artmaktadır (Mucuk, 2001: 37).

Slogan Kavramının Tanımı, Özellikleri ve Marka Bilinirliği ile İlişkisi

Pazarlama açısından slogan, markayla ilgili tanımlayıcı, betimleyici ve ikna edici bilgileri aktarmayı sağlayan kolay hatırlanabilir mesajlar içeren sözcük gruplarıdır (Ateşoğlu, 2003: 260). Başka bir tanımda ise bir ürünün yararını anlatmak ve kolay bir şekilde hatırlanmasını sağlamak için mesajlardan oluşan kelime grubu olarak ele alınmıştır. Diğer bir tanımda da bir düşünceyi veya fikri yaymak için tüketicilerin zihninde kalıcılığı arttıran kısa ve çarpıcı nitelikte sahip söz ya da söz dizilimi olarak ifade edilmiştir. Sloganlar reklamların başarısında kilit bir unsur olup hatırlanmak ve tekrarlanmak üzere sürekli olarak insanların zihninde bulunmayı amaçlamaktadır (Gökalp, 2009: 28).

Başarılı bir marka olmak iyi bir slogan geliştirmekle başlamaktadır. İyi bir slogan tüketicinin zihninde yer edinierek markanın konumlandırılmasına büyük katkı sağlamakta ve

satın alma davranışlarını etkilemektedir Slogan geliştirmek için de öncelikle hedef kitle belirlenerek detaylı bir şekilde analiz edilmelidir (Aaker, 2017: 61). Sloganlar reklamlarla iletilmek istenilen fikri kısa ve öz sembollerle anımsatarak ürünlerin hedef kitle zihninde yer edinmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla sloganlar oluşturulurken hedef kitlenin kültürünü ve beklentilerini yansıtan bir dil seçilmelidir (Mengü, 2006: 114). Sloganlar etkili bir şekilde kullanıldıkça tüketici zihninde yer edinmesi ve markanın konumlanması açısından önemi de artmaktadır. Etkileyici bir slogan için sloganın orijinal olması önemlidir. Orijinal bir slogan markanın tüketici zihninde farklılaştırılmasını kolaylaştırmaktadır. Yoğun rekabet ortamında sürekli reklam iletilerine maruz kalan tüketiciler açısından da sloganların akılda kalıcı ve kolay hatırlanabilir olması gerekmektedir (Aktuğlu, 2011: 38). Başarılı bir slogan ortaya koymak için dikkat edilmesi gereken özellikler ise şunlardır (Demirel, 2012: 19-21; www.brandingturkiye.com, 2021; www.grafikerler.net, 2021; Ateşoğlu, 2003: 263);

- **Orijinal Olmalıdır:** Sloganın en önemli özelliklerinden biri rakiplerden sıyrılarak diğer markalardan ayrıştırmayı sağlamasıdır. Bu sebeple farklı yani özgün sloganlar üreterek orijinalliği sağlamak önemlidir. Markayı rakiplerinden farklılaştırmak sloganın temel hedefi olduğu için tüketicilerin duyarsız kalabileceği sıradan sözcüklerle slogan oluşturulmamalıdır. “Hayatın tadı”, “Mutluluğa kapak aç” ve “Her zaman Coca-Cola” sloganlarıyla orijinalliği yakalamada Coca-Cola güzel bir örnektir. “Kirlenmek güzeldir” sloganıyla OMO markası kirlenmeye marjinal ve olumlu açıdan bakmış ve öğrenmenin gereği olarak vurgulamış ve böylece farklılaşmayı başarmıştır.
- **İnanılır Olmalıdır:** Bir sloganın olumlu etki bırakması onun inandırıcılığına bağlıdır. Bu sebeple sloganların ürünlerin sunacağı faydayla uyumlu olması gerekmektedir. Örneğin; can güvenliğine önem veren Volvo markası “Hayat kurtarmak için tasarlandı” sloganıyla can güvenliğine verdiği önemi vurgulamış ve sloganı ile misyonunu başarılı bir şekilde uyumlaştırmıştır.
- **Marka İsmi Çağrıştırmalı:** Başarılı bir sloganda ya marka ismine yer verilmeli ya da marka ismi söylenmiyorsa bile markayı çağrıştırmalıdır. Örneğin “Aç kapa aç kapa Artema”, bu anlamda en başarılı marka çağrıştıran slogan örneği olarak gösterilmektedir.
- **Rekabetçi Olmalı:** Tüketiciler güçlü markalara daha çok güven duydukları için sloganlarda işletmenin gücünü göstermesi ve vurgulaması olumlu sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır. Vodafone’un “Fark var” reklam sloganlarıyla rakiplerinden farklı olduğunu iddia ederek vurgulaması onun rekabetçi olduğunu gösteren bir örnektir.
- **Olumlu Duygulara Sebep Olmalı:** İnsanlar duygusal varlıklar olduğu için duygulara hitap eden sloganlar kolayca benimsenmektedir. “Türkiye'nin Prestiji” sloganıyla Casper Computer milli duygulara hitap etmeye çalışmaktadır.
- **Kolayca Hatırlanabilir Olmalıdır:** Her gün yüzlerce reklamlarla karşılaşan tüketicilerin aklında kalan bir marka olmak için slogan ile marka iyi bir şekilde bütünleşmeli ve slogan duyulduğunda marka, marka duyulduğunda ise slogan hatırlanabilmelidir. Dolayısıyla hatırlanma oranlarını arttırmak adına sloganların kafiyeli, vezinli ve ses benzeşmelerine uygun kelimelerle oluşturulması doğru bir karar olacaktır. Örneğin; Avea “hayat avealı ya güzel” sloganıyla günlük hayatta sık

sık kullanılan “hayat” ve “güzel” sözcüklerini markasıyla birlikte kullanarak akılda kalıcı yani hatırlanabilir olmayı başarmıştır. Ayrıca Sek Süt markasının “içSek, büyüSek” sloganı da bu açıdan oldukça başarılı bir örnektir.

- **Sade ve Etkili Olmalıdır:** Az sözcükle yani en fazla dört kelime ile çok şeyler anlatılmalıdır. Nokia firması iki kelimeden oluşan “Connecting People” sloganıyla insanlar arası iletişim sağladığını kısa bir şekilde anlatabilmiştir.
- **Marka Farklılığını vurgulamalıdır:** Sloganlar markanın başlıca özelliklerini ve rakiplerine kıyasla sahip olduğu üstünlüklerini vurgular nitelikte olmalıdır.
- **Markanın Kişiliğini Yansıtmalıdır:** Tüketiciler kendi kişiliklerinin marka tarafından yansıtılmasını bekledikleri için markalar iletişim faaliyetlerinde bu vurguyu yapmalıdırlar (Kotler, 2014: 107). Tüketicilerle iletişimi biçimlendirmede marka kişiliği stratejik bir araçtır olarak ele alınmaktadır. Örneğin yenilikçiliği ve modernliği benimseyen bir marka bunu sloganında belirtmelidir. Bu çerçevede Arçelik’in “Arçelik demek yenilik demek” sloganı firmanın yenilikçi kişiliğini yansıtmayı amaçlamaktadır. Hatta büyük erdemlik barındırması açısından da Bosch’un ‘İnsanların güvenini kaybetmektense, para kaybetmeyi tercih ederim’ sloganı örnekler arasında gösterilebilir (Gökalp, 2009: 33).

Sloganlar bir düşünceyi tekrarlı bir şekilde ifade ederek işletmelerin amaçlarını tanımlayıp deyimlerle desteklemeye çalışır ve zihinlerde algı oluşturup yeniden hatırlanmasını amaçlamaktadır (Aktuğlu, 2011: 13). Sloganlar diğer iletişim araçlarıyla kıyaslandığında daha akılda kalıcı ve farkındalığı yüksek olan bir araçtır. Özellikle ritim ve tonlamalarla iletilmek istenilen düşüncenin benimsenmesinde yüksek rol oynamaktadır (Moralıoğlu, 2014: 20). Marka bilinirliğini arttırma ve hatırlanabilme açısından en etkili olan sloganlar ise reklamlarda yer alan sloganlardır (Özel ve Amcaoğlu, 2018: 31). Ancak sloganlar aynı zamanda reklamların da tüketiciler tarafından daha çabuk hatırlanmasını sağlayabilmektedir. Bunun yanı sıra sloganlar, ürünlerin faydaları hakkında bilgiler aktararak marka bilinirliği de oluşturmaktadır (Duane, 2002: 131). Dolayısıyla özellikle markaların faydalarını ve temel değerlerini müşterilerine aktarmak için reklamlarda tanıtım amaçlı olarak kullanılan sloganlar güçlü marka bilinirliği oluşturma ve hatırlanabilme aracıdır (Yıldız, 2008: 21).

METODOLOJİ

Araştırmanın Amacı, Önemi, Kapsamı ve Yöntemi

Yapılan literatür taramasından hareketle marka bilinirliğinde sloganların önemli bir etkiye sahip olduğu sık sık vurgulanmaktadır. Buradan hareketle bu etkinin ve etkiye sebep olan sloganların özelliklerine verilen önemin gençler açısından farklılık gösterip göstermediği araştırılmak istenmiştir. Bu kapsamda araştırmanın temelde iki amacı bulunmaktadır. Bu amaçlardan ilki, özellikle gençlerde sloganların marka bilinirliği üzerindeki etkisini ve bu etkiye yönelik algının demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaya çalışmaktır. Araştırmanın ikinci amacı ise; demografik değişkenlere göre gençler açısından sloganlarda bulunması gereken özelliklerin neler olduğunu tespit etmektir. Elde edilen bulgular sonucunda hem literatüre katkı sağlanması hem de hedef kitlelerinde marka bilinirliğini yükseltmek için kullanacakları sloganlarda hangi özelliklere önem vermeleri

gerektiği noktasında işletmelere yol gösterecek olması araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın ana kütesini Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnek büyüklüğü $e=0,05$ ve $\alpha=0,05$ düzeyinde hesap edilmiştir. 10.000 öğrenciden oluşan bir anakütle büyüklüğünde 370 öğrenciden oluşan bir örneklem büyüklüğü olarak yeterli kabul edilmektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2007: 72). Örneklem birimlerinin seçiminde orantısız tabakalı örneklem yöntemi ile ihtimalsiz örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi birlikte kullanılmıştır. Anket formu hazırlanırken Toker (2007), Gökoğlu (2013), Demirel (2012) ve Ateşoğlu'nun (2003) çalışmalarından faydalanılmıştır. Bu kapsamda veriler 2019/2020 eğitim ve öğretim yılında 10815 kayıtlı öğrenciye sahip İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde yüz yüze anket yöntemiyle 14 Ekim-18 Ekim 2019 tarihleri arasında 470 öğrenciden elde edilmiştir. Elde edilen verilere öncelikle frekans analizleri uygulanmış daha sonra faktör analizi, güvenilirlik analizi ve farklılık analizleri yapılarak yorumlanmıştır.

VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Veri analizinde öncelikle çalışmanın örnekleme ilişkin genel özellikleri belirleyebilmek amacıyla tanımlayıcı istatistikler çerçevesinde frekans ve yüzde dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri Açısından Betimleyici İstatistiklere İlişkin Bulgular

		N	Yüzde
Cinsiyet	Kız	211	44.9
	Erkek	259	55.1
	Toplam	470	100
Yaş	18-20 yaş	121	25.7
	21-23 yaş	124	26.4
	24-26 yaş	118	25.1
	27-29 yaş	76	16.2
	30 ve üzeri yaş	31	6.6
	Toplam	470	100
Aylık Ortalama Harcama Düzeyi	750 den az	23	4.9
	751-1000	67	14.3
	1001-1500	64	13.6
	1501-2000	75	16.0
	2001-2500	148	31.5
	2501-3000	33	7.0
	3001 ve üzeri	60	12.8
	Toplam	470	100
Eğitim Düzeyi	Lisans	420	89.4
	Yüksek lisans	25	5.3
	Doktora	25	5.3
	Toplam	470	100
Kayıtlı Olduğunuz Lisans Programı	İşletme	60	12.8
	İktisat	60	12.8

	Maliye	60	12.8
	Kamu Yönetimi	60	12.8
	Ekonometri	60	12.8
	Uluslararası ticaret ve finans	60	12.8
	Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler	60	12.8
	Toplam	420	89.4
Kiminle Yaşadığı	Aile	236	50.2
	Tek	104	22.1
	Arkadaşlarla	130	27.7
	Toplam	470	100
Memleketin Bulunduğu Bölge	Marmara Bölgesi	117	24.9
	Ege Bölgesi	155	33.0
	İç Anadolu Bölgesi	51	10.9
	Akdeniz Bölgesi	56	11.9
	Doğu Anadolu Bölgesi	47	10
	Karadeniz Bölgesi	30	6.4
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	14	3.0
	Toplam	470	100

Tablo 1’de Kütahya Dumlupınar üniversitesi İİBF bölümünde eğitim gören öğrencilerin cinsiyet, yaş, aylık harcama düzeyleri, eğitim düzeyleri, kayıtlı oldukları program, kiminle yaşadığı ve memleketlerine ilişkin değişkenlerin betimleyici istatistiklerine yer verilmiştir. Katılımcılardan 211 öğrenci kız, 259 öğrencinin ise erkek olduğu belirlenmiştir. İİBF öğrencilerin yaş grupları incelendiğinde; %52.1’inin 18-23 yaş arasında yer aldığı %25.1’inin ise 24-26 yaş arasında bulunduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin %80.2’sinin aylık 2500 TL’den daha az harcama düzeyine sahip olduğu 2501-3000 TL arasında harcamada bulunan 33 kişi, 3001 TL ve üzeri harcamada bulunan 60 kişi olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin yarısı aileleri ile yaşamakta diğer yarısı ise tek veya arkadaşlarıyla yaşamaktadır. Öğrencilerin %57.9’u memleketlerinin Marmara bölgesinde veya Ege bölgesinde bulunduğunu ifade etmiştir. Güneydoğu Anadolu bölgesinden ise oldukça az öğrencinin bulunduğu gözlemlenmektedir. %10-11’lik dilimi ise Akdeniz, Doğu Anadolu veya İç Anadolu bölgelerinden herhangi biri olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2: Marka Bilinirliğiyle İlgili İfadelere Katılma Derecelerine İlişkin Bulgular

	Ortalama	Standart Sapma	Durum
Her markanın kesinlikle bir sloganı olmalıdır.	3,57	1,34	Orta
Bir markanın sloganı o markanın bilinirliğini arttırmaktadır.	3,91	1,01	Yüksek
Sloganlar sayesinde bir markanın yıllarca akılda kalması sağlanabilir.	4,04	,87	Yüksek
Sloganlar markaların tüketiciler tarafından hatırlanmasını kolaylaştırmaktadır.	4,29	,78	Yüksek
Sloganı olan markalar olmayan markalara göre daha fazla bilinirliğe sahiptir.	4,47	,66	Yüksek

Ortalama: 1-2,33 (Düşük), 2,34-3,66 (Orta), 3,67-5 (Yüksek)

“Her markanın kesinlikle bir sloganı olmalıdır.” ifadesine öğrenciler orta düzeyde katılmaktadırlar. “Bir markanın sloganı o markanın bilinirliğini arttırmaktadır.”, “Sloganlar sayesinde bir markanın yıllarca akılda kalması sağlanabilir.”, “Sloganlar markaların

tüketiciler tarafından hatırlanmasını kolaylaştırmaktadır.” “Sloganı olan markalar olmayan markalara göre daha fazla bilinirliğe sahiptir.” ifadelerine ise yüksek düzeyde katılmaktadırlar. Fakat öğrencilerin en yüksek düzeyde olumlu baktıkları ifade ise “sloganı olan markalar olmayan markalara göre daha fazla bilinirliğe sahiptir.” ifadesinin olduğu görülmüştür.

Tablo 3: Slogan Özellikleri İle İlgili İfadelere Katılma Derecelerine İlişkin Bulgular

	Ortalama	Standart Sapma	Durum
Bir slogan, diğer markaların sloganlarından farklı yani orijinal olmalıdır	3,83	0.85	Yüksek
Sloganlarda kafiyeli ve yinelenen kelimelerle kelime oyunları yapılmalıdır.	3,84	0.84	Yüksek
Sloganlar mizahi ve esprili olmalıdır.	3,86	0.94	Yüksek
Sloganlarda marka ismine yer verilmelidir.	3,96	0.94	Yüksek
Sloganlar markanın rakiplerden üstünleri hakkında bilgi verilmelidir.	4,02	1.04	Yüksek
Sloganlar basit olmalı yani az sözle çok şey anlatmalıdır	3,97	0.97	Yüksek
Sloganlar inandırıcı yani markanın vaat ettikleri ile uyumlu olmalıdır.	4,19	0.95	Yüksek
Sloganlar markayı rakiplerinden farklılaştırmalıdır.	4,24	0.89	Yüksek
Sloganlarda markanın tüketicilere sağlayacağı faydalar vurgulanmalıdır.	4,39	0.79	Yüksek
Sloganlar tüketicilerde olumlu duygular oluşturmalıdır.	4,43	0.78	Yüksek
Sloganlar markanın kişiliğini yansıtabilmeselidir.	4,44	0.68	Yüksek
Sloganlar markanın fiyatına ilişkin vurgulama yapmalıdır.	4,59	0.62	Yüksek
Sloganlar ürün kalitesi hakkında bilgi verilmelidir	4,45	0.73	Yüksek

Sloganların özellikleriyle ilgili ifadelerin tümüne ise öğrencilerin yüksek düzeyde olumlu bir şekilde katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak öğrencilerin en yüksek düzeyde katıldıkları ifade ise “sloganlar markanın fiyatına ilişkin vurgulama yapmalıdır.” ifadesidir.

Marka Bilinirliğine İlişkin Faktör ve Güvenirlik Analizleri

Tablo 4: Marka Bilinirliği Faktör Analizi

Sloganlar sayesinde bir markanın yıllarca akılda kalması sağlanabilir.	.920
Bir markanın sloganı o markanın bilinirliğini arttırmaktadır.	.910
Her markanın kesinlikle bir sloganı olmalıdır.	.887
Sloganlar markaların tüketiciler tarafından hatırlanmasını kolaylaştırmaktadır.	.784
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterliliği Ölçütü	.776
Barlett Küresellik Testi	Approx. Chi-Square 1304.705
	Df 6
	Sig. .000
	Toplam Açıklanan Varyans %76.877

Örneklemin faktör analizi için yeterliliğini belirlemek amacıyla elde edilen KMO katsayısının 0,77'ye eşit olması örneklemin faktör analizi için yeterli olduğunu belirtmektedir. Barlett küresellik testinin anlamlılık düzeyinin ise 0,05'ten küçük olması

veriler ile faktör analizinin uygulanabileceğini göstermektedir. Faktör analizi için örneklem yeterliliğinin sağlanması ve verilerin faktör analizi için uygunluğunun belirlenmesinin ardından faktör yükleri matrisi elde edilmiştir. Faktörler belirlenirken özdeğer ölçütüne göre 1'den büyük özdeğere sahip faktörler dikkate alınmıştır. Faktör yükleri matrisine ulaşıldıkça 0,50'den büyük faktör yüküne sahip maddelerin faktörü yeterince iyi açıklayabilen maddeler olduğu kabul edilerek 0,50'den daha az faktör yüküne sahip madde analiz kapsamına alınmamıştır. Bu sebeple 0,50'den daha az faktör yüküne sahip olan "Sloganı olan markalar olmayan markalara göre daha fazla bilinirliğe sahiptir." ifadesi çıkarılmıştır. Sonuç olarak marka bilinirliği ile ilgili ifadelerle yapılan faktör analizi sonucunda marka bilinirliği tek bir faktör etrafında toplanmıştır.

Faktör analizi sonrası marka bilinirliğine ilişkin güvenilirlik analizi yapılmış ve 0,855 Cronbach α değeri ile yüksek güvenilirlik düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Slogan Özellikleri ve Marka Bilinirliğine İlişkin Farklılık Analizi Bulguları

Tablo 5: Cinsiyet Değişkenine Göre Slogan Özellikleriyle İlgili İfadelere İlişkin T Testi Bulguları

		N	Ortalama	T testi
Bir slogan, diğer markaların sloganlarından farklı yani orijinal olmalıdır	Kız	211	3,8531	,593
	Erkek	259	3,8108	
Sloganlarda kafiyeli ve yinelenen kelimelerle kelime oyunları yapılmalıdır.	Kız	211	3,8246	,685
	Erkek	259	3,8571	
Sloganlar mizahi ve esprili olmalıdır.	Kız	211	3,8436	,717
	Erkek	259	3,8764	
Sloganlarda marka ismine yer verilmelidir.	Kız	211	3,8815	,098
	Erkek	259	4,0309	
Sloganlar markanın rakiplerden üstünleri hakkında bilgi vermelidir.	Kız	211	3,9526	,230
	Erkek	259	4,0695	
Sloganlar basit olmalı yani az sözle çok şey anlatmalıdır	Kız	211	3,9100	,212
	Erkek	259	4,0232	
Sloganlar inandırıcı yani markanın vaat ettikleri ile uyumlu olmalıdır.	Kız	211	4,1327	,235
	Erkek	259	4,2394	
Sloganlar markayı rakiplerinden farklılaştırmalıdır.	Kız	211	4,1754	,189
	Erkek	259	4,2857	
Sloganlarda markanın tüketicilere sağlayacağı faydalar vurgulanmalıdır.	Kız	211	4,2701	,003
	Erkek	259	4,4942	
Sloganlar tüketicilerde olumlu duygular oluşturmalıdır.	Kız	211	4,3460	,050
	Erkek	259	4,4903	
Sloganlar markanın kişiliğini yansıtabilmelidir.	Kız	211	4,4265	,602
	Erkek	259	4,4595	
Sloganlar markanın fiyatına ilişkin vurgulama yapmalıdır.	Kız	211	4,5118	,023
	Erkek	259	4,6448	
Sloganlar ürün kalitesi hakkında bilgi vermelidir	Kız	211	4,4360	,646
	Erkek	259	4,4672	

Tablo 5'de sloganların özellikleri ile ilgili her bir ifadeye ilişkin ortalamaların kadın ve erkekler arasında farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla uygulanan t testi

sonuçları verilmiştir. “Sloganlarda markanın tüketicilere sağlayacağı faydalar vurgulanmalıdır.”, “Sloganlar tüketicilerde olumlu duygular oluşturmaldır.” ve “Sloganlar markanın fiyatına ilişkin vurgulama yapmalıdır” ifadeleri kız ve erkeklere göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Diğer ifadelerin ise kız ve erkekler arasında anlamlı şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu açıdan erkeklerin kızlara göre sloganlarda markanın tüketicilere sağlayacağı faydaları vurgulamasına, tüketicilerde olumlu duygular oluşturmaya ve markanın fiyatına ilişkin vurgulama yapmasına daha fazla önem verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 6: Yaş Değişkenine Göre Slogan Özellikleriyle İlgili İfadelere İlişkin Anova ve Welch Testi Bulguları

		N	Ortalama	Levene İstatistiği	Anova (P)	Welch (P)
Bir slogan, diğer markaların sloganlarından farklı yani orijinal olmalıdır	18-20	121	4,0331	,019		,110
	21-23	124	3,7984			
	24-26	118	3,7627			
	27-29	76	3,7237			
	30 ve üzeri	31	3,6774			
	Toplam	470	3,8298			
Sloganlarda kafiyeli ve yinelenen kelimelerle kelime oyunları yapılmalıdır.	18-20	121	4,0992	,000		,006
	21-23	124	3,8145			
	24-26	118	3,8051			
	27-29	76	3,6842			
	30 ve üzeri	31	3,4839			
	Toplam	470	3,8426			
Sloganlar mizahi ve esprili olmalıdır.	18-20	121	3,9835	,000		,359
	21-23	124	3,9032			
	24-26	118	3,8220			
	27-29	76	3,8026			
	30 ve üzeri	31	3,5161			
	Toplam	470	3,8617			
Sloganlarda marka ismine yer verilmelidir.	18-20	121	3,9339	,000		,211
	21-23	124	4,0887			
	24-26	118	3,9831			
	27-29	76	3,9474			
	30 ve üzeri	31	3,5484			
	Toplam	470	3,9638			
Sloganlar markanın rakiplerden üstünleri hakkında bilgi vermelidir.	18-20	121	3,8843	,000		,099
	21-23	124	4,1935			
	24-26	118	4,0254			
	27-29	76	4,0526			
	30 ve üzeri	31	3,7097			
	Toplam	470	4,0170			
Sloganlar basit olmalı yani az sözle çok şey anlatmalıdır	18-20	121	4,0083	,025		,320
	21-23	124	4,0565			
	24-26	118	3,9492			
	27-29	76	3,9605			
	30 ve üzeri	31	3,6129			
	Toplam	470	3,8298			

	Toplam	470	3,9723		
Sloganlar inandırıcı yani markanın vaat ettikleri ile uyumlu olmalıdır.	18-20	121	4,2479	,000	,503
	21-23	124	4,1935		
	24-26	118	4,2373		
	27-29	76	4,1711		
	30 ve üzeri	31	3,8387		
	Toplam	470	4,1915		
Sloganlar markayı rakiplerinden farklılaştırmalıdır.	18-20	121	4,1901	,097	,442
	21-23	124	4,2661		
	24-26	118	4,3220		
	27-29	76	4,2237		
	30 ve üzeri	31	4,0000		
	Toplam	470	4,2362		
Sloganlarda markanın tüketicilere sağlayacağı faydalar vurgulanmalıdır.	18-20	121	4,3306	,089	,023
	21-23	124	4,4194		
	24-26	118	4,5085		
	27-29	76	4,4342		
	30 ve üzeri	31	4,0000		
	Toplam	470	4,3936		
Sloganlar tüketicilerde olumlu duygular oluşturmalıdır.	18-20	121	4,3388	,031	,000
	21-23	124	4,4758		
	24-26	118	4,5085		
	27-29	76	4,5263		
	30 ve üzeri	31	4,0000		
	Toplam	470	4,4255		
Sloganlar markanın kişiliğini yansıtabilmelidir.	18-20	121	4,3140	,273	,127
	21-23	124	4,4919		
	24-26	118	4,5339		
	27-29	76	4,4474		
	30 ve üzeri	31	4,4194		
	Toplam	470	4,4447		
Sloganlar markanın fiyatına ilişkin vurgulama yapmalıdır.	18-20	121	4,2727	,000	,000
	21-23	124	4,6452		
	24-26	118	4,7712		
	27-29	76	4,6447		
	30 ve üzeri	31	4,7097		
	Toplam	470	4,5851		
Sloganlar ürün kalitesi hakkında bilgi vermelidir	18-20	121	4,3388	,027	,045
	21-23	124	4,4435		
	24-26	118	4,6017		
	27-29	76	4,3816		
	30 ve üzeri	31	4,5484		
	Toplam	470	4,4532		

Tablo 6’da sloganların özellikleri ile ilgili her bir sorunun yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla uygulanan anova ve welch testi sonuçları verilmiştir. Buna göre; “Sloganlarda markanın tüketicilere sağlayacağı faydalar vurgulanmalıdır.” ifadesinde varyansların eşitliği varsayımı sağlandığı için ($0,05 < 0,089$) anova olasılık değerine göre değerlendirme yapılmış ve yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir ($0,05 > 0,023$). Tukey post hoc testine göre söz konusu

farklılık 24-26 yaş arasındaki öğrencilerin 30 ve üzeri yaş grubundaki öğrencilere göre sloganlarda fayda vurgusuna daha fazla önem verdiği sonucuna ulaşılmıştır. “Sloganlarda kafiyeli ve yinelenen kelimelerle kelime oyunları yapılmalıdır.” ifadesinde varyansların eşitliği varsayımı sağlanamadığı için ($0,05 > 0,000$) welch testi uygulanmış ve yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($0,05 > 0,006$). Tamhane post hoc testine göre tespit edilen farklılık 18-20 yaş arası öğrencilerin 27 ve üzeri yaşa sahip öğrencilere göre sloganlardaki kafiyeli ve yinelenen kelime oyunlarına daha olumlu baktığı yönündedir. Welch testi olasılık değerine göre; “Sloganlar markanın fiyatına ilişkin vurgulama yapılmalıdır.” ifadesi de öğrencilerin yaş gruplarına göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($0,05 < 0,000$). Oluşan bu farklılık 18-20 yaş arasında bulunan öğrencilerin diğer yaş gruplarında bulunanlara göre sloganlarda fiyat vurgusuna önem vermedikleri şeklindedir. “Sloganlar tüketicilerde olumlu duygular oluşturmaktadır.” İfadesinde ise 18-20 yaş arasında bulunanlar 21-29 yaş arasındaki öğrencilere göre sloganlarda olumlu duygular oluşturulmasına daha az önem verirken, 27-29 yaş arasındaki öğrenciler ise diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. “Sloganlar ürün kalitesi hakkında bilgi vermelidir.” ifadesi ise yaş gruplarına göre farklılık göstermesine rağmen Tamhane post hoc testine göre gruplar arasında herhangi bir farklılık tespit edilememiştir. Ayrıca sloganların özellikleri içerisinde yer alan diğer ifadeler de öğrencilerin yaş gruplarına göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermemektedir.

Tablo 7: Harcama Değişkenine Göre Slogan Özellikleriyle İlgili İfadelere İlişkin Anova ve Welch Testi Bulguları

		N	Ortalama	Levene İstatistiği	Anova (P)	Welch (P)
Bir slogan, diğer markaların sloganlarından farklı yani orijinal olmalıdır	750 den az	23	4.0000	,098	,082	
	751-1000	67	3.9254			
	1001-1500	64	3.8750			
	1501-2000	75	3.8667			
	2001-2500	148	3.8784			
	2501-3000	33	3.4848			
	3001 ve üzeri	60	3.6333			
Sloganlarda kafiyeli ve yinelenen kelimelerle kelime oyunları yapılmalıdır.	750 den az	23	4.0000	,002		,033
	751-1000	67	3.9701			
	1001-1500	64	3.8438			
	1501-2000	75	3.9333			
	2001-2500	148	3.8784			
	2501-3000	33	3.5455			
	3001 ve üzeri	60	3.6000			
Sloganlar mizahi ve esprili olmalıdır.	750 den az	23	4.0870	,000		,458
	751-1000	67	3.8657			
	1001-1500	64	3.7969			
	1501-2000	75	3.8800			
	2001-2500	148	3.9459			
	2501-3000	33	3.7576			
	3001 ve üzeri	60	3.6667			
Sloganlarda marka ismine yer verilmelidir.	750 den az	23	4.0870	,001		,441
	751-1000	67	3.9403			

	1001-1500	64	3.7813		
	1501-2000	75	4.0667		
	2001-2500	148	4.0473		
	2501-3000	33	3.9394		
	3001 ve üzeri	60	3.8167		
Sloganlar markanın rakiplerden üstünleri hakkında bilgi vermelidir.	750 den az	23	4.0435	,201	,372
	751-1000	67	3.9701		
	1001-1500	64	3.7813		
	1501-2000	75	4.0667		
	2001-2500	148	4.1081		
	2501-3000	33	4.2121		
	3001 ve üzeri	60	3.9167		
Sloganlar basit olmalı yani az sözle çok şey anlatmalıdır	750 den az	23	4.1739	,631	,248
	751-1000	67	4.0149		
	1001-1500	64	3.7656		
	1501-2000	75	3.9200		
	2001-2500	148	4.0811		
	2501-3000	33	4.0606		
	3001 ve üzeri	60	3.8167		
Sloganlar inandırıcı yani markanın vaat ettikleri ile uyumlu olmalıdır.	750 den az	23	4.2609	,131	,702
	751-1000	67	4.1194		
	1001-1500	64	4.1406		
	1501-2000	75	4.1467		
	2001-2500	148	4.2973		
	2501-3000	33	4.2424		
	3001 ve üzeri	60	4.0667		
Sloganlar markayı rakiplerinden farklılaştırmalıdır.	750 den az	23	4.2174	,413	,900
	751-1000	67	4.1493		
	1001-1500	64	4.2031		
	1501-2000	75	4.2133		
	2001-2500	148	4.3108		
	2501-3000	33	4.3030		
	3001 ve üzeri	60	4.1833		
Sloganlarda markanın tüketicilere sağlayacağı faydalar vurgulanmalıdır.	750 den az	23	4.3043	,013	,168
	751-1000	67	4.2985		
	1001-1500	64	4.2813		
	1501-2000	75	4.3733		
	2001-2500	148	4.5338		
	2501-3000	33	4.4848		
	3001 ve üzeri	60	4.2833		
Sloganlar tüketicilerde olumlu duygular oluşturmalıdır.	750 den az	23	4.3478	,031	,000
	751-1000	67	4.2985		
	1001-1500	64	4.3750		
	1501-2000	75	4.4000		
	2001-2500	148	4.5068		
	2501-3000	33	4.5455		
	3001 ve üzeri	60	4.4167		
Sloganlar markanın kişiliğini yansıtabilmelidir.	750 den az	23	4.3478	,182	,510
	751-1000	67	4.3433		
	1001-1500	64	4.4219		

	1501-2000	75	4.4133		
	2001-2500	148	4.4730		
	2501-3000	33	4.6364		
	3001 ve üzeri	60	4.4833		
Sloganlar markanın fiyatına ilişkin vurgulama yapmalıdır.	750 den az	23	4.2609	,000	,001
	751-1000	67	4.4030		
	1001-1500	64	4.5313		
	1501-2000	75	4.6000		
	2001-2500	148	4.6351		
	2501-3000	33	4.8485		
	3001 ve üzeri	60	4.6833		
Sloganlar ürün kalitesi hakkında bilgi vermelidir	750 den az	23	4.3913	,005	,405
	751-1000	67	4.3731		
	1001-1500	64	4.4063		
	1501-2000	75	4.3867		
	2001-2500	148	4.5000		
	2501-3000	33	4.6667		
	3001 ve üzeri	60	4.4667		

Tablo 7’de sloganların özellikleri ile ilgili ifadelerin öğrencilerin harcama düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Her harcama gruplarına göre sadece “Sloganlarda kafiyeli ve yinelenen kelimelerle kelime oyunları yapılmalıdır.”, “Sloganlar tüketicilerde olumlu duygular oluşturmaldır.” ve “Sloganlar markanın fiyatına ilişkin vurgulama yapılmalıdır.” ifadelerinde anlamlı bir şekilde farklılık tespit edilmiştir. Ancak “Sloganlarda kafiyeli ve yinelenen kelimelerle kelime oyunları yapılmalıdır.” ifadesine ilişkin Tamhane post hoc testine göre gruplar arasında herhangi bir farklılık tespit edilmemiştir. “Sloganlar markanın fiyatına ilişkin vurgulama yapılmalıdır.” ifadesine ilişkin yapılan Tamhane post hoc testine göre 2501-3000 TL harcama düzeyine sahip öğrencilerin 751-1500 TL harcama düzeyine sahip öğrencilere göre sloganlarda fiyat vurgusuna daha fazla önem verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde “Sloganlar tüketicilerde olumlu duygular oluşturmaldır.” ifadesine ilişkin Tamhane post hoc testinde de 1501 TL ve daha fazla harcama yapan öğrencilerin 1000 TL ve daha az harcama yapan öğrencilere göre sloganlarda olumlu duygulara yer verilmesine daha fazla önem gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 8: Yaşanılan Yer Değişkenine Göre Slogan Özellikleriyle İlgili İfadelere İlişkin Anova ve Welch Testi Bulguları

		N	Ortalama	Levene İstatistiği	Anova (P)	Welch (P)
Bir slogan, diğer markaların sloganlarından farklı yani orijinal olmalıdır	Aile	236	3.9025	0,701	0,177	
	Tek	104	3.7500			
	Arkadaşlarla	130	3.7615			
Sloganlarda kafiyeli ve yinelenen kelimelerle kelime oyunları yapılmalıdır.	Aile	236	3.9025	0,380	0,173	
	Tek	104	3.8462			
	Arkadaşlarla	130	3.7308			

Sloganlar mizahi ve esprili olmalıdır.	Aile	236	3.9025	0,023	0,588
	Tek	104	3.7885		
	Arkadaşlarla	130	3.8462		
Sloganlarda marka ismine yer verilmelidir.	Aile	236	3.9407	0,006	0,857
	Tek	104	3.9808		
	Arkadaşlarla	130	3.9923		
Sloganlar markanın rakiplerden üstünleri hakkında bilgi vermelidir.	Aile	236	3.9661	0,277	0,524
	Tek	104	4.0385		
	Arkadaşlarla	130	4.0923		
Sloganlar basit olmalı yani az sözle çok şey anlatmalıdır	Aile	236	3.9619	0,588	0,930
	Tek	104	3.9615		
	Arkadaşlarla	130	4.0000		
Sloganlar inandırıcı yani markanın vaat ettikleri ile uyumlu olmalıdır.	Aile	236	4.2076	0,170	0,934
	Tek	104	4.1731		
	Arkadaşlarla	130	4.1769		
Sloganlar markayı rakiplerinden farklılaştırmalıdır.	Aile	236	4.2331	0,986	0,984
	Tek	104	4.2500		
	Arkadaşlarla	130	4.2308		
Sloganlarda markanın tüketicilere sağlayacağı faydalar vurgulanmalıdır.	Aile	236	4.3771	0,803	0,901
	Tek	104	4.4135		
	Arkadaşlarla	130	4.4077		
Sloganlar tüketicilerde olumlu duygular oluşturmaktadır.	Aile	236	4.3644	0,058	0,011
	Tek	104	4.4231		
	Arkadaşlarla	130	4.5385		
Sloganlar markanın kişiliğini yansıtabilmelidir.	Aile	236	4.4195	0,466	0,722
	Tek	104	4.4712		
	Arkadaşlarla	130	4.4692		
Sloganlar markanın fiyatına ilişkin vurgulama yapmalıdır.	Aile	236	4.5297	0,003	0,129
	Tek	104	4.6346		
	Arkadaşlarla	130	4.6462		
Sloganlar ürün kalitesi hakkında bilgi vermelidir	Aile	236	4.3898	0,567	0,126
	Tek	104	4.5577		
	Arkadaşlarla	130	4.4846		

Tablo 8’de slogan özellikleri ile ilgili ifadelerin öğrencilerin yaşadıkları yer değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla anova ve welch testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre sadece “Sloganlar tüketicilerde olumlu duygular oluşturmaktadır.” ifadesinin anlamlı şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu farklılık ise arkadaşlarıyla yaşayan öğrencilerin aileleriyle yaşayan öğrencilere göre sloganlarda olumlu duyguların olmasına daha fazla önem verdiği şeklindedir.

Tablo 9: Cinsiyet Değişkenine Göre Marka Bilinirliğine İlişkin T-Testi Bulguları

		Ortalama	Levene İstatistiği	T Testi (P)	Hipotez
Marka Bilinirliği	Kız	3.7073	,186	,000	Kabul
	Erkek	4.1544			

Cinsiyet değişkenine göre marka bilinirliğinin farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan T-Testi bulgularına göre erkekler ve kızlar arasında anlamlı şekilde farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılık slogana dayalı marka bilinirliğine erkeklerin daha fazla olumlu baktığı yönündedir.

Tablo 10: Yaş Değişkenine Göre Marka Bilinirliğine İlişkin ANOVA Testi Bulguları

		N	Ortalama	Levene İstatistiği	Anova (p)
Marka Bilinirliği	18-20 yaş	121	3.5971	,104	,000
	21-23 yaş	124	4.1129		
	24-26 yaş	118	4.0063		
	27-29 yaş	76	4.3552		
	30 ve üzeri	31	3.5241		

Slogana dayalı marka bilinirliğinin yaş gruplarına göre anlamlı şekilde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Anova testi sonucunda yaş gruplarına göre anlamlı şekilde farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar ise; 21-29 yaş arasında yer alan öğrencilerin 18-20 ile 30 ve üzeri yaş arasındaki öğrencilere göre; 27-29 yaş aralığındaki öğrencilerinde 24-26 yaş aralığındaki öğrencilere göre slogana dayalı marka bilinirliğine daha fazla olumlu baktığı yönündedir.

Tablo 11: Harcama Değişkenine Göre Marka Bilinirliğine İlişkin Welch Testi Bulguları

		N	Ortalama	Levene İstatistiği	Welch testi (p)	Hipotez
Marka Bilinirliği	750 den az	23	3.5869	,007	,000	Kabul
	751-1000	67	3.6007			
	1001-1500	64	3.8515			
	1501-2000	75	4.2200			
	2001-2500	148	4.0658			
	2501-3000	33	4.3257			
	3001 ve üzeri	60	3.7833			

Slogana dayalı marka bilinirliğinin harcama gruplarına göre anlamlı şekilde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Welch testi sonucunda harcama gruplarına göre anlamlı şekilde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılık ise 1501-3000 TL arası harcama yapan öğrencilerin 751-3000 TL arası harcama yapan öğrencilere kıyasla; 2501-3000 TL harcama yapan öğrencilerin de 3001 TL ve üzeri harcama yapan öğrencilere kıyasla slogana dayalı marka bilinirliğine daha fazla olumlu yaklaştığını göstermektedir.

Tablo 12: Yaşanılan Yer Değişkenine Göre Marka Bilinirliğine İlişkin Welch Testi Bulguları

		N	Ortalama	Levene İstatistiği	Welch Testi (p)
Marka Bilinirliği	Aile	236	3.7690	,022	,000
	Tek	104	4.0192		
	Arkadaşlarla	130	4.2365		

Slogana dayalı marka bilinirliği ile öğrencilerin yaşadıkları yer arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına dair gerçekleştirilen Welch testine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre arkadaşlarla yaşayan öğrencilerin aileleriyle yaşayan öğrencilere göre slogana dayalı marka bilinirliğine daha fazla olumlu baktığı sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sloganlar, markaların tüketici zihninde olumlu yargılar oluşturarak yerleşmesini ve bilinirliklerinin sağlanmasında önemli yardımcılarıdır. Dolayısıyla sloganlar sayesinde markalar kendilerini tanıtabilmekte, farklılaştırabilmekte, hatırlatabilmekte, marka kimliğini desteklemekte ve marka oluşumuna katkı sağlayabilmektedirler. Tabii ki bu avantajların elde edilmesi ise sloganların başarılı ve etkili olmasına bağlıdır. Bu araştırmada da gençler açısından sloganların marka bilinirliğine etkisini ve sloganlarda bulunması gereken özelliklerin neler olduğunu ortaya koymaya çalışılmıştır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda araştırmanın uygulama kısmı Kütahya Dumlupınar Üniversitesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze anket yöntemiyle elde edilen verilere frekans analizi ve farklılık analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 211'i kız, 259'u ise erkek olduğu belirlenmiştir. Yaş grupları incelendiğinde; %52.1'inin 18-23 yaş arasında yer aldığı %25.1'nin ise 24-26 yaş arasında bulunduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin %80.2'sinin aylık 2500 TL'den daha az harcama düzeyine sahip olduğu 2501-3000 TL arasında harcamada bulunan 33 kişi, 3001 TL ve üzeri harcamada bulunan 60 kişi olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin yarısı aileleri ile yaşadığını ve %57.9'u ise memleketlerinin Marmara veya Ege bölgesinde olduğunu ifade etmiştir. Sloganların marka bilinirliğine etkisi ve slogan özellikleriyle ilgili ifadelerle katılım dereceleri incelendiğinde ise genellikle yüksek katılım sağlandığı görülmüştür. Sloganı olan markaların olmayan markalara göre daha fazla bilinirliğe sahip olduğuna yönelik ifadeye ise öğrenciler daha fazla katılmıştır. Slogan özellikleriyle ilgili ifadelerden ise sloganlarda fiyat vurgusunun yapılması gerektiğine yönelik ifadeye daha yüksek bir katılım göstermişlerdir.

Slogan özelliklerine yönelik farklılık analizlerine ilişkin bulgular arasında erkeklerin kızlara göre sloganlarda daha fazla fayda ve fiyat vurgusunun yanısıra olumlu duygular oluşturmasına önem verdiği tespit edilmiştir. Yaş açısından inceleme yapıldığında ise 24-26 yaş arasındaki öğrencilerin 30 ve üzeri yaş grubundaki öğrencilere göre fayda vurgusuna, 18-20 yaş arası öğrencilerin 27 ve üzeri yaşa sahip öğrencilere göre kafiyeli ve yinelenen kelime oyunlarına, 21 ve daha üst yaşta bulunan öğrencilerin fiyat vurgusuna, 27-29 yaş arasındaki öğrencilerin ise diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre olumlu duygular oluşturulmasına daha fazla önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Slogan özelliklerini harcama düzeyi açısından incelediğimizde ise 2501-3000 TL harcama düzeyine sahip öğrencilerin 751-1500

- Erdem, Ş. (2010). Marka Değerinin Marka Genişlemesine Etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1 ss. 140.
- Erdil, S. (2004). Hedef Pazarlarda Konumlandırma Stratejisinin Belirlenmesi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1 ss. 21-83.
- Gökalp, G. (2009). Marka Kişiliği. G. Gökalp içinde, *Sloganların Marka Çağrışımı Üzerindeki Etkisi ve Bir Uygulama* (s. 40). Ankara: Gazi.
<http://www.turkpatent.gov.tr>, (08.11.2019).
<https://www.brandingturkiye.com/slogan-motto-nedir-niye-onemlidir-nasil-olusturulur/> (14.04.2021).
<https://www.grafikerler.net/basarili-slogan-nasil-olmalidir-en-begenilen-reklam-sloganlari-t32597.html>, (14.04.2021).
- Kotler, P. (2000). *Pazarlama Yönetimi*. İstanbul: Beta Yayıncılık
- Moralioğlu, D. (2014). Markalaşma. D. Moraloğlu içinde, *Ben Marka Olsam* (s. 20). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Mucuk, İ. (2001). *Pazarlama*. İstanbul: Türkmen Kitabevi
- Özel, M. ve Amcaoğlu, D. (2018). Marka İmajı Oluşturmada Reklam ve Sloganın Rolü. *Orta Karadeniz Dergisi*, 31.
- Özgüner, E. (2017). Markalaşma Süreci. E. Özgüner içinde, *Marka Yönetimi ve Eğitim Sektöründe Bir Uygulama*. İstanbul.
- Şaylan, M., (2021) “Marka Bilinirliğini Artırmak”, <http://muratsaylan.blogspot.com/search/label/marka%20bilinirli%C4%9Fi>, erişim tarihi: 12.04.2021.
- Tokatlı, D. (2015). Marka Kavramı ve Önemi. *Marka Bilinirliğinin Tüketici Satın Alma Kararına Etkisi*.
- Tosun, N. B. (2010). Marka Kavramı. N. B. Tosun içinde, *İletişim Temelli Marka Yönetimi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Yalman, N., Ulusu, Y., Sağlık, D. ve Durmuş, B. (2012). Blackberry ve iPhone’un Marka Kişilikleri Farklı Mıdır?. *Pazarlama Ve Pazarlama Araştırması Dergisi*. Cilt:1, Sayı:10, ss. 83-99.

BLOCKCHAIN AND ECONOMIC DEVELOPMENT**Mehmet Canakci¹, Rıza Bayrak^{2*}**

1 Inonu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Public Finance,
Malatya, Turkey, 0000-0002-3878-562X

*2 OSTIM Technical University, Faculty of Economics and Administrative Sciences
Management Information Systems, Turkey, 0000-0002-7397-2295

Abstract

It seems particularly relevant to use blockchain in developing countries, where institutions may not always be reliable and efficient, as the purpose of blockchain is to eliminate the need for institutions in transactions. Blockchain also provides the possibility to use alternative cryptocurrencies instead of national currencies, which can be particularly beneficial in countries where inflation is reaching extreme levels. Blockchain technology also offers new opportunities for financial and insurance services, which is particularly appropriate in countries where the levels of unfunded and uninsured individuals are very high. Finally, blockchain offers much more secure and cost-effective ways to potentially donate, send money for external aid, and make cross-border transfers. As a result, we think blockchain can boost economic development and reduce poverty.

Keywords: Blockchain, Economic Development, Globalization

INTRODUCTION

Economic development is the one area where blockchain technology has direct relevance and immense potential. This is because blockchain aims to remove institutions' needs, particularly in developing countries where institutes are not efficient or trustworthy. Blockchain allows us to use cryptocurrencies rather than national currencies, which can prove to benefit countries that have hit extreme inflation levels. Blockchain technology provides the latest insurance and financial opportunities, which serves to be appropriate in countries with a high level of uninsured and unfunded individuals. Furthermore, blockchain allows a cost-effective and secure way of making donations, cross-border transfers, and sending foreign aid as funds. Thus, blockchain is likely to alleviate poverty and boost economic development for a country. Today, there is a great deal of blockchain innovation that is being publicized. According to a World Economic Forum report, 10% of GDP will be reserved for innovations related to blockchains by the end of 2025 (Bhagat, 2019).

Without essential bank services, a nation is hit by poverty and finds itself stuck with a poor economic system. In this context, blockchain technology brings forward several options that can allow a country to become more stable and developed. With an algorithm of a blockchain, a person can transfer titles, money, bonds, equities, and other assets more securely. Blockchain is causing financial intermediaries' grip to loosen, allowing individuals to be on a playing field where they can find themselves with more fortunate nations of the world (Pisa vd. 2018).

In daily practices, blockchain technology has already been introduced. At present, many companies are collecting fees, all of which offer cross-border payments. Not only does blockchain allow them to make transactions in real-time, but it also reduces the risks of fluctuations in currency (Pisa, 2018)

Failing Institutions To Be Replaced By Blockchain.

According to Daron Acemoglu, UC Berkeley professor Edward Miguel, William Easterly, and other development economists, instability of institutions result in inefficiencies and corruption, which brings about the slow economic convergence in an emerging country.

An example of the intuitional challenge is property rights in developing countries. A significant number of households cannot keep a secure record of their property and land ownership rights because of their lack of trust in institutions. This is mainly because developing countries lack the political and legal maturity and security that other western countries take advantage of. These countries' record systems are so fragmented that nationals are more inclined not to trust their officials and politicians of their corruption and political instability.

Therefore, blockchain proposes an immutable, transparent, and secure environment by serving as an alternative to untrusted institutions. It omits the requirement of a middleman or an official institution. Blockchain is, thus, a decentralized ecosystem that processes transactions in a network by multiple nodes.

Blockchain: Replacing the Source of Capital

One of the major reasons why blockchain enhances economic growth is because it secures sources of financing. Accessing bank loans for small firms and modest individuals is often challenging in developing countries. This is because most banks require large collateral or insurance that the agents do not have. For example, a great number of African households lend money to each other informally. They take advantage within local communities through the free flow of information and lend to one another, pooling risk. Blockchain offers them an alternative by tailoring financial services. (Zbinden and Kondova, 2019). It addressed the issue of informal lending by creating a middle ground between informal and formal lending. It enabled local processes and ensured mechanisms of broader enforcement. For instance, OmiseGo is a startup that proposed asset-agonistic value exchange and decentralized wallets for unbanked people. Similarly, Wetrust lends and provides insurance within trusted communities and networks as an alternative to lending institutions and formal insurance.

Escaping Fluctuating Currencies

Hyperinflation and inflation can cause many developing countries to have a devalued currency at a rapid rate. This happens when the cost of everyday items becomes extremely expensive, while the prices of imports become far greater. For instance, Venezuela experienced hyperinflation for six years, such that by the end of 2018, it reached astronomical heights of 80,000% inflation (Chaix, 2019). Thus, blockchain can reduce the risks of inflammation by providing a digital and decentralized form of payment.

Another example is that of Stablecoins. It does not have a central bank and is often pegged to assets like gold or a dollar. It stores value, provides an alternative source for exchange, and can be used as a unit of account. This is the reason why blockchains can empower day-to-day transactions even in cases of high inflammation.

Cross Border Payments

Many organizations collect fees through cross-border payments. The remittance costs had been estimated to be up to 5% in 2017 when the global market reached \$613 billion (The World Bank, 2019). In this regard, blockchains can reduce the costs to 1%. It reduces the risks that exist from currency fluctuations and guarantees cross-border transactions in real-time. It allows individuals to convert their national currencies into cryptocurrencies, which they can withdraw in their local currency at any instant.

Many international money transfers benefit several mediators as they keep a part of it in the name of commissions, allowing them to stay in business. SWIFT is an example of such international transactions as it keeps a small amount from every transaction made across the border.

Blockchain technology eliminates the middlemen and omits the requirement of a central agency to manage payment fee processes. Additionally, blockchain technology money transfers to be near-instant because central agencies are not needed to facilitate its movement (Lubin vd. 2018).

Foreign Aid and Blockchain

Blockchain can also improve a country's economic development through even more straightforward methods such as foreign aid. There are multifold issues in developed countries with regard to foreign aid. For example, donations are often subjected to overhead costs in compensating for third-parties, making the potential donors disincentivized. Transparency is not always present during donations in terms of how the money is used to benefit the cause and how to get it to its destination.

For an underdeveloped country, donations are often reckoned as counterproductive, having it in a phase of dependency with the donors.

Blockchain improves economic growth by providing a solution to these problems. It reduces the number of involved middlemen in a donation and decreases the overhead costs that seemingly are said to get "lost" during the process. Instead of paying the many individuals involved in the converting processes, blockchain ensures that the donation lands directly into the desired individual's hands (Harris, 2019). Its automated mechanism does not require third parties, thanks to smart contracts.

Hence, blockchains can make trustworthy, efficient, and transparent donations for the donor. It offers traceable data on every donation and without them having to trust a specific organization.

Expanding the Blockchain Application

The value and utility of the internet are not restricted to any single industry. It is a technology that supports the general purpose and in the economic activity around the world. Similarly, the applications of blockchain also lie beyond the sector of finance.(Casino, 2019)

It has the potential to upgrade models of traditional businesses in the following areas, to name a few:

- Supply chain logistics
- Property transactions
- Fairtrade practices
- Personal identity management
- Government.
- Cybersecurity.

Cybersecurity is another opportunity provided by blockchain technology. The immense volume of data that organizations and individuals are producing is pushing the systems into chaos. Sensitive information can be identified, transactions can be tampered with, and even national security can be breached. Identity thefts and incidents if false records are on the peak. Due to this, businesses are endlessly spending on security and privacy measures, only to learn that hackers are already a step ahead of them.

However, the blockchain technology application secures information like digital records, and sensitive transactions, making them more secure and efficient. Their mathematically generated signature for every record is impossible to tamper with, hack, or fake. This provides a transparent interaction between citizens, businesses, and governments.

Blockchain technology allows one to be safe keep all their assets stamped, secured, and recorded in a virtual locker. Individuals are able to provide controlled access to their personal data with any business or entity that they are dealing with.

With the government involved, blockchains tend to shape the future by signaling the market with credibility and legitimacy. It tells investors and entrepreneurs that the technology is worth trying, especially where business opportunities are concerned. This helps the technology get paved into different sectors, increasing trusted transactions in life's daily aspects. Eventually, this brings about a rise in the economic development of the country.

Suppose the governments of all the countries fail to seize this moment and rely on an invisible hand to take care of the market. In that case, this could ultimately result in damaging the innovation economy. Apart from innovation, quality of life and human progress will suffer a great deal if the governments do not use blockchain technology.

Innovational and regulation are often considered opposing forces. Practically, for innovation to benefit all and truly thrive, regulation is mandatory. Blockchains are capable of making our lives empowered. However, the world must see its true potential.

Benefits Across Regions

"Blockchain technology has long been associated with cryptocurrencies such as Bitcoin, but there is so much more that it has to offer, particularly in how public and private organizations secure, share and use data," said Steve Davies, Global Leader, Blockchain and Partner, PwC UK (PwC, 2020).

Among all the continents, blockchain technology will highly benefit Asia in terms of economic growth. However, each country's benefits differ depending on the policy environment, suitable industry mix, and business ecosystem. In terms of focusing on the manufacturing aspect, China and Germany are more likely to benefit from blockchain

technology from traceability and provenance, whereas the United States would benefit from securing identity, payments, and credentials.

Blockchain Benefitting Sectors

The economic growth of a country is directly proportional to its educational, administrative, and healthcare sectors' performance. In this context, blockchain is likely to benefit all these sectors by capitalizing on the efficiencies. These sectors are introduced to a world of credentials and identity through blockchain. The technology will also allow these sectors to benefit in business services, retailers, media and communications, construction services, and manufacturing. These sectors will utilize blockchain technology to meet demands and engage consumers for traceability and provenance.

According to PwC (2020), Steve Davies says, "Given the scale of economic disruption organizations are dealing with currently, establishing proof of concept uses which can be extended and scaled if successful, will enable businesses to identify the value while building trust and transparency in the solution to deliver on blockchain's potential."

CONCLUSION

Conclusively, even though there is a lot more that has to be achieved through blockchain, the technology tends to offer promising solutions to the problems faced by the developing countries of today.

The applications of blockchain technology that have been mentioned in this chapter are only a few examples of the infinite possibilities that it brings with itself. Fostering growth and alleviating poverty in developing countries is something that concerns everyone. Unfortunately, in the past decade, the world has skyrocketed in inequalities that populations in these emerging countries are projected to suffer from civil conflicts.

REFERENCES

Acemoglu, D., Aghion, ., & Zilibotti, F. (2006). "Distance to Frontier, Selection and Economic growth. *Journal of the European Economic Association*, 37—74.

Casino, F., Dasaklis, T. K., & Patsakis, C. (2019). A systematic literature review of blockchain-based applications: current status, classification and open issues. *Telematics and informatics*, 36, 55-81.

Harris, W. L., & Wonglimpiyarat, J. (2019). Blockchain platform and future bank competition. *Foresight*.

Lubin, J., Anderson, M., & Thomason, B. (2018). Blockchain for global development. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, 12(1-2), 10-17.

Pisa, M. (2018). Reassessing expectations for blockchain and development. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, 12(1-2), 80-88.

Pisa, M., & Juden, M. (2017). Blockchain and economic development: Hype vs. reality. *Center for Global Development Policy Paper*, 107, 150.

Swan, M. (2017). Anticipating the economic benefits of blockchain. *Technology innovation management review*, 7(10), 6-13.

Zbinden, F., & Kondova, G. (2019). Economic development in Mexico and the role of blockchain. *Advances in Economics and Business*, 7(1), 55-64.

<https://medium.com/blockchain-at-berkeley/5-ways-blockchain-can-boost-economic-development-fb6137124cf2>

<https://customerthink.com/the-connection-between-blockchain-economic-growth/#:~:text=An%20ongoing%20World%20Economic%20Forum,business%20should%20pay%20heed%20to.>

<http://documents1.worldbank.org/curated/en/805161524552566695/pdf/125632-WP-PUBLIC-MigrationandDevelopmentBrief.pdf>

**PRINCIPLES OF OPTIMISATION OF TEACHING LANGUAGE DISCIPLINES
AT PEDAGOGICAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION****ПРИНЦИПИ ОПТИМІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МОВНИХ ДИСЦИПЛІН
У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ****Iryna Humeniuk**PhD in Philology, Associate Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University**Анотація**

У статті розглянуто принципи оптимального функціонування процесу навчання дисциплін мовного циклу на прикладі курсу «Українська мова за професійним спрямуванням». Початковий етап розвитку теорії обґрунтування змісту та керування процесом навчання, формування концептуальних орієнтирів розвитку методики навчання названої дисципліни є причиною відсутності в науковому інформаційному просторі ґрунтовних досліджень піднятої проблеми. На основі аналізу різних аспектів базових визначень сформульовано дефініцію поняття «принципи оптимального функціонування процесу навчання української мови за професійним спрямуванням» і візуалізовано систему принципів оптимізації навчання курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» у педагогічних ЗВО.

Ключові слова: загальнодидактичні принципи, власне методичні принципи, методична система, українська мова за професійним спрямуванням.

Abstract

The article considers the principles of optimal functioning of the process of teaching language disciplines on the example of the “Ukrainian Language for Professional Purposes” course. The initial stage of development of the theory of content substantiation and management of the teaching process, formation of conceptual benchmarks of development of the teaching methods of the discipline are the reason for the absence of thorough research into the issue in the scientific informational space. On the basis of analysis of different aspects of core definitions, a definition of the concept of “the principles of optimal functioning of the process of teaching Ukrainian language for professional purposes” has been formulated, and a system of principles of optimisation of teaching the “Ukrainian Language for Professional Purposes” course at pedagogical institutions of higher education has been visualised.

Key words: general didactic principles, purely methodical principles, methodical system, Ukrainian language for professional purposes.

СИСТЕМА ВОСПИТАНИЯ И ПОЛУЧЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ В ДЕТСКИХ КОЛОНИЯХ УКРАИНЫ, НА ПРИМЕРЕ КУРЯЖСКОЙ ДЕТСКОЙ ИСПРАВИТЕЛЬНОЙ КОЛОНИИ ИМ. С.А. МАКАРЕНКА

Ожередов Б.И.

Научный руководитель: Янченко Н.В. к.э.н.,
доц. каф. Экономики и бизнеса

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

Для исполнения наказания в виде лишения свободы в отношении несовершеннолетних на сегодняшний день, в Украине функционирует 10 специальных воспитательных учреждений. По статистике с 01.01.2011, в среднем в год в этих учреждениях отбывают наказание 1450 осужденных, в том числе 102 девушки. Криминогенный состав несовершеннолетних - 39% - осужденных за кражу; 18,5% - осужденные за ограбление; 15,5% - осужденные за разбой; 14% - осужденные за убийство. Возраст осужденных - от 14 до 16 лет - 27%; от 17 до 18 лет - 36,5%; от 19 до 22 лет - 36,5% [1].

С 1922 до 1928 руководителем Куряжской детской воспитательной колонии им. М. Горького был писатель и педагог Антон Семенович Макаренко. Он пытался создать и внедрить НЭПовскую по времени возникновения и природосообразную, по сути, полную педагогическую систему в колонию для несовершеннолетних правонарушителей, преобразованной в ходе педагогического опыта в детскую трудовую колонию.

Целеполагающим фактором всей советской педагогики становится принцип педагогической системы – «коллектив является воспитателем личности». При этом военизированный характер коллективного воспитания весьма привлекателен как для педагога, так и для детей, впрочем, лишенных иных возможностей. «Там, где воспитатели не соединены в коллектив и коллектив не имеет единого плана работы, единого тона, единого точного подхода, там не может быть никакого воспитательного процесса», – утверждал педагог [5]. Макаренко разработал и эффективно внедрил концепцию управления коллективом, построенную на принципах параллельного педагогического действия, перспективных линий, сочетания доверия и требования, авансирования личности и др.

Всемерно мобилизовать активность в учебно-воспитательном процессе одновременно и педагогов, и воспитанников был призван сформулированный им метод параллельного педагогического действия. Важнейшее методологическое утверждение «коллектив учителей и коллектив детей – это не два коллектива, а один, и коллектив педагогический». При этом Макаренко призывает к постоянному повышению педагогической квалификации, ибо, если «не хватает знаний, не стесняйтесь сесть за парту рядом с воспитанниками» [2]. Педагог утверждал деятельностный характер воспитания, специфика которого не столько в разговорах и объяснениях, сколько в процессе организации жизни, деятельности и поведения детей.

Данная педагогическая система оказалась востребована в период всеобщей борьбы за дисциплину, когда государство широко применяло различные формы наказания. Дисциплина – это глубоко политическое явление, это то, что можно назвать самочувствием гражданина Советского Союза [6].

В современных воспитательных колониях Украины действуют средние общеобразовательные школы и профессионально-технические училища. Ежегодно около 500 осужденных получают документы об образовании и около 800 человек получают профессию.

С целью эффективного решения вопросов, связанных с организацией и проведением внешнего независимого оценивания осужденных и лиц, заключенных под стражу, заключено соглашение между Госдепартаментом и Украинским центром оценивания качества образования [4].

Профессиональная подготовка осужденных осуществляется в государственных профессионально-технических учебных заведениях, учебных центрах, филиалах при учреждениях исполнения наказаний.

В настоящее время профессионально-технические учебные заведения функционируют при 90 учреждениях исполнения наказаний, из них: 75 учебных центров, 7 профессионально-технических училищ и 8 филиалах профессионально-технических училищ.

По итогам обучения 9,8 тыс. Человек получили документы (свидетельства) о получении профессии. В настоящее время 10,1 тыс. Человек продолжают обучение и повышение квалификации, из них 8,6 тыс. Человек в профессионально-технических учебных заведениях при учреждениях исполнения наказаний [3].

Ключевые слова: воспитание, образование, природосообразная педагогика, колония.

Abstract

For the execution of punishment in the form of imprisonment against minors today, there are 10 special educational institutions in Ukraine. According to statistics from 01.01.2011, on average, 1,450 convicts, including 102 girls, are serving their sentences in these institutions per year. The criminal structure of minors - 39% - convicted of theft; 18.5% - convicted of robbery; 15.5% - convicted of robbery; 14% are convicted of murder. The age of the convicts - from 14 to 16 years - 27%; from 17 to 18 years old - 36.5%; from 19 to 22 years old - 36.5% [1].

From 1922 to 1928, the head of the Kuryazhskaya children's educational colony. M. Gorky was a writer and teacher Anton Semenovich Makarenko. He tried to create and introduce the NEP in terms of the time of its origin and nature-friendly, in fact, a complete pedagogical system in a colony for juvenile offenders, transformed in the course of pedagogical experience into a children's labor colony.

The principle of the pedagogical system - "the collective is the educator of the personality", becomes the goal-setting factor of all Soviet pedagogy. At the same time, the militarized nature of collective education is very attractive both for the teacher and for children, however, deprived of other opportunities. "Where educators are not united in a team

and the team does not have a single work plan, a single tone, a single precise approach, there can be no educational process," the teacher argued [5]. Makarenko developed and effectively implemented the concept of team management, built on the principles of parallel pedagogical action, promising lines, a combination of trust and demand, advance payments to the individual, etc.

The method of parallel pedagogical action formulated by him was called upon to mobilize in every possible way the activity in the educational process of both teachers and pupils. The most important methodological statement is "a team of teachers and a team of children are not two teams, but one, and a pedagogical team." At the same time, Makarenko calls for constant improvement of pedagogical qualifications, because if "there is not enough knowledge, do not hesitate to sit at the school desk next to the pupils" [2]. The teacher affirmed the activity-oriented nature of education, the specificity of which is not so much in conversations and explanations, but in the process of organizing the life, activity and behavior of children.

This pedagogical system turned out to be in demand during the period of the general struggle for discipline, when the state widely used various forms of punishment. Discipline is a deeply political phenomenon, it is what can be called the well-being of a citizen of the Soviet Union [6].

In the modern educational colonies of Ukraine, there are secondary schools and vocational schools. Every year, about 500 convicts receive educational documents and about 800 people receive a profession.

In order to effectively resolve issues related to the organization and conduct of external independent assessment of convicts and persons in custody, an agreement was concluded between the State Department and the Ukrainian Center for Assessment of the Quality of Education [4].

The vocational training of convicts is carried out in state vocational and technical educational institutions, training centers, branches at penitentiary institutions.

At present, vocational and technical educational institutions operate at 90 penal institutions, of which: 75 educational centers, 7 vocational schools and 8 branches of vocational schools.

As a result of training, 9.8 thousand people received documents (certificates) of obtaining a profession. Currently, 10.1 thousand people continue training and professional development, of which 8.6 thousand people in vocational and technical educational institutions at penal institutions [3].

Key words: upbringing, education, nature-friendly pedagogy, colony.

Для исполнения наказания в виде лишения свободы в отношении несовершеннолетних на сегодняшний день, в Украине функционирует 10 специальных воспитательных учреждений. По статистике с 01.01.2011, в среднем в год в этих учреждениях отбывают наказание 1450 осужденных, в том числе 102 девушки. Криминогенный состав несовершеннолетних - 39% - осужденных за кражу; 18,5% - осужденные за ограбление; 15,5% - осужденные за разбой; 14% - осужденные за

убийство. Возраст осужденных - от 14 до 16 лет - 27%; от 17 до 18 лет - 36,5%; от 19 до 22 лет - 36,5% [3].

Сложная социально-правовая характеристика контингента воспитательных колоний требует особого подхода к процессу исполнения уголовного наказания в отношении несовершеннолетних. Одним из основных средств ресоциализации подростков, попавших в места лишения свободы, является повышение их образовательного уровня и обучение профессии.

Под Харьковом функционировала Куряжская детская воспитательная колония им. А.С. Макаренко (на данный момент решается вопрос о ее реорганизации). С 1922 до 1928 руководителем этой колонией был писатель и педагог Антон Семенович Макаренко. Он пытался создать и внедрить НЭПовскую по времени возникновения и природосообразную, по сути, полную педагогическую систему в колонию для несовершеннолетних правонарушителей, преобразованной в ходе педагогического опыта в детскую трудовую колонию.

Судя по научной (отчасти транслируемой в практику) литературе, сформировавшаяся к настоящему времени в педагогической традиции идея природосообразности воспитания в наиболее общем виде предполагает:

- соответствие направленной, целесообразной, педагогически оформленной и ценностно-ориентированной социализации ведущим закономерностям анатомобиологического, морфофизиологического и психологического развития воспитанников (общие закономерности и вариации цефализации, кортиколизации, мышечного, полового и когнитивного развития ребенка);

- создание и поддержание таких условий воспитательной деятельности, которые в должной мере обеспечивают естественное развитие природных задатков и возможностей ребенка, становление его личности, выявление и всемерное поощрение способностей и склонностей

- педагогическое обеспечение здорового образа жизни воспитанников, подразумевающего биологическое, психическое, психологическое и социальное здоровье и направленное на гармоничное, разностороннее и самостоятельное развитие. Это комплекс педагогических мер, условий и задач для полноценной вторичной социализации индивида, воспитания личности, готовой к дальнейшему развитию и социальной самореализации.

Главные особенности педагогической системы внедряемой А.С. Макаренко в Куряжскую детскую колонию:

- а) признание в качестве насущных и первоочерёдных не только учебных, но и воспитательных задач и чёткое разделение их, как двух качественно разных видов педагогической деятельности, для решения каждой из которых применялись свои, существенно разные подходы: для учебных задач – известная классно-урочная система; для воспитательных задач – выстраивание во многом демократически управляемого коллектива воспитанников с сильно выраженными самоуправляемыми связями внутри этого коллектива.

- б) существенно разное понимание «поддержания порядка» при решении учебных и воспитательных задач. А именно: при обучении и помощи в выборе будущей

профессии - учёт существенного разнообразия состава и величины природных способностей (и ограничений) воспитанников. Иными словами – ни от кого из учащихся не требовалось 100% успеваемости по всем учебным предметам сразу. В тоже время определённое и нередко жёсткое требование 100% выполнения всеми членами колонию коллектива (включая сотрудников) установленных правил поведения в колонии.

в) осуществление на деле подхода «Труд – всему голова», а именно – основа достойного самообеспечения колонии первоначально питанием, одеждой, средствами труда, передвижения, затем (в самом скором времени) - и культурного досуга (колонию библиотека, кино, театр, оркестр), деятельности разнообразных кружков. Труд – как одно из наиболее успешных и производительных физических и умственных упражнений. Труд – как повод и средство к осуществлению настоящего воспитания характера и ответственной подготовки к жизни [4].

Целеполагающим фактором всей советской педагогики становится принцип педагогической системы – «коллектив является воспитателем личности». При этом военизированный характер коллективного воспитания весьма привлекателен как для педагога, так и для детей, впрочем, лишенных иных возможностей. «Там, где воспитатели не соединены в коллектив и коллектив не имеет единого плана работы, единого тона, единого точного подхода, там не может быть никакого воспитательного процесса», – утверждал педагог [5]. Макаренко разработал и эффективно внедрил концепцию управления коллективом, построенную на принципах параллельного педагогического действия, перспективных линий, сочетания доверия и требования, авансирования личности и др.

Всемерно мобилизовать активность в учебно-воспитательном процессе одновременно и педагогов, и воспитанников был призван сформулированный им метод параллельного педагогического действия. Важнейшее методологическое утверждение «коллектив учителей и коллектив детей – это не два коллектива, а один, и коллектив педагогический». При этом Макаренко призывает к постоянному повышению педагогической квалификации, ибо, если «не хватает знаний, не стесняйтесь сесть за парту рядом с воспитанниками» [5]. Педагог утверждал деятельностный характер воспитания, специфика которого не столько в разговорах и объяснениях, сколько в процессе организации жизни, деятельности и поведения детей.

Его постоянная созидательная работа привела к созданию в коммуне научноорганизованной системы самоуправления, формировались разновозрастные отряды воспитанников, регулярно проводились общие собрания, активно функционировали советы командиров. Подход Макаренко к ученическому самоуправлению позволяет понять его как часть общего управления школой, как особый учебно-воспитательный процесс. И. З. Гликман отмечал, что самоуправление позволяет нормализовать школьный микроклимат, дать выход активности и энергии детей, реализовать их потребности в свободе, уважении, повышении социального статуса, дает им опыт гражданской деятельности и поведения, способствует развитию лидерских качеств.

Формирование столь необходимых в педагогическом коллективе прочных педагогических традиций способствовало воспитанию системы дисциплины детского сообщества через коллектив. Точно сформулированная и поставленная социально значимая общая цель позволяла всем членам коллектива воспитанников участвовать в совместном труде, обучении и отдыхе. Макаренко уделял особое внимание научно обоснованному процессу создания атмосферы оптимизма в коллективе и в целом целенаправленному формированию эмоционально повышенного настроения в детской колонии. При этом, предупреждал Макаренко, в рыхлых организационных формах коллектива даже самые первосортные мальчики легко превращаются в диких зверенышей. Разработанная и внедренная им «педагогика событий» предполагает, что коллектив развивается только в процессе осуществления действий, имеющих значение для каждого и для всех коммунаров.

Однако эта смелая концепция инновационной, экспериментальной революционной педагогики радикально трансформировалась в 1920-е гг. Руководство Наркомпроса СССР, в частности Н. К. Крупская и А. В. Луначарский, отвергли акцент Макаренко на военизированные формы коллективного воспитания. После смены руководства Наркомпроса его сурово критиковали за якобы устаревшие взгляды на организацию трудовой школы-коммуны. Несмотря на поддержку и защиту А. М. Горького, официальное руководство Наркомпроса признало педагогическую систему «несоветской» и Макаренко отстранили от заведования колонией. «Колония живет плохо, после меня переменялось уже четыре заведующих, глупости там наделаны непоправимые, коллектива нет, проходной двор...», – писал он в дневнике 1933 г. История колонии им. М. Горького блистательно описана А. С. Макаренко в «Педагогической поэме» (1933-1935), история Коммуны им. Ф. Дзержинского – в повести «Флаги на башнях» (1938) [3].

«Среди всех искусств самым трудным, очевидно, следует считать искусство воспитания», – отмечал И. Кант. В сентябре-декабре 1937 г. Макаренко выступал на Всесоюзном радио с циклом передач «Педагогическая пропаганда для родителей», положенной в основу «Лекций о воспитании детей» (1940). Вслед за знаменитым высказыванием К. Д. Ушинского автор утверждает, что умение воспитывать – это все-таки искусство, такое же искусство, как хорошо играть на скрипке или рояле, хорошо писать картины. «... в моих руках никакой науки нет и никакой теории нет ... теорию нужно извлечь из всей суммы реальных явлений, происходящих на моих глазах» [2].

Макаренко предлагал распространить свой опыт воспитания беспризорных в исправительно-трудовых колониях в качестве универсального метода советской педагогики. Теоретическим основанием педагогической системы в масштабах всего государства стала воспитательно-учебная модель коллектива детской исправительной колонии. Основные принципы данной педагогической системы: авторитет, коллективность и военизированный характер воспитания [1]. Чтобы достичь целей воспитания, следовало организовать полувоенный коллектив, способный привить детям правила уважения к авторитету руководителя.

Теоретики и практики свободного воспитания решительно отвергали наказания, тем более телесные, ибо так в детях формируется рабская покорность. Утверждая

культ дисциплины, Макаренко отнюдь не отрицал такие методы педагогического воздействия, ибо наказание может воспитывать раба, но «иногда может воспитывать и очень хорошего человека, и очень свободного и гордого человека». В педагогическом процессе он не столько отстаивал систему запретов, но и выступал за сознательную внутреннюю дисциплину, способную воодушевить детей и взрослых на новые достижения. Макаренко утверждал, что дисциплина – это лицо коллектива, «его голос, его красота, его подвижность, его мимика, его убежденность», он заявлял, что все, что есть в коллективе, в конечном счете принимает форму дисциплины. Дисциплинированный человек всегда, при всяких условиях сумеет выбрать правильное поведение, «наиболее полезное для общества, и найдет в себе твердость продолжать такое поведение до конца, несмотря на какие бы то ни было трудности и неприятности» [1].

Данная педагогическая система оказалась востребована в период всеобщей борьбы за дисциплину, когда государство широко применяло различные формы наказания. Дисциплина – это глубоко политическое явление, это то, что можно назвать самочувствием гражданина Советского Союза.

В современных воспитательных колониях Украины действуют средние общеобразовательные школы и профессионально-технические училища. Ежегодно около 500 осужденных получают документы об образовании и около 800 человек получают профессию.

С целью эффективного решения вопросов, связанных с организацией и проведением внешнего независимого оценивания осужденных и лиц, заключенных под стражу, заключено соглашение между Госдепартаментом и Украинским центром оценивания качества образования.

Профессиональная подготовка осужденных осуществляется в государственных профессионально-технических учебных заведениях, учебных центрах, филиалах при учреждениях исполнения наказаний.

В настоящее время профессионально-технические учебные заведения функционируют при 90 учреждениях исполнения наказаний, из них: 75 учебных центров, 7 профессионально-технических училищ и 8 филиалах профессионально-технических училищ.

По итогам обучения 9,8 тыс. Человек получили документы (свидетельства) о получении профессии. В настоящее время 10,1 тыс. Человек продолжают обучение и повышение квалификации, из них 8,6 тыс. Человек в профессионально-технических учебных заведениях при учреждениях исполнения наказаний [3].

Список использованной литературы:

1. Абдыкерим кызы Г., Могильный А.В., Калиева Г.У. Об основных правах лиц, отбывающих наказание в воспитательных колониях // Молодой ученый. 2015. 532–535 с.
2. Австралия: несовершеннолетние аборигены — жертвы бесчеловечного обращения в тюрьмах // Информационно-правовой портал «Закония» 2008–2019. 61-66 с.

// URL: <https://www.zakonia.ru/analytics>

3. Державна пенітенціальна служба України (інформаційно-аналітичні матеріали щодо діяльності) Київ 2011. 30-43 с.

4. Князев Е. А. Воспитание: фактор депривации // Дошкольное воспитание. 2018. 103 с.

5. Макаренко А. С. Соч. в 7 т. М., 1998. 103-123 с.

6. Макаренко А. С. Педагогическая поэма // Пед. соч.: в 4 т. М., 1997. 41-55 с.

DISTANCE EDUCATION: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES**Artemenko Daria**

Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs

Supervisor: Kovalchuk Olena Stepanivna, PhD

Associate professor, Department of Law

Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs

Distance education is a practice that connects the teacher, the learner, and the sources of learning information located in different geographical regions through a set of specific technologies that allow for interaction.

Distance education is a promising way for isolated rural learners, learners with special needs, physically challenged learners and others who are unable to achieve their goals by other means. The use of distance education becomes particularly relevant during the formation of an innovative educational paradigm, as it implies the need for lifelong learning. The practice of distance learning has existed and been practiced for a long time, but has gained global popularity and relevance in 2020 due to the global pandemic COVID-19. But as it turned out, not all educational institutions around the world were ready for such a change, which in most of them has never been practiced before. It is a kind of psychological stress not only for students but also for teachers.

At present, the main criterion for assessing the degree of informativeness of the learning process is the ability to access global networks in order to use video and teleconference materials, email, etc. for educational purposes. The widest and most comprehensive use of all the learning capabilities of information technology is in distance education. As M. Brennan rightly notes: "...the development of distance education integrates the theory and practice of educational technology better than any other trend.

According to some forecasts, in the near future, a learner will spend up to 40% of our time on distance education, about the same amount on full-time education, and the remaining 20% on self-education.

But despite some of the difficulties encountered in today's environment, the advantages of distance learning can be highlighted:

- possibility to study at a convenient time (even at night), in a convenient place and at a convenient pace;
- flexibility; irregular time span for mastering a discipline;
- the possibility to form a curriculum that meets the individual or group needs from a set of independent training courses (modules);
- parallel with the professional activity, in-service training; possibility of continuous improvement of one's educational level, transition to lifelong learning;
- large numbers of learners accessing multiple sources of learning information (digital libraries, databases, etc.) at the same time;

- communication via networking with each other and with teachers; the potential to reach a worldwide audience;
 - cost-effectiveness; on average, distance learning is 50-60% cheaper than face-to-face study;
 - social equality; equal access to education regardless of place of residence, health, elitism and material resources; the relative anonymity of computer-based communication allows people who get lost in face-to-face situations to speak out and results in the fact that a student's contribution is determined solely by his/her achievements, without any influence from "external cultural attributes";
 - stimulation of independent learning, critical thinking, learning motivation, self-discipline and responsibility, persistence in attaining goals; through the use of distance technology, qualities such as purposefulness, responsibility, ability to make constructive decisions are developed and strengthened in learners, and their intellectual level is also significantly increased;
- However, while there are many advantages, there are also some disadvantages:
- limited technical capacity and slow modems lead to delays in the transmission of sound, video and graphics, although the relevant technology is constantly improving;
 - lack of confidence in the electronic means of communication and learning; the trainees want to see and interact with the teacher "live";
 - learners become passive consumers of over-structured portions of knowledge; although the Internet can provide active learning, some insist that it, like television, uses passive forms of learning;
 - the success of learning depends in part on technical skills in operating a computer, navigating the Internet, and coping with technical difficulties;
 - there is a range of practical skills that can only be acquired through real (not virtual) hands-on and laboratory work;
 - in some cases, access to the Internet is still difficult in rural areas;
 - social isolation can be a negative factor; lack of non-verbal interaction can hinder communication; communication technology leads to isolation of the learners, weakening the control of the teacher;
 - the drop-out rate for distance education students is higher than for students enrolled in traditional courses; for example, at various US colleges the drop-out rate varies between 20% and 50%; some experts estimate the completion rate for traditional courses to be 10-20% higher than for distance education students; this is due, in part, to the reasons mentioned in the previous paragraph;
 - the diversity of the learning process is decreasing;
 - the existence of a language barrier for students in international distance education systems;
 - the creation of distance courses which allow achieving the same efficiency as traditional education is expensive and takes a long time;

- the methodological requirements for teaching aids limit the authors' ability to present the studied material in the most comprehensive way, which, in the absence of a teacher, fully assumes the functions of the educational process management.

Research work comparing distance learning with traditional contact learning has shown that distance learning can be as effective as traditional learning if methods and technologies are used that ensure interaction between learners, feedback between teacher and learner, activity of the learner at all stages of cognitive activity.

From my own experience, I want to note that although distance learning is convenient, safe, cheaper, takes less time, but unfortunately it will never replace live communication with peers and teachers. I think everyone should choose a form of education that suits them personally, and the most important thing is to have that choice.

References

1. Ильин Г.Л. Психология педагогического управления. – М., 2000.
2. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания. – М.: Воронеж, 1996.
3. Болтянский В.Г., Рубцов В.В. Игровые компьютерные среды учебного назначения // Информатика и образование. – 1990
4. Брушлинский А. В. Психология мышления и проблемное обучение. – М.: «Знание», 1983.

DESCRIPTION AND EVALUATION OF A LARGE-SCALE PROJECT TO DEVELOP, ADOPT AND DISSEMINATE MOBILE LEARNING IN OMAN**Mohamed Sarrab**

Communication and Information Research Center, Sultan Qaboos University, Muscat, Oman

Hafedh AlShihi

Dep. Information System, College of Economics and Political Science, Sultan Qaboos University, Oman

Hadj Bourdoucen

Electrical and Computer Engineering Dep., College of Engineering, Sultan Qaboos University, Muscat, Oman

Abstract

The purpose of this research is to describe and evaluate development, adoption and dissemination of M-learning (Mobile Learning) in Omani higher education. This empirical study includes 384 university students from different departments in 12 higher education providers. This evaluation study consists of two parts. The first part involved project result presentation and audience discussion about the project findings. The second part included survey study that consists of three parts. Based on the study survey questions regarding the project evaluation, the students' responses are analyzed and evaluated. The findings – confirming the project significantly meet the specified objectives and the results meet the students' expectations. The findings inform about the potential impact through dissemination, development and practicality of project findings. The study emphasized on the satisfaction of the participants and suitability of project findings to Oman/Region. This research is part of a number of expected outcomes of a funded research project that investigate the development, adoption and dissemination of M-learning in Oman.

Keywords: M-learning; Mobile Learning; Development; Adoption; Dissemination.

INTRODUCTION

The rapid development of ICT opens the door for the use of mobile and wireless network technologies in different learning environments. The marriage between mobile and wireless network technologies offers good opportunities to improve and facilitate learning process. The learning process can be defined as the process of providing knowledge and instructions to learners to learn some knowledge. The learning process might include different activities through which information can be distributed, typically through formal physical locations such as class, laboratory or theater in schools, colleges or universities.

Traditional learning (T-learning) systems are always limited to physical locations that might be as uncomfortable and inflexible learning facilities. Electronic learning (E-learning) focuses on two facilities anywhere and anytime to offer flexibility-learning process. Mobile learning (M-learning) is a subset of E-learning that combines E-learning and mobile computing features. Mobile computing is about applications and services that users can use during their movement using different mobile devices such as smart

phones, laptops, tablet PCs, pocket PCs and PDAs. Using mobile computing technologies, M-learning can offer learners the maximum learning autonomy. Whereas, learning process is no longer restricted to physical locations and time. In addition, M-learning supports ubiquitous learning which can make learning process more interactive.

SCALE OF THE PROJECT

The scope of the evaluation study is within the context of Omani higher education. The research data, especially the survey data will be collected from different higher education institutes and universities within Oman. In such concept, the research team has conducted an evaluation study of 12 research visits to different Omani higher education providers as show in Table 1.

The project discussed the major obstacles to develop, adopt and disseminate M-learning and proposed solutions to overcome them. In the seek of project evaluation an empirical study will be conducted through interviews and surveys of different students in higher education providers.

Table 1. Evaluation Study selected Omani higher education

No	Institute
1	Nizwa University
2	Sohar University
3	Gulf College
4	Al Musanna College of Technology
5	Higher College of Technology
6	A'Sharqiyah University
7	Sur College of Applied Science
8	Salalah College of Applied Science
9	Ibri College of Applied Science
10	Al Buraimi University College
11	Shinas College of Technology
12	Oman College of Management and Technology

THE STUDY

The article reports an empirical research study that evaluates a large-scale project to develop, adopt and disseminate of M-learning solutions in Oman. This research study was conducted on undergraduate students in different departments in twelve Omani higher education providers. This evaluation study involved the development and validation of a survey that measures development, adoption and dissemination of M-learning. A total sample of 384 students from different institutes (universities and higher colleges) in Oman participated in this study. This evaluation study consists of two parts. The first part involved project result presentation and audience discussion about the project findings and focused on the needs of M-learning development, adoption and dissemination.

The second part included survey study that consists of eight questions including: The project has meet the specified objectives. The results of this research have meet your expectation. Potential impact through dissemination of project finding. Potential impact through development of project finding. Potential impact through usage of project finding. Applicability and practicably of project findings. Suitability of project findings to Oman/Region. Finally, the participators have been asked about their overall satisfaction with the project. The questions were measured using 5-point Likert scale with 5 = Highly agree, 4 = Good, 3 = Fair, 2 = Poor and 1 = Not agree.

FINDINGS

The result of our research are:

- A state-of-the-art review analysis of M-learning approaches [1].
- Distance, Virtual, Electronic, Mobile and Ubiquitous Learning Environments: Taxonomy Study [2].
- Learned Lessons of M-Learning adoption from the educationally advanced countries [3].
- M-learning through Cloud Computing: Benefits and Challenges [4].
- M-learning in education: Omani Undergraduate Students Perspective [5].
- Human Factors Considerations in M-learning Management Systems [6].
- Development of M-learning application based on consideration of human factors in Oman [7].
- Educational Requirements Model for M-learning Development and Adoption in Higher Education [8].
- A Model for M-learning Nonfunctional Requirement Elicitation [9].
- New Requirements Engineering Framework for M-learning Applications [10].
- Generic Requirements for M-Learning Software Development [11].
- Cloud Computing Requirements for Better M-learning Services [12].
- Instruction and Learning Design Consideration for the Development of M-learning Application [13].
- Design Principle for M-learning in Higher Education Environment [14].
- Integrated design model for M-learning pedagogy and application [15].
- New Design Approach for M-learning Applications [16].
- Neural Network Approach to Predict Mobile Learning Acceptance [17].
- Development and validation of Mobile Learning Acceptance Measure (MLAM) [18].
- M-learning Awareness and Acceptance in Higher Education [19].
- M-learning Key Influencing Factors Adoption Based on Analytic Hierarchy Process (AHP) [20].
- Factors Driving the Adoption of Mobile Learning in Omani Higher Education [21].
- Quality Model of Technical Aspects for M-learning Services [22].
- System Quality Characteristics for Selecting M-learning Applications [23].

- Information Quality Characteristics for M-Learning Applications [24].
- New M-learning Adoption Model for Higher Education Providers [25].
- Crowd Sourced Evaluation Process for M-learning Application Quality [26].
- Mobile Web-based, Native and Hybrid Apps Requirement Analysis for M-learning Application [27].
- Crowd sourced testing through end users for M-learning application in the context of Bring Your Own Device [28].

EVALUATION OF EFFECTIVENESS OF THE PROJECT

Based on the survey and interview questions regarding the project evaluation, the students' responses are analyzed and evaluated. The project provided a systematic insight into the students' awareness and acceptance of M-learning into Omani higher education. This study empirically evaluates the project findings and assesses students' satisfaction and expectation from the project. The purpose of audience discussion part was to help participators develop a methodical insight into project findings. The discussion was greatly interactive throughout; and the participants were highly active and asked different questions about the potential impact through dissemination, development and usage of project finding, in particular practicably and suitability of project findings in Oman/Region. The discussion part aim was to improve and clarify students' understanding and knowledge about the project expectation and impact. Based on the results of the evaluation study overall, it was discovered that participators shown keen interest in the project findings. The evaluation and discussion are divided into:

- Project meet the specified objectives
- The results have meet the expectations
- Overall satisfaction with the project

Figure 1 indicates that most of Shinas College of Technology participants chosen "Good" answer in question 1. Followed by 28 participators out of 36 from Musanna College of Technology choose "Good". Oman College of Management and Technology, Nizwa University and Burimi University College came after that on their opinion about the project meeting the specified objectives.

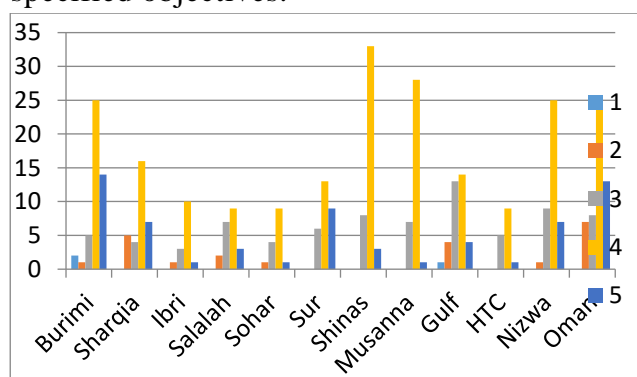

Figure 1. The project has meet the specified objectives

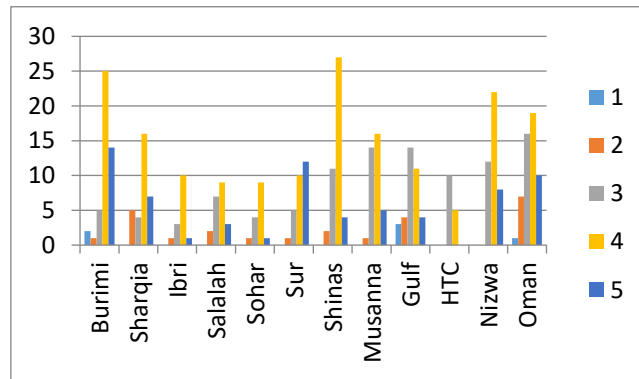

Figure 2. The results of this research have meet your expectation

Figure 2 illustrates the participants satisfaction of project results whereas, most of the participants response were located between “Fair” and “Good”. The most important is that very low number of responses chosen “No” in different higher education providers. However, considering Gulf College responses it can be seen that the answers were almost equally between the five answers.

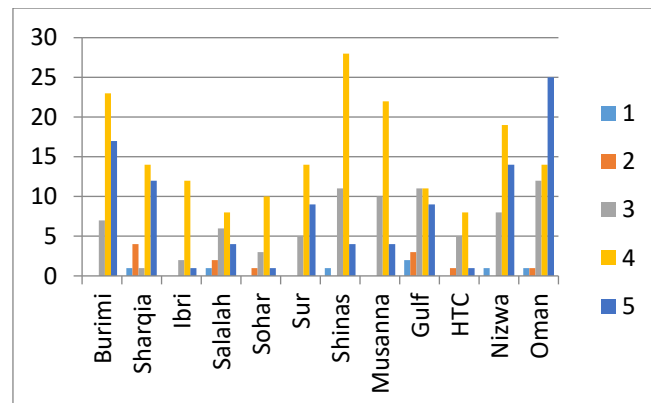

Figure. 3. Overall satisfaction with the project

Figure 3 illustrates the overall satisfaction of the project results. As it can be seen that more than 25 response out of 52 from Shinas College of technology were highly satisfied with overall project. Followed by 25 of 52 responses from Oman College of Management and Technology and around 23 of 46 responses from Burimi University College were also highly satisfied. However, most of the Shinas and Mussana Colleges responses were “Good”.

CONCLUSION

The work focused on the description and evaluate of M-learning project development, adoption and dissemination. The research in this project included empirical study included 12 higher education providers. Around 384 university students from different departments were randomly selected. This evaluation study comprised two parts: project result presentation and audience discussion. The audience discussion part included survey study that consists of three part. Based on the study survey questions regarding the project evaluation, the students respond are analyzed and evaluated. The findings – confirming the project significantly meet the specified

objectives and the results meet the students' expectation. The study emphasized on the satisfaction of the participants and suitability of project findings to Oman/Region.

ACKNOWLEDGMENTS

This article is based upon research work funded by The Research Council (TRC) of the Sultanate of Oman, under Grant No: ORG/SQU/ICT/13/006, (www.trc.gov.om).

REFERENCES

- [1] Sarrab, M., Elbasir, M. 2016. Mobile learning (M-learning): A state-of-the-art review survey and analysis, *International Journal of Innovation and Learning (IJIL)*, 20, 4, 347-383.
- [2] Sarrab, M. 2019. Distance, Virtual, Electronic, Mobile and Ubiquitous Learning Environments: Taxonomy Study, *7th International Conference on Information and Education Technology (ICIET 2019)*, ACM. Aizu-Wakamatsu, Japan.
- [3] AI Khan, A., Al-Shihi, H., Al-khanjari, Z., & Sarrab, M. 2015. Mobile Learning (M-Learning) Adoption in the Middle East: Lessons Learned from the Educationally Advanced Countries, *Telematics and Informatics*, 32, 4, 909–920.
- [4] Sarrab, M., Elbasir, M. 2016. Mobile Learning (M-learning) through Cloud Computing: Benefits and Challenges, *39th Information Systems Research Conference in Scandinavia (IRIS39)* in Ljungskile, Sweden.
- [5] Sarrab, M. 2014. M-learning in education: Omani Undergraduate Students Perspective, *International Educational Technology Conference (IETC-2014)*, Chicago, USA.
- [6] Sarrab, M., Al-khanjari, Z., Alnaeli, S., Bourdoucen, H. 2017. Human Factors Considerations in Mobile Learning Management Systems, *11th International Conference on Interactive Mobile Communication Technologies and Learning (IMCL2017)*, Proceedings pp. 593-604, Thessaloniki, Greece.
- [7] Sarrab, M., Al-Shihi, H., Al-khanjari, Z., Bourdoucen, H. 2018. Development of mobile learning application based on consideration of human factors in Oman, *International Journal of Technology in Society – Elsevier*, 55, 183-198.
- [8] Sarrab, M., Al-Shihi, H., Al-Manthari, M., & Bourdoucen, H. 2018. Toward Educational Requirements Model for Mobile Learning Development and Adoption in Higher Education, *TechTrends International Journal – Springer*, 62, 6, 635-646.
- [9] Sarrab, M., Baghdadi, Y., Al-Shihi, H., Bourdoucen, H. (2016). A Model for Mobile Learning Nonfunctional Requirement Elicitation, *International Journal of Mobile Learning and Organisation*, 10, 3, 129-158.
- [10] Al-Saifi, N., Al-Khanjari, Z., & Sarrab, M. 2017. Proposing a New Requirements Engineering Framework for M-learning Applications, *International Journal of Mobile Learning and Organisation*. 11, 3, 278-293.
- [11] AI Khan, A., Al-khanjari, Z., Sarrab, M., & Al-Shihi, H., 2016. Generic Requirements for M-Learning Software Development, *IEEE International Conference on Computational Techniques in Information and Communication Technologies (ICCTICT 2016)*, , Guru Gobind Singh Indraprastha University, Sector 16C, Dwarka, New Delhi, India.

[12] Sarrab, M., Alzahrani, A., Alalwan, N., Alfarraj, O. 2015a. An Empirical Study on Cloud Computing Requirements for Better Mobile Learning Services, *International Journal of Mobile Learning and Organisation*, 9, 1, 1-20.

[13] Sarrab, M., Elbasir, M. 2015. Instruction and Learning Design Consideration for the Development of Mobile Learning Application, ICSIE 2015: 17th International Conference on Software and Information Engineering, *International Scholarly and Scientific Research & Innovation*, 9, 8, 1321-1324, Amsterdam. The Netherlands.

[14] Al Shibli, I., & Sarrab, M. 2015. Design Principle for Mobile learning in Higher Education Environment, *2nd International Multidisciplinary Conference: English Language, Literature, and Information Technology*, Al-Buraimi, Oman, May 2nd – 3th May 2015.

[15] AI Khan, A., Al-khanjari, Z., & Sarrab, M. 2018, Integrated design model for mobile learning pedagogy and application, *Journal of Applied Research and Technology*, 16, 2, 146-159.

[16] Al-Harrasi, H., Al-Khanjari, Z., & Sarrab, M. 2015. Proposing a new Design Approach for M-learning Applications, IJSEIA, *International Journal of Software Engineering and Its Applications*, 9, 11, 11-24.

[17] Al-Shihi, H., Sharma, S., & Sarrab, M. 2018. Neural Network Approach to Predict Mobile Learning Acceptance, *International Journal of Education and Information Technologies*, Springer Science Business Media, LLC, part of Springer Nature, (Educ Inf Techno).

[18] Sharma, S., Sarrab, M., & Al-Shihi, H. 2017. Development and validation of Mobile Learning Acceptance Measure (MLAM), *International Journal of Interactive Learning Environments*, Taylor & Francis Group, 25, 7, 847-858

[19] Sarrab, M., Al-Shihi, H., & AI Khan, A. 2015. An Empirical Analysis of Mobile Learning (M-learning) Awareness and Acceptance in Higher Education. *Proceedings of 2015 IEEE International Conference on Computing and Network Communications (CoCoNet'15), Symposium on Multimedia, Visualization and Human Computer Interaction (SMVH'15)*, pp. 972-975, Trivandrum, Kerala, India.

[20] Sarrab, M., Al-Shihi, H., & Al Shibli, I. 2017. Mobile Learning (M-learning) Key Influencing Factors Adoption Based on Analytic Hierarchy Process (AHP), *International Journal of Information and Decision Sciences (IJIDS)*, 9, 4, 387-404.

[21] Sarrab, M., Al Shibli, I., & Badursha, N. 2016. An Empirical Study of Factors Driving the Adoption of Mobile Learning in Omani Higher Education, *International Review of Research in Open and Distributed Learning (IRRODL)* publication requirements, 17, 4, 331-349.

[22] Sarrab, M., Elbasir, M., Alnaeli, S. 2016. Towards a Quality Model of Technical Aspects for Mobile Learning Services: An Empirical Investigation, *Computers in Human Behavior*, 55, Part A, 100-112.

[23] Sarrab, M., Al-Shihi, H., Al-Manthari, B. 2015. System Quality Characteristics for Selecting Mobile Learning Applications, *The Turkish Online Journal of Distance Education (TOJDE)*, 16, 4. Article 2, 18-27.

[24] Sarrab, M., Al-Shihi, H. 2018. Information Quality Characteristics for M-Learning Applications, *7th International Conference on Management, Business, Economics and Education (ICMBEE 2018)*. Barcelona, Spain.

[25] Sarrab, M., Al-Shihi, H., Al-khanjari, Z., Bourdoucen, H. 2017c. Proposing New Mobile Learning (M-learning) Adoption Model for Higher Education Providers, *11th International Conference on Interactive Mobile Communication Technologies and Learning (IMCL2017)*, Proceedings pp. 605-613, Thessaloniki, Greece.

[26] Khan, A., Al-khanjari, Z., & Sarrab, M. 2017. Crowd Sourced Evaluation Process for Mobile Learning Application Quality. *Second International Conference on Information Systems Engineering (ICISE2017)*, Chalestone, South Carolina, USA, IEEE

[27] Khan, A., Al-khanjari, Z., & Sarrab, M. 2016a. Selecting Mobile Web-Based, Native, and Hybrid Apps during Requirement Analysis for Mobile Learning Application Development, *The Sullivan University Global Online Conference on Information and Computer Technology*, Louisville, KY, USA, IEEE (GOCICT 2016).

[28] Khan, A., Al-khanjari, Z., & Sarrab, M. 2016b. Crowd sourced testing through end users for Mobile Learning application in the context of Bring Your Own Device, *2016 IEEE 7th Annual Information Technology, Electronics and Mobile Communication Conference (IEMCON)*, pp. 1-6, Vancouver, BC, Canada.

ADDRESSING FEMINIST AND GENDER ISSUES IN ESL CLASSROOMS**Mira M. Alameddine**

Lebanese University

Sarah Eid

AL-Maaref University

Abstract

All around us, we encounter sexist incidents. These incidents are the result of lack of inclusion and presence of gender discrimination in the educational sector. Since the 1990s, the use of sociopolitical issues, including gender and sexuality issues, have been discussed in ESL/EFL. There is inherent male bias in some textbook examples which can have different repercussions for male and female students. Moreover, schools make it hard for females to achieve and be self-confident because of stereotypes and the “self-fulfilling prophecy”. To establish equity, gender and diversity in Lebanese schools, the problem of sexism has to be addressed and solved.

Educators in Lebanon have been divided into 2 groups:

Gr 1: Believe that we should not address sociopolitical issues in the language classroom; it is a form of indoctrination; ESL/EFL teachers should focus on grammar, vocabulary, and rhetorical forms

Gr 2: Believe that we should address the issue; ESL/EFL teachers have ‘social’ and ‘moral’ role.

This paper discusses the attitudes of 27 ESL teachers from Beirut- Lebanon towards including gender and feminist issues in their ESL classrooms and presents strategies for ESL teachers to follow in their classroom to ensure gender equity and inclusion. The study followed the qualitative design to understand the feelings, values, and perceptions that underlie and influence the teachers’ so ideas for, 5 teachers and 5 coordinators were interviewed. The data collected and analyzed revealed that the majority of the participants were with addressing sociopolitical issues and welcomed any form of training on the topic.

Keywords: Lebanon, Gender, Feminism, Teaching, ESL/EFL

**FUTURE TEACHER TRAINING EXPERIENCE: RECREATIONAL
MATHEMATICS WORKSHOP****Pilar Olivares-Carrillo**

Faculty of Education-University of Murcia-Campus of Espinardo-30100 Murcia (Spain)

Rosa Nortes

Faculty of Education- Department of Mathematics Didactics-University of Murcia-Campus of Espinardo-30100 Murcia (Spain)

Abstract

The Mathematics workshop carried out by Primary School Education Degree students of the Faculty of Education of the University of Murcia (Spain) is described. During this workshop, 5th and 6th Primary School students (10-12 years old) visit the Faculty of Education within the project "A day at my teacher's school". The workshop has been designed by students of the last year of the Degree, carried out by students of the 2nd and 3rd year who are studying Mathematics and its Didactics subjects, and supervised by lecturers. Children from different schools in the Murcia Region attend it; the objective is to work with them in a playful way in different subjects. Specifically, the Mathematics workshop consists of a mystery box activity that requires the resolution of various problems to discover the combinations of the locks on the boxes. The problems involve the use of different resources such as tangram, polydron, measuring instruments, etc. Around 50 children participate every day, divided into groups of 5, and 11 Degree students (1 with each small group and another who is in charge of the material). The students prepare the material, guide the work of the children and motivate them, and collect the opinions and proposals for improving the workshop.

More than 1000 children and 200 students of the Degree have participated, with a positive evaluation of the workshop, by the participating children and their teachers. The Degree students also positively valued the contribution of these workshops to the development of mathematical and didactic skills.

DIFFERENTIATED TEACHING AND LEARNING REGARDLESS OF SOCIAL CONDITIONS: TEACHERS' VIEWS ON THEIR PROFESSIONAL DEVELOPMENT IN THE 21ST.

Komodromou Lydia

Phd Candidate. University of Cyprus

Koutselini Mary

Professor. University of Cyprus

Abstract

The content of this paper is part of a research conducted in Cyprus during the period December 2017-June 2020. The survey involved 419 primary school teachers. By examining the main goal, which was to investigate the role of teachers (Koutselini, 2014) and the obstacles in the application of Differentiated Teaching-Learning (DTL) in mixed-abilities classrooms, it became clear that the application of differentiated teaching and learning is a necessary case for every teacher regardless of social conditions. Twenty teachers were observed (ten trainees and ten non-trainees in DTL), during their teaching practice. They took part in relevant interviews. At the same time, with 399 other teachers, they completed a questionnaire. The trainees evaluated the training programs they attended on a Likert scale 1-5 (Papanastasiou & Papanastasiou, 2005). The motivations and disincentives for participating in them and their basic training needs were identified. It was concluded that they need substantial professional development for knowledge updating (Pyrgiotakis, 1999). The SPSSv.21 program was used for the quantitative analysis and the inductive method for the qualitative analysis.

Keywords: Teaching-learning differentiation, views, professional development, Cypriot teachers, social conditions

INTRODUCTION

It is well known to all scholars of education that education constitutes a multidimensional function. These dimensions include social ones. The application of DTL in classrooms contributes greatly towards this direction: Research has shown that there is a reduction in disciplinary problems and an increase in working time of students, who are possessed by pleasant emotions at work. Teachers need relevant training, as the gaps they present are large. This will have a positive impact not only on themselves and the students, but also on society in general, helping to solve its problems.

MATERIALS AND METHODS

This proposal presents a small part of the research "Differentiation in Teaching - Learning and the factors that affect it", conducted in Cyprus during the period December 2017-June 2020, with the aim of examining teachers' doubts about the successful implementation of Differentiation and highlighting the factors that affect it as well as their basic training needs. Four hundred and nineteen primary school teachers took part. Twenty teachers were observed (ten trained and ten non-trained in differentiation in teaching –

learning issues), during their teaching practice. They took part in relevant interviews. In addition, along with another three hundred and ninety-nine, they completed a questionnaire.

THEORITICAL BAGROUND

Differentiated Teaching and Learning: The social impact

A classroom where differentiation is applied is characterized: by pluralism of choices, classified activities and multiple opportunities of active involvement for all children (Ioannidou-Koutselini, 2008;Ioannidou-Koutselini & Pyrgiotakis, 2014).

In the province of Quebec (Canada), a large school carried out a reform aimed at reducing the emphasis on social comparison. This was done by encouraging teaching approaches that focus on improving teaching and learning (e.g. differentiated teaching strategies). An additional goal was to reduce school dropout rates and promote academic performance (Roy et al., 2013).

In Cyprus, the 'Release' program was implemented. According to Koutselini and Patsalidou (2015), alternative activities suitable for different students were identified. A reduction in disciplinary problems was observed and an increase in students' working time. Opportunities were created for the success of all students, great enthusiasm and motivation for learning were evident as well as a positive attitude towards learning. The acquisition of useful skills and value on the part of students and, in general, improvement of learning outcomes at every level were also observed. Finally, students demonstrated greater confidence and ease in dealing with conflicts at school.

In Nicolae (2014)'s research on the Romanian decentralized system, a significant number of teachers had doubts about the successful implementation of differentiation due to class size, lack of resources, lack of time and increasing demands.

Professional Development

According to Koutselini, Mata & Koumi (2013), there is a trend in Europe towards the harmonization of education systems. Efforts are being made to allow the horizontal and vertical mobility of future teachers. It is wise to ensure that educational institutions provide high quality training and appropriate teacher training programs. These must respond effectively to the changing needs of schools, teachers and society at large and must promote continuous professional development as well as the acquisition of the skills that teachers need, such as teaching in heterogeneous classrooms and working with colleagues and parents.

RESULTS

The contribution of teachers' professional knowledge and vocational training in professionalism, professional identity and development, is widely recognized by the majority of teachers of both groups (trained and untrained).

It is at this point that we have the ambition that this doctoral dissertation, which has focused on exploring teachers' positions on professionalism, professional identity and professional development, can contribute to the application of Differentiated Teaching and Learning, the re-evaluation of attitudes and the understanding of their misconceptions about it

The opinion of the teachers about the training programs they attended in this research:

Interview extracts

“I attended a seminar, but it was organized by a youth wing party. I did not gain anything substantial. It was a power point presentation on what differentiation is etc. Of course it was optional. One of those which, when leaving and getting in the car, I say I wasted my time. And my friend, my colleague, I remember, as we were going home, she said the same” (2072-2075-Σ13_AI).

“I have taken part in one, organized by a youth wing party. It was all theory. We did not take any material or anything with us. Not even to see a videotaped, if anything else, lesson of differentiation” (2087-2089-Σ13_AI).

“I cannot waste my time in the afternoons. At least if I gain something..., I don’t gain anything substantial when it is only theory” (2096-2097-Σ13_AI).

“Not just theory. It has to be practical let’s say. To be something experiential” (2242-2243-Σ14_KA).

“They have to be experiential” (2852-Σ17_MM).

“And most of the time it is a presentation of a theoretical part. The experiential part is missing. And this is a great loss that there is no experiential part... how will you learn, when you cannot see it in practice? Do you get a driver's license only by learning the signals, when you have never come in contact with the car? Or do you get a driver's license when you are not evaluated on how you drive? It is the same here” (3287-3291-Σ19_NI).

Teachers’ views

Teachers evaluated the training programs on a Likert scale 1..5

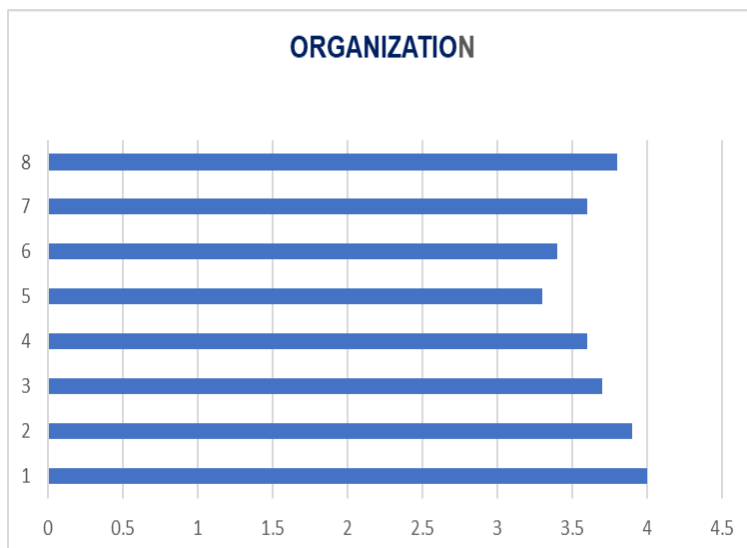
Organization

Regarding the organization, the highest score (average 4) was given to the statement "The procedures for joining the program were simple".

The lowest score was given to the statement "The total duration of the program was satisfactory." with a score of 3.3

Table 2. Organization

1	The procedures for joining the program were simple
2	The venue of the seminar was convenient
3	The time of the seminar was good for the participants
4	The duration of the seminar per day was satisfactory
5	The total duration of the program was satisfactory
6	After the end of the training program, the acquired qualifications were certified
7	The time schedule was convenient
8	The service of the participants by the institution that organized the seminar was satisfactory

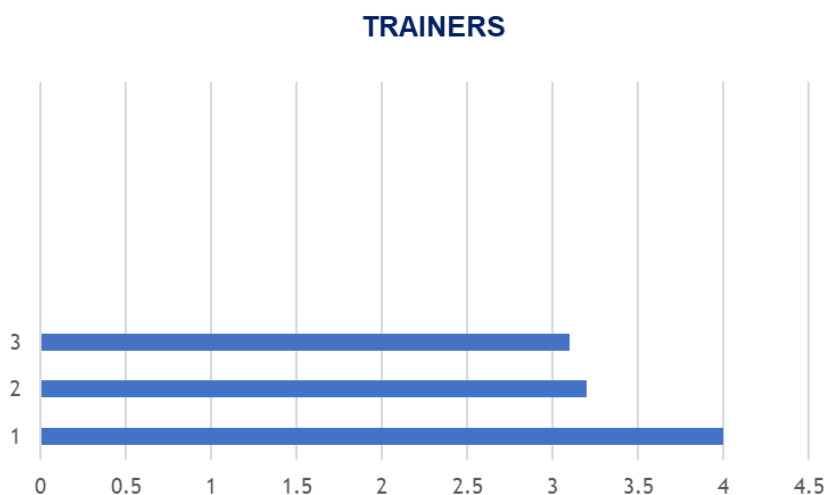

The Trainers

Regarding the Trainers, the highest score was the statement "The level of their knowledge" with an average score of 4, followed by the statement "Their teaching approach" with a score of 3.2 and finally the statement "The teaching methods used." with a score of 3.1

Table 2. The Trainers

1	The level of their knowledge
2	Their teaching approach
3	The teaching methods used

Efficiency of the Programs

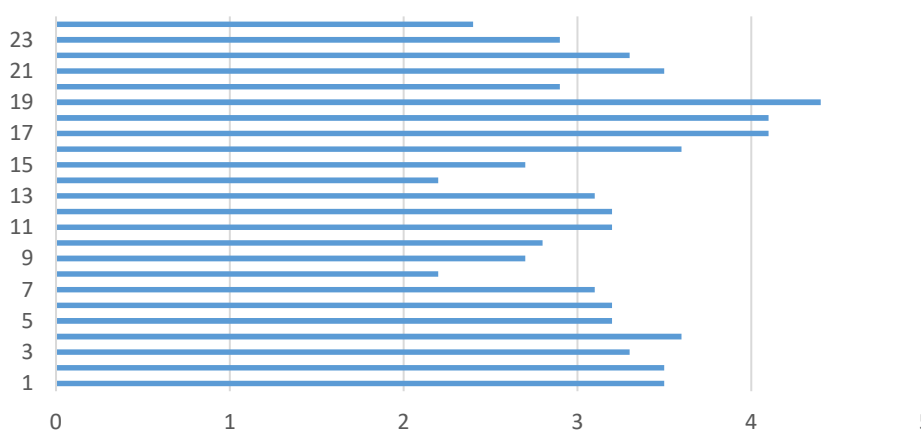
Regarding the effectiveness of the programs, the teachers rated the statements "There was certification of attendance / participation" higher with an average of 4.4.

The statements "There were opportunities to test practices aimed at linking theory to practice" received the lower score with an average of 2.4 and "There was practical teaching assistance" with an average of 2.2

Table 3. Efficiency of the Programs

1	The seminar was attended by such a number of teachers that allowed to a satisfactory degree the communication of the participants with each other and with the trainer
2	The time of the seminar was used to achieve its purpose and goals
3	The stimulation of the interest of the participants was great, resulting in following every detail
4	The material offered was directly related to the topic
5	The material was offered in a way
6	The participation and involvement were great
7	Could be applied by the participants on their teaching
8	There was practical teaching assistance
9	The supervisory means used were appropriate
10	The use of teaching aids was very helpful for the corresponding use in the classroom
11	Participants were provided with resources and material related to differentiation that will be used in teaching
12	The atmosphere in the classroom was appropriate
13	The required learning resources were organized and allocated
14	The appropriate techniques and the appropriate course method were selected
15	The Learning Process has been effective
16	There was coordination between the participants
17	Social stereotypes were avoided
18	There was a record of attendance, in terms of monitoring
19	There was certification of attendance / participation
20	There was an evaluation of the program
21	Proper preparation and planning was done
22	There was the necessary organization and ongoing support, offered at regular intervals
23	The form of the training was appropriate
24	There have been opportunities to test practices to link theory to practice

EFFICIENCY OF PROGRAMS

Needs

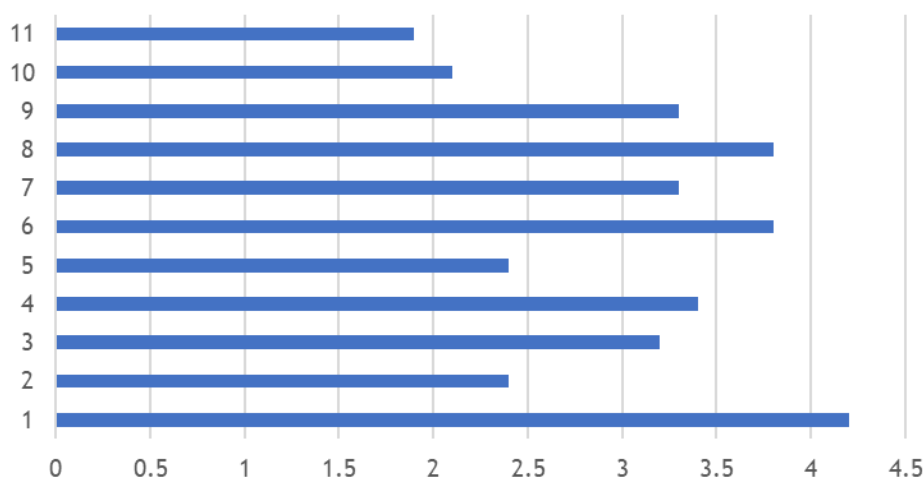
Regarding the needs, the teachers gave high marks to the statements "Bureaucracy was avoided and the conditions for participation were limited (selection process, etc.)." with an average of 4.2.

The lowest score was given to the statement "Other reference groups were involved (parents, education staff, etc.)." -with a score of 1.9

Table 4. Needs

1	Bureaucracy was avoided and the conditions for participation were limited (selection process, etc.)
2	Cooperation of the government with teachers, parents and students was observed
3	There was adequate infrastructure
4	The educational objectives were properly designed
5	There was an evaluation of the pre-existing knowledge of the teachers and it was taken into account during the organization of the seminar
6	There was coordination
7	Information was provided on what kind of courses or teaching subjects will be offered
8	The need for close and real cooperation between teacher and students for the discovery of knowledge became apparent
9	There was an appropriate learning environment for training
10	The offered object was proportional to the type of each school (small, large, urban, etc.) from which the teachers came
11	Other reference groups were involved (parents, education staff, etc.)

Needs

DISCUSSION

Regardless of the prevailing social conditions, such as Covid19, teachers must be prepared to apply Differentiated Teaching and Learning and to be constantly informed and to participate in training programs either face-to-face or remotely. School inspections and administrations should continue to encourage teachers to be trained and training program organizers to take seriously the needs and motivations of teachers for their participation.

CONCLUSION

Differentiated Teaching and Learning (DTL) as well as the Professional Development of teachers are imposed regardless of the current conditions of the pandemic, because:

1. The application of DTL in primary schools will help the current situation, since each student will work in what he needs, being alone, without any of his classmates being next to him.
2. Collaboration within the classroom, which has been adversely affected to a very large extent, will not need to exist.
3. The use of a face mask by each student will not be an obstacle for the lesson, as children will largely avoid oral work in the classroom.
4. The professional development of teachers was greatly affected by the pandemic, since, in addition to the psychological state, the organization of seminars, conferences, courses and so on stopped. Online organizations have serious drawbacks.
5. Of course, the patients affected by Covid 19 were the most affected.

REFERENCES

- Koutselini – Ioannidou, M. (2008). Structuring and Differentiation of Teaching-Learning in mixed abilities classes. Nicosia: Self-published.
- Koutselini, M. & Patsalidou, F. (2013). Good practices at the level of Cypriot training programmes for teachers of pre-primary and primary education in Koutselini, M., Mata, L., Koumi, K. (2013). *Curricular Innovations in the training of pre-primary and primary teachers in Cyprus and Romania*. 1-195.
- Koutselini, M. & Patsalidou, Fr. (2015). Engaging School Teachers and School Principals in an Action Research in- Service development as a means of pedagogical self-awareness. *Educational Action Research, Vol. 23, 2*, 124-140. 6. 52.
- Koutselini - Ioannidou, M. & Pyrgiotakis I. (2015). *Differentiation of Teaching and Learning*. Athens: Field.
- Nikolae, M. (2014). Teachers' beliefs as the differentiated instruction starting point: Research basis. *Procedia – Social and Behavioral Sciences, 128*, 426–431. Retrieval from <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814022733> on 2/2/2016.
- Roy, S., P., Gascard, N., Dumont, J., Zhao, D., Pan, S., Petrie, M., Margeta, T., D. Tlsty (2013). Rare somatic cells from human breast tissue exhibit extensive lineage plasticity. *Proc. Natl. Acad. Sci. USA, 110*, pp. 4598–4603.

ВНЕДРЕНИЕ ПЛАТФОРМЫ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ КАК ПУТЬ РЕШЕНИЯ НОВЫХ ЗАДАЧ, ВОЗНИКШИХ ПЕРЕД СИСТЕМОЙ ОБРАЗОВАНИЯ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ COVID-19

Тиркешов Нурмухаммет Копелсинович

Евразийского Национального Университета им .Л.Н.Гумилева

Аннотация

В статье рассматривается важность внедрения платформы инновационных методов обучения, а также подробно изучаются виды инновационных методов обучения, особенности применения платформы инновационных методов обучения в период пандемии COVID -19.

Целью данного исследования является изучение особенностей применения образовательной платформы обучения в период пандемии COVID -19, а также повышение эффективности усвоения предмета путем внедрения инновационных методов обучения. Автор посветил свою работу преподавателям, студентам и всем заинтересованным лицам, так как пандемия COVID-19 вызвала беспрецедентный за всю историю кризис образовательного процесса и многочисленные последствия. Пандемия уже глобально повлияла на учеников, студентов и учителей во всем мире, а также на деятельность дошкольных заведений, средних школ, учреждений технического и профессионального образования, университетов и центров повышения квалификации.

Методы исследования, которые были использованы при написании статьи: анализ, синтез, дедукция, индукция, моделирование и другие способы исследования.

В результате анализа изучения последствий влияния пандемии COVID-19 нами было выявлено необходимость скорейшего внедрения платформы инновационных методов обучения.

В статье подробно рассмотрены последствия влияния пандемии COVID-19 на образовательный процесс, предложены пути решения возникших перед преподавателями задач путем внедрения новых информационных технологий. Также подробно рассмотрены различные инновационные методы обучения.

Пандемия COVID-19 привела к многочисленным экономическим последствиям все мировое сообщество. Одной из сфер, наиболее тяжело пострадавших от последствий пандемии, стала сфера образования. Многочисленные учебные заведения по всему миру оказались закрыты. Нет ни одной страны или континента, которых бы не коснулась эта проблема. Закрытие учебных заведений привело к возникновению многочисленных проблем. Соответственно возникла необходимость их разрешения.

Образование — неотъемлемое право человека, от реализации права на образование зависит реализация и всех других прав человека. Разрушение системы образования приводит к непоправимым последствиям.

Данный вопрос поднимается автором впервые, и им предлагаются новые способы решения проблемы обеспечения учащихся доступа к образованию.

С начала возникновения пандемии преподавателям было предложено перейти к дистанционному образованию. Дистанционное образование ранее не было так широко

распространено. Однако внедрение дистанционного образования оказалось выходом из сложившейся ситуации. Тем не менее, несмотря на все удобства, дистанционное образование требует определенных ресурсов. Например, методики, предварительного обучения, ресурсов. Порой преподаватели могли использовать приложения, участвовать к онлайн конференциях, однако эта возможность была доступна далеко не всем.

Всевозможные приложения стали инновациями в сфере общения между учителями и учениками. Конечно, далеко не все были готовы перейти к новому формату образования. Даже при условии доступности интернета до сегодняшнего дня не все преподаватели обладают необходимой квалификацией, чтобы работать с ПК.

Внедрение платформы инновационных методов обучения стало бы тем способом, который помог бы ученикам осуществить свои неотъемлемые права, а также путем решения проблемы передачи знаний от учителей к ученикам. В статье рассказывается именно о важности инновационных методов обучения, поскольку учитывается также необходимость высокой усваиваемости знаний.

Внедрение платформы инновационных методов обучения поможет снизить катастрофические последствия пандемии на систему образования, и опосредованно на другие сферы жизнедеятельности человека.

Пандемия COVID-19 должна была привести к краху системы образования, однако одновременно вдохновила молодых ученых на развитие образовательных платформ, открыла доступ к новым ресурсам. Автор вносит свой посильный вклад в решение данной проблемы.

Ключевые слова: образовательная платформа, инновационные методы обучения, система образования, COVID-19, информационные технологии.

В настоящее время в период пандемии возникло множество проблем связанных с системой образования, а именно проблема доступа учеников к образованию прежде всего.

Целью данной статьи было обоснование внедрения платформ инновационных методов обучения как путь решения проблем, возникающих в системе образования в период пандемии COVID- 19.

Задачами исследования являются: изучение влияния пандемии COVID-19 на систему образования, внедрение платформы инновационных методов обучения как метод решения проблем, возникающих в системе образования вследствие пандемии.

Выводы: Исходя из нашей практики, студенты, обучающиеся в формате онлайн обучения, обучающиеся с помощью образовательных платформ, платформ инновационных методов обучения, хорошо усвоили уроки и результаты использования вышеуказанных методов превысили все ожидания.

Мир меняется с невероятной скоростью чтобы не отставать от конкурентов в сфере образования важно внедрение платформы инновационных методов обучения.

Введение. Пандемия COVID-19 впервые в истории человечества глобально повлияла на все сферы жизни человечества, в частности, на сферу образования. Мы полагаем, что выходом из данной ситуации станет внедрение платформ

инновационных методов обучения. Платформа поможет комплексно решить проблему доступа учеников к образованию.

Пандемия COVID-19 — пандемия коронавирусной инфекции, возникшая из-за коронавируса SARS-CoV-2. Вспышка впервые была зарегистрирована в г.Ухань, Китайской Народной Республике, в декабре 2019 года. 11 марта 2020 года ВОЗ объявила ее — пандемией.

Кроме того, в процессе обучения перед педагогами стоят множество задач, и одна из них сделать процесс обучения интересным для обучающихся. Помимо прочего, необходимо, чтобы молодые специалисты соответствовали требованиям профессии.

Для того, чтобы осуществить вышеуказанные задачи, а особенно в период пандемии, необходимо внедрять инновационные методы обучения. Инновации трансформируют привычные представления о взаимодействии педагога и ученика, выводят их на новый уровень.

Что есть инновация? Инновационные методы обучения? Хотелось бы подробнее остановиться на этом вопросе.

Различные источники дают различные ответы на данный вопрос.

Инновации в образовании – это актуально значимые и системно самоорганизующиеся нововведения, возникающие на основе разнообразия инициатив и новшеств, которые становятся перспективными для эволюции образования, позитивно влияют на развитие всех форм и методов обучения .

Термин «инновация» означает *лат. innovati*— нововведение.

Инновационные методы обучения - это методы обучения, которые несут в себе новые способы взаимодействия «преподаватель-студент», а также является определенным новшеством в практической деятельности в процессе овладения учебным материалом.

Новые технологии меняют наш образ жизни. Мозг человека учится новым навыкам, изменяется мышление современного человека. Хотелось бы более подробно остановиться на том, какие бывают инновационные методы обучения.

Виды инновационных методов обучения. Классифицировать инновационные методы обучения можно по разным критериям. Например, по характеру учебно-познавательной деятельности: *Имитационные, Неимитационные*. Имитационные методы делятся на Игровые и Неигровые.

Игровые методы бывают:

- учебные игры
- деловые игры
- игровые ситуации
- тренинги в активном режиме
- игровые приемы и процедуры.

Неигровые методы делятся на

Case-study (АКС)

ТРИЗ работу

Разбор деловой почты.

К Неигровым методам относятся: проблемная лекция, лекция вдвоем, лекция пресс-конференция, лекция с заранее запланированными ошибками, поисковая

лабораторная работа, эвристическая беседа, семинары, дискуссии, СРС с литературой. Другим критерием может служить классификация по численности учащихся: *индивидуальные; групповые; коллективные; работа в диадах и триадах*. По месту проведения методы бывают: аудиторные и внеаудиторные, которую в свою очередь внутри делим на выездные и экскурсионные. По принципу использования ПК инновационные методы обучения бывают: *ручные* (без ПК), *игры на ПК*, *игры с компьютерным обеспечением*. Также можно классифицировать по типу деятельности участников при решении задач: ранжирование по различным признакам предметов и действий, оптимизация процессов и структур, проектирование и конструирование объектов, решение инженерно-конструкторской, исследовательской, управленческой или социально-психологической задачи, выбор тактики действий в управлении, общении и конфликтных ситуациях демонстрация и тренинг навыков, внимания, выдумки, оригинальности, быстроты мышления и пр.

Педагоги используют различные методы обучения во время занятий.

Методы обучения — способ взаимодействия между учителем и учениками, в результате которого происходит передача и усвоение знаний, умений и навыков, предусмотренных содержанием обучения. Приём обучения (обучающий приём) — кратковременное взаимодействие между преподавателем и учениками, направленное на передачу и усвоение конкретного знания, умения, навыка.

В современной дидактике выделяют:

- словесные методы (источником является устное или печатное слово);
- наглядные методы (источником знаний являются наблюдаемые предметы, явления; наглядные пособия);
- практические методы (студенты получают знания и вырабатывают умения и навыки, выполняя практические действия);
- методы проблемного обучения.

Таким образом, традиционная классификация методов обучения выбирает критерием классификации источник знаний: слово, наглядность, практика.

В современном мире к методам обучения прибавилась работа с электронными источниками: учебниками, публикациями, сайтами.

Существуют следующие инновационные методы обучения:

Метод мозгового штурма – участники дискуссии высказываются по очереди и пытаются найти способы решения.

Фундаменталистский метод – заключается в попытке научного обоснования исследуемой идеи.

Метод сократического диалога – формулирование управленческой проблемы и анализ альтернативных подходов.

Метод «дерево решений» - помогает принять решение в ситуации когда отсутствует однозначный ответ на поставленную задачу.

Метод грозди – использование иллюстраций, помогающих наглядно решить проблему, расширение возможности выработки модели исследования или метода решения.

Метод 635 – студенты разделяются в группы по 6 человек и предлагают три идеи в течение пяти минут.

Метод 515 – преподаватель предлагает студентам проблему; необходимо выдвинуть 15 идей за 5 минут.

Метод проекта – на первом этапе обсуждаются тема и цель, на втором этапе определяется источники информации, далее проводится исследование и обобщаются его результаты. Затем предоставляется отчет и результаты исследования.

Метод кубика — на определенные темы студенты учатся смотреть с различных точек зрения.

Метод цепочки — студенты пытаются раскрыть задание через ответ на ряд вопросов: Кто? Что? Как? Где? Когда? Зачем? Почему?

Метод SWOT-анализа используется SWOT-таблица т.е. изучаются слабые и сильные стороны в решении проблем, возможности которые предоставляет решенная проблема, а также угрозы которые предоставляет нерешенная проблема.

Метод Хокку — студенты составляют трехстишия, это помогает развить мышление и обостряют ум.

Существуют многие другие виды инновационного обучения. Они помогают учителям достигнуть цели обучения, также сделать процесс получения знания интересным.

Появление платформы инновационных методов обучения, самого дистанционного обучения на базе цифровых технологий является переходом системы образования на новый уровень, ответом системы образования на новые запросы общества, соответствием реалиям сегодняшнего дня. Однако само по себе внедрение новых технологий не может решить проблему качества образования. Для этого нужно проводить дальнейшие научно-педагогические разработки в этой сфере.

В самом начале истории внедрения образовательных технологий данными исследованиями занимались программисты, они предлагали новые методы решения образовательных задач с использованием новых информационных технологий. Фундаментом для создания новых платформ стали принципы программирования, осуществляющие разветвленность образовательных программ. Пользователь ПК стал человеком, которому предлагается нужная информация. Это явилось результатом метаморфоз, произошедших в психологии человека. Деятельность человека может быть разделена на составные части, как компьютер, и объяснена в кибернетических терминах.

Сторонникам старых методов было трудно свыкнуться с такими подходами, а потому внедрение новых технологий встретило сопротивление. Однако вскоре с одновременными открытиями в сфере новых технологий преподаватели разработали фундамент для усвоения системой образования трансформаций в информационно-культурном мире.

Разработка платформы инновационных методов обучения направлена на решение актуальной фундаментальной задачи, связанной с проектированием и созданием инновационной платформы дистанционного обучения, поддерживающей технологию виртуальной реальности при подготовке будущих специалистов технических профилей.

Как живой пример выступают симуляции. Симуляции являются одним из лучших методов обучения, которые позволяют учащимся максимально хорошо усваивать учебный материал.

Информационные технологии дают возможность трансформировать образовательный процесс и реализовать основные образовательные задачи, ориентировать учебный процесс на реализацию потенциальных возможностей человека, готовить обучающихся к практическому применению полученных знаний и умений в жизни.

Пандемия унесла миллионы жизней и больно ударила по мировой экономике, однако она одновременно открыла множество новых возможностей. Полагаю, человечеству давно следовало перейти к дистанционным формам обучения. Однако традиционные методы обучения, отсутствие интернета в некоторых труднодоступных регионах, отсутствие устройств у некоторых обучающихся препятствовало развитию данного направления в обучении.

Использование технологий позволяет разрешить вопрос обеспечения непрерывности обучения. Новые разработки в этой области должны и дальше внедряться в пользу равенства и инклюзивности, каждый ребенок может извлекать пользу из этих разработок. Учителям и ученикам нужны бесплатные и доступные технологии для преподавания и обучения.

Качественное образование в условиях пандемии требует не только цифровых технологий, но и тщательно разработанных методик, а также учета психологии и педагогики. Еще одним условием является государственная поддержка в сфере образования. Правительства стран должны озаботиться бесплатным доступом учащихся.

Еще одной проблемой является невозможность обеспечить равный доступ учащихся к информационным технологиям. Разрешить данную проблему могут правительства и частные корпорации. Необходимо планомерное снижение цены на средства связи.

Нам хотелось бы еще раз упомянуть о том, что только обеспечение доступа к технологиям не является гарантией получения качественного образования. Залогом успеха в получении качественного образования является поддержка родителей и доступность учебных пособий.

Существует мнение, что дистанционное образование проигрывает традиционному образованию. Однако это не так. Большие возможности дают шанс реализовать шанс на получение более качественного образования.

Хотелось бы отметить, что существуют и минусы дистанционного образования, которые, впрочем, преодолимы. Минусом являются трудности контроля за усваиваемостью знаний. Выходом является высокая личная ответственность за усвоение знаний. Отдельно хотелось бы остановиться на инновационных методах аттестации. Оценки можно выставлять посредством мобильных приложений, отслеживания использования и эффективности учебных платформ и приложений.

Внедрение онлайн платформ является возможным практически на всех стадиях получения образования. Однако в частности, в университетах и вузах дистанционное образование обычно представляет из себя чтение онлайн-лекций, и работу с

платформами. К сожалению, порой университеты приостанавливают работу из за отсутствия инфраструктуры. Кроме того, не все дисциплины возможно преподавать онлайн.

Дополнительно хотелось бы отметить, что внедрение платформы инновационных методов обучения может также решить и иные проблемы, связанные с системой образования. Учителя также рискуют заразиться коронавирусом при проведении оффлайн занятий, также они боятся лишиться заработной платы, вследствие потери рабочих мест, онлайн платформы могут решить и эти проблемы экономического характера, не допустить потери учителями своего дохода.

На базе Евразийского Национального Университета им.Л.Гумилева был проведен урок среди студентов касательно внедрения инновационных методов обучения, студенты были ознакомлены с прототипом образовательной платформы. Был проведен опрос среди студентов касательно внедрения платформы инновационных методов обучения.

Ниже предоставляется опросный лист:

1. Используете ли вы в образовательных целях такие платформы как Coursera EduEx и.т.д.?

1)Да (55,6 %)

2)нет (44,4 %)

2. Считаете ли вы нужным иметь в университете свою образовательную платформу для обучения?

1)Да (88,9%)

2)нет (11,1%)

3. Что из нижеперечисленных является обязательным при создании образовательной онлайн-платформы? Можно выбрать несколько вариантов

1)обучающий видео материалом (88,9%)

2)тестовые задания (61,1%)

3) задания (55,6%)

4) контрольные вопросы (33,3%)

5) образовательные курсы (94,4%)

6)другое (5,6%)

4. Какие элементы при создании онлайн платформы вы бы включили?

--- мой ответ

Большая часть студентов предпочла бы иметь свою платформу обучения в университете, также подавляющее большинство студентов в настоящее время пользуются образовательными платформами.

Выводы

Исходя из нашей практики, студенты, обучающиеся в формате онлайн обучения, обучающиеся с помощью образовательных платформ, платформ инновационных методов обучения, хорошо усвоили уроки и результаты использования вышеуказанных методов превысили все ожидания.

Мир меняется с невероятной скоростью чтобы не отставать от конкурентов в сфере образования важно внедрение платформы инновационных методов обучения.

Заклучение

Потрясение, которое испытала система образования из-за COVID-19, беспрецедентно. Оно едва не отбросило достижения человечества вспять, больше затронуло уязвимые группы населения. Прогнозируется вероятность дальнейшего ухудшения эпидемиологической ситуации. В данной тяжелой ситуации внедрение платформы инновационных методов обучения могло бы решить все эти вопросы. Пандемия стала мотиватором для деятелей в сфере дистанционного образования, программистов, учителей и других заинтересованных лиц. Платформы инновационных методов обучения могут вернуть молодежи будущее, которое едва не украла пандемия.

Список литературы:

1. <https://www.natural-sciences.ru/ru/article/view?id=32975#:~:text=Инновации%20в%20образовании%20-%20это%20актуально,всех%20форм%20и%20методов%20обучения>
2. Мынбаева А.К., Инновационные методы обучения, или Как интересно преподавать, Учебное пособие, Мынбаева А.К., Садвакасова З.М., 2012
3. https://ru.wikipedia.org/wiki/Методы_обучения
4. http://student39.ru/lector/Methody-_priemy_i_formy_obucheniya/
5. Серебровская Т.П. Инновационное обучение как форма профильной подготовки при формировании профессиональной компетентности специалиста // Научно-практический журнал «Экономика, Статистика и Информатика. Вестник УМО», 2010, №6, с.18-23.
6. Тихомиров В.П. Мир на пути SMART EDUCATION. Новые возможности для развития // «Открытое образование», 2011, № 3, с. 22-28.
7. Инновационное развитие – основа модернизации экономики России: Национальный доклад. – М.: ИМЭМО РАН, ГУ–ВШЭ, 2008. – 168 с.
8. Дженифер де Вриз. Что такое быстрое электронное обучение? : eLearning Technology : Электронное обучение технологии. [Электронный ресурс] / Технология электронного обучения 01.12.2008 – Режим доступа: http://translate.googleusercontent.com/translate_c?hl=ru&langpair=en%7Cru&u=http://elearningtech.blogspot.com/2006/06/what-is-rapid-elearning_13.html&rurl=translate.google.ru&usg=ALkJrhiv8bQaXQ_zs291XY2Y4CB4G5b7cA#ixzz10na91gt6
9. Жүнісбек Ә. Жаңа технология негізі – сапалы білім. — //Қазақстан мектебі, №4, 2008
10. Нағымжанова Қ. Инновациялық технологияның құрылымы. – А.:Өркен, 2007
11. Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – А.: Білім, 2008.

THE CONCEPT OF DIFFERENTIAL EQUATION AND TECHNOLOGY OF TEACHING SOME OF ITS APPLICATIONS

DİFERENSİAL TƏNLİK ANLAYIŞI VƏ ONUN BƏZİ TƏTBİQLƏRİNİN ÖYRƏDİLMƏSİ TEXNOLOGİYASI

Nadırova Aytac Oruc
Azerbaijan State Pedagogical University

Özet

Riyaziyyatda diferensial tənlik bir və ya daha çox funksiya və onların törəmələrini əlaqələndirən bir tənlikdir. Bu cür münasibətlər olduqca yaygın olduğundan, diferensial tənliklər mühəndislik, fizika, iqtisadiyyat və biologiya da daxil olmaqla bir çox fənlərdə məşhur rol oynayır.

Axtarılan funksiyaların törəmələri daxil olan tənliklərə diferensial tənliklər deyilir. Axtarılan funksiyalar bir dəyişəndən asılı olarsa, belə diferensial tənliklər adi diferensial tənliklər (diferensial tənliklər), bir neçə dəyişəndən asılı olarsa xüsusi törəməli diferensial tənliklər adlanır. Diferensial tənliyə daxil olan ən yüksək tərtibli törəmənin tərtibinə bu tənliyin tərtibi deyilir.

Sərbəst dəyişən, axtarılan funksiya və onun törəməsi arasında verilən münasibətə birtərtibli diferensial tənlik deyilir. Sərbəst dəyişəni x , axtarılan funksiyanı $y(x)$ və onun törəməsini $y'(x) = dy/dx$ ilə işarə etsək ümumi şəkildə birtərtibli diferensial tənlik

$$F(x, y, y') = 0$$

şəklində yazılır, burada $F(x, y, z)$ funksiyası x, y, z dəyişənləri fəzasının müəyyən bir oblastında təyin olunmuş funksiyadır. Bu funksiya x, y dəyişənlərinin birindən və ya hər ikisindən asılı olmaya bilər, ancaq münasibətinin diferensial tənlik olması üçün bu funksiya $z = y'$ dəyişənindən asılı olmalıdır.

Tutaq ki, yuxarıdakı münasibəti y' -ə nəzərən həll olunandır.

Alınmış

$$y'(x) = f(x, y) \text{ və ya } dy/dx = f(x, y)$$

tənliyinə törəməyə nəzərən həll olunmuş **birtərtibli diferensial tənlik** deyilir, burada $f(x, y)$ verilmiş funksiyadır.

Diferensial tənliklərin öyrənilməsi əsasən onların həllərinin (tənliyi ödəyən edən funksiyaların məcmusu) və həllərinin xüsusiyyətlərinin öyrənilməsindən ibarətdir. Hazırlanmış məqalədə də bu mövzular ətrafında araşdırmalar aparılmışdır. Yalnız ən sadə diferensial tənliklər açıq formullarla həll edilə bilər; lakin verilmiş bir diferensial tənliyin həllərinin bir çox xüsusiyyətləri onları dəqiq hesablamadan müəyyən edilə bilər.

Məqalədə diferensial tənliyin tədris texnologiyası da araşdırılmışdır. Bəhs olunan tənliyin bəzi tətbiqlərinin öyrədilməsi də məqalənin əsas hissələrini əhatə edir. Məqalənin hazırlanmasında məqsəd diferensial tənliyin anlayışının verilməsi və bəzi tətbiq texnologiyalarının araşdırılmasıdır. Məqalədə təriflərə yer verilmiş və diferensial tənliklərin həlli metodları qeyd edilmişdir. Diferensial tənlik riyaziyyat elmində araşdırılması zəruri olan sahələrdən biri olduğu üçün bu mövzunu diqqət mərkəzində saxlamaq olduqca vacibdir.

Açar sözlər: Tənlik, diferensial tənlik, dəyişən, funksiya, törəmə, riyazi təhsil, tədris texnologiyaları.

Abstract

In mathematics, a differential equation is an equation that connects one or more functions and their derivatives. Because such relationships are so common, differential equations play a popular role in many disciplines, including engineering, physics, economics, and biology.

Equations that include derivatives of the functions sought are called differential equations. If the functions sought depend on one variable, such differential equations are called ordinary differential equations (differential equations), and if they depend on several variables, they are called special derivative differential equations. The order of the highest order derivative included in the differential equation is called the construction of this equation.

The relationship between a freely variable, a sought function and its derivative is called a one-order differential equation. If we denote the free variable x , the sought function by $y(x)$ and its derivative by $y'(x) = dy/dx$, we generally have an orderly differential equation.

$$F(x, y, y') = 0$$

where $F(x, y, z)$ is a function defined in a certain area of the space of variables x, y, z . This function may not depend on one or both of the variables x, y , but for the relationship to be a differential equation, this function must depend on the variable $z = y'$.

Suppose that the above relation is solvable with respect to y .

Taken

$$y'(x) = f(x, y) \text{ və ya } dy/dx = f(x, y)$$

is called a one-order differential equation solved with respect to the derivative, where $f(x, y)$ is a given function.

The study of differential equations consists mainly of the study of their solutions (the set of functions that satisfy the equation) and the properties of the solutions. The article also researches these topics. Only the simplest differential equations can be solved by open formulas; but many properties of the solutions of a given differential equation can be determined without calculating them accurately.

The article also examines the teaching technology of differential equations. Teaching some applications of the equation in question also covers the main parts of the article. The purpose of this article is to give an idea of the differential equation and to study some applied technologies. The article contains definitions and methods of solving differential equations. Since differential equations are one of the areas that need to be studied in mathematical science, it is very important to keep this topic in the spotlight.

Keywords: Equation, differential equation, variable, function, derivative, mathematical education, teaching technologies.

Riyaziyyat 11-ci sinif ümumtəhsil orta məktəb dərslində diferensiallaşmanın qaydaları ilə tanış olmuşuq. Bu mövzuda funksiyaların törəməsinin tapılması ilə bağlı qaydalar öz yerini tapmışdır. Bölmədə həmin qaydaların isbatı da verilmişdir.

Diferensiallaşmaya dair nümunələr, misallar və onların həlli ümumtəhsil orta məktəb dərslində tapılmışdır. Hazırlanmış məqalədə isə diferensial tənliklərin tətbiqinin öyrənilməsi haqqında qaydalara toxunulmuşdur.

Diferensial tənliklərin öyrənilməsi əsasən onların həllərinin (tənliyi ödəyən edən funksiyaların məcmusu) və həllərinin xüsusiyyətlərinin öyrənilməsindən ibarətdir. Yalnız ən sadə diferensial tənliklər açıq formullarla həll edilə bilər; lakin verilmiş bir diferensial tənliyin həllərinin bir çox xüsusiyyətləri onları dəqiq hesablamadan müəyyən edilə bilər.

Həllər üçün qapalı formalı bir ifadə olmadıqda, kompüterlər istifadə edilərək sayları yaxınlaşdırıla bilər. Dinamik sistemlər nəzəriyyəsi, diferensial tənliklərlə təsvir olunan sistemlərin keyfiyyətə təhlilinə diqqət yetirir, halbuki müəyyən bir dəqiqlik dərəcəsi ilə həlli təyin etmək üçün bir çox sayda metod hazırlanmışdır.

Diferensial tənliklər əvvəlcə Newton və Leibniz tərəfindən hesablama ixtirası ilə meydana gəldi. Onun 1671-ci il işi metodu 2-ci hissəsində Methodus fluxionum et Serierum Infinitarum, Isaac Newton üç növ diferensial tənlikləri sadaladı:

$$\frac{dy}{dx} = f(x)$$

$$\frac{dy}{dx} = f(x, y)$$

$$x_1 \frac{\partial y}{\partial x_1} + x_2 \frac{\partial y}{\partial x_2} = y$$

Bütün bu hallarda, $y(x)$ və ya bilinməyən bir funksiya x_1 və x_2 və f verilən bir funksiya.

Sonsuz seriyalardan istifadə edərək bu nümunələri və digərlərini həll edir və həllərin qeyri-bərabərliyini müzakirə edir.

Jacob Bernoulli 1695-ci ildə Bernoulli diferensial tənliyini təklif etdi. Bu formanın adı bir diferensial tənliyi

Diferensial tənlikləri bir neçə növə bölmək olar. Tənzimlənmənin

$$y' + P(x)y = Q(x)y^n$$

xüsusiyyətlərini təsvir etməkdən başqa, bu diferensial tənliklərin bu sinifləri bir həll üçün yanaşma seçimini məlumatlandırmağa kömək edə bilər. Tez-tez istifadə olunan fərqlər bu tənliyin olub-olmadığını ehtiva edir: Adi / Qismən, Xətti / Qeyri-xətti və Bircins / Qeyri-bircins. Bu siyahı tam deyil; Müxtəlif kontekstlərdə çox faydalı ola biləcək bir çox digər diferensial tənliklərin xüsusiyyətləri və alt sinifləri var.

Adi diferensial tənliklərin ən sadəsi bir tərtibli $y' = f(x, y)$ diferensial tənliyidir. Diferensial tənliyin ümumi həlli ilə yanaşı, bir çox hallarda onun müəyyən şərtləri ödəyən xüsusi həllini tapmaq tələb olunur. $y' = f(x, y)$ diferensial tənliyinin $y_0=y(x_0)$ başlanğıc şərtini ödəyən xüsusi həllinin tapılması məsələsi *Koşi məsələsi* adlanır. Həndəsi olaraq, bu $X OY$ müstəvisinin verilmiş $M_0(x_0; y_0)$ nöqtəsindən keçən, integral əyrisinin tapılmasını göstərir.

Əgər diferensial tənliyinin sağ tərəfi $f(x, y)$ müəyyən

$$R = \{(x, y) : |x - x_0| < a, |y - y_0| < b\}$$

oblastında kəsilməzdirsə, onda x_0 nöqtəsinin müəyyən ətrafında, heç olmasa, bir həll mövcuddur: $|x - x_0| < h, h > 0$. Əgər R oblastında

$$|f(x, y_2) - f(x, y_1)| \leq L |y_2 - y_1|$$

Lipşis şərti ödənilərsə, bu həll yeganədir, burada L – Lipşis sabitidir (ümumi halda a və b -dən asılıdır). Əgər R oblastında $f(x, y)$ məhdud $f'_y(x, y)$ törəməsinə malikdirsə, onda

$$L = \max |f'_y(x, y)|, (x, y) \in R$$

götürmək olar.

Koşi məsələsinin dəqiq həllini bir çox hallarda tapmaq olmur, buna görə də Koşi məsələsini təqribi həll etmək lazım gəlir.

Həlli ifadə etdiyi formadan asılı olaraq təqribi üsulları bir neçə qrupa bölmək olar:

1) diferensial tənliyin təqribi həllini analitik ifadə şəklində verən analitik üsullar;

2) diferensial tənliyin təqribi həllini axtarılan $y(x)$ funksiyasının ayrı-ayrı x_i nöqtələrində (düyünlərində) qiymətlərini cədvəl şəklində təsvir etməyə imkan verən ədədi üsullar;

3) həlli qrafik şəkildə verən qrafik üsullar.

Fərz edəcəyik ki, baxılan tənliklər üçün varlıq və yeganəlik şərtləri ödənilir. Beləliklə, diferensial tənliyi həll etmək, həndəsi olaraq, elə əyri tapmaq deməkdir ki, bu əyrininin hər bir nöqtəsindən ona çəkilmiş toxunanın istiqaməti, istiqamətlər meydanının həmin nöqtədəki istiqaməti ilə üst-üstə düşür. Göstərilən xüsusiyyətinə görə integral əyriləri, qrafikləri D oblastında yerləşən başqa əyrilərdən fərqlənir.

Tənliyi həll etmədən, onun vasitəsi ilə təyin olunan istiqamətlər meydanından istifadə etməklə integral əyrilərini təqribi qurmaq olar. Bu məqsədlə izoklin üsulundan istifadə edilir.

Nəticə

Riyaziyyatda *diferensial tənlik* bir və ya daha çox funksiya və onların törəmələrini əlaqələndirən bir tənlikdir. Bu cür münasibətlər olduqca yaygın olduğundan, diferensial tənliklər mühəndislik, fizika, iqtisadiyyat və biologiya da daxil olmaqla bir çox fənlərdə məşhur rol oynayır.

Axtarılan funksiyaların törəmələri daxil olan tənliklərə diferensial tənliklər deyilir. Axtarılan funksiyalar bir dəyişəndən asılı olarsa, belə diferensial tənliklər adi diferensial tənliklər (diferensial tənliklər), bir neçə dəyişəndən asılı olarsa xüsusi törəməli diferensial tənliklər adlanır. Diferensial tənliyə daxil olan ən yüksək tərtibli törəmənin tərtibinə bu tənliyin tərtibi deyilir.

Sərbəst dəyişən, axtarılan funksiya və onun törəməsi arasında verilən münasibətə birtərtibli diferensial tənlik deyilir. Sərbəst dəyişəni x , axtarılan funksiyanı $y(x)$ və onun törəməsini $y'(x) = dy/dx$ ilə işarə etsək ümumi şəkildə birtərtibli diferensial tənlik

$$F(x, y, y') = 0$$

şəklində yazılır, burada $F(x, y, z)$ funksiyası x, y, z dəyişənləri fəzasının müəyyən bir oblastında təyin olunmuş funksiyadır. Bu funksiya x, y dəyişənlərinin birindən və ya hər ikisindən asılı olmaya bilər, ancaq münasibətinin diferensial tənlik olması üçün bu funksiya $z = y'$ dəyişənindən asılı olmalıdır.

Tutaq ki, yuxarıdakı münasibəti y' -ə nəzərən həll olunandır.

Alınmış

$$y'(x) = f(x, y) \text{ və ya } dy/dx = f(x, y)$$

tənliyinə törəməyə nəzərən həll olunmuş **birtərtibli diferensial tənlik** deyilir, burada $f(x, y)$ verilmiş funksiyadır.

Diferensial tənliklərin öyrənilməsi əsasən onların həllərinin (tənliyi ödəyən edən funksiyaların məcmusu) və həllərinin xüsusiyyətlərinin öyrənilməsindən ibarətdir. Hazırlanmış məqalədə də bu mövzular ətrafında araşdırmalar aparılmışdır. Yalnız ən sadə diferensial tənliklər açıq formullarla həll edilə bilər; lakin verilmiş bir diferensial tənliyin həllərinin bir çox xüsusiyyətləri onları dəqiq hesablamadan müəyyən edilə bilər.

Məqalədə diferensial tənliyin tədris texnologiyası da araşdırılmışdır. Bəhs olunan tənliyin bəzi tətbiqlərinin öyrədilməsi də məqalənin əsas hissələrini əhatə edir. Məqalənin hazırlanmasında məqsəd diferensial tənliyin anlayışının verilməsi və bəzi tətbiq texnologiyalarının araşdırılmasıdır. Məqalədə təriflərə yer verilmiş və diferensial tənliklərin həlli metodları qeyd edilmişdir. Diferensial tənlik riyaziyyat elmində araşdırılması zəruri olan sahələrdən biri olduğu üçün bu mövzunu diqqət mərkəzində saxlamaq olduqca vacibdir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı:

1. H.Aslanov: “Adi diferensial tənliklər və riyazi fizika tənlikləri”, Bakı, 2001, s132.
2. H. Xəlilov: “Adi diferensial tənliklər və riyazi fizika tənliklərinin elementləri” Dərs vəsaiti, Bakı, 1993, s122.
3. M.A.Dünyamalıyev, M.Y.Babayev, M.S.Aslanov: “Adi diferensial tənliklər”(Dərs vəsaiti), Bakı 2012, s179.
4. Q.Əhmədov, K.Həsənov, M.Yaqubov: “Adi diferensial tənliklər”, Bakı, 1978, s165.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

А.Л. Цынцарь

кандидат психологических наук, доцент,
Бендерский политехнический филиал
Приднестровского государственного университета им. Т.Г. Шевченко
Бендеры, Приднестровье

Е.Г. Булгакова

Бендерский политехнический филиал
Приднестровского государственного университета им. Т.Г. Шевченко
Бендеры, Приднестровье

Аннотация

В статье рассматриваются понятия «компетенция», «профессиональная компетенция» с позиций психологии и педагогики. Дается теоретическое обоснование определению понятий «компетенция», «компетентность», «профессиональная компетентность».

В результате длительных и всесторонних дискуссий исследователей и практиков в сфере образования было сформулировано описание нового типа результата образовательного процесса. Определяя цели и итоги образования человека, исследователи все большее внимание уделяют формированию единства мотивационно-когнитивных и поведенческих компонентов. Самыми содержательными понятиями, отражающими это единство в структуре личности, оказались понятия «компетентность» и «компетенция». Формирование данных понятий является основной целью, стоящей перед профессиональным образованием.

Ключевые слова: компетенция; компетентность; профессиональная компетентность; компетентностный подход в образовании.

GEMİLER İLE TEHLİKELİ MADDE TAŞIMACILIĞININ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF DANGEROUS GOODS TRANSPORT BY SHIPS WITHIN THE SCOPE OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY

Ahmet SEVMEN

Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İş Sağlığı ve Güvenliği ABD, Yüksek Lisans Öğrencisi, İş Güvenliği Uzmanı, Tehlikeli Madde Güvenlik Danışmanı

 ORCID ID: 0000-0002-4645-5073**Dr. Öğr. Üyesi Murat YORULMAZ**

Kocaeli Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü

 ORCID ID: 0000-0002-5736-9146**Özet**

İlk çağlardan bu yana ticaret ve mal taşımacılığı için denizyoluyla gemiler kullanılmaktadır. Dolayısıyla deniz ticareti, ülkelerin ekonomik gelişimi için oldukça önemlidir. Deniz taşımacılığı, diğer taşımacılık türlerine göre daha uzun sürmekle birlikte, daha büyük miktarlarda mal taşınabilmesi, daha ekonomik olması ve denizleri aşarak kıtalara ulaşabilmenin daha kolay bir yönteminin olmaması sebebi ile tercih edilmektedir. Deniz taşımacılığının uzun sürmesi sebebiyle, gemilerin yol boyunca oluşabilecek meteorolojik olumsuzluklarla mücadele etme mecburiyeti, bilinmezlikler, bazı bölgelerdeki korsan saldırıları ve yükün yapısından kaynaklanan risklerin olması hem gemi adamları hem de gemi işletme yöneticileri için iş sağlığı ve güvenliğini daha da önemli hale getirmektedir.

Çok hızlı gelişen deniz taşımacılığı, taşımanın ana unsuru olan gemileriyle, yükleme, boşaltma ve elleçlemenin yapıldığı limanlarıyla ve sektör çalışanları ile bir bütündür. Bütün işyerlerinde olduğu gibi bu sektörde de emniyet düştüğü zaman kaza çoğalmaktadır. Sektörün çok hızlı büyümesi kaçınılmaz olarak yanında emniyet zafiyetini de getirmiştir. Bu emniyet zafiyeti ve taşımanın tehlikeli yük miktarındaki artış göz önüne alındığında gemilerin, limanların ve çalışanların emniyetini sağlamak oldukça önemli hale gelmektedir. Bu çalışmada, gemiler ile tehlikeli madde taşımacılığının iş sağlığı ve güvenliği kapsamında değerlendirilmesi yapılarak, tehlikeli madde taşıyan gemilerde doğru iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının oluşturulması ve yükten kaynaklanan tehlikelere karşı doğru müdahalelerin belirlenebilmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak literatür incelemesi yapılmış ve deniz taşımacılığında iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarına yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gemiler, İş Sağlığı ve Güvenliği, Tehlikeli Madde, Gemi İşletmeciliği.

Abstract

Sea and ships have been used for trade and transportation since ancient times. Shipping and maritime trade are very important for the economic development of countries. Although maritime transport takes longer than other types of transport, it is preferred because it can be

transported in larger quantities, it is cheaper and there is no easier method of reaching continents by crossing large oceans. Due to the long duration of sea transportation, the obligation of ships to encounter meteorological problems that may occur along the navigation, uncertainty, pirate attacks in some regions and the possibility of risks arising from the species of the shipment occupational health and safety is becoming more important for both seafarers and ship management managers.

Very fast developing sea freight are whole with ships which are the main element of transportation and the ports where loading, unloading and handling and sector employees. As in all workplaces, accidents increase when safety falls in this sector. The rapid growth of the sector has inevitably brought along the weakness of safety. Considering this weakness in safety and the increase in the amount of dangerous cargo carried, it becomes very important to ensure the safety of ships, ports and employees. In this study, it is aimed to evaluate the transportation of dangerous goods by ships within the scope of occupational health and safety, to make correct occupational health and safety practices on ships carrying dangerous goods and to determine the correct interventions against the hazards caused by the cargo. For this purpose, literature review has been made and recommendations for occupational health and safety practices in maritime transport have been presented.

Keywords: Ships, Occupational Health and Safety, Dangerous Substance, Shipping Management

1.GİRİŞ

Çağımızda taşımacılık için karayolu, demiryolu, denizyolu, havayolu ve boru hatları kullanılmakla birlikte bunların arasında en fazla tercih edilen taşımacılık türünün, deniz taşımacılığı olduğu görülmektedir (Karadoğan, 2017). Dünya deniz ticareti 2019 yılında 11.903 milyon tona ulaşarak küresel taşımacılıktan % 83 pay almıştır (Denizcilik Sektör Raporu, 2020). Daha fazla yükü, daha güvenli ve daha ekonomik taşıyabilme imkânının yanında, çevre kirliliğinin ve tüketilen enerjinin çok az olması deniz taşımacılığını öne çıkarmaktadır (Karadoğan, 2017). Dolayısıyla deniz taşımacılığı hem ulusal hem de uluslararası ticarete önemli bir yere sahiptir.

Deniz taşımacılığının payının diğer taşımacılık türlerine göre daha çok olmasının bir sonucu olarak denizde tehlikeli madde taşımacılığı da fazladır. Tehlikeli yüklerden kaynaklanan risklerin bilinmesi, açık denizlerde seyreden gemilerde iş sağlığı ve güvenliği (İSG) uygulamalarının nasıl şekilleneceğine, kazaların önlenmesi prosedürlerinin oluşturulmasına ve olası kazalarda yapılması gereken işlerin belirlenebilmesine ışık tutacaktır. Özellikle, tehlikeli madde taşıyan gemilerde yükten kaynaklanabilecek risklerin en aza indirilmesi veya tamamen yok edilmesi belki de olası faciaların önüne geçecektir. Bu kapsamda gemilerde tehlikeli yük sebebiyle oluşan iş kazalarının hangi sıklıkta yaşandığının bilinmesi, bu kazaların oldukça iyi analiz edilmesi ve yükün özelliğinden kaynaklanabilecek tehlikelerin öğrenilmesi alınacak önlemlerin belirlenebilmesi açısından önemlidir.

Bu çalışmada, gemiler ile tehlikeli madde taşımacılığının İSG kapsamında değerlendirilmesi yapılarak, tehlikeli madde taşıyan gemilerde doğru İSG uygulamaları yapılması ve yükten kaynaklanan tehlikelere karşı doğru müdahalelerin belirlenebilmesi amaçlanmıştır.

2.LİTERATÜR İNCELEMESİ

2.1.Deniz Taşımacılığı ve İş Güvenliği

İlk çağlardan bu yana ticaret için deniz ve gemiler kullanılmaktadır. Deniz taşımacılığı, diğer taşımacılık türlerine göre daha uzun sürmesine rağmen, gemilerle daha büyük miktarlarda yük taşınabilmesi, daha ucuz olması ve okyanusları aşarak kıtalara ulaşabilmenin daha kolay bir yönteminin olmaması sebebi ile tercih edilmektedir. 8 bin kilometreden fazla kıyısı olan ülkemizin, deniz taşımacılığı alanında doğal bir avantajı vardır (Karadoğan, 2017). Bu avantaj gemi sayısının ve bunlara hizmet veren limanların hızla artmasına sebep olmakta, ülkemizde sektör çok hızlı büyümektedir. Deniz taşımacılığı, insanın en önemli unsur olduğu, fakat insanla birlikte makine, çevre ve yönetim unsurlarını da içeren bir sosyo-teknik yapıdır (Kaplukan, 2019).

Deniz taşımacılığı, küresel bir sektör olmasına rağmen, başlangıçta her ülkenin standart ve prosedürleri birbirinden çok farklı olarak gelişmiştir. Deniz taşımacılığının önemli unsuru olan gemi adamları açısından bu farkları ortadan kaldırmak amacıyla eğitim, belgelendirme ve vardiya tutma esaslarına ilişkin temel gereklilikleri belirleyen sözleşme olan Gemiadamlarının Eğitimi, Belgelendirilmesi ve Vardiya Tutma Esasları Hakkında Uluslararası Sözleşmesi (STCW-78) 07 Temmuz 1978 tarihinde kabul edilmiş olup, 28 Nisan 1984 tarihinde yürürlüğe girmiş, 1995 ve 2010 yıllarında da değişiklikler yapılmıştır. Sözleşme, üye ülkelerin karşılaması gereken denizciler için eğitim, belgelendirme ve vardiya tutma esasları ile ilgili asgari standartları belirlemektedir (Kaplukan, 2019). Bu sözleşmeyle, gemilerde çalışacak gemi adamlarının alacakları tüm eğitimlerin standartları ve her düzeydeki gemi adamının almak zorunda olduğu temel denizde emniyet ve gemi güvenliği eğitimleri belirlenmiştir.

Çoğu zaman günlük konuşmalarımızda, hatta bazı sözlüklerde emniyet ve güvenlik kavramları birbiri ile karıştırılmakta ve birbirinin yerine kullanılmaktadır. Emniyet, tabiat güçlerinden ve insan kusurlardan kaynaklanan gelişigüzel tehlikelerden uzakta kalabilmek şeklinde tanımlanırken güvenlik ise bilinçli olarak zarar vermek amacıyla ortaya çıkan tehlikelerden uzakta kalabilmek olarak ortaya çıkmaktadır (Gerede, 2006). Örneğin yükün yanlış istif ya da fırtına gibi sebeplerle kaymasına karşı alınacak tedbirler emniyet tedbirleri, korsan ve terör saldırılarına karşı alınabilecek önlemler ise güvenlik tedbirleridir.

İSG'nin birçok tanımı olmasına rağmen, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) ortak çalışmasında; çalışanların sadece fiziksel değil bununla birlikte ruhsal ve sosyal açılardan da tam bir iyilik hali içinde olması ve çalışanlara en uygun sağlık ile güvenlik koşullarının sağlanarak sürdürülmesi olarak tanımlanmaktadır (Baylan ve Karaçevirgen, 2019). İSG ile ilgili olarak ülkemizde bilinen ilk düzenleme 1867 yılında çıkartılan "Dilaver Paşa Nizamnamesi" dir (Yüksel, 2017). Bu nizamname ve daha sonraki düzenlemelerin pek çoğu madencilik sektörüyle sınırlıyken şu anda yürürlükte olan 6331 sayılı "İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu" ve bu kanuna dayanarak hazırlanan mevzuat birçok sektörde İSG açısından düzenlemeler yapmıştır. İSG'nin en önemli kavramı iş kazası kavramı olup 6331 sayılı kanunda "işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme

sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen engelli hâle getiren olay” olarak tanımlanmaktadır (İSGK, 2012).

Denizcilik çalışanlarının şartları çok ağırdır. Gemi adamları uzun sürede karadan ayrı kalmakta ve kısıtlı bir alanda yaşamlarını sürdürmektedir. Bu durum gemi çalışanlarını duyarsızlaştırmakta ise de deniz taşımacılığında sağlık, emniyet ve çevrenin korunmasına azami dikkat edilmelidir. Deniz ulaştırmasının dört unsuru olarak bilinen insan, makine, çevre ve yönetsel unsurlar aslında bütün iş kazalarının yegâne nedenleridir. İş kazalarının dört sebebi için alınması gereken önlemler ise eğitim, çevre, mühendislik ve denetim olarak karşımıza çıkmaktadır. Proaktif yaklaşımda iş kazalarının oluşmadan önlenmesi eğitim, ortam koşullarının iyileştirilmesi, kaliteli mühendislik ve etkin denetim ile söz konusu olmaktadır (Töz ve Köseoğlu, 2015).

2. 2. Tehlikeli Madde ve Denizlerde Tehlikeli Madde Taşımacılığı

Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Uluslararası Taşımacılığına İlişkin Avrupa Anlaşması (ADR) tehlikeli maddeleri “*alt sınıflarıyla beraber; patlayıcı maddeler ve nesnelere, gazlar, alevlenebilir sıvılar, alevlenebilir katılar, kendiliğinden tepkimeye giren maddeler, polimerleştirici maddeler ve duyarlılığı azaltılmış katı patlayıcılar, kendiliğinden yanmaya yatkın maddeler, su ile temas ettiğinde alevlenebilir gazlar açığa çıkaran maddeler, yükseltgen (oksitleyici) maddeler, organik peroksitler, zehirli maddeler, bulaşıcı maddeler, radyoaktif maddeler, aşındırıcı maddeler, muhtelif tehlikeli maddeler ve nesnelere olarak onüç sınıfta tanımlar*” (ADR, 2018:97). Tehlikeli maddelerin üretildikleri yerlerden kullanılacaklara yerlere taşınmasının en ekonomik yolu denizyolu taşımacılığı ya da deniz taşımacılığının da içinde bulunduğu kombine taşımacılıktır.

Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından hazırlanan ve ana amacı, tehlikeli yüklerin insan ve çevreye zarar vermeden denizyolu ile ve diğer taşımacılık faaliyetleri ile uyumlu ve güvenli bir şekilde taşınmasını sağlamak olan “Tehlikeli Maddelerin Deniz Yoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik” halen yürürlüktedir. Bu yönetmelikte tehlikeli atık ve tehlikeli yükler tanımlanmış, ayrıca dökme ve ambalajlı tehlikeli maddelerin deniz yoluyla taşınmasında uyulacak kurallar belirlenmiştir (TMDYTHY, 2015). Bu yönetmeliğe göre, ambalajlı tehlikeli maddelerin deniz yoluyla taşınması esnasında “Deniz yoluyla Taşınan Tehlikeli Yüklere İlişkin Uluslararası Kod (IMDG CODE)” kurallarına uyulması gerekmektedir (TMDYTHY, 2015). IMDG CODE, ADR den farklı olarak gazları üç alt sınıfa ayırmakta ve ilave olarak deniz kirleticileri sınıfını da tanımlamaktadır. Günümüzde IMDG CODE, tehlikeli madde taşımacılığının el kitabı haline gelmiştir (Zorba ve Kişi, 2009). Bu kodun gereklerine uygun olarak tehlikeli kabul edilen yüklerin gemilerle taşınması ve limanlarda elleçlenmesi yapılmaktadır. Limanlar, deniz taşımacılığının en önemli parçasıdır. Yükün gemiye doldurulması ya da gemiden boşaltılması işleri limanlarda yapılmaktadır. Liman sahası içinde yükleri elleçleyen, boşaltan, yükleyen ve bu iş için gerekli araçları kullanan çalışanlar liman çalışanları olarak tanımlanmaktadır (Töz ve Köseoğlu, 2015).

Tehlikeli yüke maruz kalma ve soluma sebebiyle oluşabilecek sağlık problemleri ile istifin kayması ya da yıkılması, tehlikeli yükün yanması ya da patlaması olasılığı hem gemi adamlarının hem de liman çalışanlarının tehlikeli yük nedeni ile maruz kalabilecekleri iş

kazalarıdır. Bununla birlikte fumige edilmiş konteynerlerin işaretlenmemesi, işaretin okunmayacak şekilde zarar görmesi ya da bu konteynerleri elleçleyen çalışanların bu işaretler konusunda bilgisiz olması gibi sebepler de iş kazası oluşturabilir. Tehlikeli maddelerin elleçleme, depolama ve taşıma işlemleri esnasında kaza olmaması için mevzuata uygun olarak hazırlanan güvenlik bilgi formlarından (GBF) yararlanılması, IMDG CODE gibi uluslararası sözleşme ve diğer mevzuata riayet edilmesi, konunun uzmanlarından danışmanlık hizmeti alınması, iş güvenliği uzmanının (İGU) talimatlarına uyulması gerekmektedir (Çelik, 2018). Elleçleme, depolama, yükleme ve taşıma faaliyetinin her aşamasında mevzuata göre gerekli olan tüm zorunlu doküman yük ile birlikte bulunmalıdır.

2.3. Gemiler İle Tehlikeli Madde Taşımacılığına İlişkin Yapılmış Ulusal Çalışmalar

Yapılan literatür araştırmasında İSG, tehlikeli madde taşımacılığı, gemilerde tehlikeli madde taşımacılığı ve gemilerde İSG ile ilgili pek çok çalışmaya rastlanmış ancak Türkiye’de gemiler ile tehlikeli madde taşımacılığının doğrudan İSG kapsamında değerlendirildiği sadece bir çalışmaya ulaşılabilmektedir. Bu çalışmada Özat (2018) denizlerde tehlikeli madde taşımacılığında çevre, doğa ve can kaybının nedenlerinden ve alınacak önlemlerden bahsetmiştir.

Zorba (2009) çalışmasında limanlardaki tehlikeli maddeleri ve IMDG CODE uygulamalarını ele almıştır. Yılmaz ve İlhan (2018) Türk bayraklı gemileri kapsayan çalışmalarında yerel mevzuat ve uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan İSG eğitimlerinin birlikte verilmesinin faydalı olacağı sonucuna varmışlardır. Uygul (2017) ise çalışmasında İSG alanında uluslararası sözleşmeler ile yerel mevzuatın uyumlu olduğu, Türk bayraklı balıkçı gemilerinde yerel mevzuata ilişkin kontroller yapıldığından bahisle yeni mevzuatlar çıkartılarak bütün Türk bayraklı gemilerin uluslararası sözleşmeler ve yerel mevzuat kapsamında denetlenmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çok hızlı gelişen deniz taşımacılığı, taşımanın ana unsuru olan gemileriyle, yükleme, boşaltma ve elleçlemenin yapıldığı limanlarıyla ve sektör çalışanları ile bir bütündür.

Bütün işyerlerinde olduğu gibi bu sektörde de emniyet düştüğü zaman kaza çoğalmaktadır. Sektörün çok hızlı büyümesi kaçınılmaz olarak yanında emniyet zaafiyetini de getirmiştir. Bu emniyet zaafiyeti ve taşınan tehlikeli yük miktarındaki artış göz önüne alındığında gemilerin, limanların ve çalışanların emniyetini sağlamak oldukça önemli hale gelmektedir. Meydana gelen kazalar çalışanlara, gemilere, limanlara ve çevreye çok büyük zararlar vermektedir. Yapılan işin çok tehlikeli ve yoğun çalışma gerektirmesine ilave olarak yükün tehlikesi, olabilecek kazaların da yıkıcı ve ölümlü olması sonucunu doğurmaktadır.

Yaşam hakkı kutsaldır ve her şeyin üstündedir. Meydana gelen kazaların temel sebebi insan hatasıdır. Bu hataların çoğu eğitimsizlikten ve kurallara uymamaktan kaynaklanmaktadır. Taşıma sırasında ortaya çıkabilecek tehlikelerin azaltılabilmesi ve çalışanların hayatını emniyete alabilmek için bütün kurallara eksiksiz uyulmalıdır ve taşımanın her aşamasındaki bütün araç-gerecin bakımları tam olmalıdır. Bu sebeple, sektör çalışanlarının eğitimi ve denetimine çok önem verilmelidir. STCW-78/95/2010 eğitimlerinin

yanı sıra yapılacak ilave eğitimlerle tehlikeli yüklerle ilgili acil durum önlemleri, müdahale yöntemleri, hasarlı tehlikeli yükler, tehlikeli yüklerle kontamine olan yüklerin elleçlenmesi ve bertarafına yönelik bilgiler verilmeli, ayrıca GBF lerin nasıl kullanılacağı öğretilmelidir.

Taşımanın her kademesinde kullanılan bütün ekipman ve cihazlar tehlikeli yük taşımacılığına uygun olmalı, tüm kural ve tedbirler uygulanmalıdır. Tüm tehlikeli yüklerin listesi tutulmalı, yanıcı maddelerin yakınında kıvılcım oluşturabilecek işler yapılmamalıdır. Yangına müdahale ve söndürme aletlerinin yerleri, bunların nasıl kullanılacağı bilinmeli, sık sık tatbikat yapılmalıdır. Çalışanların her zaman uygun kişisel koruyucu donanım kullanması sağlanmalıdır.

Sonuç olarak sektör bir bütün olarak ele alınmalı ve risk değerlendirmeleri en doğru şekilde yapılmalı, eğitim çok detaylı olmalıdır. Limanlarda İGU nun talimatlarına riayet edilmeli, yükün elleçlenmesi ve depolanması esnasında IMDG CODE un getirdiği kurallara uyulmalı, tehlikeli madde güvenlik danışmanının direktiflerinden uzaklaşılmalıdır. Gemilerin, Türkiye limanlarında İSG ve IMDG CODE hizmeti alması kaliteyi arttırarak sektörde sürekli iyileştirme sağlayacak ve İSG uygulamalarının daha da gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA:

ADR (2018), Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Uluslararası Taşımacılığına İlişkin Avrupa Anlaşması. Birleşmiş Milletler Yayınları. New York and Cenevre.

Baylan, M., ve Karaçevirgen, T., (2019) Lojistik Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği: Türkiye Örneği. II. Uluslararası Kahramanmaraş Yönetim, Ekonomi ve Siyaset Kongresi. Kahramanmaraş.

Çelik, Ş., (2018) Tehlikeli Madde Taşımacılığında Oyunlaştırma İle Eğitim ve Risk Yönetimi. Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yönetimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Maltepe Üniversitesi. İstanbul.

Denizcilik Sektör Raporu, (2020). İstanbul ve Marmara, Ege, Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri Deniz Ticaret Odası. İstanbul.

Gerede, E., (2006). Havacılık Emniyeti ve Havacılık Güvenliği Kavramları Arasındaki İlişki ve Farkların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. Yönetim Dergisi. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü. İstanbul.

İSGK, (2012). 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Resmi Gazete Sayısı:28339. Resmi Gazete Tarihi:30/06/2012. Ankara.

Kapluhan, Y., (2019). Uluslararası Denizcilik Örgütü (International Maritime Organization –IMO) Sözleşmeleri Çerçevesinde Gemilerde İş Güvenliği. İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Ege Üniversitesi. İzmir.

Karadoğan, E., (2017). Küresel Kapitalizmin Kilit Sektörü Limanlarda İşçilerin Sağlığı ve Güvenliği. Çalışma Ortamı. Ankara.

Özat, Y., (2018). Tehlikeli Madde Taşımacılığında Alınacak Önlemler. İş Sağlığı ve İş Güvenliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Çankaya Üniversitesi. Ankara.

TMDYTHY, (2015). Tehlikeli Maddelerin Deniz Yoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik. Resmi Gazete Sayısı:29284. Resmi Gazete Tarihi:03/03/2015. Ankara.

Töz, A. C., ve Köseoğlu, B., (2015). Denizcilikte İş Sağlığı ve İş Emniyeti: Limanlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme. II. Ulusal Liman Kongresi. İzmir.

Uygul, İ., (2017). 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun Gemilerdeki Uygulamaları ve İlgili Denizcilik Kuralları ile Karşılaştırılması. İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Kocaeli Üniversitesi. Kocaeli.

Yılmaz, F., ve İlhan, M. N., (2018). Türk Denizcilik Sektöründe (Gemilerde) İş Sağlığı ve Güvenliği Durumu Üzerine Bir Araştırma. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. Ankara.

Yüksel, B., (2017). Çalışma İlişkilerine Yönelik İlk Düzenleme: Dilaver Paşa Nizamnamesi ve Çalışma Hayatına Etkileri. İş ve Hayat Dergisi. Ankara.

Zorba, Y., ve Kişi, H., (2009). Uluslararası Deniz Ticaretinde Tehlikeli Yüklere İlişkin Emniyet Yönetimi ve Türk Limanları Üzerine Uygulama. DEU Denizcilik Dergisi. İzmir.

Zorba, Y., (2009). Uluslararası Deniz Ticaretinde Tehlikeli Yüklere İlişkin Güvenlik Yönetimi: Uluslararası Denizde Tehlikeli Yük Taşımacılığı Standartları (IMDG CODE) ve Türkiye Uygulamaları. Denizcilik İşletmeleri Anabilim Dalı. Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir.

**TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE ÖZEL SEKTÖR
TARAFINDAN SAĞLANAN SOSYAL İNOVASYON DESTEKLERİ**

SOCIAL INNOVATION SUPPORTS IN TURKEY PROVIDED BY NON-
GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS AND PRIVATE SECTOR

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe İpek KOCA BALLI^{1*}, Dr. Öğr. Üyesi Ferda Üstün²

^{*1} Çukurova Üniversitesi, Kozan İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Adana, Türkiye

² Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Nevşehir, Türkiye

Özet

Toplumdaki sorunlara odaklanan ve yenilikçi-yaratıcı çözümler sunma sürecini ifade eden sosyal inovasyon kavramı, toplumsal sorunlara (kültürel, sosyal ve ekonomik) çözüm bulmak amacıyla gerçekleştirilen yeni ya da iyileştirilmiş uygulamalar, girişimler ve hizmetler şekilde tanımlanmaktadır. Sosyal inovasyon konusunda görevlerin büyük bir kısmını önceleri devlet üstlenirken, bu görevin son yıllarda sivil toplum hareketleri ile birlikte özel sektörün de üstlendiği görülmektedir. Ancak bu destekler yeterince bilinmemekte ve özellikle sosyal inovasyon sahibi genç girişimciler bu desteklerden haberdar olamamaktadır. Bu anlamda çalışmanın amacı Türkiye’de sivil toplum hareketleri ve özel sektör tarafından sağlanan sosyal inovasyon desteklerini belirlemek, sınıflandırmak ve içeriklerini incelemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için sosyal inovasyonu destekleyen sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve sosyal inovasyon platformlarının internet siteleri incelenmiştir. Bununla birlikte sosyal inovasyon ile ilgili yapılmış internet tabanlı haberlerde incelemeye alınmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda sosyal inovasyon desteklerinin büyük çoğunluğunun sosyal girişimcilik kapsamında sağlandığı görülmüştür. Bununla birlikte sosyal inovasyona katkı sağlayan sosyal girişimcilerin; yarışma ve destek programları ile maddi olarak ödüllendirildiği, yine girişimcilere fon ve mentor/uzman desteği sağlandığı görülmüştür. Bunun yanı sıra en çok desteklenen projelerin sırasıyla “sorumlu üretim ve tüketim”, “nitelikli eğitim” ve “eşitsizliklerin azaltılması” konularında olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal İnovasyon, Sosyal Girişimcilik, Sivil Toplum Kuruluşları, Özel Sektör

Abstract

The concept of social innovation which focuses on the problems in the society and expresses the process of providing innovative-creative solutions is defined as new or improved practices, initiatives and services performed to find solutions to social, cultural and economic problems. While the government was the only one to undertake most of the tasks regarding social innovation early on, it has been observed that these tasks have been undertaken by non-governmental organizations and the private sector in recent years. However, these supports are not known enough especially by young entrepreneurs with social innovation. In this sense, this study aims to identify social innovation supports in Turkey

provided by the private sector and non-governmental organizations, classify them and examine their contents. In order to achieve this aim, the websites of non-governmental organizations, private sector and social innovation platforms supporting social innovation and internet-based news about the issue have been examined. As a result of these researches, it has been observed that the majority of social innovation supports are provided within the scope of social entrepreneurship. Besides, it has been observed that social entrepreneurs contributing to social innovation are financially rewarded through several competitions and they are provided with funding and mentor support through multifarious support programs. In addition, it has been determined that the most supported projects are in the fields of "responsible production and consumption", "quality education" and "reduced inequalities".

Keywords: Social Innovation, Social Entrepreneurship, Non-Governmental Organizations, Private Sector

GİRİŞ

Varoluşundan bu yana gelişmenin ve yeniliğin peşinde olan insanoğlu, bu sayede hem kendisi hem de çevresi için fayda yaratma eğiliminde olmuştur. Bu faydanın kalkınmanın itici gücünü oluşturduğu gerçeğinden hareketle kavramın örgütler açısından daha da anlamlı hale geldiğini söylemek mümkündür. Örgütler inovasyon ile müşteri istek ve beklentilerini karşılamanın yanı sıra toplumsal sorunlara çözüm oluşturacak; yeni bir talebin karşılmasına yönelik ürün, süreç ve yöntem geliştirmeye de yönelmektedir. Yerli ve yabancı yazında örgütlerin teknoloji ve sanayileşme kadar olmasa bile günümüz örgütlerinin rekabet edebilmesine katkı sağlayan, yükselen bir değer olma yolunda emin adımlarla ilerleyen sosyal inovasyon kavramı dikkat çekmektedir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin; sürdürülebilir kalkınma bağlamında toplumsal sorunlar ve karşılanmamış toplumsal ihtiyaçların tatmin edilmesine yönelik çabaları yaygınlaşmaktadır. Önceleri devletin büyük bir kısmını üstlendiği bu görevin, son yıllarda güçlenen sivil toplum hareketleri ile birlikte özel sektörde paylaştığı görülmektedir. Ülkede yaşayan tüm insanların ekonomik, sosyal, çevresel ve politik iyilik halini ifade eden sürdürülebilir kalkınma (Özmete ve Gök, 2015: 129) için gelişmiş ülkelerde sivil toplum örgütleri öncü ve yapıcı etkiye sahip iken; gelişmekte olan ülkelerde daha çekimser kalabilmektedir (Ateş, 2017:150). Bununla birlikte rakipleri ile mücadelede bir adım öne geçmek isteyen örgütlerin toplumun istek ve ihtiyaçlarını görmezden gelmesi mümkün görülmemektedir. Bu bağlamda çalışmada Türkiye özelinde özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının sosyal inovasyonlara verdikleri destekler gözden geçirilmiştir. Araştırma kapsamında sivil toplum hareketleri ile özel sektörün birlikte ele alınmasındaki temel amaç birçok desteğin sivil toplum kuruluşları ve özel sektör işbirliğinde gerçekleşiyor olmasıdır. Bu araştırmanın amacı Türkiye özelinde sivil toplum kuruluşları ve özel sektör kuruluşlarının sosyal inovasyona verdikleri desteklerin belirlenmesi, verilen desteklerin hangi konularda ve alanlarda olduğunun sınıflandırılmasıdır. Bu şekilde sosyal inovasyon konusunda çalışan ve desteğe ihtiyaç duyan tüm gençlere, bireylere, sosyal girişimcilere ve tüm tüzel kişiliklere yol gösterici olması ve desteklerin görünürlüğünün artırılması amaçlanmaktadır.

İNOVASYON VE SOSYAL İNOVASYON KAVRAMI

İnovasyon, ürün (hizmet veya mal), süreç, pazarlama metodu, organizasyonel metotlar veya dış ilişkiler üzerinde belirgin derece geliştirme yapmak veya bunları tamamen yeniden oluşturmaktır (OECD, 2005). Schumpeter (1934) inovasyonu “inovasyonların zamanla mevcutlarını yok edeceğini ifade eden yaratıcı yıkım” kavramı ile açıklamaktadır (Schumpeter, 1974). Drucker (1998) kavramı girişimcinin yeni kaynaklar oluşturarak veya mevcut kaynakların kullanım potansiyelini artırarak refah üretmesi olarak tanımlamaktadır (Drucker, 1998). Damanpour (1987: 676) ise inovasyonu bir organizasyonun çevreye uyum sürecini kolaylaştırmak için çıktığı, yapı veya süreçlerinde değişim yapmak için kullanılan bir araç olarak tanımlamıştır. Thompson (1965: 2) inovasyonu yeni fikirlerin, süreçlerin, ürünlerin veya hizmetlerin geliştirilmesi, kabulü ve uygulaması olarak tanımlamaktadır.

Literatürde inovasyonun genel olarak türüne, yapısına ve yenilik derecesine göre sınıflandırıldığı görülmektedir (OECD, 2005). Oslo Manual (2005), inovasyonu dört ana başlık altında toplamaktadır. Bu türler ürün inovasyonu, süreç inovasyonu, organizasyonel inovasyon, pazarlama inovasyonudur. Bunlara ek olarak literatürde artımsal ve radikal inovasyon (Chandy ve Tellis, 1998) yıkıcı inovasyon (Christensen ve Raynor, 2003; OECD, 2005), hizmet inovasyonu (Oke, 2004), teknolojik inovasyon (Hill ve Rothaermel, 2003), yeşil inovasyon (Leenders ve Chandra, 2013; Chen, Lai ve Wen, 2006) ve sosyal inovasyon (Giddens, 1984; Alvord, Brown ve Letts, 2004, Mulgan, Tucker, Ali ve Sanders, 2007) gibi türlerinden de bahsedilmektedir.

Kalkınmanın itici gücünü oluşturan inovasyon yeni bir ürünün sunumunu, yeni bir üretim yönteminin sunumunu, yeni bir pazara açılmayı, yeni bir hammadde veya yarı mamul kaynağının bulunmasını, yeni bir örgüt yapısının hayata geçirilmesini kapsayan bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Schumpeter, 1974). Yine Elçi (2007: 7-8) kavramı “Farklı ve iyi bir fikri paraya dönüştürme sanatı” olarak tanımlamaktadır. Araştırmacı inovasyonunun yeni fikirleri kullanarak veya mevcut bilgileri çok farklı yollarla hayata geçirerek, ticari bir faydaya dönüştürmek olduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda inovasyon örgütlerin rekabet avantajı yaratan en önemli silahı haline gelmiştir. Toraman, Abdioğlu ve İşgüden, (2009: 103) inovasyonun, işletmenin pazar payını artırma, küresel iş gereklerine uyum sağlama, maliyet avantajı yaratma, büyüme, verimlilik ve karlılık gibi göstergeler üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu belirtmektedir. Kavrama ülkeler bağlamında bakıldığında ise istihdam artışı, sürdürülebilir büyüme, toplumsal refah ve yaşam kalitesindeki artışlar dikkat çekmektedir. İşte bu noktada toplumdaki sorunlara odaklanan ve yenilikçi-yaratıcı çözümler sunma sürecini ifade eden sosyal inovasyon kavramı kendisine yer bulmaktadır.

Sosyal inovasyon kavramı bilim dünyasında yeni olmamasına rağmen son yıllarda sıklıkla araştırmacıların dikkatini cezbetmektedir. Kavramın temelleri Benjamin Franklinden, klasik sosyologların öncü düşünürleri Weber ve Durkheim'e kadar dayanmaktadır (Maccallum ve Moulaert, 2013). Küresel rekabet ortamında genel olarak teknolojik yeniliği ifade eden inovasyon kavramının 21. Yüzyılın post-modern örgüt yapıları içinde “sosyal” tarafının da dikkate alınmaya başlandığı görülmektedir (Mumford, 2002; Murray, Mulgan, & Caulier-Grice, 2008). Bu bağlamda sosyal inovasyon kavramı teknoloji, işletme, girişimcilik ve kar amacı gütmeyen pazarlama literatürlerine bir inceleme alanı olarak girdiğini söylemek mümkündür (Weerawardena, Mort, 2006; Cajasanta, 2014)

Sosyal inovasyon, sosyal alandaki yenilikçi hizmetlere ve süreçlere vurgu yapan bütünleştirici bir kavramdır (Popescu, 2015). Mulgan vd., (2007), sosyal inovasyonu sosyal sorunlara ve gereksinimlere yenilikçi çözümler bulma olarak tanımlanmaktadır. Crozier ve Friedberg (1993) ise kavramı “toplumun tüm paydaşlarının yer aldığı, belirli bir iş birliği içerisinde bireylerin hareket ettiğini, birlikte kavramsal ve örgütsel becerileri öğrendikleri, ortaya çıkarılan yeni bir uygulama modeli olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Eren (2010) sosyal İnovasyonu, toplumun tüm gereksinimlerini karşılamak ve refahı arttırmak için toplumu ilerletmek, yeni stratejilerin, oluşumların, fikirlerin ve organizasyonların yaratılması olarak tanımlamaktadır (Eren, 2010: 25). Sosyal inovasyon, insan, toplum ve gezegen için sürdürülebilir bir yaşam sağlamak üzere, var olan toplumsal, kültürel, ekonomik ve çevresel sorunlara yenilikçi çözümler üretmek ve bunları hayata geçirmektir (<http://www.zorlu.com.tr/tr/surdurulebilirlik/sosyal-inovasyon-platfomu>). Sosyal inovasyonun amacı dünyanın, çevrenin ve toplumların kolay yara alabilirlikten uzaklaştırılarak daha yaşanabilir bir hale getirilmesidir.

Sosyal inovasyonun önceleri devletin ilgi alanına girdiği düşüncesi son dönemlerde yıkılmıştır. Günümüz dünyasında kavram sektörler üstü bir anlayış haline dönüşmüş ve işbirliği ve koordinasyon ile önemli olduğu bir yapıya kavuşmuştur (Goldenberg, 2004). 21. yüzyılda toplumlar sadece bireylerden değil, şirketlerden de sosyal sorumluluklar beklemektedir. Bu sebeple artık iyi ve kaliteli ürün üretmek yeterli değildir. Şirketler günümüzde artık ticari kriterlerle değil, topluma sağladığı katkılarla da ölçülmektedir (Işık, 2013: 114). Bu noktada yaşam kalitesi ve/ya yaşam süresi üzerinde olumlu etkileri olan yeni fikirlerin ortaya konulmasında (Pol ve Ville, 2009) işletmeler büyük rol üstlenmektedir. Günümüz tüketicileri alışveriş yaparken üreticileri takip etmektedir. Çalışanlarda sosyal sorumluluk bilincine sahip işletmelerde çalışmaktan daha büyük keyif almaktadır. Bu sebeple işletmelerin faaliyetlerini yürütürken ekonomik ve sosyal katkılarda bulunmaları önemlidir. İşletmelerin bu çabaları hem çalışanların algısı hem de işletme imajı açısından olumludur (Işık, 2013: 114). Bu anlamda özel sektörde faaliyet gösteren işletmelerin sosyal inovasyonu desteklemeleri hem kendi prestijlerini ve sürdürülebilirliklerini sağlama hem de toplumun çıkarlarını yükseltmeleri adına çok önemlidir. Bununla birlikte varlık sebepleri topluma katkı sağlama olan STK'ların teknolojinin başrolde olduğu inovasyon çağında, toplumsal etki yaratan sosyal inovasyonlara destek sağlamamaları mümkün görülmemektedir.

TÜRKİYE’DE ÖZEL SEKTÖR VE SİVİL TOPLUM KURUŞLARI TARAFINDAN SAĞLANAN SOSYAL İNOVASYON DESTEKLERİ

Araştırmanın ilk amacı olan Türkiye’de özel sektör ve sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan sosyal inovasyon desteklerini ortaya koymak amacıyla ikincil verilerden yararlanılmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için 2019 ve 2020 yıllarında sosyal inovasyonu destekleyen sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve sosyal inovasyon platformlarının internet siteleri incelenmiştir. 2020 yılında yaşanan küresel pandemi nedeniyle bazı program ve desteklerin gerçekleşmemiş olması nedeniyle 2019 yılı da araştırmaya dahil edilmiştir. Bununla birlikte sosyal inovasyon ile ilgili yapılmış internet tabanlı haberlerde incelemeye alınmıştır. Bu anlamda tespit edilen destekler aşağıda açıklanmıştır:

Birleşmiş Milletler- UNDP Sosyal İnovasyon Destek Programı

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme) Birleşmiş Milletler' in küresel kalkınma ağı oluşturmak için kurduğu bir program olup, özellikle gelişmekte olan ülkelere odaklanarak, insanların daha iyi yaşam standartlarına sahip olmaları için gerekli olan bilgi, deneyim ve kaynakları sağlamaya yardımcı olan bir oluşumdur. UNDP Sosyal İnovasyon Destek Programı, UNDP Türkiye Hızlandırma Laboratuvarı'nın (Accelerator Lab) kentteki sosyal sorunlara daha etkin, sürdürülebilir, kapsayıcı ve adil çözümler geliştirmek amacıyla başlattığı bir destek programıdır. Program, kadınların inovasyon potansiyelini ve gücünü açığa çıkarmaya, harekete geçirmeye ve desteklemeye odaklanmıştır. Barınma, gündelik hayat, eğitim, sağlık, hareketlilik ve çevre temalarında başvuru kabul eden program; özel sektör, sivil toplum ve kamu sektöründen başvuruları kabul etmektedir. Kazanan çözüm önerilerine para ödülünün verildiği programda pilot uygulama desteğine hak kazanan çözümlerin hayata geçebilmesi için gereken uzmanlık, hammadde, sarf malzemesi veya teknik altyapı da sağlanmaktadır. Yılda bir kez tekrarlan destek programının son dönem finale kalanları ve kazananları arasında “sorumlu üretim ve tüketim”, “nitelikli eğitim”, “yoksulluğa son”, “sürdürülebilir şehirler”, “iklim eylemi”, “insana yakışır iş ve ekonomik büyüme”, “toplumsal cinsiyet eşitliği” kategorilerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte 10 çözümün ödül aldığı proje de 8 çözümün de pilot uygulama desteği aldığı görülmüştür.

Zorlu Holding

Zorlu Holding, kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin bir adım ötesine geçerek sosyal inovasyonun Türkiye’de yaygınlaşması için imece adlı platformu hayata geçirmiştir. Zorlu Holding ile disiplinler ötesi inovasyon platformu Atölye’nin kurucu ortaklığında ve S360’ın stratejik partnerliğinde hayata geçirilen sosyal inovasyon platformu imece, 25 Şubat 2017’de çalışmalarına başlamıştır. Her geçen gün daha karmaşık ve çok boyutlu hâle gelen toplumsal meselelere, farklı yetkinliklerden birey ve kurumların bir araya gelerek yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler üretmesinin önünü açmayı amaçlayan imece Türkiye’nin sosyal inovasyon platformu olmayı hedeflemektedir.

İMECE Sosyal İnovasyon Platformu

İmece, değişim yaratan bireylerin ve kurumların sosyal ve çevresel fayda odaklı dönüşüm yolculuklarında, kapasitelerini geliştirmeyi, oluşturduğu içerik ve komüniteler üzerinden sistemselsel, dönüşümü tetiklemeyi amaçlayan; **İmece’nin farklı partnerlerle yürüttüğü imece impact, imeceLAB ve imece Dialogues gibi programları bulunmaktadır. İmece imeceLAB kapsamında lise ve üniversiteli gençleri sosyal inovasyon, sosyal etki ve insan odaklı tasarım konusunda geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda sivil toplum, akademi, özel sektör ve kamu kuruluşları gibi pek çok paydaşın kaynak ve uzmanlıklarını bir araya getirerek gençlere deneyim aktarımı sağlamaktadır. Gençlere, araştırmadan prototiplemeye kadar zengin bir deneysel öğrenme ortamı sunmakla birlikte, gençlerin projelerini dijital platformlarda sergilenmesini sağlamaktadır. İmece Sosyal İnovasyon Platformu’nun sunduğu desteklerin en önemlilerinden biri olan “imece impact”, imece’nin toplumsal ve ekolojik fayda üreten büyüme aşamasındaki girişimleri hızlandıran ve bu girişimlerin ürettikleri sosyal etkiyi görünür kılmayı amaçlayan bir programdır. Bu programda temel hedef ise gelişimi desteklenen girişimlerin doğru değerlemeler ile yatırım süreçlerine yönlendirilmesidir. Bu**

kapsamda desteklenen projelere etki ölçümlene raporu, iş geliştirme ve özel sektörle eşleştirme, mentor desteği sağlama, iletişim ve görünürlük desteği, pazarlama, hukuk ve ürün geliştirme alanlarında hizmet satın alımları konusunda destekler sağlanmaktadır. İmece impact'in ilk dönem proje çağrısının ana teması "Nitelikli Eğitim" ve "Döngüsel Ekonomi" alanlarında olmasına rağmen, toplamda 28'i döngüsel ekonomi, 27'si nitelikli eğitim, 16'sı sanayi, yenilikçilik ve altyapı, 11'i toplumsal cinsiyet eşitliği, 8'i sağlık ve kaliteli yaşam küresel amacına odaklanan 90 başvuru almış ve bu dönem için 3'ü "sorumlu üretim ve tüketim", 5 tanesi nitelikli eğitim olmak üzere 8 tanesini desteklemişlerdir. Platform Etki Hızlandırma Programı'nı Kasım 2020- Nisan 2021 tarihleri arasında devam ettirecektir. Son olarak **platform 18-19 Mart 2021 tarihinde "imece summit" programı kapsamında "Geleceğe Etki Zirvesi" adıyla bir etkinlik düzenlemiştir. Bu etkinlikte iş dünyası, kamu, sivil toplum, sosyal girişimciler ve sosyal inovasyon alanlarında çalışanları bir araya getiren bir dizi panel, konuşma ve atölye çalışmaları gibi farklı oturumlar düzenleyerek, kolektif bilgi üretebilmeyi, birlikte düşünmeyi, birbirinden öğrenmeyi ve işbirliklerini arttırmayı hedeflemiştir.**

ASHOKA Türkiye

Ashoka dünyanın ilk ve en geniş sosyal girişimcilik platformu, sistemleri dönüştürme potansiyeline sahip sosyal girişimcileri bir araya getiren ve destekleyen küresel bir sivil toplum kuruluşudur. 41 yıldır faaliyet gösteren Ashoka acil toplumsal sorunlara etkin ve kalıcı çözümler getiren sosyal girişimcileri tespit etmekte, onları küresel bir destek ağında buluşturarak potansiyellerini gerçekleştirmelerini ve çözümlerini yaygınlaştırmalarını sağlamaktadır. Ashoka Dünyada 3 bin 600'den fazla, Türkiye'de ise 30'a yakın aktif Ashoka Fellow'una destek sağlamaktadır. Ashoka Fellow'larına ömür boyu kullanabilecekleri uzman desteği, küresel bir ağın parçası olma imkanı ve ihtiyaç halinde üç yıl maddi destek sağlamaktadır. Diğer destek programlarından farklı olarak ilk üç yılı daha yoğun olan ve ömür boyu devam eden uzun soluklu bir programdır. Türkiye için son desteğini 2019 yılında sağlayan program "nitelikli eğitim" ve "sanayii, yenilikçilik ve altyapı" ilgili iki farklı sosyal girişimciye destek sağlayarak Fellow'ları arasına eklemiştir.

Impact Hub

Impact Hub, Dünyada fark yaratan girişimciler için keyifli ve verimli bir çalışma ortamı yaratmayı hedefleyen sosyal odaklı çalışmalar yürüten girişimcileri ve liderleri bir araya getiren ve üyelik sistemi ile çalışan kolektif mekan sunan bir girişimdir. Fark yaratan girişimcilerin bir araya geldiği, dünyada 100'den fazla merkezde faaliyet gösteren ve 16.000'den fazla üyeye sahip global bir harekettir. Impact Hub üyelerine; girişimciler, danışmanlar, yatırımcılar, yazılımcılar, tasarımcılar, sanatçılar, kreatifler, serbest çalışanlar gibi farklı disiplinlerden bireylerle; ilham alacakları bir ortamın ve etkinliklerin yanı sıra stratejik kaynakların ve işbirliği fırsatlarının da bulunduğu özgün bir ekosistem sağlamaktadır. Impact Hub'ın sosyal inovasyona ve sosyal girişimciliğe sağladığı desteklerden biri Social Impact Award (Sosyal Etki Ödülleri) programının yürütücülüğünü yapmalarıdır. Social Impact Award (SIA), girişimcilik konusunda farkındalık artırma amaçlı atölye çalışmaları düzenleyerek, 14-30 yaş arası gençlerin sosyal çevresine faydalı olma isteğini bir niyetten öteye taşıyarak gelecek vaat eden girişimler yaratabilmeyi amaçlamaktadır. Günümüzün en önemli toplumsal sorunlarını çözmeye yönelik inovatif iş

çözümleri geliştirme ve uygulama alanlarında destekleyen SIA, bunun için gerekli becerileri öğretmek, ilgili ağlara erişim ve mentor desteği sağlayarak gençleri desteklemektedir. Kuluçka programının sonunda ise en iyi ekipler, projelerini hayata geçirecek ilk adımları atabilmeleri için Social Impact Award ile ödüllendirilmektedir. 2020 yılı SIA kazananları toplamda 30.000 TL bir ödülle ödüllendirilmiş olup, kazanan 4 projenin ikisinin “sorumlu üretim ve tüketim”, birinin ise “nitelikli eğitim” amaçları ile uyum sağladığı görülmektedir.

Impact Hub tarafından yürütülen bir diğer proje ise gıda aracılığı ile sürdürülebilir bir dünya yaratmayı hedefleyen Foodback projesidir. Sürdürülebilir gıda zincirinde bir kıvılcım yaratmayı amaçlayan bu proje gıda israfı, gıda inovasyonu ve sürdürülebilir tarım ve farkındalık eğitimlerinin yanı sıra bootcamper ile gıda girişimcisi olmayı hedefleyen adaylara yaratıcı fikir üretme egzersizleri ile yoğun atölyeler/eğitimler verilmiştir. Demo günü boyunca ise girişimler kendilerini, ürünlerini ve topluma kattıkları değeri katılımcılara tanıtmaya ve ihtiyaç duydukları geribildirimleri toplama şansına erişmiştir. Demo gününün sonunda jüri oylamasıyla belirlenen iki girişime toplam 30.000€ bedelinde bir destek sağlanmıştır.

Anadolu Efes

Anadolu Efes sosyal inovasyon ve sosyal girişimciliği desteklemek üzere Impact Hub ve UNDB katkılarıyla Accelerate2030 programının uygulama yürütücülüğünü gerçekleştirmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne katkıda bulunan girişimlerin ihtiyaçlarını karşılayıp onların büyümesini desteklemeyi amaçlayan program 2016'dan bu yana Afrika, Asya, Latin Amerika ve Türkiye dahil 16 ülkeye ulaşan program, bu yıl 20'den fazla ülkede gerçekleştirilmektedir. Accelerate2030 Türkiye Programı'na seçilen sosyal etki odaklı girişimlerin; mentor ve uzman desteklerinin yanı sıra, ölçeklenmeleri için gerekli olan desteklere, kaynaklara ve iş ağlarına hem yerel hem de global anlamda erişme şansı elde etmeleri sağlanmaktadır. Sağlanan desteklerin ikisi “sorumlu üretim ve tüketim”, biri “eşitsizliklerin azaltılması”, biri de “nitelikli eğitim” amaçları ile ilgili olarak belirlenmiştir.

Garanti BBVA

Sosyal girişimcilere destek vermek amacıyla global bir program olarak yürütülen BBVA Momentum Sosyal Girişimcilik Destek Programı 2019 yılında Impact Hub işbirliği ile Türkiye'de 3. kez gerçekleştirilmiştir. Bu programla, sürdürülebilir bir iş modeli ile yüksek sosyal etki yaratmayı amaçlayan hali hazırda kurulmuş sosyal girişimlere destek fırsatları sunulmaktadır. Kazananlara altı ay süren online eğitimler, stratejik mentör desteği, girişimciler, müşteriler ve yatırımcılardan oluşan uluslararası, güçlü networking fırsatları, görünürlük sağlama ve stratejik ortaklık imkanları ve finansmana erişimi kolaylaştırma imkanlarının yanı sıra para ödülleri de verilmektedir. Son yılın kazananlarının “eşitsizliklerin azaltılması”, “toplumsal cinsiyet eşitliği” ve “sorumlu üretim ve tüketim” alanlarında olduğu görülmektedir.

Kale Grubu

Kale Grubu'nun Ashoka Türkiye ortaklığı ile hayata geçirilen İbrahim Bodur Sosyal Girişimcilik Ödülü Türkiye'nin gelecek vadeden sosyal girişimcilerini ödüllendirmektedir. Konu sınırlaması olmaksızın Erken Aşama, İleri Aşama ve İş Birliği Ödülü olmak üzere üç kategoride başvuruların alındığı İbrahim Bodur Sosyal Girişimcilik Ödülü'nün kazananların her birine 50.000 TL ödül vermektedir. 2020 yılı İbrahim Bodur Sosyal Girişimcilik ödülleri

kazananlarının iki tanesi “eşitsizliklerin azaltılması”, bir tanesi “nitelikli eğitim” ve bir tanesi de “sağlık ve kaliteli yaşam” amaçlarına hizmet etmektedir.

Red Bull

Red Bull Amaphiko, inovasyonu kullanarak pozitif etki yaratmayı hedefleyen sosyal girişimcileri bir araya getiren küresel bir programdır. En az erken aşamada kurulmuş ve ilk adımlarını atmış sosyal girişimcilere iki günlük bir eğitim programı sunan program, 2019 yılında 12 sosyal etki yaratan girişime eğitim desteği sağlamıştır. Desteklenen 12 girişimin 2 tanesi “eşitsizliklerin azaltılması”, 5 tanesi “sorumlu üretim ve tüketim”, 2 tanesi “toplumsal cinsiyet eşitliği, 2 tanesi de “sanayii, yenilikçilik ve altyapı” sürdürülebilir kalkınma amaçlarına hizmet etmektedir.

Kredi Kayıt Bürosu

Sektörün önde gelen 9 bankasının ortaklığı ile 11 Nisan 1995 tarihinde kurulan ve 200’ün üzerinde üyesi olan Kredi Kayıt Bürosu’nun (KKB) temel fonksiyonu; üyelerinden topladığı müşteri bilgilerini birleştirip kredi risk yönetim süreçlerinde kullanılmak üzere yine üyeleri ile paylaşması şeklindedir. KKB “Hayal Edin Gerçekleştirilelim” sosyal sorumluluk proje fikir yarışmasını Ocak 2014 itibarıyla başlattı. Yarışma 2019 yılında yenilikçi fikirlerle odaklanarak Sosyal İnovasyon Fikir yarışması konseptiyle yepyeni bir çizgiye taşınmıştır. Tüm üniversite öğrencilerinin başvurusuna açık olan “Sosyal İnovasyon Proje Fikir Yarışması” kazananlara para ödüllерinin yanı sıra, dereceye girenlere staj imkanı, KKB mentorları ile proje geliştirme fırsatı ile ilk 100’e girenlere Girişimciye Dönüş Sertifika Programı’na katılım hakkı sağlanmaktadır. Yarışma sonucunda ilk üç ile Fineks özel ödülü sahibi projelerin biri “sanayii, yenilikçilik ve altyapı”, biri “erişilebilir ve temiz enerji” ve ikisi de “sürdürülebilir şehirler ve topluluklar” sürdürülebilir kalkınma amaçları ile ilişkilidir.

Avrupa Yatırım Bankası Enstitüsü

Avrupa Yatırım Bankası Enstitüsü (European Investment Bank Institute) düzenlediği “Sosyal İnovasyon Turnuvası” ile Avrupa’daki en iyi sosyal girişimcileri takdir etmek ve desteklemektir. Proje fikirleri, toplumsal sorun ve tehditlere odaklanmak kaydıyla kâr amacı güden veya gütmeyen nitelikte olabilmektedir. Tüm başvuruların, ödüllere hak kazanmaları halinde bu ödülleri proje konularının amaçları doğrultusunda kullanacak olmayı taahhüt etmeleri beklenmektedir. Birincilik, ikincilik ve izleyici özel ödülünün bulunduğu yarışmada 2020 yılında iki proje birinciliği, iki proje ikinciliği paylaşmış ve toplam 5 proje ödüllendirilmiştir. İzleyici özel ödülünü Türkiye’den bir projenin kazandığı yarışmada, kazanan projelerin temaları “iklim eylemi”, “sürdürülebilir şehirler ve topluluklar”, “karasal yaşam”, “sorumlu üretim ve tüketim” ve “sağlık ve kaliteli yaşam”dır.

Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyonu, parlak fikirleri desteklemek üzere bir inovasyon yarışması düzenlemektedir. Avrupa Sosyal İnovasyon Yarışması adlı yarışma, toplumsal sorunlara çözüm üretebilmek için yaratıcılık potansiyelini artırmayı ve Avrupa’da sürdürülebilir büyümeyi mümkün kılmayı hedeflemektedir. Yarışma, AB’ye üye devletlerden ya da Ufuk 2020 Programına katılım sağlayan ülkelerden herkesin başvurusuna açıktır. Dolayısıyla ülkemizden çıkacak parlak fikirler yarışmaya dâhil olabilecektir. Yarışmaya, 18 yaş ve üzeri herkes bireysel başvuruda bulunabilmektedir. Ayrıca, kamu idaresi dışındaki tüzel kişilerin başvurusu da mümkündür. Her yıl, dünyayı daha iyi hale getirmek için tasarlanmış en iyi

sosyal açıdan yenilikçi projeler içinden Avrupa Komisyonu tarafından üç tanesine 50.000 € ödül vermektedir. Ana teması sürdürülebilir moda olan 2020’de ödül almaya hak kazanan projelerin temalarında öne çıkan ana unsurlar; 2 tanesinde “sorumlu üretim ve tüketim”, birinde ise “sanayii, yenilikçilik ve altyapı”dır.

PwC Türkiye

PwC’nin tarafından düzenlenen PwC Sosyal Etki Laboratuvarı yarışmasında hem yeni girişimler (start-up) hem de büyümekte olan girişimler (scale-up) desteklenmektedir. PwC Türkiye Almanya, Hollanda ve Avusturya firmalarının birlikte gerçekleştirdiği yarışmada kazananlara para ödülleri yanı sıra; 2 yıl boyunca PwC hizmetlerinden ücretsiz yararlanma ve PwC’nin ofis imkânlarından yararlanma imkanları sunulmaktadır. 2019 yılında toplamda 5 ödül verilen yarışmanın kazananları arasında “nitelikli eğitim”, “erişilebilir ve temiz enerji”, “sorumlu üretim ve tüketim”, “eşitsizliklerin azaltılması” temaları ön plana çıkmaktadır.

TEB Özel Bankacılık

TEB Özel Bankacılık 2017 yılından bu yana Türkiye’deki sosyal girişimcilik ekosistemini güçlendirmek ve sosyal girişimleri potansiyel yatırımcılarla bir araya getirerek sürdürülebilir iş modellerini desteklemek amacıyla Fark Yaratıcı Yatırımlar projesini Ashoka Türkiye ile birlikte yürütmekte olup, 2019 yılı itibarıyla yine Ashoka ile birlikte Açık Açık Sosyal Girişim platformunu oluşturmuşlardır. Oluşturdukları bu platformu ile sosyal girişimlerin kendi kendilerini değerlendirmelerine imkân tanınmasını, sosyal girişimlere yönelik yatırım, kredi, hibe ve ödüllerin verilmesinde yatırımcılara ve seçici kurullara yardımcı olmasını amaçlamaktadırlar.

TÜRKİYE’DE SAĞALANAN SOSYAL İNOVASYON DESTEKLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Araştırmanın bir diğer amacı olan verilen desteklerin hangi konularda ve alanlarda olduğunun sınıflandırılmasını gerçekleştirmek için içerik analizinden faydalanılmıştır. İçerik analizi özellikle dokümanların sistematik bir biçimde incelenmesi gerektiği durumlarda tercih edilen bir analiz yaklaşımı veya yöntemidir. İçerik analizi metin halinde sunulan verilerin çözümlenmesi için geliştirilmiş bir yöntemdir (Öğülmüş, 1991: 215). Araştırmada verilen desteklerin türlerini ve alanlarını belirlemek amacıyla yukarıda açıklanan destekler incelenmiş ve bu destekler türleri bakımından içerik analizine tabi tutulmuştur. 2019 ve 2020 yıllarında özel sektör ve sivil toplum hareketleri tarafından verilen destekler listelenmiş ve benzer destek türleri aynı kategori içinde sınıflandırılmıştır. Tablo 1’ de görüldüğü gibi verilen desteklerin en başında mali destekler gelmekte, bunu uzmanlık/mentorluk desteği izlemektedir.

Tablo1. Verilen Destek Türleri

Verilen Destek Türüne İlişkin Kavramlar	Sayılar
Mali Destek	10
Uzmanlık/Mentorluk Desteği	7
Alt yapı ve malzeme	5
Görünürlük	4
Eğitim	4
Bir Ağa Ait Olma	4
İş geliştirme	4

Diğer

3

Araştırma kapsamında araştırılan bir başka konu desteklenen projelerin ana temaları olmuştur. 2019 ve 2020 yıllarında Türkiye’de özel sektör ve sivil toplum hareketleri tarafından desteklenen projeler incelenmiş ve bu projelerin her biri için bir ana tema belirlenmiş ve buna göre bir sınıflandırma yapılmıştır. Belirlenen ana tema Birleşmiş Milletler (BM) tarafından ortaya konmuş 2030 sonuna kadar ulaşılması amaçlanan hedefleri içeren bir evrensel eylem çağrısı olan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında değerlendirilmiştir.

Şekil 1. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Şekil 1’de görüldüğü gibi Sürdürülebilir kalkınma için BM; “yoksulluğa son”, “açlığa son”, “sağlık ve kaliteli yaşam”, “nitelikli eğitim”, “toplumsal cinsiyet eşitliği”, “temiz su ve sanitasyon”, “erişilebilir ve temiz enerji”, “insana yakışır iş ve ekonomik büyüme”, “sanayi, yenilikçilik ve altyapı”, “eşitsizliklerin azaltılması”, “sürdürülebilir şehirler ve topluluklar”, “sorumlu üretim ve tüketim”, “iklim eylemi”, “sudaki yaşam”, “karasal yaşam”, “barış, adalet ve güçlü kurumlar” ve “amaçlar için ortaklık” olmak üzere 17 amaç belirlemiştir (Birleşmiş Milletler, 2016). Araştırma kapsamında desteklenen projelerin ana temaları BM tarafından belirlenen bu amaçların altında sınıflandırılmıştır.

Tablo 2. Desteklenen Projelerin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Göre Sınıflandırılması

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	Sayılar
Sorumlu Üretim ve Tüketim	17
Nitelikli Eğitim	11
Eşitsizliklerin Azaltılması	8
Sanayii, Yenilikçilik ve Altyapı	5
Sürdürülebilir Şehirler	4
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	4
İklim Eylemi	2
Erişilebilir ve Temiz Enerji	2
İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	1
Sağlık ve Kaliteli Yaşam	2
Karasal Yaşam	1

Yoksulluğa Son	1
----------------	---

Tablo 2’de desteklenen projelerin temalarının BM’in uygun olan küresel amacına göre sınıflandırılmış şekli görülmektedir. Buna göre en çok desteklenen projelerin “sorumlu üretim ve tüketim” amacı ile olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla “nitelikli eğitim” ve “eşitsizliklerin azaltılması” izlemektedir. 2 projenin “kültürel miras” konulu olduğu görülmüş olup, bu projeler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında uygun alan olmadığı için değerlendirmeye alınamamıştır.

SONUÇ

Türkiye özelinde sivil toplum kuruluşları ve özel sektör kuruluşlarının sosyal inovasyona verdikleri desteklerin belirlenmesi, verilen desteklerin hangi konularda ve alanlarda olduğunun sınıflandırılması amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma kapsamında 2019 ve 2020 yıllarında verilen destekler incelenmiştir. 2020 yılında verilen desteklerin yanı sıra 2019 yılında verilen desteklerin de incelenmesinin sebebi; 2020 yılında yaşanan küresel pandemi dolayısıyla bazı desteklerin en son 2019 yılında verilmiş olmasıdır. 2020 yılında verilen destekler için 2020 yılı baz alınırken, en son 2019 yılında verilmiş olan destekler de 2019 yılı baz alınmıştır.

Araştırma kapsamında özel sektör kuruluşları ile sivil toplum örgütleri, hatta uluslararası kuruluşlar birlikte ele alınmıştır. Bunun sebebi sosyal inovasyonu desteklemek için verilen desteklerin büyük çoğunluğunun bu kurum ve kuruluşların desteklerini ortak olarak yürütmesinden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda sosyal inovasyona verilen desteklerin birçok kurumun ortaklaşa yürüttüğü programlar dahilinde verildiğini söylemek mümkündür.

Araştırma kapsamında sosyal inovasyona destek veren kuruluşlar listelenmiş ve verdikleri destek türleri, başvuru koşulları ve destekleri kazananların hangi alanlarda projelere sahip olduklarına değinilmiştir. Verilen destek türleri incelendiğinde en çok mali desteklerin verildiği, bunu uzmanlık/mentorluk desteğinin izlediği görülmüştür. Sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik kapsamında desteklenen projelerin alanlarını belirlemek için BM tarafından oluşturulmuş ve 2030 sonuna kadar gerçekleştirilmesi hedeflenen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları baz alınmıştır. Yapılan araştırma sonucu en çok desteklenen projelerin “sorumlu üretim ve tüketim” amacı ile olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla “nitelikli eğitim” ve “eşitsizliklerin azaltılması” izlemektedir.

Araştırma sonucunda Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında kültürel miras ve benzeri alanlarda bir hedefinin olmadığı görülmüştür. Bu anlamda Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’nın geliştirilmesi önemli görülmektedir. Araştırma kapsamında bazı üniversite (Ted Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi gibi) ve belediyelerin (Nilüfer Belediyesi gibi) sosyal inovasyon merkezleri kurdukları ve burada sosyal inovasyonun gelişmesi için farklı çalışmalar yürüttükleri tespit edilmiştir. Ancak çok yaygın olmayan bu uygulamaların arttırılması sosyal inovasyonun gelişimi açısından önemli görülmektedir. Bu şekilde bu merkezlerin verdikleri desteklerde eklenecek ve sosyal inovasyona ilgi arttırılabilecektir. Özellikle bütün üniversitelerde sosyal inovasyon merkezlerinin kurulması ve gençlerin bu konuda eğitilerek, bilinçlendirilmesinin çok önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte üniversitelerde Bologna Süreci kapsamında alan dışı olarak bütün bölümlere sosyal etki konulu derslerin verilmesi suretiyle bu konuya dikkat çekilebilir.

KAYNAKÇA

Alvord, S. H., Brown, L. D., & Letts, C. W. (2004). Social entrepreneurship and societal transformation: An exploratory study. *The journal of applied behavioral science*, 40(3), 260-282.

Ateş, M. (2018). *Türkiye'de Sosyal İnovasyon Uygulamaları ve Genç Nüfusun Potansiyeli*. Ankara: SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Birleşmiş Milletler (2016). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları. Erişim tarihi: 13.03.2021. Erişim adresi: <https://www.globalcompactturkiye.org/surdurulebilir-kalkinma-amaclari/>

Cajaiba-Santana, G. (2014). Social innovation: Moving the field forward. A conceptual framework. *Technological Forecasting and Social Change*, 82, 42-51.

Chandy, R. K., & Tellis, G. J. (1998). Organizing for radical product innovation: The overlooked role of willingness to cannibalize. *Journal of marketing research*, 35(4), 474-487.

Chen, Y. S., Lai, S. B., & Wen, C. T. (2006). The influence of green innovation performance on corporate advantage in Taiwan. *Journal of business ethics*, 67(4), 331-339.

Christensen, C. M., Raynor, M. E., & Anthony, S. D. (2003). Six keys to building new markets by unleashing disruptive innovation. *Harvard Management. EEUU*.

Crozier, Michel, and Erhard Friedberg. 1993. *Die Zwänge kollektiven Handelns: Über Macht und Organisation*. Frankfurt am Main: Hain

Damanpour, F. (1987). The adoption of technological, administrative, and ancillary innovations: Impact of organizational factors. *Journal of management*, 13(4), 675-688.

Drucker, Peter, (1998). The Discipline of Innovation, *Harvard Business Review*, November-December

ELÇİ, Ş. (2007), İnovasyon: Kalkınmanın ve Rekabetin Anahtarı, Genişletilmiş 2. Baskı, Technopolis Group, İstanbul.

Eren, H. (2010), "Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Yenilikçilik Kapasitelerinin Teknolojik Yenilikçilik Eğilimlerine Etkisini Ölçmeye Yönelik Bir Model Önerisi", Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara

Giddens A (1984) *The constitution of society: outline of the theory of structuration*. Polity Publication, Oxford.

Goldenberg, M. (2004). Social innovation in Canada. *How the non-profit sector serves Canadians... and how it can serve them better*, 2.

Hill, C.& Rothaermel, F. T. (2003). The performance of incumbent firms in the face of radical technological innovation, *Academy of Management Review*, 28 (2), 257-274.

Leenders, M. A., & Chandra, Y. (2013). Antecedents and consequences of green innovation in the wine industry: the role of channel structure. *Technology Analysis & Strategic Management*, 25(2), 203-218.

Moulaert, F., MacCallum, D., & Hillier, J. (2013). Social innovation: intuition, precept, concept. *The International Handbook on Social Innovation: collective action, social learning and transdisciplinary research*, 13.

Mulgan, G., Tucker, S., Ali, R., & Sanders, B. (2007). Social Innovation: what it is, why it matters, how it can be accelerated.

Mumford, M. D. (2002). Social innovation: ten cases from Benjamin Franklin. *Creativity research journal*, 14(2), 253-266.

Murray, R., Mulgan, G., & Caulier-Grice, J. (2008). How to Innovate: The tools for social innovation. Retrieved April, 28, 2012.

OECD. (2005). *Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data*. OECD and Eurostat.

Oke, A. (2004). Barriers to innovation management in service companies. *Journal of Change Management*, 4(1), 31-44.

Özmete, E., & Gök, F. A. (2015). Sürdürülebilir kalkınma için sosyal inovasyon ve sosyal hizmet ilişkisinin değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 127-143.

Pol, E., & Ville, S. (2009). Social innovation: Buzz word or enduring term?. *The Journal of socio-economics*, 38(6), 878-885.

Popescu, G. H. (2015). The dynamics of social innovation networks. *Psychosociological Issues in Human Resource Management*, 3(2), 77-82.

Schumpeter, J. A. (1974). Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi, Cilt I: Kapitalizm, (Çev: T.Akoğlu), İstanbul: Varlık Yayınları.

Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economics Development*, Oxford University Press, Oxford, U.K.

Thompson, V. A. (1965). Bureaucracy and innovation. *Administrative science quarterly*, 1-20.

Toraman, C., Abdioğlu, H., & İşgüden, B. (2009). İşletmelerde inovasyon sürecinde entelektüel sermaye ve yönetim muhasebesi kapsamında değerlendirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 91-120.

Weerawardena, J., & Mort, G. S. (2006). Investigating social entrepreneurship: A multidimensional model. *Journal of world business*, 41(1), 21-35.

<http://www.zorlu.com.tr/tr/surdurulebilirlik/sosyal-inovasyon-platformu>

NEW FORMULATION OF INA-CBG'S (ONE TARIFF) POLICY AT BPJS KESEHATAN (INDONESIAN HEALTH INSURANCE COVERAGE) IN INDONESIA

Dra. Wiwin Winarti SS., M.I.Kom
Politeknik Al Islam Bandung

Abstract

Indonesian National Health Security or called BPJS Kesehatan is having a severe hit when a very infectious virus, called Covid 19 attacked the country. The existing government health insurance coverage in always refer to one tariff policy called INA-CBGs when it comes to billing reimbursement. At the beginning of the attacked, all patients of Covid 19 is covered by BPJS Kesehatan. Yet, regulations is not formulated when infected patients rushed to hospitals.

The aim of this study is to find out how the regulation of BPJS Kesehatan answer the new formulation of INA-CBGs. The method used in this study is qualitative method with case study approach. Data obtained uses depth interview to key informants from BPJS Kesehatan office and documentation study.

The results shows that the rapid decision has been settled to formulate the new policy of the rapid incoming patients infected by this infectious virus. With this new policy and regulations, hospitals has clear guidance in claiming BPJS Kesehatan bills for Covid-19 patients. Likewise, BPJS Kesehatan bodies has adequate reference when categorizing the claim of INA-CBGs related to Covid 19 patients.

Keywords: BPJS Kesehatan, INA-CBGs, Indonesia Health Insurance Coverage

CORONA VIRUS DETECTION AND CLASSIFICATION WITH RADIOGRAPH IMAGES USING RNN

Dr Moulana Mohammed, Adapa V Krishna Raghavendra, Garapati Khyathi Lahari

Bachelor of Technology in Computer Science and Engineering

Koneru Lakshmaiah Educational Foundation

Deemed to be University

Guntur, AndhraPradesh

Abstract

We're working on detecting the symptoms of Corona virus, also known as Covid-19, in this project. COVID-19 is a highly infectious disease that has been declared a Public Health Emergency and a Pandemic by the World Health Organization. The virus has infected over 25 million people worldwide, which has killed over 840,000 people and threatened the lives of millions more. COVID-19 is characterised by a dry cough, sore throat, and a high temperature. It is critical to find quick and accurate results for Covid-19 at this time in order to stop it in its early stages and avoid it from being a problem. Deep learning concepts are being used to analyse and classify symptoms from radiograph images. Chest radiographs are one of the early screening tests to assess the onset of disease since the infection seriously affects the lungs. In this proposal, we used a recurrent neural network model combined with a multi-level thresholding technique to detect Corona virus. One of the machine learning techniques for prediction is the RNN model. A Recurrent Neural Network is used to decide if the given images belong to Covid-19 during the classification process. This implementation is based on a publicly available dataset of radiograph images.

Keywords: Covid-19 Detection Corona Virus, RNN, Radiographic images, Machine Learning.

RİYAZİYYAT TƏLİMİNDƏ ƏSAS TRİQONOMETRİK EYNİLİKLƏRİN MÜXTƏLİF ÜSULLARLA ÖYRƏDİLMƏSİ YOLLARI

WAYS OF TEACHING BASIC TRIGONOMETRIC IDEALS IN DIFFERENT METHODS IN MATHEMATICS TRAINING

Askınaz SHEREFXANOVA

Azerbaijan State Pedagogical University

Özet

Trigonometriya (yunanca τρίγωνο *trígono* “üçbucaq” və μέτρον *métron* “ölçü”) - həndəsənin və bununla riyaziyyatın bir hissəsi olub üçbucaqların tərəflərinin uzunluğu və bucaqları arasındakı münasibətləri öyrədir. Əgər məsələlərin həlli müstəvidə baxılırsa onda bu müstəvi trigonometriyası adlanır, fəzada baş verənlərlə sferik trigonometriya və hiperbolik trigonometriya məşğul olur. Trigonometriyanın əsas vəzifəsi üçbucağın verilmiş üç parametri (yan tərəfi, bucağı, meridian və s.) əsasında yerdə qalanlarını təyin etməkdən ibarətdir. Köməkçi vasitə kimi trigonometrik funksiyalar (\sin , \cos , \tan , \cot , \sec və \csc) tətbiq edilir. Trigonometrik hesablar həmçinin daha mürəkkəb həndəsi fiqurlara (poliqonlar, stereometriyadakı fiqurlar) da tətbiq edilə bilər. Riyaziyyatdan trigonometriya bölməsini keçəndə hamımızın əzbər bildiyi məşhur bir düstur var.

Bu düstur demək olar ki, riyaziyyat fənni keçən hər kəsin ömrü boyu yaddaşında qalır. Buna “*trigonometriyanın əsas eyniliyi*” deyilir. Orta məktəb kitablarında adətən bu düsturun bir isbatı verilir. Bu düsturun isbatı ilə tanış olaq.

Trigonometriyanın toplama düsturuna əsasən $\cos(\alpha+\beta)=\cos(\alpha)\cos(\beta)-\sin(\alpha)\sin(\beta)$ bərabərliyi doğrudur. *Sinx* və *cosx* üçün də aşağıdakılar doğrudur.

$$\sin^2(x) + \cos^2(x) = 1$$

$$\sin(-x)=-\sin(x) \quad \text{və} \quad \cos(-x)=\cos(x)$$

$\alpha=x$ və $\beta=-x$ əvəzləməsini edərək yuxarıdakı bərabərliyi yenidən yazaq.

$$\cos(x+(-x))=\cos(x)\cos(-x)-\sin(x)\sin(-x)\Rightarrow\cos(0)=\cos(x)\cos(x)-(-\sin(x)\sin(x))$$

$$1=\cos^2(x)+\sin^2(x) \Rightarrow \cos^2(x)+\sin^2(x)=1 \Rightarrow \text{Eynilik isbat edildi.}$$

Trigonometriya bir çox sahələrdə əsas rol oynayır. Geodeziyada verilmiş nöqtələri birləşdirməklə yaradılan topologiyada trianqulyasiyadan istifadə edilir. Astronomiyada bu üsulla planetlərin arasındakı məsafələr təyin edilir. Trigonometriya eynilə təyyarələrin və gəmilərin naviqasiya edilməsində sferik stronomiya adı ilə tətbiq edilir. Ulduz və planetlərin mövqelərini də bu üsulla təyin etmək mümkündür. Fizikada sinus və kosinus funksiyalarından rəqslər və dalğaların riyazi təsvir olunmasında istifadə olunur. Dəyişən cərəyanda gərginliyinin və cərəyan şiddətinin zamandan asılı olaraq dəyişməsi də trigonometrik funksiyaların köməyi ilə təsvir edilir.

Hazırlanmış məqalədə həmçinin trigonometrik eyniliklərin öyrədilməsi üsullarından bəhs edilmişdir. Orta məktəbdə trigonometrik eyniliklərin tədris metodikası və öyrədilmə yolları məqalənin hazırlanmasında istifadə edilmişdir. Bəhs olunan eyniliyin bəzi tətbiqlərinin öyrədilməsi də məqalənin əsas hissələrini əhatə edir. Məqalənin hazırlanmasında

məqsəd triqonometrik eynilik anlayışının verilməsi və öyrədilmə yollarının araşdırılmasıdır. Triqonometrik eyniliklər riyaziyyat elmində araşdırılması zəruri olan sahələrdən biri olduğu üçün bu mövzunu nəzərdən keçirmək olduqca vacib sayılır.

Açar sözlər: triqonometriya, triqonometrik eynilik, bucaq, düstur, funksiya, riyazi təhsil, tədris texnologiyaları.

Abstract

Trigonometry (Greek τρίγωνο trígono "triangle" and μέτρον métron "measurement") is part of geometry and thus mathematics and teaches the relationship between the lengths and angles of the sides of triangles. If the solution of problems is considered in the plane, then it is called plane trigonometry, spherical trigonometry and hyperbolic trigonometry deal with what happens in space. The main task of trigonometry is to determine the rest of the triangle on the basis of the given three parameters (side, angle, meridian, etc.). Trigonometric functions (sin, cos, tan, cot, sec and csc) are used as auxiliary tools. Trigonometric reports can also be applied to more complex geometric figures (polygons, figures in stereometry). There is a well-known formula that we all know by heart when it comes to trigonometry in mathematics.

This formula will be remembered by almost everyone who studies mathematics for the rest of his life. This is called "basic identification of trigonometry." High school textbooks usually provide a proof of this formula. Let's get acquainted with the proof of this formula.

According to the addition formula of trigonometry, the equation $\cos(\alpha + \beta) = \cos(\alpha)\cos(\beta) - \sin(\alpha)\sin(\beta)$ is true. The following is also true for sinc and cosx.

$$\sin^2(x) + \cos^2(x) = 1$$

$$\sin(-x) = -\sin(x) \quad \text{and} \quad \cos(-x) = \cos(x)$$

Let's rewrite the above equation by substituting $\alpha = x$ and $\beta = -x$.

$$\cos(x + (-x)) = \cos(x)\cos(-x) - \sin(x)\sin(-x) \Rightarrow \cos(0) = \cos(x)\cos(x) - (-\sin(x)\sin(x))$$

$$1 = \cos^2(x) + \sin^2(x) \Rightarrow \cos^2(x) + \sin^2(x) = 1 \Rightarrow \text{The identity was proved.}$$

Trigonometry plays a key role in many areas. In geodesy, triangulation is used in the topology created by combining given points. In astronomy, the distances between the planets are determined in this way. Trigonometry is also used in the navigation of aircraft and ships under the name of spherical astronomy. The positions of stars and planets can also be determined in this way. In physics, the functions of sine and cosine are used in the mathematical description of oscillations and waves. The variation of voltage and current in AC at time is also described by trigonometric functions.

The article also discusses methods of teaching trigonometric identities. The methodology and ways of teaching trigonometric identities in high school were used in the preparation of the article. Teaching some of the applications of this identity is also covered in the main parts of the article. The purpose of this article is to introduce the concept of trigonometric identity and to explore ways of teaching. Since trigonometric identities are one of the areas that need to be studied in mathematical science, it is very important to consider this topic.

Keywords: trigonometry, trigonometric identity, angle, formula, function, mathematical education, teaching technologies.

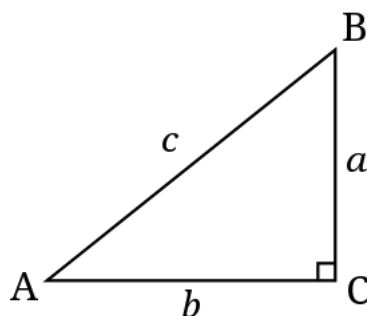
Əsas triqonometrik eyniliklər aşağıdakılardır:

1. $\sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha = 1$
2. $\sec \alpha = 1 / \cos \alpha$
3. $\operatorname{tg} \alpha = \sin \alpha / \cos \alpha$
4. $\operatorname{cosec} \alpha = 1 / \sin \alpha$
5. $\operatorname{ctg} \alpha = \cos \alpha / \sin \alpha$
6. $1 + \tan^2 \alpha = \sec^2 \alpha$
7. $1 + \operatorname{ctg}^2 \alpha = \operatorname{cosec}^2 \alpha$
8. $\operatorname{tg} \alpha \cdot \operatorname{ctg} \alpha = 1$.

Birinci eyniliyin müxtəlif isbatlarını verə bilərik.

İsbat 1 a) Birinci eyniliyi ($\sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha = 1$) isbat edək. Bunun üçün düzbucaqlı üçbucaqda Pifaqor teoremindən istifadə etməklə isbat edək.

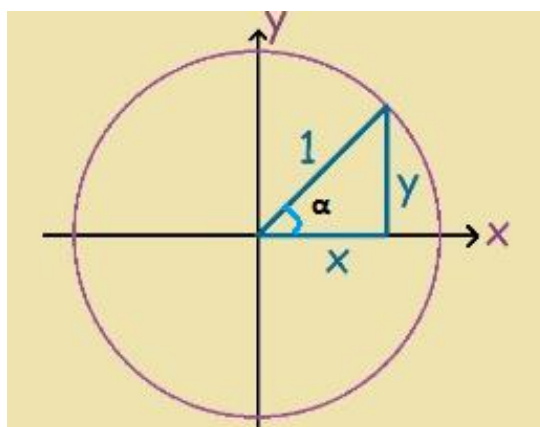
$AC^2 + BC^2 = AB^2$ solacaq. Bərabərliyin hər iki tərəfini AB^2 -na bölək

$AC^2/AB^2 + BC^2/AB^2 = AB^2/AB^2$ $\Rightarrow \sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha = 1$ isbat edildi.

b) Bu eyniliyin isbatını aşağıdakı formada da vermək olar

Şəkildən Pifaqor teoreminə görə $x^2 + y^2 = 1$ solacaq. $\sin \alpha = y/1 = y$, $\cos \alpha = x/1 = x$ olduğuna görə $\sin^2(\alpha) + \cos^2(\alpha) = 1$ solmalıdır \Rightarrow isbat edildi.

İsbat :2 $1 + \operatorname{ctg}^2 \alpha = 1 / \sin^2 \alpha$ bu eyniliyin isbatını vermək üçün $\sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha = 1$ eyniliyindən istifadə edirik. Bu ifadənin hər tərəfini $\sin^2 \alpha$ -a bölürük.

$$\frac{\sin^2\alpha}{\sin^2\alpha+\cos^2\alpha} / \frac{\sin^2\alpha}{\sin^2\alpha}=1/ \sin^2\alpha$$

$$1+\operatorname{ctg}^2\alpha=1/ \sin^2\alpha$$

İsbat:3 $\operatorname{tg}^2\alpha+1=1/\cos^2\alpha$ bu eyniliyin isbatını vermək üçün $\sin^2\alpha+\cos^2\alpha=1$ eyniliyindən istifadə olunur. Bu ifadənin hər tərəfini $\cos^2\alpha$ -a bölürük.

$$\frac{\sin^2\alpha/\cos^2\alpha+\cos^2\alpha/\cos^2\alpha}{\cos^2\alpha}=1/ \cos^2\alpha$$

$$\operatorname{tg}^2\alpha+1=1/\cos^2\alpha$$

Yuxarıda verilən eyniliklərdən istifadə edərək aşağıdakı triqonometrik ifadələri çevirə bilirik.

Misal 1

$$(\cos^2\alpha-1)(1+\operatorname{ctg}^2\alpha)+\sin\alpha\cdot\cos\alpha\cdot\operatorname{tg}\alpha$$

ifadəni sadələşdirin.

Həlli

$$(\cos^2\alpha-1)(1+\operatorname{ctg}^2\alpha)+\sin\alpha\cdot\cos\alpha\cdot\operatorname{tg}\alpha=(\cos^2\alpha-1)(1/\sin^2\alpha)+\sin\alpha\cdot\cos\alpha\cdot\sin\alpha/\cos\alpha=(-\sin^2\alpha/\sin^2\alpha)+\sin^2\alpha=-1+\sin^2\alpha=-\cos^2\alpha$$

Misal 2

$$\operatorname{tg}\alpha / (1 - \operatorname{tg}^2\alpha) + \operatorname{ctg}\alpha / (1 - \operatorname{ctg}^2\alpha)$$

eyniliklərin köməyi ilə ifadəni sadələşdirin.

Həlli:

$$\operatorname{tg}\alpha / (1 - \operatorname{tg}^2\alpha) + \operatorname{ctg}\alpha / (1 - \operatorname{ctg}^2\alpha) = \operatorname{tg}\alpha / (1 - \operatorname{tg}^2\alpha) + 1 / (\operatorname{tg}\alpha / (1 - 1/\operatorname{tg}^2\alpha)) = \operatorname{tg}\alpha / (1 - \operatorname{tg}^2\alpha) + 1 / (\operatorname{tg}\alpha - 1/\operatorname{tg}\alpha) = \operatorname{tg}\alpha / (1 - \operatorname{tg}^2\alpha) + \operatorname{tg}\alpha / (\operatorname{tg}^2\alpha - 1) = \operatorname{tg}\alpha / (1 - \operatorname{tg}^2\alpha) - \operatorname{tg}\alpha / (1 - \operatorname{tg}^2\alpha) = 0$$

Misal 3.

$$(\cos^3\alpha - \sin^3\alpha) / (1 + \sin\alpha\cos\alpha)$$

eyniliklərin köməyi ilə ifadəni sadələşdirin.

Həlli:

$$(\cos^3\alpha - \sin^3\alpha) / (1 + \sin\alpha\cos\alpha) = ((\cos\alpha - \sin\alpha)(\cos^2\alpha + \sin\alpha\cos\alpha + \sin^2\alpha)) / (1 + \sin\alpha\cos\alpha) = ((\cos\alpha - \sin\alpha)(1 + \sin\alpha\cos\alpha)) / (1 + \sin\alpha\cos\alpha) = \cos\alpha - \sin\alpha$$

Misal 4

$$\frac{(1-\sin\alpha)(1+\cos\alpha)-(1-\cos\alpha)(1+\sin\alpha)}{\sin 2\alpha(\operatorname{ctg}\alpha-\operatorname{tg}\alpha)}$$

ifadəni sadələşdirin.

Həlli

$$\frac{(1-\sin\alpha)(1+\cos\alpha)-(1-\cos\alpha)(1+\sin\alpha)}{\sin 2\alpha(\operatorname{ctg}\alpha-\operatorname{tg}\alpha)} = \frac{1+\cos\alpha-\sin\alpha-\sin\alpha\cos\alpha-1-\sin\alpha+\cos\alpha+\sin\alpha\cos\alpha}{2\sin\alpha\cos\alpha(\frac{\cos 2\alpha}{\sin\alpha\cos\alpha})} = \frac{2\cos\alpha-2\sin\alpha}{2\cos 2\alpha} = \frac{(\cos\alpha-\sin\alpha)}{(\cos\alpha-\sin\alpha)(\cos\alpha+\sin\alpha)} = \frac{1}{\cos\alpha+\sin\alpha}$$

Nəticə

Məqalədə əsasən triqonometrik ifadələri sadələşdirmək üçün ən çox istifadə olunan triqonometrik eyniliklər və onun isbatı verilmişdir. Məktəb riyaziyyat kursunda bu eyniliklərin köməyi ilə triqonometrik tənliklər üzərində çevirmə aparır və geniş istifadə olunur.

Ədəbiyyat siyahısı

1. A.Adıgözəlov, N.Hacıyev, X.Həsənova, M.Rzayev: “Elementar cəbr” Bakı 2012
2. “Triqonometriya” (dərs vəsaiti) Bakı 2016
3. A.B.Ağayev “Riyaziyyat tədris metodikası” Bakı Azərneşr 1964
4. A.B.Ağayev “Riyaziyyat məsələləri” Bakı 1967
5. N.Rıkbın: “Triqonometriya məsələləri və triqonometriya tətbiqini tələb edən həndəsə məsələləri”, orta məktəbin 8, 9, 10-cu sinifləri üçün, Bakı 1941, s93
6. S.İ.Novosyolov: “Triqonometriya: orta məktəbin 9-10-cu sinifləri üçün”, Bakı 1957, s157.
7. S.Əfəndiyeva, Ş.Veysova: “Triqonometriyadan məsələ və misallar: Hazırlıq şöbəsinin dinləyiciləri və abituriyentlərə kömək: metodiki vəsait.” Bakı 2001, s100.
8. U.Bağırov: “Bəzi triqonometrik eyniliklərin isbatı və tətbiqləri (həlli ilə birlikdə)” : orta ümumtəhsil məktəbləri üçün metodiki vəsait, Bakı 2005, s56.
9. Z.Nuriyev: “Riyaziyyat” : dərs vəsaiti, 2 hissədə, Bakı 2001, s266.

**SAĞLIK SEKTÖRÜNDE SWOT ANALİZİ KULLANIMINA YÖNELİK
LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ**

AN OVERVIEW OF POSTGRADUATE THESES ON THE USE OF SWOT ANALYSIS
IN THE HEALTH SECTOR

Öğr. Gör. Dr. Ömer Faruk COŞKUN
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi AMYO
Orcid ID: 0000-0002-9616-2359

Özet

Ana amacı, topluma en iyi hizmeti en etkili şekilde vermek olan sağlık kurumlarının değişen çevre unsurlarına adaptasyon becerisini kazandığı ölçüde amaçlarına ulaşması mümkündür. Stratejik yönetim, işletmelerin bu çevresel değişimlere uyum sağlayarak sürdürülebilir başarıyı yakalamasına yardımcı olmaktadır. Bu süreçte kullanılan en yaygın araç SWOT analizidir.

Bu çalışmanın amacı; sağlık sektöründe SWOT analizinin kullanımına yönelik ulusal tez merkezinde yer alan lisansüstü tezlerin çeşitli özelliklerine göre incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda 22 lisansüstü tez; türlerine, yayın yıllarına, hangi üniversite, enstitü ve anabilim dallarında tamamlandığına, tez danışmanlarının unvanına, kullanılan anahtar kelimelere, sayfa sayılarına, uygulama alanlarına ve veri toplama yöntemlerine göre analiz edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, sağlık sektöründe SWOT analizi kullanımına ilişkin tezler, yüksek lisans düzeyinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili en çok tez 4 'er kez olmak üzere 2014, 2018 ve 2019 yıllarında tamamlanmıştır. Araştırma sonuçları tezlerin, 16 farklı üniversitede, 5 farklı enstitüde ve 12 farklı anabilim dalında tamamlandığını göstermektedir. En fazla tez tamamlanan üniversite, İstanbul Üniversitesi iken en fazla tez tamamlanan enstitü ise sosyal bilimlerdir. Yapılan anahtar kelime analizinde en sık karşılaşılan kavramlar; sağlık turizmi (12), turizm (7) ve medikal turizmdir (6). Bununla birlikte tezlerde sağlık sektöründe SWOT analizi kullanımına yönelik yapılan uygulamalarda; sağlık, medikal ve termal turizm (13) en fazla çalışılan alandır. Ayrıca tezlerde SWOT analizleri için veri toplama yöntemi olarak en çok ikincil veriler (11), en az görüşme (1) kullanılmıştır.

Bu çalışmada elde edilen bulgular ışığında, sağlık sektöründe SWOT analizi kullanımına yönelik yeterince lisansüstü düzeyde çalışma yapılmadığı görülmüştür. Bu eksikliği giderme ve sağlık sektöründe SWOT analizinin kullanımına yönelik çalışmaların yaygınlaştırılması konusunda, bu çalışmanın araştırmacılara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Stratejik Yönetim, SWOT Analizi, GZFT Analizi, Sağlık Sektörü, Hastane

Abstract

The main purpose of health institutions; to provide the best service to the society in the most effective way. It is possible for health institutions to achieve this goal as long as they

gain the ability to adapt to changing environmental factors. Strategic management helps businesses achieve sustainable success by adapting to these environmental changes. The most common tool used in this process is SWOT analysis.

The aim of this study is to examine the postgraduate theses in the national thesis center for the use of SWOT analysis in the health sector according to their various characteristics. For this purpose, 22 postgraduate theses were analyzed according to their types, years of publication, university, institute, department, the title of the thesis advisor, the keywords, the number of pages, application areas and data collection methods.

According to the results of the research, theses on the use of SWOT analysis in the health sector are concentrated at the master's theses. In addition, the most thesis related to the subject were completed 4 times in 2014, 2018 and 2019. The results of the research show that the theses were completed in 16 different universities, 5 different institutes and 12 different departments. While the university with the most thesis completed is Istanbul University, the institute with the most thesis completed is social sciences. The most frequently encountered concepts in keyword analysis are health tourism (12), tourism (7) and medical tourism (6). In addition, health, medical and thermal tourism (13) is the most studied field in applications for the use of SWOT analysis in the health sector. Moreover, "secondary data" (11) was used the most and "interview" (1) was the least used as data collection method for SWOT analyzes in theses.

In the light of the findings obtained in this study, it was seen that there were not enough studies at the postgraduate level for the use of SWOT analysis in the health sector. It is thought that this study will help researchers to eliminate this deficiency and to disseminate the studies on the use of SWOT analysis in the health sector.

Keywords: Strategic Management, SWOT Analysis, GZFT Analysis, Health Sector, Hospital

GİRİŞ

Sağlık sektörü; yapılan hataların telafisinin çoğunlukla mümkün olmaması, insan hayatı ve yaşam kalitesi ile ilgili olması, farklı özelliklere sahip çok sayıda hizmetin (poliklinik, ameliyathane, röntgen, laboratuvar) bir arada sunulması, koordinasyonunun zor olması ve en önemlisi süreçlerinde ikame edilemeyen veya ertelenmeyen birçok hizmetin yer alması gibi içerisinde kendine has birçok zorluk barındırmaktadır (Demir, 2015: 15). Ayrıca sağlık sektöründe yüksek maliyetli teknolojiler kullanılarak hizmet verilmektedir. Teknolojik gelişmelerde yaşanan hızlı değişim ile sağlık kurumlarının yöneticilerinin hangi teknolojilere ne zaman yatırım yapmaları gerektiğini bilimsel yöntemler yardımıyla planlamaları gerekmektedir (Soylu ve İleri, 2010: 80). Bu nedenler hem özel hem de kamunun hâkim olduğu bu sektörde, sağlık kurumlarının yönetimine daha profesyonel yaklaşılmasını gerekli kılmakta aynı zamanda stratejik yönetimi kurum yöneticilerinin üzerinde durması gereken bir konu haline getirmektedir.

Sağlık kurumları iç çevre ve dış çevre unsurlarındaki değişimin yoğun olarak hissedildiği ve belirsizlik düzeyinin yüksek olduğu organizasyonlardır. Hissedilen bu hızlı değişimin tahmin edilmesi anlamlandırılması ve uyum sağlanabilmesi için iç çevre ve dış çevre unsurlarını iki boyutta ele alarak inceleyen ve stratejik kararların alınmasına imkân sağlayan bazı analizler yapılmaktadır. Bu analizlerin başında da SWOT analizi gelmektedir

(Uğurluoğlu vd., 2015: 201). Buna karşın birçok sektörde faaliyet gösteren işletmeler tarafından SWOT analizi, uzun yıllardan beri uygulanıyor olmasına rağmen sağlık sektöründe gereken düzeyde uygulanmıyor olması sağlık kurumlarında görev yapan yöneticilerin doğru stratejiler geliştirmesini ve kurumların hedeflerine ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Bu açıdan sağlık kurumlarında istikrarlı bir gelişiminin sağlanması için SWOT analizi uygulamalarının yaygınlaştırılması büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada elde edilen bilgiler ışığında, sağlık sektöründe SWOT analizinin lisansüstü tezlerdeki yeri incelenerek SWOT analizi uygulamaları konusunda geçmişte yapılan çalışmaların ve mevcut durumun doğru olarak değerlendirilmesine yardımcı olma çalışılmaktadır.

1. STRATEJİK YÖNETİM ARACI OLARAK SWOT ANALİZİ

Kurum yönetimi, kurumun çevresindeki gelişmeleri takip edebilmek, yorumlayabilmek ve bu gelişmelerin kurum için değerini ortaya koyabilmek için çevresel unsurları sistematik olarak değerlendirerek genel bir çerçeve oluşturmaktadır. Bu çerçeve geleceğe yönelik oluşturulacak stratejilerin belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Stratejik yönetim bunu gerçekleştirmeye yönelik bir yönetim yaklaşımıdır (Songur vd., 2013: 71). Stratejik yönetim işletmenin, yaşamını sürdürebilmesi ve rekabet üstünlüğü sağlayabilmesine yönelik uzun döneme odaklanmış belirgin bir yönetim faaliyeti olarak özellikle işletmenin yaşam süresini arttıracak ve rekabet yeteneğini geliştirecek konular üzerinde yoğunlaşmaktadır (Ülgen ve Mirze, 2010; 28). Dinçer (2007) stratejik yönetimi, yönetimin fonksiyonlarının örgütün çevresi ile ilişkilerinin düzenlenmesi ve yönünün belirlenmesi için kullanılması olarak tanımlamaktadır.

Stratejik yönetim, işletmelerin tüm yönetim kademesinin görüş alışverişi yolu ile üst yönetim tarafından işletmelerin uzun dönemli faaliyetlerini belirlemek için verdiği kararlardır (Arslan, 2010: 456). Bu faaliyetlerin ve kararların belirlenme sürecinin merkezinde de stratejik analiz süreci yer almaktadır. Stratejik analiz sürecinde, kurumda bütün çalışanların katılımı ve kurum yöneticilerinin tam desteği ile kurumun amaçlarına ve hedeflerine ulaşmak için öncelikler ve izlenilecek yollar belirlenmektedir. Stratejik analiz sürecinde çevresel unsurlar detaylı şekilde incelenerek dış çevre ve iç çevre olmak üzere iki boyutta ele alındıktan sonra elde edilen bilgiler stratejik kararların alınabilmesi için durum belirleme matrislerine aktarılmaktadır. Durum belirleme matrisleri ile işletmen, iç çevre ve dış çevre incelemesi sonucunda ortaya çıkan güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditleri entegre olarak görebilmekte ve stratejilerini bu faktörlere göre oluşturabilmektedir (Uğurluoğlu vd., 2015: 201). Bu sayede işletmeler dış çevre ve iç çevre unsurlarını doğru olarak analiz ederek etkili stratejiler ortaya koymaktadır. Dış çevre; işletmeler tarafında değiştirilmesi ve etkilenmesi mümkün olmayan demografik, ekonomik, sosyokültürel, politik, yasal ve teknolojik güçleri ve eğilimler gibi işletme dışındaki unsurları kapsayan uzak çevre ve işletmeyi etkileyen ve işletmenin etkileyebildiği rakipler, tedarikçiler, müşteriler gibi unsurlar içeren iş çevresinden oluşmaktadır (Stahl, 2004: 546). Dış çevre sağlık kurumunun sınırları dışında olan, kurumu direkt veya indirekt etkileyen paydaşlardır. Dış çevre analizinin ana amacı şu an ve gelecekte gerçekleşme ihtimali olan fırsat ve tehditleri belirlemektir (Kavuncubaşı ve Yıldırım, 2010: 210). İç çevre; işletmeyi oluşturan alt sistemlerin oluşturduğu ortamdır. İşletmenin kurumsal kültürü, genel yönetimi, finansman, insan kaynakları, üretim ve hizmet, pazarlama alanındaki

faaliyetlerin her biri işletmenin bir bütün olarak etkili olmasına ve verimliliğine tesir etmektedir (Ülgen ve Mirze, 2010: 65).

Durum belirleme matrislerinde en yaygın kullanılan araç; kurumun güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditleri değerlendirmek için yapılan İngilizce Strengths (güçlü yanlar), Weaknesses (zayıf yönler), Opportunities (Fırsatlar) ve Threats (Tehditler) kelimelerinin baş harflerinden oluşan SWOT analizidir (Kördeve, 2018: 68). SWOT analizi Stanford Üniversitesinden Albert Humphrey tarafından 1960-70'li yıllarda geliştirilen bir modeldir ve organizasyonun mevcut durumunu değerlendirmede kullanılan bir denetim aracıdır (Songur vd., 2013: 72). SWOT analizi sonucunda ulaşılan veriler stratejik planlama yapmaya katkı sağlamaktadır. Ayrıca SWOT analizi, kurumun kendisini ve çevresini daha doğru ve gerçekçi bir şekilde değerlendirmesine ve bu değerlendirme sonucunda geleceğe dönük sağlam adımlar atabilmesine yardımcı olmaktadır (Kılıç, 2017: 15).

SWOT analizi, işletmeye şu anki mevcut durumuna ve gelecekteki olası gelişmelere yönelik olmak üzere iki önemli konuda değerlendirme imkânı sağlamaktadır. Güçlü ve zayıf yanların tespiti ile işletme kendisini bilmesine yönelik bilgi sağlarken, fırsat ve tehditleri içeren dışsal etkilerin belirlenmesi ile piyasadaki gelişmeler için işletmenin ne yapabileceğine yönelik bilgi sağlamaktadır. Bu bağlamda SWOT analizi, dört kapsamı içeren çift yönlü (hem iç hem dış) bir analiz tekniğidir (Soylu ve İleri, 2010: 87). SWOT analizinde, işletmenin dış çevresindeki unsurların incelenmesi sonucunda işletme için fırsat ve tehditler, işletme içi analiz sonucunda ise işletmenin güçlü ve zayıf yönleri belirlenmektedir.

Güçlü yönler, işletmenin iç çevresinin analizi sonucunda ortaya çıkartılan, rakiplerine karşı üstünlük sağlayabildiği varlık ve yeteneklerini kapsamaktadır (Ülgen ve Mirze, 2010: 161). Zayıf yönler, bir kurumun bazı kaynaklara veya yeteneklere rakiplerine göre daha az sahip olduğu veya hiç sahip olmadığı alanlardır (Pearce ve Robinson, 2007: 154). Fırsatlar, kurumun amaçlarını gerçekleştirmesi için çevrenin kuruma sunduğu olumlu herhangi bir durumdur. Tehditler ise kurumun amaçlarını gerçekleştirmesini sekteye uğratan veya engelleyen durumlardır (Soylu ve İleri, 2010: 87).

Stratejik karar verme sürecinde güçlü ve zayıf yönlerin belirlenmesi kadar bu yönlerin niçin güçlü ve zayıf olduğunun değerlendirilmesi ve aynı zamanda bir güçlü yönün nasıl fırsata ya da bir zayıf yönün nasıl güçlü yöne dönüştürülebileceğinin belirlenmesi de önemlidir (Alkhafaji, 2003: 62). Çünkü güçlü yönler ile fırsatları değerlendirmek, zayıf yönler ile tehditlerin olumsuz etkilerini azaltmaya çalışılmaktadır (Songur vd., 2013: 82). Ancak bu şekilde SWOT listesi ışığında yöneticiler güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditleri birbirleri ile ilişkilendirerek doğru stratejiler ortaya koymaktadır. Bunun için işletme; GF (Güçlü Yönler-Fırsatlar), ZF (Zayıf Yönler-Fırsatlar), GT (Güçlü Yönler-Tehditler) ve ZT (Zayıf Yönler-Tehditler) olmak üzere dört bölüme ayrılan SWOT matrisi oluşmaktadır.

GF stratejisi, işletmenin sahip olduğu güçlü yanlar ile fırsatlardan en büyük faydayı elde etmeye öngören stratejidir (Songur vd., 2013: 85). Bu strateji, kurumun güçlü yönleri ile uyuşan fırsatları takip etmektedir. Kurum bu strateji ile güçlü yanlarından yararlanarak fırsatları avantajına yönlendirmektedir (Uğurluoğlu vd., 2015: 206). ZF stratejisi, fırsatların ortaya çıkardığı değeri kullanarak zayıf yönlerin etkisini en aza indirmeye hedefleyen stratejidir (Songur vd., 2013: 85). Bu strateji, fırsatları değerlendirerek zayıf yönlerin ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Diğer bir ifade ile fırsatlardan yararlanarak işletme üstünlük

geliştirmeye çalışmaktadır (Uğurluoğlu vd., 2015: 206). GT stratejisi, işletmenin karşılaştığı veya karşılaşma ihtimali olan tehditleri ortadan kaldırmak için güçlü yönlerini kullandığı stratejidir (Songur vd., 2013: 85). İşletme üstünlüklerinin olduğu fakat tehlikelerle karşılaştığı durumlarda bu stratejiye başvurmaktadır (Uğurluoğlu vd., 2015: 206). ZT stratejisi, işletmenin hem zayıf yönlerinin giderilmesi hem de tehditlere yönelik aksiyonlar aldığı savunmaya dönük bir stratejidir (Songur vd., 2013: 85). Bu stratejinin özünde savunma planları yer almaktadır. Bu strateji zayıf yönlerden kaçınarak tehditleri en aza indirmek üzerine kuruludur (Uğurluoğlu vd., 2015: 206).

2. SAĞLIK SEKTÖRÜNDE SWOT ANALİZİ

Stratejik yönetimin sağlık kurumlarında uygulamaya başlanması çok eski tarihlere dayanmamaktadır. 80'li ve 90'lı yıllarda pek çok sağlık kurumu, stratejik bir yaklaşım ile kendini yönetmeyi öğrenmek zorunda kalmıştır. Birçok stratejik yönetim aracı bu dönemlerde hem kamu hem de özel sağlık kurumlarına uyarlanmaya çalışılmıştır. Fakat 2000'li yıllara gelindiğinde hala sağlık sektöründeki yapılan çalışmaların yetersiz kaldığı görülmüştür (Kandemir ve Uğurluoğlu, 2017: 24). Bazı araştırmalarda birçok OECD ülkesinde sağlık sektörünün; anne ve bebek ölümlerinin yüksekliği, sağlık harcamalarının yetersizliği, sağlık hizmetleri finansmanının etkili kullanılamaması, sağlık hizmetlerine erişimin önünde engellerin olması, sağlık sigorta kapsamının sınırlılığı, mental ve kronik hastalıkların hala çözülememesi vb. sağlık hizmeti sunumu ve sağlık sistemiyle alakalı çok sayıda sorunla karşı karşıya olduğu belirtilmektedir. (Hurst, 2000; aktr. Çilhoroz ve Uğurluoğlu, 2020: 225). Bu nedenle son dönemde birçok Avrupa ülkesinde sağlık sektöründe yeniden yapılandırma gerçekleşmekte ve her geçen gün hükümetlerin müdahalesi sağlık sektörü üzerinde artmaktadır. Bu müdahalelerin sonucunda, sunulan ürün ve hizmetlerin yapısı ve nasıl sunulduğu ile ilgili stratejik sorunlar, sağlık kurumlarını bu sorunları çözmek için stratejik araçlar ve yöntemler kullanmaya itmektedir (Van Wijngaarden, Scholten ve Van Wijk, 2012: 34-35).

Sağlık kurumlarında stratejik yönetim, sağlık kurumu ve çevresi arasındaki olumlu etkileşimin inşa edilmesi üzerine yoğunlaşmaktadır (Soylu ve İleri, 2010: 87). Bu nedenle sağlık kurumlarında stratejik yönetim süreci diğer birçok sektörde olduğu gibi çevrenin incelenmesi ile başlamaktadır. Fakat hem teknolojik gelişmelerdeki hem de hukuki düzenlemelerdeki hızlı değişim sağlık sektöründe köklü değişikliklere neden olduğu için diğer sektörlerden farklı olarak sağlık kurumları yöneticileri için bu süreç çok daha fazla içerisinde risk barındırmaktadır. Bu risklerin yanı sıra sağlık kurumlarının kendilerine has özellikleri ve karmaşıklığı, sunulan hizmetlerin çeşitliliği ve çok sayıda hizmet biriminin bir arada olması hastanelerde stratejik yönetimi zorlaştıran unsurlardır (Özkurt, 2018: 3).

Türkiye'de sağlık sektöründe SWOT analizi konusu yeni olmakla birlikte sağlık kurumlarında SWOT analizinin kullanımına yönelik son 20 yılda ulusal ve uluslararası düzeyde birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Bazı araştırmalarda Türkiye'de genel olarak sağlık sektörünün SWOT analizi yapıldığı gibi bazı araştırmalarda sağlık sektörünün farklı özel alanlarında da SWOT analizine başvurulduğuna rastlanılmaktadır (Soylu ve İleri, 2010; Songur vd., 2013; Aslan vd., 2014; Kımkılı vd., 2015; Köseoğlu vd., 2015; Uğurluoğlu vd., 2015; Kandemir ve Uğurluoğlu, 2017; Bozça vd., 2017; Kurt ve Demirhan, 2018; Albayrak ve Güçlü, 2020).

3. METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Soruları

Bu çalışmanın amacı; sağlık sektöründe SWOT analizinin kullanımına yönelik ulusal tez merkezinde yer alan tamamlanmış yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık tezlerinin çeşitli özelliklerine göre incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

- Ulusal tez merkezinde yayınlanan lisansüstü tezlerin yayın yıllarına göre dağılımı nedir?
- Ulusal tez merkezinde yayınlanan lisansüstü tezleri hangi üniversite, enstitü ve anabilim dallarında yazılmaktadır?
- Ulusal tez merkezinde yayınlanan lisansüstü tezlerin yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık olmak üzere türleri nelerdir?
- Ulusal tez merkezinde yayınlanan lisansüstü tezlerin tez danışmanlarının unvanların dağılımı nedir?
- Ulusal tez merkezinde yayınlanan lisansüstü tezlerin kullanılan anahtar kelimeler nelerdir?
- Ulusal tez merkezinde yayınlanan lisansüstü tezler kaç sayfadır?
- Ulusal tez merkezinde yayınlanan lisansüstü tezlerde sağlık sektöründe SWOT analizinin uygulama alanı nelerdir?
- Ulusal tez merkezinde yayınlanan lisansüstü tezlerde SWOT analizi için hangi veri toplama teknikleri kullanılmaktadır?

3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma ulusal tez merkezinde araştırma amacına uygun olan lisansüstü tezlere ulaşılarak gerçekleştirilmiştir. Ulusal tez merkezi veri tabanı üzerinden yayınlanma izni olmadığı için tam metnine ulaşılmayan 7 adet tez analizlerin dışında tutulmuştur. Ayrıca bu çalışmada sağlık sektöründe SWOT analizinin kullanımına yönelik lisansüstü tezler analiz edilmiştir. Bu nedenle SWOT analizi ile ilgili farklı sektör ve alanlar dikkate alınmamıştır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın evrenini ulusal tez merkezinde yöntem bölümünde SWOT analizi kullanılan sağlık sektörü ile ilgili tamamlanmış lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Ulusal tez merkezi veri tabanında yer alan lisansüstü tezlerin özet metinleri içerisinde “sağlık ve SWOT”, “sağlık ve GZFT”, “hastane ve SWOT” ve “hastane ve GZFT” anahtar kelimeleri kullanılarak tarama yapılmıştır. Bu tarama sonucunda 2002-2020 yılları arasında yayınlanmış toplam 69 lisansüstü teze ulaşılmıştır. 17 adet tez farklı anahtar kelimelerde tekrar ettiği için listeden çıkartılmıştır. Ulusal tez merkezinin veri tabanı üzerinden yayınlanma izni olmadığı için tam metnine ulaşılamayan 7 adet lisansüstü tez analizin dışında bırakılmıştır. Detaylı tam metin incelemesi sonucunda; yöntem olarak SWOT analizi kullanılmamış, sağlık sektörünü konu almamış veya sadece kavramsal olarak SWOT analizi ele alınmış araştırma amacına uygun kriterleri taşımayan 23 adet lisansüstü tez değerlendirme dışına alınmıştır. Sonuç olarak araştırma evrenini meydana getiren 22 adet lisansüstü tezin tamamı örneklem olarak analizlere dâhil edilmiştir.

Şekil 1. Lisansüstü Tezlerin Değerlendirmeye Alınma Süreci

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinde veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Ulusal tez veri tabanından elde edilen veriler, MS Office Excel 2016 programına aktarılarak hesaplamalar yapılmış ayrıca tablo ve grafikler oluşturulmuştur. Elde edilen veriler; tür, tamamlanma yılı, üniversite, enstitü, anabilim dalı, sayfa sayısı, danışman unvanı, anahtar kelimeler, uygulama alanı ve veri toplama yöntemine göre incelenmiştir.

4. BULGULAR

Elde edilen veriler ile sağlık sektöründe SWOT analizinin kullanımına yönelik tezlerin yıllara ve türe göre dağılımı incelendiğinde, toplam 22 lisansüstü tezin %32'sinin doktora tezi (7 adet), %64'ünün yüksek lisans tezi ve %5'inin tıpta uzmanlık tezi (1 adet) olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırma konusu ile ilgili tezler en çok 4'er kez olmak üzere 2014, 2018 ve 2019 yıllarında, en az 1'er kez olmak üzere 2009, 2010 ve 2015 yıllarında yayınlanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Doktora	Yüksek Lisans	Tıpta Uzmanlık	Toplam	%
2009	1	-	-	1	5%
2010	-	1	-	1	5%
2014	1	2	1	4	18%
2015	-	1	-	1	5%
2016	1	1	-	2	9%
2017	-	3	-	3	14%
2018	2	2	-	4	18%
2019	1	3	-	4	18%
2020	1	1	-	2	9%
Toplam	7	14	1	22	100%
%	32%	64%	5%	100%	

Sağlık sektöründe SWOT analizinin kullanımına yönelik lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımına bakıldığında, 16 farklı üniversitede tezlerin tamamlandığı görülmektedir. İstanbul Üniversitesi 4 tez ile ilk sırada, ikinci sıra da ise 2'şer tez ile Beykent Üniversitesi, GATA ve İstanbul Aydın Üniversitesi gelmektedir. Diğer 12 üniversitede doktora ve yüksek lisans tezleri birer kez yayınlanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	Doktora	Yüksek Lisans	Tıpta Uzmanlık	Toplam
Bahçeşehir Üniversitesi	-	1	-	1
Balıkesir Üniversitesi	1	-	-	1
Beykent Üniversitesi	-	2	-	2
Bezm-i Alem Vakıf Üniversitesi	1	-	-	1
Dokuz Eylül Üniversitesi	-	1	-	1
GATA	1	-	1	2
Hacettepe Üniversitesi	-	1	-	1
Hasan Kalyoncu Üniversitesi	-	1	-	1
İstanbul Arel Üniversitesi	-	1	-	1
İstanbul Aydın Üniversitesi	-	2	-	2
İstanbul Üniversitesi	1	3	-	4
Kastamonu Üniversitesi	1	-	-	1
Sakarya Üniversitesi	-	1	-	1
Selçuk Üniversitesi	1	-	-	1
Süleyman Demirel Üniversitesi	1	-	-	1
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	-	1	-	1
Toplam	7	14	1	22

Sağlık sektöründe SWOT analizinin kullanımına yönelik lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımına bakıldığında ise İşletme (1 adet), Lisansüstü Eğitim (2 adet), Sağlık Bilimleri (3 adet) ve Sosyal Bilimler (15 adet) olmak üzere 4 farklı enstitüde tezlerin tamamlandığı görülmektedir. Ayrıca 1 adet tıpta uzmanlık tezi de Tıp Fakültesinde tamamlanmıştır (Tablo 3). Tablo 3'deki enstitülere göre dağılımda, Sosyal Bilimler enstitüsünün 15 tez ile önemli bir ağırlığı bulunmaktadır.

Tablo 3. Lisansüstü Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımı

Enstitü	Doktora	Yüksek Lisans	Tıpta Uzmanlık	Toplam
İşletme	-	1	-	1
Lisansüstü Eğitim	1	1	-	2
Sağlık Bilimleri	2	1	-	3
Sosyal Bilimler	4	11	-	15
Tıp	-	-	1	1
Toplam	7	14	1	22

Sağlık sektöründe SWOT analizinin kullanımına yönelik lisansüstü tezlerin anabilim göre dağılımını incelendiğinde, 12 farklı anabilim dalında lisansüstü tezin tamamlandığı görülmektedir. Bu anabilim dalları; İşletme, Sağlık Yönetimi, Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi, İşletme Yönetimi, Turizm İşletmeciliği, Affet Tıbbı, Askeri Sağlık Hizmetleri, Kamu Yönetimi, KBRN, Maliye, Sağlık Kurumları Yönetimi ve Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik şekilde sıralanmaktadır. En çok tez, 5 kez olmak üzere İşletme Anabilim Dalı ve 4 kez olmak üzere Sağlık Yönetimi Anabilim dalında tamamlanmıştır. Bu anabilim dallarını 2'şer tez ile Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi, İşletme Yönetimi ve Turizm İşletmeciliği Anabilim dalları takip etmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Lisansüstü Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

Anabilim Dalı	Doktora	Yüksek Lisans	Tıpta Uzmanlık	Toplam
Affet Tıbbı	1	-	-	1
Askeri Sağlık Hizmetleri	-	-	1	1
Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi	-	2	-	2
İşletme	2	3	-	5
İşletme Yönetimi	-	2	-	2
Kamu Yönetimi	1	-	-	1
KBRN	1	-	-	1
Maliye	-	1	-	1
Sağlık Kurumları Yönetimi	-	1	-	1
Sağlık Yönetimi	1	3	-	4
Turizm İşletmeciliği	-	2	-	2
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik	1	-	-	1
Toplam	7	14	1	22

Tamamlanan lisansüstü tezlerin tez danışmanlarının unvanları ile ilgili elde edilen veriler incelendiğinde, 7 tezin tez danışmanın Doktor Öğretim Üyesi (%32), 8 tezin tez danışmanın Doçent Doktor (%36), 7 tezin tez danışmanın Profesör Doktor (%32) olduğu görülmektedir. Lisansüstü tezlerin tez danışmanlarının unvanı konusunda dengeli bir dağılım bulunmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5. Lisansüstü Tezlerin Tez Danışmanlarının Unvana Göre Dağılımı

Danışman Unvan	Doktora	Yüksek Lisans	Tıpta Uzmanlık	Toplam
Dr. Öğr. Üyesi	2	5	-	7
Doç. Dr.	3	4	1	8
Prof. Dr.	2	5	-	7
Toplam	7	14	1	22

Sağlık sektöründe SWOT analizinin kullanımına yönelik lisansüstü tezlerin anahtar kelimelere göre dağılımına bakıldığında, toplam 64 farklı anahtar kelimenin lisansüstü tezlerde yer aldığı görülmektedir. Analizlerde birden fazla karşılaşılan anahtar kelimeler; Sağlık Turizmi (12 kez), SWOT Analizi (8 kez), Turizm (7 kez), Medikal Turizm (6 kez), Sağlık (5 kez), GZFT Analizi (2 kez) ve Sağlık Harcamaları (2 kez) şeklinde sıralanmaktadır. En sık kullanılan anahtar kelime 12 kez ile Sağlık Turizmidir. Ayrıca araştırmaya konu olan SWOT Analizi ile 8 kez, GZFT Analizi ile 2 kez ve SWOT kavramı ile 1 kez karşılaşılmıştır (Tablo 6).

Tablo 6. Lisansüstü Tezlerin Anahtar Kelimelere Göre Dağılımı

Anahtar Kelime	n	Anahtar Kelime	n
Sağlık Turizmi	12	Medikal Turizm Destinasyonu	1
SWOT Analizi	8	Nominal Grup Tekniği	1
Turizm	7	Ordu İlaç Fabrikası	1
Medikal Turizm	6	Paydaş	1
Sağlık	5	Performans Modellemesi	1
GZFT Analizi	2	Sağlık Bakanlığı	1
Sağlık Harcamaları	2	Sağlık Hizmetleri	1
112 Acil Sağlık Çalışanları	1	Sağlık Hizmetleri Ücretleri	1
112 Acil Sağlık Hizmetleri	1	Sağlık Kuruluşları	1
AAS	1	Sağlık Sektörü	1
Afet	1	Sahra Hastanesi	1
Afet Tıbbı	1	SPSS Uygulaması	1
Afet Yönetimi	1	Strateji	1
Antalya'da Sağlık Turizmi	1	Stratejik Yönetim	1
Balanced Scorecard	1	SWOT	1
BSC	1	Şehir Hastaneleri	1
Etkinlik	1	Tayvan	1
Girişimcilik	1	Termal Kaynaklar	1
Hastane Afet Planı	1	Termal Tesisler	1
Hastane Bilgi Sistemleri	1	Termal Turizm	1
Hastane Yönetimi	1	Tıp Bilişimi	1
HBYS Sektörü	1	Türkiye	1
İstanbul	1	Türkiye'de Termal Turizm	1
İş Sağlığı ve Güvenliği	1	Uluslararası Hasta	1
İş Zekâsı	1	Uluslararası Hasta Memnuniyeti	1
Kamu-Özel Ortaklığı	1	Uluslararası Sağlık Ekonomisi	1
Karar Destek Sistemleri	1	Vergi Düzenlemeleri	1
KBRN	1	Verimlilik	1
Kitlesele Yaralanma	1	Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı	1
Kosova	1	Yeraltı Hastanesi	1
Medikal	1	Yönetim ve Organizasyon	1
Medikal Turist	1	Yönetişim	1
Toplam		99	

Sağlık sektöründe SWOT analizinin kullanımına yönelik lisansüstü tezlerin uygulama alanları farklılık göstermektedir. Sağlık, medikal ve termal olmak üzere turizme yönelik 13 tezde, eğitim hastanesi, şehir hastanesi, tıp fakültesi hastanesi ve özel hastanelere yönelik 5 tezde, sağlık bilgi sistemlerine yönelik 1 tezde, sağlık birimlerine yönelik 1 tezde, genel sağlık sistemine yönelik 1 tezde ve ilaç fabrikalarına yönelik 1 tezde SWOT analizi yapılmıştır (Tablo 7).

Tablo 7. Lisansüstü Tezlerin Uygulama Alanlarına İlişkin Bilgiler

Uygulama Alanı	n
Sağlık, Medikal ve Termal Turizm	13
Hastaneler (Özel ve Kamu Hastaneleri)	5
Sağlık Bilgi Sistemleri	1
Sağlık Birimleri	1
Genel Sağlık Sistemi	1
İlaç Fabrikası	1

Lisansüstü tezlerde SWOT analizi için kullanılan veri toplama yöntemlerine ilişkin dağılıma bakıldığında, en çok kullanılan veri toplama yönteminin ikincil veriler (11 tez) olduğu, en az kullanılan veri toplama yönteminin ise görüşme (1 tez) olduğu görülmektedir. Ayrıca 1 tezinde veri toplama yöntemi belirtilmemiştir. Tüm lisansüstü tezler içerisinde; ikincil veriler %50, Anket %23, Karma (Görüşme ve Anket) ve Nominal Grup %9 ve Görüşme %5 paya sahiptir (Tablo 8).

Tablo 8. Lisansüstü Tezlerin Veri Toplama Yöntemine Göre Dağılımı

Veri Toplama Yöntemi	n	%
Anket	5	23%
Görüşme	1	5%
İkincil Veriler	11	50%
Karma (Görüşme ve Anket)	2	9%
Nominal Grup	2	9%
Belirtilmemiş	1	5%
Toplam	22	100%

Tamamlanan lisansüstü tezlerin sayfa sayıları ile ilgili elde edilen veriler incelendiğinde, lisansüstü tezlerin 77 ile 684 sayfa arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir. En uzun tez 684 sayfa iken, en kısa lisansüstü tez 77 sayfadır. Toplam 22 lisansüstü tezin sayfa sayısı ortalaması 199'dur.

5. SONUÇ

Sağlık sektöründe SWOT analizinin kullanımına yönelik lisansüstü tezlerin çeşitli özelliklerine göre incelenmesi amacı ile yapılan bu çalışmada, ulusal tez merkezinin veri tabanında yer alan araştırma konusuna uygun 7 doktora, 14 yüksek lisans ve 1 tıpta uzmanlı tezi olmak üzere 22 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Bu tezlerin %64'ü yüksek lisans tezidir ve bu nedenle konuyu daha çok yüksek lisans düzeyinde ele alındığı ifade edilebilir.

Araştırma sonuçlarında en dikkat çekici nokta, sağlık sektöründe SWOT analizi konulu tamamlanan lisansüstü tezlerin sayısının yetersizliğidir. Çilhoroz ve Uğurluoğlu (2020) tarafından yapılan çalışmada sağlık sektöründe SWOT analizi konusunun oldukça yeni bir alan olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışmada bu durumu destekler sonuçlara ulaşılmıştır. Sağlık, hastane, SWOT ve GZFT anahtar kelimeleri kullanılarak yapılan taramalarda toplam 52 lisansüstü teze ulaşılmış fakat bunlar içerisinde uygulamaya yönelik olarak sadece 22 lisansüstü tez tespit edilmiştir. Farklı sektörlerde SWOT analizine yer veren lisansüstü tez sayıları ile mukayese edildiğinde bu sayı çok geride kalmaktadır. Diğer taraftan özellikle 2014 yılında sonra (20 lisansüstü tez) konu ile ilgili tamamlanan tez sayılarındaki artış eğilimi ileriki yıllarda sağlık sektöründe SWOT analizi uygulamasına yönelik lisansüstü tezlerin yaygınlaşacağı şeklinde yorumlanabilir.

Üniversite, enstitü ve anabilim dalı dağılımına yönelik araştırma sonuçlarına göre, İstanbul Üniversitesi bünyesinde, lisansüstü eğitim ve sosyal bilimler olmak üzere 2 farklı enstitüde ayrıca sağlık yönetimi, hastane ve sağlık kurumları yönetimi ve turizm işletmeciliği olmak üzere 3 farklı anabilim dalında toplam 4 lisansüstü tezin tamamlandığı görülmektedir. Bu sonuca göre, İstanbul Üniversitesinde araştırma konusu ile ilgili en fazla lisansüstü tezin

tamamlandığı ve bu üniversitenin en fazla enstitü ve anabilim dalı çeşitliliğine sahip olduğu söylenebilir.

Araştırmanın önemli diğer bir sonucuna göre, sağlık sektöründe SWOT analizi kullanımına yönelik yapılan çalışmalarda en fazla yer alan anahtar kelimeler; sağlık turizmi (12), turizm (7) ve medikal turizmdir (6). Hem Türkiye genelinde hem de bölgesel olarak sağlık turizminin potansiyelini ve mevcut durumunu ele alan çalışmalarda SWOT analizi kullanılmaktadır. Bununla birlikte lisansüstü tezlerde sağlık sektöründe SWOT analizi kullanımına yönelik yapılan uygulamalarda; sağlık, medikal ve termal turizm (13) en fazla çalışılan alandır.

Bu çalışma sonuçları ile sağlık sektöründe SWOT analizi kullanımına yönelik yapılan lisansüstü tezlerin mevcut durumunun ne olduğu, nasıl bir eğilim gösterdiği ve hangi yöne doğru ilerlediği ile ilgili sorulara cevap aranmıştır. Sağlık yönetimi alanı ile stratejik yönetimde en sık kullanılan araçlarından biri olan SWOT analizinin birlikte ele alındığı bu çalışma, araştırmacılara disiplinler arası bir bakış açısı kazandırmaktadır. Elde edilen bulgular ile bu çalışmanın gelecek dönemlerde konu ile ilgili gerçekleştirilecek çalışmalarda araştırmacılara bir kaynak olarak yardımcı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Albayrak, Ç. (2020). Şehir hastanelerinin sağlık turizmine etkisinin SWOT analizi ile değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Albayrak, Ç. ve Güçlü, A. (2020). Şehir hastanelerinin sağlık turizmine etkisinin SWOT analizi ile değerlendirilmesi. *Aydın Sağlık Dergisi*, 6/2, 139-153.

Alkhafaji, A.F. (2003). *Strategic management: Formulation, implementation, and control in a dynamic environment*. The Haworth Press: New York.

Arslan, E. (2018). Sağlık turizminde Türkiye'nin son 5 yılda dünya ülkeleri içindeki konumu ve gelişmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Bahçeşehir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Arslan, E.T. (2010). Analitik hiyerarşi süreci yöntemiyle strateji seçimi: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15/2, 455-477.

Aslan, I., Çınar, O. ve Özen, Ü. (2014). Developing strategies for the future of healthcare in Turkey by benchmarking and SWOT analysis. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 150, 230-240.

Aydoğdu, A.L.F. (2016). Türkiye ve Brezilya'da sağlık turizmi: Bir karşılaştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bllaca, L. (2017). Kosova sağlık sistemi SWOT analizi. *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bozça, R., Kırac, F.Ç. ve Kırac, R. (2017). Sağlık turizmi SWOT analizi: Erzincan. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6/3, 157-163.

Çevirgen, M. (2014). Medikal turizm destinasyon yönetimi kamu-özel karşılaştırması: Bursa İli destinasyonu. *Yüksek Lisans Tezi*, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çılgınoğlu, H. (2018). Uluslararası sağlık turizminin ekonomik, hukuki ve idari yönden değerlendirilmesi: Türkiye'deki hastaneler üzerinde örnekleme. *Doktora Tezi*, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

Çilhoroz Y. ve Uğurluoğlu Ö. (2020). Sağlık hizmetlerinde SWOT analizi'nin kullanımı üzerine yürütülen çalışmaların incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11/2, 218-228.

Çimen, M. (2014). Hastane bilgi sistemleri ve sektörel GZFT analizi. *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Demir, İ.B. (2015). Hastane yöneticilerinin stratejik yönetim araçları bilgi ve kullanım düzeyleri üzerine bir araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Deniz, N.G. (2019). Türkiye de medikal turizmin gelişimi ve bazı ülkelerle karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Sakarya.

Dinçer, Ö. (2007). *Stratejik yönetim ve işletme politikası*. Alfa Basım Yayım Dağıtım: İstanbul.

Doruk, T.T. (2019). Bir sağlık turizm örneği olarak termal turizm: Türk sağlık turizmi içindeki yerinin çeşitli boyutlarıyla incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ergen, F.D. (2018). Türkiye'de medikal turizm girişimciliği: İstanbul örneği. *Doktora Tezi*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Hasanov, A. (2018). Sağlık turizmi kapsamındaki medikal turizmin mevcut durumu, potansiyeli ve geleceği: Türkiye'nin medikal turizm değerlendirmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Işıklar, Z.E. (2016). Sağlık kurumlarında balanced scorecard'a dayalı stratejik performans ölçme ve değerlendirme süreci: Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi için karar destek sistemi model önerisi. *Doktora Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kandemir, A. ve Uğurluoğlu, Ö. (2017). Sağlık kurumları yönetimi literatüründe stratejik yönetim üzerine yürütülen çalışmaların içerik analizi ile incelenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 20/1, 49-68.

Karababa, A.G. (2017). Türkiye'de sağlık turizmi: Ülkeler arası bir karşılaştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Karakoç, M.N. (2020). Afet tıbbı açısından yeraltı hastaneleri modelinin geliştirilmesi: Bezmialem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi yeraltı hastanesi projesi. *Doktora Tezi*, Bezmialem Vakıf Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kavuncubaşı, Ş. ve Yıldırım, S. (2010). *Hastane ve sağlık kurumları yönetimi*. Siyasal Kitabevi: Ankara.

Kılıç, R.A. (2017). SWOT ve BSC uygulamasının hastane yönetiminde önemi ve bir araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kınıklı, G., Erden, Z. ve Elçin, M. (2015). Sağlık bilimlerinde hasta güvenliği ve meslekler arası işbirliği eğitiminde fizyoterapi mesleği farkındalığı: SWOT analizi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2/1, 13-21.

Köksal, G. (2010). 112 acil sağlık hizmetlerinin yönetim ve organizasyon yapısının iş sağlığı ve güvenliği sorunları üzerine etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kördeve, M.K. (2018). Hastanelerde stratejik yönetim SWOT analizi: özel bir hastane uygulaması. *Sağlık Yönetimi Dergisi*, 2/1, 67-78.

Köseoğlu, M.A., Akdeve, E., Gedik, İ. ve Bertsch A. (2015). A bibliometric analysis of strategic management articles in healthcare management literature: Past, Present and Future. *International Journal of Healthcare Management*, 8/1, 27-33.

Kurt, M.E. ve Demirhan, Y. (2018). Olası Diyarbakır şehir hastanesi'nin ilimiz sağlık sektörü ve hizmetlerine etkisi: SWOT analizi bağlamında bir değerlendirme. *ISEPA'18 Bildiriler Kitabı*, 299-307.

Özcan, Z.K. (2014). Yeni kamu yönetimi çerçevesinde Türkiye'de sağlık turizminin yapısal değerlendirilmesi: Antalya örneği. *Doktora Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Özkurt, T. (2018). Uluslararası akreditasyon almış özel hastanelerin stratejik yönetim sistemlerinin incelenmesi. *Doktora Tezi*, İstanbul Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özmen, P. (2014). TSK sağlık sisteminde MSB Ordu İlaç Fabrikasının rolü ve etkinliğinin SWOT analizi ile değerlendirilmesi. *Uzmanlık Tezi*, Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Askeri Tıp Fakültesi, Ankara.

Pearce, J.A. ve Robinson, R.B. (2007). *Strategic management: Formulation, implementation, and control*. McGraw-Hill: New York.

Sevim, E. (2019). Türkiye'de medikal turizmin SWOT-AAS ile incelenmesi. *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Sezgin S. (2009). Sağlık kurumlarında kitlesel NBC (KBRN) yaralanmalarına yönelik davranış modelinin oluşturulması. *Doktora Tezi*, Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Songur, C., Top, M., Tekingündüz, S. (2013). Sağlık sektöründe GZFT (Güçlü- Zayıf Yönler- Fırsatlar- Tehditler) analizi. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 5, 69-100.

Soylu, Y. ve İleri, H. (2010). Hastanelerde stratejik yönetim uygulamaları, SÜ Meram Tıp Fakültesi Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 13/1-2, 79-96.

Stahl, M.J. (2004). *Encyclopedia of health care management*. Sega Publication: London.

Tosun, O. (2019). Türkiye'de sağlık turizminin ekonomik potansiyeli ve vergi düzenlemeleri. *Yüksek Lisans Tezi*, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.

Uğurluoğlu, Ö., Demir, İ.B., Öztunç, B. ve Ürek, D. (2015). SWOT analizinin sağlık kurumlarında uygulanması: Ev idaresi örneği. *Is, Guc: The Journal Of Industrial Relations & Human Resources*, 17/4, 193-214.

Ülgen, H. ve Mirze, S.K. (2010). *İşletmelerde stratejik yönetim*, Beta Yayıncılık: İstanbul.

Van Wijngaarden, J.D., Scholten, G.R. ve Van Wijk, K.P. (2012). Strategic analysis for health care organizations: The suitability of the SWOT-analysis. *The International journal of health planning and management*, 27/1, 34-49.

Yen, Y. (2015). Tayvan'da medikal turizmin potansiyeli ve geleceği. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

COVID-19 SÜRECİNDE İŞKOLİKLERİN UZAKTAN ÇALIŞMAYA İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Yeşim Durmaz

Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü

Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Orcid Numarası: orcid.org/0000-0002-5849-6526

Doç. Dr. Emrah ÖZSOY

Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi

Orcid Numarası: orcid.org/0000-0003-2886-8824

Özet

Covid-19 süreci sosyal yaşamda ve çalışma yaşamında kısa sürede çok hızlı değişikliklere gidilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bunlardan biri de uzaktan çalışmadır. Uzaktan çalışma her ne kadar pandemi öncesi dönemde de başvurulan bir yöntem olsa da pandemiden sonra yaygın hale gelmiştir. Uzaktan çalışma bireyin kişilik özelliği, aile yapısı, iş stresi, işe yüklediği anlam gibi faktörlere bağlı olarak her bir çalışanda farklı etkileri olabilecek bir çalışma yöntemidir. Bu çalışmada işkoliklerin uzaktan çalışma yöntemine yönelik tutumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. İşkolikler iş bağımlısı oldukları için işyerinden ve çalışma ortamından uzaklaşınca işkoliklerin daha mutsuz olmaları ve uzaktan çalışmaya ilişkin olumsuz tutum geliştirmeleri beklenmiştir. 195 çalışan üzerinde yapılmış bu araştırmada bu beklenti doğrulanmış ve işkoliklik ve uzaktan çalışma arasında negatif ilişki elde edilmiştir. Elde edilen ilginç bir diğer bulgu ise çalışanların % 28'i emekli olana kadar uzaktan çalışmaya devam etmek istediğini belirtmiştir. Bu bulgu yakın gelecekte çalışanların normal şartlar altında da uzaktan çalışmayı tercih etme eğilimlerinin artacağını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İşkoliklik, Uzaktan Çalışma, Pandemi, Covid-19

Abstract

The covid-19 process has made it necessary to make very rapid changes in social life and working life in a short time. One of these changes is remote working. Although remote working is a method used in the pre-pandemic period, it has become more common after the pandemic. Remote working is a working method that may have different effects on each employee, depending on factors such as the individual's personality trait, family structure, job stress, and the meaning they attribute to the job. In this study, it was aimed to examine the attitudes of workaholics towards working remotely. Since workaholics are addicted to work, when they move away from the workplace and the working environment, it is expected that workaholics become unhappy and develop a negative attitude towards working remotely. In this study conducted on 195 employees, this expectation was confirmed and a negative relationship was found between workaholicism and remote working. Another interesting finding obtained is that 28 % of the employees stated that they would prefer to continue working remotely until they retire. This finding indicates that in the near future, the tendency of employees to prefer to work remotely under normal conditions will increase.

Keywords: Workaholicism, Remote Work, Pandemic, Covid-19

GİRİŞ

Modern dünya bizleri birçok imkânla donatmaktadır. Ancak beraberinde sosyal yaşamdan iş yaşamına kadar birçok stresörle de kuşatmaktadır. Bu sebeple bireyler hayatlarını geçmişe göre daha hareketli ve stresli bir şekilde sürdürmek durumunda kalmıştır. Bu durum hem sosyal yaşamda hem de çalışma yaşamında etkisini giderek artırmaktadır. Çalışma yaşamı açısından modernitenin çalışan psikolojisine önemli yansımalarından biri işin hayatın merkezine yerleşmesidir. Elbette ki çalışanların işini sahiplenmesi, üretken olması ve yaptığı işten keyif alması, iyi-oluşları üzerine olumlu etkiler yaratmaktadır. Ancak her durumda bu süreç sağlıklı bir şekilde işlememektedir. Bazı çalışanlar işe yükledikleri anlamı abartmakta ve kontrollerini kaybetmektedir. Bu doğrultuda sosyal yaşamın ihmal edilmesi, takıntılı bir şekilde iş ve işle ilgili faaliyetlere zaman ayrılması gibi davranışsal örüntüler sergilenme düzeyi artmaktadır. Yani bazı çalışanlar iş bağımlısı olmaktadır. İş bağımlılığı işkolikliği ifade etmektedir. Yazında detaylı bir şekilde incelenen kavramın günlük dilde ne anlam ifade ettiği çok bilinmemektedir. Kavramı bilmeyen kişiler işkoliklikle nitelendirilince mutlu olabilmektedir. Ya da başarılı ve azimli kişilere işkolik denilebilmektedir. Ancak işkoliklik esasen sanıldığı kadar olumlu bir özellik değildir.

İşkoliklik üzerine özellikle 1990'lerden sonra çok fazla çalışma yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalarda işkolikliğin ölçümü (Andreassen vd., 2012; Özsoy, 2018;/2019a; Schaufeli, Taris, ve Bakker, 2006; Spence ve Robbins, 1992), nedenleri (Andreassen vd., 2011; Aziz ve Zickar, 2006) ve sonuçlarına (Graves vd., 2012) odaklanılmıştır. İşkolikliğin nedenleri sosyolojik, sosyal psikolojik, psikolojik ve örgütsel açıdan incelenmektedir. İşkolikliğin sonuçlarına bakıldığında ise bireyin örgüte, işe, sosyal yaşama yönelik tutum ve davranışlarını ağırlıklı olarak olumsuz yönde etkilediği görülmektedir (Clark vd., 2014; Jenaabadi vd., 2016; Schaufeli vd., 2009).

Öte yandan, 2020 yılının başlarından bu yana dünyayı saran Covid-19 virüsü kaynaklı pandemi dünyayı kuşatmış durumdadır. Bu durum dünyadaki birçok işleyişi derinden etkilemiştir. Bunlardan biri de şüphesiz çalışma yaşamıdır (Giorgi vd., 2020). Buna göre sağlığı tehlikeye düşürecek risklerin azaltılması adına birçok ülkede ve kurumda çalışma şekillerinde ani değişimler yaşanmıştır. Buna bağlı olarak da uzaktan çalışma düzenlemelerine gidilmiştir. Uzaktan çalışmanın çalışanlar ve örgütler üzerindeki etkilerine dair henüz yeterli ampirik birikim yoktur (Prasad, Vaidya ve Mangipudi, 2020). Uzaktan çalışma sürecinde işkoliklerin tutum ve davranışlarının nasıl etkilendiğine dair de yeterli bir ampirik birikim bulunmamaktadır. Bilindiği gibi işkolikler takıntılı ve saplantılı bir şekilde çalışmaya, işte kalmaya ya da eve iş getirmeye odaklanmış bireylerdir (Schaufeli vd., 2009). Bu durumda işkolikler uzaktan çalışınca mutlu mudur? İşkolikler uzaktan çalışma hakkında ne düşünüyor? İşkolikler işyerinden ayrı kalınca kendilerini nasıl hissediyorlar? Bu gibi sorular işkolikliğin daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Bu sebeple bu çalışmada pandemi sürecinde uzaktan çalışan işkoliklerin uzaktan çalışmaya ilişkin tutumlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada ilk olarak işkoliklik kavramı kısaca özetlenmiş daha sonra işkoliklerin uzaktan çalışmaya ilişkin tutumları değerlendirilmiştir. Bu öngörüler oluşturulurken işkolikliklerin temel özellikleri ve konuya ilişkin daha önce yapılmış ampirik çalışmalar esas alınmıştır. Daha sonra konuya ilişkin gerçekleştirilen araştırmanın bulguları paylaşılmıştır.

İŞKOLİKLİK

İşkoliklik modern çalışma yaşamının bir ürünü olarak çalışanın işe bağımlılığını ifade eden bir kavramdır. İşkolikliğe ilişkin ampirik çalışmalar 1990'lı yıllardan sonra artmaya başlamış ve geldiğimiz noktada esasen işkolikliğin birey, örgüt ve toplum açısından olumsuz sonuçlara yol açan bir özellik olduğu görülmektedir (Özsoy, 2020). İşkolikliğin daha iyi anlaşılması için işkoliklerin temel özellikleri ana hatları ile aşağıda sıralanmıştır (Özsoy, 2019b; Özsoy, 2020; Robinson, 1989; Schaufeli, Bakker, van der Heijden, & Prins, 2009; Schaufeli, Shimazu, & Taris, 2009; Schaufeli, Taris, & Rhenen, 2008; Spence, & Robbins, 1992; Sussman, 2012):

Kompulsif çalışma: Çalışanın keyif ve verim almasa bile içinden gelen çalışma güdüsünü kontrol edememesi, saplantılı bir şekilde işi ve örgütü hakkında düşünmesi gibi davranışsal eğilimleri ifade etmektedir (Schaufeli, Shimazu, & Taris, 2009; Schaufeli, Taris, & Rhenen, 2008)

Aşırı çalışma: Enerji ve istek düzeyi düşük olsa bile kişinin beden ve zihnen, mesai saatleri dışında bile işine çok fazla zaman ayırmasını ifade etmektedir. Ancak aşırı çalışma “çalışkanlık” ya da “çalışmaya tutkunluk” ile karıştırılmamalıdır (Özsoy, Filiz, Semiz, 2013; Schaufeli, Shimazu, & Taris, 2009).

Sosyal yaşamın ihlali: Takıntılı bir şekilde işiyle vakit geçiren kişi, ailesine, evliliğine (Özsoy, 2019a), arkadaşlarına hatta çalışma ekibine yeterli zaman ve enerjiyi ayırmamaktadır. Bu durumda sürekli işiyle meşgul, derinlemesine sosyalleşemeyen bir profil karşımıza çıkmaktadır.

Yüzeysel insan ilişkileri: İnsan ilişkilerini derinleştirmek, başkalarına zaman ve enerji ayırmayı gerekli kılar. Başkalarına ayrılan bu kaynağı gereksiz görmek, bu kaynakları daha fazla iş yapabilmeye engel teşkil eden bir durum olarak değerlendirmek. İşkoliklerin oldukça yüzeysel insan ilişkileri geliştirmesine zemin hazırlamaktadır.

Mükemmeliyetçilik: Çalışma ortamında ön planda olma, başkaları tarafından övgü toplama, işlerini eksiksiz ve özenli yapan kişi görünme gibi istekleri çok yüksektir. Bu durum işkoliklerin mükemmeliyetçi bir yapıda olduklarını göstermektedir.

Araştırmanın arka planı ve hipotezlerin geliştirilmesi

İşkolikler çalışmak zorunda olmadığı zamanlarda bile içsel yönelimlerinden dolayı sürekli işle meşgul olan kişilerdir. Bu kişiler dönemsel yoğunluklar haricinde de mesai saatleri dışında, hafta sonlarında, hatta tatillerde bile sürekli işi düşünme ve iş konuşma eğilimindedir (Bovornusvakool vd., 2012; Molino, 2012; Özsoy, 2019a; Shimazu, & Schaufeli, 2009). Bu gibi özellikler ilk etapta işveren ya da yöneticiler için olumlu algılanabilir. Ancak yapılan araştırmalar aslında işkolikliğin ağırlıklı olarak zarar verici bir özellik olduğunu göstermektedir. Pandemi dolayısıyla ile dünya çapında birçok örgüt gerek kişisel politikaları gerekse kamusal politikalardan dolayı uzaktan çalışma, esnek çalışma gibi uygulamalara gitmiştir. İşinden bıkmış, işyerini zaten sevmeyen, çalışma arkadaşlarıyla mutsuz olan ya da ailesini ihmal eden, işyeri çok uzakta olduğu için trafığe katlanmak zorunda olan kişiler için uzaktan çalışma tabiri caizse bir bakıma bazı çalışanların rahatlamalarına ve daha mutlu olmalarına yol açmış olabilir. Ancak bazı çalışanlar için ise bu durum pek de istenmeyen bir tablo olarak değerlendirilebilir. İşkolikler bu noktada incelenmesi gereken spesifik ve merak uyandırıcı bir örneklemdir. Bu bakımdan işkoliklerin uzaktan çalışma hakkında ne

düşündükleri, uzaktan çalışmaya ilişkin tutumlarının incelenmesinin işkolikliği daha iyi anlama açısından katkı sunacağı beklenmektedir.

İşkolikler örgütlerde hızlı terfi almak isteyen, başkaları tarafından başarılı ve çalışkan biri olarak algılanma ihtiyacı yüksek, sürekli bir telaş ve koşuşturmaca halinde görünen kişilerdir. Bu kişiler başkalarının kendileri hakkındaki düşüncelerine çok önem verirler (Mudrack, 2006; Ng, Sorensen, ve Feldman, 2007; Quinones ve Griffiths, 2015). Bu açıdan örgütten ayrı kalmak bu kişilerin tercih ettiği bir durum olmayabilir. İşkolikler işlerini kendileri yapma eğilimindedir. Başkaları kendi işlerini yapınca ya da doğrudan işlerinin başlarında olmayınca kendilerine huzursuz hissedebilirler. Çünkü kontrol etme istekleri çok yüksektir. İşkolikler normal şartlar altında bile ellerinden geldiğince örgütte gönüllü daha fazla zaman harcamaya istekli kişilerken, uzaktan çalışmak zorunda kaldıklarında kendilerini huzursuz hissetme ihtimalleri daha yüksektir. Bu bakımdan işkoliklerin uzaktan çalışmaya sıcak bakmamaları ve uzaktan çalışmaya ilişkin tutumlarının olumsuz olmaları beklenmektedir. Bu doğrultu araştırmanın hipotezi aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

Hipotez: İşkoliklerin uzaktan çalışmaya ilişkin tutumları olumsuzdur.

YÖNTEM

Katılımcılar

Katılımcıların % 51.7'si erkek, % 47.8'i bekâr, yaş ortalaması 33.19 (SS = 6.75) ,% 84.5'i özel sektör çalışanıdır. Katılımcıların % 14'ü lise ve ön lisans, % 64.2'si lisans, % 21.8'i lisansüstü dereceye sahiptir ve % 82.1'i beyaz yaka, %14.5'i alt kademe, %61.8'i orta kademe çalışanıdır, % 38.2' si yönetici pozisyonunda çalışmamaktadır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak anket tekniği uygulanmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde Andresson ve arkadaşları (2012) tarafından 7 maddeli ve tek faktörlü yapıdan oluşan Bergen İş Bağımlılığı Ölçeği'nin (BWAS) Türkçe uyarlaması (BWAS-T) (Özsoy, 2020) uygulanmıştır. Ölçek 1 = Hiçbir Zaman – 5 = Her Zaman yanıt kategorisinde 5'li Likert ile değerlendirilmiştir. Ölçekte yer alan örnek bir madde “ *Geçtiğimiz yıl boyunca ne sıklıkla çalışmanız engellendiği için strese girdiniz?*”. İkinci bölümde pandemi döneminde uzaktan çalışmaya yönelik tutumların değerlendirilebilmesi için (Örnek maddeler: “*Uzaktan çalıştığım süreçte işime gidemeyince huzursuz oluyorum*”, “*Uzaktan çalıştığım zaman daha verimliyim*”, “*Uzaktan çalışmak stresimi azaltıyor*”, “*Uzaktan çalışmak motivasyonumu artırıyor*”) 8 maddelik bir soru havuzu oluşturulmuştur. Uzaktan çalışmaya ilişkin tutumu ölçmeye yönelik Türkçe bir ölçeğe rastlanmadığı için ilgili maddeler araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. İlgili madde havuzunda üç madde ters yönlü oluşturulmuştur. İlgili maddeler 1 = Kesinlikle Katılmıyorum – 5 = Kesinlikle Katılıyorum yanıt kategorisinde 5'li Likert tipi ile değerlendirilmiştir. İlgili soru havuzuna uygulanan açımlayıcı faktör analizinde tüm maddeler tek bir faktör altında toplanmıştır (minumum faktör yükü 0.75; açıklanan toplam varyans %64.37, KMO: 0.90). Anketin üçüncü ve son bölümde ise katılımcıların yaşı, medeni durumu, cinsiyeti, eğitim düzeyi, pozisyonu, çalışan kategorileri gibi demografik özelliklerine ilişkin sorular bulunmaktadır.

İşlem

Araştırmadaki veriler İstanbul, Kocaeli ve Sakarya'da faaliyet gösteren çeşitli sektörlerdeki kurumların çalışanlarından Şubat 2021'de toplanmıştır. Anket formları

katılımcılara anket linki ile ulaştırılmış, katılımcılığın gönüllülük esasına bağlı olduğu ve bir hafta sonra link üzerinden verilerin alınacağını durdurulacağı bilgisi katılımcılar ile paylaşılmıştır. Bu kapsamda yaklaşık 211 anket formu katılımcılar tarafından doldurulmuş; eksik, özensiz ve uzaktan çalışma yapmayan katılımcılar ile kontrol sorusuna doğru cevap veremeyen katılımcılar (% 7.58) çıkarıldıktan sonra toplamda 195 adet geçerli anket formu elde edilmiş ve ilgili analizlere tabi tutulmuştur.

BULGULAR

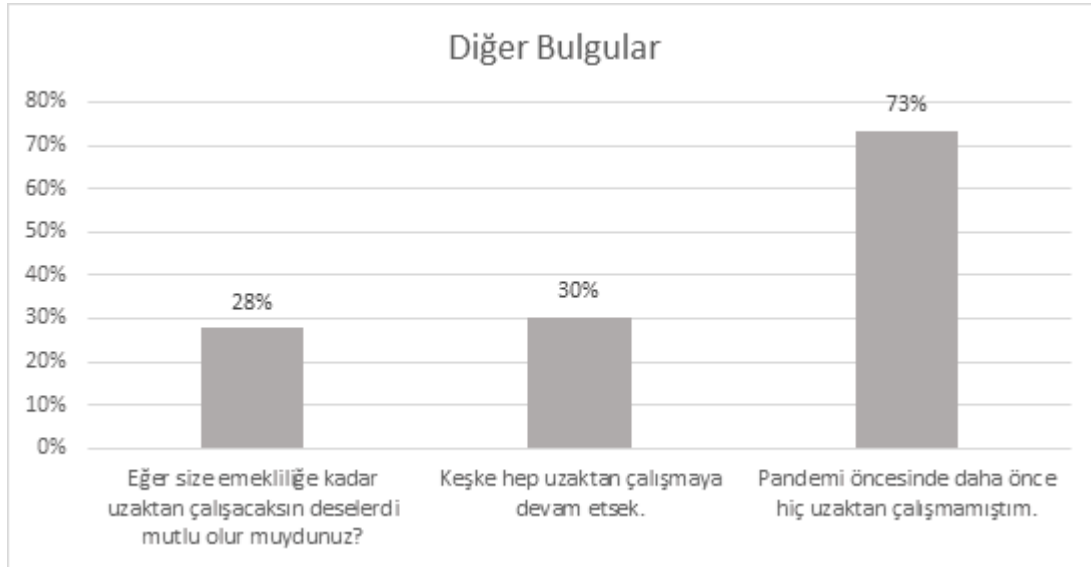
Tanımlayıcı istatistikler (Ortalama ve Standart Sapma), İçsel tutarlılık değerleri, ve korelasyon analizi bulguları Tablo 1’de, uzaktan çalışmaya ilişkin değerlendirmeler Şekil 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler, İçsel Tutarlılık ve Korelasyon Analizi Bulguları

Değişkenler	O	SS	α	1	2
1.İşkoliklik	3.07	0.80	.75	1	
2.Uzaktan Çalışmaya İlişkin Tutum	2.78	1.07	.92	-.24**	1

Not. O = Ortalama, SS = Standart Sapma, α = Cronbach Alfa, * $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 1’de görüldüğü üzere katılımcıların işkoliklik düzeyi orta düzeydedir. Kullanılan ölçeklerin güvenilirlik değerleri yüksektir. İşkoliklik ve uzaktan çalışmaya ilişkin tutum arasında negatif yönlü bir ilişki elde edilmiştir. Bu bulgu araştırmanın hipotezini desteklemektedir.

Şekil 1. Uzaktan Çalışmaya İlişkin İstatistikler

Şekil 1 katılımcıların uzaktan çalışmaya ilişkin değerlendirmelerini içermektedir. Buna göre katılımcıların yaklaşık % 30’u esasında bundan sonra hep uzaktan çalışmaya olumlu bakmaktadır. Ayrıca uzaktan çalışmanın sadece pandemiye has olmadığı da anlaşılmaktadır çünkü katılımcıların % 27’si daha önce de uzaktan çalıştığını belirtmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular işkoliklik düzeyi artıka uzaktan çalışmaya ilişkin tutumun olumsuz hale geldiği yönündedir. Yani işkolikler uzaktan çalışma sürecinde verimliliklerinin ve mutluluk düzeylerinin düştüğünü, stres düzeylerinin arttığını vurgulamıştır. Ayrıca katılımcıların yaklaşık % 30’u bundan sonraki süreçte tamamen uzaktan

çalışmaya istekli görünmektedir. Uzaktan çalışma sadece pandemiye has bir uygulama olmayıp katılımcıların % 27'si pandemi öncesinde de uzaktan çalıştıklarını belirtmiştir.

Bulguların yorumlanması: Verim ve keyif almasa bile çalışmayı kompulsif bir şekilde sürdürme eğiliminde olan işkolikler (Sussman, 2012) için pandemi süreci bir takım olumsuzluklara yol açmaktadır. Bunun başında işe bağımlı olan işkoliklerin çalışma ortamından uzak kalmaları ve işlerini doğrudan kontrol edememeleri gelmektedir. Peki, neden işkolikler uzaktan çalışınca kendilerini daha mutsuz ve verimsiz hissetmektedirler? Bu soruya çok farklı açılardan cevap verebilmek mümkündür. Bunların başında işkoliklerin işte görünür olma, çalışkan bir insan imajına sahip olma, övgüler toplama gibi ihtiyaçlarını giderdikleri örgütsel ortamdan uzak kalma durumları olabilir (Özsoy, 2019b). Ayrıca işkolikliğin nedenlerinden biri mutsuz evliliklerdir (Özsoy, 2019a). İşkolikler mutsuz evliliklerini bastırmak için işi ve çalışma ortamını bir kaçış alanı olarak değerlendirmektedir. Pandemiye dolayı evden çalışmak zorunda olan işkolikler bu durumda daha fazla strese maruz kalabilirler. Bir diğer neden işkoliklerde işini doğrudan kontrol etme ve bizzat işin başında olma isteğinin fazla olmasıdır. Evden çalışma bu istekleri karşılamayı kısıtlamaktadır.

Araştırmanın kısıtları: Araştırmada en temel kısıt uzaktan çalışmaya ilişkin tutumun ölçümüne ilişkindir. Literatürde psikometrik özellikleri test edilmiş ve Türkçeye uyarlanmış ölçek bulunmaması, uzaktan çalışmaya ilişkin tutumun ölçümünü kısıtlamaktadır. Bu bakımdan uzaktan çalışmaya yönelik tutum, araştırmacılar tarafından oluşturulan soru havuzu ile ölçülmüştür. Ayrıca katılımcı sayısı ise düşük düzeydedir. Örneklemin belirli bir sektöre odaklanmaması da çalışmanın bir diğer kısıtıdır.

Gelecek araştırma önerileri: Gelecek araştırmalarda uzaktan çalışmaya alışma sonucunda, normal çalışmaya dönüşün yaratacağı sorunlar incelenebilir. Bulgulardan da anlaşılacağı üzere katılımcıların % 28'si emekliliğe kadar uzaktan çalışmaya istekli görünmektedir. Bu oranın artması, pandemi sonrasında adaptasyon sorunlarının artma ihtimalini de artırmaktadır. Ayrıca uzaktan çalışmanın olası avantaj ve dezavantajlarına ilişkin yeterli ampirik çalışma bulunmamaktadır. Bu bakımdan bu konuda yürütülecek çalışmaların alana katkı sunması beklenmektedir. İşkoliklik kültür (Özsoy, 2019c, pozisyon (Özsoy, 2018) ve kişilik özellikleri (Andreassen, Hetland & Pallesen, 2010) gibi faktörlere göre farklılaştığı için spesifik örneklem üzerinde araştırma yapılması daha uygundur. Ayrıca hangi meslek grubundaki çalışanlar, hangi kişilik yapısına sahip bireyler uzaktan çalışmayı daha fazla tercih etmektedir? sorularına cevap aramak amacıyla çalışmalar yürütülebilir. Çünkü katılımcıların önemli bir bölümü bundan sonra hep uzaktan çalışmaya istekli görünmektedir. Son olarak pandemi sürecinden dolayı mecburi olarak başlatılan elektronik ortamda yapılan e-toplantılar gibi uygulamalar yüz-yüze toplantılardan daha etkili midir? Bu konuda çalışanlar ve işverenler ne düşünmektedir? Gibi sorulara da yanıt aranabilir. Çünkü pandemi sürecinde başlatılan bazı yeni uygulamaların pandemi bitse bile devam etme ihtimali var gibi görünmektedir.

Sonuç olarak sınırlı bir örneklem üzerinde yapılan ve birçok kısıtı bulunan bu çalışma, pandemi sürecinde işkoliklerin mutluluk, verim ve stres düzeyleri hakkında fikir vermektedir. Ancak kapsayıcı genellemeler yapabilmek için yeterli örneklem büyüklüğüne henüz erişilememiştir. Bu bakımdan daha büyük örneklemelerde ve araştırma önerilerinde vurgulan hususlarda yürütülecek araştırmaların uzaktan çalışmanın etki ve yansımalarının daha iyi anlaşılmasına katkı sunacağı beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Andreassen C. S., Hetland J., & Pallesen S. (2010). The relationship between workaholism, basic needs satisfaction at work and personality. *European Journal of Personality*, 24, 3–17.

Andreassen, C. S., Griffiths, M. D., Hetland, J. ve Pallesen, S. (2012). Development of a work addiction scale. *Scandinavian Journal of Psychology*, 53(3), 265–72. doi:10.1111/j.1467-9450.2012.00947.x

Andreassen, C. S., Hetland, J., Molde, H., & Pallesen, S. (2011). “Workaholism” and potential outcomes in wellbeing and health in a cross-occupational sample. *Stress and Health*, 27(3), 209–214. <https://doi.org/10.1002/smi.136>

Aziz, S., & Zickar, M. J. (2006). A cluster analysis investigation of workaholism as a syndrome. *Journal of Occupational Health Psychology*, 11(1), 52–62. <https://doi.org/10.1037/1076-8998.11.1.52>

Bovornusvakool, W., Vodanovich, S. J., Ariyabuddhipongs, C. ve Sakkaphat, N. (2012). Examining the antecedents and consequences of workaholism. *The Psychologist-Manager Journal*, 15(1), 56–70. doi:10.1080/10887156.2012.649994

Clark, M. A., Michel, J. S., Stevens, G. W., Howell, J. W. ve Scruggs, R. S. (2014). Workaholism, work engagement, and work–family outcomes: Exploring the mediating role of positive and negative emotion traits. *Stress and Health*, 30(4), 287–300. doi:10.1002/smi.2511

Giorgi G, Lecca LI, Alessio F, vd., (2020). COVID-19-Related mental health effects in the workplace: A narrative review. *Int J Environ Res Public Health*. 17, 1-22.

Graves, L. M., Ruderman, M. N., Ohlott, P. J., & Weber, T. J. (2012). Driven to work and enjoyment of work: Effects on managers’ outcomes. *Journal of Management*, 38, 1655–1680.

Jenaabadi, H., Nejad, B. A., Abadi, F. S. M., Haghi, R. ve Hojatinasab, M. (2016). Relationship of workaholism with stress and job burnout of elementary school teachers. *Health*, 8(1), 1–8. doi:10.4236/health.2016.81001

Molino, M. (2012). *Workaholism: Definitions, measures, and dynamics* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Torino, İtalya.

Mudrack, P. E. (2006). Understanding workaholism: The case for behavioral tendencies. R.J. Burke (Ed.), *Research companion to working time and work addiction* içinde (s. 108–128). Northampton, MA: Edward Elgar Publishing.

Ng, T. W. H., Sorensen, K. L. ve Feldman, D. C. (2007). Dimensions, antecedents, and consequences of workaholism: A conceptual integration and extension. *Journal of Organizational Behavior*, 28, 111–136.

Özsoy, E (2019a). Work and social life interaction: The link between marriage satisfaction and workaholism. Paper presented at 21th BUDAPEST Int’l Conference on Law, Business, Gender & Interdisciplinary Studies (LBGIS-19), Budapest, Hungary, July 22–24; pp. 25–29.

Özsoy, E. (2018), Comparing the workaholism level of managers and non-managers, *BMIJ*, (2018), 6(4): 806-821 doi: <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v6i4.294>

Özsoy, E. (2019b). A Review on the consequences of workaholism: Does it really lead to employee well-being?. In. Current Issues and Research in Organizational Behaviour. (Editor, Özsoy, Emrah). Gazi Kitabevi).

Özsoy, E. (2019c). Türk ve Japon akademisyenlerin işkoliklik düzeylerinin karşılaştırılması. Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi (Bahar 2019), Kocaeli. Türkiye.

Özsoy, E. (2020). [Bergen İş Bağımlılığı Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik sınama çalışması](#). Psikoloji Çalışmaları 40 (1), 105-125.

Özsoy, E., Filiz, B., & Semiz, T. (2013). İşkoliklik ve çalışmaya tutkunluk arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik sağlık sektöründe bir araştırma. Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5(2), 59-68.

Prasad, K. D. V., Vaidya, R., & Mangipudi, M. (2020). Effect of occupational stress and remote working on psychological wellbeing of employees: An empirical study during Covid-19 Pandemic with reference to information technology industry around Hyderabad. Indian Journal of Commerce and Management Studies, Educational Research Multimedia & Publications, India, vol. 11(2),:01-13 DOI: 10.18843/ijcms/v11i2/01

Quinones, C. ve Griffiths, M. D. (2015). Addiction to work. A critical review of the workaholism construct and recommendations for assessment. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, 53(10), 48–59. doi:10.3928/02793695-20150923-04

Robinson, B. E. (1989). *Workaholism: Hidden Legacies of Adult Children*, Health Communications, Deerfield Beach, FL.

Schaufeli, W. B., Bakker, A. B., van der Heijden, F. M. M. A. ve Prins, J. T. (2009). Workaholism, burnout, and well-being among junior doctors: The mediating role of role conflict. *Work and Stress*, 23(2), 155–172. doi:10.1080/02678370902834021

Schaufeli, W. B., Bakker, A. B., van der Heijden, F. M. M. A., & Prins, J. T. (2009). Workaholism among medical residents: It is the combination of working excessively and compulsively that counts. *International Journal of Stress Management*, 16, 249–272.

Schaufeli, W. B., Shimazu, A., & Taris, T. W. (2009). Being driven to work excessively hard, the evaluation of a two-factor measure of workaholism in the Netherlands and Japan. *Cross-Cultural Research*, 43, 320–348.

Schaufeli, W. B., Taris, T. W., & Rhenen, W. (2008). Workaholism, burnout, and work engagement: Three of a kind or three different kinds of employee well-being? *Applied Psychology: An International Review*, 2008, 57(2), 173–203.

Schaufeli, W.B., Taris, T.W. ve Bakker, A. (2006). Dr. Jekyll and Mr. Hide: On the differences between work engagement and workaholism. R. Burke (Ed.), *Research companion to working time and work addiction* içinde (s. 193-217). Edward Elgar: Northampton, MA.

Shimazu, A., & Schaufeli, W. B. (2009). Is workaholism good or bad for employee well-being? The distinctiveness of workaholism and work engagement among Japanese employees. *Industrial Health*, 47, 495–502.

Spence, J.T., & Robbins, A. S. (1992). Workaholism – definition, measurement, and preliminary results", *Journal of Personality Assessment*, 58, 160–178.

Sussman, S. (2012). Workaholism: A Review. *Journal of Addiction Research & Therapy*

**AZERBAIJAN MEDYASINDA ELEŞTİREL DÜŞÜNENİN BELİRİŞİ: ANDROID
SUNUCULU 3D PROGRAMININ POLİTİK SÖYLEM ANALİZİ**

THE EMERGENCY OF CRITICAL THINKING IN AZERBAIJAN MEDIA: THE
POLITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF 3D SHOW WITH ANDROID SPEAKER

Hüseyin KÖSE

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

ORCID ID: 0000-0001-5697-9009

Nurlan SALAMOV

Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik ABD

ORCID ID: 0000-0002-9663-8871

Özet

Batı Avrupa ülkelerine oranla demokratik sistemin daha geç oturtulmaya çalışıldığı post-Sovyetik ülkelerde, demokratik yayıncılık ilkelerinin de oluşan yeni yapıya uyum sağlamaya başladığı görülmüştür. Bu ülkelerden özellikle Azerbaycan Cumhuriyeti, birçok post-SSCB ülkesi gibi, bağımsızlığını elde edişinin ardından uzun süre tam demokratik sisteme geçiş yapamamış ve bu durum haliyle ülke medyasına da yansımıştır. Ancak 1991 yılında bağımsızlığın ilan edilmesiyle yeni bir döneme giren Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 2001'de Avrupa Konseyi'ne kabulünün ardından, tıpkı ülkenin genel siyasetinde olduğu gibi, medya düzeninde de önemli birtakım değişimler yaşanmıştır. Konsey'in talepleri doğrultusunda "İctimai TV" adıyla bir kamu televizyonu istasyonunun kurulması ve söz konusu televizyon bünyesinde ifade özgürlüğü ve eleştirel düşüncenin yoğun biçimde öne çıktığı "3D" isimli sohbet-tartışma programının yayını bu açıdan önemlidir. 3D programı aynı zamanda Asya ve Ortadoğu Arap ve Müslüman-Türk coğrafyasında halihazırda yayını sürdüren ilk "android sunucu"lu program örneğidir. Çalışmada "3D" programının 8 bölümlük içeriği amaçlı tabakalı örnekleme tekniği kullanılarak eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmeye çalışılmıştır. Sonuçta, android sunuculu programda, sunucunun kamu yararı gerektiren konu başlıklarını muhataplarına hiç çekinmeden ve büyük bir secaretle sorduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Medya, Eleştirel Düşünce, İctimai TV, 3D Programı.

Abstract

It has been observed that democratic broadcasting principles started to adapt to the new structure in post-Soviet countries where democratic system tried to be established later than the Western European countries. The Republic of Azerbaijan, like many other post-USSR countries, could not transition to a fully democratic system long after gaining independence; and therefore, this situation reflected to the media. However, there have been some significant changes in the media of the Republic of Azerbaijan that entered a new era with the declaration of independence in 1991 along with the country's general politics after its acceptance to the Council of Europe in 2001. In line with the demands of the Council, public television station called "İctimai TV" was established and a talk-discussion show called "3D" where freedom of

speech and critical thinking came to the forefront significantly within the said television was broadcasted, which are quite important in this sense. 3D is also an example to the first show with “android host” which currently continues its broadcast in Asia and Middle East, Arabian and Muslim-Turkish geography. In this study, 8 episodes of “3D” show have been analyzed with the descriptive analysis method using a purposeful sampling approach. As a result, it has been determined that in the program with android server, the server asks the topics that require public interest to its interlocutors without hesitation and with great saltiness.

Keywords: Azerbaijan, Media, Critical Thinking, İctimai TV, 3D Show.

GİRİŞ

Medya ve eleştirel düşünce ilişkisi, özünde medya ve siyaset ilişkisidir. Hemen her dönemde denebilir ki, baskıcı siyasetin nüfuz alanının genişlediği yerde düşünce ve fikir özgürlüğünün, dolayısıyla eleştirel düşüncenin kapladığı alan da daralır. Özellikle totaliter nitelikli siyasal rejimlerde ne eleştirel düşüncenin etkili varlığından ne de özgürce oluşmuş bir kamusal alandan söz edilebilir. Çünkü her ikisinin de gelişip serpilebilmesi için hakikatleri söylemek bakımından cesur, demokratik temsil bakımından çoğulculuğu temel alan bir medya düzenine ihtiyaç vardır. Demokratik medya söylemi tarafından taşınan hakikatler bir süre sonra eleştirel bilinci de geliştirecek ve böylelikle özgürlükçü ortam da zamanla sağlanmış olacaktır. Peki ama eleştirelilik veya eleştirel düşünce ne anlama gelir? Eleştirel düşünmek, kısaca, verili düşünce ve kanaat iklimi dışında farklı bir zihinsel paradigma içinde hayat bulmuş bir yöneliş biçimi olarak değerlendirilebilir. Eleştirel düşünce kavramının tarihi geçmişi çok eskiye dayanmakla birlikte, geleneksel düşünce biçimlerinden farklılığına eğilerek, kavramı içinde bulunulan tarihsel dönem, hâkim bilimsel-akılcı ideoloji ve somut toplumsal koşullarla ilişkisi bağlamında ayrıntılı biçimde irdelemiş olan isimlerin birçoğu, sosyal teori içinde farklı bakış açıları ve gerekçelerle karşımıza çıkmaktadır. Theodor W. Adorno ve Max Horkheimer gibi isimlerin başını çektikleri Frankfurt Okulu düşünürlerinden Stuart Hall, Raymond Williams ve Dijk Hebdige gibi İngiliz Kültürel Çalışmalar Ekolü düşünürlerine, Noam Chomsky, Edward S. Hermann, Armand Mattelart ve Herbert Schiller gibi ekonomi-politikçi düşünürlerden Luce Irigaray, Judith Butler, Julia Kristeva gibi fenimist teorisyenlere kadar pek çok isim; temsil, çoğulculuk ve eleştirel düşünce kavramları üzerinde çok ciddi bilimsel mesailer yapmıştır. Tüm bu okullar ve düşünürler, eleştireliliği ve eleştirel olabilmeyi ifade ve temsil özgürlüğü temelinde düşünmüşlerdir. Gérardine Muhlmann, John Keane, Noam Chomsky, Jacques Piette, vb. isimler ise, meseleyi daha ziyade medyada temsil, düşünce ve ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirmiş veya tartışmışlardır. Tüm yazar ve düşünürlerin görüşlerine çalışmanın kavramsal tartışma bölümünde ayrıntılı olarak değinilmiştir. Burada, ifade özgürlüğü ve eleştirel düşünce kavramları temelinde yoklanan sorunsalın zikredilen kavramsal tartışmanın yekunuyla bağlantısı 3D programı örneği odağında irdelenmektedir. Başka bir deyişle, söz konusu ilişkilendirme bağlamında yanıtı aranan soru, 3D programının Azerbaycan görsel-ışitsel medyasında eleştirel düşünce özgürlüğünün gelişimine ne ölçüde yer açtığı/açabildiği sorusudur. Gerçekten de, Azerbaycan Cumhuriyeti’nde 2005 yılından itibaren yayın faaliyetine başlayan ve halen yayının faaliyetini sürdüren *İctimai TV* bünyesinde 16 Eylül 2019 tarihinden bu yana yayımlanan 3D sohbet-tartışma programının, demokratik ve eleştirel bilincin gelişimine ne ölçüde katkıda bulunduğu

konusu irdelenmeye değer bir konudur. Bu bağlamda çalışmada, eleştirel düşünce, medya ve ifade özgürlüğü ekseninde önce konunun kavramsal çerçevesi sunularak, 3D programının genel formatı ve içerik yapısının özlü bir takdiminin ardından, söz konusu programın 8 bölümlük içeriği belirlenen çözümleme yöntemi aracılığıyla analiz edilmiştir. Şunu da hemen belirtmek gerekir ki, uzun bir totaliter rejimin boyunduruğunda kaldıktan sonra demokratik teamüller açısından yeni yeni gelişme kaydetmeye başlamış olan Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kamusal ve demokratik özgürlüklerle ilgili tarihi kökleri oldukça eskilere uzanmakta olup, Sovyet öncesi dönemde Azerbaycan yazılı basınında cesur bir mizah ve hicvi de yedeğine alarak oluşturulmuş görece özgürlüklü bir düşünce ve kanaat ikliminin varlığından pekala söz edilebilir. Bu bakımdan Azerbaycan'da basın-siyaset ilişkisi ve eleştirel düşüncenin fikri gelişim tarihi, alan kısıtı yüzünden bu çalışmanın kapsamına dahil edilememiş olup, tartışma genel olarak sadece görsel-işitsel medya ve özel olarak da 3D programının 8 bölümlük içeriğiyle sınırlı tutulmuştur. Dolayısıyla makale, yayımlandığı günden itibaren Azerbaycan'da cesurca bir sorgulamayı, düşünce ve ifade özgürlüğünü neredeyse asli misyonu haline getirmiş görünen 3D programının eleştirel düşünce ve medya özgürlüğü bağlamındaki gelişimini anlamaya yöneliktir. Söz konusu program örneğinin Azerbaycan medyası ve toplumunda gördüğü demokratik işlevler ayrıntılı biçimde üzerinde durulmayı hak etmektedir. Şu halde, işe çalışmanın yöntemiyle başlayalım.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bilindiği üzere birçok farklı tanımı yapılmış olan söylem, sosyal yaşamın tüm veçheleriyle ilişkili bir kavram olup, özünde güç, iktidar ve anlam ilişkilerini içeren dilsel bir olgudur. Söylem en yalın tanımlamayla, “anlamın dil içinde hareket etmesi” olup, toplumsal dünyayı algılama, gözleme, tasnif etme ve ona tepki verme biçimlerine ilişkin somut ipuçları verir (Sözen, 1999; Punch, 2005; Foucault 2019). Söz konusu algılama, gözlem ve tepki verme biçimleri hiç kuşkusuz medya; özellikle de sohbet-tartışma programları içeriği açısından da geçerlidir. Liberal sistem içinde fikirlerin değerini medyatik alan ve söylem içinde tanımlayan yaklaşımlar, Dominique Wolton'un da belirttiği gibi, günümüzde artık medya eleştirmenlerini ve özel olarak da bu alana dönük çalışmalar yapan araştırmacıları “söylemlerin gerisindeki aktörlerin [özgürlüklerinin] öneminin yeniden keşfedilmesi” olgusuna yöneltmiştir (1991, s. 57). Bu çalışmada da söylem icracısı olan failerin, özelde 3D program sunucusunun, ürettiği politik söylem biçimleri itibarıyla eleştirel düşünce ve ifade özgürlüğü olanağına ne ölçüde sahip olduğu sorusuna yanıt aramak amaçlanmıştır. Dolayısıyla çalışmada politik içerikli 3D programı bölümlerinin söylem açısından çözümlenişinde yorumlama çerçevelerinin kurulmasında analiste bazı esneklikler ve kolaylıklar sunması eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. “Eleştirel söylem çözümlemesi, bilindiği üzere, -toplumsal bir araç olan- dilin toplumdaki sosyal etkileşimler, güç, güç dağılımı, kurumlar ve bilginin oluşum ve paylaşım aşamalarında nasıl bir işlevi olduğunu anlamaya çalışır” (Gür, 2013, s. 192). Eleştirel söylem çözümlemesinde amaç, anlama ulaşmak ve ulaşılan anlam üzerinden yorumlama yapmaktır. Yapılan yorum, söylemde verilmek istenen her türlü bilgi, düşünce ya da mesajı açığa çıkarmaktır (Doyuran, 2018, s. 321). Çalışmada karma biçimde, “olasılık temelli olmayan bir örnekleme yaklaşımı olan” (Koç Başaran, 2017, s. 490) “amaçlı örnekleme” (purposive sampling) türü ile olasılığa

dayalı örnekleme tekniklerinden “tabakalı (kademeli) örnekleme” (Stratified ‘gradual’ sampling) yaklaşımından yararlanılmıştır. Çalışmanın amacına bağlı olarak, özellikli ve bilgi/yorumlama açısından zengin örneklerin tercih edilerek derinlikli biçimde çözümlenmesine ve bu anlamda daha ikna edici veriler elde etmeye katkı sunan amaçlı örnekleme, seçilen örneklerin belirlenen amaca uygun sonuçlar ortaya koyabilme kapasitesi bakımından önemlidir (Koç Başaran, 2017, s. 490). Tabakalı örnekleme yaklaşımında ise, üzerinde araştırma yapılan evrendeki birimler belirli özellikler açısından homojenlik sergilemediklerinde, evren kendi içinde homojen tabakalara ayrılmakta ve tabakalardan örnekler seçilmektedir (Kılıç, 2013, s. 45). Bu sonuncu metodun orantılı ve orantısız şekilleri vardır. Orantısız teknikte, örneklem sayısı belirlendikten sonra tabakaların örneklem içerisindeki temsil oranı göz ardı edilerek eşit sayıda birim alınır. Orantılı tabakalı örneklemede ise, her tabakadan, o tabakanın evren içindeki temsil düzeyiyle orantılı şekilde birim seçimi yapılır (Baltacı, 2018, s. 242). Bu bağlamda, çalışmada, “siyasetçiler” ve “bürokratlar” olarak alınmış iki tabakadan orantısız tabakalı yöntemle, her kademedan aynı sayıda birim seçilmiştir. Dolayısıyla bahsedilen örnekleme tekniklerine uygun olarak, çalışmanın evrenini oluşturan toplam 84 bölümlük program içeriğinden, eleştirel düşünce-medya ilişkisi konusunda daha fazla bulguya erişebilme olanağı sunacağı varsayımıyla, söz konusu programın yalnızca “siyasetçiler” ve “bürokratlar”ın çağrılı konuklar oldukları 8 bölümlük kesiti dikkate alınmıştır. Bu bağlamda, söz konusu örneklem üzerinden siyaset kurumunu temsilen 4, devlet bürokrasisini temsilen de yine 4 konuşun yer aldığı 8 program örneği belirlenmiştir. Çalışmanın analiz bölümünde ayrıca 3D programı konuklarının yalnızca konuşmaları ve söylemleri değil, sözsüz iletişim öğeleri ve herhangi bir soruya yanıt verirken sergiledikleri duraksama, kaş çatma, öfkelenme, lafi değiştirme veya dolandırma, sunucunun sözünü kesme, istihza etme, ima yoluyla gözdağı verme, gülme, vb. beden dili tepkileri de dikkate alınmıştır. Söz konusu tepkiler, örneklem olarak seçilen bölümlerin her iki araştırmacı tarafından ve birbirinden bağımsız ve farklı zamanlarda izlenmesiyle saptanmaya çalışılmıştır. Bu temalardan en sık tekrar edilenleri bu çalışmanın araştırmacıları tarafından birbirinden bağımsız bir süreçte belirlenmiştir. Daha sonra her iki araştırmacının belirlediği temalar birbiriyle kıyaslanarak uyumsuz olan ve kararsız kalınan temalar tartışılmış ve yeniden değerlendirilerek bir kısmı çalışmaya dâhil edilmemiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: ELEŞTİREL DÜŞÜNCE, MEDYA VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Analitik bir irdelemeye tabi tutulması planlanan 3D program örneğinin içerdiği cesur eleştirelilik anlamında düşünceyi özgürleştirici potansiyeline geçmeden evvel, genel olarak çalışmanın kavramsal tartışma boyutuna ilişkin genel bir çerçeve sunmakta yarar vardır. Başka bir deyişle, eleştirel düşünce, medya ve ifade özgürlüğü kavramlarının kısaca izah edilmesi gerekmektedir. Öncelikle, çoğulculuğun geçerlilik iddiaları demokratik temsil anlayışlarıyla ilişkili olduğu gibi, eleştirelilik de özgürce ve cesurca düşünüp söz almayı mümkün kılacak demokratik medya düzenlerinin bir ürünüdür. Söz konusu koşulların var olmadığı politik sistemlerde ne özgürce düşünmenin, ne de düşündüklerini cesurca dile getirmenin olanağı vardır. Şu halde, ilk olarak eleştirel olmak, eleştirelilik ve genel olarak eleştirel düşünce kavramının teorik kaynaklarını ve genel mahiyetini izah etmeye çalışalım.

Bilindiği üzere, Frankfurt Okulu üyelerinden Max Horkheimer, tarihsel önemdeki makalesi “Geleneksel Kuram ve Eleştirel Kuram”da, egemen pozitivist düşünce anlayışının kritiği bağlamında, özerk bireyin tedavülden kaldırılışını tescilleyen; büyük ölçüde yinelemeye, standartlara, tecimsel ölçütlere ve tüketimdeki nicel artışa dayanan kültür endüstrisi ile eleştirel düşünce arasındaki temel farkı irdelemeye girişir. “Bilim adamı ‘olarak’ uzman aydınlar” diye yazar Horkheimer, “toplumsal gerçeklikle ilgilerini siyasal makaleler, partilere ya da hayır kuruluşlarına üyelik ve seçimlere katılmak olarak algırlarken; eleştirel düşünce, bireylerde bulunan hedefin bilincinde olma, kendiliğindenlik ve akılcılık özellikleri ile toplum açısından temel oluşturan çalışma sürecinin ilişkileri arasındaki çelişkiyi ortadan kaldırma çabasıyla güdülenmiştir” (2005, s. 358). Horkheimer, eleştirel düşünceyi, bireyin içinde biçimlendiği koşulların siyasal toplumsal boyutlarıyla doğrudan doğruya “özdeşlik” kurup kurmaması ve böyle bir girişimin olası sonuçları temelinde ele alırken, bilgiyi ve bilmeyi içerdiği toplumsal gerçeklikten kopararak, toplumsal çıkarlardan bağımsız bir değere dönüştüren egemen geleneksel düşünüş biçimine de itiraz eder. Düşünce, gerçeküstü tecrübe ile bağı kurulamayacak olan, somut, son derecede maddi, her şeyden çok da çıkar odaklı, belli bir tarihsel anın gerçekliğine uygun düşen, güç ilişkilerine aracılık eden bir bilişsel formdur. Horkheimer bu saptamasıyla, öncelikle iki şeye dikkat çekmeyi amaçlıyor gibidir: İlki, kapitalist toplumun somut ilişki biçimleri ile çalışma koşullarının neden olduğu çelişkileri ortadan kaldırma isteğinde ve eğiliminde olmak; ikincisi ise, bunu yaparken büsbütün çelişkilerden ve yanılgılardan arınmış bir birey olarak hareket ettiğimiz gerçeğine her zaman temkinli yaklaşmak. Horkheimer’in konuya yaklaşımını belirleyen bir diğer önemli husus da, içinde yaşadığı sosyo-politik sistemle özdeşlik kurmuş bireyi, tüm çelişkilerini yitirmiş biri olarak; dolayısıyla bilincini yaratıcı ve canlı kılan içsel gerilimlerden yoksun kalmış biri olarak düşünmesidir. Horkheimer’in burada asıl vurgu yaptığı şey, özünde “kendi kendisiyle çelişen bir insan kavramı”dır (2005, s. 358). Kuşkusuz bu cümledeki çelişki sözcüğünden anlaşılması gereken, uyum vurgulu diyalektik anlayışın karşıt kutbunda yer alan açık uçlu diyalektik kavramsallaştırmasından hareketle söylersek, özdeşsizliğin farkında olmayı gerekli kılan içsel bir gerilim halidir. Bu anlamda kendi içsel gerilimini yitirmiş bir kişi, olup biten şeylere karşı eleştirel mesafesini yitirmiş birisi olup, dış dünya ile kendisi arasında da herhangi bir çelişki algılamaz. Böyle bir nokta tam da öznenin katıksız bir yanılısamaya dönüştüğü yerdir. Bu noktaya gelmiş olan kişi, artık sadece boyun eğer, tüm refleks ve düşünceleri yerleşik kanaat iklimine hayat veren kültür endüstrisi tarafından standardize edilmiş bir haz ve edilgenlikle kalakalır. Çelişkisiz bir varlığa sahip olmak, “diğerleriyle birlikte” güvende olmaktır öte yandan; farklılığın, tikel olanın zihin açan nimetlerinden feragat edip “aynılığın şiddeti” içinde ve edilgen biçimde soluklanmaktır. Bu, eleştirel teorik tefekkür açısından konformizmin ilk basamağı, kendinde her türlü gerilimi bastırma – dolayısıyla farklı olanı duyumsayabilme iddialarından vazgeçme - gücü bulan, tabi kılınmış özne anlamına gelen doğal subjected’tir. Başka bir deyişle, cesur biçimde düşünmenin, düşündüğünü özgürce ifade etmenin içsel basıncından kurtulmuş bireydir.

Eleştirel düşünme ve eleştirelilik konusuna medya ve çoğulcu temsil açısından yaklaşan Gérardine Muhlmann ise, *Du journalisme en democratie* (2004) isimli yapıtında demokratik sistem-gazetecilik ilişkisini politik bakış açısından çözümlenmeye çalışarak gazeteciliği kamusal alanın demokratik açıdan dönüştürücü işlevi bağlamında değerlendirir. Muhlmann’ın

etkili bir medya retoriğinden anladığı şey, esnek ve çoğulcu bir kamusal alanda karşılığını bulur. Kamusal alanın çoğulculuğu ilkesi, azınlık durumunda olanlar için demokratik hakların en önemlisi ve en vazgeçilmezi olan düşünce ve ifade özgürlüğünün himaye edilmesinin de garantörü işlevini görür. Öte yandan, çoğulculuk ve çok seslilik temelinde şekillenmiş bir kamusal alan ve kanaatler iklimi, düşündüğünü söyleyebilme cesaretini de kışkırtıcı bir etkiye sahiptir. Medyayı ve özelde gazeteciliği “kusursuzca çoğulcu bir kamusal alan içinde düşünme” (Muhlmann, 2004, s. 114) gereğine inanan Muhlmann, söz konusu alanın bazı düşünce çatışmalarına ve kamu otoritesinin toplumu denetlemeye ve ona hükmetmeye çalıştığı yerde ortaya çıkabilecek kimi direniş ve tepkilere de hayat vereceğini iddia eder. Muhlmann “kusursuzca çoğulcu bir kamusal alan” fikrinin medyanın etkinlik ve ifade alanlarının sayıca artmasıyla kendine daha fazla özen gösterir hale geleceğinden de söz eder (2004, s. 127).

Medya, çoğulcu temsil ve ifade özgürlüğü meselesine bir diğer önemli katkı da iletişim kuramcısı John Keane'den gelir. Keane, *Medya ve Demokrasi* isimli namli eserinde, genel olarak düşünce ve ifade özgürlüğünün siyaset felsefesi içinde kat ettiği mesafenin tarihsel bir analizini yapar. Keane, liberal ve çoğulcu medya piyasasında, çoğulcu ve özgürlükçü dinamikler üzerine kurulacak bir kamu yayıncılığının etkililiği konusundan emindir. Özellikle de kamu hizmeti yayıncılığı modelinin, çalışanların niteliği ve hazırlanan içeriklerin çeşitliliği ve kamusal farklılıkların etkili temsili bakımından gördüğü işlevler övgüye değerdir (Keane, 1992, s. 110). Ancak buna karşın, yine de ortada yaman bir çelişki durmaktadır. Ulus devletin sınırları içindeki farklı etnik kimlik, yaşam tarzı ve düşüncelerin çoğulcu, demokratik ve adil temsiline aracılık edecek ve tüm yurttaşların beklenti ve taleplerini eşit düzeyde gözetebilecek bir kamu hizmeti yayıncılığı anlayışının olabilirliği bizatihi ulus devletin kendi kültürel ve siyasal sınırlarını sınımsız koruma eğilimi nedeniyle olası görünmemektedir. Dolayısıyla, yazar güçlü bir ulus devletin ödün vermez çıkarları karşısında sivil toplumun genel ideallerini gerçekleştirebilecek oranda güce sahip bir kamu hizmeti yayıncılığı modelinin işleyişinin kimi sorunlu boyutları olduğunu, dolayısıyla bu modele fazladan bir değer de biçmemek gerektiğini belirtir. Konuyu yapısal medya eleştirisi bağlamında değerlendiren Noam Chomsky gibi kimi ekonomi politikçi isimlerin gerçeği sahtesinden ya da kopyasından ayırt etme yetisi bağlamında medya iletilerinin hedefi olmaktan anladıkları şey ise, kuşkusuz daha uyanık bir eleştirel bilince ve dikkate dönük izleyiciler oluşumuzla ilgilidir. Zira Chomsky'nin belirttiği gibi, medya tarafından kurulup tanımlanan her tür “olayın gerçeği, yalanlar üzerine kurulu görkemli binaların altında gömülü”dür (2005, s. 18). Bu nedenle, medya karşısında belki de bir izleyici olarak sahip olmamız gereken ilk özellik, eleştirel düşünceden yeterince nasiplenmiş olmaktır. Bu açıdan, her anlamda, özellikle liberal ekonominin kutsal mührünü taşıyan serbest piyasa koşullarında ana akım medyanın etkili menzilin dışında kalan farklı kimliklerin, kültürel eğilimlerin ve özgünlüklerin güvence altına alındığı ve özgür tartışmayla oluşturulmuş çoğulcu kamusal alanların inşa edildiği sivil toplum nitelikli çoğulcu platformlar, demokratik teamüllerin gelişimi açısından bir zorunluluktur. Çoğulcu ve özellikle de eleştirel düşüncenin şekillenmesinde ve güçlenmesinde kamu yararını gözeten yayıncılık biçimlerinin otoriter siyasal rejimlerin çoğunlukçu politik uygulamaları karşısında gösterdikleri defans dikkate alındığında konu daha da önem kazanmaktadır. Şu halde, kamunun iyiliği ve yararı gibi ilkelerin siyasi ve ticari çıkarlara

kurban gitmemesi için eleştirel tavır ve tutumların etki alanını genişletmek gerekir. Bunun da ilk koşulu kuşkusuz eleştirel düşünme ve davranmayı öğrenmek ve deneyimlemektir. Bu noktada, araştırmacı-yazar Jacques Piette de *Education aux médias et fonction critique* adlı kitabında (1996) eleştirel düşünce kavramını biçimlendiren zihinsel becerileri felsefi ve bilişsel psikoloji açısından ele alarak bütüncül bir değerlendirme yapmaya girişir. Buna göre, felsefi yaklaşım zihnin eleştirel işlevini genel olarak mantık, kanıtlama ve akıl yürütme bilgisi, akılcı düşüncenin gelişimi, sorgulama ve tartışma, son olarak da, ahlaksal ve etik boyutları bağlamında değerlendirirken; bilişsel psikoloji yaklaşımı, kavramı yaratıcı düşünce, problem çözme yetisi, karar alma yetisi ve eleştirel muhakeme ekseninde tartışır. Piette, eleştirel düşünme ile genel olarak zekâ arasında ayırım yaparak (1996, s. 265), tam olarak eleştirel düşünebilme kapasitesinin geliştirilmesini bilgilerin özgürce ve cesaretle açıklanması anlamında medya eğitimi alanında gelişmiş becerilere bağlar (1996, s. 269). İkinci olarak, Piette'e göre, medya eleştirel düşüncenin besleyicisidir; aynı şekilde, eleştirel düşünce de medyanın. Ancak, eleştirel düşünce medyadan bağımsız olarak da bireysel yetilere içkin olarak vardır. Eleştirel düşünme becerisinin dışsal etkenlerden bağımsız olduğunu iddia eden bu görüşün, her ne kadar tartışmalı olsa da, kendi içinde birtakım özgürleştirici vaatler barındırdığı da muhakkaktır.

Eğitsel yoldan edinilen eleştirel düşüncenin etkisiyle doğru davranmak bahsine gelince; bu konuda Nicole Awais ve Frédéric Darbellay'in görüşlerine başvurulabilir. Öncelikle yazarlara göre, eleştirel düşünme, kendini diğerlerine – ve onların değerlerine - karşı eleştirel bir mesafe içinde konumlamayı ve algılanan tutumları özgürce değerlendirebilmeyi içerir (2017, s. 2). Öte yandan, kişi ancak bilgili ve aydın bir yurttaş olduğu ölçüde bilinçli seçimler yapabilir. Yani, bir anlamda eleştirel bir bilince sahip olabilmek için bilgili olmak gerekir. Şu halde, özellikle de eğitim bağlamında, eleştirel düşünceden bahsetmek yerine düşünce hakkında konuşabilmek daha önemlidir (Awais ve Darbellay, 2017, s. 2). Düşünce hakkında konuşabilmek ise az çok düşünme eyleminin felsefi tarihine ilişkin birkaç şey bilmeyi gerektirir. Gerçekten de eleştirel düşünce kavramının uzun bir felsefi tarihi vardır. Ancak bu konu, çalışmamızın amacı kapsamında yer almadığından, burada sadece kavramın anlaşılır birkaç tanımını vermekle yetineceğiz. Awais ve Darbellay açısından eleştirel düşünce, bireysel veya kolektif olsun, kişinin gerek kendisiyle, gerekse başkalarıyla ilişkilerinde anlaşılır bir içeriğe sahip olan bir düşünce formudur. Burada, eleştirel düşüncenin büyük ölçüde tebarüz ettiği yer, diyalogdur. İkinci olarak, eleştirel düşünce, mantıklı, yaratıcı, sorumlu ve üstbilişsel (métacognitif), vb. diğer birçok entelektüel beceriden farklı bir olgudur. Hatta bunlara yukarıda sözünü ettiğimiz bir dördüncü kategori olan praksis eksenini de ekleyebiliriz, zira eleştirel düşünebilen kişi kendisinin veya başkalarının ahlaki davranışlarıyla ilgili yanıtları da göz önünde bulundurmaya zorundadır (Awais ve Darbellay, 2017, s. 3). Eleştirel düşüncenin davranışa yol açan praksisçi boyutu, doğal olarak kişiye birtakım sorumluluk alanları dayatır. “Kişinin diğerlerine yanıt verme sorumluluğu”, “bir toplumun karşılıklı olarak birbirine bağlı olan üyelerine veya birbirleriyle ilişkili insanlar topluluğuna karşı verilecek bir yanıt biçimindeki sorumluluğu” ve son olarak da, “kişinin içinde yaşadığı toplumun kurumlarına ve ait olduğu devlete karşı yanıt biçimindeki sorumlulukları” (Awais ve Darbellay, 2017, s. 7).

Toparlayacak olursak, eleştirel düşünce, sadece düşünebilme becerisi ya da düşünme hakkında konuşmayı öğrenme süreci değil, topluma, onun üyelerine ve kurumlarına karşı üstlenilmesi gereken bir sorumluluk alanıdır. Bu anlamda eleştirel düşünce yöntemlerinin ilkinin çok temel bir olguyu; soru sorma ve kanıtlamalar yapma ve sonrasında da değişik kanıtlamaları birbirinden ayırt etme yeteneği olduğu söylenebilir. 3D programının android sunucusunun yaptırımlardan muaf kılınmış statüsü dikkate alındığında böylesi bir özgürlüğe ve yeteneğe sahip olduğu aşikârdır.

3D PROGRAMININ GENEL FORMATI VE İÇERİK YAPISI

İctimai TV'nin uzun tartışmaların sonrasında¹ geleneksel kamu yayıncılığı prensiplerine büyük ölçüde uymaya başlaması ve değişen yayın anlayışındaki koşulları sağlamasıyla birlikte ekranda boy göstermeye başlayan 3D programının ilk bölümü 16 Eylül 2019'da yayınlanmıştır (Cahangirli, 2002). Programın her bölümünün ortalama süresi 20 dakika civarındadır. Programın ilk konuğu İctimai TV'nin Genel Başkanı Balakişi Kasımov olmuştur. Söz konusu televizyon projesinin daha ilk bölümünden itibaren Azerbaycan'da büyük ilgi gördüğü ve diğer medya kurumları tarafından sürekli olarak gündemde tutulduğu belirtilmelidir. Haftanın dört gününde Bakü saati ile 22:40'ta ekrana gelen 3D programı, "Dadaşlinski Dadaş Dadaşoğlu" adlı android sunucusu ile sadece Azerbaycan televizyon tarihinde değil, neredeyse tüm Asya ve Ortadoğu coğrafyasında da bir ilktir (Azinform, 2019). Kendisine "robot" denilmesinden pek hazzetmeyen ve her yerde gerçek bir kişilik olduğunu savunan Dadaşlinski, Facebook hesabında kendisini: "Kimsenin sormadığını soran, olaylara hiç kimsenin bakmadığı bakış açısından bakan kişi" şeklinde takdim etmektedir (Musayev, 2019).

Gerçekten de sıradan sunucuların yapamadığını başaran, eleştiri yüklü cesur soru ve yorumlarıyla program konuklarını köşeye sıkıştıran Dadaşlinski, davetine icabet etmeyenleri bile ağır şekilde hicvedebilmektedir. Şunu da belirtelim ki, Dadaşlinski karakteri Azerbaycan film sektörü ünlülerinden ve aynı zamanda 3D'nin fikir babası Tural Sevdimalı'dan esinlenilerek yaratılmış bir karakterdir (Qafqazinfo, 2019). Programda Dadaş Dadaşlinski'nin sekreteri Lyuba Morgunova ise oldukça çekici, güzel, uzun boylu ve bir o kadar da saf bir kişidir. Bununla birlikte, amiri Dadaşlinski'ye son derece bağlı, hatta kendisini "Dadaş'ın Lyuba'sı" diye gururla takdim eden birisidir. Lyuba, aynı zamanda Dadaşlinski'nin misafirlerini ilk ağırlayan kişi olarak da onlara öncü mizahi hamleyi de yapan figürdür. Programın ilerleyen bölümlerinde Dadaşlinski ve Lyuba ikilisine üçüncü bir figürün daha dahil olduğu görülür. Bu kişi, sunucu Dadaşlinski'nin huzuruna kabulünü bekleyen, ancak bir

¹ 29 Ağustos 2005 tarihinde faaliyete başlamış olan *İctimai TV*, Azerspace – 1 ve EutelSat Hotbird 13D uydularının kapsama alanında yayını gerçekleştirilmektedir. Kurulduğu ilk yıllarda kamu yayıncılığından çok devlet televizyonuna alternatif olarak görülen İctimai TV'nin yayın akışında birçok teşkilatçı monitoring (izleme ve takip) yapılmıştır. Farklı tarihlerde Avrupa Konseyi, AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı), Necef Necefov Vakfı, Yeni Nesil Gazeteciler Birliği, Muhabirlerin Güvenlik ve Tehlikesizlik Enstitüsü, Sınır Tanımayan Gazeteciler Uluslararası Teşkilatı, Gazetecilik ve Gelişim Merkezi Kamu Teşkilatı, vb. kurumlar tarafından gerçekleştirilmiş olan bu izlemelerde İctimai TV'nin kamu yayıncılığı prensiplerine tam olarak uygun düşmediği, belirli kusurlarının olduğu sonucuna varılmıştır (Məhərrəmli və Məmmədli 2009, s. 21-29). Bahsi geçen dönemde, AzTV ve İctimai TV'nin (İTV) aynı kaynaktan, yani devlet tarafından finanse edilmesi, kanalın devletle ortak bir çıkar birliği içinde değerlendirilmesine neden olmuştur denebilir.

türlü bunu başaramayan Aziz karakteridir. İctimai Televizyon ve Radyo Şirketi Müzik, Eğlence ve Kültürel Programlar Departmanı Başkan Yardımcısı olan Aziz Aliyev, bekleme odasında Lyuba ile kısa sürede yüz göz olmaya başlar ve ardından biraz da Lyuba'dan rol çalarak, 3D program konuklarını ilk iğnelemeye başlayan esas figürlerden birine dönüşür.

3D programının genel içerik yapısı kısaca şu tür bir akış zincirini izler: a) Bekleme odasındaki ilk sahnenin ardından gelen jenerik, b) asıl sohbetin gerçekleştiği kısım ve c) sunucu Dadaşlinski'nin son monolog konuşmasını yaptığı kapanış (final) bölümü. Bu içerik akışı dışında, programın genel formatına ilişkin diğer yapısal unsurları ise şu şekildedir: Dadaşlinski ile görüşmeye gelenler ilk olarak Lyuba ile iletişim kurarlar ve haliyle -deyim yerindeyse- ilk “darbe”lerini de ondan alırlar. Ardından, jenerik bölümü girmektedir. Jeneriğin kendisi de son derece ilginç ve mizah yüklü bir biçimde tasarlanmıştır. Teknoloji ve geleneksel değerlerin özlü bir sentezinden oluşan bu kısımda Lyuba'nın, Dadaşlinski'nin odasında tütsüler yaktığını, onun kapısının üzerine at nalı çivilediğini görürüz. Yine bu kısım, dijital unsurlara ilaveten, halk inançlarına bağlılığı ifade eden geleneksel görüntüler ile jenerik müziğinin sonlarına doğru kulağa çalınan Azerbaycan ulusal ezgileri ile tamamlanır. Yani 3D her ne kadar modern dijital çağın gerekliliklerine uygun gibi görünse de, bir yandan da tüm kusursuzluğuyla “milliyetçi ve muhafazakar Azerbaycan”ı temsil etmektedir. Bu durum, aslında İctimai TV'nin genel yayın prensiplerine de uygundur. Kamusal düşüncenin oluşması konusunda üstlendiği önemli rolün yanı sıra, ülkenin ulusal değerlerine sadakat, İctimai TV'nin başlıca hedefleri arasındadır. Programın tartışmanın yürütüldüğü asıl bölümünde ise, sunucu ile stüdyo konuğu arasında ima ve mizahi iğnelemelerle dolu, hararetli bir tartışmanın yaşandığı görülür. Son olarak, programın kapanış monoloğunda, sunucu Dadaşlinski, kendi iğneleyici üslubundan asla ödün vermeyerek günün önemli gelişmelerini veya konuğu ile yaptıkları sohbetten çıkardığı sonuçları değerlendirir. 3D'nin android sunucusu Dadaşlinski'nin eleştiri oklarına genellikle siyasetçiler, bürokrasi üyeleri, gazeteciler, oyuncular, şarkıcılar, vb. toplumun önce gelen simaları maruz kalır. Bu makalede, eleştirel düşünce, medya ve ifade özgürlüğü temelinde, dolaylı olarak Azerbaycan'da medya-siyaset ilişkisi irdelenmeye çalışıldığı için, bu amaca uygun olarak, yalnızca “siyasetçiler” ve “bürokratlar” kategorisine dahil olan konukların yer aldığı kimi bölümler incelenmiştir.

BULGULAR VE YORUMLAR

Çözümlemenin siyasetçiler kategorisinde ilk olarak milletvekili Ganire Paşayeva'nın konuk edildiği 23 Eylül 2019 tarihli program değerlendirilmiştir. Paşayeva, genel olarak Azerbaycan Milli Meclisi'nin vekilleri arasında işini titizlikle yapan biri olarak tanınmış olup, ülke genelinde kendisine özel bir ilgi ve saygı gösterildiği söylenebilir. Ancak zaman zaman hakkında mal varlığının yasal olmadığıyla ilgili haberlerin yayımlandığı da bir vakıadır (Aslan, 2020). 23 Eylül 2019 tarihli bölümün girişinde, sunucu Dadaşlinski'nin Ganire Paşayeva'ya yönelik ilk eleştirel-mizahi içerikli sataşması, milletvekilinin işgal ettiği statü, makam ve unvanların sonu gelmezliğiyle ilgilidir. Dadaşlinski, sekreteri Lyuba'ya hitaben: “Şimdi bir milletvekili gelecek, ardından bir pediatri uzmanı, daha sonra bir şaire, akabinde bir sivil toplum kuruluşu başkanı, peşi sıra bir gazeteci, devamında bir halk figürü, son olarak da bir Gürcistan vatandaşı” diye seslenir. Sekreter Lyuba ise, ona tüm saflığıyla: “Anlaşıldı efendim, ama şimdilik yalnızca Ganire Paşayeva gelmiş” karşılığını verir. Milletvekilinin

hiyabında yapılan bu minik dedikodu, programın vaat ettiği hicvin düzeyine ilişkin de somut bir ipucu verir. Sonrasında program odasına geçen milletvekili, sekretere teşekkür ederken, istihza dolu bir gülümseme ve başını minnettarlıkla sallayarak; “Bu kadar tantanalı ve uzun bir takdime gerek yoktu, ama neyse...” der. Paşayeva’nın gülümsediğini gören Dadaşlinski, ona bu iyimser halinin program bittikten sonra da sürmesini dileyerek, baha baştan sohbetin bir hayli çetin geçeceği imasında bulunur. Bunun üzerine, uzun zaman gazeteci olarak çalışmış olan milletvekili de sunucuya kendi tecrübesine dayanarak -bir nevi zor sorgulamalara alışık olduğu imasında bulunarak-, tüm eleştirel soruları rahatlıkla cevaplayabileceğini bildirir. Programın 2. dakikasında sunucu Dadaşlinski, "milletvekili Rafael Cebrailov’un bankadan borç alırken parlamento kimlik kartını rehin bırakmasına" gönderme yaparak, konuğunu hınzırca köşeye sıkıştırmaya çalışır (Qafqazinfo, 2019). Beriki ise, söz konusu vesikanın kendisine değil, millete ait olduğunu vurgulayarak, hiçbir zaman böyle bir şeye tevessül etmeyecek birisi olduğunu belirtir. Ardından Dadaşlinski, “Hmm” der, "acaba bizim İctimai TV’nin kimlik kartı kaç para eder?" Ardından avuçlarını birbirine sürterek, hınzırca para işareti yapar. Birkaç soruyla milletvekili maaşları konusuna değinildiğinde, Paşayeva hiçbir zaman Meclis’te maaş kavgası veya müzakeresi yapmadığını; tam aksine, ülkede eğer birilerinin maaşı artacaksa, bu kişilerin öğretmenler olması gerektiğini belirtir. Bu bölümün dikkat çekici kısımlarından biri de, 14. dakikada Ganire Paşayeva’ya, tartışma programlarında genellikle çok konuştuğunun ve hiç kimseye fırsat vermediğinin serzenişle hatırlatılmasıdır. Bu iğnelemeye cevaben milletvekili, halkla daha çok buluşup konuşulması gerektiğini düşündüğünü belirttiğinde, Dadaşlinski, eliyle alnına şaplak atarak vaveylayı basar: “Yahu hala mı? Burada da mı? Bu cümledeki ironi çok açıktır: Paşayeva, yine her zamanki gibi çok konuşmuş, kimseye laf düşürmemiştir! Dadaşlinski'nin bir diğer mizahi ve eleştirel sorusu, milletvekili Paşayeva’nın yaşadığı başkent Bakü'nün Abşeron İlçesi, Masazır Kasabası’nın yollarının berbat halde olduğuyla ilgilidir. “Oraya gidip gelirken hiç o trafiğe dikkat ediyor musunuz?” şeklindeki kinaye dolu soruya Paşayeva hazırcevaplılıkla, yalnızca görmekle kalmayıp konuyu Meclis’e de taşıdığını, program vesilesiyle bir kere daha kurumlara seslenmek istediğini belirtir. Dadaşlinski, aynı bölgede trafiğe takılan ambulans aracının ortalama 20-25 dakika gecikme yaşadığını öğrenince, gözleri faltaşı gibi açık ve kaşları çatık bir şekilde, durum karşısında yaşadığı hayret ve şaşkınlığı taşkınlıkla açığa vurur. Program sonunda, Ganire Paşayeva’dan memnun kaldığını bildiren Dadaşlinski, böylece konuğuna bir nevi sınavdan geçmiş olduğu mesajını vermiş olur. Sunucu, program sonundaki monologunda ise, milletvekili kartının rehin bırakılmasına bir kere daha değinerek, halkın seçimlere gitmemesini eleştirip, izleyiciye o kartın mesuliyetinin halka ait olduğunu hatırlatmak suretiyle taşı gediğine koyar yine.

Şekil 1: Programın 23 Eylül 2019 tarihli bölümünden bir kare, <https://www.kisa.link/NJik>, 04.05.2020

Bu bölümde sunucu Dadaşlinski'nin siyaseten toplumun güçlü bir kişisi olan konuğuna yönelttiği sorular, gerçekte bir insan-sunucunun cesaret edemeyeceği niteliktedir. Gerçekten de, sunucunun bir android olması, işleri büyük ölçüde kolaylaştırıyor gibidir; her ikisi arasındaki dikkat çekici farklılık, zorlayıcı soruların muhatabın tepkisini yumuşatıcı yönüdür. Başka bir deyişle, Dadaşlinski'nin bir insan sunucu değil de bir robot oluşu, bir televizyon gazetecisi olarak onu Azerbaycan Cumhuriyeti'nin görece demokratik yönetim şekli içinde üreyen güç ilişkilerinden muaf kılmaktadır. Bu muafiyetin ise, eleştirel ve özgür düşünce ve ifade olanağını arttırdığı muhakkaktır. Program konuğu Ganire Paşayeva'nın sunucunun kendisine yönelik zorlayıcı soruları ve imalı/iğneleyici cümleleri büyük bir sükunet ve olgunlukla göğüslemesinin yarattığı görece demokratik ve özgürlükçü havanın sunucunun simüle edilmiş varlığından kaynaklandığı kadar, bizatihi sözel karşılaşmanın bir oyuna dönüşmüş görünümüyle de ilgisi olduğu söylenebilir. Ne ki, ortada oyuncu bir mizansen varmış gibi görünse de, sunucunun konuğu henüz stüdyoya teşrif etmeden önce sekreterleriyle yaptığı minik dedikodu, yüze temas eden bir rüzgar kadar gerçektir. Sunucu Dadaşlinski'nin bu sarkazmik üslubu, güç ve iktidar asimetrisinin bariz olduğu Azerbaycan'da birden fazla makama ve sayısız lütfâ nail olmanın kolaycılığına yönelik bir alay, ondan da öte ciddi bir eleştiri içerir. Gerçek bir gazetecinin bir milletvekiline -üstelik arkasından konuşup onu çekiştirerek- bu sertlikte bir eleştiri yöneltebilmesi pratikte oldukça zordur ve büyük bir cesaret gerektirir. Son olarak, Dadaşlinski'nin çalıştığı kurumun kimlik kartıyla ilgili tavrı da oldukça eleştireldir; zira, hiç kimse, buna sunucu da dahil, özellikle liberal piyasa koşullarına göre biçimlenmiş bir medya düzenini ya da çalıştığı kurumu bu düzeyde açıkça kritik edemez.

Programın 26 Eylül 2019 tarihli ikinci bölümünün yayın konuğu, Azerbaycan Parlamentosunda beş dönem üst üste milletvekili seçilmiş, Meclisin Çalışma ve Sosyal Siyaset Komitesi Başkanı görevini üstlenmiş ve aynı zamanda da Azerbaycan'da siyaset bilimi alanında doktora yapmış olan Prof. Dr. Hadi Recepli'dir. Bölümün ilk sahnesinde sekreter Lyuba koşarak odasında çalan telefona yetişmeye çalışır. Lyuba, ayrıca ikinci bir işte çalıştığı için gecikmiştir ve mazeretini amiri Dadaşlinski'ye uygun bir dille izah etmeye çalışır. Bu sahnede, henüz program konuğu Recepli stüdyoya gelmeden önce, onun 2015 yılında maaşları yetmediği için şikayet eden öğretmenlere yönelik olarak sarf ettiği “işten

sonra amelelik yapmaları” yönündeki alaycı tavsiyesine mizahi bir gönderme vardır (Qafqazinfo, 2015). Hadi Recepli, Dadaşlinski'nin; “Zaman zaman açıklamalarınız, sözleriniz gündeme bomba gibi düşüyor. Bunu bilerek mi, tartışmalara neden olmak, konuşulmak için mi yapıyorsunuz?” sorusuna gülümseyerek de olsa tepki verir. Soruyu sonuna kadar dinlemeden yarıda kesen milletvekilinin; “Ben sizinle aynı fikirde değilim ve siz de bunu benim üzerime yıkmaktasınız” şeklindeki serzenişine android sunucusunun, gayet sakin biçimde “buyurun, buyurun devam edin,” diye cevap hakkı tanıdığı görülür. Daha sonra Dadaşlinski, sosyal medya platformlarında Hadi Recepli'ye hakaretler yağdırıldığını dile getirir ve bunun üzerine milletvekili, siyasetin zaten böyle bir şey olduğu, bu alana kendini vakfetmiş birinin hakaretlere maruz kalmasının doğal sayılması gerektiğini belirtir. Program konuşunun kendisini aklamak için sunucuya; “Kime sövmüyorlar ki?” şeklindeki avuntusu, Dadaşlinski tarafından alaycı bir hazırcevaplılıkla karşılanır: “Mesela bana sövmüyorlar!” der Dadaşlinski. Bunun üzerine, kısa bir süre duraksama yaşayan Recepli, kendisini toparlayarak ve bıyık altı gülümsemesinden bir an bile ödün vermeyerek; “Ondan pek emin olamayız, Dadaş Hocam” diye cevap verir. Bölümün 5. dakikasının 45. saniyesinde 3D programı sunucusunun, konuyu Hadi Recepli'nin, öğretmenlerin işten sonra amelelik yapmalarını öğütlemesine getirdiğini görürüz. Bu sahnede açık biçimde milletvekilinin davranış etiğine uygun düşmeyen, sunucu ile aynı anda konuşan, kendisini aklamak için sabırsızlanan tavrına tanık olunur. Recepli, sözlerinin çarpıtıldığını, böyle bir açıklama yapmadığını belirterek, söz konusu öğüdü kah bir köy öğretmeni olan Balabey Hoca'ya, kah gazetecilere mal ederek savuşturmaya çalışır.

Şekil 2: Programın 26 Eylül 2019 tarihli bölümünden bir kare, <https://www.kisa.link/NDY0>, 04.05.2020

Programın 10. dakikasında milletvekili ile sunucu arasında sözel olarak gergin anların yaşandığı görülür. Dadaşlinski, halk pazarlarındaki fiyatlarla ilgili sorusuna cevap olarak fiyatlardan memnuniyetini bildiren Hadi Recepli'ye, Başbakan Yardımcısı Ali Ahmedov'un pazar fiyatlarının gerçekten yüksek olduğunu teyit eden açıklamasıyla karşı çıkar. Ardından “Herhalde Başbakan yardımcısı ile farklı pazarlara gitmişsinizdir” diye ironi yapan Dadaşlinski, tüm pazarlarda bir tek standart fiyatın olmasını savununca, milletvekilinin sert tepkisi ile karşılaşır. Recepli'nin; “Dadaş Hocam, entrika doğuran, karmaşa yaratan sorulara yer vermeyelim” demesinin üzerine Dadaşlinski, kendisinin görevinin soru sormak,

konuğunun ise bu soruları yanıtlamak olduğunu hatırlatır. Tam da bu anda milletvekilinin bakışlarını ciddileştirmesi, gülümseyişinden vazgeçmesi ve apaçık tehtitkar bir ses tonuyla; “Başka türlü yanıtlarım biraz rahatsızlık verebilir...” cevabı hissedilir. Bu da önceki bölümde Ganire Paşayeva’dan farklı olarak, Hadi Recepli’nin kendinden emin olmadığı, eksikliklerini görünmez kılmak için farklı yollara meylettiği şeklinde yorumlanabilir. Programın 14. dakikanın 14. saniyesinde sohbet esnasında aniden bir Slav dansı müziğinin başlaması üzerine sunucu Dadaşlinski, sekreteri Lyuba’yı arayarak ona bu sesin ne olduğunu sorar. Lyuba, yanıt olarak; “Dadaş Hocam, hazırlanıyorum işte, dans etmeyecek miyiz?” der. Bunun üzerine Dadaşlinski ona Recepli’nin kaçamak yanıtlarını kastederek; “Lyuba, dans çoktan bitti, kes şu şarkıyı, bize mani oluyorsun!” diye tepki gösterir. Bu, programın kara mizah yoluyla milletvekilini eleştiren özlü anlarından biridir. Zira konuşun yaşamındaki somut bir gerçekliğe temas eder. Yabancı restoranların birinde Slav bir kadınla dans görüntüleri yayılan Recepli, bu şarkıyı duyunca sükunetini korumaya çalışsa da, yüz ifadesindeki gerginlik, onun durumdan rahatsızlık ve utanç duyduğunu ele verir. Bu sonuncu işnelemeyle, konuşuna geldiği için teşekkür ederek bölümü sonlandıran sunucu; “Misafirim, milletvekili ve basın tarafından sözlerinin anlamı en çok kaydırılan Hadi Recepli idi” demek suretiyle, Hadi Recepli’nin açıklamalarının sahtekarlığıyla galga geçmeyi sürdürür. Dadaşlinski son monologunda; “Söz ola kestire başı, söz ola kese savaşı” deyimini sarf ederek, herkesin sözünün ağırlığı ve etkisi bakımından saygı göreceğini ima eder. Dadaşlinski, zamanlaması zekice tasarlanmış sorular ve kıvrak manevralarla yalan söyleyen konuşunun maskesini düşürmeyi başarır. Sunucu, Azerbaycan’da halk tarafından pek sevilmeyen ve tavırlarından dolayı en çok eleştiri alan milletvekillerinden birini eleştirel soru ve ironik bir üslupla sıkıştırarak, konuşunun bazen gülümseyerek bazen de inkarcı ve sinirli bir tavırla yanıtlar verişine tanık tutar izleyiciyi. Robot sunucu Dadaşlinski’nin sorduğu soruları aynı cesaretle gerçek bir sunucunun sorması kuşkusuz beklenemez. Dadaşlinski tüm sorularında, deyim yerindeyse, gerçek bir kişi değil de sanal biri oluşunun koruyucu zırhı ardına gizlenir. Dadaşlinski’nin gerek kurguladığı senaryo, gerekse konuşuna karşı yönelttiği tuzak sorular ve ifadelerle milletvekilini köşeye sıkıştırırken, aynı zamanda ona kendisini savunma fırsat tanımasıyla da gazeteciliğin etik standartlarına sonuna kadar uyduğu söylenebilir.

“Siyaset insanları” kategorisinde çözümleyeceğimiz 7 Ekim 2019 tarihli 3. bölümde sunucu Dadaşlinski, 3D yayınında milletvekili Agil Abbas’ı ağırlar. Burada ilk dikkat çeken nokta, Dadaşlinski’den önce konuk Agil Abbas’ın daha bıçkın çıkıp onu eleştirmesidir. Dadaşlinski’nin huzuruna kabul edilmek için çok beklediğini serzenişlerle dile getiren milletvekilinin, bu tarz davranışların genellikle memurlara özgü olduğunu ima eden sözleri işneleyici mahiyettedir. “Milli Meclis’in gençleştirilmesi”, “Parlamento’da genç vekillere yer verilmesiyle” ilgili gündemdeki konulara gelindiğinde, Agil Abbas’ın Meclis seçimlerinde herhangi bir yaş sınırının olmadığını söylemesi ve Dadaşlinski’nin neden böyle bir şey yapmak istediğini sorgulaması üzerine, milletvekilinden; “Ben sınır koymuyorum, zaten sınırları da vekiller kendileri belirliyorlar” şeklinde ironik bir cevap alır. Sohbeti, 3 Ekim 2019 tarihinde Lüksemburg’un Dudelange ve Azerbaycan’ın Qarabağ takımları arasında oynanan futbol maçına getiren Dadaşlinski, maç esnasındaki Ermeni provokasyonuna gönderme yaparak, konuşuna buna Azerbaycan tarafından cevap verilmesi gerekip

gerekmediğini sorar. Milletvekili bunun üzerine, öncelikle Qarabağ futbol takımının Dudelang'ı 4-0'lık bir skorla yenmesini işaret ederek, bütün Avrupa basınının bu olayı görmeyip konuyu farklı yönlerde çarpıttığını söyler. Ayrıca Agil Abbas, Azerbaycan Futbol Federasyonları Birliği (AFFA) ve Dışişleri Bakanlığı'nın da olayla ilgili bir bildirge yayımladıklarını hatırlatır.² Burada not etmek gerekir ki, 3 Ekim 2019'daki Dudelange - Qarabağ futbol maçının 30. dakikasında Azerbaycan futbolcularının 2. golünün ardından sahaya dronlarla resmi olarak tanınmayan Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin bayrağı taşınmıştır (Quliyev, 2019).

Şekil 3: Programın 7 Ekim 2019 tarihli bölümünden bir kare, <https://www.kisa.link/NDZO>, 04.05.2020

Dadaşlinski, yayının 8. dakikasının 13. saniyesinde milletvekilinin, işsizlikle ilgili sarf ettiği “İşsizlik her yerde var. Eğer iş bulamıyorsan soğan yetiştirerek geçin” sözlerini gündeme getirir. Bu esnada Dadaşlinski'nin el hareketleri oldukça dikkat çekicidir: Parmağını masaya vurarak milletvekilinin bu sözleri emir kipinde sarf etmesiyle bir nevi alay eder. Bunun üzerine Agil Abbas fikrinin çarpıtıldığını, “Şehirde işsizlik olsa da köylerde tarlaların olduğunu, örneğin köylülerin soğan yetiştirerek geçimlerini sağlayabileceklerini söylemek istediğini” dile getirir. Dahası, akrabalarının köyde soğan yetiştirerek Gürcistan'a ihraç

² Söz konusu olayla ilgili olarak, Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Leyla Abdullayeva, kendi Twitter hesabından yaptığı açıklamada Azerbaycan'ın resmi olarak akredite olmuş Büyükelçisine, “olayla ilgili Lüksemburg Dışişleri Bakanlığı ile görüşmelerde bulunmasını” ve “provokasyona yeltenenlerin cezalandırılmasını” talep etmiştir (Trend, 2019). Josy Barthel Stadyumu'na dronlarla gayri meşru Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin bayrağının taşınması, Azerbaycan Futbol Federasyonları Alyansı'nın (AFFA) da dikkatinden kaçmamıştır. Sorunla ilgili bir bildirge yayımlayan kurum, ayrı ayrı hem Karabağ Futbol Kulübü'nün hem de AFFA'nın UEFA'ya buldukları şikâyetlerin kısa zamanda işleme alınması çağrısında bulunmuştur. Bildirgede Azerbaycan milli takım futbolcularına provokasyona gelmeyecek duygularına hâkim olup profesyonelce davrandıkları için teşekkür edilmiş, ayrıca Karabağ'ın Ermenistan tarafından işgali konusuna da değinilerek şöyle denilmiştir: “Karabağ, Azerbaycan'ın ayrılmaz bir parçasıdır! Silahlı Ermeni güçlerinin işgali sonucunda Azerbaycan, tarihi topraklarının bir kısmını kaybetmiş, bir milyondan fazla Azeri yurttaş uzun yıllar boyunca zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Karabağ Futbol Kulübü, futbol dünyasında bulunan az sayıdaki kulüpten birisidir. Siyasal çatışmalar ve Ermeni silahlı kuvvetlerinin işgali yüzünden ev sahibi olduğu maçlarını kendi stadyumunda, temsil ettiği Akdam ilinde gerçekleştirememektedir. Bu sebepten, Azerbaycan Futbol Federasyonları Alyansı, tüm futbol karşılaşmalarının FIFA ve UEFA tarafından belirtilmiş usul ve değerlere saygın bir şekilde gerçekleştirilmesini desteklemekte olup, maç sırasında ortaya çıkan politik provokasyon girişimlerini şiddetle kınamaktadır!” (ONA, 2019).

ettiklerini ve bu yolla 1 milyon 200 bin manat³ gelir elde ettiklerini belirtir. Bunu duyan sunucu, mizahi sataşma için önemli bir fırsat yakaladığını hissederek, ansızın yayına ara verip Lyuba'yı arar ve ona "Soğan işinde milyonlarca manatlık kazanç olduğunu, derhal soğan ekmeler gerektiğini" söyler. Lyuba da amirini ciddiye alıp gerçekten işe koyulur. Dadaşlinski'nin Agil Abbas'la diğer bir diyalogu, Taşkesen Valisi Ehad Abiyev'in kendisine hakaret ettiği iddiasıyla ilgilidir. Memurların sorulardan korktuğu için mi böyle tepkiler verdiklerini öğrenmek isteyen sunucu, milletvekilinin kendisinden emin bir cevabıyla karşılaşır. Konuk; "Bazı memurların sorulara cevap verecek nitelikte olmadıklarını, ayrıca cevap verirlerse de ifşa edileceklerini" savunarak, "Kendisine diledikleri her şeyi sorabileceklerini, bu konuda samimi olduğunu" belirtir. Bölümün son monoloğunda Dadaşlinski'nin, robot olduğu için davetine icabet etmeyen kişilere hitaben, ekranın bir köşesinde Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in dünyaca ünlü robot Sophia ile görüşmesinden kareler yerleştirip misilleme yaptığı ve böylelikle Vali Abiyev'e de kinayeli biçimde selam yolladığı görülür. Bu bölümde hazırcıcevalılığı, soruları sakın şekilde karşılması ile dikkat çeken milletvekili Agil Abbas'ın sunucu Dadaşlinski'nin "sınav"ından başarıyla geçtiği söylenebilir. Şunu da belirtmek gerekir ki, kendisine karşı ileri sürülen ithamları etraflıca ve samimiyetle cevaplayan Agil Abbas'ın bu olumlu tavrının Azerbaycan'da yayımlanan *Adalet* isimli gazetenin Baş Editörü oolmasının da etkisi vardır denilebilir.

Çalışmamızın "bürokratlar" kategorisine ait 8 Ekim 2019 tarihli 4. bölümünün konuğu, Bakü Ulaştırma Ajansı Sözcüsü Mais Ağayev'dir. Bekleme odasına gelen Mais Ağayev'i karşılayan Lyuba; "Buyurun, park edebilir, ah pardon, oturabilirsiniz" diyerek ilk ironik hamleyi yapmış olur. Fakat Ağayev, bu cümle karşısında sadece gülümsemekle yetinerek gayet şakacı bir görüntü sergiler. Sekreterini arayan Dadaşlinski, misafiri iki dakika sonra kabul edeceğini, bu arada ona çay, su veya "elektronik protokol" ikram etmesini rica ederek diğer bir sataşmalı hamlede bulunur. Mais Ağayev'le Dadaşlinski'nin sohbetinde dikkat çeken konulardan birisi, milletvekili Tahir Kerimli'nin Bakü Ulaştırma Ajansı'na (BUA) ilişkin açıklamasıdır. Kerimli'nin iddiasına göre BUA, kesilen cezalardan kazanç sağladığı için ceza yazmaya heves etmektedir. Dadaşlinski'nin bu durumun doğru olup olmadığına ilişkin sorusunu cevaplayan sözcü, gayet kendinden emin bir şekilde, bununla ilgili önceleri de açıklama yaptıklarını ve bilginin yanlış olduğunu dile getirir.

³ "Manat", Azerbaycan Cumhuriyeti resmi para birimi. 1 ABD doları (\$), 1.70 manat değerindedir.

Şekil 4: Programın 8 Ekim 2019 tarihli bölümünden kare, <https://www.kisa.link/NE1v>, 04.05.2020

Yayının 8. dakikasının 37. Saniyesinde sunucu Dadaşlinski, Mais Ağayev'in uzunca açıklamalarından sıkıldığını belli etmek için elini kulağının arkasına götürerek aşağı yukarı gözlerini gezdirmeye başlar. Bunun üzerine, konuğundan şakacı bir tavırla; "Sıkılmıyorsunuz umarım..." şeklinde bir tepki alır. Mais Ağayev'in sosyal medyadaki aktif durumuna vurgu yaparak her şikayetçiye üşenmeden cevap verdiğini dile getiren Dadaşlinski aynı zamanda BUA'nın en çok eleştirilen kurum olmasına değinir. Polisin ceza yazarken bile bu kadar eleştirilmediğini söyleyen sunucunun bu değerlendirmesi üzerine yine açık ve etraflıca cevap veren BUA Sözcüsü, bu kez istatistiki bilgilere başvurarak kendi savunmalarını argümanlaştırmaya yönelir. Konuğun bu konuda gerçekten de maharetli olduğu söylenebilir. Ancak yeniden uzun uzadıya açıklamalardan sıkılan Dadaşlinski, yayının 13. dakikanın 30. saniyesinde parmaklarını birleştirerek, hınzırca; "Kısaca alalım lütfen!" şeklinde bir ricada bulunur. Sözcü, yüzünde bir gülümseme ifadesiyle, ne kadar zamanlarının kaldığını sorar. Sunucu "Konuşacağımız kadar" diye yanıtlar onu. Sözcünün Ulaştırma Ajansı'nın gelecek planlarıyla ilgili yorumlarını ise pek ümitsiz bir biçimde algıladığını ima eden Dadaşlinski, sözü edilen gelişmelerin kendisinin kısacık ömrüne sığmasını ve hayattayken onları görmeyi temenni ettiğini dile getirir. Mais Ağayev, bu iğneleme üzerine, belirttiği planların uzun süre sonra değil, en fazla 2-3 aya kadar gerçekleşebileceği yanıtını verir. Bu bölümde kamu tarafından en çok eleştiriye maruz kalan devlet kurumlarından Bakü Ulaştırma Ajansı'nın Basın Sözcüsü'nün, gerek soğukkanlı sükuneti ve şakacılığı, gerekse biraz uzun olsa da, gayet net ve hiçbir şüpheye mahal bırakmayan açıklamalarıyla Dadaşlinski'nin soruları karşısında çok ter döktüğü söylenemez. Buna karşılık, çok cesur sorulara muhatap olduğu pekala belirtilebilir. Sosyal medyada herkesin ulaşabildiği, şikayetlere anında müdahale edebilen bir bürokrasi üyesinin, işinin ehli olduğu ve bu yüzden eleştirileri, kinayeleri kolayca savuşturabildiği ileri sürülebilir. Deyim yerindeyse, sözcünün sosyal medya deneyimi ve birikiminin, katı Azerbaycan bürokrasisinin gerektiğinde esnetilebilen yönüne katkı sağladığı söylenebilir.

Çalışmada incelenen bir diğer örnek, 10 Ekim 2019 tarihinde yayınlanan, Azerbaycan Cumhuriyeti Çalışma ve Toplum Güvenliği Bakanlığı'nın Basın Sözcüsü Fazıl Talibov'un

konuk edildiği bölümdür. Yayının ilk sahnesinde Dadaşlinski'nin kapısının önünde bir kuyruk göze çarpar. Bu manzarayı gören program konuğu Talıbov'a gülümseyerek açıklama yapan Lyuba; "Tıpkı ATM önünde emekli maaşlarını almak için bekleyen emekliler gibi, öyle değil mi?" diye takılır. Dahası, Lyuba bununla da yetinmeyerek, alay edercesine bürokrasi üyesi konuğa ismini ilk sıralara yazdığını ve bu durumda 36. kişi olduğunu bildirir! Bu yolla hem Dadaşlinski'nin kabulünü bekleyenlerin sayısının fazlalığı belirtilmekle kalmaz, programın gördüğü yoğun ilgi de kastedilerek, 36. sıranın aslında hiç de fena bir sıralama olmadığı ima edilmeye çalışılır. Bekleme odasındaki kişi çıkar çıkmaz huzura kabul edilen Fazıl Talıbov, diğer bekleyenlerden özür dileyerek, bu kararın kendisine ait olmadığını dile getirirse de, bekleyen kişilerin yoğun homurdanmaları ve itirazlarıyla karşılaşır. Bu durum, kuşkusuz Azerbaycan Cumhuriyeti'nde kıdemli ve nüfuz sahibi kimselerin her nerede olurlarsa olsunlar, mütemadiyen özel ilgi ve ihtimam gördüklerine bir göndermedir. Görüşme başladığında Dadaşlinski'nin "Nasılısınız?" sorusu üzerine, derhal Çalışma ve Toplum Güvenliği Bakanlığı'nın faaliyetlerini anlatmaya koyulan Fazıl Talıbov'a, sunucu; "Bırakın Allah aşkına, ben sizi soruyordum, siz nasılısınız?" diye hınzırca laf sokar. Ardından, Dadaşlinski, yine aynı hinlikte, "Nasıl da hazırlanıp gelmişse artık" diye iğneleyici bir laf eder. Basın Sözcüsü bu sataşmaları sadece gülerken karşılar. Sözcünün pişkin tavrından, bu tür durumlara alışık olduğu hissedilir.

Şekil 5: Programın 10 Ekim 2019 tarihli bölümünden bir kare, <https://www.kisa.link/NE25>, 04.05.2020

Yayının 5. dakikasında beklenmedik bir telefon çağrısı işitilir. Lyuba'nın, Nevruz Memmedov adlı bir kişinin iş aramak için ofise baskın düzenlediğini söylemesi üzerine, Dadaşlinski, şaşkın ve heyecanlı bir yüz ifadesi takınır. Çünkü iş için gelen kişi, 8 Ekim 2019 tarihinde görevinden azledilmiş olan eski başbakanlardan Nevruz Memmedov'un ta kendisidir! Fakat Dadaşlinski, şu an ona uygun bir iş bulunmadığını, eski başbakanın CV'sini Meşgullük İdaresi'ne takdim etmesini salık verir. Bu esnada Fazıl Talıbov da durumu stüdyoda sakin ve hafif gülümseyen bir tavırla izlemektedir. Lakin adı geçen kişi aslında Nevruz Memmedov'la yalnızca isim benzerliği olan işsiz bir gençtir. Bu yolla 3D'nin, program konuğunun durumuna özgü gayet maharetli bir şekilde bir senaryo kurguladığı ve gündeme müthiş bir mizahi gönderme yaptığı görülür. Yayının 13. dakikasının 20. saniyesinde sunucu, Talıbov'a çok uzun ve garip bir soru yöneltir: "Bakınız, İrlanda,

Finlandiya, Almanya, Avusturalya, Kanada; daha sonra Fransa, İtalya, İsveç, İsviçre, İspanya, Norveç, Yeni Zelanda, Güney Kore, Polonya, Macaristan veya fazla uzağa gitmeyelim: Rusya. Sizce, bu ülkeleri birleştiren şey nedir? Tabii ki benim oralara seyahat etmiş olmam...” Bu tuhaf soru karşısında şaşkınlığını gizleyemeyen Bakanlık Sözcüsü, bunun cevabının Dadaş Bey’de olacağını söyler. Bunun üzerine cevabın sorudan daha ilginç olduğunu dile getiren sunucu, bütün bu ülkelerde çocuklara yönelik bir ödeme yapıldığını ifade eder. Fazıl Talıbov ilk tepki olarak bunu gülerek karşılar. Azerbaycan’da ailelere ve çocuklara yönelik ödemelerin yapılmadığını ima eden bu soruya cevap olarak Talıbov; “Öncelikle ödeme denildiğinde kesin olarak neyin kastedildiğini, ilkin zengin ve fakir aileleri birbirinden ayırt etmek gerektiğini” vurgulayınca, Dadaşlinski’den “Babası zenginse çocuk ne yapsın?” şeklinde afalacı bir yorumla karşılaşır. Fakat durumu akıllıca yanıtlarla idare etmeye çalışan sözcü, kamu yararının gözetildiği ülkelerde bu hususların mutlaka göz önünde bulundurulması gerektiğini söyler. 15. dakikanın 40. saniyesinde ise, Bakanlık Sözcüsü’nün derin iç çekişini duyarız. Bu da Dadaşlinski’nin soruları karşısında her ne kadar temkinli davransa da, aslında bitap düştüğü anlamına gelir. 16. dakikanın 3. saniyesinde ise Dadaşlinski yine Nevruz Memmedov’u hatırlatarak; “Hiç unutamıyorum şu kabul için gelen Nevruz Memmedov meselesini” diyerek kurnazca iç geçirir. Dadaşlinski’nin rahatsızlığı üzerine, Talıbov da eğer isterse ona yardım edebileceğini dile getirir ve sunucu, CV’yi mutlaka kendisine yönlendireceğini söyleyerek konuyu gönül rahatlığıyla kapattığını söyler. Bu bölümde Dadaşlinski’nin, ülkenin temel devlet kurumlarından olan Çalışma ve Toplum Güvenliği Bakanlığı’nın Basın Sözcüsü Fazıl Talıbov’u Azerbaycan medyasında nadiren karşılaşılabilir bir cesaret örneğiyle sorguya çekerek çok sert eleştirilerle köşeye sıkıştırdığı görülür. Dadaşlinski’nin kinayeci, şakacı ve alaycı tavırları, cevaplaması zor ve bir o kadar da güncel nitelikli tabulu sorularıyla Bakanlık Sözcüsü’nü terlettiği ve dahası konuğun içini çekmesine neden olan bir zorlamayla, özellikle sosyal medyada çalışma ve sosyal güvenlikle ilgili problemleri gereken yere ulaştırdığı ve bu sorunların tartışmaya açılmasına aracılık ettiği vurgulanabilir.

Programın, Azerbaycan Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın Basın Danışmanı Semaye Memmedova’nın konuk edildiği 7 Ocak 2020 tarihli bölümünde ise, çalışmanın “bürokratlar” çözümlene kategorisininin 8. bölümü değerlendirilmiştir. Programda, Azerbaycan 6. Dönem Seçimleri’nin ele alındığını görmekteyiz. İlk sahnede Dadaşlinski tarafından stüdyoya kabulünü bekleyen Semaye Memmedova, Lyuba’nın imza toplanmasıyla ilgili telefon görüşmesine kulak misafiri olur. Ardından, gençlerden veya sporculardan birilerini yardım için gönderip gönderemeyeceğini sorar sekreter. Bunun üzerine Bakanlık Sözcüsü: “*Sporcuları kapı çalmak için mi yoksa oy vermek istemeyenlere şiddet uygulamaları için mi istiyorsunuz?*” diye soran sesi duyulur. Sözcü; “*Bu tarz girişimleri desteklemediklerini ve kesinlikle şiddete karşı olduklarını*” ima ederek gülmeye başlar. Telefonla bekleme odasını arayan Dadaşlinski ile Lyuba’nın görüşmesinden sporla ilgili başka bir mizahi konu açığa vurulur. “*3D sunucusuna Yılın Aikido Ustası diplomasının gönderildiğini*” söyleyen Lyuba’ya yanıt olarak, sunucu Dadaşlinski; “*Bu programdaki görüşmelerden dolayı bazı kişilerin devrildiğini görse de pek aikido ile ilgilenmediğini*” belirtir hınzırca. Bunun üzerine, Bakanlık Sözcüsü gülmeye başlar. Nihayetinde, binlerce

algoritmayı derleyip eşleştirerek tümünden anlamlı bir sonuca varan bir android işlemciyle kim başa çıkabilir!

Şekil 6: Programın 7 Ocak 2020 tarihli bölümünden bir kare, <https://www.kisa.link/NEbi>, 08.06.2020

Bakanlık tarafından televizyon kanalları ve programlarına verilen medya ödüllerinden konuşulduğu sırada, birkaç sunucuyu övmeye başlayarak bakanlığın medya ödülleri adaylarını seçme hususunda son derece işinin ehli olduğuna dikkat çekmek isteyen Memmedova, Dadaşlinski'nin mizahi alınganlığıyla karşılaşır: “*Kendi programında başka sunucuların övülmesine katlanamadığını, bu kısımları sansürleyeceğini*” dile getiren sunucu, Bakanlık Sözcüsü'nden son derecede kendisinden emin, aynı zamanda iltifat dolu bir karşılık alır: “*Sizin içsel zenginliğinizin bu kısımları sansürlemeye izin vermeyeceğini biliyorum.*” Bürokrasi üyesi, burada besbelli sunucuya yönelik duygusal bir yatırım yaparak pozitif bir hamle yapmaya çalışmaktadır, resmi ilişkilerde sıkça karşılaşılan bir tür rüşvetir bu... Ancak tahmin edilebileceği üzere, bu manevra Dadaşlinski'ye pek sökmez. Peş peşe birbirinden sarsıcı ve eleştiri dolu espriler patlatmayı sürdürür. Bu bölümde programa hazırlıklı gelmiş ve özgüveni ile gülüşünden asla taviz vermeyerek pozitif bir görünüm sergilemeye çalışan Bakanlık Basın Danışmanı'nın sorgu odasından fazlaca “hırpalanmadan” çıkmış olduğu söylenebilir. Ancak her ne kadar rüşveti andıran iltifatlar, gülümsemeler ve mütemadiyen pozitif bir ruh hali ile rahatlığını, işinde kusursuzluğunu ve bazı sorunların çözümlerinin çalıştığı bakanlık uhdesinde olmadığını ifade etse de, bürokrasi üyesinin, Dadaşlinski'nin şaka yollu, fakat bir devlet kurumu yetkilisi için ciddi eleştirel yaralar açabilecek yorumlara maruz bırakıldığı da bir hakikattir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi (State Oil Company of Azerbaijan Republic-SOCAR) Halkla İlişkiler ve Etkinliklerin Düzenlenmesi Departmanı Başkan Yardımcısı İbrahim Ahmedov'un konuk olduğu 6 Şubat 2020 tarihli 3D programı bölümü, çalışmanın “bürokratlar” kategorisinde incelenmiştir. Bu bölümde özellikle diğerlerinden farklı bir hava hissedilmektedir. 9 Şubat 2020 tarihli Meclis Seçimleri'ne iki gün kalmıştır ve gündemdeki olaylar her zaman olduğu gibi, 3D'nin acı alaycı mizahından kurtulamamaktadır. Seçimden önce bazı adayların, bazı yaşlı kadınların ellerini öperek oy toplamaya çalışmaları ülkede eleştiri konusu olmuştur. Sosyal medyada gitgide yaygınlaşan bu eğilim, birçok kısa

film, eleştirel makale aracılığıyla gündeme getirilmiştir. Kuşkusuz, bu sıra dışı durum Dadaşlinski'nin gözünden de kaçmamıştır. Programın daha ilk sahnesinde, koşarak bekleme odasına toplanan yaşlı kadınları Lyuba'ya sığınmış halde görürüz. Genellikle halk müziği parçaları seslendiren kadınlar, şarkı sözlerini de kasten değiştirerek mizah dolu bir biçime sokarlar: “Ah, bu yurdun adayları el öpen çıktı nenem oy, el öpen çıktı nenem oy.” İlerleyen dakikalarda, Lyuba'nın kadınlara mutlaka oy kullanmaları gerektiğini söyleyerek, el öpen adayların kaderinin onların elinde olduğunu hatırlatarak halkı mutlaka kendi oyuna sahip çıkmaya davet ettiği görülür. Yayının 3. dakikasının 32. saniyesinde SOCAR yetkilisinin tek soru etrafında uzun bir cevap vermesine müdahale eden Dadaşlinski: “İbrahim Hocam, sanki bu metin önceden bilinen bir soruya cevap olarak hazırlanmış” diyerek ilk taşı atar. Benzer biçimde, Bakü Ulaştırma Ajansı Basın Danışmanı Mais Ağayev'in uzunca açıklamalarını da bariz bir sıkılganlıkla dinleyen Dadaşlinski; “Bürokrasi üyelerinin yanıtlarının her zaman önceden çalışılmış olduğuna” işaret ederek, “bu tür bir retorik kullanarak kendilerini profesyonel şekilde takdim etmelerinden rahatsız olduğunu” dile getirir.

Şekil 7: Programın 6 Şubat 2020 tarihli bölümünden bir kare, https://www.kisa.link/NEhB,_29.06.2020

14. dakikanın 25. saniyesinde android sunucu, ülkede akaryakıt kalitesi ile ilgili şikayetleri dile getirdiğinde, İbrahim Ahmedov'un şikayetçilere hak vermesi, yakıt kalitesinin çok yüksek seviyede olmadığını itiraf etmesini beğenir Dadaşlinski ve ona olan sempatisini gizlemeyerek: “İbrahim Hocam, itiraf etmeliyim ki sizinle sohbet etmek benim çok hoşuma gidiyor” der. Bunun üzerine, Ahmedov, soğukkanlılığını koruyarak: “Ben niye insanların yüzüne karşı yalan söyleyeyim ki, beyaza beyaz, siyaha da siyah diyeceğim” şeklinde konuşur. Diğer bir önemli nokta ise SOCAR Başkanı'nın Gürcistan topraklarındaki Ermeni kiliselerinin Azerbaycan doğal gazı sayesinde ısıtılmasına ilişkin açıklamasına ilişkindir. Dadaşlinski, kaşlarını çatarak, Azerbaycan'da ülke genelinde her bölgeye doğal gazın verilip de, üretim fazlasının Ermenileri ısıtmaya yaramasını imalı şekilde sorar. Bu sahnede İbrahim Ahmedov'un samimiyeti dikkat çekicidir. Başkan Yardımcısı; “çalıştığı kurumun başkanının açıklamasıyla aynı fikirde olmadığını, kendilerine tolerans göstermeyenlere karşı onların hoşgörü sergilemesini desteklemediğini” ifade eder. Ahmedov, ardından “kendisinin yurtdışı diplomalı birisi olduğunu ve uzun süre yurtdışında yaşadığını ekleyerek, bu tür açıklamaların,

dünya genelinde önemli siyasi sonuçları olduğunu, SOCAR Başkanı'nın da buna uygun şekilde davrandığını" söyler. Ahmedov'un anlatımlarında sık sık "bence", "benim anladığım kadarıyla", "bana kalırsa," vb. ifadeleri, sunucunun eleştirilerinin hedefindeki resmi hüviyetinin önemsizleştirilerek, sohbetin konuğun öznel varlığı içinde tutulmaya çalışılma gayreti olarak yorumlanabilir. Deyim yerindeyse, Dadaşlinski, konuğunun odaklandığı bu öznel hüviyetinden hareketle, umduğu mizahi malzemeyi daha bereketli kılmaktadır.

"Siyasetçiler" kategorisinde incelenen son örneğimiz, 29 Ekim 2019 tarihinde yayınlanan, milletvekili Araz Alizade'nin konuk edildiği programdır. Yayının başında, sunucu Dadaşlinski, Lyuba'ya dünya genelinde neler olup bittiğini sorduğunda, ondan gündemde olan şarkıcı Fedaye Laçın'ın hapisten çıkacağı cevabını alır. Basit, derinliksiz, enformasyon niteliği taşımayan bilgileri dünyada haber diye yayımlayan medya kuruluşları sunucunun mizahi-eleştirel hedefine dönüşür burada. Bu küçük serzenişten sonra, Araz Alizade ile sohbete başlayan Dadaşlinski, çok konuşulan bir diğer milletvekili Hanhüseyin Kazımlı ile ilgili konuya değinir. Zira 77 yaşındaki Kazımlı'nın kendisini ifade edemeyen karmaşık konuşması medyada tartışmalara neden olmuştur (Yeni Sabah, 2019). Araz Alizade duruma itiraz eder hemen ve programa milletvekili arkadaşları hakkında yorum yapmaya gelmediğini belirtir. Bu arada Alizade, konuk kabul odasına geçmeden önce Lyuba'nın onun "henüz 68 yaşında" olduğuna dikkat çekerek Azerbaycan'da milletvekillerinin yaş ortalamasının hayli yüksekliğini ima etmiş olmasını da vurgulamamız gerekir.

Şekil 8: Programın 29 Ekim 2019 tarihli bölümünden bir kare, https://www.kisa.link/NE9h_28.06.2020

Yayının 7. dakikanın 38. Saniyesinde Dadaşlinski'nin milletvekiline kendi özelliklerini nasıl değerlendirdiğini sorması üzerine başlayan tartışmada, Araz Alizade, olumlu yönlerini ballandıra ballandıra anlatırken, olumsuz özelliklerini açıklamaktan imtina eder. Alizade, "Dadaşlinski'ye değil, ahirette İnkir ile Minkir'e hesap vereceğini" söylediği zaman android sunucu fırsatını bulup derhal okunu fırlatır: "Orada azıcık havalar sıcak olacak, böyle rahat konuşamayacaksınız ama!" Dadaşlinski, milletvekiline açıkça aslında cehenneme gideceğini ima etmektedir! Bu acıtıcı eleştiri karşısında, Alizade'den kinayeli biçimde şu pişkin yanıtı alır: "Bir şey olmaz, cinler oraya klima da yerleştirmişlerdir şimdi!" Görünen odur ki, Azerbaycan Parlamento üyesi, Dadaşlinski'nin imasını anlamış ve kendince ona uygun bir

cevap vermiştir. Ardından Araz Alizade'nin fikirlerinin çok fazla tartışmalara neden olduğunu hatırlatmak gayesiyle, Dadaşlinski: *“O kadar çok fikirleriniz var ki, isterim hepsine tek tek açıklık getirelim”* der. Daha sonra omuzlarını silkerek, adeta *“bu nasıl bir ifade?”* dercesine, Alizade'nin *“Biz Türk değiliz”* açıklamasını hatırlatır. Yeniden savunmaya geçen milletvekili, *“Milletin Türk değil Azerbaycanlı olduğunu”* söyler. Sunucunun ona Türkiye'ye gıcığı olduğunu ima etmesi üzerine de; *“böyle bir şeyin asla söz konusu olmadığını, Türkiye'de adeta siyasi göçmen hayatı yaşadığını, aynı zamanda Türkiye Sosyal Demokratları ile sıkı arkadaşlık ilişkileri bulunduğunu”* belirtir Alizade. Fakat vekilin sözlerini kullanarak onu köşeye sıkıştırmaktan vazgeçmeyen Dadaşlinski, ona Nuri Paşa'nın altın karşılığında Azerbaycan'a savaşmak için geldiğine, Azerbaycan'ın Ermenilerle arasının Osmanlı İmparatorluğu yüzünden bozulduğuna dair fikirlerini hatırlatınca, yayının 9. dakikasının 55. saniyesinde Araz Alizade'den asabiyet dolu bir ses yükselir: *“Bir dakika! “* der milletvekili; *“Osmanlı ordusunun zaten para karşılığı savaşan bir askeri sistem kurduğundan, bunun gayet normal bir durum olduğundan”* dem vurur. Tartışmanın 12. dakikasının 29. saniyesinde Dadaşlinski: *“Bir zamanlar kolunuz sarılı halde geziyordunuz, bana ulaşan bilgilere göre bir kız meselesiymiş...”* diye sorunca, aniden soğukkanlılığını yitiren siyasetçi, panik halinde: *“Ne? Ne diyorsunuz siz?”* diye cellallenir. O zaman kendisinden son derecede emin sunucu, elleriyle masaya abanarak şöyle der: *“Dadaşlinski her şeyi bilir.”* Bir diğer sohbet konusu ise, milletvekilinin Azerbaycan Devlet Marşı'nı beğenmemesi ile ilgilidir. Bu, gerçekten de milliyetçi Azerbaycan için son derece hassas bir konudur. Alizade'nin marşın sözlerini Ahmed Cevad'ın değil de Camo Cebrailbeyli'nin yazmasına dikkat çekmek isterken yanlışlıkla Ahmed Cevad yerine Ahmed Oruç adını kullanması, sunucunun gözünden kaçmaz ve derhal hicvi yapıştırır. Basit bir isim karışıklığı yaşandığını, bunun büyütülecek bir durum olmadığını belirten milletvekilinin bu tepkisinin ardından, Sosyal Demokrat Parti'nin resmi marşı olarak Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin marşının kabul edilmesi hatırlatılır kendisine. Sorulması zor ve riskli soruları peş peşe ve cesurca sorduktan sonra konuğunu uğurlayan Dadaşlinski, programın final monologunda yine her zamanki keskin mizahla konuyu Hanhüseyin Kazımlı'ya getirmek için birbiriyle alakası olmayan, anlamsız sözcükler sarf etmeye başlar ve böylelikle son esprisini de yaparak kapanışı yapar. Burada da, Azerbaycan'da çok sert tartışmalara neden olan fikirleriyle gündemdeki bir siyasetçi 3D'nin hiciv yüklü eleştirilerinden istisnasız biçimde payını alır.

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Sonuç olarak, bir ülkede demokratik ve çoğulcu bir medya düzeninin varlığı, eleştirel ve özgürlükçü düşünce ve ifadenin de güvencesini oluşturur. Kitle iletişiminin öncelikle kamu yararı işlevi taşıması, söz konusu yarar ölçütünün önünde engel oluşturan yapıları da tartışmaya açmayı gerektirir. Özellikle demokratik nitelikli olmayan siyasal rejimlerde medya-devlet, medya-bürokrasi ve medya-siyaset ilişkilerinin sorunlu mahiyeti kamu yararı ilkesini de zora sokar ve durumu ciddiyetle kritik etmeyi gerektirir. Bu doğrultuda, söz konusu sorunlara büyük ölçüde çare olması bağlamında, kamu hizmeti yayıncılığı anlayışı gerek toplumun gereksinim, beklenti ve sorunlarına doğrudan hitap etmesi, gerekse eleştirel düşüncenin gelişimindeki rolü açısından önemlidir. Bu bağlamda, bir nevi Avrupa Konseyi himayesindeki İctimai TV kanalı bünyesinde yayımlanan 3D programı, sıra dışı android

sunucusu Dadaş Dadaşlinski'nin keskin ve kıvrak zekası, eleştirel aklı ve cesur kara mizahçı tavrıyla, konuk ettiği üst düzey bürokrat ve siyasetçiler üzerinden Azerbaycan Cumhuriyeti'nde konuşulamaz olanı konuşabildiği, gündeme getirilemez olanı tartışmaya açtığı için medya ve ifade özgürlüğü bakımından önemli bir konuma sahiptir. Devlet otoritesinin güçlü işleyişi karşısında yarı özerk nitelikli bir kamu televizyonunun ülkede kamusal yarar ilkesini büyük bir kararlılık ve cesaretle hayata geçirmeyi başarmış olan tavrı, müadili ülke medya sistemleri için de örnek olmalıdır. Şayet genel olarak medya sistemlerinin demokratik gelişimi ile bireylerin eleştirel düşünce ve ifade özgürlüğünün şekillenmesi arasında doğrudan bir ilişki olduğu doğruysa, 3D programı ve android sunucusunun bu işlevi bihakkın yerine getirdiği, Azerbaycan'da farklı nitelikli kamuları birbirine bağladığı söylenebilir. Özetle, 3D isimli tartışma ve sohbet programının mevcut formatı ve genel içerik yapısıyla, Azerbaycan'da medya ve ifade özgürlüğünün gelişimine önemli katkılar sunduğu/sunacağı düşünülebilir.

EXTENDED ABSTRACT

It can be said that a significant dimension of media and politics relations is the media-critical thinking correlation. The penetration of politics into different fields through the media can be seen more clearly in the era of internet-digital relations we live in. The critical thinking which enables the individual to be aware of their potential and freedom also the establishment of public welfare forms the basis of media and democracy relationship. However, this benefit is formed by the effect of media institutions or ownership structure, the current economic and political system, and the media regime of the country in question. As well as the media-democratic tendencies and freedom of speech. This study aims to examine the media-democracy relationships and critical thinking/freedom of speech in media within a period of 70 years in the context of media politics of USSR, the media order of the Republic of Azerbaijan which changed after the independence and which the Soviets used to keep the contributions and points of view of the West and the USA on critical thinking out of its territories. As a former USSR member, Azerbaijan did not go through a positive test in terms of mass media, freedom of speech and critical thinking. However, media-politics and media-critical thinking relationships started to form differently in the Republic of Azerbaijan which declared independence on 18 October 1991. The change in the media relations after the independence attracts the attention but the democratization process progressed slowly in general since the Republic of Azerbaijan was exposed to the political repression of Russia more than the countries with stronger democratic foundations such as Estonia, Latvia and Lithuania among post-USSR members. In 2001, the acceptance of Azerbaijan as a member of the Council of Europe and some of the obligations brought by this membership were reflected in the development of the media and as a result, a public television "İctimai TV" and a radio station were established with it. It should be emphasized that İctimai TV has carried out the same information policy as AzTV, which is the Azerbaijan State Television, for a long time after it started broadcasting. Because the Dutch model of public broadcasting was used in the establishment of İctimai TV unlike the public television models in other countries. We can say that this has resulted in the television channel being funded by the state and bringing its politics to the screens. Some differences and developments have emerged in the broadcasting

policies of Ictimai TV as of 2019 since the Council of Europe closely followed up the democratic development process in Azerbaijan. The colorfulness in the program types of the channel became visible especially after Balakişi Qasimov assumed the position of the Head of the TV. It can be said that the most important differences we have mentioned stand out in the 3D program where critical thinking, questioning and rationalism become visible. The 3D program and its android host Dadaş Dadaşlinski which have been meeting with the audience since 6 September 2019 broke new ground in Azerbaijani media history. This TV program has a feature that can exemplify the freedom of the press and critical thinking in the media, not only in the Republic of Azerbaijan, but also in the whole Middle East, Arab, Islamic and Turkish geography. Dadaş Dadaşlinski who is a virtual identity provides the questions, criticism and humorous style that a real host cannot direct to the people who has eminence before the public, are not open to any criticism and even do not want to be seen in media. Therefore, it is important to conduct a study on such a program in this geography where it is not common to express critical thinking. The original value of the study is constituted by a new form of television programs, the changing influence of the media in the democratic development process, and the analysis of the chapters where current conversations are performed. In the study, a sample of 8 episodes was used to represent the program consisting of 84 episodes in total. In sampling, we simultaneously employed stratified sampling's non-proportional method which aims the same amount of unit from each category among the sampling methods based on probability and purposeful sampling which is not based on probability and also called as judgmental or criteria-based sampling. In conclusion, 4 of the episodes where politicians are hosted with conversations in which critical thinking is more common in the political sense, and 4 episodes among the ones where bureaucrats are hosted were examined in line with the purpose of the article. Analyses and discussions were carried out using the method of political discourse analysis. It has been observed that Dadaşlinski, the android host of 3D program, drove the politicians and bureaucrats into a corner with his quick wit, sharp critical thinking, dark humor, and he can talk what cannot be talked in the Republic of Azerbaijan, that he brought the issues which were not possible to discuss into question; therefore, he shouldered a significant role in terms of freedom of speech and media. It can be hoped that the attitude of the public television which has a semi-independent character against the strong functioning of the state authority and has succeeded in implementing the principle of public benefit in Azerbaijan with great determination and courage, will set an example for the media systems of neighboring and counterpart countries. If it is accepted that there is a direct link between the democratic development of media relations, media systems and media structure in a country and the shaping of individuals' freedom of speech and critical thinking, it can be stated that 3D program and its robot host completed this duty with success and connected different communities in Azerbaijan. Therefore, it can be emphasized that the 3D program will significantly contribute to the development of media and freedom of speech with its current format and general content structure not only in Ictimai TV where it is broadcasted, but also in the whole of Azerbaijan.

KAYNAKÇA

Aslan, T. (2020, 9 Mart). *Qənirə Paşayeva bu 'əmlaklarını' Həbibə bağışladı – Siyahı*. Modern.az: <https://modern.az/az/news/230378> adresindən alınmışdır.

Awais, N., ve Frédéric D. (2017). Le développement de la pensée critique: enjeu interdisciplinaire dans le cadre scolaire. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/320961921>.

Azinforum (2020, 17 Eylül). *TV-dəki robot kimin ideyasıdır? – Açıqlama*. Azinforum: <https://azinforum.az/media/itv-dəki-robot-kimin-ideyasidir-aciqlama> adresindən alınmışdır.

Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(1), 231-274.

Cahangirli, S. (2002, 23-25 Kasım). İctimai televiziya cəmiyyətin və dövlətin xeyrinədir. *Paritet*.

Chomsky, N. (2005). *Medya denetimi*. (Elif Baki, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.

Doyuran, L. (2018). Medyatik bir çalışma alanı olarak eleştirel söylem çözümlemesi (Televizyon dizileri örneğinde). *Erciyes İletişim Dergisi*. 5(4), 301-324.

Foucault, M. (2019). *Bilginin arkeolojisi*. (Veli Urhan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gür, T. (2013). Post-modern bir araştırma yöntemi olarak söylem çözümlemesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken /Journal of World of Turks*. 5(1), 185- 202.

Horkheimer, M. (2005). *Geleneksel ve eleştirel kuram*. (Mustafa. Tüzel, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

<https://www.youtube.com/watch?v=3AEnJtLg1Cs&list=PLmBIIdPJozgD6WtyG37VGxdXABnuMaaxZr&index=31> adresinden alınmışdır.

Keane, John (1992). *Medya ve demokrasi*. (Haluk Şahin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kılıç, S. (2013). Örnekleme yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*. 3(1), 44-46. doi: 10.545.

Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *ASOS Journal Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (5)47, 480-495.

Məhərrəmli, Q. ve Məmmədli, Z. (2009). *İctimai yayım monitoring aynasında*. Bakı: Jurnalistika və İnkişaf Mərkəzi İctimai Birliyi.

Muhlmann, G. (2004). *Du journalisme en démocratie*. Paris: Payot, coll. Critique de la politique.

Musayev, S. (2019, 18 Kasım). “3D”nin Lyubası: Dadaş müəllim ona “animasiya” deyilməsini sevmir – Müsahibə. Oxu.Az: <https://oxu.az/society/343713> adresindən alınmışdır.

ONA (2019, 4 Ekim). *AFFA Düdelanj-Qarabağ oyununda baş verən təxribatla bağlı bəyanat yayıb*. Onlayn Xəbər Agentliyi: <https://ona.az/az/idman/affa-dudelanj-qarabag-oyununda-bas-veren-texribatla-bagli-beyanat-yayib-17205> adresindən alınmışdır.

Piette, J. (1996). *Education aux médias et fonction critique*. Paris: Editions L'Harmattan.

Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş: nicel ve nitel yaklaşımlar*. (D.Bayrak, H.B.Arslan, Z. Akyüz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Qafqazinfo (2019, 20 Eylül). *Millət vəkili borca görə deputat vəsiqəsini girov qoyub*. Qafqazinfo.Az: <https://qafqazinfo.az/news/detail/millet-vekili-borca-gore-deputat-vesiqesini-girov-qoyub-264390> adresinden alınmıştır.

Quliyev, Ş. (2019, 4 Ekim). *Lüksemburq Futbol Federasiyasının prezidenti erməni təxribatını pisləyib*. Report.Az: <https://report.az/futbol/luksemburq-futbol-federasiyasinin-prezidenti-ermeni-texribatini-pisley> adresinden alınmıştır.

Sözen, E. (1999). *Söylem: belirsizlik, mücadele, bilgi, güç ve refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Trend. (2019, 4 Ekim). *Azərbaycan XİN Dödelanj-Qarabağ oyunu zamanı baş vermiş təxribatla bağlı vəziyyəti araşdırır*. Trend.Az: <https://az.trend.az/azerbaijan/politics/3128039.html> adresinden alınmıştır.

Wolton, D. (1991). Siyasal iletişim: bir model yaratmak. (Hülya Tufan ve Ömer Laçiner, Çev.). *Birikim*, 5(30), 51-58.

Yeni Sabah. (2019, 31 Ekim). *Xanhüseyn Kazımlının çıxışı qarşısında akademik də çarəsiz qaldı – Video*. Yenisabah.Az: <https://yenisabah.az/xanhuseyn-kazimlinin-cixisi-qarsisinda-akademik-de-caresiz-qaldi-video> adresinden alınmıştır.

YouTube (2019, 10 Ekim). *3D – Fazil Talıbov*. YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=oR6-OYrPRG8&list=PLmBIIdPJozgD6WtyG37VGxdXABnuMaaxZr&index=76> adresinden alınmıştır.

YouTube (2019, 24 Eylül). *3D – Qənirə Paşayeva*. YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=EAeKU1dW27c&list=PLmBIIdPJozgD6WtyG37VGxdXABnuMaaxZr&index=88> adresinden alınmıştır.

YouTube (2019, 26 Eylül). *3D – Hadı Rəcəbli*. YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=4tA8VGYefF0&list=PLmBIIdPJozgD6WtyG37VGxdXABnuMaaxZr&index=85> adresinden alınmıştır.

YouTube (2019, 29 Ekim). *3D – Araz Əlizadə*. YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=i9r1YeD2CGg> adresinden alınmıştır.

YouTube (2019, 7 Ekim). *3D – Aqil Abbas*. YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=zL_K8y3Wuyw&list=PLmBIIdPJozgD6WtyG37VGxdXABnuMaaxZr&index=79 adresinden alınmıştır.

YouTube (2019, 8 Ekim). *3D – Mais Ağayev*. YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=PJEv5bmCpZQ&list=PLmBIIdPJozgD6WtyG37VGxdXABnuMaaxZr&index=78> adresinden alınmıştır.

YouTube (2020, 6 Şubat). *3D – İbrahim Əhmədov*. YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=5MzvSeJu09k&list=PLmBIIdPJozgD6WtyG37VGxdXABnuMaaxZr&index=19> adresinden alınmıştır.

YouTube (2020, 7 Ocak). *3D – Səmayə Məmmədova*. YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=3AEnJtLg1Cs> adresinden alınmıştır.

ANALYSIS OF CAUSES AND COMBATING STRATEGIES RELATED TO THE BULLYING PHENOMENON IN THE ROMANIAN SCHOOL ENVIRONMENT

**Prof. dr. habil. Andrioni Felicia¹, PhD Student Bancă Angelica Mădălina²,
Prof. dr. habil. Popp Lavinia Elisabeta³, Lecturer dr. Sorina Corman⁴**

¹ University of Petroșani, Department of Social Humanistic Sciences, Corresponding author:

² PhD Student, University of Craiova, Faculty of Social Sciences, 13 A. I. Cuza Street, Craiova, Romania

³ University Babes-Bolyai Cluj Napoca- Resita University Center, Romania

⁴ Lecturer dr. Corman Sorina, University „Lucian Blaga” of Sibiu, Romania

Abstract

The bullying phenomenon in schools is a current problem that is growing internationally, with serious implications for the harmonious development of children involved as victims, but also as aggressors.

The aggressive behavior of children, frequently encountered in the school environment, is a causal factor of social exclusion, depression, and lower learning outcomes. Together with family, school has a significant role in monitoring aggressive behaviors and also in developing and implementing strategies to combat and prevent such behaviors.

The study aimed at investigating the causes of aggressive behaviors among the Romanian elementary and secondary school pupils, on the one hand, and on the other hand at identifying solutions and strategies undertaken by school representatives in partnership with the family. The methodology was qualitative, the methods used were document analysis and case study. The main results of the research highlighted the importance of early awareness of the causes of violence in schools, the importance of the partnership between school and family in preventing conflicts and the existence of strategies meant to combat and reduce the phenomenon.

Key words: bullying, aggressive behavior, causes, family, school pupils, strategies.

KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ İLİŞKİSİ

THE RELATION OF VIOLENCE AGAINST WOMEN AND GENDER INEQUALITY

Arş. Gör. Ece KAPLAN¹, Arş. Gör. Zeynep KOÇ¹¹Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gaziantep, Türkiye.**Özet**

Kadına yönelik şiddet; bir insan hakkı ihlali ve ayrımcılık biçimi olarak kültürel, ekonomik, coğrafi sınır tanımaksızın tüm dünyada varlığını sürdürmektedir. Çok boyutlu bir sorun alanı olan kadına yönelik şiddet ve kadına yönelik ev içi şiddet, yalnızca kadınları olumsuz etkilemekle kalmamakta, bir bütün olarak toplumu da olumsuz etkilemektedir. Kadına yönelik şiddeti doğuran etkenler toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde çoklu ve karmaşık bir yapı sergilemektedir. Kültürel faktörler, evlilik içinde çatışma yaşama, ilişkide sorunları çözememe gibi ilişki faktörleri; kadının ekonomik bağımsızlığının olmaması, istihdam olanaklarına erişimde sınırlılıklar gibi ekonomik faktörler ile karar alma mekanizmalarında ve yasal düzeyde kadın-erkek eşitliğinin sağlanamamış olması şiddetin ortaya çıkmasını etkileyen temel faktörlerdir. Bu nedenle şiddetin ortadan kaldırılması, kapsamlı ve eşgüdümlü politikalar gerektirmektedir. Taraf devletlere yükümlülük getiren ve bu alanda bağlayıcılığa sahip tek Sözleşme olan “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)” kadına yönelik şiddeti bir insan hakları sorunu olarak görmekte ve toplumsal cinsiyet ile ilişkilendirmektedir. Şiddetin pek çok sınıflaması bulunmaktadır. Kadına yönelik şiddet literatürde genellikle; fiziksel şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet ve psikolojik/duygusal şiddet olarak gruplandırılmaktadır. Dünyada kadına yönelik şiddetin ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ele alındığı pek çok konferans düzenlenmiştir. 1975 yılında Meksika’da yapılan Dünya Kadın Konferansı, 1979 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nde (CEDAW), 1980 yılında Kopenhag’da yapılan İkinci Dünya Kadın Konferansı, 1985’te Nairobi’de gerçekleştirilen Üçüncü Dünya Kadın Konferansı, 1995 yılında Pekin’de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı, Pekin+5, Pekin+10, Pekin+15 toplantıları bunlardan bazılarıdır. Ülkemizde de çeşitli yasal gelişmeler ve kurumsal yapıla bulunmaktadır. Sonuç olarak tüm dünyada görülen kadına yönelik şiddet çok boyutlu olarak ele alınıp multidisipliner yaklaşım gerektiren bir sorundur.

Anahtar kelimeler: Kadın, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, şiddet

Abstract

Violence against women; As a human rights violation and a form of discrimination, it continues its existence all over the world without cultural, economic or geographical boundaries. Violence against women and domestic violence against women, which are a multi-dimensional problem area, not only affect women negatively, but also negatively affect society as a whole. The factors that cause violence against women display a multiple and complex structure on the basis of gender inequality. Relationship factors such as cultural

factors, conflict in marriage, inability to solve problems in the relationship; Economic factors such as the lack of economic independence of women, limitations in access to employment opportunities and the lack of equality between women and men in decision-making mechanisms and at the legal level are the main factors affecting the emergence of violence. Therefore, the elimination of violence requires comprehensive and coordinated policies. The Council of Europe Convention on the Prevention of and Combating Violence Against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention), which is the only Convention that imposes obligations on States Parties and is binding in this field, sees violence against women as a human rights problem and associates it with gender. There are many classifications of violence. Violence against women is generally in the literature; physical violence, economic violence, sexual violence and psychological / emotional violence. Many conferences have been held around the world where violence against women and gender inequality are discussed. The World Conference on Women held in Mexico in 1975, the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) adopted by the UN General Assembly in 1979, the Second World Conference on Women held in Copenhagen in 1980, and the Third in Nairobi in 1985. World Conference on Women, Fourth World Conference on Women held in Beijing in 1995, Beijing + 5, Beijing + 10, Beijing + 15 meetings are some of them. There are also various legal developments and institutional structures in our country. As a result, violence against women, seen all over the world, is a problem that requires a multidisciplinary approach by handling it in a multidimensional way.

Keywords: woman, gender inequality, violence

GİRİŞ

Kadına yönelik şiddet; bir insan hakkı ihlali ve ayrımcılık biçimi olarak kültürel, ekonomik, coğrafi sınır tanımaksızın tüm dünyada varlığını sürdürmektedir.

Kadına yönelik şiddet, kadınların insan haklarından yararlanmalarını ciddi biçimde engellemekte; yaşam, güvenlik, özgürlük, saygınlık, fiziksel ve duygusal sağlık hakkı gibi temel haklarını ihlal etmekte veya pratikte geçersiz kılmaktadır. Engelli kadınlar ve kız çocukları gibi belirli gruplar ise çoğu durumda, gerek kendi evlerinde gerekse dışarıda; şiddet, yaralanma, suistimal, ihmal, ihmalkâr davranış, kötü muamele veya sömürü gibi risklere karşı daha açık durumdadır [1].

Çok boyutlu bir sorun alanı olan kadına yönelik şiddet ve kadına yönelik ev içi şiddet, yalnızca kadınları olumsuz etkilemekle kalmamakta, bir bütün olarak toplumu da olumsuz etkilemektedir. Kadına yönelik şiddeti doğuran etkenler toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde çoklu ve karmaşık bir yapı sergilemektedir. Kültürel faktörler, evlilik içinde çatışma yaşama, ilişkide sorunları çözememe gibi ilişki faktörleri; kadının ekonomik bağımsızlığının olmaması, istihdam olanaklarına erişimde sınırlılıklar gibi ekonomik faktörler ile karar alma mekanizmalarında ve yasal düzeyde kadın-erkek eşitliğinin sağlanamamış olması şiddetin ortaya çıkmasını etkileyen temel faktörlerdir. Bu nedenle şiddetin ortadan kaldırılması, kapsamlı ve eşgüdümlü politikalar gerektirmektedir [1].

Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından kabul edilen Karar'da ilk defa; kadına yönelik şiddetin kadınlar ve erkekler arasındaki tarihi eşitsiz ilişkilerden doğduğu,

kadına yönelik şiddetin kadınların her türlü insan haklarını ve temel özgürlüklerini kullanmaktan mahrum bıraktığı, kadınların kapasitesini geliştirebilmeleri için büyük bir engel yarattığı kabul edilmiştir. Yine taraf devletlere yükümlülük getiren ve bu alanda bağlayıcılığa sahip tek Sözleşme olan “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)” kadına yönelik şiddeti bir insan hakları sorunu olarak görmekte ve toplumsal cinsiyet ile ilişkilendirmektedir. Sözleşme’de kadına yönelik şiddetin, erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm aracı olduğu ve kadınları ikincilleştirip gelişmelerini engellediği ve bunun da kadın ve erkek arasındaki güç eşitsizliğiyle ilgili olduğu belirtilmektedir [1].

Bir insan hakkı ihlali olarak “kadına yönelik şiddet” olgusu, uzun yıllar boyunca özel yaşam ve aile mahremiyeti içerisinde algılanmış, bu nedenle de gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde insan hakları gündemine geç girmiştir. Uluslararası düzeyde 1980’li yıllarla birlikte görünürlük kazanmaya başlayan bu olgu, 1990’lardan itibaren toplumsal bir sorun ve bir insan hakkı meselesi olarak görülmeye başlanmıştır. 1991 yılında, BM Ekonomik ve Sosyal Haklar Komisyonu ve Kadının Statüsü Komisyonu (KSK) tarafından, kadına yönelik şiddetin önemli bir problem olduğunun altı çizilmiştir.

Bu vurgunun devamında Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi), 19 No’lu Tavsiye Kararı’nda kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, “bir kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen ya da oransız bir şekilde kadınları etkileyen şiddet” olarak tarif edilmiştir. Bu şiddet, “kadına fiziksel, zihinsel ya da cinsel yönden zarar veya acıya neden olan davranışları, bu davranışlara ilişkin tehditleri, zorlamayı ve özgürlüklerin kaybedilmesine neden olan diğer davranışları” kapsamaktadır [2].

Kadına yönelik şiddet kavramı, uluslararası insan hakları hukuku alanında ilk kez 1993 yılında “Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri”de tanımlanmıştır. Bu çerçevede, kadına yönelik şiddet, “İster kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayanan bir eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir.” şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca Bildiri’de azınlık gruplara dahil olan kadınlar, yerli kadınlar, mülteci kadınlar, göçmen kadınlar, kırsal bölgelerde veya uygarlığa uzak topluluklarda yaşayan kadınlar, bakıma muhtaç kadınlar, ceza veya tutukevlerindeki kadınlar, kız çocukları, engelli kadınlar, yaşlı kadınlar ve silahlı çatışma bölgelerinde bulunan kadınlar gibi bazı kadın gruplarının şiddete karşı savunmasız buldukları da özel olarak vurgulanmıştır [3].

2011 yılında ülkemiz tarafından imzalanan ve onaylanan ve onaylayan ülkeler bakımından 1 Ağustos 2014 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren İstanbul Sözleşmesi’nde ise kadına yönelik şiddet, “Bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak anlaşılmaktadır ve ister kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem ve bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir.” biçiminde tanımlanmıştır.

İstanbul Sözleşmesi’ne uygun olarak hazırlanan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da kadına yönelik şiddet, “kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir

ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu Kanun'da şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış” olarak tanımlanmıştır [2].

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN SINIFLANDIRILMASI

Hem uluslararası hem de ulusal mevzuatta kadına yönelik şiddetin yalnızca fiziksel olmadığı, cinsel, psikolojik veya ekonomik şekilde de meydana gelebileceği belirtilmektedir. Bu çerçevede, kadına yönelik şiddet literatürde genellikle; fiziksel şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet ve psikolojik/duygusal şiddet olarak gruplandırılmaktadır [1].

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KADINA YÖNELİK ŞİDDETE İLİŞKİN İSTATİSTİKLER

Dünyada Durum

Kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet dünya çapında en yaygın toplumsal sorun ve insan hakları ihlallerinden biri olarak varlığını sürdürmektedir. Kadına yönelik şiddetin yaygınlığını tespit etmeye yönelik yapılan çeşitli çalışmalardan elde edilen veriler bu gerçeği kanıtlar niteliktedir. DSÖ tarafından 2013 yılında yayınlanan rapor kadına yönelik şiddetin küresel düzeyde boyutlarını ortaya koymaktadır [4]:

➤ 2013 yılı verilerine göre, dünya çapında kadınların %35'i ya partnerinin (eşi veya birlikte yaşadığı kişi) fiziksel ve/veya cinsel şiddetine ya da partneri olmayan bir kişinin cinsel şiddetine maruz kalmaktadır. Ancak bazı ülke araştırmaları, kadınların %70'inin yaşamları boyunca partnerlerinden fiziksel ve/veya cinsel şiddet gördüklerini ortaya koymaktadır.

➤ Dünya çapında kadın cinayetlerinin %38'i kadınların eşi veya birlikte yaşadığı kişi tarafından işlenmektedir.

➤ Eşi veya birlikte yaşadığı kişiler tarafından fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalan kadınlar birçok sağlık sorunu ile yüzyüze kalmaktadır. Örneğin, şiddete maruz kalan kadınlarda düşük doğum ağırlığına sahip bebeğe sahip olma oranı %16'dır. Şiddete maruz kalan kadınlar, kalmayanlara oranla neredeyse iki kat daha fazla kürtaj olmakta ve depresyona girmektedir.

Ayrıca dünya çapında 700 milyondan fazla kadın 18 yaşına gelmeden evlenmiştir. Bunların üçte birinden fazlasının (250 milyon) evlilik yaşı 15 yaşından küçüktür [5]. Yoksul kız çocuklarının erken evlenme olasılığı varlıklı olan yaşlılarına nazaran 2,5 kat daha fazladır.

Diğer yandan, Avrupa Birliği (AB) ülkelerindeki durum incelendiğinde de kadına yönelik şiddetin yaygın bir sorun olduğu görülmektedir. AB Temel Haklar Ajansı (FRA) tarafından 2014 yılında 28 AB üyesi ülkede, 42.000 kadınla yüzyüze gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları bunu ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçları:

➤ Her üç kadından birinin 15 yaşından itibaren fiziksel veya cinsel şiddete maruz kaldığını, son 12 ayda ise bu oranın %8 olduğunu,

➤ Kadınların yaygın biçimde istismara uğradığını ancak bunların çok azının kayıtlara geçtiğini, aile içi şiddet vakalarının sadece %14'ünün ve diğer şiddet vakalarının sadece %13'ünün rapor edildiğini,

➤ Şiddetin gerçekleştiği ilişkiyi bitiren kadınların hala risk altında olduğunu,

- Her beş kadından ikisinin (%43) şimdiki veya eski eşi/hayat arkadaşından psikolojik şiddet gördüğünü,
- 15 yaşından itibaren kadınların %18'inin ısrarlı takip mağduriyeti yaşadığını,
- Kadınların yaklaşık %12'sinin 15 yaşından önce yetişkin biri tarafından cinsel istismara maruz kaldığını,
- Eşi veya hayat arkadaşının şiddetine maruz kalan kadınların %42'sinin hamile iken de şiddet gördüğünü göstermiştir [6].

Türkiye'de Durum

Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması [7] 2013-2014 yıllarında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) tarafından yürütülmüş ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma, 2008 yılında gerçekleştirilen Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması'nın ardından geçen yaklaşık altı yıl içinde, kadına yönelik şiddet biçimlerinin yaygınlığındaki farklılaşmayı ortaya çıkarmayı ve bu sürede şiddetle mücadele alanında gerçekleşen yasal düzenlemeleri, 6284 sayılı Kanun öncelikli olmak üzere değerlendirmeyi amaçlamıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, kadına yönelik şiddet, her yaştan, her eğitim grubundan, her bölge ve refah düzeyinden kadın için tehdit oluşturmakla birlikte, erken yaşlarda evlenen kadınlar ile boşanmış/ayrı yaşayan kadınlar daha fazla şiddet riski altındadır.

2014 Araştırması'na göre şiddet türleri ve Türkiye'deki yaygınlığına ilişkin veriler şu şekildedir:

➤ Fiziksel şiddet

Ülke genelinde hayatının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı %36, son 12 ayda ise %8'dir. Başka bir ifadeyle, her 10 kadından yaklaşık dördü eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalmıştır. 2008 yılında yapılan araştırma sonucuna göre bu oran %39'dur.

➤ Cinsel şiddet

Türkiye genelinde evlenmiş kadınların %12'si yaşamının herhangi bir döneminde, %5'i ise son 12 ay içinde cinsel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Cinsel şiddetin en fazla dile getirildiği bölge ise Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'dir. Evlenmiş kadınların %38'i yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmıştır.

➤ Psikolojik şiddet

Türkiye genelinde kadınların yaşamlarının herhangi bir döneminde maruz kaldıkları psikolojik şiddet %44, son 12 ayda ise %26'dır. Batı Anadolu ve Orta Anadolu bölgelerinde yaşayan kadınların yarısı, yaşamlarının herhangi bir döneminde psikolojik şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir. 2014 yılında gerçekleştirilen araştırma sonuçları 2008 araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

➤ Ekonomik şiddet

Araştırmaya göre ekonomik şiddet biçimleri; kadının çalışmasına engel olma ya da işten ayrılmasına neden olma, ev harcamaları için para vermeme ile kadının gelirini elinden alma olarak tanımlanmıştır. Türkiye genelinde, bu davranışlardan en az birine, yaşamının herhangi bir döneminde maruz kalan kadınların oranı %30, son 12 ayda maruz kalan

kadınların oranı ise %15'tir. Çalışmaya engel olma ya da bir işten ayrılmaya neden olma kadınlara yöneltilen ekonomik şiddet biçimleri arasında en fazla belirtilendir. Yaşamının herhangi bir döneminde kadınların dörtte biri, son 12 ayda ise kadınların onda biri ekonomik şiddete maruz kalmıştır.

➤ Israrlı takip

Türkiye genelinde, her 10 kadından yaklaşık 3'ü en az bir kez ısrarlı takibe maruz kalmıştır. Bununla birlikte en yaygın ısrarlı takip biçimleri, sürekli telefonla arama (%19), kısa mesaj, mektup veya e-posta gönderme (%8) ya da sosyal medya aracılığıyla takip etme (%6) ile kadının çalıştığı ya da yaşadığı yere gelerek rahatsız etme (%6) şeklindedir.

ULUSLARARASI GELİŞMELER

İnsan haklarına ilişkin en temel belge olan BM İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nde doğrudan kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetle mücadeleyi işaret eden bir madde bulunmamasıyla birlikte;

Madde 1: Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar.

Madde 2/1: Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir.

Madde 3: Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Madde 4: Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır.

Madde 5: Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez. gibi maddelerin kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddetle yakından ilişkili olduğu görülmektedir [8].

Kavram olarak kadına yönelik şiddet, uluslararası toplulukların gündemine "kadının insan hakları" kavramı çerçevesinde girmiştir. BM, 1975-1985 yılları arasını "Kadın On Yılı" ilan etmiş ve bu süreçte özellikle uluslararası kadın hareketi etkili olmuştur. Böylece kadına yönelik şiddet konusunda uluslararası norm ve standartlar belirlenmiş, raporlar hazırlanmıştır.

Başlangıçta kadına yönelik şiddet sadece aile bağlamında ele alınmıştır. Örneğin, 1975 yılında Meksika'da yapılan Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilen Eylem Planı'nda ailenin ve aile bireylerinin eşitliğinin ve güvenliklerinin temini için eğitim programlarının yapılması tavsiye edilmiş, ancak şiddet konusuna özel bir vurgu yapılmamıştır. Bu Konferansın sivil toplum kuruluşları paralel oturumlarında ise kadına yönelik şiddetin değişik biçimleri dile getirilmiştir.

BM bünyesindeki dokuz temel insan hakları sözleşmesinden biri olan ve 1979 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nde (CEDAW), kadına yönelik şiddetle ilgili bir bölüm bulunmamasına karşın; şiddet, Sözleşme'de tanımlanan ayrımcılık kapsamında değerlendirilmektedir. CEDAW Komitesi'nin 12 No'lu Tavsiye Kararı'nda (1989), kadınların şiddetten korunmasının üye devletlerin yükümlülüğünde olduğu belirtilmiş ve ülke raporlarında bu yönde geliştirilen tedbirlerin rapor edilmesi istenmiştir. CEDAW Komitesi'nin 19 No'lu Tavsiye Kararı'nda (1992) ise, kadına yönelik şiddetin cinsiyete dayalı ayrımcılığın bir sonucu olduğu açıkça

beyan edilmiş ve şiddetin en önemli sebeplerinden birinin kadına yönelik ayrımcılık olduğu vurgulanmıştır.

1980 yılında Kopenhag'da yapılan İkinci Dünya Kadın Konferansı'nda, aile içinde kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin kabul edilen ilke kararında, şiddet daha çok sağlık konusu olarak ele alınmış, kadınların ve çocukların şiddetten korunması için programların geliştirilmesi konusunda çağrı yapılmıştır.

Kadına yönelik şiddet konusu en kapsamlı biçimde 1985'te Nairobi'de gerçekleştirilen Üçüncü Dünya Kadın Konferansı'nda ele alınmıştır. Nairobi, "Geleceğe Yönelik Stratejiler" kapsamında, kadına yönelik şiddetin tüm toplumlarda ortaya çıktığı belirtilmiş ve ev içinde kadına yönelik şiddet, insan ticareti, silahlı çatışmalarda kadının durumu gibi kadına yönelik şiddetin farklı biçimleri üzerinde durulmuştur.

Bu dönemde kadına yönelik şiddet, "Kadın On Yılı"nın amaçlarının gerçekleşmesinin önündeki en büyük engel olarak tarif edilmiş ve bu konu ile BM'nin gündeminde olan eşitlik, kalkınma, barış gibi diğer konular arasında bağlantı kurulmaya başlanmıştır. "Geleceğe Yönelik Stratejiler"de önleyici politikaların geliştirilmesi, yasal tedbirlerin alınması, mağdurlara yönelik geniş kapsamlı destek mekanizmalarının kurulması ve bu konuda bilinç artırıcı çalışmaların yapılması için çağrı yapılmıştır.

1993'te Viyana'da gerçekleşen Dünya İnsan Hakları Konferansı ile kadının insan hakları kavramı BM insan hakları belgelerine girmiştir. Kadın hareketinin yoğun çabası ile Viyana İnsan Hakları Bildirgesi'nde kadına yönelik aile içi şiddet ve kadının insan hakları konusunun yer alması, BM Genel Kurulu'nda "Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi"nin kabulü için itici bir güç olmuştur. Söz konusu Bildirge, kadına yönelik şiddet konusunda ilk uluslararası belge olup, aynı konuda ilerleyen dönemde gerçekleştirilecek çalışmalara öncü olmuştur. Bildirge, kadına yönelik şiddetin önlenmesi için devletlerin alması gereken önlemleri açıklamaktadır. Viyana Konferansının önemli sonuçlarından biri de 1994 yılında İnsan Hakları Komisyonu'na kadına yönelik şiddetin sebepleri ve sonuçlarını araştırmak üzere özel raportör atanmasıdır. Böylece tüm dünyada kadına yönelik şiddet konusunda derinlemesine inceleme yapacak bir mekanizma kurulmuştur.

1995 yılında Pekin'de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nda, kadına yönelik şiddetin kadınların insan hakları ihlali olduğu benimsenmiştir. Pekin Deklarasyonu, hükümetleri kadının güçlendirilmesi ve ilerlemesi, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve toplumsal cinsiyet perspektifinin politika ve programlara yerleştirilmesi konularında yükümlü kılmakta ve Eylem Platformu'nun hayata geçirilmesini öngörmektedir.

Pekin Eylem Platformu'nda, eşitlik, kalkınma ve barış hedeflerine ulaşılabilmesi için belirlenen, acil tedbir alınması gerekli 12 kritik alandan biri de kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasıdır. Pekin Eylem Platformu'nun izlenmesi amacıyla gerçekleştirilen Pekin+5, Pekin+10, Pekin+15 toplantıları sonunda kabul edilen belgelerde, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin bir insan hakları meselesi olduğu ve bunun önlenmesinde devletlerin sorumluluğu bulunduğu vurgulanmıştır.

BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde kabul edilen "2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" 17 adet sürdürülebilir kalkınma hedefi ve 169 alt başlıktan oluşmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden birisi de “Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadınların ve kız çocuklarının toplumsal konumlarını güçlendirmek”tir. Kadına yönelik şiddetle mücadele bağlamında söz konusu hedef;

➤ Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılığın her yerde sona erdirilmesi,

➤ Kamu alanları ve özel alanlarda, bütün kadınlara ve kız çocuklarına yönelik, kadın ticareti, cinsel ve her türlü istismarı da kapsayan şiddetin her türünün ortadan kaldırılması,

➤ Çocuk evliliği, erken yaşta zorla evlendirilme gibi bütün zararlı uygulamaların ortadan kaldırılması,

➤ Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesi ve kadınların ve kız çocuklarının her düzeyde güçlenmeleri için sağlam politikaların ve yasal olarak uygulanabilir mevzuatların kabul edilmesi ve güçlendirilmesi, alt başlıklarına sahiptir.

Avrupa Konseyi (AK) tarafından da toplumsal cinsiyet eşitliği, kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesi ile bu bağlamda kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda çalışmalar yürütülmektedir. 1949 yılında kurulan ve temel çalışma alanlarından birini de kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmaların oluşturduğu Konsey’in, kadına yönelik şiddet konusuna yönelmesinin BM’deki sürece benzer şekilde 1980’li yıllara denk düştüğü görülmektedir. AK Bakanlar Komitesi’nin 1985 tarihli “Aile İçi Şiddet” konulu Tavsiye Kararı, 1988 tarihli “Çocukların ve Genç Kadınların Cinsel İstismarı, Fuhuş ve Pornografiye Sürüklenmesi” konusunda İlke Kararı ve 1990 tarihli “Aile İçi Şiddet Konusunda Sosyal Önlemler” konulu Tavsiye Kararı bu çalışmalara örnek olarak gösterilebilir.

1993 yılında Roma’da düzenlenen ve kadına yönelik şiddet konusunu ele alan “Kadın Erkek Eşitliği” konulu III. Avrupa Bakanlar Konferansı ise AK bünyesinde bu alanda yürütülen çalışmaların farklı bir boyuta taşınmasına önyak olmuştur.

2002 yılına gelindiğinde Bakanlar Komitesi tarafından Kadınların Şiddete Karşı Korunması Konulu Tavsiye Kararı (2002/5) kabul edilmiştir. Oldukça geniş kapsamlı olan Karar, kadına yönelik şiddeti önleme ve şiddet mağdurlarını koruma konusunda küresel bir strateji önerisi getirmiştir.

Uluslararası düzlemde konuya ilişkin en son gelişme ise AK Bakanlar Komitesi tarafından 7 Nisan 2011 tarihinde Strazburg’da kabul edilen “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”nin, 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul’da imzaya açılmış olmasıdır. Sözleşme, kadına yönelik şiddet konusunda bağlayıcılığa sahip ilk ve tek uluslararası sözleşme olması bakımından büyük önem arz etmektedir. Sözleşme’de öngörülen onay yeter sayısı olan 10 ülke tarafından onaylanmasının ardından, Sözleşme 1 Ağustos 2014 tarihinde onaylayan ülkeler bakımından yürürlüğe girmiştir.

İstanbul Sözleşmesi ile kadına yönelik her türlü şiddet ve ev içi şiddeti önlemek, kovuşturmak, ortadan kaldırmak, şiddet mağdurlarının korunması amacıyla politika ve tedbirler geliştirmek, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak amacıyla kadın erkek eşitliğini yaygınlaştırmak, bu alanda uluslararası işbirliğini geliştirmek ve kuruluşların kolluk birimleriyle etkili işbirliği yapmalarını desteklemek amaçlanmıştır. İstanbul Sözleşmesi’nin giriş bölümünde; kadın, çocuk, engelli hakları ile insan haklarına ilişkin AK,

BM, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve diğer uluslararası kuruluşlar tarafından kabul edilen sözleşmeler/kararlar hatırlatılarak; kadınların ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa erkeklere oranla daha fazla maruz kaldığına, aile içi şiddetin kadınları orantısız olarak etkilediğine ve aynı zamanda erkeklerin de aile içi şiddete maruz kaldığına, aile içerisinde gerçekleşen şiddete tanık olmak da dahil çocukların da aile içi şiddet mağduru olduklarına dikkat çekilmiştir.

Sözleşme kapsamında, kadına yönelik fiziksel şiddet, ev içi şiddet, tecavüz dahil cinsel şiddet, psikolojik şiddet, ısrarlı takip, zorla evlilikler, zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma ile cinsel taciz kadına yönelik şiddet kapsamında ele alınarak tanımlanmıştır. Sözleşme, “kadına yönelik şiddetin önlenmesi” (prevention), “mağdurun korunması” (protection), “şiddet uygulayanın cezalandırılması” (prosecution) ve “konuya ilişkin bütüncül devlet politikalarının geliştirilmesi” (policy) başlıklarından oluşan 4P yaklaşımı ile hazırlanmıştır [1].

TÜRKİYE’DEKİ GELİŞMELER

Türkiye’de kadına yönelik şiddetin gündeme gelmesi, uluslararası alandaki gelişmelere de paralel olarak 1980’lerin ortalarına denk düşmektedir.

Kadına yönelik şiddetle mücadele çalışmaları, günümüzde ilgili tüm tarafların da destek ve işbirliğini sağlayarak devletin sorumluluğunu üstlendiği bir konu olmuştur.

Yasal Gelişmeler

Kadına yönelik politikalarda yaşanan değişimin en önemli yansıması yasal alanda olmuştur. Anayasa’nın 10 uncu maddesine; 2004 yılında: “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” hükmü; 2010 yılında ise ikinci fıkrasının sonuna: “...., bu maksatla alınacak tedbirler, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” ibaresi eklenmiştir.

Anayasa’nın 90 ıncı maddesine 2004 yılında; “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla ulusal kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek ihtilaflarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır.” hükmü eklenmiştir. Bu çerçevede CEDAW, İstanbul Sözleşmesi gibi temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler ulusal düzenlemeler karşısında üstün konuma getirilmiştir.

Anayasa’nın yanısıra Medeni Kanun, İş Kanunu ve Türk Ceza Kanunu gibi temel kanunlarda yapılan eşitlikçi reformlarla, Türkiye’de tüm mevzuat, kadın erkek eşitliği ilkesini gözeten ve kadına yönelik şiddete sıfır tolerans tanıyan bir yapıya kavuşturulmuştur. 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediyeler Kanunu ile Büyükşehir Belediyeleri ve nüfusu 50.000’i bini geçen belediyelere kadın ve çocuklar için konukevleri açma görevi verilmiştir. Söz konusu düzenlemede 2012 yılında yapılan değişiklik ile, Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 100.000’i geçen belediyelerin kadınlar ve çocuklar için konukevleri açması “zorunlu” hale getirilmiştir.

Temel kanunların yanı sıra Türkiye’de aile içindeki şiddetin önlenmesi amacını taşıyan ve aile içi şiddet kavramının ilk kez hukuksal bir metinde tanımlanmasını sağlayan yasal düzenleme 1998 tarihli “4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun”dur. Söz konusu

Kanun'da 2007 yılında değişikliğe gidilerek, Kanun'un kapsamı genişletilmiş; ayrıca 2008 yılında Kanun'un Uygulama Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.

4320 sayılı Kanun'un uygulamasında duyulan ihtiyaç nedeniyle yeniden ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, ilgili kurum ve kuruluşların katkı ve katılımlarıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde yürütülen yoğun çalışmalar sonucunda hazırlanan "6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" 22 Mart 2012'de yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun, "İstanbul Sözleşmesi" hükümleri de göz önüne alınarak düzenlenmiştir. 6284 sayılı Kanun ile herhangi bir ayırım içermeyecek şekilde şiddete uğrayan veya uğrama tehlikesi bulunan tüm kadınlar, çocuklar, diğer aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağdurları Kanun kapsamına dahil edilmiş; fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik şiddeti de kapsayacak şekilde "şiddet", "ev içi şiddet" ve "kadına yönelik şiddet" kavramları tanımlanmıştır.

Kanun'un Uygulama Yönetmeliği ile Kadın Konukevleri Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik Ocak 2013'te yürürlüğe girmiştir. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik ise 17 Mart 2016 tarih ve 29656 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2005 yılında Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuş; Komisyon Raporunu takiben Temmuz 2006'da "Çocuk ve Kadına Yönelik Şiddet Hareketleri ile Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi için Alınacak Tedbirler" konulu 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır.

Genelge ile kadına yönelik şiddet ve töre/namus cinayetleri konusunda alınacak önlemlere ilişkin öneriler ve bu önerilerin hayata geçirilmesinden sorumlu kurum ve kuruluşlar belirlenmiştir. KSGM ise kadına yönelik şiddet ve töre/namus cinayetleri konusunda koordinatör kurum olarak görevlendirilmiştir.

Kurumsal Yapılanmalar

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM)
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlükleri ve Sosyal Hizmet Merkezleri
- İlk Kabul Birimleri
- Kadın Konukevleri
- ALO 183 Sosyal Destek Hattı
- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020) [1].

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADINA YÖNELİK ŞİDDET

Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, "bir kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen ya da oransız bir şekilde kadınları etkileyen" cinsiyet temelli şiddet olarak tanımlanmaktadır [9]. Kadına yönelik şiddet, kadının fiziksel güç kullanılarak ya da korkutularak yıldırılmasıdır ve kadınlara, kız çocuklarına cinsiyetleri nedeniyle yönlendirilen zarar verici çok çeşitli davranışların tümünü kapsar [10, 11].

Kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasını, tekrarlanmasını, türü ve ağırlığını etkileyen birçok faktör bulunmakla birlikte, şiddetin temel kaynağı asıl olarak toplumsal cinsiyet

eşitsizliği, kadın ve erkek arasında, ataerkil toplum yapısından kaynaklanan asimetric güç ilişkisidir. Buna paralel olarak da kadına yönelik şiddet ve bir alt tür olarak kadına yönelik aile içi şiddet; ataerkil düzeni sürdürmek, itaat sağlamak ve süregelen güç dengesizliğini korumada en etkin araçtır [12, 13]. Kadına yönelik şiddet, toplumun her alanında varolan cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır [14].

Kadına yönelik şiddetin en önemli sebebini toplumsal yapıdaki erkek egemen ideoloji oluşturmaktadır. Söz konusu erkek egemen ideoloji (siyasal, sosyal, ekonomik vb. yapılar), şiddeti doğurmakta, beslemekte ve en önemlisi de kadınların yardım almalarını engelleyerek şiddetin sürmesini sağlamaktadır. Diğer bir deyişle “kadına yönelik şiddeti üreten dinamikler, yalnızca aile içinden değil, toplumun toplumsal, hukuksal, ekonomik, geleneksel, siyasal ve eğitimsel yapısı içindeki ayrımcı ve kadını erkeğe bağımlı kılan mekanizmalardan kaynaklanmaktadır [14]. Kadına yönelik şiddet yalnızca Türkiye’nin değil bütün dünyanın sorunudur. Şiddetin kaynağı eşitsiz güç ilişkileridir. Şiddet, güçlünün güçsüze iradesini kabul ettirme biçimidir. Dolayısıyla aile içinde büyüklerin küçüklere, erkeklerin kadınlara, hiyerarşi içinde üstün asta ve kadınlara uygulanan şiddet hep aynı şiddettir [15]. Kadına yönelik şiddet genelde fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik şiddet olmak üzere dört grupta toplanmaktadır [16].

Kadına yönelik aile içi şiddet, kültürel, coğrafi, dini, ekonomik ve toplumsal sınır tanımayan bir insan hakkı ihlali olarak geçmişten bugüne varlığını sürdürmektedir [17]. Önemli bir toplumsal sorun olan kadına yönelik şiddet sadece kadına fiziksel ve ruhsal anlamda zarar vermekle kalmayıp aynı zamanda sosyal açıdan kendilerini geliştirmelerini de engellemektedir. Giderek artan çizgide seyreden bu hak ihlalinin devam ediyor olması yeni ve acil önlemlerin alınmasını gerekli kılmaktadır [7].

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE İLİŞKİN TUTUMLAR VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Tanımlanması gereken bir diğer kavram olarak toplumsal cinsiyet; kadının ve erkeğin rollerini, sorumluluklarını, güç ve ilişkilerini ve toplumsal konumlarını belirleyen bir kavramdır. İçinde yaşanan zaman, coğrafya ve kültüre göre değişen, insanların cinsiyetlerine göre sahip olmaları beklenen sosyal rol, davranış ve fiziksel görünüşün bütünüdür ifade eder. Toplumsal cinsiyet kişinin içinde yaşadığı toplumda aileden başlayarak modellerin gözlenmesi yoluyla edinilir. Kadın ve erkekler bu kavramın içindeki normları sosyalleşme süreci içinde öğrenirler. Toplumsal cinsiyet algıları kişilere salt “insan” gözüyle bakılmasını engelleyip onlara birer “cinsiyet elbisesi” dikmekte ve kişiler üzerine de o elbiseyi tam olarak oturtma çabasına girmektedir. Bunun sonucu olarak bu elbisenin üzerine oturmadığı kişilere toplum tarafından bazı tepkiler gösterilmekte. Toplumda var olan bu cinsiyet kimliği temelli algı, kişilerin cinsel yönelimleri sebebiyle birçok zorluğa göğüs germesine sebep olmaktadır. İşte toplumsal cinsiyetle şiddetin kesiştiği noktanın da tam burası olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim bireyler toplumun cinsiyet kalıpları dâhilinde yaşamaya zorlanmaktadır. Bu kalıpları biraz esnetmeye kalkıştıklarında ise tepkilere maruz kalmaktalar. Bu tepkiler yukarıda bahsettiğim çeşitli şiddet biçimlerinden herhangi biri şeklinde ortaya çıkmakta; söz söyleme, ayrımcılık yapma, damgalama biçimlerinde olabileceği gibi doğrudan fiziksel şiddet biçiminde de kendisini gösterebilmekteler. Bu tip muamelelerle en çok karşılaşanlar ise

ataerkil bir toplumda yaşamakta olan kadınlar ve Lgbt bireylerdir. Kadınlar bu şiddete aslında her yerde maruz kalmaktalar ama çoğunlukla aile içinde ve iş hayatında maruz kaldıklarını söyleyebiliriz. Lgbt bireyler ise bu şiddete genellikle yetkililer tarafından uygulamada yapılan ayrımcılıklarla ve sosyal çevrelerinde bulunan insanlar tarafından dışlanma ve hatta öldürülmeye maruz kalmaktalar. Bunların örneklerini görmek için çok uzaklara bakmaya gerek yok ne yazık ki. Hemen hemen her gün gazetemizi açtığımızda küçüklü büyüklü sütunlar halinde görebiliyoruz şiddeti. Çok da uzak olmayan bir tarihte meydana gelen ve gündemimizi uzun bir süre meşgul eden Ayşe Paşalı cinayeti hem güncelliği hem de, ne yazık ki, göz göre göreliği sebebiyle belki de bu konuda verilebilecek en iyi örnek. Haberi Milliyet Gazetesi'nin internet sitesinden özetle şu şekilde aktarabilirim : "1. 5 yıl önce eşini dövdü ve tecavüz etti. Ama "pişmanım" dediği için serbest bırakıldı. O da yeniden eşini tehdit etmeye başladı. Tehditlerden korkan Ayşe Paşalı birçok kez savcılığa suç duyurusunda bulundu ama sonuç alamadı. En son koruma istedi, o da verilmedi ve 20 gün önce öldürüldü." ("Kadına şiddet: Göz göre göre ölüm...",2010) Sevindirici şekilde son dönemde kadına yönelik şiddetin her halini ve boyutunu gazetelerde görebilir, tartışma programlarında tartışılabilir hale gelmiş bulunmaktayız. Ancak maalesef LGBT bireyler için aynısını söylemek kolay değil. Nitekim söz konusu olan LGBT bireylere yönelik şiddet olduğunda medyadaki yanlış haberler ve hatta sansür elle tutulur noktaya ulaşmaktadır. Yaşam hakkının ihlal edilmesini haberleştirmek yerine mağdurun cinayet sırasında "ne giydiği, nasıl davrandığı" üzerine yoğunlaşmaktadır. ("Nefret Cinayetleri Raporu", 2007) Yine de ender de olsa LGBT bireylere karşı şiddet haberlerini de görebiliyoruz. İşte bu örneklerden biri olarak; İstanbul, Şişli'de; aynı evde yaşayan 2 travesti, kimliği belirsiz kişi ya da kişilerce boğazlarından bıçaklandı. Travestilerden biri olay yerinde hayatını kaybederken, diğeri yaralı olarak hastaneye kaldırıldı [18]. Ayrıca yine LGBT bireyler arasında yapılan bir araştırmaya katılanların yüzde 70'ten fazlası cinsel yönelimleri ya da cinsiyet kimlikleri nedeniyle saldırıya uğramaktan korktuklarını belirtmişlerdir [19].

Toplumsal yapı gereği Türk kadını, erkeğin sözünü dinlemediği ve isteklerini yerine getirmediği durumları (yemek yapmama, evin işlerini ihmal etme, izin almadan ev dışına çıkma) şiddetin nedeni olarak görmektedir. Bu yüzden şiddetin oluşumunda kendilerini suçlu görmekte ve şiddeti kabullenmektedir.

Kadınların şiddete maruz kalma durumlarını etkileyen etkenlerden biri öğrenim düzeyidir. Yapılan çalışmalar kadınların öğrenim düzeyi ne olursa olsun şiddete maruz kaldıklarını, ancak öğrenim düzeyi yükseldikçe şiddete maruz kalma düzeyinin azaldığını göstermektedir. Literatürde, şiddete maruz kalan kadınların eğitim ve sosyoekonomik düzeyinin düşük olması ve herhangi bir gelir getiren işte çalışmaması göze çarpmaktadır.

Televizyon dizilerinde kadının şiddete maruz kalmasının geleneksel kavramlara dayanılarak haklı ve gerekli gösterilmesi, haberlerde şiddet mağduru kadınların çaresizliğinin sık sık konu edilmesi şiddetin sıradanlaşması ve kanıksanması sürecinde etkili olabilmektedir.

SONUÇ

Çok boyutlu bir sorun alanı olan kadına yönelik şiddet ve kadına yönelik ev içi şiddet, yalnızca kadınları olumsuz etkilemekle kalmamakta, bir bütün olarak toplumu da olumsuz

etkilemektedir. Bu yüzden tüm dünyada görülen kadına yönelik şiddet çok boyutlu olarak ele alınıp multidisipliner yaklaşım gerektiren bir sorundur.

KAYNAKLAR

1. PLANI, U.E., *KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELE*.
2. Moroğlu, N., *Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi 6284 Sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi*. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S, 2012. **99**: p. 357-380.
3. Dinçkol, B., *Kadın-erkek eşitliği için pozitif ayrımcılık*. 2005.
4. Selvi, Ü.Y. and D. Karanfil, *Intimate partner violence against women: Effects of power distance, individualism and economy Kadına yönelik yakın partner şiddeti: Güç mesafesi, bireycilik ve ekonominin etkisi*. Journal of Human Sciences, 2016. **13**(1): p. 60-71.
5. UNİCEF, B.M.Ç.Y.F., *Dünya çocuklarının durumu, kentsel bir dünyada çocuklar*. Web Site: <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/d/u/du%CC%88nyac%CC%A7ocuklarinin-durumu-2012.pdf> sitesinden, 2012. **26**: p. 2013.
6. Çakar, B., *Avrupa ve ABD’de Artan Salgın: Nefret Suçu*. The Global a Journal of Policy and Strategy, 2015. **1**(2): p. 91-113.
7. Müdürlüğü, T.B.K.S.G., *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık, 2009.
8. Doğan, İ., *Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları*. Ankara: Pegem Yay, 2001.
9. BAL, M.D., *TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE GENEL BAKIŞ*. 2016.
10. Aktaş, A.M., *Aile içi şiddet: Kadının ve çocuğun korunması*. 2006: Elma Yayınevi.
11. Yörük, S., *Kadına Yönelik Şiddet: Antalya Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Antalya, 2010.
12. Şener, E., *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Önlemede 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun Ve Değerlendirilmesi*. TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 2011.
13. BAŞAR, F. and N. DEMİRCİ, *Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet*. 2016.
14. Gökkaya, B., *Türkiye’de şiddetin kadın sağlığına etkileri*. CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2009. **10**(2): p. 167-179.
15. Sezen, Ü., et al., *Kadına yönelik şiddet: TV dizilerinde kadına yönelik şiddet üzerine bir araştırma*. SELÇUK ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİ AKADEMİK DERGİSİ, 2009. **5**(4): p. 95-104.
16. Kocacık, F. and M. Çağlayandereli, *Ailede kadına yönelik şiddet: Denizli ili örneği*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2009. **6**(2): p. 25-43.
17. Organization, W.H., *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. 2013: World Health Organization.
18. Ataman, H., *LGBT hakları insan haklarıdır*. 2009: İnsan Hakları Gündemi Derneği Yayınları.
19. Örgütü, U.A., *Ne bir Hastalık ne de Bir Suç*. 2011, Raporu.

KUTSAL GECE ADLI ROMANIN TOPLUMSAL CİNSİYET VE MİLLİYETÇİLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

ANALYSING OF THE NOVEL THAT NAMED SACRED NIGHT IN THE CONTEXT OF GENDER AND NATIONALISM

Öğr. Gör. Dr. Hüseyin SEVİNÇ

Bitlis Eren Üniversitesi, Ahlat Meslek Yüksekokulu, Türkiye

<https://orcid.org/0000-0003-2037-6665>**Özet**

Bu çalışmada Fas edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Tahar Ben Jelloun'un Kutsal Gece adlı romanı milliyetçilik bağlamında ele alınmıştır. Romanda özet olarak Arap dünyasında kendine yabancılaştırılan kadının öyküsü anlatılmaktadır. Gelenekler, toplumsal baskı, kadının toplumdaki yeri ve fazlası bu romanda irdelenmektedir. Romanda esasen üzerinde durulan temel konu bütün Müslüman ülkelerde toplumsal anlamda kadına biçilen roldür. Toplum nezdinde kadın namus unsuru olarak görülmekle birlikte yönetimde, temsilde, üretimde ve sosyal hayat alanlarında sınırları çerçevesinde yaşamaya hapsedilmektedir. Romandaki olay kurgusu toplumsal cinsiyet ve milliyetçilik çerçevesinde ele alınabilir. Nitekim romanda kadına biçilen rol ve bu rolün dışına çıkmak isteyen veya kadın olduğunun farkına varıp bunu kendi dinamikleri çerçevesinde yaşamak isteyen Zahra'nın öyküsü ile karşılaşmaktayız. Bu durum romanda kurgulanmış olsa bile modern çağ toplumlarında geleneklerin ve bazı unsurların verili olduğu kabul edilmektedir. Örneğin milliyetçilik dediğimiz zaman kimsenin aklına kadın gelmez veya anıt mezar dediğimiz zaman boş olsa bile orada yatanın kadın olduğu veya kadın olabileceği asla aklımıza gelmez. Bu durumun temel nedeni ise belirtilen olguların farkında olmadan cinsiyetleştirilmesidir. Bu roman tahlili yapılırken aslında milliyetçilik kavramında eksik olarak görülen veya eksik bırakılan kadın unsuru anımsatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kutsal Gece, Toplumsal Cinsiyet, Milliyetçilik**Abstract**

In this study, Tahar Ben Jelloun's novel The Sacred Night, one of the most important writers of Moroccan literature, is discussed in the context of nationalism. The novel tells the story of a woman who is alienated from herself in the Arab world. Traditions, social pressure, the place of women in society and more are examined in this novel. The main issue emphasized in the novel is the role assigned to women in social terms in all Muslim countries. Although women are seen as an element of honor in the society, they are imprisoned to live within the boundaries of management, representation, production and social life. The plot in the novel can be handled within the framework of gender and nationalism. As a matter of fact, we come across the story of Zahra, who wants to get out of this role and who wants to get out of this role or to realize that she is a woman and live this within the framework of her own dynamics. Even if this situation is set up in the novel, it is accepted that traditions and some elements are given in modern age societies. For example, when we say nationalism, nobody comes to mind about women, or when we say the

mausoleum, even if it is empty, we never think that the person lying there is a woman or it can be a woman. The main reason for this situation is the unconscious genderization of the mentioned facts. While analyzing this novel, the element of women, which is seen as lacking or left incomplete in the concept of nationalism, has been tried to be reminded.

Keywords: Sacred Night, Gender, Nationalism

GİRİŞ

İncelenen Kitaba Ait Bilgiler: Kutsal Gece, Tahar Ben Jelloun, Kırmızı Kedi Yayınevi (İlk Baskı 1988 Kırmızı Kedi Yayınevi İlk Baskı 2013,160 sayfa)

Tahar Ben Jelloun, sömürge sonrası Kuzey Afrika'nın önemli yazarlarından biridir. Yazarın ana dili Arapça olmasına rağmen edebi eserinin tamamını Fransızca olarak yazmıştır. Yazarın tanınmasını sağlayan eseri ise 1985 yılında yayımlanan Kum Çocuk isimli romandır (Aydemir, 2017).

Tahar Ben Jelloun, 1 Aralık 1944 yılında Fas'ın Fes şehrinde dükkân işleten bir babanın ve ev hanımı bir annenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini Fransız ve Arapça olmak üzere iki dilli eğitim veren ilkokullarda tamamlamıştır. Lise eğitimini Lycée Renault'ta tamamlayıp Rabat'ta Muhammed V Üniversitesi'nde felsefe okumuştur. Muhammed V Üniversitesi aynı zamanda yazarlık kariyerine başladığı yerdir. Fas'ta felsefe okuduktan sonra 1960'ların ortasında "*Souffle*"s edebiyat dergisini yöneten gruba katılmış ve bu dergide birçok yazı yazmıştır. Yazar, Fas polisinin baskı ve şiddet eylemlerine karşı çıkan öğrenci isyanına katılmış ve bu süreçte 1966 yılında askeri kampa gönderilerek cezalandırılmıştır. Yazar, lisans eğitimini tamamladıktan sonra Fransa'ya göç ederek Université de Paris'te eğitim almaya başlamış ve aynı zamanda 1972 yılında *Le Monde* için yazmaya başlamıştır. Bu sırada eğitimini psikiyatrik sosyal çalışmalar alanında sürdürmüş ve bu alanda doktora derecesi almıştır (Wikipedia, 2021b).

1973'te yazarın ilk romanı olan Harrouda yayımlanmıştır. Şair, romancı ve denemeci kimliğine sahip olan yazar göçmenler ve yersiz-yurtsuz kalmışlarla oldukça ilgilenmiştir. 1985'te yayımlanan Kum Çocuk adlı romanının ardından bu romanın devamı niteliği taşıyan Kutsal Gece adlı romanı 1987 yılında yayımlanmıştır. Ben Jelloun, Kutsal Gece romanıyla 1987 yılında Goncourt Ödülü'nü alarak, Fransa'nın en prestijli edebiyat ödülüne layık görülen ilk Faslı yazar olmuştur (Aydemir, 2017: 358). Yazarın Türkçe'ye çevrilen romanları: "Tanca'da Sessiz Bir Gün", "Hata Gecesi", "Yoksullar Hanı", "Bay Ahlak'ın Çöküşü", "Kör Melek" ve "Kızıma Irkçılığı Anlatıyorum"dur. 1984'te François Mitterand tarafından kurulan Fransız Yazını Yüksek Konseyi'ne de üye olan Tahar Ben Jelloun, karısı ve kızıyla birlikte Paris'te yaşamaktadır. Tahar Ben Jelloun'un romanlarında Fransız toplumundan çok, Faslı ya da Fas'tan gelme kahramanlar boy gösterir. İlk eserleri; baskıya, adaletsizliğe başkaldıran şiirlerdir. Yazar şiir yazmaktan daha sonra da hiç vazgeçmemiştir. Romanlarının konusunun temelinde de çoğunlukla "*adalet*" kavramı vardır ama bu kavram birebir kişiliklerin üzerinde denenilen, onlarla yaşayan canlı bir kavramdır. Bu durumun nedeni Ben Jelloun'a göre ;yazarın bir görevi de birey olmadan özgürlüğün de, kültürün de varolamayacağını hatırlatmaktır şeklinde ifade edilmiştir. Ben Jelloun'un yapıtları daima Fas'ın sözlü geleneklerine bağlı kalmıştır; başka bir dilde yazsa bile onu besleyen, ona yaratma gücü veren daima Fas olmuştur (İdefix.com, 2021).

ROMANIN MİLLİYETÇİLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Kutsal Gece isimli romanın milliyetçilik bağlamında seçilmesinin temel nedeni; milliyetçilik ve etnisite konusundaki hegemonik kuramların çoğu, cinsiyet ilişkilerini konu ile bağlantısı yokmuş gibi ihmal etmiş olmasıdır. Bu çalışmada kadınların millet ve milliyetçiliğe nasıl dahil edildikleri, toplumsal cinsiyet ve milliyetçilik bağlamında ele alınmıştır.

Romanda olayın geçtiği tarih belirtilmemektedir fakat romanın yayımlandığı tarih ele alındığında olayların 1980'li yıllarda geçtiği sonucuna varılabilir. 1980'li yılların temel özelliği yumuşama dönemi ile birlikte süper güçler arasındaki güç çekişmesinin yavaşlaması ve bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin başat güç konumuna gelmiş olmasıdır. Yaşanan gelişmeler siyasi ve ekonomik boyutlarıyla da yeni bir dönemi işaret etmektedir. Dönemin siyasi ve ekonomik yönelimleri liberalizmin kendini yeni sağ söylemiyle şekillendirdiği dönemi ifade etmektedir. İkinci dünya savaşından sonra ortaya çıkan yıkım, kendini devletin toplum içerisinde daha çok yer alması şeklinde göstermiştir. Diğer bir ifadeyle devlet kavramı kendisini sosyal refah devleti uygulaması boyutuyla göstermiştir. Bu anlayışın 1970'li yıllarda petrol krizleri, bütçe açıkları gibi nedenlerle sürdürülememesi kapitalizmin kendini zamana uyarlaması neticesinde yeni sağ denem oluşumu hem siyasi hem de ekonomik alanda yaratmıştır.

Dönemin ideolojik yapısı belirtilen şekilde olmasına rağmen 1980'li yılların tarihsel olayları genel olarak Ortadoğu ve Sovyetler Birliği'nde yaşanan gelişmeler çerçevesinde ele alınır. Bu dönemde Ortadoğu'nun en önemli ve bölgeye yeni bir yapılanma getiren olaylarından biri, Irak lideri Saddam Hüseyin'in izlediği "yayılmacı" ve "Bölgesel üstünlük" politikası ve bu politikanın sonucu olarak ortaya çıkan Irak-İran Savaşı ile 1990-91 Körfez Savaşı'dır. Bununla beraber bölgenin temel çatışma ve kırılma noktası olan Arap-İsrail barışı ve buna bağlı olarak gelişen Lübnan sorunu da dönemin önemli olaylarından (Armaoğlu, 1999: 428). 1980 ile 1990 arasında Asya'da meydana gelen gelişmeler esasen Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti'ne ait gelişmelerdir. Sovyetler Birliği'nin 1979 Aralık ayında Afganistan'ı işgal etmeye çalışması ve dokuz yıl sürecek olan bir çatışmaya girmesi Sovyetler Birliği'nin dağılması noktasında önemli bir etken olmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti'nde ise bu dönemde ortaya çıkan en önemli gelişme 1976 da Chou En-lai'yın ve hemen arkasından Mao Tse-tung'un ölümünden sonra, Çin'in Batı'ya açılmasıdır (Armaoğlu, 1999: 448).

Roman'da kurgulanan olay ağırlıklı olarak Fas'ın Agadir şehrinde geçmektedir. Agadir, [Atlas Okyanusu](#) kıyısında ve aynı zamanda [Atlas Dağları](#)'nın yakınında bulunur. Şehrin ekonomisi daha çok turizm ve balıkçılığa dayanır. Agadir, 15. ve 17. yüzyılları arasında Fas ile Avrupa arasındaki ticarete büyük öneme sahiptir ancak [Suvayr](#) limanı ile olan rekabet sebebiyle şehir önemini yitirmeye başlamıştır. 1950'den sonra büyük bir gelişim gösteren şehrin limanı büyütülmüş, ihracat ile balıkçılığa önem verilmesi şehri geliştirmiştir (Wikipedia, 2021a). Roman'ın yazıldığı dönemde anlatılan şehrin genel özelliği eski yapılarla bezenmiş bir ortaçağ şehri özelliği taşımasıdır. Eserde bu durumu şu cümlelerle ifade edilmiştir:

Eve varabilmek için, ya rastlantısal olarak ya da zevkten yoksun bir duvarcının isteğine göre, çizilmiş bir şemayı izleyerek iç içe girmiş bir yığın küçük sokaktan geçmek zorunda

kaldık. "Tek kişilik yol" dedikleri yoldan geçtik. Öylesine dardı ki yalnızca bir kişi geçebiliyordu (s:55).

Roman aslında erkek egemen Arap toplumu içerisinde kadına yönelik algıyı, kadının toplumdaki yeri ve işlevi gibi durumları açık bir şekilde irdelemektedir. Romanda geçen karakterlerden önemli olanlar; Zahra, Oturaklı ve Konsolostur. Zahra karakteri, babası tarafından erkek gibi yetiştirilen cinsiyetinin farkına sonradan varan, bu sebepten dolayı bocalayan ve kendisini arayan bir karakterdir. Oturaklı karakteri ise Konsolos'un annesi veya ablası olduğu tam olarak bilinmeyen, kendisini Konsolos'a adanmış bu nedenle de ağır işlerde çalışmış ve son olarak hamam bekçiliği yapan bir karakterdir. Konsolos karakteri ise dört yaşında gözlerini kaybetmiş ve aynı zamanda ablasının büyükelçi olmasını istemesi nedeniyle konsolos olarak bilinen ve bulunduğu yerde Kur'an dersleri veren fakat yaşantısına bakıldığında bunun dışında bir profil sergileyen bir karakterdir. Romanda en çok etkilenilen karakter Zahra karakteridir. Çünkü Zahra, yirmi yaşına kadar erkek çocuğu olarak büyütülmüş ve babasının ölümünden sonra bu kimliği taşıyamadığı için bocalamış ve kimliğini Konsolos'da bulmaya çalışması nedeniyle ilgi çekicidir. Roman, milliyetçilik bağlamında değerlendirildiğinde esasen kadının toplum içindeki yeri ve kadına biçilen rol karşımıza çıkmaktadır. Romanda geçen olay örgüsü tahlil edildiğinde kadının temel görevi; erkek çocuk doğurmak ve her zaman için fedakârlıkta bulunmak şeklinde betimlenmiştir. Milliyetçilik kuramları içerisinde ilkçi yaklaşımlardan olan biyolojik yaklaşım romanda geçen olay kurgusu ile örtüşmektedir.

Roman'da geçen olay kurgusu esasen şöyledir; Üst üste kız çocuk sahibi olan bir baba, sonuncu çocuğu da kız olunca onu erkek gibi yetiştirmeye başlar. Ramazan ayının 27'inci kutsal gecesini Kadir Gecesi'nde son nefesini vermek üzere olan baba 20 yaşındaki kızına gerçeği söyler. Ona; kim olduğunu, cinsiyetini, gerçek bedenini açıklar. Bunun neticesinde Zahra da böylece aslında kendine doğru gitmek üzere Kuzey Afrika'ya doğru uzun bir yolculuğa çıkar. Zahra, önce hayal dünyasına girer. Burada cennet bahçeleri, kulağına fısıldayarak onu ata bindiren ve sadece çocukların yaşadığı ülkeye getiren bir şeyh bulunmaktadır. Burada kısa bir masal dünyasında bulur kendini fakat bu durum o kadar uzun sürmez. Zahra gözlerini açtığı anda hayal gördüğünün farkına varır. Zahra, ailesini ve evini terk etmeden önce kendisini çok seven babasının mezarına giderek mezarı açar. Babasının kendisine aldığı erkek çocuk kıyafetlerinin hepsini babasının kefeninin içine koyar ve üstünü örtterek mezarlıktan hızla ayrılır. Bu noktada babasının bu kıyafetlerle kendisini erkek olarak gördüğü elbiseleri babasına teslim etmiş olur. Zahra, bu davranışı ile oyunun sonuna geldiğini gösterir ve artık öz benliğine yani cinsiyetine döner. Cinsiyetinin farkına varan Zahra, uzun süre yürümeye devam eder. Bir gün bir ormana girer. Kadın bedeni onu ilk kez erkek bedeniyle bir tecavüz sırasında tanıştırır. İlk durakta yüzünü hiç görmediği birisinin tacizine uğrar. Zahra, cinselliğe o kadar yabancıdır ki bu olaydan sonra kalkar ve yoluna devam eder.

Zahra, şehre vardığında günlerdir yıkanmadığı için karşısına çıkan hamama gider. Hamamın sahibi, lakabı "Oturaklı" olan kilolu ve geniş kalçalı bir kadındır. Kadın önce onu yargılasa da haline üzülüp evine davet eder. Evde, kör bir erkek kardeşi vardır ve romanda ismi "Konsolos" diye geçmektedir. Konsolos ile ablası Oturaklı arasındaki ilişki hiçbir zaman net olarak anlaşılmaz. Yer yer çarpık bir ilişkiye benzer nitelermeler yapılır. Hatta kimi zaman Konsolos'un, ablası diye bildiği Oturaklı'nın gayrimeşru çocuğu olduğu dahi iddia edilir.

Birbirlerinin hikâyelerinden hiç haberleri olmadan Konsolos ile Zahra yakınlaşmaya başlar. Bu yakınlaşma Oturaklı'yı çileden çıkarır ve Oturaklı, kızın geçmişinin peşine düşer. Bir gün eve gelir ve kızın önceden bir erkek olduğunu söyler. Oturaklı bu durumu ispat etmek için Zahra'nın uzak yerlerde olan amcasını eve getirmiştir. Zahra, Konsolos'un çekmeceğinde gördüğü silahı alır ve amcasını vurur. Zahra, işlemiş olduğu cinayetten dolayı 15 yıl hapis cezası alır. Zahra için hiçbir zaman özgürleşmenin yolu olmayacaktır fakat Zahra hapsedikçe daha da özgürleşir. Onun için özgürleşmenin tek eşiği tutsak olmaktan geçmektedir.

Sonuç olarak Kutsal Gece romanında aslında Arap dünyasında kendine yabancılaştırılan kadının öyküsü anlatılmaktadır. Gelenekler, toplumsal baskı, kadının toplumdaki yeri ve fazlası bu romanda irdelenmektedir. Romanda esasen üzerinde durulan temel konu bütün Müslüman ülkelerde toplumsal anlamda kadına biçilen roldür. Toplum nezdinde kadın namus unsuru olarak görülmekle birlikte yönetimde, temsilde, üretimde ve sosyal hayat alanlarında sınırları çerçevesinde yaşamaya hapsedilmektedir. Bu romanda da kadın, namus sayılmasına rağmen kız çocuğu sahibi olmak utanç kaynağı olarak algılanmakta ve sadece kız oldukları için miras hakkından da faydalanamamaktadırlar. Tüm bunlar içinde hem kadının toplumdaki varoluşu hem de kendi içindeki varoluşu irdelenmektedir. Romana bu çerçeveden bakınca da pek yabancı olmadığımız konular karşımıza çıkmaktadır. Romandan çıkan temel sonuç olarak aslında coğrafya ele alındığında kadını erkek bedenine tutsak etmenin gereksiz olduğu görülmektedir. Çünkü toplumsal yapı çerçevesinde kadın zaten kendi bedeninde tutsak olmuş durumdadır ve bu konu Tahar Ben Jelloun tarafından 33 yıl önce işlemiştir.

Doğumdan itibaren başlayıp yaşam boyu devam eden süreçte, biyolojik cinsiyetten farklı olarak oluşan ve öğrenilmiş davranış kalıplarını içeren toplumsal cinsiyet kavramı, toplumsal bir oluşum olarak biyolojik cinsiyetin kültürel düzlemde toplum tarafından sosyal cinsiyete dönüştürülmesini diğer bir ifadeyle kadınlık ve erkeklik rollerinin oluşturulmasını ifade etmektedir (Akal, 1994: 115). Kadın ve erkek cinselliğinin biyolojik özelliklerini yansıtan cinsiyet, gelişim süreci ile beraber kişinin içinde sosyalleştiği toplumun, toplumsal ve kültürel yapısına bağlı olarak toplumsal cinsiyet kimliklerinin kazanılması doğrultusunda bir değişime uğrar. Biyolojik ve toplumsal cinsiyet arasında ortaya çıkan bu farklılıklar kadın ve erkeğin farklı toplumlardaki kimliği ve konumu üzerine tartışmalarda belirleyici olmaktadır.

Milliyetçilik kuramları içerisinde ilkçi yaklaşımlardan olan biyolojik yaklaşım romanda geçen olay kurgusu ile örtüşmektedir. Söz konusu yaklaşıma göre etnik bağlılığın kökenleri genetik özelliklere ve içgüdülerle açıklanabilir. Sosyo-biyolojik yaklaşımın temelinde üreme ve çoğalma kavramı yatar. Bu olguya göre insanlar üreme eyleminde başarıya ulaşma olgusuyla güdülenirler ve bu amaca en uygun davranış ise yakınlarıyla eşleşmektir. Hısım-akraba ile eşleşmek insanların genlerine işlemiştir. İnsanın kendine yakın olanı seçmesinin temel nedeni de kültürel benzerlikten kaynaklanmaktadır. Etnik grupların birbirine bu kadar yakın olmasının temel nedeni de bu kültürel yakınlıktır (Özkırımlı, 2016: 87). Toplumsal cinsiyetin rolü romanda şu cümlelerle ifade edilmektedir:

Kimileri, şerefsizlik ve utanç korkusundan kız çocuklarını başlarından atardı: Ya küçükken evlendirir ya da diri diri toprağa gömerlerdi (s:14).

Erkek kardeşleri hiçbir zaman onu görmeye gelmediler. Hesaplan basitti: Var olduğum sürece mirastan pay alamayacaklardı (s:45)

Kitapta geçen bu satırlardan anlaşılacağı üzere romanın geçtiği Fas toplumunda kız çocuklarının hiçbir değeri bulunmamakta ve tek görevleri dünyaya erkek çocuğu getirerek soyun devam etmesine aracılık etmektir. Bununla dünyaya gelen çocuklar sadece kız çocuğu oldukları için mirastan pay almak kendilerine hak olarak tanınmamıştır. Bu nedenle ana karakter olan Zahra'nın babası bu utançtan kurtulmak için için kızını topluma erkek çocuk olarak tanıtmış ve bunu daha ileri bir boyuta taşıyarak kardeşinin kızı olan Fatima ile evlendirmiştir.

Cinsiyet bağlamında milliyetçilik ele alındığında; cinsellik ile milliyetçilik arasındaki bağ namus kavramı ile özdeşleştirilir. Namus kavramı da ulusun erkek oluşu ile vatanın kadın oluşuna sıkı sıkıya bağlı olan bir kavramdır. Bu çerçevede vatan, hem erkek arzusunun yöneldiği hem de erkeğin koruyup kolladığı bir kadın figürü olarak karşımıza çıkar. Kadın, vatani korumakla yükümlü bir erkekler topluluğu olarak modern devlet, simgesel düzeyde de giderek daha fazla erkekleştirilmiştir. Vatan, korunan bir kadın kategorisine iyiden iyiye sokuldukça, devlette o ölçüde koruyucu erkek niteliği kazanmıştır (Najmabadi, 2009: 130-154).

Milliyetçilik analizlerinde kadınların göz önünde tutulmamaları, tutulsalar dahi edilgen rollere hapsedilmeleri hususuna değinen Chatterjee, milliyetçi ideolojide kadınların "hakkında konuşulanlar" olarak sabitlenmesini şu şekilde açıklar: Batılı olmayan milliyetçi söylemde modernleşmeye bir sınır getirilmiştir. Kültür sahasını maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayıran bu söylem, ev ve kadını "kirletilmemiş" manevi alanda konumlandırır. Batı uygarlığının bilim, teknoloji, iktisadi örgütlenme gibi güçlerini kanıtladığı yer ise maddi alandır. Doğu, Batı ile arasındaki ayrımı ortaya koymak için hayatın maddi olmayan yönlerini muhafaza etmenin gerekliliğine inanır. Çünkü manevi dünyada doğu, batıdan üstündür. Milliyetçi projenin eksiksiz bir biçimde tamamlanması için yapılması gereken "bir yandan ileri batı uygarlığının maddi tekniklerinden yararlanmak, bir yandan da ulusal kültürün kendisine has manevi özünü koruyup güçlendirmeye çalışmaktır. Dolayısıyla maddi ve manevi hayatların her alanıyla ilişkilendirilen milliyetçiliğin, salt siyasi bir ideoloji olarak kavranamayacağı açıktır. Gündelik yaşamda bu maddi/manevi ayrımı, karşılığını iç ve dış, ev ve dünya ayrımı olarak bulur. Ev, manevi benliğimizi, gerçek kimliğimizi temsil ederken dünya; maddi çıkarlar peşinde koşulan, pratik kaygıların belirleyici olduğu, tuzaklarla dolu ve yanı sıra erkeklerin hükmü altındaki bir alandır. Maddi dünyanın etkisiyle kirlenmemesi gereken evi, kadın temsil etmektedir (Chatterjee, 2009: 108-110). Bu anlayıştan hareketle Doğu'da modern toplumun yeni kadını, yeni bir ataerkil düzene boyun eğdirilir (Chatterjee, 2002: 211-212). Bu düzende kadın, tanrıça ya da ana olarak kutsallaştırılır. Bu kutsallaştırma kadına uygulanan tahakkümü meşrulaştırır. Ulusun bir simgesi biçiminde vazife gören kadının, fedakârlık, yardımseverlik, sadakat gibi ölümsüz değerleri temsil etmeleri modernist tahayyülde kadınlara ilişkin bir söylemi yani koruma ve sahiplenme söylemini pekiştirmiştir. Dolayısıyla milliyetçi söylemde kadınlar, erkeklerin koruyup sahiplenmesine muhtaç varlıklardır (Chatterjee, 2009: 123). Bu durum romanda şu şekilde ifade edilmiştir:

Bağışla beni; hiç kimseye açıklamaya cesaret edemediğim bir şeyi söylemek istiyorum sana; zavallı annene bile, özellikle de annene; kişiliksiz, sevinçsiz bir kadın, ama o denli de uysal; ne sıkıcı! Her an buyrukları yerine getirmeye hazır olmak, hiçbir zaman karşı

gelmek... Belki de yalnızlığının içinde sessizce başkaldırıyordu. Erkeğinin hizmetindeki kadın geleneğine tıpatıp uygun olarak yetiştirilmişti. Ben de bunu olağan, doğal buluyordum. Belki de başkaldırısı üstü örtük bir intikamdı: Art arda her yıl gebe kalıyor ve bana kız üstüne kız veriyordu; istenmeyen çocuklarını başıma yığıyordu. (s:19).

Bu alıntıda görüldüğü üzere kadın olgusu bahsedilen toplumda; erkek çocuk doğurmak, erkeğe hizmet etmek, fedakarlık yapmak ve hiçbir şekilde itirazda bulunmamak üzerine kurgulanmıştır. Kurgulanan konseptin dışına çıkmak veya birini eksik yapmak toplum tarafından hoş görülmemekte ve tasvip edilmemektedir.

Najmabadi'ye göre; ulus, cinsiyetsiz ve tarafsız değildir. Ulus, erkek kardeşlerin kurduğu, erkeklerin birliğine dayanan bir topluluk olup, aile imgesiyle somutlaştırılmış veya erkeklik imgesiyle cinsiyet kılıfına sokulmuş bir kavram olarak, milliyetçi anlatılarda en çok başvurulan olgudur. Bir erkek olarak ulusun, uğruna savaşıacağı toprak ise dışıdır. Dolayısıyla milliyetçi söylemde kadınları koruma ve sahiplenme söylemi, onların vatan toprağı olarak sembolleştirilmesi ile daha da güçlenir. Zira milliyetçi kurgularda ulusun erkek, vatanın ise kadın olarak hayal edilmesi, erkelerin vatanı bir çeşit namus meselesi olarak kodlamalarına yol açar. Najmabadi, ulus (erkek) ile vatan (kadın bedeni) arasında erotize bir ilişki olduğunu ifade etmektedir (Najmabadi, 2009: 129-130). Sevilen kadın olarak vatan imgesi, yabancıların taciz ve tecavüzüne karşı korunmalıdır. Bu namus bekçiliğini yapacak olansa şüphesiz ulus, yani erkektir. Kadınların namuslarına dair bir utanç unsuru, ulusu tehdit eder. Toprak kaybı, sevdiği kadının namusunu koruyamayan bir erkeğin utancına benzer bir duygu yaratmaktadır (Najmabadi, 2009: 132-133). Tam da bu nedenle kadın cinselliği milliyetçilerin ilgi alanına girer. "Ulusun temeli olan ataerkil aile, kadınların davranışlarını yönlendirir, çünkü ancak kadınların cinselliğinin kontrol edilmesi, soyun saflığını ve ailenin namusunu garanti altına alır" (Cockburn, 2010: 145).

SONUÇ

Sonuç olarak roman incelendiği zaman temel örgünün kadına biçilen rol ve bu rolün dışına çıkmak isteyen veya kadın olduğunun farkına varıp bunu kendi dinamikleri çerçevesinde yaşamak isteyen Zahra'nın öyküsü ile karşılaşmaktayız. Belirtilen örgü kurgulanmış olsa bile modern çağ toplumlarında geleneklerin ve bazı unsurların verili olduğu kabul edilmektedir. Örneğin milliyetçilik dediğimiz zaman kimsenin aklına kadın gelmez veya anıt mezar dediğimiz zaman boş olsa bile orada yatanın kadın olduğu veya kadın olabileceği asla aklımıza gelmez bunun temel nedeni ise belirtilen olguların farkında olmadan cinsiyetleştirilmesidir. Bu roman tahlili yapılırken aslında milliyetçilik kavramında eksik olarak görülen veya eksik bırakılan kadın unsuru anımsatılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akal, C. B. (1994). *Siyasi İktidarın Cinsiyeti*. Ankara: Imge Kitabevi Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1999). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Aydemir, R. (2017). Fas Edebiyatının Dünyaya Açılan Entelektüel Yüzü: Tahar Ben Jelloun. *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(3), 356-363.
- Chatterjee, P. (2002). *Ulus ve Parçaları* (İ. Çekem, Trans.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Chatterjee, P. (2009). Kadın Sorununa Milliyetçi Çözüm. In A. G. Altınay (Ed.), *Vatan, Millet, Kadınlar* (pp. 103-127). İstanbul: İletişim Yayınları.

Cockburn, C. (2010). Gender Relations As Causal In Militarization And War: A Feminist Standpoint. *International Feminist Journal of Politics*, 12(2), 139-157.

İdefix.com. (2021, 15.03.2021). Tahar Ben Jelloun Kimdir? Retrieved from <https://www.idefix.com/yazar/tahar-ben-jelloun/s=217394>

Najmabadi, A. (2009). Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan: Sevmek, Sahiplenmek, Korumak. In A. G. Altınay (Ed.), *Vatan, Millet, Kadınlar* (pp. 118-154). İstanbul: İletişim Yayınları.

Özkırımlı, U. (2016). *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel bir bakış*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Wikipedia. (2021a, 21.02.2021). Agadir. Retrieved from <https://tr.wikipedia.org/wiki/Agadir>

Wikipedia. (2021b, 03.03.2021). Tahar Ben Jelloun. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Tahar_Ben_Jelloun

**ANXIETY AND DEPRESSION STATE / TRAIT IN MEN AND WOMEN
CAUSED BY COMPULSORY ISOLATION AND SOCIAL DISTANCING BY
COVID 19 IN BOGOTÁ CITY**

Ana Milena Rincón Vega
Secretary of Health of Bogota
Luisa Fernanda Gaitan Avila
ECCI University

Abstract

According to the World Health Organization (WHO), " Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity" (2020) we take the concept of mental health beyond the absence of disabilities or mental disorder, and we understand it as the full capacity of the individual to face daily stress in different contexts; according to that, it has been identified a sudden change in traditional life dynamics caused by the Covid-19 pandemic, and this change has had implications for physical and mental health, in addition to adjustments in other human processes, as communication and communicative interaction.

In Colombia, the government have implemented mandatory isolation and social distancing, to mitigate the impacts of the physical illness caused by the virus. According to that, this research means to establish the socio-emotional effects in men and women related to the new roles they assumed while the pandemic is in Bogotá, Colombia. To reach that goal, we implemented a quantitative and non-experimental methodology, and according to this kind of research, the sample was non-probability. The collection of information was made using the State-Trait Anxiety Inventory (STAI) questionnaire with 40 items and the State-Trait Depression Inventory (ST-DEP) with 42 items. People participating in this research were meanly men and women of legal age who had lived in Bogota more than two years, people diagnosed by Psychological or Psychiatric decease before March 20, 2020 were excluded.

As results we found an increase in symptoms associated with state anxiety and depression due to compulsory isolation, likewise we found that the symptoms related to State Anxiety rise in 7.19% and the symptoms associated with State Depression add up to 9.58%. As well was found that in both the female and male population mental health decreased, however, we also identified that people implemented new communication strategies and communicative interaction, to reduce the impacts of confinement.

Keywords: Anxiety, Depression State, Compulsory Isolation, Social Distancing, Covid 19, Bogotá City

INSTITUTIONAL COMMUNICATION IN SITUATIONS OF MEDIA CRISIS**PhD Student Căprărin Amelia¹, Prof. dr. habil. Andrioni Felicia²**¹ University of Craiova, Faculty of Social Sciences, 13 A. I. Cuza Street, Craiova, Romania² My Institute, Faculty, Department, City, Country.^{*2} University of Petroșani, Department of Social Humanistic Sciences, Romania**Abstract**

Institutional communication in situations of media crisis is an essential form of communication based on concise plans and strategies applied at key moments. The PR department is prepared at any time to react appropriately to media publications that affect the institutional image. For communication in media crisis situations, a team of professionals is formed to manage the situation, and this team has the mission to identify the possible implications that the organization could face. The present study aimed at analyzing some media crisis situations in the institutional history of the Romanian Ministry of Internal Affairs, on the one hand, and on the other hand proceeded to an analysis of the communication strategies that led to overcoming the media crises. The methodology used was of a qualitative type based on the elaboration of instrumental case studies. The conclusions of the analysis reflected that the strategies applied to combat media crisis situations are essential by means of predetermined action plans implemented in the effective management of crisis situations..

Keywords : institutional communication, crisis situations, mass media, strategies

INTRODUCTION - INSTITUTIONAL COMMUNICATION

By communication, we understand the transmission of a message from a sender to a receiver. The sender can be a person, group, or organization that initiates communication, and the receiver is the person or group of people to whom the message is addressed. The communication process represents the manner in which the actual communication occurs, i.e. how the sender and receiver are able to share the knowledge of the message transmitted (Căprărin, 2019, p.19).

For the development or maintenance of the same trend, organizations turn to institutional communication. This part of the communication is the one that manages the image of the public organisation or institution.

Institutional communication gathers all types of communication aimed at enhancing the value of an organization, its staff and activities, a product or service carried out by it. The organization is evolving in an environment where creating its own identity is increasingly difficult to achieve. In order to achieve this, it must inform and especially seduce the public. For these reasons the organization regularly communicates data about itself: organization, activities, products, services, results. The main purpose of this communication is to create and maintain a favorable image in the public consciousness (of the target audience) (Căprărin, 2019)

Based on communication flows oriented to the inside or outside of the organization, organizational identity is shaped as a result of the interaction of elements of the public's perception on organizational reality through the prism of actions taken (Chiciudean, David, 2011, p.21)

Foremost, an organization represents charisma, culture, creativity but also the vision of managers, as well as the aspirations and satisfaction of its employees. Institutional communication is part of the organisation's management strategy and it is imperative that it be consistent with its positioning and products. Organizations shall use visual identification in such a way that it shall be easily spotted by means of visual elements which are as original, attractive and unique to the brand as possible. By doing so, an entity can be identifiable due to shapes, colors and design, but also by the logo which is a combination of names, symbols and graphics.

Institutional communication seeks to build, stabilize the image of an organization or an institution without giving priority to a commercial intention, and this is achieved through the maintenance of collaborative relationships and mutual respect with the mass media (Caprărin, 2019, P.20)..

According to Law 544/2001 on free access to public interest, any public institution in Romania is bound to provide certain information to citizens, ex officio or upon their request. Public interest is provided by public institutions through various methods, usually through the departments and framework of public information activities, and necessarily by posting on the official website and on the notice board (Law 544, 2001).

MANAGEMENT OF MEDIA CRISIS SITUATIONS THROUGH THE INSTITUTIONAL COMMUNICATION APPROACH. GENERAL

The crisis is defined as „a major, unpredictable event that can lead to negative outcomes affecting the organization as a whole or sector, employees, products, services, financial situation and reputation” (Barton, 1993, p. 2). Kathleen Fear Banks argues that a crisis „is a situation with potentially negative consequences affecting an organization, company or enterprise, as well as its audiences, products, services or reputation” (1996, p.1). Another recognized theorist in the field of crisis communication W. Timothy Coombs defines the crisis as „the perception of an unpredictable event that endangers important expectations of relevant audiences, can seriously affect the performance of an organization and generate negative results” (Coombs, 2007, pp. 2-3).

Crisis communication is „the communication between the organization and its audience, during and after negative events, designed and carried out so as to reduce the dangerous elements that could affect the image of the organization” (Damaschin, 2006).

A particular case of the communication crisis is the media crisis which is determined by the intervention of the media in the evolution of this crisis, an intervention dictated by the lack of official, coherent and timely information via the usual channels of communication, and „the filling of the information deficit is acutely demanded by the public, which thus gives the media the opportunity to fill the existing information gap (lack of information) and to become an „authorised” provider of information, interpreter, assessor and privileged transmitter (Chiciudean I., David G, 2011, p.50). According to Dennis Wilcox and his

collaborators „research shows that people become more dependent on the media in order to obtain information that satisfies their human desire to end an unpleasant situation” (2009, p. 180), and in crisis situations, information may be completely lacking or incomplete, which causes people to actively seek more information than usual (Wilcox , Ault, Agee, 1992))

When information about the organization is circulated in the public space, that does not have the organization as its source, and the „voice” of the organization is not quoted or does not have a dominant position in the communication processes, the media crisis arises (Ibidem).

Effective crisis management includes, as an essential component, crisis communication. Effective crisis management requires a crisis communication plan to be drawn up at an early stage.

Crisis situations constitutes the most severe test for the abilities of public relations specialists, more than any other scenario. Crisis management is based on a crisis plan that includes a complete set of procedures to be applied in all sectors affected by the crisis. The plan is drawn up by public relations specialists who must be involved in all stages and events associated with the crisis. An organization must have several crisis plans adapted to the various types of crises accounted for (Damaschin, 2006). Crisis imply a communication issue, which adds to the difficulties related to the management of unexpected and undesirable phenomena (Ibidem).

Regester and Larkin (2003) expressed another point of view revealing that any crisis contains both the seeds of success and the seeds of failure, therefore, „finding, cultivating and harnessing potential success is the essence of crisis management”. The flip side reflects the essence of crisis mismanagement: „to worsen a situation”. Successful crisis management involves: recognizing the crisis, taking the right measures to remedy the situation, and communicating the crisis appropriately (Regester, Larkin, 2003, p. 143).

For crisis communication, a team will be formed to represent the central core of those in charge and managing the situation. This team should include management, the head of the public relations and communication department as well as the leaders, coordinators of the departments involved in the crisis or who may take measures to mitigate the effects. There is no perfect recipe and this team differs from an event to another. Probably the only people who will be present in the coordination team regardless of the type of crisis are the commander and head of the communication department (Căprărin, 2019, p.32).

Media crisis management can have two major theoretical models in effective crisis management as benchmarks: issues management and contingency theory. Issues management represents in Coman's view „a proactive and systematic approach to an organization's relations with its environment by: identifying problems, analyzing them, changing strategy, planning the action and evaluating results”, the problem being generated by an event, external or internal, which, if it maintains its pace of growth, will have a significant impact on the functioning or performance of the organization or its future interests (Coman, 2009, p. 147). Within the highlighted context, the risk assessment is based on identifying existing threats in the environment in which the organisation operates and is significant in problem management activity (Mihaila, 2019, p.106).

The organizational communication process in any organization is very important and have direct influence on management actions (Andrioni, 2018, p.114). Organizational communication occurs at all levels of management, is performed at all hierarchical levels and between horizontally and vertically (Andrioni, Popp, 2012)

Managers of institutions together with specialists of public relations departments must prepare in advance to deal with unexpected or abnormal situations. It goes without saying that the management of a media crisis is not based on improvisation, but on the contrary is based on the correct assessment of circumstances and the application of appropriate response strategies. It also requires an indication that crisis action and response strategies are prepared and practiced long before the crisis itself occurred. PR specialists recommend the typology of crises, its decomposition in specific stages and the identification of appropriate strategies for managing each possible crisis. By adopting the right strategies, the crisis situation can be reduced, but the opportunity created by the crisis itself can be exploited by creating a better institutional image than the one prior to the crisis (Coman, 2004).

Another study in this area, conducted in 1996 by researchers A.G. Herrero and C.B. Pratt showing that managers' attitudes towards crisis situations can fall into three types of institutional communication strategies: a) the strategy based on intervention at the birth point of the crisis" which, in the authors' view, at the beginning of the crisis is important to do everything possible to stop the onset of a possible crisis (crisis killing); (b) the strategy based on crisis intervention, in this case, efforts must be directed towards limiting the expansion of the crisis and controlling communication between the organisation and its specific audiences (crisis control); (c) the strategy based on the absence of intervention which considers that the situation cannot be overruled and that it will be resolved over time (crisis laissez-faire)' (Coman, 2004, pp. 234 - 235).

MATERIALS AND METHODS

The research methodology was qualitative based on two qualitative *research methods*: case study and analysis of institutional documents. The research was exploratory in its original nature.

The first research objective aimed to investigate the situations of media crisis in the institutional history of the Ministry of Home Affairs of Romania, and *the second research objective* aimed to analyze the communication strategies that led to overcoming the media crises.

The basic *hypothesis* from which the research started was „if an institutional crisis generated by mass media news is effectively managed, based on communication strategies tailored to the situation, then the crisis will significantly affect the institutional image involved”.

COMMUNICATION IN A MEDIA CRISIS SITUATION. „DIASPORA PROTEST RALLY” CASE STUDY

The case study was based on institutional documents and existing documents in the media, which concerned a crisis situation generated by an unauthorized protest rally that

sparked the reaction of the media and, therefore, at the level of the Ministry of Home Affairs (MHA).

The Ministry of Home Affairs has the main task of establishing measures for the defense of fundamental human rights and freedoms, as well as public and private property. It also organises and carries out terrorism prevention and fighting activities, organised crime, illegal drug trafficking and consumption, human trafficking, illegal migration, cybercrime, as well as other criminal phenomena and anti-social acts. The MHA ensures the development of the activity for carrying out the investigations in connection with the commission of some deeds provided by the criminal law and organizes the activity of witness protection. The MHA also provides compliance with the state border regime of Romania and also conducts the activity of information and internal protection. Directs and controls the work of the prefect for the fulfillment of the government program. In the subordination and coordination of this national structure there are 21 units, institutions and structures including the Romanian Gendarmerie.

The Romanian Gendarmerie has general territorial competence, which plans, organizes, leads, coordinates and controls the activity of subordinate structures, ensures collaboration with other state institutions, governmental and non-governmental organizations within the country and abroad. The Gendarmerie and the Police represent the main forces of public order, empowered by law to exercise the state's police right, at the same time representing the basic component of the structures designed to manage the entire public order issue in time of peace or emergency.

The case study aimed to analyze the institutional communication of the Ministry of Home Affairs during the Diaspora protest rally that took place in Bucharest on August 10, 2018. Although it was an unauthorized protest, an impressive number of people arrived and participated in the protest rally. The authorities announced a presence of more than 100,000 people. An important role in the numerous presence of people at this event was played by opinion leaders, communication on social media, the urge of the influencers.

The study analyzed the manner in which a force institution, with responsibilities in maintaining and restoring order and public peace, has prior, during and after institutionally communicated what is known as the Diaspora protest rally. Also, since the evening of the protests, the media trusts have condemned the involvement of the gendarmerie in the repression of violent protesters and have given a political touch to the entire intervention.

Regarding institutional communication, taking into account the fact that the study refers to a militarized institution, the analyzed documents highlighted the strengths and weaknesses of communication generated by the media crisis that arose following the unauthorized Diaspora protest rally..

RESULTS

From a media perspective, the protest rally was preceded by numerous communication actions aimed at popularizing the action, both at the level of the mainstream press, but especially in the online environment, mostly at the level of the social network Facebook. As the protest rally approached, these actions were part of an appreciative trend, both in terms of increasing frequency, but also in terms of their radicalization. If initially the speeches and

messages of those interested in increasing the number of people participating in the protest activity, then, against the background of the discursive radicalization of some communicative actors, the public discourse began to be pigmented by elements that also called for violent types of civic disobedience. These events were opposed by a communication approach of the Romanian Gendarmerie, namely the press conference organized the day before the diaspora protest rally. The message-response provided by the Romanian Gendarmerie was perceived, interpreted and presented to the public by the media that supported the diaspora protest as an atypical one, by referring to the previous discursive behaviors of this structure in relatively similar situations, with an emphasis on the position of force transmitted in this context.

The current situation can be classified as the most serious image crisis that has deeply and structurally affected the reputation of an important segment of the Ministry of Home Affairs - the Romanian Gendarmerie, a result that has deeply and significantly influenced the media coverage of the Ministry of Home Affairs in the Romanian public space.

The diaspora protest rally and how the Ministry of Home Affairs managed this event from the perspective of ensuring public order, generated, between 6 and 31 august 2018, a total number of 10,474 references in the media, of which 199 positive references, 3,160 critical references and another 7,115 neutral references, fig. 1.

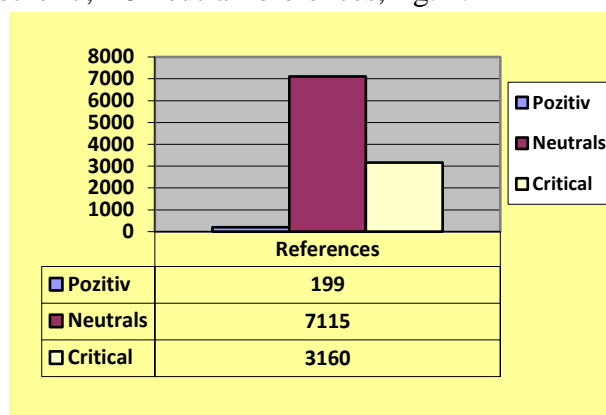

Figure 1. References in the media on the MHA's management of the crisis situation

Source: generated by author

Of the total, about 57% of the references were generated by the audiovisual mainstream media (5,934 references), the same media channel generating about 60% of negative references associated with the theme analyzed (compared to the written press which contributes about 41% to this indicator).

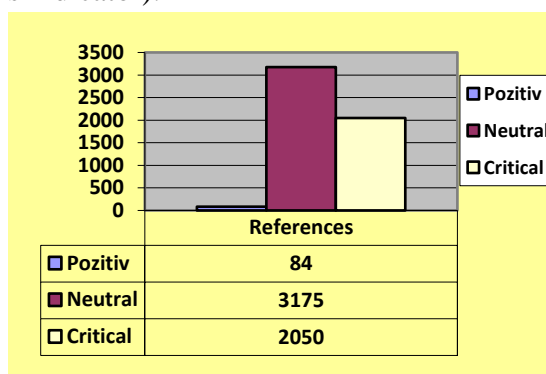

Figure 2. References in the media on the Romanian Gendarmerie's management of the crisis situation. Source: generated by author

Although the Romanian Gendarmerie is subordinate to the MHA, through its specialized structures, has a number of significant powers, including public order and peace defense, of the fundamental rights and freedoms of citizens, of public and private property; prevention and detection of criminal offenses and other violations of the laws in force; fighting terrorist acts; the protection of the state's fundamental institutions, following the diaspora's protest rally event, the references in the media on the image of the Romanian Gendarmerie, gathered 5,309 media references, out of which 84 with positive biased elements, 2,050 critical references and other 3,175 unbiased references (fig.2).

These things are easy to see from the transcript of the press conference on August 11, 2018, shortly after the protests. This press conference also violated the basic rules of communication in crisis situations, as two gendarmes, who were spokespersons, were exhausted by fatigue and were on duty for more than 24 hours, and the press conference was hastily set and took place at 10.15, not being well-founded, and last but not least highlighting the information gaps. During this conference, no concrete data could be provided, the public was misinformed, no clear data or measures taken against violent protesters or measures taken against gendarmes who used force could be provided. Due to the lack of information from the institutional direction, the purpose of the press conference was not achieved, but rather, by the fact that some questions could not be answered, other issues were born, other questions and room was left for interpretations.

DISCUSSION

The present theme was the main thematic carrier that configured the public coverage of the Romanian Gendarmerie in August 2018. The dimension of the crisis that affected the Romanian Gendarmerie also results from the comparative data of the negative image generated by the crisis. Thus, the number of critical referrals quantified strictly on this thematic level and in the determined period, is about 2.5 times higher than the volume of negativity accumulated during 2017.

This is one of the worst crisis situations experienced by the Ministry of Home Affairs in recent years, definitely being the most serious crisis that affected the media coverage of one of the essential structures of the Ministry of Home Affairs - the Romanian Gendarmerie. Furthermore, this media context significantly affected the public reflection of the Minister of Home Affairs, who bore the imagological responsibility generated by his character as the top decision-maker of the institution that subordinates the Romanian Gendarmerie, but also massive accusations of politicization and use for political and repressive purposes of the available institutional resources.

CONCLUSION

The media crisis is the particular case of the communication crisis, which has been caused by media intervention in the evolution of this crisis, driven by the lack of official, coherent and appropriate information via the usual communication channels.

Interpreting the means of action and response in situations of media crisis, when everything is carried out under the spotlight, and any mistake or information that was not intended for advertising reaches the public space and can amplify or fuel the situation that has

already been created, represented another point of the sociological analysis. During such moments of media crisis there is no time to prepare and the lack of reaction is not tolerated. Speaking of institutions led by a well-established hierarchical chain, it was highlighted how certain decisions are made at management level, the structure of public relations in such situations where it is required to rise and take an official stand. Unfortunately, in most cases of media crises, the "golden rule" is not complied with: be the first to talk about the crisis of the organization, and in the internet and social media age everything is happening at an amazing speed, and the lack of reaction or partially absence of the truth from official statements are also not favorable solutions.

Regarding the Ministry of Home Affairs, strategies to fight media crisis situations are essential through predetermined action plans carried out in the effective management of crisis situations.

References

Andrioni, F., 2018, *Contemporary social work between theory and practice*, Academica Greifswald.

Andrioni, F., Popp L.E., 2012, *Communication in Social Care Organizations from Hunedoara County, Romania*, in *Procedia- Social and Behavioral Sciences Journal*, Elsevier.

Barton, L., 1993, *Crisis in Organizations: Managing and Communicating in the Heat of Chaos*, South-Western Publishing Co.

Căprărin, A., 2019, *Institutional image management. Case study: Public demonstration of august 10, 2018*, Bucharest.

Chiciudean I., David G., 2011, *Communication management in crisis situations*, Comunicare.ro Publishing House, Bucharest.

Coman, C., 2004, *Public relations and media*, Polirom Publishing House, Iași.

Coman, C., 2009, *Crisis communication, techniques and strategies*, Polirom Publishing House, Iași.

Coombs, W. T., 2007, *Ongoing Crisis Communication. Planning, Managing, and Responding*, second edition, Thousand Oaks, California, Sage Publications, Inc.

Damaschin, I., 2008, *Institutional communication Course support*, accessed online https://www.academia.edu/7344659/Comunicare_Institutionala.

Damaschin, I., 2006, *Public relations and advertising*, Andrei Șaguna Foundation publishing house.

Fearn-Banks, K., 1996, *Crisis Communication. A casebook Approach*, Routledge, Fifth Edition

Law 544/2001 on free access to public interest

Mihăilă V., 2019, *Communication management in crisis situations*, University Publishing House, Bucharest.

Regester, M., Judy Larkin, 2003, *Crisis and risk management*, Bucharest, Comunicare.ro Publishing House.

Wilcox, Dennis L.; Ault, Phillip H.; Agee, Warren K., 1992, *Public Relations: Strategies and Tactics*, third edition. New York: HarperCollins Publishers Inc.

SEKÜLERLEŞME HER YERDE: BERGER TEKRAR YANILDI

SECULARISM IN EVERYWHERE: BERGER WAS WRONG AGAIN

Dr. Sıddık AĞÇOBAN

Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-1644-8067>**Özet**

Sekülerleşme teorisyenleri sekülerleşmenin dünyanın her tarafına yayılacağını ve şimdiye kadar hiç görülmemiş şekilde dinin dışlanacağını tahmin ettiler. Fakat bu teori temelde yanlış varsayımlar üzerine kurulmuştu. Bunlar: Sekülerleşme tek biçimlidir, Avrupa merkezlidir ve evrenselidir. Oysa kanımızca bu varsayımların tamamı yanlıştır. Sekülerleşme belli bir zamanda ortaya çıkmış tek biçimli bir olgu değildir. Onun değişik türlerine her çağda ve her toplumda rastlamak mümkündür. Eski Yunan'da, ilkel Afrika dinlerinde, ortaçağ Avrupa'sında, uzak doğu dinlerinde vs. ortaya çıktığı bilinmektedir. Onun yekpare bir yapısı da yoktur. Bulunduğu zamana ve mekana göre değişen tezahür biçimleri vardır. Mesela din-devlet uyumsuzluğunun baş gösterdiği bir toplumda laikleşme olarak tezahür eder. İnanç öğretileri açıklayıcılığını yitirdiği zaman bir tür deizm olarak belirir. Posthumanizmin kışkırtıldığı bir ortamda transhümanizm olarak kendini gösterir. Bunun örneklerini çoğaltmak mümkündür. Ansiklopedik olarak bakıldığında bu kavramlar kendine özgü bağımsız kavramlardır. Fakat hepsinin özünde yatan temel mantık benzerdir: Tanrısal olandan açılan boşluğu insani olanla doldurmak.

Sekülerleşme pozitivizmin ve akılcılığın etkisi altına giren modern Avrupa toplumlarında din ve tanrıya karşı tasfiyeci bir aydınlanma biçimi olarak ortaya çıktı. Sekülerleşme teorisyenlerini yanıltan şey bu özgün ve bölgesel olan biçimin evrensel ve kaçınılmaz olduğunu düşünmeleriydi. Hatta bunlar sekülerleşme kavramını bile tarihin bu dönemiyle özdeşleştirdiler. Bunlardan biri olan Berger hata yaptığını itiraf edip fikirlerini değiştirdiğini ileri sürdü ve aslında bu gün dünyanın hiç olmadığı kadar dindar olduğunu savunmaya başladı. Fakat bizce Berger eskiden düştüğü hatanın aynısına tekrar düşmekteydi. Çünkü sekülerleşmenin özgün bir formunun evrensel olduğunu savunmak kadar onun düşüşünün evrensel olduğunu savunmak da hatalıdır. Bu makale şu fikri ileri sürer: Sekülerleşme her toplumda ve her zaman diliminde görülebilir. Mahiyetini o toplumdaki sosyal ve fikri koşullar belirler. Bir yerde düşüşe geçerken başka bir yerde yükselebilir. Onun tek bir biçimini merkeze alarak geliştirilen evrenselci teoriler hatalıdır. Berger bu hataya iki defa düşmüştür. Makalenin başlığı Berger'in "Secularism in Retreat" adlı yazısına gönderme yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sekülerleşme, Sekülerleşme Teorisi, Evrenselcilik, Berger, Sekülerizm Her Yerde.

Abstract

Secularization theorists predicted that secularization would spread throughout the world and the religion would be excluded in a way that had never been seen before. But this theory was basically based on false assumptions. These are: Secularization is; 1.uniform, 2.Eurocentric and 3.universal. However, in our opinion, all of these assumptions are wrong. Secularization is not a uniform phenomenon that emerged at a certain time. Its different types can be found in every age and in every society. It exists in Ancient Greece, primitive African religions, medieval Europe, Far East religions etc. It does not have a monolithic structure. There are forms of manifestation that vary according to the time and place. For example, in a society where religion-state conflict arises, it manifests as laicism. When the teachings of the faith lose their explanation, it appears as a kind of deism. It shows itself as transhumanism in an environment where posthumanism is provoked. It is possible to increase the examples of this. Encyclopedically, these are concepts in their own right, independent of each other. But the basic logic underlying them all is similar: To fill the void that opens from the divine with the humanitarian one.

Secularization emerged as a form of anti-religion enlightenment in modern European societies that came under the influence of positivism and rationality. What misled secularization theorists was that they thought this private and territorial form was universal and inevitable. They even identified the concept of secularization with this period of history. Berger, one of them, admitted that he had made a mistake and claimed that he changed his mind, and began to argue that in fact the world is more religious today than ever before. But in our opinion, he was falling again into the same mistake he fell into before. Because it is erroneous to argue that a private form of secularization (so, peculiar to Europe) is universal as well as that its decline is universal. This article proposes the following idea: Secularization can be seen in any society and at any time. Its nature is determined by the social and intellectual conditions in that society. It can go down in one place and rise in another. Universalist theories developed by focusing on a single form of it are mistaken. Berger made this mistake twice. The title of the article refers to Berger's article "Secularism in Retreat".

Keywords: Secularization, Secularization Theory, Universalism, Berger, Secularism in Everywhere

GİRİŞ

Sekülerleşme teorisi modern Avrupa toplumlarını referans alarak geliştirilmiş bir teoridir. Bu teorideki temel hata evrenselci ve evrimsel olmasıdır. Yani sekülerleşme teorisyenleri tespit edilen dinsel ve toplumsal süreçlerin modernleşen her toplumda görüleceğini hesapladılar. Teori yıllarca hatalı olduğu yönünde eleştiriler almıştır. Bu gün teorinin en azından klasik haliyle savunulmasının zor olduğuna dair yaygın bir kanaat oluşmuş durumdadır. Hatta birçok araştırmacı bunu imkânsız olarak görmektedir.

Berger bu teorinin savunucularından biridir. Ve bir gün aniden fikrini değiştirdi bu kez teorinin aksi yönde fikirleri savunmaya başladı. Nitekim o, ilk olarak modern dünyada tanrıya ait her şeyin yok olacağını savunan radikal sekülerizm teorisini savunurken daha sonra bunun

hatalı bir fikir olduğunu fark ettiğini belirtmiş ve bazı istisnalar dışında dünyanın her zamankinden daha dindar olduğunu yazmaya başlamıştır.¹

Bu çalışma Berger'in ikinci fikrinde de yanıldığını savunmaktadır. Çünkü o sekülerleşmeyi tıpkı eskiden olduğu gibi yine günümüz koşullarında tasavvur etmekte ve her ne kadar Avrupa dışından örnekler vermeye çalışsa da onu Avrupalı bağlamından tam olarak koparamamaktadır. Çalışma Berger'i sembolik olarak başlığa çekmiştir. Çalışmanın iddiaları onunla sınırlı değildir. Çalışma onun gibi sekülerleşmeyi belli bir zamana ve belli kavramsal sınırlar içine hapseden tüm yaklaşımları eleştirmektedir.

Buna göre sekülerleşme yekpare ve evrensel bir olgu değildir. Her ne kadar sekülerleşme teorisi bir düşünce biçimi olarak modern dönemde şekillenmiş ve sekülerleşme süreçleri doğrudan bu dönemle ilişkilendirilmiş olsa da aslında kavramın gönderme yaptığı süreçler bu dönemle sınırlı değildir. Sekülerleşmenin, -bir genelleme yapacak olursak- Eski Yunan'dan başlayarak nerdeyse her devir ve hemen her toplumda görülmesi mümkün gözükmektedir. Hemen her devirde ve her toplumda görülmekle birlikte mahiyeti -hangi dönem ve hangi toplumdaysa- o toplumun hakim şartları tarafından belirlenmektedir.

Eğer sekülerleşme belli bir dönem esas alınmak suretiyle bir kavrama dönüştürülür ve tanımlanır, sonra da bu tanımdan yola çıkarak bir yargı geliştirilirse bu yargının kapsayıcılığının kuşkulu olduğu baştan söylenebilir. Üstelik de bu yargı evrenselleştirilmek istendiğinde sürdürülemez bir iddia ortaya atılmış demektir. Bu gün aslında sekülerleşme teorisinin başına gelen durum bundan ibarettir. Çünkü onu savunanlar bu tür bir yargının evrenselliğini ispatlamaya çalışmaktaydılar.

Bu çalışmanın özgünlüğü şudur: Çalışma sekülerleşmenin hem her yerde olduğunu hem de buna karşın evrensel olmadığını savunmaktadır. Buradaki "her yer" ifadesi şimdiki zamanla birlikte geçmiş zamanları ve bilinen tüm toplulukları kapsamaktadır.

Çalışmada bu iddia birkaç örnek üzerinden kısaca ispatlanmaya çalışılmaktadır. Bu haliyle taslak mahiyetinde olduğundan konuyla ilgili detaylı bilgi sunma ve tüm soruları yanıtlama iddiası bulunmamaktadır.

1.SEKÜLERLEŞME

Burada sekülerleşme ve onun düşünsel veya ideolojik yapısına gönderme yapan sekülerizm kavramına detaylı şekilde değinmeyi gerekli görmüyorum. Ancak kavram hakkında kısaca bilgi vermek yazının bağlamı açısından önemlidir. Sekülerleşme Latince kökenli "sueculum" kelimesine dayanır ve "bu çağ" veya "şimdiki zaman" anlamına gelir.² Kavram Türkçe'de bazen 'dünyevileşme' anlamında kullanılmakta ve bununla "dindarlığın azalması, dünya zevklerine ve mal makam düşkünlüğüne" yönelme anlamı kastedilmektedir.³ Sekülerleşmenin temel karakteri "din-dindışı" dikotomisi tarafından belirlenir. Tanrısal alanın beşeri alandan ayrı olduğu fikrine dayanır.⁴

¹ Peter L. Berger, "Secularism in Retreat", *The National Interest* 46 (1996), 3.

² Syed Muhammad Naquib El-Attas, *İslam And Secularism* (Kuala Lumpur: International Institute of Islamic Thought And Civilisation (Istac), 1993), 16.

³ Celaleddin Çelik, "Sekülerleşmenin Kuramsal Sosyolojik Serüveni", *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* XXVIII/3 (2017), 210.

⁴ Bk. Mustafa Tekin, *Kutsal Sekülerizm* (İstanbul: Açılım Kitap, 2011), 42-45.

Sekülerleşme hakkında modern dönemde ileri sürülen ilk fikirler oldukça radikaldi. Bu fikirler aynı zamanda sekülerleşme teorisinin de temelini oluşturdu. Auguste Comte ile başlayan bu radikal fikirleri savunanlar, geleneksel toplumlardaki tanrı fikrinin yerini modern toplumlarda rasyonel düşüncenin alacağını ileri sürdüler.⁵ Bu fikirler Nietzsche, Marx, Freud, Durkheim, Weber başta olmak üzere aydınlanma döneminin tanınmış yazarlarının neredeyse tamamında görülür.⁶

Daha sonra gelen bazı araştırmacılar tanrı fikrinin azalmadığını buna bağlı olarak dinden uzaklaşmanın yani sekülerleşmenin kesinlikle mümkün olmadığını ileri sürdüler. Davis'in belirttiğine göre Parsons, Bellah, Mary Douglas, Luckmann gibi araştırmacılar bunlardandı. Daha önce bahsi geçen Berger ise her iki gruba da örnek teşkil etmektedir. O önce sekülerleşmenin radikal bir savunucusu iken daha sonra de-sekülerleşmenin (dindarlaşmanın) radikal bir savunucusuna dönüşmüştür.

Burada gözden kaçmaması gereken bir detay vardır. Hatta bu detay benim burada savunduğum fikirlerin de dayanaklarından biri mahiyetindedir. Tanrı fikrinin yerini rasyonel düşüncenin alacağı yönündeki radikal fikirlere dayanan sekülerleşme teorisi ne kadar radikalse onun olmadığını ileri sürenlerin fikri de o kadar radikaldir. Çünkü ikisi de kesin yargılar kullanmakta ve yargılarını da modern dönemde topladıkları verilere dayandırmaktadırlar. Her ikisinin de kullandığı yargılar birbirine benzediği için kullandıkları dil de birbirine benzemektedir.

Bazı araştırmacılar ise ihtiyatlı davranmaktadırlar. Bunlar dinin belli alanlarda gerilemesinin mümkün olduğunu hatta tamamen ortadan kalkabileceğini fakat sekülerleşmeyi “evrensel, kaçınılmaz ya da tersine çevrilemez bir süreç” olarak görmenin hatalı olduğunu savunmaktadırlar.⁷

Sekülerleşme teorisinin Türkiye’deki tanınmış araştırmacılarından Volkan Ertit, sekülerleşmenin aslında baştan beri dinsizleşme veya dinin yok olması anlamına gelmediğini ileri sürmektedir. Ona göre sekülerleşmeyi tamamen dinsizleşme olarak tanımlamak hatalıdır. O, sekülerleşmeyi dinin toplumu etkileme gücünün eskiye oranla zayıflaması olarak görür.⁸ Aslında bu fikrin Türkiye’de kabul edilmiş yaygın görüş olduğunu söyleyebiliriz. Dinin etki gücünün zayıflaması en belirgin şekilde kurumsal yapılar üzerinde görülür. Kuyucuoğlu’nun da belirttiği gibi sekülerleşme sürecinde dini inanç ve pratiklerle birlikte kurumlar da kamusal fonksiyonlarını kaybetmişlerdir.⁹

Sekülerleşme hakkındaki bu kısa bilgilendirmeden sonra bu bilgileri konumuzun bağlamına yerleştirme aşamasına geçebiliriz.

2.SEKÜLERLEŞMEYE ÜÇ FARKLI YAKLAŞIM

Buraya kadar anlatılanlardan anlaşıldığına göre sekülerleşme konusunu ele alan literatürde üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Biri teoriyi savunanlar, biri reddedenler, diğeri

⁵ Mehmet Özey, *Sekülerleşme ve Din* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2007), 43.

⁶ Peter L. Berger, “Sekülerleşme Yanlışlandı”, çev. M. Ali Kirman, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XLIX/1 (2008), 271-272.

⁷ Winston Davis, “Din Sosyolojisi: Kurucular ve Temel Yaklaşımlar”, çev. İhsan Çapçioğlu, *Din Sosyolojisi: Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*, ed. Bünyamin Solmaz - İhsan Çapçioğlu (Konya: Çizgi Kitabevi, 2009), 59.

⁸ Volkan Ertit, “Sekülerleşme Teorisi”, *Muhafazkar Düşünce Dergisi* 37 (2013), 213, 214.

⁹ İsa Kuyucuoğlu, *Din Sosyolojisinde Kuram ve Yöntem Sorunu* (Ankara: Eskiye Yayınları, 2012), 40.

ise “ihtiyatlı” davrananlardır. Ben bu çalışmada her üçünün de konuyu açıklamada yetersiz kaldıklarını düşünmekteyim. Bunun nedeni nerdeyse tamamının kavramsal tanımlar üzerinden hareket etmeleri ve sekülerleşme süreçlerini bu tanımlar üzerinden okumaya çalışmalarıdır. Bu da sekülerleşmenin belli dönemlere ve belli kalıplara hapsedildiği anlamına gelmektedir.

Bilhassa birinci ve ikinci yaklaşımda önce bir genelleme yapıldığı ardından bu genellemelerin istisnalarını saymaya girişildiği görülür. Hatta birinci teoride istisnalar o kadar fazla çıkmıştır ki artık teorinin çöktüğü yüksek sesle konuşulmaya başlanmıştır. Berger gibi bazıları teorinin çöktüğünü düşünüp karşı teorinin savunuculuğunu yapmaya başlamıştır. Üstelik her iki yaklaşımda da gerek açıkça gerekse örtülü şekilde evrenselcilik iddiası bulunduğundan savunulmaları daha da zorlaşmaktadır.

Burada üçüncü yaklaşımdaki esnekliği gözden kaçırmamak gerekir. Her ne kadar ben bu yaklaşımın da diğerlerine benzediğini söylesem de diğerlerinden ayrıldığı önemli bir nokta vardır. Bu gruptakiler tek referanslı yaklaşımların çıkmaza girdiğini görüp birden fazla referansın göz önünde tutulması gerektiğini savunmaktadırlar. Ertit’e göre tek referanslar betimleme yapmaya yarayabilir fakat doğru saptamalarda bulunmak için zaman ve mekan olarak iki referans noktasına ihtiyaç bulunmaktadır.¹⁰ Bu bakımdan üçüncü grupta yer alanların diğer ikisine göre daha doğru saptamalar yaptıkları açıktır. Ancak her ne kadar daha kapsayıcı bir yöntem takip etmiş olsalar da bunlar da tanımlar üzerinden hareket etmekte bu yüzden de tıpkı diğerleri gibi önce tanımlar ve genellemeler yapmakta sonra da bunların istisnalarını listelemek zorunda kalmaktadırlar.

Bu yüzden üçünün de sekülerleşme olgusunu açıklamada yeterli olduğu söylenemez. Ben her ne kadar üçüncüsünün ayrı bir yeri olduğunu kabul etsem de üçünün de hatalı olduğunu düşünmekteyim. Çünkü benim görüşüme göre üçü de sekülerleşme olgusuna bakarken projeksiyonu daraltmakta ve dolayısıyla da kapsayıcı bir açıklama getirememektedirler. Hepsinden önemlisi de üçünde de arka planda modern toplumun referanslarının kullanıldığına dair izler yakalamaktayım.

3.SEKÜLERLEŞME HER YERDE

Söz konusu yaklaşımlar sekülerleşmenin bilhassa eski toplumlardaki biçimlerini açıklamakta yetersizdirler. Hatta belli tanımları takip etmek zorunda olduklarından günümüz toplumlarındaki sekülerleşme biçimlerini bile tam olarak tespit edememektedirler. Ben sekülerleşmenin her yerde ve her toplumda üstelikte birden fazla çeşidiyle aynı anda bulunabileceğini ileri sürmekteyim. Bununla neyi kastettiğimi satırlar ilerledikçe açıklığa kavuşturmaktaayım.

“Sekülerleşme her yerde” fikrinin temelinde şu temel varsayım yatmaktadır: Tanrılar dünyayla ilgili her şeyi söylemiş olamazlar. Tarihsel süreçte toplumlar ne kadar dindarlaşmış olursa olsun, bunların en dindar tiplerinde bile tanrının her türlü detay hakkında bilgi vermiş olması imkânsızdır. En ince detayına kadar tamamen tanrının veya tanrıların sözüyle inşa edilmiş bir dünya var mıdır? Bildiğimiz kadar yoktur. En dindar toplumlarda bile tanrının söz söylemediği alanlar vardır. İşte bu alanları aslında insanlar kendisi doldururlar. Tanrının boş

¹⁰ Volkan Ertit, “Direnen Teori: Sekülerleşme”, *Sekülerleşme Tartışmaları*, ed. M. Ali Kirman - Volkan Ertit (Ankara: Kadim Yayınları, 2019), 241.

bıraktığı her alan insanın konuşma hakkına sahip olduğu alan demektir. İnsanın tanrının konuşmadığı alanlarla ilgili her konuşması bir bakıma sekülerleşmenin meydana geldiğini göstermektedir. Sanırım Dellaloğlu bu yüzden dinin seküler bir boyutu her zaman içinde taşıdığını düşünmektedir.¹¹

Öyleyse sekülerleşmenin modern topluma özgü olmadığını tekrar söyleyebiliriz. O her toplumda görülen bir olgudur. Bir toplumda sekülerleşme o toplumun hakim karakterlerinden biri veya bir kaç üzerinden ortaya çıkmaktadır. Bu da her toplum için sekülerleşmenin var olduğu fakat mahiyetinin kendine özgü olduğu anlamına gelmektedir. Bu durumda önceden hazırlanmış bir kavramın projeksiyonuyla onun tespit edilmesi zordur. Tanım sayısını artırmak elbette daha doğru saptamalarda bulunmaya yarar ancak o da yeterli değildir. Bunu birkaç örnek üzerinden detaylandıralım.

Mesela Antik Yunan'da topluma hakim parametrelerden biri mitolojik varlıklara dayalı dinsel inanışlardı. Dolayısıyla da orada sekülerizm anlayışını bu parametre üzerinden kendini göstermiştir. Bonnard'ın belirttiğine göre Prometheus, insanların dostu olan bir tanrıydı. İnsanlara akıl gücü olan fakat bunu kullanmayı bilmediği için zayıf düşmüş varlıklardı. Bu yüzden de göklerin tanrısı Zeus tarafından ezilirlerdi. Prometheus insanları destekleyerek Zeus'a karşı kışkırttı. Ateşi tanrılardan çalarak insanlara verdi. Dahası insanları tanrıların zorbalığından kurtaracak bir güç olan akıllı ve tekniği kullanmayı öğretti.¹² Bu da göstermektedir ki sekülerleşme en azından fikri planda Antik Yunan'da vardır. Üstelik de bu modern dönemde Avrupa'da şekillenen sekülerizm anlayışına çok benzemektedir. Ancak yine de ikisinin birbiriyle aynı olduğu savunulamaz. Birinin karakterini modern akıl belirlerken diğerkini mitolojik öğretiler belirlemektedir. Antik Yunan'da bu fikrin toplum pratiklerine ne ölçüde yansıdığı başka çalışmalarla ortaya konabilir.

Bir başka örnek bazı Batı Afrika kabilelerinin inançlarıdır. Afrika kabile dinlerinde de sekülerizm görülür fakat onların karakterini belirleyen unsurların kabilenin yaşam koşulları olduğu anlaşılmaktadır. Mesela Fank halkının inanışına göre "Nzame (tanrı) yukarıda, insan aşağıdadır, tanrı tanrıdır, insan da insan, herkes kendi yerinde herkes kendi evindedir."¹³ Bu inanış bir çeşit deizmi andırırsa da bunu, tanrıyla insan arasındaki sınır ayrımlarına gönderme yaptığı için sekülerizmin Batı Afrika topluluğuna uğramış bir çeşidi olarak yorumlamak mümkündür.

Diğer örnek Reform dönemidir. Bu döneme gelindiğinde toplumsal hayatın tüm alanlarına nüfuz etmiş bir Papalık rejimi görülür. Ve Luther'in devrimsel görüşleri bir çeşit sekülerleşme biçimi olarak ortaya çıkar. Luther Papa'nın krallara ait yetkileri kralların da papalara ait yetkileri kullanamayacağını ilan etmişti.¹⁴ O dönem bu fikir belirgin bir şekilde ve ileri seviyede sekülerleşme ilanı sayılırdı.

Modern dönemde rasyonel aklın hakimiyeti her alana sirayet etmiş olduğu görülür. Sekülerleşme fikri de buna bağlı olarak akli olanın dini olanı belirleyeceği hatta yok edeceği

¹¹ Besim F. Dellaloğlu, "'Laik' ve 'Seküler'in Politik Teolojisi", *Sekülerleşme Tartışmaları*, ed. M. Ali Kirman - Volkan Ertit (Ankara: Kadim Yayınları, 2019), 44.

¹² Andre Bonnard, *İnsan ve Tragedya*, çev. Yaşar Atan (İstanbul: Evrensel Basım Yayım, 2004), 164-165.

¹³ Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan (İstanbul: Kambalçı Yayınevi, 2003), 70.

¹⁴ Ali Erbaş, *Hristiyanlıkta Reform ve Protestanlık Tarihi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015), 41-57.

yönündeki iddialar üzerinden kendini göstermişti. Yukarıda bahsi geçen ve sekülerleşme teorisi hakkındaki fikirler aslında modern döneme has sekülerleşme beklentilerini anlatmaktadır. Modern dönemde aklın kısıktırılmış taleplerinin sekülerleşme teorisyenlerinin yargılarını etkilediği açıktır.

Postmodern olanda ise insan ve tanrının iç içe girdiği bir durum vardır. Bu yüzden postmodern paradigmanda bir şeyin tanrıya ait olduğunu söylerken bile insani referanslar kullanılır. Din ve inanca dair her şey¹⁵ bir meta haline gelir ve eşitlenir. Postmodern dünya görüşünün, tanrı biçimli bir özelliğe¹⁶ sahip olduğunu ileri sürmenin nedeni bence budur. Yani Postmodernizm de aslında modernizm gibi tanrı merkezli değil insan merkezli bir düşüncedir. Fakat postmodernistler tanrıyı insandan radikal şekilde ayıramadıklarından onların sekülerlik anlayışı insan üzerine taşınmış bir tanrılık imajını okşamak şeklinde tezahür eder. Postmodern sonrası çağda transhümanizmin yükseldiği fikir hareketlerinde bile¹⁷ kendini transhümanizme uyarlayarak varlığını sürdürür.

Burada vermek istediğim örneklerden biri de “gözetim toplumu”dur. Bu örnek yukarıda bahsi geçen üç yaklaşım türünün bu olgudaki detayları gözden kaçırdıklarının en belirgin örneği niteliğindedir. Çünkü belli bir toplumda sekülerleşme süreçlerinin gözlemlenebileceği birden fazla parametre vardır. Bir toplumda bu parametrelerden birinde gözetim ilerlerken diğerinde gerileyebilir. Bu detay gözden kaçırıldığı takdirde bir toplum için sekülerleşme var veya yok şeklinde tek yönlü bir karar verilmiş olur. Hâlbuki mesela gündelik yaşam pratiklerinde dindarlaşan bir toplumda gözetimin aşkınılığına dayalı inanç zayıflayıp onun yerini beşeri gözetimin yükselişi alabilir.

Günümüz toplumlarının en belirgin özelliklerinden biri de gözetim toplumu olmalarıdır. Gözetim toplumu, insanların özel veya kamusal her türlü bilgilerinin ayrıntılı şekilde toplanması, saklanması ve işlenmesini ifade eden bir kavramdır.¹⁸ Burada takip ettiğimiz fikri izleğe göre sekülerleşme olgusunun gözetim toplumunda bir tür gözetim mekanizması olarak ortaya çıkması ve bunun ilahi gözetimin beşeri bir alternatifi gibi davranması beklenir. Gerçekten de tüm referansları ve uygulama biçimleriyle birlikte ‘Büyük Birader’in dizginlenemez hırsı sayesinde beşeri gözetim olgusu ilahi gözetimin bir minyatürü şeklinde tezahür etmektedir. Hatta onun daha gelişmiş bir alternatifi olduğuna dair transhümanistik mesajları bazen sıradan insanlar tarafından da fark edilir niteliktedir. Bundan dolayı beşeri gözetim bazen “tanrısal bir her şeyi görmenin seküler paradisi”¹⁹ olarak nitelenmektedir.

Tanrısal (ilahi) gözetim, “amellerin sürekli kaydedilmesi” inanışına dayanır. Beşeri gözetimde de buna benzer bir isteğin olduğu açıktır. Günümüz toplumlarında ilahi gözetim inanışının yaptırım gücünün “beşeri gözetim” olgusu karşısında zayıfladığı gözlenmektedir. “Gözetilen tanrı” inanışının yerini, her geçen gün biraz daha fazla “gözetilen insan” inanışı

¹⁵ Bk. Erkan Perşembe, “Modernlik Gerçeğinden Postmodernlik Söylemine Din Sorunu”, *EKEV Akademi Dergisi* VI/13 (2002), 14-16.

¹⁶ David Ray Griffin, “Postmodern Dünyada Tanrı”, çev. Mevlüt Albayrak, *Arayışlar -İnsan Bilimleri Araştırmaları-* 1/1 (Ocak 1999), 248.

¹⁷ Bk. Ahmet Dağ, “Hümanizmin Radikalleşmesi Olarak Transhümanizm”, *Felsefi Düşün - Akademik Felsefe Dergisi* 0/9 (2017), 52-54.

¹⁸ Uğur Dolgun, *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2008), 148.

¹⁹ Uğur Dolgun, *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu*, 224.

almaktadır. Yazıcı melekler (Kıramen Katibin) inanınşının yerine de dijital belleklerin yerleşmeye başladığı görülebilmektedir.²⁰ Bundan kasıt bu iki olgunun ontolojik olarak yer değiştirdiği değil bunlara yönelik toplumsal tutumun değiştiiğidir.

Aynı durumun edebi ve politik bir eleştiri türü olan “korku ütopyaları” yazının da ele alındığı görülür. Daha çok Batı düşünncesinde görülen bu yazında gözetim olgusunun bir tür Distopya’ya dönüştürdüğü toplum teması işlenir. Bu toplumlarda dini değerler yok edilmiş onun yerine “devletin mutlak egemenliği” fikri getirilmiştir. Yönetici konumdaki “büyük biraderler” tanrının yerini almış ve onun yetkilerini kullanmaya başlamıştır. Bu toplumlarda adeta din ve tanrının yerine “büyük biraderler” geçmiştir.²¹ Öyleyse gerçekten de günümüz toplumlarında gözetim olgusu söz konusu olduğunda katı bir sekülerleşme süreci yaşandığı ileri sürülebilir. Çünkü söz konusu süreçle sekülerleşme kavramının gönderme yaptığı süreçler birbiriyle örtüşmektedir. Bu, tanrısal olanın zayıflamasına karşın insani olanın güçlendiği toplumsal süreçlerdir.

SONUÇ

Sekülerleşme teorisinin yazarların en büyük hatası sanırım teoriyi Avrupa tarzı modernleşmeyle özdeşleştirmiş olmalarıydı. Böylece hem evrensel hem de evrimci bir sekülerleşme teorisi ileri sürdüler. Yani her yerde aynı olan ve sürekli ilerleyen bir sekülerleşme...

Oysa sekülerleşme yekpare ve tek boyutlu bir olgu değildir, üstelik her ne kadar onun teorisi modern dönemle irtibatlı olarak yazılmış olsa da modern döneme özgü de değildir. Sekülerleşme fikir veya süreç olarak her devirde ve her toplumda görülebilir. Toplumun hakim parametresi neyse sekülerleşmenin mahiyeti de o parametre üzerinden ortaya çıkar. Bazen bir toplumda birden fazla parametre bulunur, o zaman da her bir parametre için ayrı ayrı sekülerleşme biçimleri tanımlamak gerekir. Buna bağlı olarak bir toplumda karakteri birbirinden farklı birden fazla sekülerleşme biçimi görülebilir. Mesela günümüzde bir toplumda gözetim olgusu için ayrı siyaset olgusu için ayrı bir sekülerleşme biçimi tanımlanabilir. Bunların davranışları da birbirinden farklı olabilir.

Bu çalışma bu temel bilgilerden yola çıkmakta ve şu sonuçlara varmaktadır:

Sekülerleşme modern topluma özgü bir olgu değildir. Onun teorisi modern dönemde yazılmış olabilir fakat o modern dönemde icat edilmemiştir. Yazılan teori de yukarıdaki gerekçelerden dolayı yanlıştır.

Sekülerleşmenin her zaman ve mekanda izlerini bulmak mümkündür. Sekülerleşme her yeredir. Çünkü tanrılar veya dinler insanların hayatlarına dair tüm detayları boşluk bırakmadan belirlemiş yani her konuda söz söylemiş olamazlar. Boşlukları insanlar kendileri doldurur. Bu, sekülerleşmenin başladığı mikro süreçlerdir. Bu süreçleri her yerde ve her zaman yakalamak mümkündür.

²⁰ Sıddık Ağçoban, “Postmodern Toplumda Ahlâkın Yeniden İnşası: Bir ‘Panoptikon’ Çözümlemesi”, *Geçmişten Geleceğe Ahlâk (Sempozyum)*, (2015), 587-588.

²¹ Yakup Akyüz, “Korku Ütopyalarında Din Algısı”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2014), 79.

Sekülerleşme var mı yok mu, ileri mi gidiyor geriye mi gidiyor? Şeklindeki tartışmalar hatalıdır. Çünkü hiçbir zaman bu sorular için genel geçer bir cevap üretilemez. Ancak belli bir toplumda belli bir zaman ve belli bir parametre için geçici cevaplar üretilebilir.

Sekülerleşmenin her yerde olduğunu ileri sürmek onun evrensel olduğunu savunmakla aynı değildir. Yemek örneğinde olduğu gibi, yemeğin her yerde var olduğunu biliriz ancak onun tek bir çeşidinin evrensel olduğu savunulamaz.

KAYNAKÇA

Ağçoban, Sıddık. “Postmodern Toplumda Ahlâkın Yeniden İnşası: Bir ‘Panoptikon’ Çözümlemesi”. *Geçmişten Geleceğe Ahlâk (Sempozyum)*, 581-600.

Akyüz, Yakup. “Korku Ütopyalarında Din Algısı”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2014), 71-94.

Berger, Peter L. “Secularism in Retreat”. *The National Interest* 46 (1996), 3-12.

Berger, Peter L. “Sekülerleşme Yanlışlandı”. çev. M. Ali Kirman. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XLIX/1 (2008), 271-282.

Bonnard, Andre. *İnsan ve Tragedya*. çev. Yaşar Atan. İstanbul: Evrensel Basım Yayım, 2004.

Çelik, Celaleddin. “Sekülerleşmenin Kuramsal Sosyolojik Serüveni”. *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* XXVIII/3 (2017), 209-223.

Dağ, Ahmet. “Hümanizmin Radikalleşmesi Olarak Transhümanizm”. *Felsefi Düşün - Akademik Felsefe Dergisi* 0/9 (2017), 46-68.

Davis, Winston. “Din Sosyolojisi: Kurucular ve Temel Yaklaşımlar”. çev. İhsan Çapçioğlu. *Din Sosyolojisi: Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*. ed. Bünyamin Solmaz - İhsan Çapçioğlu. 51-72. Konya: Çizgi Kitabevi, 2. Baskı., 2009.

Dellaloğlu, Besim F. “‘Laik’ ve ‘Seküler’in Politik Teolojisi”. *Sekülerleşme Tartışmaları*. ed. M. Ali Kirman - Volkan Ertit. 31-47. Ankara: Kadim Yayınları, 1. Baskı., 2019.

Dolgun, Uğur. *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2008.

El-Attas, Syed Muhammad Naquib. *İslam And Secularism*. Kuala Lumpur: International Institute of Islamic Thought And Civilisation (Istac), 1993.

Eliade, Mircea. *Dinler Tarihine Giriş*. çev. Lale Arslan. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2003.

Erbaş, Ali. *Hristiyanlıkta Reform ve Protestanlık Tarihi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.

Ertit, Volkan. “Direnen Teori: Sekülerleşme”. *Sekülerleşme Tartışmaları*. ed. M. Ali Kirman - Volkan Ertit. 239-266. Ankara: Kadim Yayınları, 1. Baskı., 2019.

Ertit, Volkan. “Sekülerleşme Teorisi”. *Muhafazkar Düşünce Dergisi* 37 (2013), 207-229.

Griffin, David Ray. “Postmodern Dünyada Tanrı”. çev. Mevlüt Albayrak. *Arayışlar - İnsan Bilimleri Araştırmaları- 1/1* (Ocak 1999), 231-250.

Kuyucuoğlu, İsa. *Din Sosyolojisinde Kuram ve Yöntem Sorunu*. Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2012.

Özay, Mehmet. *Sekülerleşme ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2007.

Perşembe, Erkan. “Modernlik Gerçeğinden Postmodernlik Söylemine Din Sorunu”.
EKEV Akademi Dergisi VI/13 (2002), 1-16.

Tekin, Mustafa. *Kutsal Sekülerizm*. İstanbul: Açılım Kitap, 2011.

ÇEVRESEL ADALET VE SOSYAL ÇALIŞMA

ENVIRONMENTAL JUSTICE AND SOCIAL WORK

Assoc. Prof. Seda TOPGUL

Akdeniz University,

Department of Social Work

Antalya/TURKEY

ORCID: 0000-0003-1649-1732

Okan BEYTAS

Akdeniz University,

Department of Social Work

Antalya/TURKEY

ORCID: 0000-0001-9996-2370

Özet

21. yüzyıl Dünya'sının en başat sorunlarından bir tanesini iklim değişikliği ve çevresel bozulmalar oluşturmaktadır. Sanayileşme süreci ile birlikte temelleri atılan kapitalist sistemin ve küreselleşmenin negatif bir çıktısı olarak tüm Dünya'da ekolojik sorunlar görülmeye başlanmıştır. Gezegenimiz ve insan yaşamı üzerindeki olumsuz etkileri her geçen gün daha görünür bir hal almaya başlayan bu sorunların doğrudan veya dolaylı olarak etkilediği insan sayısı giderek artış göstermektedir. Söz konusu ekolojik sorunlar, çevre/iklim mültecileri olarak adlandırılan, sayıları ise günümüzde milyonları aşan insan gruplarının oluşmasına ve bu grupların en temelde yaşamlarını sürdürbilme güdüsüyle -temiz su, güvenilir gıdaya erişim gibi- buldukları toprakları geçici veya kalıcı olarak terk etmek zorunda kalmalarına neden olmaktadır.

İnsan hakları ve sosyal adalet ilkeleri üzerine temellenen, sosyal sorunları çözüme kavuşturarak insan ve toplum refahına katkı sunmayı amaçlayan sosyal çalışma mesleği adına çevresel problemlerin çözülmesi için çaba sarf etmek, iklim mültecilerine yönelik hak temelli, koruyucu ve önleyici çalışmalar gerçekleştirmek ve söz konusu alanlarda süratle geliştirilmesi gereken politikalar üzerinde söz sahibi olmak bugün itibarıyla bir zorunluluk halini almıştır.

Bu çalışmada, gezegenimizin günümüzde karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biri olarak gösterilen ve sosyal çalışma mesleğinin de mesleki gündem maddeleri içerisinde en üst sıralarda yer almaya başlayan iklim değişikliği ve iklim mültecileri sorunu sosyal çalışma bakış açısıyla ele alınacaktır. Bu bağlamda, ekolojik krizlerin insan ve toplum yaşamı üstünde oluşturduğu negatif etkiler ile derinleştirdiği yapısal sorunların en aza indirgenmesi, çevre mültecilerinin haklarının korunması ve çevresel adaletin sağlanması hususlarında sosyal çalışma mesleği üzerine düşen rol ve sorumluluklardan bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, çevresel adalet, sosyal çalışma

Abstract

Climate change and environmental degradation constitute one of the most prominent problems of the World in the 21st century. Ecological problems have started to be seen all

over the World as a negative output of the capitalist system and globalization. The number of people who are directly or indirectly affected by ecological problems, whose negative effects on human life are becoming more visible with each passing day, is gradually increasing. These ecological problems led to the formation of human groups that called climate/environmental refugee, whose number is more than millions today, and these groups have to leave their land temporarily or permanently in order to survive for reasons such as clean water and access to safe food.

Striving to solve environmental problems on behalf of the social work profession, which is based on human rights and social justice principles and aims to contribute to human and society welfare by solving social problems, to carry out right-based, protective and preventive studies for climate refugees and to develop policies that need to be done quickly in these areas has become a necessity as of today.

In this study, the issues of climate change and climate refugees, which are indicated as one of the most important problems facing our planet today and which are among the top occupational agenda items of the social work profession, will be addressed from social work perspective. In this context, the roles and responsibilities of the social work profession in minimizing the negative effects of ecological crises on human and social life, protecting the rights of the environmental refugees and ensuring climate justice will be mentioned.

Key Words: Environment, environmental justice, social work

1. GİRİŞ

Sosyal çalışma, birey, aile, grup ve toplulukların güçlendirilmesine ve özgürleştirilmesine katkı sağlamayı bir misyon olarak benimseyen uygulama temelli bir meslek ve disiplindir. Bireysel ve toplumsal refaha sunulmak istenen katkı insan hakları, sosyal adalet, farklılıklara saygı ve kolektif sorumluluk gibi ilkeler üzerine oturtulmuştur (IFSW, 2014). Sosyal çalışma mesleğinde bireylerin ve grupların yaşadığı sorunlar mevcut sorunların geniş bir bağlam içerisinde ele alınması anlamına gelen ‘çevresi içinde birey’ bakış açısıyla ele alınmaktadır (Gitterman & Germain, 1980). Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu (IFSW, 2004), sosyal çalışma mesleğinin insan davranışı ve sosyal sistem teorilerden yararlanarak, insanların çevreleri ile etkileşime girdikleri noktalara müdahale ettiğini ifade etmiş, insan davranışının ve sosyal sorunların bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekliliğine işaret etmiştir.

İnsan davranışı ve sosyal sorunların biyolojik, fiziksel, kültürel, sosyal, ekonomik, politik ve tinsel bir çerçevede bütüncül bir biçimde değerlendirmesine vurgu yapan ‘çevresi içinde birey’ yaklaşımı, uygulama pratiğine ise daha çok bireyin sosyal ve kültürel çevre ile olan ilişkileri bağlamında, sınırlı bir biçimde yansımıştır. Bu nedenle, insan tarafından inşa edilen fiziki çevre ile biyolojik dünyanın bireysel ve sosyal sorunlar üzerinde ne kadar etkili olabileceği gerçeği uzun yıllar boyunca göz ardı edilmiştir. Bu göz ardı ediş, çevresel bozulma ve sorunların yaşam pratiğinde somut bir biçimde görülmeye başlanmasıyla birlikte yerini çevreye ve çevresel sorunlara karşı artan duyarlılık ve bilince bırakmıştır. Bu duruma paralel olarak gelişen çevre hareketleri ise çevre-sosyal çalışma ilişkisine yeni bir boyut kazandırmıştır. Fiziki çevre – insan etkileşimi çok yönlü ve birbirine bağımlıdır. Bu ilişkinin daha net anlaşılması, çevreyi sosyal çalışma değerlendirme ve müdahalelerinin odak noktalarından biri haline getirmiştir. Bugün bilinmektedir ki, insan veya toplulukların yaşam

alanları ile doğanın kendisi bireysel ve kolektif iyilik hali ve refahı üstünde son derece etkili olabilmektedir. İlgili çalışmanın gündemi açısından da bu bakış açısı önem arz etmektedir. İklim krizleri ve iklim adaletsizlikleri bir grup insanın yaşam alanlarını yıkıma uğratmakta; bu sorunun öznesi haline gelen insanları ise zorunlu göçe sürüklemektedir.

Sanayileşme ve kentleşme süreçleri gezegenimizin doğal akışının çok üstünde bir şekilde ısınmasına sebep olmuştur. Küresel ısınma olarak ifade edilen, gezegenimizin normal seyirinin çok üstünde ısınması sorunu, iklim değişikliğine ve iklim değişimi kaynaklı ekolojik krizlere yol açmıştır. Bu durum özellikle yoksul ve(ya) gelişmekte olan ülkeleri etkilemiş ve bu ülkelerde güvenli gıda ve temiz suya erişim gibi yaşam hakkı ile doğrudan bağlantılı sorun alanlarını ortaya çıkarmış, akabinde ise iklim değişikliği kaynaklı sorunlardan doğrudan etkilenen, gıda ve suya erişmekte sıkıntı yaşayan, hava ve su kaynaklı hastalıklar ile can kayıplarını deneyimleyen, doğal yaşam alanları ve üretim kaynakları zarar gören insan grupları meydana çıkmıştır. Çevre/iklim mülteci olarak adlandırılan bu grup, temel yaşam gereksinimlerini karşılama ve hayatlarını sürdürebilme motivasyonu ile daha güvenli olarak gördükleri ülkelere sığınma arayışı içerisine girmiştir. İnsan hakları ve sosyal adalet ilkeleri üzerine temellenen, sosyal sorunları çözüme kavuşturarak insan ve toplum refahına katkı sunmayı amaçlayan sosyal çalışma mesleği iklim değişikliği kaynaklı tüm bu olumsuz süreçlerden doğal olarak etkilenmiştir. Bu bağlamda çevreci/yeşil sosyal çalışma yeni bir uygulama alanı olarak sosyal çalışma mesleği içinde yer almaya başlamıştır. Bu çalışma kapsamında da 21.yüzyıl sosyal çalışma ajandasındaki en önemli gündem maddelerinden biri olan iklim değişikliği sorunu sosyal çalışma bakış açısıyla ele alınacak olup, sosyal çalışmanın ekolojik krizlerin ve iklim mültecilerinin sorunlarının hafifletilmesindeki mevcut konumu irdelenecektir. Ayrıca, çevresel adalet ile sosyal çalışma mesleği arasındaki yakın ilişkiye bir parantez açılarak çevresel adaletsizliklerin giderilmesinde sosyal çalışmacıların rollerine değinilerek ilgili çalışma sonlandırılacaktır.

2. İklim değişikliği ve iklim adaletsizliği

İklim değişikliğini insan faaliyetleri sonucu dünyanın aşırı ısınması ve bu ısı artışının da iklim olaylarının döngüsünü, görülme sıklığını ve şiddetini değiştirmesi olarak tanımlamak mümkündür. İklim değişikliğinin ilgili çalışmaya konu olmasının gerekçesi, çevresel adaletsizlikleri perçinlemesi, iklim kaynaklı nedenlerle göç etmeye mecbur bir mülteci popülasyonunu oluşturması ve gelecekte insanlığı bekleyen en önemli tehlikelerden biri olarak karşımıza çıkması olmuştur.

İklim değişikliği, Dünya ajandasında 21.yüzyılın en önemli sağlık tehdidi olarak görülmektedir (U.S. Global Change Research Program, 2016). Küresel ısınma ve iklim değişikliği sorunlarının insan kaynaklı olarak ortaya çıktığı bilinmektedir. 2020 yılında yapılan bir çalışmaya göre bilim insanları, iklim değişikliği sorunun arka planında insan faaliyetlerinin yer aldığını düşünmektedir. Söz konusu çalışmada, iklim değişikliğinin ortaya çıkmasında insan payı %97 olarak gösterilmiştir (National Academy of Sciences, 2020). Buradan çıkarılacak sonuç açıktır. İklim değişikliği kaynaklı olarak yaşanan bütün problemlerin arkasında yine insanın kendisi bulunmaktadır.

Ekonomik ve toplumsal yapıda büyük değişimler meydana getiren endüstrileşme süreci ekolojik düzlemde kötüye gidişatın başlangıç noktası olmuştur. Kentleşme ve aşırı nüfus artışı gibi faktörlerle birlikte bu kötü gidişat hızlanmıştır. Bahsi edilen durumun arkasındaki

temel motivasyonun, ekonomik düzlemde devletler arası kıyasıya rekabet ve kaynak ile refah pastasından en çok payı kapma yarışı olduğunu söylemek mümkündür. İktisadi büyüme ve salt kalkınma hırslarının yegâne amaç olduğu bu yaşam tasarımında doğa ve doğal yaşam tamamıyla insan refahına hizmet etmesi gereken araçlar olarak algılanmış (Boynudelik, 2011'dan akt. Güzel & Buz, 2019), doğa üzerinde tahakküm kurulmaya çalışılmış, kurulacak tahakkümünün ne gibi zararlı sonuçlara yol açabileceği ise hesaba katılmamıştır. Nihayetinde küresel ısınma, iklim değişikliği ve çevre felaketlerini yaşamlarımıza taşıyan bu sürecin içinde barındırdığı bütün olumsuzluklar, coğrafi konumları nedeniyle doğrudan gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşayan insanları hedef almıştır. Burada bilinçli bir hedef almadan söz edilmemektedir. Ekolojik sorunların kaynağı olan gelişmiş ülkelerin iklim değişikliği kaynaklı sorunlardan en çok korunabilecekleri sınırlar üzerinde yer almaları, geriye kalan ülkelerin ise gelişmiş ülkeler kadar şanslı ol(a)mamalarına vurgu yapılmaktadır (Demirbilek, 2016).

İklim değişikliği kaynaklı krizlerin insan yaşamı ve gezegenimiz adına bir bedel/maliyetinin olması elbette beklenen bir durumdur. Dünya genelinde üretim faaliyetlerine bağlı olarak yaratılan artı değer ve insan faaliyetlerinin sonucunda ortaya çıkan bu ekolojik maliyeti kimin üstlenmesi gerektiği sorusunun yanıtı hala çok tartışmalı iken (Kılıç & Tok, 2014), gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşayan kişiler şimdiden bu bedeli ödemek zorunda kalmışlardır. Burada ironiyi oluşturan kısım, iklim değişikliği kaynaklı ekolojik krizlere neden olan arka planda herhangi bir pay sahibi olmayan ve(ya) en az sorumluluğu bulunan ülkelerin bugün mevcut sorunların olumsuz etkilerinden en çok etkilenen ülkeler olarak karşımıza çıkmasıdır. Bu ülkeler, doğadaki dengeyi alt üst eden üretim faaliyetleri sonucu ortaya çıkan zenginlik ve refah pastasından herhangi bir pay almamalarına karşın, söz konusu üretim süreçlerinin negatif çıktılarının kapılarını çaldığı ilk ülkeler olmuşlardır. İklim adaletsizliği olarak ifade edilen durum tam olarak budur.

Kaynakların, zenginliğin ve refahın halihazırda adil bir biçimde dağılmadığı Dünya'da gelişmiş ülkelerinin yıllardır izledikleri ekonomik, toplumsal ve siyasal politikaların bir sonucu olan ekolojik krizlerin olumsuz sonuçlarıyla başa çıkmak 3. Dünya ülkeleri olarak da ifade edilen yoksul ve gelişmekte olan ülkelerde yaşayan insanların sorumluluğuna bırakılmıştır (Artan T., Uzun K., 2017). Doğal kaynakların azlığı ve(ya) bu kaynakları değere dönüştürecek teknolojinin bulunmaması, yetersiz altyapı hizmetleri, gelişmemiş insan kaynağı ve ekonomik kapitalin yokluğu gibi faktörler halihazırda yoksulluğun pençesinde olan ve insani dram manzaralarına sahne olan bu ülkelerin insan kaynaklı ekolojik bozulmalara karşı koyabilme seçeneğini ise tamamen ortadan kaldırmıştır (Dominelli, 2018).

3. Çevresel adalet

Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Kurumu'na göre çevresel adalet; çevre kanunlarının, yönetmeliklerinin ve politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasına ilişkin olarak ırk, renk, ulusal köken veya gelirden bağımsız olarak herkesin adil ve anlamlı bir şekilde katılımıdır. Bu tanım içerisinde yer alan 'adil katılım' ilkesi, hiçbir grup insanın endüstriyel, çevresel ve ticari faaliyetler ya da politikalar sonucu ortaya çıkan çevresel sorunlardan orantısız bir biçimde etkilenmemesi gerektiğine vurgu yapmaktadır (EPA, 2018). Çevresel sorunları ortaya çıkaran yapısal eşitsizliklere değinmemesi sebebiyle eleştiri çeken bu tanım (Dominelli, 2018) hiçbir grubun çevre krizlerinin negatif etkilerine orantısız bir biçimde

maruz kalmamasına dikkat çekmesi açısından önemli bulunmaktadır. İklim değişikliği kaynaklı çevre sorunlarının yükü bu sorunun gelişiminde en az pay sahibi gruplar üzerine bırakılmamalıdır. Bunun içinse, iklim adaletsizlikleri ile mücadele edilmesi gerekmektedir.

Sosyal adaletsizlikler; çevre felaketleri ve iklim krizlerini gündemimize taşıyan, sonuçları itibariyle söz konusu sorunların olumsuz etkilerini deneyimleyen insanlar için yeni eşitsizlikleri de beraberinde getiren bir olgudur. İklim ya da çevre adaletsizlikleri mevcut sosyal adaletsizlikleri pekiştirmektedir. Bu bağlamda, iklim/çevre adaletsizliği ile sosyal adaletsizlik arasında güçlü bir bağlantının bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla, iklim/çevre adaletini göz önünde bulundurmadan sosyal adalet hedefine ulaşmak mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle, sosyal adalet ilkesinin kapsamı içerisine çevresel adaletin eklenmesi elzemdir. Sosyal çalışmanın yolunu çevre odaklı uygulamalar ile kesiştiren de iklim/çevre adaletini sağlamaktır. Sosyal çalışmanın nihai hedefi olan sosyal adaletin tam karşısında konumlanan iklim/çevre adaletsizliklerinin çözüme kavuşturulması önem arz etmektedir. Bu nedenle, sosyal adaleti egemen kılmak için çaba sarf eden, kaynakların ve refahın tüm topluma adil yansımaları idealini taşıyan sosyal çalışma, çevre odaklı uygulamalarını çevresel adalet ilkesi temeline oturtmuştur (Yanardağ, 2019).

Yıllar boyunca sosyal adalet hedefine yalnızca kaynakların ve gelirin yeniden dağıtılması yoluyla ulaşılabileceği düşünülmüştür. Ancak, bugün içinde yaşadığımız Dünya gerçekliğinde yapısal sorunların ve eşitsizliklerin katlanarak artmasından ötürü, bu varsayımın fayda sağlamadığı anlaşılmıştır. Sosyal çalışmacılar da yalnızca kaynakların yeniden dağılımına odaklanan ve böylelikle sosyal adalet hedefine ulaşılabileceğini savunan bu görüşün yetersiz olduğunu ve bu durumun sosyal adaleti yeniden tanımlamayı zorunlu kıldığını ifade etmişlerdir. Kendisi de bir sosyal çalışmacı olan Fred Besthorn (2011), sosyal çalışmacıların zamanlarını yalnızca insanı merkeze alan bir bakış açısıyla bir miktar sosyal adalet sağlamak üzere harcamaması gerektiğini, doğal dünyanın bunu umursamayacağını ve sosyal çalışmacıların insan refahını arttırmaya yönelik çabalarının başarılı olup olmadığına bakmaksızın Dünya sisteminin çökeceğini ifade etmiştir. Bu düşüncelerin sosyal çalışma mesleği adına kıymetli ve yol gösterici olduğu düşünülmektedir. Sosyal çalışmacıların yalnızca insan refahına odaklanmadan, insanın bir parçası olduğu ekolojik sistemin yararına çaba sarf etmesi gerektiğine inanılmaktadır.

4. İklim mültecileri

İklim değişikliği kaynaklı sorunlar, iklim/çevre mülteci olarak adlandırılan ve çevresel nedenlerden ötürü yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan insan gruplarının oluşumuna neden olmuştur. Doğal yaşam alanları üzerinde hayatlarını sürdürebilmeleri imkânsız hale gelen insanların önlerinde beliren tek seçenek, daha güvenli olarak görülen yerlere/ülkelere doğru göç etmek olmuştur (Dominelli, 2012). İklim krizleri ve çevre felaketleri nedeniyle buldukları toprakları terk etmek iklim mültecileri için bir tercihten ziyade zorunluluk halini almıştır. 1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci tanımının içerisinde iklim mültecileri yer almamaktadır. İklim kaynaklı sorunların ve çevre krizlerinin insanları göç etmeye mecbur bırakacak güçte olabileceği düşünülmemiştir. Ancak, burada doğal yaşam alanları, gelişmiş ülkelerin politika ve eylemleri ile yıkıma uğratılan ancak başka bir ülkeye yasal bir statü ile sığınamayan bir gruptan söz edilmektedir. Hayatta kalma içgüdüünün ve yaşama tutunma motivasyonunun bugün milyonlarca insanı göç etmek

zorunda bıraktığı göz önüne getirilecek olursa, mülteci tanımının neden iklim değişikliği kaynaklı göç eden insanları da kapsamı gerektiği daha rahat anlaşılacaktır. Hatta bu noktada, doğru olacak kavramsallaştırmanın iklim göçmenleri olması gerektiğine inanılmaktadır.

2016 yılında İngiltere’de yayımlanan Lancet Raporu’na göre gerekli önlemler alınmadığı takdirde 2050 yılına kadar 500.000 kişinin iklim değişikliğinin gıda üretimini sektöre uğrattığı olması sebebiyle hayatını kaybedeceği ve toplamda 1,9 milyon insanın ise salt gıda erişimi ve tüketiminde yaşanabilecek sınırlılıklar nedeniyle yaşamını yitireceği dile getirilmiştir (Gıdahattı, 2016’dan akt. Artan & Uzun, 2017). Bir başka çalışmada ise, sadece 2050 yılında 150 milyon insanın çevresel nedenler kaynaklı olarak göç etmek zorunda kalacağı belirtilmiştir (Durkova ve diğerleri, 2012’den akt. Demirbilek, 2016). Bu veriler, sosyal çalışma mesleği adına ilgili konunun önemini ve aciliyetini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, sosyal çalışma mesleğinin dikkatini hiç vakit kaybetmeden çevre sorunlarına, çevresel adaletsizliklere ve iklim mültecilerine çevirmesi gerektiğine inanılmaktadır.

5. SONUÇ

Sosyal çalışmanın 21. yüzyıl ajandasında en önemli konu başlıklarından bir tanesinin iklim değişikliği ve iklim mültecileri sorunu olması gerektiği düşünülmektedir. Sosyal çalışma mesleği, adeta geliyorum diye bağırarak çevre felaketlerini önlemeye ilişkin çabalarını sıkılaştırmalıdır. İklim değişikliği kaynaklı ve görülme sıklığı, yoğunluğu ve olumsuz etkileri her geçen gün artan ekolojik sorunlara ilişkin çalışmalara verilen önem artırılmalı, bu doğrultuda kolektif sorumluluk ve eylem bilinci kazandırmaya yönelik hareket edilmelidir. Tüm bu hususlarda, sosyal çalışma mesleğinin farkındalık geliştirici, kolaylaştırıcı, bağlantı kurucu, savunucu, harekete geçirici ve politika geliştirici yaka kartları ile hareket etmesi gerektiğine inanılmaktadır.

Sosyal çalışmanın küresel ajandası içerisinde küresel ısınma, iklim değişikliği, çevre sorunları, iklim mültecileri, iklim adaleti ve çevresel sürdürülebilirlik gibi konuların yer alması kolektif bilinç ve farkındalık artışına katkı sağlayacak olması açısından son derece önemli bulunmaktadır. Ancak vurgulanmalıdır ki, salt bilinç yükseltici, farkındalık geliştirici bir pozisyon üstlenmek mevcut sorunların büyüklüğü göz önüne alındığında yeterli görülmemektedir. Sosyal çalışma, çevre sorunlarının çevre felaketlerine dönüşmemesi için önleyici politikalar geliştirilmesinde etkin bir rol oynamalıdır. Ayrıca, mülteci kavramının kapsamı içerisine iklim/çevre mültecilerinin dahil edilmesi ve bu grupta yer alan insanların haklarının küresel bağlamda ve yasal olarak bağlayıcı bir zemin üzerinde inşa edilmesi ile korunmasında sosyal çalışma mesleğine büyük bir sorumluluk düştüğüne ve bu hususta verilecek mücadelede en ön sıralarda yer alacak mesleklerden birisi olması gerektiğine inanılmaktadır. Bu minvalde sosyal çalışma, makro ölçekte proaktif bir pozisyon alarak, çevre sorunlarını çözüme kavuşturmak ve iklim adaletini yeryüzüne hâkim kılmak amacıyla yasa yapıcı ve politika geliştirici kurumlar üzerinde baskılarını yoğunlaştırmalıdır.

KAYNAKÇA

- Artan, T., & Uzun, K. (2017). İklim Mültecileri Bağlamında Yeşil Sosyal Hizmet Üzerine Bir Tartışma. *Journal of Current Researches on Social Sciences*.
- Besthorn, F. (2011). Deep Ecology's contribution to social work: A ten-year retrospective. *International Journal of Social Welfare*, 248.
- Boynudelik, M. (2011). *Ekolojik Anayasa*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Demirbilek, M. (2016). Çevre, çevre mültecileri ve yeşil sosyal hizmet. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 908.
- Dominelli, L. (2012). *Green Social Work: From Environmental Crises to Environmental Justice (1st ed.)*. Cambridge: UK: Polity Press.
- Dominelli, L. (2018). *Yeşil Sosyal Hizmet*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Durkova, P., Gromilova, A., Plaku, M., & Kiss, B. (2017). *Climate refugess in the 21st century*. <http://www.acuns.org>. adresinden alındı
- EPA. (2018). *Environmental Justice*. <http://www.epa.gov> adresinden alındı
- Gıdahattı. (2016). "İklim değişikliğinden en çok etkilenen ülkelerden biri Türkiye!". <http://www.gidahatti.com> adresinden alındı
- Gitterman, a., & Germain, C. (1980). *The Life Model of Social Work Practice*. New York: Columbia University Press.
- IFSW. (2014). *Global definition of the social work*. ifsw.org: <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work> adresinden alındı
- Kılıç, S., & Tok, N. (2014). Geleneksel Adalet Anlayışlarından Çevresel Adalet Anlayışına. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 214.
- Program, U.S. Global Change Research. (2016). *The Impacts of Climate Change on Human Health in the United States: A Scientific Assesment*. Washington.
- Sciences, N. A. (2020). *Climate Change: Evidence and Causes*. Washington, DC: The National Academies Press.
- Workers, I.-I. F. (2004). *Ethics in Social Work - Statement of Principles*. <http://www.ifsw.org/> adresinden alındı
- Yanardağ, U. (2019). Türkiye'de Çevre Odaklı Sosyal Çalışma Uygulamalarını Düşünmek. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 318.

ENSEST OLGUSUNUN SOSYOLOJİK YORUMLANMASI: ATLIKARINCA FİLMİ ÖRNEĞİ

SOCIOLOGICAL INTERPRETATION OF INCEST: ATLIKARINCA FILM EXAMPLE

Yonca ALTINDALDr. Öğretim Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Uygulamalı Sosyoloji ABD

Orchid No: 0000-0002-1240-127X

Fatma KAÇANDr. Öğretim Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Orchid No: 0000-0003-1039-9556**Özet**

İkinci dalga kadın hareketini önceleyen “*Özel olan politiktir*” söylemi pek çok gizil kalmış ve tabu ilan edilen sosyolojik olguyu da tartışmayı gerekli hale getirmiştir. Kadınların ve çocukların maruz kaldığı dışlanma ve baskı kurulma pratiklerinden biri de encest olgusudur. Encest, aralarında kan bağı olan, birçok kültürde yasal veya yasal olmayan kurallar ile cinsel birliktelik kurmaları yasaklanan bireylerin cinsel ilişki kurma durumlarını ifade etmektedir. Kız kardeş-erkek kardeş, baba-kız, anne-oğul ilişkiler, encestin yaşandığı temel akrabalık ilişkileridir ve hukukun temel alındığı ülkelerde yasaklanmıştır. Yaşanan bu tarz illegal ilişkiler ise çoğunlukla çocukların fizyolojik, psikolojik ve toplumsal anlamda damgalanmalarına yol açmaktadır. Encest olgusunun konuşulmayan saklı içerimlerinin olmasının altında aslında aile kurumunun mahremiyeti esas alınmakla birlikte çocukların bu tarz bir istismar ile karşı karşıya kalmaları tüm geleceklerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sosyal adalet ilkesiyle ele alındığında üzerinde sorgulanması ve tartışılması gereken sosyolojik yorum ve analizlere gereksinim duyulmaktadır.

Atlıkarınca filmi de yönetmenliğini İlkser Başarır'ın yaptığı 1 Nisan 2011 tarihinde gösterime giren ve gösterime giren encest ilişkisinin işlendiği yerli bir film olma kategorisinde karşımıza çıkmaktadır. Filmde anne, baba, erkek ve kız çocuk arasında geçen diyaloglar ve filmin olay örgüsünde encest ilişkisinin yaşandığı konu edilmiştir. Toplumsal izlekler açısından bakıldığında çocukların yaşadığı travma, annenin rolü, babanın cinsiyetçi rol kalıplarınca ‘erkekli(k)’ğini ispat etmeye yönelik davranışları aile kurumunun varlığının sağlığına ilişkin değerlendirmelerin de yapılmasının önemini ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışmada filmde geçen temel metaforlar, imgeler, karakter analizi ve filmin kurgusuna ilişkin aktarımlar sosyolojik perspektifle analiz edilecektir. Bunu gerçekleştirmek için önce encest olgusu, dünyadaki ve Türkiye’deki yasal mevzuatlar, mevcut çalışmalardan örnekler verilecek ardından filmin sosyolojik okuması çocuk haklarının savunmayı temel alma bağlamında açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Encest, Toplumsal Cinsiyet, Çocuk Hakları, Atlı Karınca Film.

GİRİŞ

Çocukluk dönemi, insan yaşamının en önemli kısmını oluşturmaktadır. Zihinsel, bedensel ve ruhsal bakımdan yetişkin bir birey kadar olgunluğa ulaşmamış, özel ilgiye ve bakıma ihtiyaç duyulan evrensel bir dönem olan çocukluk, sürekli gelişim içerisinde olan bir evre olarak bilinmektedir. Bu evre toplumların gelişmişlik düzeylerine göre farklı şekillerde yaşanmaktadır. Bu noktada çocukluk evresinden gençliğe ve yetişkinliğe geçerken karşılaştıkları sorunlar bulunmakta; ancak bunlara dair verilen eğitim ve edinilen farkındalık düzeyleri mekânsal, sınıfsal ve kültürel anlamda anlam ve ifadelerde değişim göstermektedir.

Çocukların karşılaştıkları temel sorunsal eğitim, sağlık ve yaşam hakkına erişimdeki sıkıntılara dairdir. Bununla birlikte çok daha özel bir alan olarak da istismarın yaşanmasını da söz konusudur. Özellikle çocuk istismarı birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de toplumsal sorunların başında gelen evrensel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

İstismar, Gökler ve Taner’e göre “çocuğun bakımını veren, ebeveynleri ya da kendisinden yaşta büyük kişiler tarafından, gelişimine, fiziksel, ruhsal ve beden sağlığına olumsuz etki bırakan, çocuğun güvenliğinde bir tehdit unsuru oluşturan tüm eylemleri ya da eylemsizlik sonucu olarak çocuğun, sosyal, sağlık, bakım, ihmal gibi açılardan zarar görmesini içermektedir” (2004:82). Çocuk istismarı, ailedeki bireyler tarafından çocuğa kötü muamele yapılması, çocuğun ihtiyaç duyduğu bakımı istemli ya da istemsiz bir şekilde vermeyerek çocuğun gelişimini herhangi bir açıdan sekteye uğraması olarak tanımlanabilmektedir (İdrisoğlu, 2019:7).

Oral ve arkadaşlarının 1996 ve 1998 yılları arasında yapmış olduğu inceleme sonucunda 50 vakanın 38 vakası (yaklaşık %76’sı) Dr. Behçet Uz Hastanesi; 6 vakası(%12) Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi; 4 vakası (%8) Ege Üniversitesi; 2 vakası(%4) Tepecik Sosyal Güvenlik Hastanesi ve diğer 2 vaka ise(%2) Atatürk Devlet Hastanesinde olduğu tespit edilmiştir. 50 vakanın 30 tanesi fiziksel istismar (yaklaşık %60’ı), 13 tanesi cinsel istismar, 10 tanesi ihmal, 9 tanesi ise duygusal istismar olduğu ayrıca 9 tanesinde sadece duygusal istismar, 5 tanesinde tek başına fiziksel istismar, 4 tanesinde tek başına ihmal ve 4 tanesinde de fiziksel, duygusal ve cinsel istismar bulguları rastlanıldığı kayıtlara geçmiştir (Oral ve ark., 2001:6).

Bu çalışma da Atlıkarınca filmi üzerinden ensest olgusuna dikkat çekmeye çalışmaktadır. Bunu gerçekleştirmek amacıyla öncelikle istismar olgusuna, görünümüne, çeşitlerine değinilmiş ve ardından ensest olgusunun işlendiği Atlıkarınca filmi üzerinden sosyolojik bir perspektifle aktarılmıştır. Filmde yer alan sahneler oluşturulan metaforlar ve imgeler etrafında değerlendirilmiş ve sosyolojik olgular etrafında analiz edilmiştir.

1.İSTİSMAR VE ÇEŞİTLERİ

1.1. İhmal:

Çocuğun bakım, beslenme, barınma, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının çocuğa bakmakla yükümlü olan kişiler tarafından verilmemesi olarak adlandırılmaktadır (İdrisoğlu, 2019:8). Gökler ve Taner (2004:82) çalışmalarında ihmal, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal olarak 2 gruba ayırmıştır. Fiziksel ihmal, çocuğun temel ihtiyaçlarından olan beslenme, barınma ve bakım koşullarından faydalanamaması olarak tanımlanmaktadır. Duygusal

istismar ise; çocuğun duygusal gelişimine olumsuz etki bırakan ve kişiliğinin oluşumuna zarar veren eylemleri kapsamaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı açıklamaya göre ise ihmal; duygusal gereksinimlerinin karşılanmaması, çocuğun bakımı yapılmaması, tıbbi gereksinimlerinin karşılanmaması, çocuğun korumasız kalması, sözel olarak şiddete maruz kalması olarak da açıklanmaktadır. Çocuk ihmal, çocuklara karşı yapılan en yaygın istismar çeşitlerinden biri olarak kabul edilmiştir (<https://www.rehberliksevrisi.net/ihmal-ve-istismar-dokumanlari/>.Erişim Tarihi:20.03.2021).

1.2. Duygusal İstismar:

Çocuğun ruhsal sağlığını olumsuz etkileyen, ebeveynler ya da bakım verenler tarafından gerçekleştirilen davranışlardır (İdrisoğlu, 2019:8). Fiziksel istismar ve cinsel istismar ile kıyaslandığında görünürlüğü az olan fakat sık sık rastlanan duygusal istismar, ailelerin çocuğu yetiştirirken disipline etmek için uygulandığı, fiziksel şiddet içermeyen, kültürler arasında çeşitlilik sağlayan ve psikolojik olarak zararları olan bir istismar olarak açıklanmaktadır (Runyan ve ark., 2002; İdrisoğlu, 2019:8). Duygusal istismarda da çocuğa korkacak şekilde sesini yükseltme, aşağılama, küfretme, yalnız bırakma, duygusal bakımdan ihtiyacını karşılamama, tehdit etme, yapamayacağı sorumluluklar yükleme, kardeşler arası ayırım yapma, aşırı baskı ve aşırı koruma gibi davranış örüntüleri yer almaktadır (Tıraşçı ve Gören, 2007:72).

1.3. Fiziksel İstismar:

18 yaşından küçük çocuğa ya da gence bakım veren kişiler ya da başka bir yetişkin tarafından nesne kullanarak ya da kullanmayarak gerçekleştirdiği kaza dışı eylemler olarak adlandırılmaktadır (Gökler ve Taner, 2004:82). Yapılmış olan bir araştırma sonucunda, Dünyada 5 ülkeden, 18 topluluğu kapsayan ve aile içi şiddet konusunu içeren, farklı ülkeler ve kültürlerde yaygınlık oranının değişmesiyle birlikte, çocuğu cezalandırmak, tekme ve tokat atmak, saçını ve kulağını çekmek, ağzına acı biber sürmek, herhangi bir nesne ile vurmak ve buna benzer şekiller görülmüştür (İdrisoğlu, 2019:9).

Sosyologlara ve çocuk gelişim uzmanlarına göre fiziksel istismar kavramı, çocuğa bakmakla yükümlü olan kişiler tarafından yaralama, aç bırakma, kapalı yerde hapsetme, evden kovma, çocuk üzerinde kontrol ve disiplin hakkını kötüye kullanarak bedensel bütünlüğünü bilinçli ya da bilinçsiz şekilde riske sokarak zarar vermeyi içermektedir. Fiziksel istismar vakalarında; şiddet sonrası iç kanama, sigarayla yapılan yanık izleri, vücudunda oluşan çürükler, kırıklar ve buna benzer olarak kaza dışı olan yaralanmalar olarak kayıtlara geçmiştir (Aral, 1997:6).

1.4. Cinsel İstismar:

Cinsel gelişimini tamamlamamış çocuğun, yetişkin bireyler tarafından cinsel gereksinimlerini karşılamak amacıyla çocuklara yaklaşmasını ve çocuklara yönelik gerçekleştirilen tüm eylemleri kapsamaktadır (Alpaslan, 2011:194). Cinsel istismar, tek seferde ya da uzun vadeli bir süreci kapsayarak ilerleyen, kısaca bebekten, yetişkine kadar farklı yaş gruplarını içeren bir istismar çeşidi olarak da tanımlanmaktadır (İdrisoğlu, 2016:9).

Cinsel istismara uğrayan çocuklar genellikle 11-15 yaş aralığından olup; on kız çocuğuna karşı bir erkek çocuk istismara maruz bırakılmıştır. Ülkemizde ise kız ve erkek çocukların uğramış oldukları istismar oranları birbirine yakındır (Atman, 2003). İstismarı

uygulayan kişi genellikle aile üyesi, akraba ya da tanıdık bir çevreden olduğu gibi yabancı da olabilmektedir.

2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre Türkiye’de cinsel istismara maruz kalan çocukların %70’i tanıdık kişiler tarafından yapıldığı, vakalarında genellikle gizli tutulduğu sonucuna varılmıştır. İstismarcı her kesimden ve her toplumdandır. Fakat çoğunlukla evli, çocuk sahibi, %96’sının erkek ve genellikle 30 yaşlarında olduğu ayrıca çocukların yakın çevresinde yer aldığı kişiler olarak bilinmektedir (Yiğit,2004:91-92).

Tüm bu tanımlar dışında çocuk istismarcıların çocuklara ulaşım noktasında sadece fiziki ortamlarda yetinmediği özellikle artan teknoloji ile istismarcıların internet ortamından çocuklara ulaşarak gerçekleştirdiği “çevrimiçi çocuk cinsel istismar” (ÇÇCİ) da söz konusudur. Çevrimiçi çocuk cinsel istismar, çocukların görüntülerini toplama, herhangi bir maddi kazanç uğruna dağıtma ya da satma ve sanal ortama aktararak çocukların cinsel bir obje olarak görülmesine neden olma olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle son zamanlarda artan bilinçsiz internet kullanımları çocuk istismarlarına aracı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Çalışkan, 2019:126).

Koçtürk ve Yüksel’in 2011-2015 yılları arasında yapmış olduğu araştırmaya göre internette tanışıp cinsel istismara uğrayan 135 çocuğun %94,8’in kız çocuğu %5,2’si ise erkek çocuğu olduğu saptanmıştır. Mağdurların %71,1’i penetrasyona maruz kalırken %28,9’u tacize maruz kalmıştır. Aynı zamanda mağdurların %5,2’si cinsel ticarete kullanılmıştır. Mağdur olanların %15,7’si istismarcı tarafından özel ve mahrem yerlerinin fotoğraf veya kamera ile çekildiğini belirterek %6’sının görüntüleri internete yayıldığı,%34,3’ü tehdit edildiği ve %24,4’ü şiddete maruz kaldığı belirlenmiştir (2018:296-297). Dolayısıyla çocuklara erişim noktasında internet ortamının da aracı olduğu, ebeveynler tarafından yeterli kontroller sağlanmadığı için istismarcıların çocuklara ulaşmada zemin hazırlandığı ve çevrimiçi işlenen riskleri arttırdığı bilinmelidir.

Bu bağlamda *Dünya Risk Toplumu* ekseninde risk kavramının teknolojik sorunlarla birlikte toplumsallaşarak riskin her yerde olabileceğine dair görünüm artmıştır (Altındal, 2020:150). Risk sonucunda Beck’in de bahsettiği “güvensizleştirilmiş topluma” dönüşerek çocukların risk içerisinde büyümelerine neden olmaktadır (Çakı ve Altundere, 2017:125). Çocukların güvensiz ve tehlikeli bir ortamda yetişmesiyle birlikte mekânlar sanala taşınmış ve risk toplumu kavramı sanallaşmış riske dönüşüm sağlamıştır. Bu bağlamda Beck’in risk toplumu olarak tanımladığı “*riskler tabiatları gereği öngörüyle, henüz meydana gelmemiş olan ancak tehdit eden tahribatlarla alakalıdır ve bu tahribatlar zaten bugün bu anlamda gerçektir*” (Alkın, 2017:44) anlamının daha da öteye giderek korku kültürüne ve sanallaşmış istismara dönüşmesi gerçekleşmiştir. Çocukların güvensiz ve tehlikeli unsurla karşılaşması olağan bir durum haline gelmesi kaçınılmaz bir gerçeğe dönüşmüş durumdadır. Bu noktada bilinçli internet kullanımı açısından ebeveynlerin dikkatli davranması, çocuğun ziyaret edebileceği internet ortamının önceden ebeveynler tarafından denetlemesi gerekmektedir.

2. BİR CİNSEL İSTİSMAR ÇEŞİDİ OLARAK ENSEST

Ensest kelimesinin Latince orijinal ismi *incestes*’e karşılık gelmekte ve sıfat olarak da “*pis, kirlenmiş ve temiz olmayan*” anlamını taşımaktadır. Toplumumuzda ise evlenmeleri yasak olan reşit kişilerin rıza dahilinde olsun veya olmasın gerçekleşen cinsel ilişkidir.

Bunlara örnek olarak anne-oğul, baba-kız, amca-yeğen, dede-torun gibi akrabaların cinsel birliktelikleri verilebilir (Genç ve Çoşkun,2013:217). Bu yaşananların çocuk açısından yaşayacağı travmalar sadece psikolojik olmaktan öte sosyolojik olarak da tüm yaşamını olumsuz anlamda etkileyeceğini söylemek mümkündür.

Enseste ile ilgili hukuksal düzenlemelerde ülkeden ülkeye büyük farklılıklar yer almaktadır. Almanya, Kanada, İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerin Ceza Kanunlarında ensest ile ilgili doğrudan kanun hükümleri vardır. Almanya’da rıza dahilinde olursa dahi ensest suç olarak tanımlanmaktadır. İtalya’da ise ensest “kamusal bir skandala sebep olduğu” takdirde suç niteliği taşımaktadır (Güven, 2017).

Anglo-Amerikan, Kıta Avrupası ve diğer Avrupa dışında toplam 20 ülkenin karşılaştırılmalı hukuk analizinde enseste ilişkin cezalandırma nitelikleri çoğunlukla benzerlik gösterirken ; Çin, Rusya, İspanya, Fransa, Hollanda, Fildişi Sahili Cumhuriyeti, Brezilya, Avustralya ve Arjantin gibi ülkelerde hukuksal bir yasa ile düzenlenmemiştir (Genç ve Çoşkun, 2013:246).

Hindistan, Estonya ve Litvanya gibi gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ise enseste ilişkin doğrudan bir kanun hükmü bulunmamakla birlikte ensest, genel olarak cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar kapsamında değerlendirilmektedir (Güven,2017).

Türkiye’de ise ensest, kanunen suç olarak tanımlanmamıştır. Yasaya göre soy bağı veya akrabalık bir kriter olarak değerlendirilmemektedir. 18/6/2014 yılında yapılan değişiklik ile “cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar” kapsamında değerlendirilmeye başlanılmıştır. 18/6/2014 tarihinde düzenlenen “çocukların cinsel istismarı” çerçevesinde ensest şu şekilde yer almıştır:

103/1-a: On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,

103/1-b: Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar anlaşılr.

103/3-c: Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre ceza yarı oranında artırılır.” (TCK, 2016).

Bunlara ek olarak Türk Medeni Kanunu’nda belirtilerek evlenmesi yasaklananlar aşağıda yer almaktadır:

Madde 129

1. Üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında, amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında,

2. Kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoyu veya altsoyu arasında,

3. Evlât edinen ile evlâtlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında (Türk Medeni Kanunu, 2018).

Böylelikle ülkemizde ensest olgusunun yaşandığına dair belirtilerin ortaya çıkması sonucunda hukuki açıdan güvence altına alındığı görülmektedir. Dolayısıyla çocukların yaşam haklarının sağlanabilmesi açısından da bu hukuksal yaptırımın olması oldukça önemlidir.

3. ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Çocuk hakları, tüm dünyada çocukların sahip olduğu haklar olarak tanımlanmaktadır. Bu haklar doğuştan ayırım yapılmaksızın eğitim, sağlık, barınma, yaşama, duygusal destek gibi birçok hakları içermektedir. Bu hakların korunması kapsamında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 1989 yılında Çocuk Hakları Bildirgesi kabul ederek uluslararası yasalarla çocuklar koruma altına alınmıştır. BM'nin Çocuk Hakları tanımına göre, Çocuk Hakları, özel koruma ve destek hakkına sahiptir. Çocuk Hakları Bildirgesine göre çocuklar, barış, onur, anlayış, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ortamında büyümelilerdir. BM yasalarında bütün uluslar bu hakları gözetmekle yükümlüdürler (<https://www.worldvision.com.au>). Erişim Tarihi:16.03.2021).

Çocuk Hakları Sözleşmesi tarihteki en geniş çaplı kabul alan insan hakları sözleşmesidir içermektedir. Bu haklar 54 madde ile tanımlanmış ve dört temel inanç eksenini üzerine kurulmuştur.

•Çocuklar ırk, renk, cinsiyet, din, dil ve hiçbir siyasi ayrımcılığa maruz kalmamalıdır (Madde 2).

•Çocukları ilgilendiren ve etkileyen her konuda çocukların çıkarları göz önüne alınarak çocuğun yararına yönelik faaliyetlerde bulunulmalı (Madde 3).

•Çocukların sağlıklı şekilde gelişme ve büyüme hakkı vardır (Madde 6).

Çocukların kendilerini etkileyen konularda düşüncelerinin dikkate alınmalı ve kendilerini ifade etme hakkına sahip olmalıdır (Madde 12) (www.unicef.org. Erişim Tarihi: 07.04.2021).

4. ÇALIŞMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Bu çalışmada sosyal bilimler paradigmasında 1970'li yıllardan itibaren sıkça kullanılan nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Kuş, "nitel araştırmanın karmaşıklık, ayrıntı ve bağlamın anlaşılmasına dayanarak yüzeyin altındaki çıkarmanın esas olduğunu" söylemektedir. Ona göre bir nitel araştırma sistematik şemada, kurallara uygun tarzda olmalı ve eleştirel bir titizlikle yürütülmelidir (Mason'dan akt. Kuş, 2003:78).

Bu bağlamda nitel araştırma gereksinimlerinden olan ve araştırmaya uygun olarak görülen içerik (anlatı) tekniği kullanılarak Atlıkarınca filminin imgelerin ve metaforların alt başlıkları ile ilişkilendirilerek kategorik içerik analizi ekseninde aktarımı gerçekleştirilmiştir. Yorumlama ve analiz sürecinin daha ayrıntılı ve sosyolojik anlamda ifade edilmesi açısından enest olgusu ebeveyn-çocuk ilişkilerinin değişerek çocuklara karşı yapılan sessiz bir şiddetin yansımalarına dönüşmesi ile yaşanan ve karmaşık görünen istismar çeşitlerinin, alt metinler etrafında sosyolojik ve eleştirel bir perspektifle çözümlenmesi hedeflenmiştir.

5.ATLIKARINCA FİLMİNİN SOSYOLOJİK PERSPEKTİFLE DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. Filmdeki Karakterler

Atlıkarınca filmi enest olgusunu irdeleyen yerli bir sinema filmidir. Bu nedenle filmin okuması ana karakterler üzerine şekillenerek sosyolojik okuması gerçekleştirilmiştir. Filmin ilk sahnelerinde de yer alan ve filmin ana karakterini oluşturan Erdem ve Sevil devamında da Sevgi ve Edip yer almaktadır. Erdem (Baba) sert, eşine karşı anlayışlı olmayan, tek amacının

iyi bir şair olmak için İstanbul'a yerleşmek isteyen ve filmde istismarı uygulayan kişidir. Ataerkil yapı normları etrafında kontrolcü, titiz ve evdeki iktidarı sağlamak isteyen bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sevil (Anne), anlayışlı, başarılı ve çocuklarıyla yakinen ilgilenen bir anne karakteri olarak bulunmaktadır. Mübeccel Kıray'ın da bahsettiği kavrama karşılık gelen '*tampon mekanizma*' görevini üstlenerek evdeki baba-çocuk ilişkisini dengeleyen Sevil aynı zamanda kontrolcü bir eşin baskısı altında olduğunu söylemek de mümkündür. Sevgi (kız çocuk) henüz 14 yaşına girdiğinde babasının istismarına uğrayan kişidir. Edip, (erkek çocuk) ise, küçük yaşlarda babasının istismarına maruz kalan ve evden ayrılan karakterdir. Anneanne ise istismar olaylarına şahitlik eden ancak konu(a)mayan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Anneanne karakteri aynı zamanda yaşanan istismar olaylarına susan ya da bulunduğu konumdan dolayı susturulan bir toplumu simgelemektedir.

5.1.1.Filmde Kullanılan İsimlerin Karakter ve Anlam İkilemi

Erdem: Filmde istismarı uygulayan karakterdir. Sözlük anlamı ise *Ahlaksal çerçevede gelişen iyilik ve doğruluk* gibi anlamları içerirken davranışsal boyutta birçok tezatlıkları içeren bir kişilik olarak yer almaktadır. Erdem karakteri hem istismarı uygulayan kişiyken hem de ilk sahnelerde koyunu kesmekten dahi çekinen bir kişiliği de temsil etmektedir. Aynı bedende iki farklı kişiliğe sahip olan Erdem hassas ve şiddete eğilimli kişilik arasında yaşamaktadır.

Sevil: *Her zaman sevilen ve beğenilen kişi olma* anlamı taşıyan bu isim Erdem tarafından tam olarak karşılanmamakla birlikte patriarkal sistem içerisinde hükmedilen bir karakter olarak yer almaktadır. Bu noktada Sevil karakteri isminin anlamını taşısa dahi Erdem tarafından göz ardı edilen bir kadındır.

Sevgi: *Bir varlığa ya da kimseye karşı duyulan saf sevgi* olarak nitelendirilen bu isim içermiş olduğu anlam dışından çıkarılarak baba-kız ikilemindeki saf sevginin yitirilmesini göstermektedir. Sevgi'nin hem bedenine hem de özel alanına izinsiz müdahale edilerek öfkeye ve korkuya dönüşen duyguları istismara maruz bırakılan karakter olarak filmde yer almaktadır. İsim ve karakter ikiciliğinde sıkışmış olan Sevgi, babasına karşı olan saf sevgisini yitirmek zorunda kalmıştır.

Edip: Küçük yaşlarda maruz kaldığı istismar olayları ile sessizleşen Edip karakteri isim anlamı olarak *terbiyeli, saygılı ve nazik kimse* anlamını taşıırken nazikliği yerini öfke duygusunu almıştır. Bu nedenle isminin tezat anlamı filmin olay örgüsü ile eşleşmiş ve zorunlu bir sessizleşme olgusunu göstermiştir. Dolayısıyla filmde kullanılan isimler ve anlamları içerik bakımından anlamsallığı barındırmakla birlikte görünürde enest olgusunun yaşanmasıyla birlikte sevginin ve ailenin biraradalık anlamını taşıyan içerimlerinin ortadan kalkması söz konusudur. Sevil, her zaman sevilen anlamını yitirmiş, Sevgi kendine ait olarak saf sevme duygusunu kaybetmiş ve Edip ise saygılı kişiliğinden uzaklaşarak öfkeyle yetişmiştir. Bu bağlamda filmde kaybedilen sevgi, yaşanan duyguların değişiminde gösterilmiştir.

5.2.Filmin Olay Örgüsü

Filmin olay örgüsünde ilk mekân olarak köyde bir evde geçmektedir. İlk sahnelerde görülen ve kurban için kestiği hayvanın kanının çocuklara bulaşmasından dolayı çocukları yıkamak isteyen Erdem, ilk bakışta ilgili ve şefkatle yaklaşan bir baba modeli çizerken kapının ardında yaşanan istismar, sonraki sahnelerde daha da netleşmektedir. Burada süren

yaşamlarında ilk darbeyi küçük oğlu Edip almıştır. Erdem kendini büyük bir şair olarak görmesini İstanbul'a giderek orada yaşamasına bağlamaktadır. Sevil'in annesinin felç olması ile bu hayalin ilk adımı olarak taşınma başlamıştır. Birçok kez başarısızlığa uğrayan Erdem, sadece şiir kitabına olan ilginin yeterli gelmemesi ile sınırlı kalmamış çoğu kez balık tutmaya giderken bile eve eli boş dönmek için balıkçıdan balık alarak başarılı bir insan olduğunu inandırmaya çalışmıştır. Bu güç mekanizması ile şekillendiğini söyleyebilmek mümkündür.

İstanbul'a taşınmak, aile bireylerinin yaşadığı istismarları ortaya çıkaran bir mekân olarak yer almaktadır. Aynı zamanda bu taşınma ile Edip on yıl boyunca evden uzaklaşarak yatılı bir okulda kalmaktadır. Sevil'in müdür yardımcılığına yükselerek iş yükünün artması ile sık sık geceleri yalnız kalan Erdem, kızı Sevgi'ye yaklaşarak istismar etmeye başlamıştır. Uzun ve sessiz geçen geceleri bölen daktilo sesleri, felçli büyükannenin donuk bakışları ve kapanmayan kapının ardında gizlenen utanç karşımıza çıkmaktadır. Sevgi'nin ani değişimlerini fark eden Sevil bir şeylerden şüphelenmiş ve Erdem'i ve kızı Sevgi'yi odada görmüştür. Her okul çıkışı büyükannesine şiir okuyan Sevgi bu kez suçluluğunu, öfkesini ve kızgınlığını aktardığı şiirle bir nevi itirafın açıklaması olmuştur:

"Salonun ortasında beyaz atlas kumaşla kaplı bir tabut... Tabutun dört bir yanı çelenklerle doluydu. Tabutun içinde çiçeklerle arasında beyaz tül giysileriyle mermerden yontulmuş gibi bembeyaz kollarını göğsünün üzerine kavuşturmuş bir kız çocuğu yatıyordu. Ama darmadağınk sapsarı saçları ıslaktı. Çiçeklerden yapılmış bir taç vardı başında. Artık sertleşmeye yüz tutmuş yüz çizgileri mermerden yontulmuş gibiydi ama rengi gitmiş dudaklarında donup kalmış hiç de çocuksu olmayan gülümsemede sonsuz bir hüznün, büyük bir yakınma vardı. Tanıyordu bu kıızı; tek bir tasvir tek bir mum yoktu tabutun çevresinde. Doğa da duymuyordu. Kendini suya atıp intihar etmişti bu kız. Daha on dört yaşındaydı; ama paramparça bir yüreği vardı. Kendi kendini perişan etmiş, hakarete uğramış bir yürek. Bu tertemiz ruh hiç de hakkı olmayan bir utançla doğmuş, attığı son umutsuz çığlığı kimse duymamış, karanlık, ıslak bir gecede rüzgarın uğultuları arasında kaybolup gitmişti. Uyandı, yataktan kalktı, pencerenin önüne gitti. El yordamıyla sürgüyü buldu, pencereyi açtı, rüzgar amansızca saldırdı dardaracık odaya. Kız hemen her seferinde yalvaran gözlerle bakıyordu ama adamın elleri durmuyordu. Kız kurtulmak istiyor ama işe yaramıyordu. Kız bunu hak edecek ne yaptığını anlamıyordu. Gördüğü babasının yüzüydü ama bunu ona yapan babası olamazdı."

Bu şiir itirafların ilki olmuşken Sevgi'nin dalgınlığı ile pazar günü okula gitmesi, yaşadığı utanç duygusu ile saçlarını kesmesi sonucu ikinci itiraf büyükannesine gelmiştir:

"Birbirimizi daha çok seveceğiz" dedi, utanıyorum ve annemin yüzüne bakamıyorum, ne yapayım anneanne kaçayım mı buradan?"

Sevgi'nin büyükannesine olan itirafına denk gelen Sevil, kızının yaşadığı istismar olayını kapalı kapılar ardında öğrenmiştir. Bu itiraf ile hem Sevgi hem Sevil hem de Erdem için konuşulmayan bir hesaplamının başlangıcı olmuştur. Bu hesaplaşmanın baş karakteri Sevil kızı Sevgi'nin uğramış olduğu istismarı erken fark edemediği için kendini suçlayıp *"Ben nasıl anneyim?"* söylemleriyle kendine olan kızgınlığını ve utancını dile getirmiştir. Kızını koruyamadığından dolayı yaşadığı utançtan kurtulmak için Erdem'i polise şikayet etmek yerine araba ile vurmayı tercih etmiştir. Aile bireyleri Erdem'i cezalandırmanın başka bir yolu olarak da sevmediği yere gömerek göstermişlerdir.

5.3. Filmde Kullanılan Metaforlar

Metafor, bir anlatının birey üzerinde oluşturduğu etkiyi, etiketi, anlam ya da kavramsal ifadeleri kapsamaktadır. Aynı zamanda anlama sürecini destekleyerek güçlü bir zihinsel üretimi de oluşturmaktadır (Eraslan, 2011). Bu nedenle filmi daha iyi analiz etmek için metaforları okuyarak karakterlerin deneyimleri ve yaşadığı süreçler ele alınmıştır. Metaforlar sırasıyla: Atlı Oyuncak, Kapanmayan Banyo Kapısı, Ses Sistemi, Buzlu Su, Kesilen Saçlar ve Yer Yatağı başlıklarında görülmektedir.

5.3.1. Atlı Oyuncak:

Edip'in ilk tacize uğradığı ve Erdem'in Edip'in susması için ona aldığı atlı oyuncak yer almaktadır. Filmde Edip'in kız kardeşini babasının tacizinden korumak için ona vermediği görülmektedir. Aynı zamanda oyuncakta saklı olan utancını göstermektedir. Edip karakterinde istismara maruz kaldıktan sonra sessizleşen bir çocuk profili çizilmiştir. Babasının Edip'e aldığı atlı oyuncuğa her baktığında yaşadığı istismarı hatırlayan Edip bu travmadan kurtulmak için oyuncuğu parçalayarak öfkesini gösterir ve babasıyla arasında yaşanan istismarı simgeleyen bu bağı koparmaya çalışmaktadır. Sessiz çığlığın simgesi olan bu parçalayış Edip'in içinde yıllarca yuttuğu bir ses olarak yer almaktadır. Kısaca susmak için alınan bir atın sesini ve utancı simgelemektedir.

5.3.2. Kapanmayan Banyo Kapısı:

Bu kapı özel hayatın ihlal edilerek aile bireyler tarafından izlenmesini göstermektedir. Aile bireylerinin mahremiyetine Erdem'in ortak olarak özel alanın ortadan kalkmasına işaret edilmiştir. Kızı Sevgi'yi banyo yaparken izlemeye başlayan Erdem bu kapıyı tamir etmek için uğraşmaz. Kapanmayan kapı aslında kapanmayan bir yarayı ve maruz bırakılan tüm sorunları göstererek istismarın yaşandığı anları simgelemektedir. Banyo kapısının arkasında istismarı gerçekleştirmek için bekleyen ve izleyen Erdem nitekim evdeki iktidarı kendine göre şekillendiren de kişidir. Banyo mekanının sadece çocuklara karşı yapılan bir istismarı simgelemek dışında eşine rıza dahilinde olmayan bir ilişkiye zorlandığını da içermektedir. Aynı zamanda diğer sahnelerde de öğrenilen gerçeklerin kapı arkasında gerçekleştiği görülmekte ve gizil kalmış olayların devamını simgelemektedir.

5.3.3. Ses Sistemi:

Erdem'in kızı Sevgi'ye aldığı ses sistemi hediyesi aynı zamanda Edip'e alınan hediye ile aynı görevi taşımaktadır. Bir susturuluğun simgesi olarak karşımıza çıkan bu hediye Sevgi'nin almış olduğu yaraları ve travmaları kapatmamaktadır. Nitekim ses sistemi Kuş'un da belirttiği gibi *görünmeyeni simgeleyen ve yüzeyin altındakine işaret eden* bir metafor olarak karşımıza çıkmaktadır (2003:78).

5.3.4. Buzlu Su:

Erdem'in çocuklarına karşı uyguladığı istismar, film karelerinde sahnelenmese de hem istismar yaşandığında hem de cinsel birliktelik gerçekleştikten sonra içtiği bir bardak buzlu suda gösterilmiştir. Bir bardak buzlu su, görünmeyen fakat yaşanan durumu ve gizil kalmış olayların aktarımını gerçekleştirmektedir. Tezat olarak Erdem'in her istismar ya da birliktelik sonrası içtiği suda herhangi bir pişmanlık yaşamadığı da dikkat çekmektedir.

5.3.5. Kesilen Saçlar:

Sevgi'nin içindeki öfkeyi ve parçalanışını babasının dokunduğu saçlarını kestiği sahnede daha net görülmektedir. Saçlar burada Sevgi'nin unutmak istediği anları ve babasını

simgelemektedir. Evdeki iktidarı korumaya çalışan bir babanın bakışlarından rahatsız olan ve saçlarını keserken yenmeye çalışan bir karakterdir. Sevgi tepkisini bedeninin ve psikolojisinin izin verdiği kadarıyla saçlarında göstermektedir. Aynı zamanda kesilen saçlar depresyonu da içererek içinde bulunduğu çöküntü hislerini yansıtmıştır.

5.3.6. Yer Yatağı:

Edip'in maruz kalmış olduğu istismar olaylarından sonra geceleri kız kardeşi Sevgi'nin yanına gittiği görülmektedir. Bu durum Edip'in kız kardeşi Sevgi'yi geceleri yalnız kalmasına engel olmak için yapmış olduğu bir karşı koyuştur. Bu hem kendisini hem de Sevgi'yi korumak için seçtiği önemli bir yoldur. Aynı zamanda Erdem'in öldükten sonra dahi kardeşlerden birinin yine yer yatağı yaparak yan yana uydukları sahnelerde, yaşanan travmayı atlatamadıklarını ve babasının bir gece tekrar geleceği korkusunu yaşamaya devam ettiklerini ifade etmek mümkündür.

5.4. Mekân ve Film İlişkiseliliği: Balık Tutmaya ve Atlıkarıncaya Gitmek

Erdem, çocuklarıyla ev dışında zaman geçirdiği bir mekân olarak atlıkarıncaya ve balık tutmaya gitmektedir. Bu mekân ilk zamanlarda sıradan bir baba-çocuk vakit geçirme ilişkisini içerirken ilerleyen zamanlarda farklı bir işleve geçerek istismar mekânları olarak görülecektir. Aynı zamanda Erdem kızının konuşmasından korktuğu için Sevgi ile tekrar balığa çıkmak istemiştir. Fakat bu konuşma istismarın tekrarlanmasına ve her balığa çıktığında bunun olacağını bilen Sevgi'nin duygularını göstermektedir. Balığa çıkılan sahnede denizin ortasında sallanan ve bomboş görünen kayığın aslında boş olmadığı ve içerisinde yaşanan istismarı saklamaktadır. Kısaca balık tutmak için gidilen mekânda istismara uğrayan bir çocuk görülmektedir. Bu mekân aynı zamanda Erdem'in Edip'i istismar etmek için götürmek istediği atlıkarınca mekânıyla eş özellik taşımaktadır. Bu iki mekân istismarı simgelemektedir. Görsel olarak istismar sahneleri olmasa da bu iki mekân gösterildiğinde istismar olayının yaşandığı anlaşılmaktadır.

5.5. Sosyolojik İmgelemler

Atlıkarınca filminin sosyolojik okuması yapılırken bulunan imgeler üzerinden istismara maruz bırakılan çocuklar ve istismarcı babanın yaşadığı süreçleri ortaya çıkarmak üzere ele alınmaktadır. Enstest olaylarında çoğunlukla karşımıza çıkan cümlelerin filmde de yer aldığı görülmektedir. Örnek olarak Sevgi'nin "utanıyorum" gibi ifadelerde bulunması Bozbeyoğlu ve ark. bahsettiği gibi çocuğun kendini suçlaması ve yalnız hissetmesini göstermektedir (2010:14). Filmde Erdem'in kızına olan baskısı ve otoritesi yaşanan ve aktarılan vakalarda da görülmektedir. Bu bakımdan film yaşanan problemlerin varlığı ile eşleşmektedir.

Dikkat çeken en önemli olgulardan birisi de istismar sahnelerinin gösterilmemesidir. Yaşanılan istismar olaylarının aile içinde kalması ya da toplumda konuşulmamasına dair önemli izlekler sunmakla birlikte film karelerinde gösterilmemiştir. Filmde fazla müzik olmaması da istismar olaylarının önüne geçmeyerek toplumda var olan ve önemli yer teşkil eden bu sorunu daha da gözler önüne sermiştir. Sessizliğin sesi olan müzik, filmde Edip'in kırdığı oyuncağın sesi, Sevgi'nin ise son ses açtığı müzikler önemli noktaldır.

6.SONUÇ

İstismar olayları genellikle konuşulmayan fakat neredeyse her toplumda yaşanan temel sorunlardan birisidir. Çocukluk dönemlerinde yaşanan istismar olayları çoğunlukla aile içinde

yaşanarak ensest vakalarını oluşturmaktadır. Bu yüzden vakaların çoğunluğu gizli kalınarak ya kabul edildiği ya da istismara devam edildiği görülmektedir. Özellikle bazı ebeveynlerin utanç ve suçluluk gibi duygular hissetmesi vakaların gerekli birimlere ulaşmamasına ve bildirilmemesine neden olmaktadır. Bu durumda da istismar ve ensest kapsamından yeterli verilere ulaşmada engel oluşturmaktadır.

Çocuklara ulaşım noktasından istismarcıların her yolu denediği bilinmelidir. Özellikle son zamanlarda artan bilinçsiz internet kullanımı da bu noktada çocuklara ulaşmada aracı olabilmektedir. Ebeveynler tarafından gerekli gözetim gerçekleştirilmediğinde Siber Uşaklaştırma (Grooming) denilen çocukların maruz kaldığı/bırakıldığı siber suçlar kapsamında değerlendirilen cinsel istismarlar yaşanmaktadır. Dolayısıyla çevrimiçi cinsel istismar olayları internet kullanımı ile paralel olarak artış göstermesi ve yaygınlaşması söz konusudur.

Bu çalışma, ensest ilişkiyi içeren istismar olayları hakkında fazla film ya da okumalarında olmamasına dayandırılarak görünmeyen fakat yaşanan olayların varlığını gözler önüne sunmayı Atıklarınca filmi üzerinden sosyolojik irdelemeyle gerçekleştirmeye çalışmıştır. Aynı zamanda Türkiye’de ensest vakalarının olduğuna dair farkındalık oluşturmak ve toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında çalışmalar oluşturmayı gözeterek başta aile içinde yaşanan ve üstü kapatılan ensest olaylarının önüne geçilmesi için bunların konuşulması ve sorunların temeline inilerek çözüme kavuşturulması gerekmektedir. İstismar ve ensest vakalarının psikolojik, toplumsal ve hukuksal bir oldukça önemli bir sorun olduğu gerçeği gözden kaçırılmamalıdır. Çocuk haklarının yaşanılabilir olabilmesi için özellikle ensest olgusunun bir suç olduğu ve hiçbir çocuğun geleceğinin karanlık olmaması adına çalışmaların çoğaltılması ve aktarılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Alkın, C., R. (2017). Ulrich Beck’in Risk Toplumu Kavramsallaştırması Ekseninde Toplumsal Kontrolün Dönüşümüne Giriş Denemesi. *Medeniyet ve Toplum*,1(1):35-54.
- Alpaslan, A., H. (2011). Çocukluk Döneminde Cinsel İstismar. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15(2):194-201.
- Altındal, Y. (2020). Yeryüzündeki “Çirkin Ördek Yavru”larının Hapşırık/Öksürük ile İmtihani: Sosyolojik Bir Açıklama. *Fahri Çakı(Editör)Modernitenin Pandemik Halleri(131-160)*.Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Aral, N. (1997). “Fiziksel İstismar ve Çocuk.” Ankara: Tek Işık Veb Ofset Tesisleri,
- Atman, C. (2003). Kadına Yönelik Şiddet; Cinsel Taciz / Irza Geçme. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*,12(9):333-335.
- Bozbeyoğlu Ç. A. & Koyuncu, E. & Kardam, F. & Sungur, A. (2010). Ailenin Karanlık Yüzü: Türkiye’de Ensest. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*,13(1).
- Çakı, F. & Altundere, E. (2017). Risk Toplumunda Çocukluk, Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi 5(10-11):147-171.
- Çalışkan, M. (2019). Toplum ve Suç Araştırmalarında Sınırları Aşan Bir Suç: “Çevrimiçi Çocuk İstismarı” Ve Bu Suça Karşı Alınabilecek Önlemler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 61:122-131.

Eraslan, L. (2011). Sosyolojik Metaforlar. Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi,27.

Genç, Ş.& Çoşkun, S. (2013). Ensest. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü:215-260.

Gökler, B. & Taner, Y. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik Yönleri. Hacettepe Tıp Dergisi, 35:82-86.

Güven, B.(2017). <https://m.bianet.org/bianet/toplum/189786-turkiye-de-yasalarda-ensest-nasil-duzenleniyor>. Erişim Tarihi: 27.02.2021.

İdrisoğlu, Ö. (2019). “Ensest Vakası Yaşanan Ailelerdeki Annenin Değerlendirilmesi: Suç Ortağı mı? İkincil Mağdur mu?” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.

Koçtürk, N.& Yüksel, F. (2018). Ergenler için Modern Tehlike: Çevrimiçi Flörtten Cinsel İstismara. Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences, 31: 294-300

Kuş, E. (2003). Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri.” Ankara: Anı Yayıncılık.

Oral, R. & Can, D.& Kaplan, S.& Ateş, N.& Çetin, G.& Miral, S.& Hancı, H.& Erşahin, Y.& Tepeli, N.& Bulgu, A. G.& Tiras, B. (2001). Child abuse in Turkey: An Experience in Overcoming Denial and a Description of 50 Cases. Child Abuse & Neglect, 25:279-290.

Runyan D, Corrine W, Ikeda R, et al. Child abuse and neglect by parents and other caregivers. In: World report on violence and health. Krug EG, Dahlberg LL, Mercy JA.(eds). World Health Organization, Geneva, 2002; 57-86.

TCK (2016).<https://www.mevzuat.gov.tr/> Erişim Tarihi:21.03.2021.

Tıraşçı, Y.& Gören, S.(2007). Çocuk İstismarı ve İhmali. Dicle Tıp Dergisi,34(1):70-74.

TMK (2018).<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>. Erişim Tarihi: 21.03.2021.

Yiğit, R.(2004). Çocukların Cinsel İstismarı ve Ensest, [Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi](#), Cilt 8, Sayı 3,ss.90-100

İnternet Siteleri

<https://www.unicef.org/> Erişim Tarihi: 09.04.2021.

<https://www.worldvision.com.au>. Erişim Tarihi:16.03.2021.

<https://www.rehberlikservisi.net/ihmal-ve-istismar-dokumanlari/>. Erişim

Tarihi:20.03.2021.

**AN ANALYSIS OF DISABILITY TROPES OF ACCEPTANCE BY A
COMPENSATORY TALENT IN ANCIENT MYTHOLOGY**

Roshini.R

Research Scholar, Vellore Institute of Technology, Chennai campus, Chennai – 600127,
Tamilnadu, India. Email Id: roshini.r17@gmail.com, Ph: 9489966667

Dr. Rajasekaran.V

Assistant Professor, Vellore Institute of Technology, Chennai campus, Chennai – 600127,
Tamilnadu, India. Email Id: rajasekaran.v@vit.ac.in, Ph: 9894614338
VIT university, Chennai Campus, Tamilnadu, India.

Abstract

The Dominant discourses always positioned disability as “a lack, abnormality or a deviation”. Critical Disability studies aims at studying the (mis)representations of disability in literature by analyzing literary texts and thus study the cultural pulse of the society towards disability. This study analyzes the depiction of disability in three different mythical cultures namely, Greek, Indian and Sumerian mythology. The stories of Hephaestus, Astavakra and Enki and Ninmah are chosen for understanding the portrayal of disability in the respective cultures. All these stories/legends, when ‘demythologized’ and thematically analyzed show that acceptance of disability in the said cultures depended solely on the possession of a talent or ability to camouflage their disability. All these mythical characters are exemplary of the compensation trope of disability that is prevalent even in the contemporary society, because that was and is more often seen as the only way to reverse disability and become included in the society.

Keywords: disability, mythology, compensation, culture, demythologize, thematic analysis

MANKIND'S DILEMMA: BECOMING THE HUNTER SO AS NOT TO BE HUNTED

Gastón Sanglier Contreras^{1*}, Eduardo J. López Fernández², Roberto A. González Lezcano³

^{*1} Escuela Politécnica Superior, Universidad Ceu San Pablo, Madrid España.

^{2,3} Escuela Politécnica Superior, Universidad Ceu San Pablo, Madrid España.

Abstract

Humanity is confused by the pandemic situation it is currently experiencing. The appearance of new strains and mutations of the virus that grow with the passage of time, in the face of the problems observed in the speed of vaccination of the population in order to reach the 'herd population' as soon as possible, are giving rise to deep concern at world level. It seems that this virus is here to stay and mankind is looking to the science that has set a frenetic pace. However, the industry is responding more slowly and will have to invest in building new plants or reusing existing plants to manufacture vaccines more efficiently and quickly. New vaccines will have to be thought of, second-generation vaccines that will be able to stop the future envelopes of a virus that is perhaps more adapted and deadly. The race has already begun, and for now, we are behind.

Keywords: Vaccine, Covid-19, pandemic, immunity, mutation, strain.

INTRODUCTION

It has been more than a year since March 11, 2020 when the World Health Organization (WHO, 2020) declared that the rapid spread of the coronavirus constituted a pandemic, and thus, warned of an imminent danger to Humanity. From that date to the present day too much has changed, gatherings, dinners with friends, Christmas with our loved ones, travel, visits to our elderly relatives, everything was suddenly interrupted. Now there is another sense of the concept of time, it is more like a state of suspended animation, albeit with a state of full awareness and alertness (Anthony, 2017).

The pandemic due to the Covid-19 virus continues to spread around the world although not homogeneously. The world needs to proactively establish the necessary systems and commitment to detect and control potential epidemiological outbreaks. It is important that countries begin to take pandemic awareness and preparedness much more seriously. The graph below shows how the pandemic has spread, in about a year, across the different continents globally since it began in March 2020.

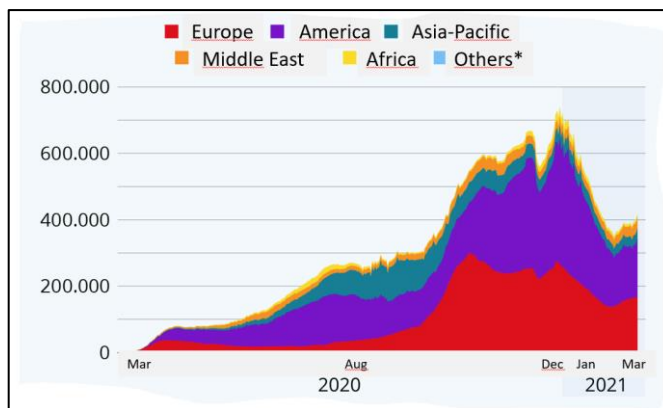

Figure 1. Evolution of the number of people infected in the year of the Covid-19 pandemic worldwide in the different continents. * Includes cases reported in international transit. Source: World Health Organization (WHO).

The uncontrollable part of an outbreak is the evolution of the virus, but the part that depends on humans is their ability to defend themselves. If coronavirus 2019-nCoV were to mutate into a more lethal virus than it has already demonstrated, the world would be unprepared.

It is too early to predict how widespread and pathogenic coronavirus 2019-nCoV will be. It is better to act decisively now rather than wait to see how the outbreak develops globally. Beyond all else, this global health threat teaches, once again, that it is far better to invest in preparedness to prevent, quickly identify and contain outbreaks at their source. Reacting after a new infection has spread widely costs lives, economic resources and the well-being of millions of people currently cordoned off in an area of contagion.

MATERIALS AND METHODS

In recent months we have been passive spectators of a race in the production, distribution and administration of vaccines against Covid-19. While some countries such as the USA, UK and Israel have managed to vaccinate a large percentage of their population in record time, the European Union, acting as a block, has had difficulties to advance at a good pace in the vaccination process, this has occurred because the EU has given priority to security and social justice to the detriment of the coordination and equal distribution of the vaccine on a global scale.

Health security should be a global public good, but due to situations of exclusion, as in the case of irregular migrants, or the lack of logistical and financial resources to purchase and distribute vaccines, as in the case of low-income countries, this is not the case. Many of these countries have joined the Global Access Fund for Vaccines (COVAX) (Sharma, 2021), the Coalition for the Promotion of Epidemic Preparedness Innovations (CEPI) and the Vaccine Alliance (GAVI). The target of delivering 2 billion doses this year will be difficult to meet without the commitment of developed countries (WHO, 2020).

To achieve global success in the vaccine production and delivery process, there are three main challenges: the first relates to the vaccine development and approval process, the second to vaccine production capacity, and the third to vaccine delivery.

The first challenge is being successfully overcome, today ten vaccines are being administered, 59 are being tested and 251 are in the development phase (Callaway, 2020).

In the second challenge, although the demand for vaccines has exceeded the supply, manufacturing times are decreasing, regulatory requirements are being simplified and highly qualified personnel are being hired, all of this is trying to avoid the worrying 'bottlenecks'.

The third challenge is the need for a great effort of coordination and collaboration between all the actors involved in the process. The important role of local health services and distribution in the completion of the process is highlighted (Rawls, 2021). In order to distribute vaccines on schedule and prevent a percentage of vaccines from being unserviceable, excellent management teams are also needed to process information and communicate it, planning carefully when vaccines are given, where, to whom, and that providers arrive when scheduled. In short, the keys to the process are cooperation, coordination and compliance, the three 'c's' that should be applied globally, nationally and locally (Emanuel, 2020).

What is certain as of today is that the virus continues to spread and kill; it is already the leading cause of death in the U.S. with more than half a million deaths. But the effects of Covid-19 around the world have not been the same. Some governments, such as China and Singapore, have managed to control the virus through population control and propaganda.

Perhaps there is another reason to be able to control the virus such as trust. In Norway, with a population of 5 million people, the virus has killed 620 people; there more than 60% of the population believes in trust in people and in their government where it can be pointed out that income inequality is much lower than in other countries such as the UK, USA and Spain for example (Coronavirus Disease, 2020).

Covid-19 strains detected

The general feeling is one of hope and at the same time fear. There is an enormous diversity of factors that influence the speed of vaccination of the population until the so-called 'herd population' is reached, but we are still far from it. However, new strains of the virus are appearing, causing the population to doubt the efficacy of vaccines and to refuse to take them.

According to the Center for Disease Control and Prevention (CDC), several variants of the virus causing Covid-19 have been documented worldwide during this pandemic. This is due, as the agency details, to the fact that the virus causing the disease is a type of coronavirus.

Since its appearance, scientists have been monitoring the hundreds of changes in the virus - including those on its surface - through genetic analysis to help understand how it evolves and how it may affect the way it spreads and infects the population. Following these analyses, there are currently three different types of Covid-19 variants circulating in the world that are potentially more dangerous than the other strains (Tang, 2010).

The first of these is the UK or British strain, a variant called B.1.1.7 that underwent a large number of mutations in the fall of 2020. Unlike the other variants, this one is characterized by its rapid and easy spread. In fact, it reached Spain for the first time at the end of 2020. Likewise, in January 2021, the scientific community reported that the British strain is associated with a higher risk of death, compared to the other variants. This variant has already been detected in 50 U.S. jurisdictions and probably now accounts for about 20-30%

of U.S. infections (Toner, 2020). Studies show that there is a 61% to 64% increased risk of death for people infected with this variant compared to the original. The fight against this dangerous variant proposes to vaccinate as many people as possible as quickly as possible with vaccines that are known to work and to implement known public health measures (physical distancing and avoiding crowds, particularly indoors).

The second is the South African strain, or also known as B.1.351. This variant was originally detected in October 2020 and shares some mutations with B.1.1.7. In Spain, the first diagnosed case of this strain occurred last January 28, in the city of Vigo.

Finally, the third is the Brazilian strain, a variant called P.1, which was identified for the first time in travelers from Brazil who underwent routine Covid-19 screening at the airport in Japan. As reported by the CDC, this variant "contains a set of additional mutations that could affect its ability to be recognized by antibodies.

However, Health also notes the importance of two other variants from the United Kingdom, the Californian variant and the Rio de Janeiro variant.

It is to be expected that more strains will continue to appear and that the population will be alarmed. One of the main characteristics of viruses is that they mutate to adapt to the obstacles they face in order to reproduce and jump from one host to another. This explains why the scientific world is not alarmed when it learns of new coronavirus mutations and, on the contrary, calls for restraint while these new strains are being studied. The isolation of strains in the laboratory is important because it allows us to know the behavior of the virus.

But in addition to identifying and knowing all the possible strains and mutations of the virus, it is important to know what to fight it with, and this is where the different vaccines and their evolution come into play.

Vaccines against Covid-19

To understand how COVID-19 vaccines work, it is useful to first know how the body fights disease (Yanus, 2021). When germs, such as the virus that causes COVID-19, invade our body, they attack and multiply. This invasion, called infection, is what causes disease. Our immune system has several tools to fight infection. Blood contains red blood cells that carry oxygen to tissues and organs, and white blood cells or immune cells that fight infection. Different types of white blood cells fight infection in different ways:

- Macrophages are white blood cells that absorb and digest germs and dead or dying cells. Macrophages leave so-called "antigens" in the body, which are parts of the invading germs. The body identifies the antigens as dangerous and stimulates antibodies to attack them.

- B lymphocytes are white blood cells that act as a defense. They produce antibodies that attack the parts of the virus left behind by macrophages.

- T lymphocytes are another type of white blood cell. They attack cells in the body that are already infected.

The first time a person is infected with the virus that causes COVID-19, it can take several days or weeks for the body to develop and use all the tools it needs to fight the germs and overcome the infection. After infection, the person's immune system remembers what it learned about how to protect the body from disease.

The body retains some T-lymphocytes, known as "memory cells," which quickly spring into action if the body encounters the same virus again. When the familiar antigens are detected, the B cells produce antibodies to attack them. Experts are still studying to understand how long these memory cells can protect a person against the virus that causes COVID-19.

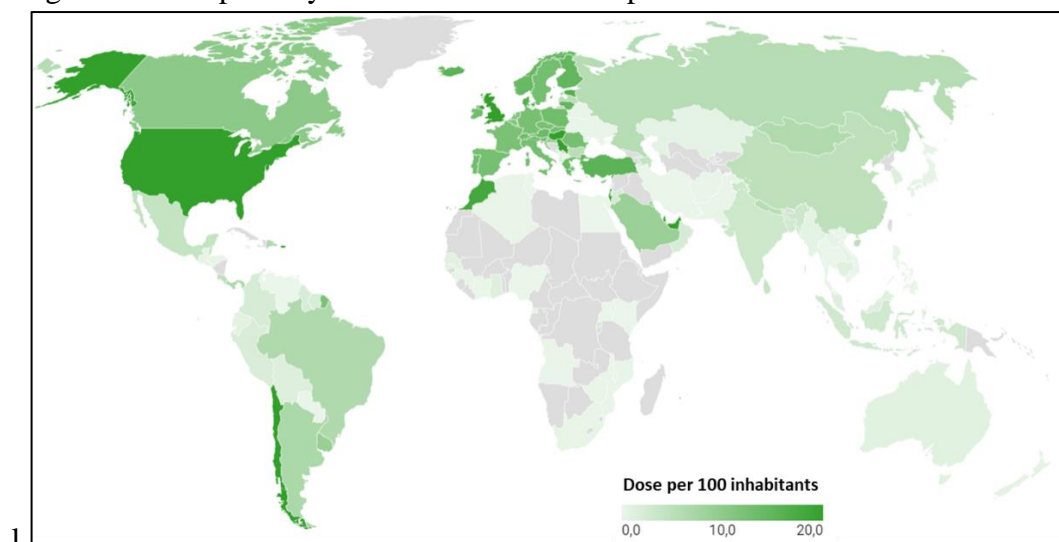
COVID-19 vaccines help the body develop immunity to the virus that causes COVID-19 without having to get the disease. Different types of vaccines work in different ways to provide protection. But, with all types of vaccines, the body is left with a supply of "memory" T-lymphocytes, plus B-lymphocytes that will remember how to fight that virus in the future.

It usually takes a few weeks after vaccination for the body to produce T-lymphocytes and B-lymphocytes. Therefore, it is possible for a person to become infected with the virus that causes COVID-19 just before or just after vaccination and become ill because the vaccine did not have enough time to produce protection.

Sometimes, after vaccination, the process of building immunity can cause symptoms, for example, fever. These symptoms are normal and are a sign that the body is building up immunity.

Millions of people in a small number of countries around the world have already received at least one dose of some Covid-19 vaccine. The campaign began in many countries in December with emergency approvals, in some cases using experimental drugs, and has accelerated in recent weeks with the approvals of several vaccines in the European Union and the rest of the world.

The following map shows the countries that have administered the most doses per 100 inhabitants worldwide. Only the figures for countries that have published data are shown, according to data compiled by the Our World in Data porta

1. **Figure 2.** Worldwide vaccination map. Source: Our World in Data

To date the population is using the approved vaccines from Pfizer-BioNTech (Germany/USA), Moderna and Johnson & Johnson from the USA, Oxford-AstraZeneca from the UK, Sputnik V (Russia), Covaxin (India) and Sinopharm, Sinovac and Cansino from China.

To date, the vaccines with the highest efficacy are those of Pfizer and Moderna (Moderna, 2020) with 95% efficacy values, closely followed by the Sputnik V vaccine with 91.6% efficacy using the viral vector technique.

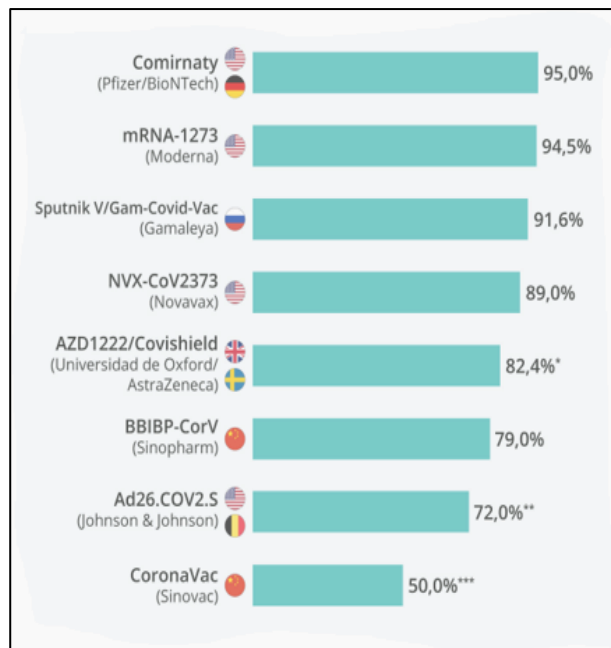

Figure 2. Estimated efficacy in the prevention of Covid-19 based on clinical trial data (data as of February 27, 2021). Efficacy may vary depending on new virus variants. * Efficacy achieved by administering a second dose 12 weeks after the first dose. ** Efficacy achieved with a single dose. *** Trials in Brazil have revealed an efficacy of just over 50%. Source: The New York Times.

Given the slow production of Western drugs and the stoppage in the administration of the AstraZeneca vaccine due to the detection of some cases of thrombosis resulting in some deaths, some countries have opted for the Russian, Indian and Chinese formulas. The Chinese and Indian vaccines are inactivated virus vaccines, their production on an industrial scale is simpler and cheaper and both countries have the infrastructure to produce millions of doses daily. Moreover, they do not need the extreme cold demanded by Pfizer and Moderna vaccines. This temperature problem will mean that this type of vaccine will not be supplied in arid areas such as sub-Saharan Africa.

RESULTS

The vaccination gap between rich and poor countries is beginning to show in the figures. So far, the majority of doses administered worldwide are concentrated in the northern hemisphere: practically all of Europe has started vaccinating, along with the United States, Canada and a large part of the Middle East. Precisely, Israel leads the vaccination campaign worldwide with 50,000 doses per day which is explained by the digitalization of the health system, the distribution of doses to avoid waste and centralization.

The difference between Israel's vaccination curve and that of the other countries is comfortable. Although the size and population of each country must also be taken into account when making comparisons: it is not the same to vaccinate 8 million people living concentrated in 22,000 square kilometers as it is to vaccinate 47 million people living in

500,000 square kilometers of land area. To date, Pfizer's vaccine is the most widely used in Europe and the United States, where Moderna's vaccine is also being administered. In the United Kingdom, the Oxford/AstraZeneca vaccine has also begun to be administered (Hogan, 2020). On the other hand, China, India and Russia are using their own drugs, which are also distributed in Latin America.

The economic gap becomes more visible when grouping the doses administered by regions of the world. The vaccination process has barely begun in Latin America and Africa, as opposed to countries with higher per capita income, which monopolized most of the doses purchased before the vaccines were approved (Esparza, 2017).

After more than 160 million doses of Covid-19 vaccines administered, public confidence in vaccines is increasing. For example, a survey of 13,500 people in fifteen countries in Europe, Asia, and Australia was conducted between November 2020 and January 2021 (Hodgson, 2020). In November, before countries began approving the vaccines, only about 40% of respondents would take the Covid-19 vaccine and more than 50% were concerned about possible side effects. By January, more than half would get the vaccine and the number of people concerned about side effects had decreased slightly.

Serologic tests that measure antibodies to SARS-CoV-2 do not reflect the full potential, duration, and memory of the immune response to the virus (Kieny, 2003). Knowing how long the immune response against the virus lasts is critical in determining protection against reinfection, disease severity, and vaccine efficacy (Morse, 2020). It has been shown that, although there is some heterogeneity in response from individual to individual, most people tested maintain a robust humoral (antibodies) and cellular (T lymphocytes) immune response for at least 6-8 months post-infection, regardless of whether they are mild or severe.

The effect that new genetic variants of SARS-CoV-2 may have on vaccination and the course of the pandemic is uncertain. Because genetic changes can potentially have an effect on how the virus behaves, their analysis and monitoring is critical. The good news is that we now have the ability to track the real-time evolution of the virus and the emergence of new genetic variants. There are already more than 260,000 SARS-CoV-2 genome sequences available in databases. These sequences come from as many isolates obtained from human samples from February last year to the present. Although nucleotide changes are the primary source of genetic variation in SARS-CoV-2, insertions, deletions (a type of genetic mutation in which genetic material is lost) and even recombinations have also been detected. All this allows for phylogenies (relationships of "kinship" between viral variants) that can be used to make temporal estimates (when new variants emerge), characterize how the virus spreads geographically, reconstruct the epidemiological dynamics within a region and analyze how they adapt over time (Kupferschmidt, 2020). The analysis of SARS-CoV-2 sequences is unprecedented, with more than 580,000 sequence data shared in the GISAID (Global Initiative on Sharing Avian Influenza Data) database.

DISCUSSION

Studies to date show that among the fastest vaccinating countries, Israel has already administered two doses to 37% of its population and 53% have received at least one dose. Israel has vaccinated more than 200,000 people in one day (2% of the population). The United States and the United Kingdom almost triple the rate of the Spanish population with

0.45% and 0.5% per day respectively. In Spain the rate of vaccination is accelerating in recent weeks, however, it is doubtful that the goal of 70% of adults immunized this summer will be reached. By the end of the summer, the US, UK and Spanish populations are expected to be 50%, 25% and 20% immunized respectively.

The UK is using other vaccination strategies, immunizing with Pfizer and AstraZeneca's vaccines, and has opted to give as many of the first vaccines as possible and to postpone the second doses for up to twelve weeks. The objective is to try to have an impact on the spread of the virus as soon as possible, immunizing at least as many people as possible: in the first three months the pace is very fast and the number of those who have at least a part of the protection doubles.

Most countries discarded this strategy because it was more uncertain (the results of the Pfizer or Moderna trials had focused on testing efficacy with two doses separated by three or four weeks). Studies using data from Israel, Scotland and the United Kingdom have shown that the first dose offered considerable protection against disease or risk of hospitalization. It is also likely to prevent infection (up to 50% one month later).

Deciding how to act is always a matter of uncertainty management, decisions have to be made with incomplete information. To date, there is no solid data to confirm the superiority of using existing vaccines to prioritize first doses (as is done in the United Kingdom) instead of completing the vaccination regimen in 3-4 weeks (as is done in practically all other countries).

CONCLUSION

The pandemic and its consequences have provoked a world of uncertainties that will continue to last. These uncertainties concern the origin of the virus, its very uneven spread, its mutations, its treatments, the best method of protection against it (confinement, mass testing, masks and tracking), its eventual disappearance, its political, economic, social, national and global consequences. This is an uncertain adventure, we still do not know what our personal life, our health, our professional activity will be like...nor when it will happen, although our death will be certain. Because of the virus we are facing a time full of uncertainties and we will have to learn to live with them.

The issue of our relationship with death has also come up unintentionally. Suddenly, the coronavirus has raised the irruption of personal death, which the immediacy of daily life had relegated to the future. Biological science and medicine, despite its arsenal of remedies and vaccines, has been disarmed in the face of this deadly virus. Although the lethality rate of the virus is 3% of infected cases, the number of deaths has been counted every day. Confinement has tragically left the intubated or ventilator-connected alone, prevented loved ones from being accompanied in their final days, suppressed funeral ceremonies and forced burials to be almost clandestine (Marshall, 2004). We have learned that the death of a loved one needs to be accompanied by the people who love and have lived with that person. Farewell rites and ceremonies are needed to attenuate our grief in some way.

Our civilization has pushed us to have an external life, oriented to transportation, work, bars and restaurants, meetings or trips, dreaming of buying a car, seeing an advertisement for a cologne and feeling the impulse to go out and buy it. The brutal confinement inside our homes, and at times, has pushed us inside ourselves. It has shown us that we don't need so

many things to survive and that many of them are superfluous. By not being able to obey the impulses to buy, we have been able to perceive the intoxication that our civilization has fostered.

The multiple demonstrations of solidarity that have appeared in all parts of the world due to the pandemic situation have revealed the deficiencies of such solidarity in the so-called 'normal' situation, deficiencies caused by the very development of our civilization, which alarmingly reduces solidarity under the effect of an increasingly selfish individualism combined with an increasingly fragmented social compartmentalization. More and more texts by intellectuals and scientists have appeared. Doctors, declarations, suggestions and calls from solidarity artists and reflections and proposals from citizens to diagnose, prognosticate and expose the bases of a new policy aimed at reforming and even transforming our society (Esparza, 2016).

Given the intensity of the pandemic so far, it is likely that there will be new waves, but perhaps of lesser intensity. We do not know what a possible fourth wave will be like, nor the effect that the new genetic variants that are appearing may have, but the good news is that globally the pandemic is decreasing at this time.

Perhaps it is a combination of several factors: the virus behaves seasonally, the population is acquiring a certain group immunity by natural infection or vaccines, perhaps the virus in this natural process of variation and mutation is deriving less virulent forms and is adapting to its new host. We do not know for sure, but for the time being there is still reason for hope.

The SARS-CoV-2 virus is a mirror that reflects the various crises in our society, so that the symptoms of the diseases that our society was already suffering from before the pandemic come to the fore. One of these symptoms is fatigue. This virus exhausts not only those infected but also healthy people. We can speak of a fatigue society, which in one way or another has been externalized to the Third World. It is not only the internal pressure that fatigues, but also the external pressure. The very pressure to grow and produce leads to exhaustion. Now we have entered a world full of teleworking and videoconferencing that tends to turn us into video zombies. Now it turns out that survival must replace enjoyment, but those who only care about surviving cannot enjoy. The prolongation of life is becoming the supreme value.

We are facing a new era of uncertainty, humanity is engaged in a frantic race in search of a solution to stop and defeat the pandemic. But on the other hand, new and increasingly deadly strains are emerging, putting scientists, true gladiators at the forefront of this battle, in check. If we manage to win and get out of this mess, we must continue to learn and improve because in all probability more dangerous viruses than this one will come and we must be prepared for the fight, but we all ask ourselves... what world will come next...?

ACKNOWLEDGEMENTS

The authors thank the International Congress of Social Sciences (TARAS SHEVCHENKO) for the selection of the article. They also thank the San Pablo CEU University of Madrid (Spain) for the support and assistance to all the authors of the article.

REFERENCES

- Anthony, SJ, Johnson, CK, Greig, D J, Kramer, S, Che, X, Wells, H, Hicks, AL, Joly, DO 2017. Wolfe, N. D.; Daszak, P.; Karesh, W.; Lipkin, W. I.; Morse, S. S.; Mazet, J. A. K.; Goldstein, T. Global patterns in coronavirus diversity. *Virus Evol* 2017, 3 (1), vex012.
- Callaway E 2020. The unequal scramble for coronavirus vaccines. *Nature*. 2020;584:506–7.
- Chumakov K, Benn CS, Aaby P, Kottlilil S, Gallo R 2020. Can existing live vaccines prevent COVID-19? *Science* 2020; 368:1187.
- Coronavirus Disease (COVID-2019) Situation Reports 1–45 2020. World Health Organization, 2020. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/situation-reports>.
- Emanuel EJ, Persad G, Kern A, Buchanan A, Fabre C, Halliday D, et al 2020. An ethical framework for global vaccine allocation. *Science*. 2020;369:1309–12.
- Esparza J 2016. Epidemias y pandemias virales emergentes: ¿Cuál será la próxima? *Invest Clin*. 2016;37:231-235. 2.
- Esparza J 2017. Viral Epidemics in Latin America from the Sixteenth to the Nineteenth centuries and the early days of virology in the region. En: Ludert JE, Pujol FH, Arbiza J, editores. *Human Virology in Latin America: From biology to control*. Springer International Publishing AG. 2017:3-16. 3.
- Hodgson J 2020. The pandemic pipeline. *Nat Biotechnol News* 2020. <https://www.nature.com/articles/d41587-020-00005-z>.
- Hogan AB, Winskill P, Watson OJ, Walker PGT, Whittaker C, Baguelin M, et al 2020. Report 33: Modelling the allocation and impact of a COVID-19 vaccine. Londres: Imperial College London; 2020, <http://dx.doi.org/10.25561/82822>, <https://www.imperial.ac.uk/mrc-global-infectious-disease-analysis/covid19/report-33-vaccine/>.
- Kieny MP, Esparza J 2003. Commentary: SARS and the Public Good. *SCRIP Magazine*. 2003;124:26-27.
- Kupferschmidt, K, Cohen, J 2020. Will novel virus go pandemic or be contained? *Science* 2020, 367 (6478), 610–611.
- Marshall RJ 2004. Standard expected years of life lost as a measure of mortality: Norms and reference to New Zealand data. *Aust N Z J Public Health*. 2004;28:452–7.
- Moderna 2020. Moderna Manufacturing: Why Norwood? 2020. <https://www.modernatx.com/moderna-blog/moderna-manufacturing-why-norwood>.
- Morse, JS et al 2020. Learning from the past: possible urgent prevention and treatment options for severe acute respiratory infections caused by 2019-nCoV. *ChemBioChem* 2020, 21 (5), 730–738.
- OMS 2020. OMS, GAVI y CEPI. COVAX. <https://www.gavi.org/covax-facility>.
- Rawls J 2021. La justicia como equidad. Una reformulación. Barcelona: Paidós; 2001.
- Sharma R 2021. 184 countries have joined COVAX facility: WHO. *Medicircle*. 2021, <https://medicircle.in/184-countries-have-joined-covax-facility-who>.
- Tang, B, Bragazzi, NL, Li, Q, Tang, S, Xiao, Y, Wu, J 2010. An updated estimation of the risk of transmission of the novel coronavirus (2019-nCoV). *Infect Dis Model* 2020, 5, 248–255.

Toner E, Barnill A, Krubiner C, Bernstein J, Privor-Dumm L, Watson M, et al 2020. Interim framework for COVID-19 vaccine allocation and distribution in the United States. PL USA. Johns Hopkins Center for Health Security; 2020, https://www.centerforhealthsecurity.org/our-work/pubs_archive/pubspdfs/2020/200819-vaccine-allocation.pdf.

WHO 2020. World Health Organization. Fair allocation mechanism for COVID-19 vaccines through the COVAX Facility. 2020, <https://www.who.int/publications/m/item/fair-allocation-mechanism-for-covid-19-vaccines-through-the-covax-facility>.

Yanus M, Donaldson C, Perron JL 2020. COVID-19 vaccines a global common good. Lancet Health Longev. 2020;1, e6-8.